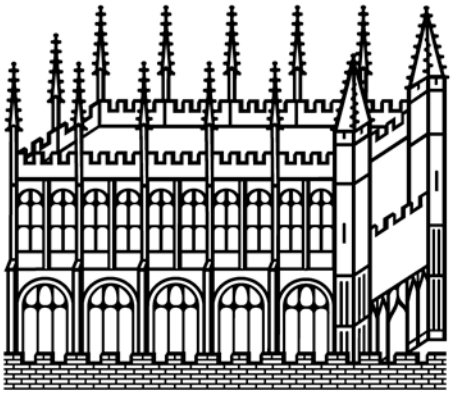

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

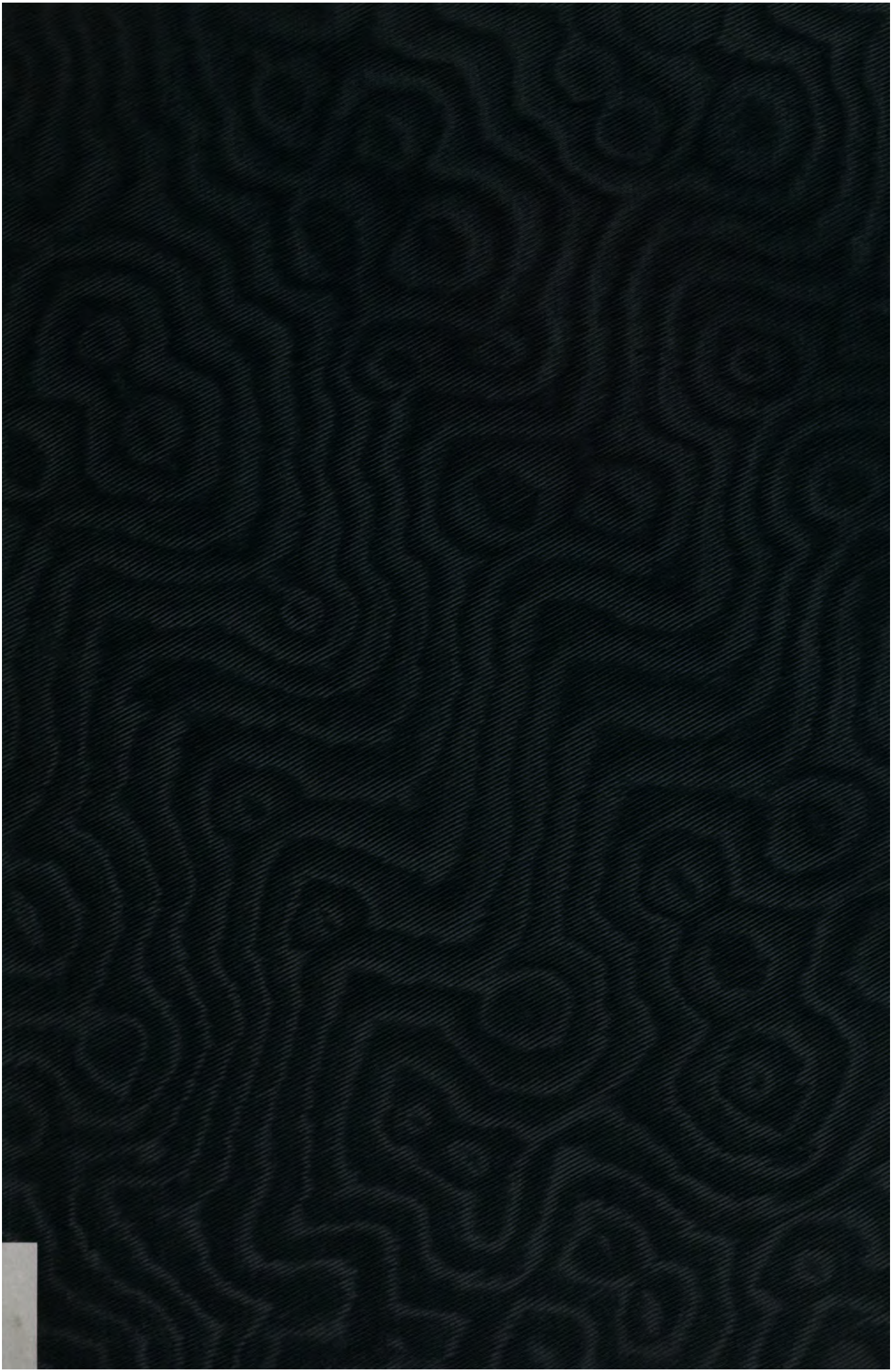
This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

ابجد امجد - قواعد خوشخطی - تشریح الالفاظ مترادف باترجمہ اردو جدا اول مین - ملخص الاخلاق نصائح مین -

عروض سیفی فن قوافی و عروض -

میزان الافکار - شرح فارسی معیار الاشعار -

شجرۃ العروض و روضۃ القوافی - و رسالہ اضافت رسالہ آذر کدہ فن معما مین نادر کتاب ہے -

حدائق البلاغت علم بلاغت و بیان و بدیع وغیرہ مین

شجرۃ الامانی - مصنفہ مرزا محمد حسین قتیل -

رسالہ عبد الواسع بالنسوی قواعد فارسی مین -

عزیز المصادر - گردان مصادر مع شرح لازم و متعدی از مولوی عبد العزیز صاحب -

ناصر الصبیان - معروف بتعلیم مصطفائی سودمند املا فاعل از ناصر علیصاحب -

ناصر الصبیان معروف بمصادر ناصری تصنیف ایضاً

یمن اطفری - یہ ایک عجیب رسالہ ہے ترکی زبان کے صرف و نحو مین جس سے اندک مزاولت مین تکلم زبان ترکی آسکتا ہے تصنیف جناب مولوی عبد العلیم نصر اللہ خانصاحب بہادر خوشکی خورجوی پنشنار ملک نظام -

کتب اخلاق و موعظت و تصوف

گلستان حضرت سعدی شیرازی تجنشی لائق -

ایضاً متوسط قلم -

ایضاً خوب قلم کاغذ سفید ولایتی عمدہ -

ایضاً - کاغذ حنائی -

ایضاً - ہر قلم واضح و خوشخط مع فرہنگ ٹیٹل رنگین خوشنما

گلستان ہر قسم - منقول بہ تجنشی مولوی ہادی علی صاحب مرحوم یادگار ہین -

گلستان مترجم ترجمہ لفظ بلفظ ہوا ہے اردو -

شرح گلستان - مصنفہ مولوی محمد اکرم ملتانی -

ریاض رضوان - شرح گلستان از مولوی ناصر علی مرحوم

خیابان - شرح گلستان از سراج الدین علیخان آرزو -

گلستان حکیم قاآنی بجواب گلستان شیخ سعدی قابل دید ہے

بہارستان جامی بجواب گلستان سعدی -

خارستان تجنشی موعظت و اخلاق مین نایاب کتاب نظم و نثر گفتار مین بعینہ ہم پہلوی گلستان ہے اور صفات معنوی نصائح و اندرز مین اوسکے ہم پلہ و ہم میزان ہے گلستان کے آٹھ باب اسکا سولہ باب پر حساب ہے خار کے بعد گل کا رنگ جماتا ہے اس لیے مبتدی کو اسکے بعد گلستان پڑھانا زیبا ہے منشی دینداس صاحب میر منشی ایجنسی بھوپال نے اصل نسخہ بڑی کوشش سے صحیح کرکے بھیجا گویا از سر نو نام مصنف کا زندہ کیا اسکی خوبی صوری و معنوی قابل دید ہے -

اسرار الاولیا از حضرت شیخ فرید الدین شکر گنج رحمۃ اللہ

اخلاق محمدی مصنفہ محمد علی یزدی اخلاق مین -

مصباح الہدایت ترجمہ فارسی عوارف شہر کتاب ہے

مصباح التہذیب - یہ کتاب تہذیب اور آداب آموزی کی متعلمین کے لیے ازبس مفید ہے تصنیف شیخ کمال الدین صاحب -

رسالہ ہدایت المومنین اہلے سلسلۃ الصالحین

مطالب رشیدی - مصنفہ شاہ تراب علے در تصوف و رموزات فقر -

سرور العباد - شرح قصیدہ بانت سعاد -

پند نامہ - مصنفہ حضرت فرید الدین عطار تصوف مین

کیمیای سعادت از امام محمد غزالی -

اخلاق جلالی - مختصر از ملا جلال الدین محقق دوانی -

اخلاق ناصری - مشہور علم اخلاق مین -

اخلاق محسنی - از ملا حسین واعظ -

عیار دانش نہایت عمدہ کتاب عبارت سلیس ہے -

رقعات عزیزی — از تصنیفات مولوی عبدالعزیز صاحب آروی —
رقعات عالمگیری —
رقعات قتیل مصنفہ مرزا محمد حسن قتیل —
رقعات ابوالفضل از تصنیفات ابوالفضل علامی مشہور کتاب ہے —
پنجرقعہ ملا ظہوری کا مشہور مع دو شرح —
رقعات بیدل از مرزا عبدالقادر بیدل —
رقعات یحییٰ نرائن مشہور انشا ہے —
رقعات منظہری سلیس عبارت کے رقعہ مفید طلاب
رقعات امان اللہ حسینی — بلاغت و فصاحت مین مشہور ہے —
رقعات نظامیہ مشہور انشا ہے —
رقعہ گلستان حکمت از مولوی عبدالعزیز صاحب آروی
رقعات احسن — جسکا نام ارمغان فرہنگ ہے از حکیم محمد احسن بہ طرز عمدہ —
پنجرقعہ ولایت — از سید ولایت علیصاحب —
گلزار ولایت ایضاً —
رقعات فیض آگین — مکتوبات —
توقیعات کسرے — از جلال الدین طباطبائی —
کلیات سہ نثر مرزا غالب —
گنج آہنگ — دستنبو — مہر نیمروز —
ابوالفضل ہر سہ دفتر — مولوی ہادیعلی مرحوم نے محشی کیا —

رسائل طغرا نثرہاے مشہور مع رقعات —
حسن و عشق — مولفہ نعمت خان عالے
کتخدائی حسن و عشق مین —
مرافعہ قضا و قدر — منشی ظہیرالدین —
رقعات نامی تصنیف مولوی حکیم الدین صاحب
مینا بازار مولفہ امانت خان واضح بہت خوشخط و محشی
شرح مینا بازار — مطبوع نادر از مولوی امام بخش صہبائی —
سہ نثر ظہوری — مع مقدمات ثلاثہ یہ کتاب مشہور ہے
شرح سہ نثر ظہوری — نثر فورس کی شرح از مولانا مفتی محمد سعداللہ مغفور —
کشایش نامہ مع فرہنگ تصنیف منشی راجکرن —
لذۃ الافہام نثر تصنیف مولوی سید محمد علی موسوی دہلوی
تضمین گلستان اشعار گلستان کی تضمین —
سلک مسلسل مصنفہ منشی چندر کا پرشاد
بندگی نامہ — بطور ترجیع بند مصنفہ بالے کنہیالال صاحب بہادر —
مظہر العجائب — مصنفہ مرزا قتیل صفات ہر شئے کا مذکور کارآمد منشیان —
تاج المدائح — نثر رنگین تصنیف منشی انوار حسین تسلیم سہسوانی در صنائع —
مفتاح الصفات مصنفہ منشی رام نرائن صاحب

کتب قواعد فارسی و ترکی و قواعد عروض و قافیہ

قواعد فارسی از روشن علی انصاری —
گلشن فیض — قواعد فارسی منظوم —
مفید نامہ — حساب و آداب القاب کے قواعد —
جوہر الترکیب از منشی سیدارام جوہر تلمیذ رئیس سہلی —
شرح جوہر الترکیب نادر شرح از شیخ حیدر علی مرحوم

مہر الفصاحت منشی از مرزا قتیل —
مفیض فارسی — فارسی قاعدون کی عمدہ کتاب —
چہار گلزار قواعد صرف و نحو و معانی و عروض مین ہے
اصول بدیعہ مصنفہ مولانا عبدالحق محدث دہلوی
ارمغان — نادر کتاب قواعد مین جس مین تین رسالے ہین

خرد نصاب معیار دانش مسمی بہ عیار دانش کہ فہرست جریدۂ فراست و دیباچہ نسخۂ دراست ست
ہندی ضخم پیرایۂ عجم در بر بہ کرنٹک و ستک یعنی کلیلہ و دمنہ مشتہر تصنیف لطیف علامہ دوران فہامہ
زمان ارسطو سکندر رتبت آصف سلیمان مرتبت ہوش ربائے معلم اول مشکل کشائے عقدۂ
مالا ینحل سرگروہ الماس زبانان تیز ہوش سرحلقہ نکتہ دانان معنی کوش دبیر بے نظیر وزیر دستور
دانشور اکبر ہمہ علم و فضل ابو الفضل کہ از غایت شہرت غنی از توصیف و مستغنی از تعریف
بتلاش ہم بہم نمیرسید از کتب خانہ مخزن علوم معدن فہوم مجمع کمالات منبع فرخندہ صفات
ستودہ مناقب منشی دہنپت رائے صاحب خلف باشرف خوشنویش نامی گرامی
منشی جیسکھہ رائے فرمان نویس سلطانی آنجہانی آفاق قبول متخلص بہ مقبول ساکن
محلۂ نوبستہ واقع شہر لکھنؤ مضاف صوبہ اودہ دستیاب گردید بمنہ و کرمہ نقش مراد خاطر خواہ
صورت بست و شاہد مدعائے دلی بکرسی ظہور نشست بعد امتناع بخط فرخی فراخ در مطبع
فیض منبع جناب جلایل مآب مہر سپہر اقبال سپہر مہر اجلال شوارقی بوارق ظہور منشی نولکشور
دام اقبالہ و ادام اجلالہ واقع معمورۂ معمور کانپور بحسن اہتمام منصرم نیک نام مجتہ خصال
لالہ بشیشر دیال بماہ بہمہ زیبائی جولائی ۱۸۷۹ء عیسوی نقش الطباع بر صفحۂ اعلان کشید
تہال کامیابی طالبان بنیابان امکان دمید بدیہ تاریخ خاتمہ حوالہ زبان خامہ ٭

	ولہ زاد علمہ	
زمانِ طبع در سال طبع احیا یافت	٭	عیار دانش و فضل و کمال گیر بگفت ٭ ۱۸۷۹ع

نیشد ندامروز هر کدام پایهٔ خود دانسته پای از جای خود دراز نمیکند آن روز بادشاه زمان را ری
رهنمونی نمود امروز پری دخت نسخهٔ رهنمونی میزند آنروز بر همن دفتر گراهی خود را باب بدهد
می شوید امروز فردا بیگان به بهای بزرگان بفروخت می افتند امروز نوبت به بزرگان میرسد
آنروز جز خاص الخاص وادی توکل نمی گرفتند امروز احاد الناس را سلوک بر شاهراه توکل
است آری چرا چنین نباشد که آنروز هنگامهٔ ظلمت بود امروز بازار نور است آنروز در خدا سخن
میکردند امروز برای خدا میکنند آنروز خرد را بمکتب تصحیح میکردند امروز کتب را بخرد مقابله مینمایند
آن روز نیت را به سخن می آراستند امروز سخن را از نیت درست تاج می بخشند آنروز در اقبال
میزدند امروز اقبال حلقه بر درست آنروز گفتار جلوه گر بود امروز کردار پرده دراست آنروز همه دعوی بود
امروز سراسر معانی است و آنکه درین نامه سخن فروشی نکردم و متاع بلاغت ما بیازار نیاوردم
نه آن بود که نفس اماره باین نمیکند و سر سخن گذاری داشت اما متاع گرانمایه بلاغت در کتابخانه
آماده نبود چه خاطر بوالهوس که چابک او با دپای خیال است میدان سخنوری را میطلبد که چند
گرم نماید که فارسان عرصه فارس زبان باجنت کشانند و خود نیز دست نوازش بر سر دوش
کلک قاص کشند که جولانگاه فراخ بود و جولانگر شوخ و گستاخ لیک آنجا که سعادت قرین بود
فاتر نگذاشت لاجرم عنان کشیده اند و زبان پیش را اصل این نامه در خور آن انتظام داده اند
در نظر داشته این کهن پیر سال خورده که بعنایت بادشاهی خلعت تازه در بر کرده جوانی از سر گرفته
است و عیار دانش نام نهاد اگرچه پر فنیان کنج خانه شاهنشاهی که مشکل پسندان عالم آگاهی
در نظر نمی بودند که سر دانشی که درین زبان حقیقت نشان است آنرا این افسانه را فسون کنی
عیاری تواند کرد ایزد تعالی این شهنشاه عالم را بقای بخشد آمین یارب العالمین تمام شد

خاتمة الطبع مطبوعهٔ الطبع ناشر یکتا شاعر غرا خواجه محمد یحیی احیا خلف باشرف مستند الشعرا البقا ابقاهم الله تعالی

محامد الهی عیار دانش را آگاهی ست و مدحت رسالت پناهی عیار بینش را دستگاهی صلی الله علی
خیر خلقه محمد و آله و صحبه اجمعین آمین یوم الدین اما بعد پوشیده مباد که درین هنگام فرخی فرجام کتاب

وسلطان خود را بهر سر بر والامی نشانند بنازم زمانه را که بادشاه روزگار و آئین سلطنت
وحکمت کارهای حکیم روزگار نمیماند جز بر کیو دشاه آموزگار همه زیرکان آن روزگار تو در آئین سلطنت و حکمت
کارها پرداخته و کارنامها ساخته که ناظمان کل را تا القراض عالم دستور العمل تواند شد که اصباح
مشیر و وزیر نباشد المنة لله که زمانه و زمانیان را احتیاج بکلیله و دمنه نیست و کلیله و دمنه را بیشی
برین طایفه فی امروز آن نه روزگار است که طبیب نفوس آسوده است ازین سخنان خرد سے
را آزرده دنارسائی اخوان زمان از زبان وحوش وطیور باید گفت و برای فهماندن حق دست
بتمثیلات کودکان باید زد امروز زمان حال را نازی بر زمانیان گذشته و نیازی بر حاضران و قت
است و زمانیان گذشته را احتیاجی بزمان حال و زمانیان استقبال را استغنای بر گذشتها
آن روز فرمان روای جهان راه کریوه سر اندیب میرفت امروز سر اندیبان احرام آستان شاهنشاهی
می بندند آن روز بادشاه زمان را بخواب آگاه بیساختند امروز والی ولایت را خرد روش میسنجد
آنروز کارها بتجربه پیران امتحان میکردند امروز تجربه را بکردار نوجوانان عیار میگیرند آنروز
خردهای برجا نیامده بود امروز عقل را عرش بلند سریر است آنروز شیر زمین بشته بود آنروز مند
بود امروز نوبت بشیر آسمان نمیرسد آنروز شیر از گاو می ترسید امروز عنقا از کبوتر بیم دارد آن روز
دمنه را بازار رواج بود امروز کلیله کامیاب است آنروز مرغ در دام حیله بود امروز پای حیله
در دام است آنروز در انداختن بدانیشان چندین تدبیر باید کرد امروز بدروغان حیله
اندوز بپای خود بدامی آیند و بپای خود در سیاستگاه پاداش می افتند آنروز آدمیان بمقاصد
دوستان محتاج بودند امروز حدالت سایله احتیاج را ازمیان برداشته است آنروز زاغ از بوم
آزرده بود امروز گاو از شیر آسوده است آنروز سنگ پشت بوزینه را بازی میداد امروز نهنگ
دم گرم رو بر خشک نمیکشد آنروز زاهدان از جانوران برنمی آمدند امروز دوان کار زاهدان
میکنند آنروز بادشاه وقت از چکاوک می اندیشید امروز عنقا پناه بدرگاه برده است آنروز نیک اندیشان
را بکشتنگاه می بردند امروز بدانیشان ترک وضع کرده به نیکنامگاه عنایت می درآیند آنروز بادشاه
وقت از پاداش یافتن بدکاران خسته مند امروز بدکاران از دیدن روی بادشاه وقت
بمقصود حقیقی میرسند آن روز اندازه مردم نگرفته بودند مردم در افزون طلبی درماده جوئی هلاک

استعارات گرم است میبود شایستی که چندین مقاصد و معنی دور می انداخت چه در زبان
صورت دانش نامه بود از پرخردی بسوی جمهور آدمیان و نشوری از سلطان عقل بکافه عالمیان
پس در چنان عبارات مسخ شدی که هر کس بدریافت آن رنج برودی مولانا حسین واعظ
که خو کرده عبارات مستعار است اگرچه از کلیله و دمنه پیش نقابی برانداخته است و با پرده چند
تازه از مشاطگی طبع سخن آرائی خود فرو هشته درین دیباچه معنوی که بر صفحه آن بیاض صبح سعادت
تواند بود بجهت دوستی طلبان انوار سهیلی لمعهٔ فروگذاشت نشده و برای پیش روان عالم معنی
آسمانیست لبالب نور که هزاران سهیل طفیل او میماند و چون در حکایات دور دراز دادایات
نشیب و فراز دیر بدست می افتاد درین ترجمه بعد از سر انجام سخن خلاصهٔ آنرا فراهم آورده و در انجا
که در افهام اهتمام داشته است بآن اکتفا نموده خلاصة الخلاصه آنرا که تعویز باز وی خردمندی
تواند شد در سطری چند ایراد نمود تا مراتب آداب سخن و مدارج دریافت مراد بر ستمعان بقدر
درجات استعداد ظاهر شود اگرچه این جواهر گرانمایه برای افزونی عیار دانش خواص خردمندان
پیشین بود اما سبب ظهور پایهٔ عوام زمان خداوند گشت و به همگنان بوضوح یافت که ببرکت شاه
دانش پناه ماادانی روزگار دست من همت احسانی زمان پیشین تفصیل مینماید و هر چند
ذکر بزرگی خلیفهٔ زمان خود نمودن بظاهر ابواب مشارکت با نفر سمان روزگار کشودن است
و در نفس الامر ذره را در مقام مهر حضرت خورشید در آوردن و روز روشن چراغ افروختن است
اما چه توان کرد که مقصود رویت است نه ارادت و مطلوب هدایت است نه اساءت چه همه
ستمگاران عربده جوی خاموشان گنج دریافت را بیارگاه سخن می آرد و مرحوم دلی دانش
پیشه روزگار ما آسوده خاطران نیرنگاه اطمینان را در پیش اظهار حق بیقرار ساخته در دار التقیر
سخن می اندازد و اگر نه این سکینه کجا و تمرا بین کجای خرد پیشه های انصاف اندیشه مساعدت
وقت را که از اعاجیب کائنات است دریافته بفرمان والای سلطان خرد شکر گذاری
زبان و صاحب زبان یکا آرند و اندکی از پند ارسر آمده مطالعهٔ مستبصر انه دانایان زمان و اقلیم
تا وقت خلیفة الرحمان خود نمایند که با وجود آمد و شد چندین هزار قافله سالاران قوافل خردمندی
و فراهم آمدن چندین فرهنگ نامهاد بستان دانش پسندی امروز دانش را عیار میگیرند

دوم گفته اند بر زبان دوران گذشت وخاتمه روز فرودی نوزدهم تیر ماه الهی سنه ۲۳ موافق روز
آبان بیست ودوم تیر ماه جلالی سنه ۹۹۰ مطابق کوس چهاردهم آذر ماه الهی قدیمی سنه ۱۲ یزدجردی
مصادف روز یکشنبه پانزدهم ماه شعبان سنه ۹۹۶ هجری موافق هفدهم اسفارمذ سنه ۹
هندوی مقارن ماه رومی اسکندری سیری شد این گنجنامه شاهنشاهی کارنامه
کارگاه الهی ودستور العمل ارکان سلطنت وخلافت منشور الادب دیوان عدل ودرافت نتیجه
افکار دانش وبینش خلاصه انتظام کارگاه آفرینش فهرست دفتر دانائی مجمل ارقام جهان آرائی ولوح تعلیم
دبستان آداب نسخه دار ومدار ارباب لباب نوشدارو ی اصلاح مزاج عالم تریاک فاروق
مسمومان عسرت وغم کان یاقوت اکلیل سعادت ابدی دریای گوهر اورنگ سلطنت
سرمدی تعویذ بازوی خردمندان افسون جادوی دانش پسندان زمین گرد آسمان پایه
هندوی نژاد فارسی پیرایه کودکان راسرمایه بازی وپیرانرا دیباچه سرافرازی نقد حسن جوی آئین
سخن سنجی تکاپوی شراب دریانمای سلیمانی باید که زبان بنیرنگان داند وباد شاهی نبرد که معنی
این رقم غیب جریان خواند اگرچه در عهد نوشیروان عادل ترجمان خرد این سررا زبان پهلوی
بعد ازان عربی ترتیب داده منت بجان تشنه لبان صحرا طلب نهاده بود لیکن بواسطه بلندی
مقصود وپستی مقاصد سر بسته رواداشتند للمد الحمد امروز بجهت افزود نورانیت این شاهنشاه
خدا آگاه که صد هزار نوشیروان نسخه عدالت از حضرت برمیگیرند این پروگی شبستان مدارا که
در پرده به تنگ آمده بود بردی روز انداخت چنانچه پاک نظران ساده لوح عجم که الفاظ عربی
وعبارات سنجیده سنگ راه ایشان بود بیحجاب صورت همه معنی نظاره کردند الحق لنگان راپای
ویران راعصائی بوده نی نی کوران راچشمی بخشند وبینا را سرمه در چشم کشند نی نی مرده هارا
حیاتی تازه کرامت فرمود وزنده هارا قرین خرد دوربین ساخت نی نی نفس عنصری را در موطن
تقیدی سرچشمه اطلاق کشود وتجرد منشان هیولانی را غواص دریای شهود گرداند شکر ایزد را
که عالم صواب التیام یافت وجهان معنی منتظم شد اول انتظام آن رای دانشلیم داد وآخر
فرمانروای هفت اقلیم الحق دانائی بود از هند جدا افتاده وباز بهند آمده مانند غریبی که بسوی
وطن آید انصاف آن بود که اگر این کتاب ورای عالم منشات که دران بازار عبارات دلنگام

و رآرد تا قبول آن دل رای خرسند شود برهمن گفت ای ملک مدت ست که دست از عالم
برداشته بگوشه و توشه قناعت کردم اینها مثل اینها را مبارکباد که وجود مجسته خود برای انتظام عالم
آورده اند و آن بی اسباب میسر نیست و مرا برای پاک ساختن خویش آورده اند مرا با تو کجا نسبت اینجا
که ترا بقانون عقل میرسد مرا کجا رسید که بآن پایه رسم و هر چند بر همنان ولاویز بیان میکرد ای ملک
لباس بادشاهی و جهانگیری دیگر است و سر انجام فقیری و گوشه نشینی دیگر هر کدام
از اینها که با سباب دیگری توجه نماید نکوهیده عقل شوند که نشان ناخشنودی خدا و نارضامندی
الهی است اگر بسیار بجدی که چیزی قبول کنم امیدوارم که دستور العمل خردمندی که با تو باز گفتم
اگر وقت وفا کند و فاهم آورده از خزینه دل بسینه ورق آورده بگذارتا رهنمای دولتمندان گردد شاید
که بوسیله این ولی خرسند شود از خرسندی دل کار بسته من بکشاید و بمقصود معنوی خود برسم
و هرگاه که ترا وقت خوش باشد برآمد کار مرا از درگاه الهی درخواه که بادشاهان را در درگاه الهی
اعتبار بسیار است و کم است که خواهش ایشان برآمده نگردد پس برای مبدا رنجت قبول
فرموده رخصت وطن خود گرفت و به بدرقه عنایت ایزدی بپای تخت خود آمده آنچه از جواهر
دانش بدست آورده بود فراهم آورده کتابی ساخت و پیوسته مدار کار خود را بران گذاشته فرمانروای
گردون گرفت و باندک زمانی جهانیان بدولت ظاهری و باطنی رسیدند و عالم صورت و معنی نظام
دلپذیر گرفت چون خجسته رای این قصه دلپذیر را از اول تا آخر باز نمود فرخ فال خوشحال شده
وزیر را بنوازشهای بادشاهانه سرافراز ساخت و بآخر عهد کرد دیگر ازین دستور العمل دانش که
کارنامه آفرینش است تجاوز ننمایم بوزیر گفت اگرچه پیش ازین سخنان دانشوران بگوش
من میرسد اما تا تیر نمی کرد اکنونکه انیمه اثر کرده است نشانه پاکدلی و درستی تست که مصدر
دانایان است که سخن هر چند در نفس الامر تمام عیار باشد اما بحجت آلودگی گوینده نتیجه صفات
بخشد و بند با کمال از محض حکمت بزاید بسبب تیره دلی مرا تاثیری نکند وزیر گفت ای ملک
راست فرمائی اما از شکر که انچه راست از ملازمت تو اندوخته ایم و ریزه از خوان تو دریافت
برگرفتیم پس از انکه بانجا کشند فرخ فال پیوسته دستور العمل رای دانشیم بکار بردی و روز بروز
کار او بلند شدی و این داستان که دیباچه دانش رایان است یادگار ماند و نیکنام که حکمای بنگاله

بجزم و آزاد کنم صیاد ایشان را بده درم بها کردم من در ملک خود همین دو درم استم ایستادم و بیرون آمدم
دو درم رخصت آزاد کردم و ایشان بالای دیواری برامده مرا آواز دادند چنان که حق شناسی باشد
عذر خواستند و گفتند حالا دست ما بپاداش تو نمیرسد فاما در زیر این دیوار صندوقچه جواهر قیمتی است
بنشگاف و بردار مرا از گفتار ایشان تعجب آمد و طرفه حالی رویداد که صندوقچه جواهر در زیر زمین می بیند
وازدام بالای خاک غافل میگردند جواب دادند که قضا چون نازل شود دیده عقل خیره و روز خورشید تیره
گردد و هیچ حیله انچه تقدیر بران رفته تبدیل و تغیر نپذیرد و انحل نه عاقل را بصیرت ماند و نه عارف را
نظر نفع رساند پس گفت ای شاه من زیر دیوار بکاویدم و صندوقچه بدست آوردم و آن صندوقچه
پر از جواهر نزد من است التماس دارم که آنرا حکم فرمای تا بخزانه رساند شهزاده فرمود که تخمی کاشته و بر آن
برداشته یکسی را با تو دران سر گذشت نمیرسد و این جواهر دانائی که نثار مجلس ما کرده بس است
چه هیچ گوهری گرانمایه تر از سخن نتواند بود خلاصه این باب است که آدمی همواره رضا بقضا داده
کارسازی خود را از درگاه کارساز داند که عقل در هر حالی بی تقدیر الهی بکار نیاید چنانچه شهزاده
یونان یاران خود که یکی بعقل می لافید و دیگر بحسن و بزرگی خود را اعتماد داشت دیگری را توکل
داشته دوستان خود را بتوکل میخواهد و بهمت دلاسای ایشان داستان کم کردن همیان از
دهقان و باز به برکت توکل یافتن بتفصیل باز نموده تا آنکه هر کدام از ایشان در خورنیت بدولتی
رسیدند و شهزاده بدولت فرمانروائی رسید و شهزاده بدستیاری بخت بلند سخنانی که بهمنوی
دولت تواند شد در میان نهاد و فائده توکل بر خواند و هر کدام از حاضران مجلس چنان دلنشین
گفته اند تا آنکه پیری باخرد جوان قصه توکل خود را خریدن هدهد و نمودن آنها صندوقچه جواهر را
بگوی سخن شاهزاده در میان آورده التماس نمود که آن صندوقچه جواهر را حواله خزانه دار نماید
شهزاده هشیار دل از سخنان دانش آموز او خرسند شده آن صندوقچه را باو گذاشت حاضران
بر شهزاده آفرین کردند و یکبارگی دل بخدمت او نهادند آنست خردمند باید که بر اسباب جهان اعتماد
ننماید تا کامیاب صورت و معنی گردد و چنانچه شهزاده و پیر پاک ضمیر بدولت توکل خود بمقصود رسید
و شاد زیستند چون برهمن دانا دل این داستان بپرداخت و مضمون وصیتهای هوشنگ را بانجام
رسانید رای دانشپسند سپاس بهمنوی دانش فزونی نموده خواست که پیشکشی لایق در نظر برهمن

پاکیزه ونسب پاک دارد شک نیست که در آئین عدالت و رعایت [illegible]
همان روز اورا فرمان روای خود ساختند وملکی بدین آسانی بدست او افتاد [illegible]
توکل ثبات قدم ورزد وصدق نیت وحسن اخلاق بدرگاه بی نیاز درست نماید [illegible]
آورد ودوران ولایت قانونی بود که بادشاه را روز اول بر فیل سفید می نشاندند وبگرد شهری [illegible]
جهت آن ملکزاده را نیز بآن قاعده رعیت کردند شهزاده وقتی که بدروازه شهر رسید سخنانی که
یاران نوشته بودند خواند فرمود که متصل این بنویسند که کسب وجمال وعقل وقتی نتیجه دهد که قضا الهی
موافق او حکم کند وحال کسی که در اول روز بزندان محنت پابسته باشد وآخر روز بایوان زرنگار
سلطنت نشیند برای عبرت بسنده است وتوان دانست که توکل را چه نتیجه هاست پس بقصر
بادشاهی آمد وملک رانی پیش گرفت وکام بخشی بنیاد نهاد ویاران را طلب داشته صاحب عقل
وکفایت را با وزیر شریک ساخت ودهقان را بر سر اسباب املاک خاصه بداشت وصاحب
جمال را خلعت ومال بیکران از رانی داشته فرمود که هرچند جدائی از یار عزیز دشوار است اما در این
خطه بودن صلاح نیست تا زنان بجمال دلفریب توشیفته نگردند وکار بفساد نه انجامد پس رو به بزرگان
مجلس آورد وگفت درمیان شما بسیار کس بعقل وکفایت وشجاعت از من بهتر است اما ملک
بعنایت الهی ومساعدت ازلی توان یافت همراهان من در کسب میکوشند وهریکی را دست آویز
حاصل بود من نه بردانش وقوف خویش اعتماد داشتم ونه ببیاری ودوستی کسی تکیه کردم بنای کار
خود بر توکل نهاده ام وبقضای الهی رضا داده م هریکی از مجلسیان برخاسته آفرین میکرد وسخنان
مناسب حال میگفت وهزار گونه تحسین می نمودند درین میان پیری پاک ضمیر وپاکیزه تقریر برخاست
ولوازم دعا وثنا بجا آورد وعرض نمود که ای شهریار کامگار بنده را در باب قضا وقدر که اول سخن ازان
گذاشته سرگذشتی است اگر فرمان عالی باشد باز گویم ملک گفت بیار تا چه داری بگوید که چگونه بوده
است آن حکایت پیر گفت من در خدمت یکی از بزرگان میبودم وچون بیوفائی شناختم
واز فریب آن نیرنگ ساز دستان نما آگاه شدم از اهل دنیا کناره گرفتم ودر انکه فرض عقل بود
مشغول شدم روزی در بازار دیدم که صیادی هدهد میفروخت دلیشان بایکدیگر بر حال خود غم
دل میگفتند وآزادی از خدای طلبیدند مرا بر ایشان رحم آمد خواستم که برای رستگاری خود ایشان

نهاد و عذر خواهی نمود جوان برگ یاران ساخته بر در شهر نوشت که قیمت یکروزه جمال صد درم است روز دیگر سوداگر پسر را گفت که امروز مهمانی عقل و کاردانی تو خواهم بود و بازرگان قبول کرده بشهر درآمد ناگاه کشتی پر از نفائس اشیا و غرایب اسباب از دریا بدروازه دیمه آمد و اهل شهر در خریدن آن آرزو نمیکردند تا کشادی پذیرد سوداگر پسر اسباب یاران جمع نموده بر در شهر رفته که حاصل یکروزه خرد کفایت هزار درم است روز دیگر شهزاده را گفتند که تو همواره لاف توکل میزنی و کار بتسلیم و رضای سپاری اکنون تن اگر از این صفت نصیبی ست بکار ما متوجه باید شد شهزاده سخن یاران را قبول کرده فرموده با همت والا و توکل درست متوجه شهر شده بادشاه آن دیار را وفات رسیده بود مردم سوگ میداشتند و شاهزاده بغرض ملک در رفت و طرفی نشسته دم در کشید دربان دید که همه مردم گریان و زاری دارند یکی در گوشه خاموش نشسته و بایشان درین مصیبت موافقت نمی نماید خیال کرد که مگر جاسوسی باشد او را جفا ها کرده شهزاده آتش خشم او بتکیبائی فرو نشاند چون جنازه بیرون بردند کوشک خالی شده شاهزاده هر طرف می نگریست دربان دیگر بار بسر وقت نظر کرد که هنوز شهزاده در انجاست بقهر از انجا برداشته او را بزندان بازداشت و دران شب به یاران از شهزاده چیزی و اثری نرسید باکید بگفتند که بیچاره بنائی کار خود بر توکل نهاده بود چون در وقت آزمایش ازان صورت فائده ندید از همدمی یاران روی برتافت کاشکی ما او را تکلیف نمیکردیم روز دیگر اشراف و اعیان شهر و وصول و ارکان ملک فراهم آمده میخواستند که کار مملکت و حکومت بر کسی قرار دهند که ملک ایشان را وارثی نبود درین باب حرف هر گونه میزدند در بان گفت این پوشیده بگذارند که من جاسوسی گرفته ام مبادا رفیقی داشته باشد و برین گفتگو وقوف یابد و ازان خللی زاید پس ملکزاده را حضور آورد و خطائی خود را دربان باز راند و ارکان دولت او را طلبیدند چون نظر ایشان بر او افتاد دانستند که این روی سیمائی جاسوسی ندارد و از بی فرشکوه و بزرگی ذات ظاهر میشود پس شرط تعظیم بجا آورده احوال پرسیدند شهزاده جواب نیکو گفت و از اصل و نسب خود خبر داد و سرگذشت پدر و برادر فرو خواند اتفاقا گروهی این شهر پیش پدر او رسیده بودند بتبنا خواستند و آن گوهر سلطنت را بر گوشه تخت بادشاهی دیده بودند بزرگ نهادی او و آئین پدر او باز گفتند و اتفاق نمودند که لائق حکومت این خطه اوست که داشت

نیز بمنزل دهقان آمد از بار اول سراسیمه بر حال عصا بصد دینار باز گفت دهقان گفت راست
بگو که اول بار زرها که از تو عنایت شده بود از کجا بدست آوردی و بچه نوع جمع کردی شبان صورت
راستی باز نمود که فلان تاریخ بر فلان سرچشمه همیان بیافتم که در وی سه صد دینار بود و این صد دینار
تو خود نمی دانی دهقان تبسمی کرد و گفت بدانکه همیان بر سر چشمه من فراموش کرده بودم و در چاه
نیز من یافتم و صد دینار تتمه آن بود که تبود آدم و باز عصا بدست من افتاد آن صد دینار را
خرج میکنم شبان حیرت زده فرو ماند و گفت ای دهقان در دانش بر من فزودی دانستم روزی
دیگری نمی تواند خورد غرض از آوردن این داستان این بود که تا یاران نیز سر منزل قناعت
از دست ندهند و قدم از دایره توکل بیرون ننهند که مهربان بسیار بخش ما را پیروزی ندارد القصه
آن روز بدان سخنان بسر برده آمده و روز دیگر زرگر پسر بر خاست و گفت که شما فارغ باشند که تخم
هنر خود بیفشانیم تا همه از آن برخورند و چون باندکی کمتر شود هر یک بنوبت خود تدبیر روزه معیشت
کند که این عالم اسباب است در ست در سبب زدن و با توکل جنگی ندارد دوستان بدین سخن
همداستان شدند پس دهقان زاده شهر بدر آمد پرسید که درین شهر کدام کار بهتر است گفتند که
درین ایام هیزم خشک عزت دارد و بقیمت بستانند پس دهقان زاده بگوه شتافت و پشته واره
هیزم خشک در بسته بشهر رسانید و بده درم بفروخت و خوردنی های خوب خریده پیش یاران
آورد و چون از شهر بدر آمد بر دیوار شهر بنوشت نتیجه کسب یکروزه ده درم است حاصل کار آن روز یاران
از خوان دهقان زاده بعیش گذرانیدند و روز دیگر جوان زیبا را گفتند که به کمال خویش حیله اندیشد
که موجب فراغ یاران باشد جوان اندیشمند بجانب شهر روان شد و با خود میگفت از من مقصود
یاران برنیاید و نیز باز نتوانم گشت درین اندیشه بر سر کوچه نشست ناگاه زنی خوب که مال فراوان
داشت بر وی بگذشت او شیفته او شد کنیزک را گفت چاره بیندیش که این جوان بدست آید
کنیزک نزدیک جوان آمد و گفت ای نوجوان بی بی من نیازمندی رسانیده میگوید تو در بن شهر
غریب مینمائی و غریبان شکسته دل میباشند منزل خود می داریم آمدن شریف ارزانی داشته
منزل ما را بیارائی من از عهده برخورداری بایم و تر ازیان نباشد جوان التماس قبول بکرد و
بمهمانی زن رفت و تا آخر روز بسر برد شامگاهان عزیمت همراهیان نمود زن صد درم پیش جوان

دو ستارش در ربود بهمان چاه انداخت دهقان آهسته بجاه فرو رفت و دست بدستاری
دراز کرده ناگاه بهمان بدستش آمد چون شمرد بهمان سه صد دینار بود دهقان بازن گفت اینک
خدا تعالی بهمان مقدار زر که از من غائب شده بود از غیب رسانید پس بموجب قرار داد خود زر را
خرج کردن گرفت و عیال خود زندگانی را کشاده ساخت چون شبان شبگاه دل از گوسفندان پرداخته
بسر چاه آمد چندانکه زر را بیشتر جست کمتر یافت آزرده خاطر و پریشان دل در صحرا میگشت و بعد از
مدتی بشهر آمد و گذرش بر گوشهٔ دهقان افتاد شبانرا مهمانی کرد و بعد از خوردن طعام از هر گونه سخن در میان
آمد شبان حکایتی میگفت لیکن شکایتی از زر خود زیر لب داشت و در میان سخن آب از دیده
میبارید دهقان سبب گریه او پرسید شبان آه دردمندی از جگر کشید و گفت که چگونه نشکسته دل
و پریشان خاطر نباشم سه صد دینار زر داشتم که سرمایه حیات من بود روزی از سر بی
بیاکی چند در فلان چاه انداختم و روز دیگر از آن نشانی نیافتم دهقان از این سخن آشفته بر خاست
و پیش زن رفته گفت این مال که روزی حلال پنداشتیم و دست دراز کرده بیدریغ خرج میکردیم
حق این مهمان بوده است اکنون همان بهتر که آنچه باقی مانده تحفه گویان باو دهیم اما این راز را
پوشیده داریم تا دل او هم بدست آمده باشد و از محنت خلاص شویم که اگر این حقیقت معلوم کند
همه زر خود را طلبد ار دچگونه توانیم داد که دست رس هیچ نداریم تا او را تسلی نمائیم و این معنی برای
زن موافقت نمود و گفت حق بحق دار باید داد و خود با قناعت در ساخت تا آنکه حق تعالی عوض آن
باز دهد دهقان صد و نیار را که باقی مانده بود بر سبیل تحفه پیش شبان نهاد و شبان منت دار گشته
بر داشت و با خود میگفت که این مقدمه دولت است امید دارم که باقی نیز بدست آید حالا این
نیک نگاه باید داشت پس چوب دستی که بدان گوسفند چرانیدی کواک ساخت و زر ها را در و
تعبیه نموده تا کسی در نیابد روزی بر کنار رود بزرگ ایستاده بود چوب از دستش دران رود در افتاد
هر چند جهد کرد که بگیرد نتوانست گرفت دهقان بر کنار آب غسل میکرد عصائی دید که آب بجانب
او می آورد و بر گرفت و بخانه برد خاتون خوردنی می بخت و هیزم نمانده بود دهقان چوب را
در هم شکست که مطبخ را بدان تمام سازد ناگاه دامن دهقان پر از زر شد زر ها را بر داشت
و سمر و صد دینار تمام بود بسجدهٔ شکر افتاد و دیگر بار دست کرم بگشاد سه روز بر آمده بود که شبان

که چاره این جز رضا بقضا نیست پس صبر نمود و فرمود تا گاو را بگشتند و رودهای او را پاک میکرد و ناگاه
نظر او بر همیان افتاد برداشته و شسته زر ما را بیرون آورد هر زمان برداشتی و بوسه دادی و بر چشم خود
مالیدی و بخود قرار داد که دیگر جای این همیان جز کمر من نخواهد بود یکدم صبر نمی از دست نخواهد داد
پس آن دهقان همواره همیان زر با خود داشتی و زنش زبان ملامت کشاده
می داشت که این شیوه از توکل دور است یقین بدان که روزی آنچه در روز ازل مقدر
شده بیش و کم نگردد دهقان گفت ای زن در عالم اسباب از وسیله چاره نیست بصورت نگاه میا
اسباب میباید کرد و بمعنی کار به توکل باید گذاشت بیت غافل منشین که عالم اسباب است
اسباب نگهدار و توکل میکن هر زن دم در کشید روزی همیان زر را که بر کنار چشمه نهاده بود و
غسل میکرد چون فارغ شد جامه پوشید زر را همانجا فراموش کرده رو براه آورد و متعاقب او
شبانی باب دادن گوسفندان آنجا رسید همیان زر بر لب چشمه افتاده دید و برداشت و بخانه خود
بجزمی تمام بازگشت و بمنزل خود آمده بشمرد که سی صد دینار بود با خود گفت این نقدم تمام است
هرچه ازین بردارم نقصانی بدین عدد راه یابد و شاید که دیگر باره باین نرسد باید که این نقد را برای
روز نیوائی نگاه دارم پس آن ساده دل نیز زر در بغل کرده خاک خاموشی بر لب مالید و همان
شبانی گرفت چون دهقان را زر یاد آمد با دل پر خون اشک باریدن گرفت و بصد اندوه چپ و
راست دویدن آغاز کرد و آخر سر سیمه واندوهناک بخانه باز آمد و صورت حال با عیال خود باز نمود
زن زبان ملامت دراز کرده گفت ای بی عاقبت اندیش در نگاهداشت زر اینهمه کوشش نمودی
به بخیل درآمده معیشت بر عیال تنگ گرفتی اکنون بمعرت آن خون از دیده می باری دهقان
گفت ملامت تو بجاست صد افسوس که در نگاهداشت آن کوشش بیهوده نمودم و از اهل
و عیال باز داشتم پس دهقان نذر کرد که دیگر باره ذخیره نهد و هرچه بدستش آید صرف کند پس
خواهی نخواهی بر توکل قرار داد و کار خود را بکارساز حقیقی سپرد و شبان همیان زر در بغل داشته
گوسفندان را میچرانید روزی نزدیک چاهی ایستاده بود که سواری چند از دور پیدا شدند
شبان از ترس آنکه مبادا از زر من بستانند همیان بسته در چاه انداخت و آخر روز بود گوسفندان
را بجانب خانه روان ساخت و از پس او دهقان راگذر بر کناره چاه افتاد ناگاه بادی تند وزید

محنت آزاد شد مصاحبان نیز رسیدند چگونه بوده است آن حکایت شاهزاده گفت که در شهر خاندیس
دهقانی بود با دست مایه و دلی کشاده و اسباب زراعتش دست بهم آورده وقتی از اوقات دخلش
بر خرج میفزود و سی صد دینار زر جمع گردانید و بآن مایه همواره دلشاد بودی و هیچ وجه قدری خرج از آن
نکردی و پیوسته همیان از پیش آورده و شمار خود کرده خاطر خود را خورسند ساختی روزی بطریق معهود
زر شمرده و در همیان کرده بود میخواست که بجایش نهد درین میان آواز پائی شنید دهقان از بیم آن
که کسی آگاه نشود زر را در سبوی آب انداخت و خود همراه آشنا بدیهی روانه شد و هنگام رفتن زن
را گفت که طعام ترتیب نماید چون دهقان رفت خاتون خواست که آشی بپزد سبوی آب برداشت
و بر در خانه آمده منتظر ایستاد تا آنکه آشنائی در گذر آید و از و آب طلبید ناگاه روستائی قصاب جهت
خریدن نر گاوی بشهر آمده بود گاو خریده از پیش خانه دهقان میگذشت چون قدری آشنائی داشت
زن دهقان باو گفت که قدری آب از برای من بیار تا حق آشنائی گذارده باشی و ستا قبول نمود زن
آن سبو را که زر در ان بود نادانسته باو داد قصاب سبو برد و دش نهاده بطلب آب روان شد
و در راه جنبش چیزی از سبو یافت و فرود آورده ملاحظه نمود همیان زر دید و بنشاط تمام برداشت
بخود قرار داد که این از سرمایه روزگار نامرادی باید ساخت و از پیشه خود رو نباید گردانید روستائی
آب آورون را بر طرف ساخته زر یکه با خود داشت گاوی چند توانا و جوان خریده قصد خانه کرد
چون از شهر بیرون آمد اندیشه کرد که اگر این همیان با خود دارم از شر دزدان ایمن نتوانم بود اگر
در شهر بجائی دفن کنم از نگرانی خاطر دمی خوشدل نخواهم بود اگر بکسی بسپارم اعتماد هم نیست که
امانت را دیانت بجا آرد اکنون مصلحت آنست این همیان را در حلق گاو نهم و نوعی سازم که
بگلو فرو برد پس گاو بیچاره را بدان محنت مبتلا کرد و رو بوطن نهاد ناگاه پسرش از راه پیش آمد
چند گاو دیگر که در پیه خریده بود بپسر سپرد و خود باز گشته بشهر روان شد و دران محل دهقان
با یار خود برگشته می آمد و مدتی بود که دهقان نذر کرده که گاو خوب را در راه خدا دهد چون گاو بدان
خوبی دید میل خریدن کرد و آنچه قصاب زاده توقع سود میدانست بیشتر داده گاو را بخانه آورده
و همیان زر بیاد ش آمد و قصد کرد که زر را از انجا بردارد و جای مضبوط نهد چند انکه نظر کرد اثری
از سبو نیافت از زن پرسید که چه شد زن صورت حال باز گفت دهقان بخود اندیشه کرد و

برادر بزرگ خزانهٔ پدر را بزور گرفته دلهای مردم را از خود و بزرگ بدست آورد و باین پدر بر تخت کامرانی
نشست و در دولت را بر خاص و عام کشاد برادر خود را از بیم آنکه آسیبی بحال او راه نیابد و شاه عدن
نگیرد بیچاره وطن گذاشته اختیار سفر کرد و تن واحد راه دور و دراز پیش گرفت و تمام روز راه پیمود
شامگاه بسر منزل رسید به تنهائی و شکیبائی شبی بروز آورد و صبحگاه باز آهنگ رفتن تنها نموده رو براه
نهاد ناگاه جوانی نازنین و خوبصورت از گردش روزگار راه غربت پیش گرفته بود با و همراه شد شاهزاده
چون راستی و درستی از روی او برخواند دل شاد شد و در منزل دیگر سود اگر پسری بسیار دان
و تیز هوش که ترک خانمان کرده سفر گزیده بود با ایشان پیوست سوم دهقان زاده توانا که از تخم
باغبان کاردانا یادگاری بود رفیق ایشان شد محنت همه براحت بدل گشته دوستان یکدل با سانی
خاطر منزل می پیمودند و بدیدار یکدیگر فارغ بال و آرمیده دل می بودند و بعد از گذاشتن منزلهای
دور و دراز بشهر قسطور رسیدند و بکنارهٔ شهر آرامگاه مناسب اختیار کردند و هیچ یکی را توشه نمانده بود
و زر نقد نیز نداشتند یکی از یاران گفت اکنون وقت آنست که هر یکی هنر خود نماید و بجد و جهد سیمی بدست
آرد تا بفراغت روزی چند در اینجا توانیم بود شاهزاده گفت کارها بتقدیرات ازلی باز بسته است بکوشش
آدمی سرانجام نیابد پس هر که از آدمیان خردمند تر باشد در طلب آن تنگ و پو ننماید جوان زیبا روی
گفت حسن بدریافت نعمت وسیلهٔ بزرگ است هر جا که جمال ظاهر شود مال تابع او خواهد بود سود اگر
پسر نیز حرفی از صفحهٔ حال خود برخواند و گفت سرمایهٔ حسن در بازار معامله نقد کم بضاعت در اندک زمانی
ازین مایه و سود چیزی بدست نمی ماند فائده رای راست و تدبیر درست و کارشناسی و معامله گری
بر همه اسباب بالاتر است و بینوائی که دست در ان زند زود بمراد برسد و بهقان زاده گفت خرد
و کاردانی همه وقت بکار نیاید پس دانا درمانده و نادانان را کامیاب دیده ام پس کسب و کوشش
است که مردم را کامیاب و کامگار دارد و وسیلهٔ هنر و حرفت کاردانی باز به توانگری رساند چون دیگر
نوبت سخن شاهزاده رسید فرمود که من بر همان عقیده ام که گفتم و سخن یاران که میگویند که سرمایهٔ حسن
و سرمایهٔ عقل و کسب دولتی بدست می آید منکر نیستم المقصود من آنست که اینها بسلسلهٔ قضا و قدر
باز بسته است حکم الهی را گردن باید نهاد و منتظر تقدیر آلهی باید بود هر که مارا آفریده است سامان روزی
ما کرده است چنانچه از دهقان که فهم خود را بعنایت آلهی واگذاشته بود باندک مائی بر طلوع دولت یافته

وبد اصلان را نزدیک خود راه ندهند واز خود دور دارند که مجال سخن نداشته باشند تا دولت ایشان سرفراز باشد وحوادث روزگار نه بیند ✤

باب شانزدهم

چون رای دانشلیم دانش آرای این جواهر حکمت را بگوش هوش کشید بحکم روزگار و دانائی آموزگار گفت که انچه آئین سلطنت و روشن فرمان روائی بود از پرده بیرون دادی وحقی بزرگ بر جهانیان کردی وجهان منت بر جان شاه رعیت نهادی نزدیک رسیده که دل دانش گزین که خواهان اسرار حکمت بود بیاشاید وسوال جواب را جای سخن نماند از شنیدن این داستان که ملوک را از همنشینی بد نهادان و همزبانی پست نژادان خلل در کارخانه دولت پدید آید بدیدم گشتم اکنون میخواهم که این گره از رشته جان بگشائی که چرا بسیاری از کریمان دانا پابسته محنت دوران میباشد وشما نادان بفراغ دل بسر می برند نه آنها را دانش دست گیرد ونه انان را نادانی از پادر آرد انچه ازین اندیشه جانگداز خلاص دهد کدام است دیگر بگوید که روشن نفع گرفتن ودفع ضرر کردن چیست تا شرح وصیت چهاردهم که وصیت آخرین است نیک فهمیده باشم برهمن دانشور جواب داد که آدمی زاد همان بهتر که در کارخانه الهی فرونرود دانای توانای مهربان آنچنان که می باید میکند بخبر دانکه چون وچرا را راه نیست هر چه ازین عالم پدید آید بحکم یزدانی وفرمان الهی است خرد که بهترین چیزهاست که بدان خوبها توان کرد وبدی ها از خود دور ساخت وقتی کارفرمای شود که خواهش ایزدی باوی پیوند دوبی تقدیر الهی هرگاه از خود کار بگشاید از حسن صورت چه آید وهنر و پیشه خوب چه دستگیری کند کار به تقدیر است نه بتدبیر چنانچه شانزده برد رشهر نوشته بود که اسباب دنیا جز نمائشی بیش نیست اصل کار وابسته قضای ایزدی است واین اکتساب را بیش طاق دهلیز دولت خانه خود ساخته بر صفحه انام یادگار ماند واین سخن را داستان رنگ آمیز است که دل نشین اهل دانش تواند شد رای پرسید که چگونه بوده است آن حکایت برهمن گفت آورده اند که در یونان زمین بادشاهی بود بلند همت وبزرگ منش دو پسر خوبصورت ونیک سیرت داشت چون ملک باقلیم جاودانی رخت هستی بربست

ملک بالین خود نشسته است ناگهان ماری سیاه و مهیب از خرد برآمده بالای کوشک برآمد
و رو بقصور ملک آورد و ملک از دیدن مار بیمار گشته و از بیم جان بیهوش افتاد
و مرد مسافر بیگانه است که ملک او را بدین حالت خون آلود و بیهوش
و مرتعش دیده است چون این تواتر بگوش ملک سید بفرمود تا بکشند بالای کوشک رفتند او را
چند انگر جستند نشان نیافتند و دانستند که از عالم غیب آوازی رسیده است پس
مسافر را از زندان بیرون آورد و مقدم داروی مارگزیده پرسید مرد گفت ای ملک اژدهای
نخست لیکن قصه من بس شگرف است باید که اول ملک استان مرا گوش کند تا من او را
مارگزیده نبود هم پس ملک قصه پرورد او را یکیک گوش کرد قطع نظر از آنکه آنچنان آوازی
شنیده بود از روی تقریر هم راستی و درستی دریافت پس آن گیاه را برآورده با لبیر آمیخته
بمار ملک خورانید و فی الحال صحت روی نمود ملک مسافر را خلعت گرانمایه پوشانید و او را
بیوفا الیاست رسانید و مرد جهان دیده نیکوکار مقصود خود رسید خلاصه این باب آنست که
پادشاه باید که بهر کس اعتماد ننماید و هر فرومایه کم اصل را محرم راز خود نگرداند چنانچه ملکزاده نصیحت
خوگرفت و او را نزدیک و واقف اسرار خود گردانید هر چند وزیرداش پیشیه سخنان غیر ملائم
درمیان نهاد سودمند نیامد و قصه پسر ملک فارس که نصیحت گفتگرگ کم اصل از بزرگی
رسید باز گفت فائده نکرد زیرا که کم اصل خود گناهان نموده با آنکه در چاه با شیر و مار و بوزینه همخانه
شد و مرد جهان دیده آنها را خلاص ساخت اما آن زرگر از کم اصلی و بدذاتی به نیکذاتی نیامد
و ذات ناپاکش را همچنان رسم بیوفائی بود چنانچه مسافر ولی نعمت خود را به فائده کمال کشتن داد
تا از غیب لطیفه ظاهر شد که ادای حق گذاری مار خلاص گردید و زرگر بد دولت رسوا شده
بردار رفت و آدمی زاد با چراغ عالم افروز خرد بیوفائی و حق ناشناسی مینماید و جانوران دیگر
برهنمائی چراغ دانش خود نیکها که نمیکنند و اگر نه بوزینه کجا و آن دستگیری از کجا که بخرد خود از بند
خلاص نموده و اسباب رفته مسافر از دزدان چگونه باز گرفت و آن اسباب چگونه بمسافر
سپرد و شیر و مار چگونه پاداش نیکی بجا آوردند و چه طور پرسش مهربانه نمودند خلاصه آنست که
اگر ملک حلب آن بد اصل را بزرگ نساختی و دختر او کی خون بیگناه ریختی و برای چه پنجه
شیر کشته شدی پس باید که فرمان روایان در بزرگ ساختن مردم کمال احتیاط بجا آرند

تو برگردن نست پس او را اشارت کرد که برخی توقف نماید تا آئین مهمانداری و حق گذاری بجا
آورد پس بهر طرف میگشت تا در باغی که دختر ملک آنجا بود رسید دختر را دید که بر لب حوض نشسته
و پیرایه قیمتی در گردن دارد شیر بیک سر پنجه او را نابود ساخت و پیرایه او را برگرفت و پیش مسافر
آورد و گفت معذور دار که درین زمان چیزی غیر ازین بهم نرسید پس مسافر روشبهر آورد و با خود
اندیشید که از ناجنس خود چنین وفاداری و حق گذاری دیدم اگر به زرگر ملاقات شود چه نیکیها که
پاداش آن بکند و چه مروتها که ننماید و با شنائی او درست های زرنیک فروخته آید و این گنجینه
جواهرات بهای گران فروخته شود سحرگه مسافر بشهر در آمد آوازه کشته شدن دختر ملک در میان
افتاده بود و مردم سراسیمه سر ببارگاه ملک نهاده و زرگر نیز جهت تحقیق این از گوشه خود برآمده ناگاه
مسافر را دید گرم پرسید بخانه خود برد پس از مهربانی و مهمانی باد تمام بازگفت و داستان بیوائی خود را
از اول تا آخر در میان نهاد و مسافر او را به پندهای گرانمایه نصیحت کرده تسلی داد گفت ای برادر
غم مخور که این پیرایه بفروش و انچه ازین ترا در کار باشد بگیر و انچه ماند بمن باز ده زرگر چون او را
بدید بشناخت تحسین کرد و گفت این را به بهای گران بفروشم و اندکی از ان برای خود بردارم
که آن سرمایه روزگار تواند شد پس زرگر پیرایه را گرفته از خانه بیرون آمد و با خود اندیشید که اگر
این پیرایه را بملک بنمایم و کشنده دختر ملک را باو سپارم یقین است که ملک از گناه من بگذرد و مرا
بر تبه بلند رساند پس بدین قرار زرگر نزد یک ملک رفت و خبر رسانید که کشنده دختر با پیرایه گرفته ام
و مسافر را با پیرایه حاضر ساخت مردجهان دیده چون بیوفائی زرگر دید زرگر را گفت که این سزای
نست ملک گمان برد که گناه کار همین است و این سخن برای آن میگوید که بدکرداری چرا ابدی
و پیرایه نیز گواه بدکرداری او شد پس ملک او را گرداگرد شهر گردانید و فرمود که نگاهدارند تا در سیاست
بقصاص رسد مار فرصت یافته نزد یک آن مسافر شده و بر شنیدن پند خردمندان نکوشش نموده
مرد مسافر گفت ملامت من خبر زیادتی اندوه دل من نیست چاره این کار اگر توانی بکن مار گفت
ای ملک را زخمی زده ام همه طبیبان شهر در علاج آن شدند تو این گیاه را پیش خود نگهدار چون
بطلب علاج پیش تو آیند تو نزد یک ملک برو و اول قصه خود را بتمام باز ران و این گیاه را
بخوردن او ملک بازده شاید که ملک را دل بر تو بسوزد و خلاصی تو صورت بندد و صباح آنکه

ظاهر فریب نباید خورد که اهل روزگار بیشتر بآرایش ظاهر مشغول اند و از آرایش درون غافل
مرد جهاندیده سخن ایشان را گوش نکرد و وزیر گرا از چاه بیرون آورد و زر گفت نیازمندی بجا آورده
اندک سرگذشت خود را باز گفت که اگر ترا بویرانه من گذری افتد چه خوش باشد تا حق تو بجا آرم
جهان دیده گفت حالا بهتر نیتی درست کن تا شهر بیرون آمدم تا سیر عالم کنم و از نیک و بد روزگار چیزی
گیرم اگر حیات باشد عهد کردم که ترا یاری به بینیم پس بدین پیمان از هم جدا شدند ملک از تربیت زرگر
و ناشنودن سخنان وزیر دانا شرمنده بود تا برین قصه یکسال گذشت و هر چند بزرگان در باب
دختر عرض کردند سود مند نیامد و آن فرد مسافر برخی از جهانیان تماشا کرده سی صد درست زر بدست
آورده بوطن خود باز گشت نمود چون نزدیک شهر خود رسید در دامن آن کوه که جائی بوزینه بود فرود آمد
چون شب شد گروهی از دزدان بروی ریختند و نقد و جنسی که در اندوخته بود بتاراج
بردند و دست او را بسته در غاری که دور از راه بود افگندند مرد جهان دیده گاه بدستیاری خرد
صبر پیش گرفتی دگاه از بیخردی زبان ملامت بر خود کشودی بوزنه را گذر بدانجا افتاد و یار خود را بسته
بند بلا دید از روی مهربانی پرسید و بندها را گسیخت و بخانه خود که از خس خاشاک فراهم آورده بود
برد و میوه خشک و تر حاضر گردانید و گفت امروز درین گوشه بسر باید برد تا من از پی دزدان
رفته در گرفتن اسباب تگاپو نمایم پس بوزینه راه گرفت و دزدان چون همه شب راه رفته بودند
بسر چشمه رختها را از دوش انداخته بخواب رفته بودند و چاشتگاهی بود که بوزینه بی گرفته بسر وقت
ایشان رسید بقیچه را بشگافت اول بدره را برداشته پنهان کرد و باز آمده اسباب از انچه پوشیدنی
مسافر بود برگرفت و بجائی پوشیده نگهداشت الغرض انچه اسباب رفته بود با چیزهای دیگر از انجا
برداشته خود بالای درختی نشست تا بسر گذشت ایشان آگاه شود دزدان از خواب بیدار شدند
نشانی از آدم و اسباب ندیدند تبر سیدند و دانستند که انچه افسانه گذاران از دیو و پری میگفتند درین
دشت اند پس بصد جان کندن خود را ازان دشت بشهر کشیدند و بوزنه خورسند شده پیش
مسافر آمد و او را بجائی که اسباب پنهان کرده بود برد و زاید با سباب خود بسند کرده بوزنه را دعا
کرد و رخصت کرد و اسباب دیگر دزدان را همانجا گذاشت ناگاه گذر مسافر بران پیشه افتاد
که جائی آن شیر بود از دیدن شیر ترسید و شیر از روی مهربانی پیش آمد و گفت مترس که حق تو

سود مند نیست زبان در کشید چون روزی چند بگذشت زرگر پای از اندازه بیرون نهاد در گرفتن
مال و آزار رسانیدن جهانیان دلیر شد روزی بجهت پیرایهٔ دختر ملک جواهر میخواست خبر یافت که دختر
بازرگانی بدین گونه جواهر قیمتی دارد زرگر بطلب او کس فرستاد و دختر بازرگان را آورد و ندا او گفت اینجنین
خواهر هیچ نیست آخر او را پیش دختر ملک برد هر چند آن بیچاره میگفت که ندارم سود مند نیامد آن
زرگر بخرداز دختر ملک حکم کین گرفت سود اگر زاده هر چه متاع درست بنظر آورد فائده نکرد تا آنکه در کوتهٔ
کوفتن زرگر هلاک شد چون خبر به ملک رسید دختر را از نظر عنایت انداخت و زرگر گریخته بگوشه نهان
شد مادر دختر صلاح در ان دید که با دختر چند روز از شهر بیرون رفته در چهار باغ ملک باشند تا
قهر شاه فرو نشیند پس بباغ در آمدند و زرگر خود را در انبار رسانیده چون نظر دختر بر او افتاد در خشم
و گفت ای تیه کار باز آمدی که فتنه دیگر برانگیزی برو که ترا دیگر پیش من راه آمدن نیست زرگر
پریشان احوال بیرون آمد و روی در بیابان نهاد چون شب در آمد بهر سو بجهت آسایش خود
جائی می جست و از بسیاری تاریکی راه بجائی نمیرسید ناگاه در ان صحرا برای شکار جائی فرو برده
بودند و شیر و بوزنه و مار در ان افتاد و زرگر نیز در ان چاه افتاد این جانوران آزار نده از رنج خود
یا ندای دیگری نپرداختند و روز ها بر ان بگذشت روزی مردی جهان دیده از شهر برآمده راه سفر
پیش گرفته بود ناگاه گذر او بر ان چاه افتاد و از دیدن آن مرد و جانوران پریشان گشت و با خود
گفت که این مرد بگفتار و کردار بد خود گرفتار شده باشد راه مروت آنست که تا او را بدر نیارم قدم
پیش ننهم پس رسن فرو انداخت بوزنه در ان آویخته بسر چاه رسید بار دیگر رسن فرو گذاشت مار سنبی
گرفته بالا آمد سوم مار شیر پنجه درنده از چاه بیرون شد هر سه جانور بزبان بیزبانی دعا کرده گفتند که اگر نصیب
باشد کوشش کنیم تا در پاداش این نیکی بجا آوریم بوزنه گفت من در ین کوه که بشهر نزدیک واقع است
میباشم اگر آنجا بیائی جمیع خدمت تو بجا آورم شیر گفت من در فلان بیشه که متصل فلان شهر است
میباشم اگر بکلبهٔ من تشریف آری انچه از دست من نیکی آید بکنم مار گفت که در فلان شهر گوشه من
است اگر گذر تو در آنجا افتد در برابر این نیکی کنم و منت بر خود نهم و هر یکی عذر ها خواسته گفتند که
بالفعل در برابر نیکی یک نصیحت میکنیم که این مرد را از چاه بیرون میار که آدمی بد عهد باشد و پاداش
نیکی بدی کند چنانچه با این مرد روز ها بسر برده ایم راستی و درستی از روی او نفهمیده ایم بحسن

نمایند هرچند بیشتر جستند نشان نیافتند مادر پسر همه شب از سوز بیصبری نالید و سر بر زمین میزد تا آنکه
جان را بجان بخش سپرد چون خبر بملک رسید بشهر خود باز آمد و آئین الم و ماتم داری بجا آورده شکیبائی
پیش گرفت و با خود گفت هر که سخن دولتخواهان خردمند نشنود و هر چه مبنید از خود بیند کفشگر حرام نمک و کم خرد
ملکزاده را بملک شام برده جوهریرو مروارید را گرفت ملکزاده را بسوداگری بفروخت و سوداگر بر گرفت مدت دو سال او را
تربیت کرد و پس از انکه بحسن ادب آراسته شد تحفه پیش ملک فارس آورد که آوازه کرم او شنیده بود چون پسر خود از او جدا
شده بود نشناخت و بهای گران بخرید و بجلقه غلامان خاص در آورد چون نشان دولتمندی از پیشانی او ظاهر بود ملک
در تربیت او میکوشید و در اندک زمانی معتمد شد و بخدمت نزدیک سرافراز شد و درین میان با جوهر
که همواره در خزانه می بود و مدار قسمت جواهر بر و بوده دوستی شد و آن جوهری بی اصل غلام را
که با فرومایگان کلان شده بود فریب داد که در وقت خواب ملک را انگشتری بدر آورده بمن باز ده
تا در ساعت نیک در انگشت تو بپندارم اما بشرط آنکه مرا و زیر خود سازی که در ان انگشتری نقشی است
که هر که او را در ساعت نیک در انگشت کند فرمانروای ملک شود غلام فریب خورده و شب چون
ملک بخواب رفت دست بانگشتری ملک دراز کرد و آهسته آهسته میکشید ناگاه ملک بیدار شد و غلام را
گفت ای نادان ترا با انگشتری چه کار است پس بخشم شد و بکشتن او حکم کرد و جامه از بر ش بر کشیدند
جامه کشیدن همان بود و خال دیدن ملک همان و شناختن فرزند همان ملک از دیدن این قضیه
بیهوش شد و شمشیر زن دست از شمشیر باز داشت چون ملک بهوش آمد سر و چشم ملکزاده را ببوسید
و گفت ای نور دیده ازین که از پند وزیر خود نشنیدم و ترا بصحبت کفشگر کم اصل گذاشتم و باین قسم
بلاها انداختم و خود را در چندین غم و الم داشتم پسر نیز عذرها خواست و گفت دوستی جوهری مرا درین
گستاخی داشت ملک جوهری را تنبیه نمود و فرزند گرامی را نصیحت کرد که دیگر پیرامون صحبت ناکسان
نگردد و پیوسته با خردمندان بزرگ منش زیست نمایند ای ملک فائده این داستان آنست که صحبت
با اصلان آزاد را بنده و بنده را سر افکنده گرداند و زرگر از جمله آنهاست و از صحبت او پرهیز لازم است
ملک گفت این افسانه ها بر من چه میخوانی با دشاهان بزرگ بی رهنمونی دولت و الهام الهی در کاری
آغاز نکنند و بزرگ بودن آدمی هنر و خرد دارد نه اصل نیک چون او را بر داشتم امید که عاقبت
خیر باشد ما که برگزیده الهی ایم برضای او کسی را بلند پایه نگردانیم وزیر دانا چون دانست که سخن من

کم ذات پسرش بدد پیوسته بخانه آمد و شد نمودی و یاری کردی تا آنکه الفت تمام با او پیدا کرد وزیر
گفت ای ملک خوردگان را صحبت فرومایگان گذاشتن آنها را ضائع کردن است چه در اندک
زمانی خوی و عادت آنها در ایشان اثر کند طبیعت آدمی زاد خوی و خصلت را از مصاحبت می ورزد
باید که ملک زاده از صحبت کفشگری پرهیز نماید ملک فرمود که این کودک است پیش من بسیار
عزیز با کفشگری خوگر نشده است اگر از صحبت او باز دارم اندوهگین شود و مبادا که از اندوه به بیماری
گشد روزی چند صبر باید کرد چون کلان بشود به نصیحت او را از صحبت او باز دارم وزیر خاموش
شد ملک کفشگر را طلبیده شته عنایتها کرد و فرمود که تو ما را همسایه و این جگر گوشه ما تو الفت گرفته است
باید که از احوال او نیکو خبردار باشی که مبادا از و امری ناخوش سرزند کفشگر گفت مرا چه اندازه که شایسته
این خدمت باشم اما چون ملک توجه فرماید امید که بتوجه ملک کیمیا حکم اکسیر دارد خدمت شایسته بجا
آورم پس کفشگر در نگاهبانی و خدمتگاری ملکزاده سعی بیشتر نمود و ملکزاده را با او انس بیشتر شد تا آنکه
شبها بخانه او ماندی و از نیکو خدمتی اعتماد ملک بر و بیشتر شد تا آنکه ملک بسفری رفت و ملکزاده را
باعتماد او گذاشت در جشنی از جشنها ملکزاده را بجواهر قیمتی آراسته ببستر باغ کرده بود آن کفشگر
بدذات دید که ملکزاده تاج مرصع بر سر دارد و جامه مکلل بجواهر آراسته در بر است طمع خسیس آن بدذات
در جنبش آمد و با خود اندیشید که این تاج جواهر و مروارید سرمایه هزار سود تواند شد بود حالا ملک بسفر رفته است
صلاح آنست این پسر را برداریم بشهر دور دست برده پیرایه های به بهای بسیار فروشیم سرمایه هزار سود
خود گردانیم آخر کار این بید دولت کم اصل این راز را با یکی از غلامان معتمد خود در میان آورد و او را
بیهوشی به ملکزاده و خدمتکاران بنوعی داده که از هوش رفتند پس ملکزاده را در صندوق بزرگ
خوابانده بر پشت جمازه تیز رو بر بست خود و غلام بر اسپ های بادرفتار سوار شده و دو اسپ دیگر کوتل
همراه گرفته و توشه راه برداشته از باغ روبراه آوردند و همه شب براه رفتند و باندک زمانی از قلمرو ملک
گذشته بولایت دیگر رسیدند غلامان و خدمتگاران تا نیم روز به بیهوشی افتاده بودند هیچکس از احوال
ایشان واقف نشد آخر با جنبان خوابهای آنها از اندازه بیرون یافته خبر گرفت بر حال ایشان واقف
شد تا آنکه روغن بادام بسر کهن آمیخته در بینی هر یکی بریخت تا بهوش باز آمدند و از ملکزاده و کفشگر
نشانی نیافتند و سرگذشت بماد ر ملکزاده باز گفتند مادر پسر سوار شده باغ آمد و فرمود تا بجویند و پیدا

فرمود که پیرایه بحضور راست میکرده باشد باندک زمانی زر گرد بردی نیکو و چرب زبانی در دل حاکم
جا گرفت تا آنکه رفته رفته محرم شد دانش پروری از ملازمان او در وقت نیک فرصت یافته بعرض
رسانید که ملک تا آنکه اندازه خرد و پایه نیک ذاتی او بآزمایش معلوم فرموده باشد در بزرگی او از حد برده
است و دولتمندان پیش با مردم بازارنشین و حرفه صحبت کم داشته اند و آنها را بپایه بزرگی نرسانیده
بخاطر من چنان میرسد که این شخص بر تقدیری که از اهل بازار نباشد نیک ذات هم نیست چه
پیوسته غیر از بدی مردم نگوید و همواره کار او در آزار مردم است و از چنین مردم وفاداری نیاید و شیوه
حق گذاری بجا نیارد من بارها دیده ام که هرگاه ملک در حق کسی نیکی کرده است نشان
ناخوشی از روی او ظاهر شده است و خردمندان گفته اند که یکی از ایشان مردم بد آنست که تا بد بدان
وفا و کرم دیگری نداشته همنشین و همزبان بزرگان کسی نشود که به نیکی ذات و بسیاری خرد آراسته باشد
ملک گفت ای خیر اندیش میدانم که از روی راستی و دلسوزی میگوئی اما این جوان صورت نیکو دارد
و خوبی صورت به نیکی درون خبر میدهد جواب داد که ای ملک حسن صورت دام راه کم اندیشان
است و خردپروران بر صورت اعتماد نکنند چنانچه در زمان پیشین حکیمی خوب صورتی را دید دلش
بصحبت او مایل شد چون بمقام فهمیدن درون او شد بد درون یافت و روی از و بتافت و گفت
نیکو خانه بود اگر دربانی کسی نبودی ملک فرمود که صورت نیکو از مزاج معتدل خبر میدهد و هر که مزاجش
درست باشد تربیت او بجا باشد آنچه از اخلاق نکوهیده تو درین مردمی بینی بواسطه آنست که
تربیت پسندیده نداشته چون الحال تربیت او کرده شود اخلاق او خوب شود جواب داد که ای ملک
نیکذات باید ذات از خردمندان پوشیده نیست و ناکس را اگر هزار سال تربیت کنی از و خیر بدی
نیاید اگر سخن ما باور نمیکنی سخنان خردمندان پیشین ملاحظه فرمائی که مبادا چنانکه ملکزاده را پیش آمد
ملک پرسید چگونه بوده است آن حکایت گفت آورده اند که فرمانروای پارس را پسری شد
در شانزده این پسر مقدار کف دست خال سیاه بود ملک را از دیدن آن خال حیرتی درست
را دوازدانایان زمان خود خاصیت این را پرسید جواب دادند که هرگاه این طور نشانی داشته باشد
کشور گیر و جهان کشای شود اما او را خطر بابزرگ پیش آید ملک از آن مژده خوشحال و از خطره او
گشت پس همواره در نگهبانی او کوشش نمودی چون بچهار سالگی رسید در نزدیکی خانه ملکزاده گفتگوی

خیانت پیشه بوده است و از نشانهای خوی آدمی آنست که همگی همت او خواهان آن باشد که بدکردار
براستی گراید و از غم اندوهگین نشود و کردارش برگفتارش برابر نیکوخواه همه بود و بسیار دوست نباشد که دوستان
بسیار آدمی را کمتر لیست و نشان بد درونی ای ای بیدپخت نشان مردم پسندیده بسیار است اما سرمایه همه
کارهای نیک آنست که خردمند باشد و آنچه خلاف عقل تو میرسیده باشد که با فرمان الهی که بزبان اهل
عالم مرکوز میشود مخالف عقل نمودن است بربدی که آدمی میکند از بیماری عقل است هرکه خردارد بیمار
نیست به نیک نهادی و مردانگی و بردباری و حقیقت و فاو راست گفتاری و درست کرداری آراسته
است ای ملک بچرب زبانی و صورت آراسته اعتماد نکنی که بس مردم فریب خورده اند و چون کمال نیکی
در حق کسی کردی در رعایت و تربیت او شتاب مکن که دنیا مردم کم خرد و فرومایه را از جا برده بیهوش
گرداند و در هر بار که رتبه او بلند سازی پاس احوال او نیکو دار که چگونه زیست میکند و با مسکینان
و زبونان چه سلوک مینماند که اینجا مستی بسیار ظاهر میشود و نیز فائده آنکه کمیارگی آدمی را کلان نباید ساخت
که دران صورت در چشم ها بزرگ نه نماید و چون کار با عوام است نگهداشت ظاهر نمودن در چشمها کار
ضرور لیست هرگاه مرتبه بزرگ شود رفته رفته در نظرها بزرگ میشود هرچند که در اصل عزیز نباشد پادشاهان
را به طبیب حاذق تشبیه کرده اند طبیب دانا نبض مزاج بیمار نیکو نداند و وجود عادت او نیک نه بیند
و سبب بیماری از نبض و قاروره نیابد علاج شروع نمیکند و چون شروع معالجه نماید مرتبه مرتبه دارو
بسیار میدهد که رفته رفته کار او بصحت میکشد همچنین فرمانروایان در برکشیدن بنده ها و بزرگ
ساختن ایشان ملاحظه کرده اند و کمیارگی شتابی نمیکنند که مبادا آید ذاتی بلباس نیکان درآید و بحیله
خود را از دولتخواهان شمارد و محل اعتماد گردد و آن بدبخت از کینه کشی طمع و غرض خود را در میان
آورده در خرابی رعیت و سپاهی کوشش نماید و بسبب بدکرداری او پایمال شوند و وبال آن بحال
آن فرمانروا باز گردد و بسا باشد که زودی رابطه بصاحب بداند لیشی رسد و چه رازهای سربسته که از
چنین کسان فاش نشده است و چه محنتها که از چنین کسان نرسیده و از سخنان که مناسب
اینجاست داستان زرگر است بآن مرد جهان دیده رای پرسید که چگونه بوده است آن
حکایت بیدپای حکیم گفت آورده اند که حاکم حلب برای دختر خود پیرایه راست میفرمود در میان
سیان تعریف زرگری شنید که استاد بغایت ماهر است و درست کار نام دار و پس او را طلبید و

بران داشت که حقیقت کار از ملک دریابد پری دخت بهر گونه زاری نمود چون سر گذشت شنید و تعبیر خوابها که بر همنان گفته بودند شنید شیفتگی آغاز کرد و گفت که ازین چه بهتر که جان ما بندهٔ اسیر بلای ملک شد و اگر یقین شده است که بر همنان از روی راستی و دولتخواهی می گویند تاخیر مکن و اگر در راستی و درستی ایشان شبهه داری درین نزدیکی کار بدون حکیم راست گفتار و درست کردار است این جواب را با و هم باز گوئی و آنچه گذشته باز نمائی تا کار بدون تعبیر آن گوید بعده جای شبهه نیست پس ملک پیش کار بدون حکیم رفت و حکیم مذکور تعبیرهای خواب بیان کرد و گفت آنچه بر همنان گفته اند همه فریب بود و آنچنانکه کار بدون گفته بود در اندک روزی ظهور آمد بر همنان بسزای خود رسیدند خاصتهٔ النحلا اصحه آنست که بزرگان خصوصاً فرمانروایان را هیچ چیز بهتر از حلم و وقار نیست و این جز مصاحبت همنشین دانا مخلص و دست دست ندهد چنانچه داستان راجه بلار و بلار وزیر ازین آگاه میسازد ٭

باب پانزدهم در پرهیز نمودن بادشاهان از سخنان بیهوده گویان و بد اندیشان

رای دانشلیم گفت ای رازدان خرد فائده بردباری و زیان سبکباری باز نمودی و دل دانشور پذیرفت مرا روشن گردانیدی اکنون میخواهم بیان فرمائی که بادشاهان کدام طائفه را از مردم کاربکارهای ملک و مال گذارند و چه جماعه را از مردم گزیده بکار بار جهانبانی باز دارند که بسیار مردم بد در لباس نیکان در آمده نه قدر عنایت می شناسند و نه پایه خود را دانند بیدپای حکیم گفت ای دولتمند روشن ضمیر پس کار بزرگ فرمودی این سر رشته در یافت هر کرا دست داد کار او راست شد ملک او روز بروز آباد و دلهای جهانیان آسوده تر میگردد و این سبب فزونی دولت و زندگانی می شود ای ملک دریافت آدمی بس کار دشوار است تا چند بار در کارهای گوناگون آزموده نشود اعتماد را نشاید و بزرگ ساختن را لایق نباشد از نشانهای آدمی خوب که همه دریابد امانت و دیانت و راست گفتاری و بلند همتی و بزرگ منشی است و هر که بی دیانت یا فرومایه بی همت است او مهجور درگاه الهی است بنابر دست بادشاهان که برگزیده حق اند لائق نباشد و داستانهای پیشینیان آگاه میسازد که هر فتنه و بلائی که در ملک پدید آید از وجود کم اصل و دون همگو

که مخالفت فرمان کرده زنده میگذاشتم شکرگذاری ملک بیدکر و از من چه آید ملک از سنجیدگی و بلندی
بلار خوشحال شد و پایه وزیر را بلند ساخت ملک همه کار بار خود باو بگذاشت چنانچه کار بدون او نیک
و بد تغییر کرده بود بظهور آمد پس بلار وزیر باصالت خود و وکالت اهل فرزندان ملک را زیر همان
بدرون داد طلبید تغییر خوابها که گفته بودند مرکوز ساخت پس بفرمان ملک کار بدون حکیم را که
با دانش روز افزون خداداد راست گفتار و درست کردار است حاضر ساختند و سزای این بیمهان
کافر نعمت بدانش حکیم مذکور مقرر فرمودند که هر چه رای جهان آرای حکیم بران قرار یابد بیک بار آن مهمات
بسزا رسانند کار بدون چنان دید که بعضی را بردار کشید و جماعتی را در پای پیل انداختند راجه بلار
کار ملک را بوزیر گذاشت و خود با پری دخت عیش صوری و معنوی و ظاهری و باطنی میفرمود
خلاصه این باب آنست که بلار نام رائی در هند داستان فرمانروائی میکرد و عنایت الهی شامل حال
او شده از دنیا کامروای بود شبی بخواب هفت بار خوابها پریشان دیده بود و بر همنان بدرون
و بدذات را نیک کردار دانسته خوابها را درمیان آورد و آن بیدولتان کینه دیرینه را بخاطر آورده
در مقام کینه کشی شدند و بزبان هواخواهی درامده گفتند که درین خواب خطر جان است و چاره
این کار خیر آن نیست که بخون پسران و پری دخت و بلار وزیر و کمال منشی که هر گدام یگانه روزگار
اند غسل کنی و انچه از اسپ و فیل و شتر باشد نیز بکشی و چون آنها را بخود نباشی و آن نشمتر خاصه
خود را بعد از کشتن اینها بکشی امید نیست که از ین بلا جان ببری راجه بلار اغم افزود و مردن خود را
از کشتن آنها آسان دید و گفت ای برهمنان مگر شما داستان سلیمان و توتیمار نشنیده اند دران هنگام
که دست برآنجیات یافته بود و ارکان دولت همه با شامیدن او میگفتند توتیمار درمیان آمد و گفت
ای ملک اگر ترا اینقدر شکیب هست که مردن دوستان و مخلصان میدیده باشی بخور والا مخور
که آن راحت باین محنت برابر نتواند شد پس سلیمان بسخن توتیمار عمل نمود برهمنان گفتند که اگر
ذات ملکست دوستان و مخلصان بسیار فراهم آیند از افسانه توتیمار نتوان خلاف عقل نمودن ملک
در خلوت شد و میگریست و چاره این کار خود نمی یافت بلار وزیر از دور بینی دریافت که سبب چیست
که دو سه روز است که ملک غمگین میباشد و سخن با ما نمیکند و همواره با برهمنان بدرون خلوت
میسازد نه که دشمنان و دوست نما فتنه برانگیزند که چاره پذیر نباشد پس بملازمت پری دخت رفته گوید

خود زار زار میگریست فائده این داستان آنست که هوشمند را باید که بهیچ کاری خصوصاً در
کشتن تیزی نکند تا چون کبوتر لبسوز بهجران گرفتار نگردد ملک گفت ای بلار اگرچه من بدکرده ام
تو نیز بد از من کردی من خود خشم داشتم اگر شتاب زدگی کنم چه دور باشد که خرد دران وقت نباشد
و اما تو که خود میدانستی و هوشمند بودی چرا آشنائی کردی ای بلار سخت رنجورم از جدائی
پری دخت بلار گفت از غضب ملک اندیشیدم آنکه ملک از دوری او رنجور است جای آنست
که دانایان برای پنج نوع غم زن خورده اند اول آنکه شریف و خوی خوب داشته باشد دوم آنکه دانا باشد و یار
دیگدل سوم آنکه خود را از نصیحت نگاه ندارد و حاضرانه و غایبانه مهمان باشد چهارم آنکه در خوشی
و غمی نیک و بد موافقت نماید پنجم آنکه خجسته فال و قدم مبارک باشد شوهر پری دخت باین
صفتها آراسته بود دلی چنین یاری نه در زندگانی راحت است و نه در کامرانی لذت وزیر سخندان
درست و راست که در مزاج بزرگان ظاهر دشواری آید میگفت در اچه از شنیدن آن غصه میخورد
و با خود میگفت که از یک شتاب زدگی که کردم در غم جاوید نشستم اکنون این وزیر که بمن درشتی
نماید همان بهتر که گوش کنم و از جا بردم چون بر خاطر بلار یقین شد که آزردگی خاطر ملک از اندازه
بیرونست و از کار خود پشیمان شده است بزبان دانش آگاه ساخت که پری دخت زنده است
من مزاج دانی کرده او را نکشته ام ملک از شنیدن این سخن خرم دل شد و سجده شکر الهی بجا آورد
گفت ای سنگدل چگونه سخن میگردی که یقین من شده بود که پری دخت را کشته چرا بر من
چندین آزردگی روا داشتی مرا خود بردور بینی تو اعتماد بسیار بود لله الحمد که همچنان ظاهر
شد بلار گفت ای ملک این سخنان بجهت آن بود که نیک بشناسم که خاطر ملک ازین کار
پشیمان شده است یا نه مرا خواهی نخواهی فرمود ملک بایستی کرد پس ملک بر دانش
بلار آفرین کرد و گفت خدمت پسندیده بجا آوردی انشاالله تعالی نتیجه این مراد ات
دینی و دنیوی در کار تو آید پس فرمود که بلار فته معذرت نماید و پری دخت را بتعظیم
تمام بخدمت آورد پری دخت ازین خبر جان تازه یافته بملازمت آمد و شرایط بندگی و
شکرگذاری بجا آورد و زبان منت داری کشود ملک گفت این منت از بلار باید داشت
بلار گفت اگر مرا در دانش ملک اعتماد نبودی که این گستاخی ها توانستم کرد که

بیارند اما حقه که دران ساخته مشاطه در جیب دارد او را نیز بطلب تا حقیقت کار معلوم شود پس بفرمود
تا مشاطه را حاضر کردند و حقه را پیش او یافتند و قدری ازین نیل مشاطه را دادند تا بخورد و خوردن
همان بود و مردن مشاطه همان چون حقیقت معلوم شد خاتون را در بند کردند و غلام را خطا از آدمی
داده یکی از بندگان دولتخواه ساخت این داستان را فائده آنست که ببرکت بردباری ملک از
بلا خلاصی یافت بزرگان خلاصه بادشاهان را در هیچ کار شتابی نیابد کرد پس راجه بلار گفت ای بلار
نیکو سخن کردی و مرا درین کار خطائی بزرگ افتاد اما تو که چنین مرد دولتخواه و خردمند بودی چرا درین کار
اندیشه درست نکردی چون میدانستی که من حکم کشتن پری دخت از روی خشم کرده ام تدبیر درست
چرا نکردی مرا از تو غریب نمود بلار چون در کشتن پری دخت بحکم طور کرده بود اندیشه داشت که مبادا
این افسوس خوردن بی نداشته باشد جواب داد که ای ملک بندگان را اختلاف حکم کردن
نمی رسد مرا درین کار ملامت چه میکنی رای را یقین شد که بظاهر حکم رفته است و چون دولتخواه دور اندیش
اندیشه نکرده و از نهاد او برامد پس روی بوزیر تولک کرد گفت مرا کشته شدن پری دخت سخت
آزرده کرده است و نافهمیدن تو باری آن شده است و چاره این کار چیست وزیر گفت
ای ملک دانایان پیشین گفته اند که سه تن همواره در غم و اندوه باشند یکی آنکه نیت او به بدکاری
باشد دوم در هنگام قدرت نیکوئی نکند سوم بااندیشیده کار کند که عاقبت آن پشیمانی کشد الحال
درین جز صبر چاره نیست هر که بیفکر کار کند بدو آن رسد که به کبوتر رسید راجه پرسید که چگونه بوده است
آن حکایت بلار گفت که جفتی کبوتران در اول تابستان دانه چند فراهم آوردند و در گوشه
بجهت ذخیره زمستان نهاده آن دانه ها بسبب تری بسیار می نمودند چون تابستان بآخر رسید
از گرمی دانها خشک شدند و کمتر از انچه بودند نمودن گرفتند کبوتر روزی چند بجائی رفته بود
باز آمد و دانها را اندک دید جفت خود را ملامت آغاز کردن گرفت و گفت این دانها را برای
زمستان نگهداشته بودم برای چه ازان خوردی و روی صحرا گذاشته روزی زبان تنگی را
چرا برداشتی و کبوتر بر خون دانه کمتر دید انکار او را باور نمیداشت و نزدیش تا مرد شد پس در
فصل باران نم در دانها پیدا شد و بهمان قرار اول دانها باز آمدند کبوتر دانست که سبب
کم نمودن دانها چه بوده است و در شتاب زدگی خود را ملامت میکرد و از فراق دوست جانی

تا زیردستان بر تو مهربان باشند مضمون نوشته سوم آنکه از فرموده خرد در نگذری و هم از انصاف روی نپیچی
ملک شکر الهی بجا آورده از گوشه درویش به بزمگاه خود باز آمد پیوسته در خلوتها و بارعامها که هنگام حکم الغر
و زمان خشم نا کیست وقت احتیاج این رقعه را بدو عرض کردندی و او را بدین جهت ملک فرالرقاع خواندندی
و این ملک کنیزکی داشت خوب روئی و پاکیزه خوئی نیز با دقتی التفات و توجه مخصوص بود از بارسائی و
کرم خویشی خاتون ملک همواره در رشک و بود و چاره این کار می جست و محرم نمییافت تا آنکه روزی غصه را
با مشاطه حرم سرا خود باز گفت و از بیدولتی و درگشتن ملک و فرط کنیزک چاره می جست مشاطه بدکاره
گفت مرا آگاه گردان که ملک از کنیزک چه چیز را دوست بیشتر دارد خاتون جواب داد که رنجدان او را بیشتر
میخواهد مشاطه گفت مصلحت آنست که قدری زهر هلاهل به نیل بیامیزم و بخانه کنیزک رفته از آن نزدیکی
رنج و غبغب او نهم ملک تا لب بلب او رساند بر جای سرد شود چون ملک نماند چاره کنیزک آسان است
خاتون بی خرد و بیدولت از این اندیشه دلشاد شد و مشاطه از تبه کاری خود بکار تبه پرداخت و منتظر ام
ناشدنی بود ناگاه این سرگذشت را غلامی از غلامان ملک از پس پرده شنید هر چند کوشش کرد که
از این بلای ناگهانی ملک را خبر کند یا کنیزک را آگاه سازد میسر نشد ملک بعادت خود بخوابگاه کنیزک
تکیه کرده بود غلام کشته شدن خود را قرار داده چاره کار طلب کرده بتیابانه خود را در حرم سرا انداخت چون
نظر ملک بر او افتاد در قهر شد و شمشیر کشیده بجانب غلام روان شد غلام از خلوت سرا بیرون دوید
ملک شمشیر کشیده از پی او بدر آمد معتمد خاص رقعها را بدو دست گرفته بر ایستاده بود چون ملک را
غصه آلود دید پیش آمد یک رقعه را باز نمود فائده نکرد رقعه دیگر باز داد سود نبخشید رقعه سوم گذرانید
ملک را نصیحت شیخ یاد آمد اندکی از خشم باز ماند بلطف غلام را طلبیده پرسید که ای غلام نادان این
دلیری برای چه کردی غلام از روی راستی سرگذشت را باز نمود و گفت چون نتوانستم ترا آگاه سازم
خود را بی تابانه درین بلا انداختم که زمانی ملک بمن پرداز و شاید که حرفی توانم گفت ملک خاتون را
طلبیده تحقیق نمود خاتون منکر شد و گفت این غلام بیباک را بارها شنیده ام که با این کنیزک
سر و کاری دارد لیکن بید انستم که اگر سخن بگویم باور نکنی و من بتهمت بدنام شوم الحال بیباکی
او را ملک خود دیده است در گشتن او تا خیر نکند و حیله او بگوش نیارد ملک بجانب غلام نگریست غلام
گفت ای بخت بید اراین نیلهای که در رنجدان کنیزک کرده است آنرا چگونه گویم کمبی فرماکه کنیزک

ملک بروی افتاد از بسکه شوق شکار بسیار داشت بی آنکه اندیشه نماید آهو دانسته تیز دلدوز بر و انداخت
چون بر سه کار خود رسید دردمندی را با سینه مجروح و دل پرخون دید سخت غمناک شد و از بیفکری خود
خود را ملامت نمود و بنجار کش عذر بسیار خواست و مرهم نهاده هزار سرخ ارزانی داشت و بنجابت شهر
روان شد و با خود قرار داد که پس ازین هر کاری که کند بفکر نکند و در نواحی آن شهر یکی از تیز روان راه
طلب که بواسطه علاج نفس خود قطع اسباب نموده بگوشه نشسته بود و ملازم خرد خود بوده در جست وجوی
الهی بسر می برد ملک را بخاطر آمد که پیش او باید رفت و دریوزه نصیحت باید کرد پس ملک بصومعه او رفت
و آنچنانکه بزرگان ابادرویشان سلوک باید نمود بجا آورد و استدعا نمود و میخواهم که گوهر نامدار دانش بمن
نمائی تا آن وسیله زیادتی ربه باشد در ظاهر داروئی آزموده باشد از برای آبادانی درون آن درویش
صافی دل بعرض رسانید که ای ملک خصلتی که بزرگان را سرمایه دولت ظاهری و باطنی باشد خشم فرو
خوردنست و در هنگام خشم حلم ورزیدن ملک گفت ای درویش راست گفتی لیکن در زمان غصه عنان
خود گرفتن پس مشکل است و آنچنان دولتخواهی هم ندارم که در ان هنگام بسخنی راست بعرض رساند چاره
عنان گرفتن غضب را باز گوئی درویش گفت بزرگان دولت لازم است که از ملازمان خود کسی را
که در میان ملازمان بعقل و دیانت و راستی امتیاز داشته باشد محرم اسرار خود گردانند و خصلت دهند
که در هنگام غصه بروشی که دانند از کارهای ناشایسته منع کرده آگاه گردانند و تا هنگام بهم رسیدن آنچنان
شخصی چاره آن کار آنست که سه رقعه می نویسیم باید که آنرا بیکی از خدمتگاران نزدیک خود بسپارد
و بگوید همواره آن سه خط را گرفته منتظر احوال باشد هرگاه داند که زمان غضب در رسیده است
تا در کاری خشمناک شد یکی از ان خطها بدست تو دهد امیدوارم که چون دل هشیار و بخت بیدار
داری خواندن آن خط ترا از غضب باز دارد و اگر نبیند که خط اول چندان سودمند نیامده است
خط دوم باز دهد و اگر نفس از انجا که در اصل آفرینش سرکش افتاده است از نوشته دوم هم آنچنانکه باید
بیدار نشود و نوشته سوم را تو باز دهد از درگاه الهی چنان میخواهم که درین مرتبه تاریکی غصه بنور حلم مبدل
شود ملک ازین سخن خورم شد و درویش آن سه رقعه بیکی از خدمتگاران نزدیک سپرد و مضمون
نوشته اول آنکه در زبان قدرت عنان اختیار بدست نفس بد اندیش دشمن منه که ترا از نظر لطف
الهی انداز د و در هلاک ابدی گرفتار گرداند خلاصه رقعه دوم آنکه بهنگام خشم بر زیردستان و ضعیفان مهربان

آن طبق شیر پنج را بر سر شاه افگند در دی سوی شاه را بدان آلوده ساخت ملک از ناموس
بزرگی بغصه آمد بلار وزیر را طلب فرموده انچه سر گذشته بود باز نمود گفت این نادان بی ادب را
از پیش من بیرون کن و گردن بزن که تا سزای کردار خود را بیابد دیگر آزار نکند شود بلار ملکه را
بیرون آورده و باخود اندیشید که درین کار شتابی نباید کرد حالت عصمت و بزرگی آن زن را
دانسته چاره گرد که ملک را دیدار نشکند و نیز در نگهداشتن جان حقی عظیم دارد پس او را بخانه خود برد و بجای پسندیده
نگاهداشت اگر ملک پشیمان شود و اگر نه بهر وقت کار او میتوان کرد پس خود با شمشیر خون آلوده چون
اندیشمندان سر در پیش افگنده ببارگاه در آمد و گفت فرمان حضرت بجا آوردم پس از زمانی ملک
دل از غصه فرو نشست و یاد نیکو خدمتیهای او در دل گذشتن گرفت در صورت و سیرت او چون
بخاطر رسیدی دود از دل او برامدی و شرم میداشت که مبادا این درد دل ظاهر شود و همیشه
با خود می گفت که راه خرد گذاشتی و بی آنکه اندیشه نمائی قصد جان او کردی روز بروز این غمی
می فزود و با کس اظهار نمیکرد بلار وزیر اگرچه پشیمانی و پریشانی ملک دریافته بود لیکن از دور بینی
خود درون خاطر او را می جست که یارب این پشیمانی از نه دل است تا آنکه وقتی مناسب یافته
بعرض رسانید که خردمندان را در کاری که از چاره گذشته باشد اندیشه نباید نمود و باندوه
بیفایده در پی آزار خود نباید شد که در انچه از دست داده است سودمند نباید بازدک زبانی
زبان بجان و تن ملک رسیده و با این معنی هر که شنود که ملک از کرده پشیمان شده است
از بیحوصلگی و شتابزدگی ملک دانند و این شکوه فرمانروائی را زیان دارد و الحال کار از دست
رفته جز صبر چاره نیست باایستی که ملک بر غضب خود غالب بودی تا پشیمانی دست نمیداد چنانچه
رای ارفاع خود را بنیاد اشته غضب را مغلوب خود داشت و شادمان زیست ملک
نیز شادمان میشد این محنت و کلفت نمیکشید ملک پرسید که چگونه بوده است آن حکایت
بلار گفت که در یمن فرمانده ی بود بارای درست و کردار نیک روزی به شکار رفته هر چند بیشتر
نگاه میکرد کمتر شکاری بهم رسید ملک ازین سبب اندوهگین بوده متحیر و ارمی نگریست قضارا
خارکنی از نامرادی و مسکینی خود جامه از پوست آهو پوشیده در ان بیابان خاری بسیار زده بود از
رنج آن کارمانده شده پشتاره خار از سر انداخته در پهلوی سنگی تکیه کرده یکبار بساخت ناگاه چشم

باپیشکشها و تحفه ها بدرگاه راجه رسیدند و روز هفتم ملک فرزندان و پری دخت و بلار وزیر و کمال
نقشی را بخلوت طلبیده سرگذشتها را با نیها در میان نهاد و گفت عجب خطائی کرده بودم که راز
خود را بدشمنان گفتم شکر ایزد را که اگر عنایت او نگاهبان نبودی پری دخت مرا آنچنان سخنان
نیکو نگفتی و بکار بدون دانار همنمونی نکردی چون شما یانرا که سرمایهٔ خوشوقتی می بینید خطری عظیم
پیش آمده بود و این پیشکشها را بشما دادم خلاصه آنرا پری دخت که مرا آگاه ساخت و بلار وزیر
که بداندیشی از چهرهٔ منافقان خوانده پری دخت را بران داشت که بمن گفت بلار گفت بندگان
برای آن میباشند که در محنتها و حادثه ها خود را سپر بلا سازند یکی از نشانهای خدمتگاران صادق
الاخلاص آنست و اگر مال و جان در راه خدمت ولی النعمت نهند بران مزدی چشم ندارد و بخشش
امید نکند ملکه روزگار را در نیمعنی کوشش بسیار بوده است ازان پیشکشها تاج مرصع با جامهٔ ارغوانی
پُر جوهر مناسب است اگر رخصت شود بندها را شکرانه این دولت عظمی هرچه داشته باشد امروز
خلاصه آنرا پیشکش کرد باقیمانده بمستحقان داده شکرها بجا آورده ملک بلار را همراه خود گرفته بمجلس
درآمد و بزم افروز نام حرمی که هم نوبت پری دخت بود نیز حاضر شد و تاج و جامه نیز حاضر آوردند
و فرمان شد که هرکدام را که پری دخت اختیار کند بگیرد و آن دگر حصهٔ بزم افروز باشد پری دخت را
میل بطرف تاج بیشتر بود بجانب بلار وزیر نگریست که تا آنچه بردارد بصلاح دید او باشد بلار وزیر
چون دریافت که ملک میخواهد که آن تاج را به بزم افروز داشته باشد اشارت بسوی جامه کرد و آنمیان
ملک را نظر بران افتاد بلار بچشم اشارت میکند یا پری دخت آن تاج برگرفت بلا رچشم خود را
همچنانکه برای اشارت کج کرده بود همچنان بگذاشت تا ملک از مشورت آگاه نشود بعد ازان
چهل سال دیگر ملازم بود که هرگاه پیش ملک آمدی چشم کج داشتی تا گمان ملک بر طرف گردد چون
پری دخت بتاج سرافرازی یافت و بزم افروز نیز بخلعت ارغوانی سرخرو شد روزی ملک در خانه پری دخت نشسته بود
پری دخت تاج مرصع بر سر نهاد و طبق زرین شیرینج بر سر گرفته پیش ملک بایستاد و ملک ازان
طبق نوالهٔ میخورد درین میان بزم افروز جامهٔ ارغوانی پوشیده برو بگذشت ملک را دل از جا رفت
و دست از طعام باز کشیده بزم افروز را پیش خود طلبید انگاه پری دخت را گفت که این تاج لایق
فرق بزم افروز بوده که تو برداشتی پری دخت از غیرت عشق و تابش رشک درهم شده بخود شد

درویشی همچنین ست که خود را از نظر افگنده خاک صفت باشند لیکن بهمت اجهاد فرمان فرمایان لازم ست
که سر در اینها رفته در یوزه دعای نمایند پس از زبانی راجه بشرح شنیدن آوازهای هولناک و دیدن
خوابهای پریشان بر سبیل تفصیل باز گفت کاریدون از شنیدن واقعه خورم دل شده بعرض
رسانید که عجب خوابهای مبارک و اثرهای دولت مند از دیده اند امید که نزدیکی آثار سعادت
این بر سد که این دوماهی سرخ که بر دوم ایستاده دیدند رسولی باشد که از جانب سراندیب آید
و دو پیل بزرگ با چهار صد رطل یاقوت که کمیاب باشد آورند و دو بط و قاز و دو اسپ عراقی و اشتر
که راجه دهلی بر سم تحفه بملک فرستد و آن مار که ملک بر پای خود پیچیده دیده است شمشیر الیست که حاکم
چین پیشکش فرستد و آن خون که ملک خود را بآن آلوده دیده است که خلعتی ارغوانی باشد مکلل بجواهر که
از دار الملک عربی بطریق تحفه بجانبه خانه آید و آن آتش سفید که ملک سوار بوده پیل سفید باشد که راجه بیجانگر بجهت
ملک فرستد و خشیدن آتش بر فرق تاجیست قیمتی پر از دُر و گوهر که راجه سیلان پیشکش فرستد و آنکه
منقار زدن مرغ بر سر دیده است شاید که اندک ناخوشی روی نماید و بخیر بگذرد و نمایش آنست
که چند روز دوستی دلپذیر اعراض نموده و آخر کار بعافیت بگذرد و آنکه هفت کرت دیده است
دلیل است بر آنکه ایلچیان راجها هفت نوبت با پیشکش شها بدرگاه آیند ملک از تعبیر خواب این
دانای مرتاض خوشدل و خورم خاطر شد و کاریدون را از تعبیر خواب بر همنان بدرون آگاه
ساخت کاریدون حکیم سر جنبانیده انگشت تعجب بدندان گزیده گفت که ای ملک بر همنان
بدذات فرصت را غنیمت دانسته در مقام کینه کشی بوده اند نباید که این چنین خواب ها بهر کس
گفت خصوصاً طایفه که بعقل رهنمای دارند بدیانتی پای بر جا بر همنان بدرون کافر نعمت در
لباس دوستی کارد دشمنی میخواستند که بکنند هزار شکر که ملک مرا آگاه ساخت باید که خاطر ملک همچگونه
آزرده نباشد و با اینها در کار و بار و مشورت ننماید باید که هیچ کم ذاتی بدنفس را پیش ملک راه سخن
نداشته باشد که وقت مختلف میباشد شاید که سخن ناحق را بصورت حق باز نماید که خانمانی راه و
ملک جهانی را بر هم زند ملک از شنیدن سخنان راست و مژده های خوش بخشش شکر الهی بجای آورد
و با دل خورم و روی کشاده از کاریدون رخصت گرفته بمنزل باز آمد تا باندک زمانی آنچه کاریدون
حکیم مژده داده بود نشانهای آن پدید آمدن گرفت و همچنانکه گفته بود در هفت روز پی در پی ایلچیان

غم نیست که سلامتی ذات مبارک تلافی بلاها کند و اگر تعلق بنفس نفیس حضرت دارد دران نیز
اضطراب نباید نمود مردانه و عالی همتانه باید بود و ناشکیبائی با آنکه چاره گر نیست دشمن را خوشوقت
گرداند و دوستان را رنجور ای ملک این چنین شنیده باز گو شاید که چاره کار جسته آید و چون کسی را حادثه
پیش آید خصوصا بزرگان را بدو لتخواهان باید گفت ملک دانش پری دخت آفرین نمود و
اینچه دران شب از آواز های هولناک شنیده بود و خوابهای پریشان دیده باز گفت و در اینچه بهمتان
تعبیر کرده چاره آن گفته بود ند یکیک گفت پری دخت از زیرکی و دوربینی خود غصه جانگداز را افزوده
دل از جا برد و تازه روئی گفت ای راحه هزار من فدای تو باد پادشاه را برای اینکار اندوهناک نباید بود
که جانهای بندگان اگر فدای راحه نشوند بچکار آیند اگر زندگانی ملک است فرزند و زن و خدمتکار
بسیار دیده بهم رسند در نکار تاخیر نباید کرد که مبادا کار از دست رود لیکن درین زمان اینچه بخاطر میرسد
آنست که بر بهمنان بی تکرو فریب نباشد و انگاه این جماعه که از قدیم دشمنی ایشان فهمیده ایم هر چند
ملک درباره آنها انعامات کرده بمرتبه بزرگ رسانیده اند از بدبختی و بیدولتی خود باز نیامده اند و قطع نظر
از انکه بدی ایشان سخنها شنیده ام و پیوسته از پیشانی ایشان بی سعادتی میخوانیم قرار داد خردمندان
آنست هر که در اصل بدذات است بلطف و عنایت از و بدی او بیشتر شود مبادا این گروه درین
تعبیر کینه کشی خیال کرده باشند ملک دل خود رجوع فرماید اگر در خاطر سخن ایشان راست مینماید
دیگر تامل چیست و اگر اندک در خاطر شبهه است پای دولت در رکاب کرده بخلوتخانه کاریدون
حکیم که بفلان کوه در غاری نشسته بعبادت الهی مشغول ست باید رفت و یکبار این قصه را باز باید نمود
اگرچه اصل او به بهمنان میرسد اما مدتیست که باوجود دانش کامل اعتبار ظاهر از همه بریده گوشه
انتخاب کرده است و در آمد و شد خلق بر خود بسته چون دانش بدیانت آراسته دارد از حق نرنجد و اگر
موافق بر بهمنان جواب میگوید جای شک و شبهه نمی ماند بی اندیشه دران کار شروع باید کرد اگر مخالف
میگوید عقل دوربین راحه دران تمیز فرماید و بدانچه رای جهان آرا تقاضا آن کند که مبارک خواهد بود
راحه را بسخنان پری دخت تسلی شد پس سوار شده نزدیک کاریدون حکیم رفت چون راحه و بزرگان
برگزیده الهی اند تعظیم ایشان بر فقیر و غنی لازم است کاریدون دیدار راحه را غنیمت دانسته و بر لوازم
احترام کوشیده بعرض رسانید که اگر اشارت میرفت من بملازمت میرسیدم راحه گفت اگرچه این

که باعث نظام عالم و عالمیان است اگر ذات باقیست زن و فرزند هم میرسند و دولتخواهان نیز میرسند
آیند اما زندگانی رفته باز نیاید ملک از سخنان ایشان دلگیر شده از بارگاه بخلوتگاه درآمد و روی نیاز
بر خاک نهاده چاره کار از درگاه الهی میخواست و با خود میگفت چنانچه زندگانی عزیز است فرزندان و
دولتخواهان آنچنین گرم تر هم میرسند عزیز برادران اندر هرگاه زندگانی من در هلاک کردن آنها باشد بس
مرا زندگانی بچه کار آید و گر فتم که مانند آنها تقصیر ها پیدا میشوند برای آسایش خود چگونه خون ناحق کنم
همچنین یک شبانه روز در اندیشه بود و بدرگاه الهی می نالید و تدبیر کار میجست ملا روزیرا از اندیشه
ملک بیتاب شده پیش پری دخت رفت و گفت ای ملکه روزگار از آن باز که بشرف آستان بوسی
مشرف شدم ملک از روی عنایت از من مطلقاً هیچ راز پوشیده نداشته است و دو روز میشود که
با برهمنان بدرون دلگر اندیش بخلوت صحبت میدارد مرا درین مشورت نمیطلبد و امروز در گوشه
غمناک نشسته است مبادا آن برهمنان کم سعادت مکری اندیشند که چاره کار نتوان جست بعد از واقعه
افسوس سود ندهد اگر من از خود خیری پرسم مبادا که بی ادبی باشد و کار هم نه برآید انچه بخاطر رسیده
آنست که زود شما را پیش ملک باید رفت و سبب اندیشه مندی باید پرسید پری دخت جواب داد
که پیش ازین بدو سه روز میان من و ملک عتابی رفته است شرم دارم که باچنان حال بخدمت
ملک درایم و از گرانی خاطر او پرسم وزیر گفت ای ملکه جهان اگر بر دانش من اندکی اعتماد هست
من غم ملک را بطور دیگر می بینم و برهمنان را در غدر دیگری یابم و از پیشبانی راجه اندوه غریبی فهم
بهر طور که باشد ترا امروز باید رفت و ترا پیش ملک آن اعتبار هست که از یک عتابی که رفته است
پیش ملک بتوان رفت یا از سخنی بتوان پرسید بارها در خلوت من از ملک شنیدم که وقتی که پری
دخت پیش می آید اگر اندوهگین باشم بدیدار او شاد میشوم و از بند غم آزاد کردم زود تر توجه باید فرمود
از حال ملک آگاه شده چاره غم راجه باید کرد که غمخواری راجه مهربانی در حق جهانیان کردن
است پری دخت چون بر دانش و دولتخواهی بلا روزیر آگاه شده بود بخلوت سرای راجه رفت
و سبب اندوه او پرسید راجه گفت هیچ مپرس که چون جواب آن بشنوی آزرده خاطر شوی اگرچه از تو
راز هرگز پوشیده نداشته ام اما این راز از من مپرس پری دخت گفت اخلاص در امر تبه نیست
که انچه راجه فرماید آزرده باید شد ایملک اگر رنج این راز بر بسته به جمعی از متعلقان دیگر باز میگردد

و دوربینان از هر گروه رونده و پرنده حاضر آمدند و از هر دسته در میان ایشان نهاده پس هر کدام
در زندگانی سخنان دلاویز گفتند و خلاصهٔ این سخنان آنکه نقد عمر سرمایه ایست که بر منهوئی خرد توسیله
این خوبیهای فراهم آورده و خوشنودیهای خدا را حاصل کرده رای همه بران قرار یافت که سلیمان
جام حیات بخش را بیاشامد سلیمان فرمود که از دانشوران مملکت من هیچکس باشد که درین مجلس حاضر
نباشد گفتند فلان بوتیمار حاضر نیست سلیمان اسپ را الطلب می فرستاد بوتیمار بگوشه در ساخته
از آمد و شد باز مانده بود سخن اسپ را نشنید و از گوشه خود بیرون نیامد بار دیگر سگ را فرستاد که بوتیمار
را بیارد بوتیمار بسخن سگ به بارگاه سلیمان حاضر شد سلیمان فرمود که ترا بجهت مشورت طلبیده ایم اما
پیش از انکه از مقصود سخن گویم باز گو که الطلب اسپ که به بزرگی میان جانداران امتیاز دارد نیامدی
و گفتهٔ سگ که در نظرها خوار است چون آمدی بوتیمار اظهار نادانی و مسکینی نموده گفت مرا چه حالت آنکه
بخاطر آن پیشوای دانش برسم و چون بمدد بخت رسیدم امید که به برکت آن در من خردی پدید آید
که بر منهوئی آن سخنی که پسند خاطر اشرف باشد از من سر زند ای ملک اگرچه اسپ در نظر ظاهر خوش
میماند اما در مرغذار وفا بچریده است و از چشمهٔ حق شناسی قطره نچشیده خردمندان پیشین به تجربه ها دانسته
اند که وفا از زن و اسپ و شمشیر کمتر آید بر چند سگ در نظرها خوار است لیکن لقمه وفاداری خورده
است و رسم حق گذاری عادت کرده منکه از شومی نفس خود بگوشه خزیده بودم سخن بیوفا را باور ندا شتم
چون این وفادار بلاکش رسید سخن او را راست دانسته ببارگاه آمدم سلیمان این سخن را پسندید
و از خوردن آبحیات در میان آورد بوتیمار گفت آب را تنها می آشامید یاد دوستان و دولتخواهان را
نیز می خورانید سلیمان گفت که آنرا برای من آورده اند دیگران را رخصت نیست که بدهم بوتیمار گفت
ای ملک جهان زندگانی بی همدمان و رفیقان موافق نبود دبی دولتخواهان صادق چه کار آید
و در فراق دوستان زندگانی را چه لذت دل باشد و تا کرد عالم اسباب بزرگ ساخته اند و بی مدد گار
بکار نتوانی پرداخت سلیمان سخن آن دوربین را راست گوئی را تحسین کرد و آبحیات بخورد این
داستان برای آن آوردم که ای برمهنان من دیدن این داستان میخواهم برای عمر ابد بکشتن اینها
راضی نیستم برای زندگانی چند روزه چگونه بیخ دولت خود برکنم و اگر دانستی دارید چاره این کار بطور دیگر
کنید برمهنان گفتند که سخن حق تلخ باشد که بر خرد ملک پوشیده نیست که زندگانی ملک در کار است

وما افسون بخوانیم ازان خون برانداز راجه بمالیم چون باین بهانه دولتخواهان او را هلاک کنیم باندک زمانی
کار او را تبر سازیم بعده از وجه آید و چه کشاید پس این حرام نمکی قرار داده پیش راجه رفتند و گفتند بس
کاری عظیم روی نموده است اگر ملک سخن ما را که محض دولتخواهی ست گوش نماید امیدواریم که
کار بسامان گشد و اگر نه زود ملک از دست رود بلکه زندگانی ملک سیری گردد ملک مشیر سخن شنید
و دلش از جان رفت و گفت بگویند تا انچه توان ساخت کرده شود پس آن ناپاکان تقریر کردند که
آن دو ماهی بر دم ایستاده فرزندان راجه اند و آن ماری که بر پای ملک پیچیده پری دخت است
و آن دو ببر رنگین پیلان ستیزه اند و قاز بزرگ پیل سفید است و آن اشتر رهوار سمند خوش رفتار
است و دو فراس پیاده شتران نجتی و آن آتش که بر سر ملک افروخته بلا روز زیاده است و آن
مرغ که بر سر راجه منقار میزند کمال منشی است و آن خون که بدن شاه بدان آلوده شد شمشیر آبدار
است که بر فرق ملک اندند تا رنگین سازند و چاره دفع این بلا ها چنان اندیشیدیم که هر دو پسر را
آنها را وزیر و منشی و پیلبان و اسپ و شتران بدان شمشیر بکشند و از خون هر یک قدری گرفته
جمع کنند و شمشیر را شکسته بدان کشتگان در زیر خاک کنند و آن خون را با آب دریا آمیخته در جائی
قرار یابد ملک را آنجا نشاینده افسونی بخوانیم و از خون پیشانی ملک طلسمات بنویسیم و کتف و سینه را بدان
خون بناب آلوده ساخته سه ساعت بگذاریم پس با آب چشمه سر و تن ملک شوییم و خشک ساخته بر و غن
زیتون چرب کنیم امید که ملک را زیانی نرسد راجه از شنیدن این سخنان اندوگین شد و صبر
بر باد داده از جا برفت و گفت ای دشمنان دوست روی مرگ مرا ازین تدبیر شما بهتر است
هرگاه انیها را که سرمایه خوشدلی و پیرایه سلطنت من اند بکشم مرا از زندگی چه راحت باشد
مگر شما یان را استان مهتر سلیمان و بوتیمار نشنیده آید بر همنان پرسیدند چگونه بوده است آن
حکایت ملک گفت آورده اند که در زمان فرمانروائی سلیمان که بر طوائف جانداران
از آدمی و غیر آدمی فرمانروا بود پیش او دانای از عالم غیب قدحی پر از آب حیات آورده گفت
از اسرار نهانی خود دانسته ام اگر این جام بنوشی زود تر بپدرود این جهان ناپایدار کنی و اگر نوشی
عمر دراز یابی اکنون این جام از آبحیات آورده ام بنوش و زندگانی جاوید آن بکن یا بنوش و بنگ
ملک نیستی نهائی سلیمان اندیشید که درینکار با خردمندان مشورت باید کرد پس حکم کرد تا وانشوران

جدا بود آن بار بهمنان را نصیحت کرد چون ببیدولت بود سخن راجه را نشنید ند راجه برای خدا
دوازده هزار گمراهان متعقب البقل رسانید خان مان ایشانرا بباد داد ازان میان چهار صد کس
منافقان از آئین خود برگشتند انچه حق بود اعتراف نموده براه راست در آمدند و ملازم درگاه بودند
زبان کینه کشی را انتظار می بردند تا شبی ملک در خواب بهیبت آواز باهیبت بشنید و از هول آن بیدار
شد و در اندیشه بود که باز بخواب رفت و در جواب چنان دید که دو ماهی سرخ بر دوم ایستاده و پر اعتراض
زدند و دیگر بار بیدار نشد در ان شب هفت واقعه بدید هر بار که واقعه دیدی و در حیرت شدی و در فکر
دور رفتی تا باز در خواب شدی واقعه دیدی واقعه دوم آن بود که دو بط رنگین و قازی بزرگ آرزو
او می پرند و با خر پیش وی فرود آمده آغاز دعا کردند خواب سوم آن بود که بازی سبز رنگ با خالهای
زرد و سفید بر گرد پای میگردد و خود را بر پای وی می پیچید و خواب چهارم آنکه سر تا پای او بخون آلوده
شده است پنجم چنان دید که بر اشتر سفید را هوار سوار است و بجانب مشرق تاخته تنها می راند و چندانکه
می نگرد از ملازمان جزو و فراش پیاده کسی را بخود همراه نمی بیند ششم باز دید که آتش بر سر او
افروخته شده است که از شعاع آن اطراف روشن شده است هفتم بار بخواب می بیند که
مرغی بر سر او نشسته منقار بر فرق او میزند و این نوبت راجه نعره زد که ملازمان خلوت سرای بفریاد آیند
و در اندیشه دور و دراز فرو رفت و در تعبیر این خواب فکر میکرد و با خود میگفت که راز سربسته را کدام
دانا وا نماید و در میان نهد و حل آن مشکل از کدام دانشور درخواست تو انکه در بین اندیشه صبح صادق
دمید آخر بیتابانه بی آنکه در عاقبت کار اندیشه نماید و نیک را از بد فرق کند بر بهمنان بد ذات را
که نفاق خود را دولتخواه نموده بود طلبید انچه در جواب دیده بود با ایشان تقریر کرد و ایشان اتفاقا
هولناک شنیده نشان ترس و بیم در روی راجه فهمیدند گفتند این پس کاری بزرگست راجه فرمودند
تا زمانی کتابهای خود را ببینیم و با یکدیگر سخن کنیم و بدانچه تعبیر قرار یابد بعرض رسانیم چون رخصت یافته
بگوشه آمدند از ناپاکی و بد دلتی و بد درونی با یکدیگر قرار دادند که هنگام کینه کشی رسیده است امروز
هر چه تو انیم بکنیم بهتر آنست که سخن دلیر بگوییم و او را بسیار ترسانیم و گوئیم که این هفت خواب لیلة
بهفت مخاطره که در هر یک بیم جان باشد پیش آید چاره این بلا آنست که راجه طائفه از ارکان خود
و مراکب خاصه را بشمشیر گوهر نگار بکشند و خونهای ایشان در آب بریزند ملک ساعتی در آب بنشیند

بهم خودگی خاطر که درین وقت دولتخواهان از ملاحظه خاطر سخن نمی گویند تا بدیگران چه رسد پس لازم است
که بموجب خرد بکدو کس را راه سخن درچنین وقتها باشد که خواهی نخواهی حق را میرسانیده باشند چنانکه
داستان رای هندوستان که برو انیهه گذشته است وزیر آگاه ساخته بیک مانند است رائی
پرسید که چگونه بوده است آن حکایت برمن گفت آورده اند که در هندوستان راجه بود بلدر نام
لشکر فراوان و خزاین بیشمار داشت و از همه راجهای بزرگ بود و چند چیز داشت که بآن افتخار کردی
که هیچ یکی از فرمانروایان عالم ازان چیز ها نداشت اول دو پسر خوش روی و نیکو خوی که در صورت
و سیرت یگانه دوران بودند و رضای پدر را بر جمیع مقاصد خود مقدم دانسته و در انچه مرضی خاطر راجه
بود زنهار ننمودندی یکی را اسهیل یمنی میگفتندی و دیگری را ماهچتی خواندندی دوم مادر فرزندان پیرایه
دخت نام که حسن خداداد و مادر عفت زاد داشت با انهمه اسباب بنازش بدرگاه راجه بمشابه زندگانی
خود را بی او نمیخواست سوم وزیری بود که او را بلار گفتندی یعنی آن زبان هندی مبارک او باشد
و این هر سه بایست شیوه کفایت رعایت کردی و با وجود کاردانی سر برای سپاهی و رعیت نمودی پیشتر
راحت دیگران از بر رنج خود مقدم داشتی و همیشه غرض خود منظور نداشته در مهم سازی بندهای خدا
کوشش نمودی با آنکه مهمات کلی و جزوی کردی با راجه آنچنان اخلاص و عقیدت داشت که زندگانی
خود را برای کار او خواستی و از روی خود را در رضای او محو کرده همواره جویای خاطر او بودی چهارم
منشی داشت خردمند زبان دان که با سرار سلطنت پی برده رموز ملک داری و کشورستانی
میدانست و بدانچه رای جهان آرای راجه میخواست آنچنان می نوشت و با وجود رازداری
دانش بسیار و عقیده کامل داشت نام او کمال بود پنجم سه فیل داشت در چستی و مستی و چالاکی
وصف تهکنی یگانه زمانه و سرامد روزگار بودند و از میان آن یک فیل سفید بود و دو فیل بشره هشتم
دوشتر بختی کوه هامون نورد داشت هفتم سمند بادپای داشت هشتم شمشیر بنظیر بود راجه را
با هر کدام ازانها آنقدر میل بود که زیاده بران خیال نتوان کرد پیوسته بدیدن آنها روزگار خوش
گذراندی و شکر خدای عزوجل بجا آوردی همیشه بدل روشن آئین جهانداری تازه داشتی و جمعی
از بزرگان از روی نادانی از راه خرد دور شدند بعضی روش های نکو پسندیده را در میان مردم شایع
ساخته بودند و جمعی راه گمراه ساخته براه تقلید می انداختند راجه از انجا که نگهبان دین و دنیا بندهای خدا

خشنود بود اگرچه حلم و سخاوت و شجاعت هر سه در کار اند و سرمایه فرمانروائی لیکن از همه پسندیده تر
بردباری و نیکو خوئی ست چه سخاوت همیشه بکار نیاید و در عمر وقتی بآن احتیاج افتد و سخاوت اگرچه
چون حلم همه وقت درکار است لیکن از سخاوت همه کس بهره برنه دارد و بردباری و خوشخوئی آنست
که همه کس در همه اوقات بآن محتاج باشند و رعیت و سپاهی ازان آسوده شوند زیرا که حکم
بادشاهان بر جان و مال جهانیان روانست همه طوائف عالم را از خورد و بزرگ پیروی حکم بادشاهان گردن
بعقل و نقل لازم پس اگر بادشاه بآب سخاوت گرد احتیاج از روی روزگار بشوید یا بآتش شجاعت
خرمن حیات بدخواهان را بسوزد و چون از سرمایه حلم بی بهره باشد سیل آزار سرچشمه روشنی را تیره
سازد و بیک عربده هزار دشمن برانگیزد اما اگر در شجاعت و سخاوت قصوری باشد بدلجوئی و خوشخوئی
رعیت و لشکری را راضی توان ساخت و عالمیان را در قید مواداری و خدمتگاری توان آورد
آئین سرداری آنست که او را حوصله بزرگ باشد که با دانا و نادان و بیگناه و مجرم توان زیست
چنانچه از بزرگی روایت میکنند اگر میان من و تمام مردم تار موی باشد و همه در مقام کشیدن باشند
نتوانند گسیخت چه اگر ایشان بمن بگذارند من بکشم و اگر ایشان سخت بکشند من بگذارم و باوجود
حکم بلند که پناهی در کار بار او باشد چه سنگ سازی همه را پناه گرداند هرگاه ملایم بحسب سرنوشت
رو نماید از روی بردباری آزرده نشود و با خرد خود و خردمندان دولتخواه مشورت نماید بغضب نرود و
بر غضب بی مشورت خرد سرزند عالم برهم شود و خدا تعالی از و ناخشنود گردد و در سخنان دانش
پیشه ها آورده اند که شخصی از بزرگی التماس نمود که جمیع بیگیها را فراهم آورده و یک کلمه باز نمائی آن
بزرگ جواب داد که از غضب بی فرموده خرد باز آمدنست که چون این را بدست آورد همه خوبیها
بهم رساند و آنکه فرمان روایان بعضی از دولتخواهان راست گفتار و درست کردار را که نجرد آراسته اند
راه سخن بدیشان دهند و از روی دانش جمعی را برای همین کار تعین میفرمایند که اگر بموجب بشریت در خشم
رود و در غضب آید آنرا بعرض رسانیده چاره کار نماید و بادشاهان را هیچ چیزی از چنین نوکری
ضرورتر نیست و ملازمان را خدمت مقرر ساخته هر یک را باندازه خود دارند بلک یک کس را
کرا فزونی خرد و رضاجوئی الهی که از هزار کس یکی بدست افتد تربیت و رعایت کرده راه سخن
دهند تا در همه کارها انچه صلاح دولت باشد بعرض رسانیده باشند خصوصاً در هنگام خشم

زمانی هم سرمایه نوائی از دست برفت و هم زراعت بدست نافتاد و در ماندهٔ معیشت شدیم و پیش نصیحت گو خود که بمن مهربانی میکرد و از سخن او بیرون نمی شدم رفتم و حال خود باز نمودم آن مرد هوشمند بخندید و گفت که حال تو با شخص ماند که برای خاطر زنان ریش خود بباد داد چون کار از چاره گذشته بود ناچار از وطن خود گریختم و گرد جهان میگردم که شاید صحبت زنده دلی برسم که مرهم بر جراحت من نهد چون میزبان عربی داستان او را شنید بلطف پیش خواند و گفت روزی چند با ما باش انشاالله دیگر روی غم نبینی با هم می بودند خوش روزگاری گذرانیدند مهمان را هوس آموختن عربی در سر افتاد و التماس آموختن نمود میزبان گفت مرا در آموختن چه زیان لیکن میدانم که زبان تو باین زبان آشنائی ندارد و مبادا که رنج بسیار درین راه بکشی مهمان گفت چون اراده درست دارم و کوشش تمام میکنم امید وارم که بمقصود رسم چنانچه صیاد ببرکت یک کلمه مخنث بمقصود رسید پس میزبان عربی شروع در آموختن زبان کرد چون ماده ناقابل بود هر چند کوشش میکرد فائده نمیدادتا آنکه میزبان به تنگ آمد روزی گفت چرا وقت خود را و ما را ضائع میکنی ترسم که زبان عربی یاد نگیری زبان خود نیز فراموش کنی چنانچه زاغ رفتار کبک می آموخت روش خود نیز گم کرد چون برگشتنی بخت داشت نصیحت سودمند نبود باندک زمانی زبان خود را فراموش کرد و از یاد گرفتن عربی نامید شد خلاصه این باب آنست آدمی باید که زیاده هوسی ننماید و در آنچه حوصلهٔ او نباشد شروع نکند و الا زود باشد که کار او همچو فرنگی عربی آموز باشد باید که فرمانروایان عالم در نیاب کوشش نمایند که مردم بدذات راهنر نیاموزند که ازین بس فتنه می زائد و در رعایت احوال بد گوهر از اول و دوم و سوم و چهارم تا هر جا که رسد پیش نظر داشته هر یکی را بجای خود باید داشت +

باب چهاردهم ۱۴ در بزرگی دانش گرانباری و آهستگی در کارها +

رای دانشمند چون داستان بشنید و او را سرمایه دانش خود دانست از بیدپای حکیم پرسید که از خصلتهای پادشاهانه کدام ستوده تر است که مدار پایداری ملک بر آن باشد مرا اندیشه در دل است که آن حلم باشد یا سخاوت یا شجاعت بیدپای گفت که ای ملک هشیار دل بیدار بخت پسندیده تر از حلم و بردباری و نیکوخوئی نباشد که هم نفس ملک در نظر بزرگ نماید و هم لشکر و رعیت

آغاز کرد و هر چند بیشتر سعی میکرد زبان روان نمیشد روزی آن گوشه نشین گفت دشوار کاری پیش گرفته
و عظیم رنجی بر دل نهادی زبان تو با این گفتار آشنا نمیشود و بیهوده رنج می بری و حال آنکه زبان بزرگان
خود گذاشتن و روش دیگران برآمدن مناسب نیست مهمان گفت این نصیحت بر زبان گوته خردی
بمن چرا میکنی که تقلید ناپسندیده خردمندانست اینهمه شور و غوغا و این محنت و بلا که در روزگار پدید آمد از شیوه
تقلید بود آن گوشه نشین دانا جواب داد که آنچه بگوش تقلید مینمائی میدانم که راست میگوئی لیکن نصیحت من
برای آنست که مراد بریافت تو اعتماد نیست می ترسم که زبان عربی بدست تو نیاید و زبان فرنگی نیز که میدانی
فراموش کنی و حال تو بآن زاغ ماند که رفتار کبک می آموخت و روش خود را فراموش کرد و رفتار
کبک هم ندانست مهمان پرسید که چگونه بوده است آن حکایت درویش گفت که زاغی در پرواز بود کبکی را
دید که میخرامید زاغ را خرامان کبک خوش آمد با خود قرار داد که این رفتار یاد باید گرفت پس در خدمت
کبک کمر بسته ترک خواب و خور گرفت روزی کبک باوی گفت ترا همواره گرد خود مینیم آرزوی تو
چیست زاغ گفت که مرا آرزوی رفتار تو در سر افتاده است میخواهم که این رفتار را بیاموزم بدین
خوبی خود را در میان همسران سرافراز گردانم کبک قهقهه زد و گفت اینچه خیال محال در سر افتاد از این خیال
بگذر و از این اندیشه دست بردار زاغ جواب داد که از این اراده باز نگردم یا سر در این کار کنم یا مقصود بدست
آورم بیچاره زمانی دراز عقب کبک دوید رفتن او را آموختن نتوانست و رفتار خود را فراموش کرد و
دیگر بهیچ وجه چاره نپذیرفت داستان از برای آن آوردم که رنج ضائع پیش گرفته و سعی بیهوده
مینمائی خردمندان گفته اند که نادان ترین مردم آنست که خود را در کاری افگند که لائق او نباشد و اگر از سر گذشت
خود بیندیشد میگرفتی نانوائی را نگذاشتی و بدهقان مشغول نشدی و آخر سر رشته هر دو کار از دست
ندادی و رنج بیکسی و بینوائی گرفتار نه آمدی چون بخت برگشته بود سخنان حق بمزاج او تلخ آمد و گوش
نکرد پس از زمانی زبان خود را فراموش کرد و لغت عربی یاد هم نتوانست گرفت خلاصهٔ این باب
آنست که درویش گوشه نشین از مهمان فرنگی پرسید که از کجا می آئی و بچه کار گرد جهان میگردی گفت
که من بدیار فرنگ بنانوائی مشغول بودم بدوستی دهقان پیشه خود گذاشته زراعت کردم هر چند
پیر ناصح گفت که پیشه خود مگذار و الا بتو آن رسد که به کلنگ رسید که پیشه خود گذاشته کار باشه پیش
گرفت و سخنان راست و درست اندرز نمود سود مند نیامد و بزراعت مشغول شدم و باندک

و دام در کشید و مرغانرا بدست آورد و طالب علمان در گرفتن مرغان شدند و هر چند صیاد زاری میکرد و میگفت که سرمایه زندگانی من همین مرغان ست سبرگاه ازین دو مرغ بشما و هم اوقات من چگونه گذرد آن طالب علمان گوش نکردند صیاد نامراد چاره ندید هر یکی سا مرغی داد و گفت چون از من مرغ می گیرید باری هر انچه بایکدیگر بحث میکردید مرا بیاموزید شاید روزی بکار آید ایشان گفتند که ما را میراث محنت سخن میکردیم گفت محنت چیست گفت آنست که نه مرد باشد نه زن صیاد آن لفظ را یاد گرفت باندوه بسیار بخانه آمد و سرگذشت را با عیال در میان نهاد و آن شب باندک قوتی قناعت کرده گذرانید روز دیگر صیاد دام برداشت روی بر لب دریا نهاد و دام را بدریا فرو گذاشت ناگاه ماهی خوش صورت که هرگز بنظر نیامده بود در دام افتاد صیاد در اندیشه شد که چنین ماهی کمتر بدست میاید بهتر آنست که این را زنده پیش بادشاه برم پس آن ماهی را در ظرفی انداخته روی بدرگاه نهاده بادشاه بگلشن خاص در پیش قصری که جای نشست بود از مرمر و رخام حوضی ساخته ماهیان رنگارنگ در انداخته بود هر روز شاه بر لب حوض بتماشای حاضر شدی و باشنا بازی ماهیان و رقصان زورق سرگرم بودی درین وقت صیاد آن ماهی را در نظر آورد شاه را خوشحالی افزود فرمود تا هزار دینار بصیاد دهند یکی از ملازمان که راه سخن داشت آهسته بعرض رسانید که دریا پر ماهی است و صیادان بسیار اگر بهر ماهی هزار دینار داده شود زر در خزانه بدو روز روفا کند ملک نیز نمود که اکنون بزبان من هزار دینار برفت خلاف چگونه روا باشد بعرض رسانید که حیله این کار آنست بگوئید که این نر است یا ماده اگر گوید که تر است گوئید ماده را بیار تا هزار دینار بدهیم و اگر گوید ماده است بگوئید که نر را بیار تا این زر که گفته ام تو بدهیم هر آینه در خصوصت عاجز شده باند کی تسلی خواهد یافت پس شاه رو آورده بصیاد پرسید که این ماهی نر است یا ماده صیاد نیز زیرک بود دریافت که غرض ازین پرسیدن چیست بعد از اندیشه بسیار همان لفظ را که یاد گرفته در بیان آورد و گفت این ماهی مخنث است نه نر است و نه ماده بادشاه را این سخن خوش آمد حکم کرد که هزار دینار دیگر بصیاد دهند و چون خردمندی و تیز هوشی او را دریافت از ندیمان خود ساخت غرض از آوردن این داستان آنست برکت اندک دانشی که حاصل کرده بود بمراد رسید و از مقربان درگاه گشت آن گوشه نشین گفت که چون مبالغه مینمائی انچه توانم ترا بیاموزم پس در آموختن زبان عزی

که می نگری نه در تنور معیشت نان پخته داری و نه در مزرعهٔ زندگانی خرمن اندوخته چون این
حکایت شنیدم دانستم که پیر مرد راست میگوید و من خطا کردم که سخن او گوش نکردم اکنون
قرضخواهان مرا به تنگ آورند و در دست چیزی نه که تسلی آنها کرده شود پس شب هنگام از شهر
بگریختم و جابجا هراسان و ترسان میگذشتم و بعد از مدتی خبر شنیدم که اهل و عیال مرا بند
و جهات مرا قرضخواهان بحساب دام خود بردند من از رفتن وطن ناامید گشتم اکنون میگردم
که تا با اهل وی برسم و چاره کار خود جویم این بود اندکی از سرگذشت که گفته شد آن گوشه نشین
خردمند راستی از سخن او دریافته بتازه روئی پیش آمد و گفت غم دیده اما تجربه هم حاصل شده است
دیگر امید که غم پیر امون تو نگردد روزی چند اینجا باش تا اندوه از خاطر یکبارگی بدر رود آخر مهمان
بدیدار میزبان خوش برآمد و میزبان مردی بود از بنی اسرائیل اگرچه زبان بسیار میدانست
اما لغت عربی موروثی نیکوتر میدانست پیوسته با خواص خود بدان زبان سخن کردی مهمان
فرنگی اگرچه بزبان عربی نمیمود اما از کمال فصاحت آن زبان او خوش آمدی رفته رفته مهمان
عاشق آن زبان شد خواست که آن زبان را بیاموزد التماس آموختن نمود آن گوشه نشین
زبان دان گفت مرا چه مضائقه است ترا این زبان بیاموزم و از نادانی برآورم لیکن بخاطر میرسد
که زبان فرنگی و زبان عربی از یکدیگر بسیار دور اند مبادا از آموختن رنجی بتو رسد و از مشقت
بسیار یاد نتوانی گرفت هم از زبان خود بازمانی و هم این زبان را یاد نتوانی گرفت بران تقدیر
هم روزگار من ضائع شده باشد و هم اوقات تو تباه شود مهمان گفت هر که قدم در طلب کاری
نهد هر آینه او را از محنت نباید اندیشید و دور نیست که چون دل بر محنت گمارم بر اختی برسم
و آموزگار بیخبر نمی باشند و گر نیاموزم چنانچه آن صیاد بواسطه اندک زحمتی که در دانش آموزی
کشید نعمت کلی یافت گوشه نشین پرسید که چگونه بوده است حکایت گفت آورده اند مردی
صیادی کردی و بشکار مرغ و ماهی روزگار خود گذراندی روزی دام نهاده بود بهزار محنت
سه مرغ را به نزدیکی دام آورده در کمین نشسته بود که ناگاه آواز عربده آمیز شنید از ترس آنکه مرغان
ازان شور برمند از کمین گاه برون آمد و طالب علم را دید که با یکدیگر بجنگ میکنند صیاد سر خید
زاری میکرد که فریاد نکنند سود نمیکرد تا آنکه بصد خون جگر قبول کرد که هر کدام را یکمیک مرغ خواهم داد

این گفتگوست میخواست که کار باشد کند و خود را نیز بیاد دادو غرض ازین داستان آوردن آن بود
تا معلوم کنی که هر کس را کار خود نباید گذاشت و زاید بسری نباید کرد چون حرص بر من غالب بود سخن
نصیحت را گوش نکرده کار خود را گذاشته خیال اندک سرمایه که بود آنرا در اسباب زراعت خرج کردم
و تخم خربزه کاشتم و بر زراعت مشغول شدم درین حال زندگانی بر من وعیال تنگ آمد دور دکان
نان بری روز بروز آنچه در انجا خرج شدی پدید آمدی و حالا مدتی دراز انتظار باید کشید با خود گفتم سهو کردم
که سخن آن پیر دانا را نشنیدم اکنون بروز مره درمانده ام صلاح در انست که قرض کنم باز بدکان نانوا
بر سر کار خود روم پس یکی از خواجگان شهر رو آوردم و جزوی وام گرفته باز دیگر سر انجام دکان نمودم و یکے
از خدمتگاران را بر سر آن گذاشته خود گاه بصحرا رفتی و گاهی بیازار آمدی چون دو سه ماه بگذشت
آن خدمتکار خیانتها کرده تا در دوکان از سود و مایه چیزی نماند و انچه کاشته بودم آفت آسمانی رسید
و وده یکی انچه خرج شده بود و اصل نشد و کارش ببیسامانی و پریشانی کشید سرگذشت را با آن نصیحت گو
گفتم آن پیر خیراندیش بخندید و گفت چه ماندست حال تو بحال آن مرد دو مویه که ریش در کار زنان
کرده بود من پرسیدم که چگونه بوده است حکایت گفت آورده اند که شخصی دو زن داشت
یکی پیر دیگری جوان و خود دو موی بود و هر دو زن را دوست داشتی شبانه روزی در خانه سر یکے
بودی و عادت کرده بود چون بخانه درامدی سر در کنار آن زنان نهادی در خواب شدی روزی
بخانه زن پیر درامد بحکم عادت سر در کنار زن نهاد و در خواب شد زن نیز در روی دو موی او دید با خود
گفت هیچ بر ازان ست که در ریش آن مرد موی چند که سیاه است بر کنم تا ریش او تمام سفید
نماید و آن زن جوان را بدو میلی نماند چون مرد از دلی میلی دریابد او نیز از صحبت او خود را کناره
کشد و همواره بمن پردازد پس آن قدر که توانست موی سیاه از ریش او بر کند روز دیگر آن
مرد بخانه زن جوان شد و سر در کنار او نهاده بخواب رفت جوان را بخاطر آمد که همان بهتر که موهای
سفید را از ریش این بر چینیم و همان اندیشه که زن پیر کرده بود این را هم بخاطر رسید پس او نیز
آن مقدار که توانست از موهای سفید بر کند چون برین چند وقت بگذشت در اندک
زمانی از ریش نشانی نماند چون مرد آگاه شد هر چند که فریاد بر کشید بجائی نرسید حال تو همچنین است
برخی از سود و مایه دوکان ناتوانی صرف کردی و بعضی در کار دمبقانی تلف ساختی و این نان

چیست اندکی از حال خود باز نمودم و گفتم پایهٔ دوکان من نیست خروار غله است و سودی که میکنم ازده دوازده بیش نیست و همان قدر است که بخورش اهل و عیال من وفا میکند دهقان گفت پنداشتم که پیشهٔ مرا سودی بسیار است خود غلط بود من گفتم ای خواجه کار تو چگونه است و مایهٔ سود آن چیست جواب داد که کار من مایهٔ اندک و سود فراوان دارد باندک تخمی که زراعت میکنم محصول کلی بدست می آید و من درین کار بسود ده چند قناعت ندارم من در حیرت افتادم دهقان گفت عجب مدار که سود زیاده ازین میشود یکدانه خشخاش که خوردترین دانهاست چون در زمین نیکو افتد و سبز شود فریب بیست تیر میکشد و زیاده هم میشود و بر سر هر تیری قبهٔ خشخاش باشد که شمار آنرا کس نداند و ازینجا باید دانست که سود کار ما از حساب بیرون است چون این سخنان از دهقان شنیدم سودای سود دهقانیت در سرم افتاد دوکان ولستیم بسر انجام اسباب زراعت مشغول شدم و در محلهٔ کی بودم درویشی بود بس خردمند چون شنید که من پیشهٔ خود بگذارم مرا طلبید زبان ملامت گشوده گفت ای استاد بدانچه کار تست راضی باش و طلب افزونی مکن که صفت حرص شوم است و عافیت نکوهیده دارد گفتم مرا ازین پیشه که دارم سودی نمیرسد درویش گفت چندین عمر در کار گذرانده اوقات گذرتوازین پیشه شده است بهتر آنست که عمر باقی را نیز درین گذرانی و زیاده طلبی نه نمائی پیشهٔ خود را نگذاری وگرنه آن رسد که بران کلنگ سید پرسید چگونه است آن حکایت گفت آورده اند که گاذری به کنار رودی بکار خود مشغول شدی و هر روز کلنگی دیدی که بر کنار رود نشستهٔ کرمکان خورد را میان گلها که میباشد میگرفت و بدان قناعت نموده باشیانهٔ خود باز میرفت روزی ناگاه باشه تیز بر پیدا شد و تیهو را شکار کرده پاره بخورد و دیگر بگذاشت و برفت کلنگ با خود اندیشه کرد که این جانور باچنان جثه خورد جانوران بزرگ شکار میکند و من باچنین صورت کلان به مختصری قناعت کرده ام سرآنیه این از پستی همت باشد پس ترک شکار کردان کرد و قنطر شکار تیهو و کبوتر شد گاذر از دور تماشای حال میکرد ناگاه کبوتری پدید آمد کلنگ پریده قصد کبوتر کرد کبوتر کنارهٔ آب پرواز نموده از پیش او در گذشت کلنگ از عقب او فرود آمده بر لب رود بیفتاد پالش در گل بماند هر چند کوشش میکرد که برآید پالش بیشتر فرو میرفت و پر و بالش بگل آلوده تر میشد گاذر بیامد و او را گرفته روبخانه نهاد و راه دوستی پیش آمد و پرسید که این چیست و چون مقصود بدست افتاد گاذر گفت

بکار و محصول آن جز زیان زودگی بر ندارد و هر که نهال منفعت و احسان نشاند میوه آن
و منفعت نه چیند جهان را در مکافات بکوه تشبیه کرده اند که هر چه از نیک و بد باوی کنی همان
بطریق صد اشتنوی چنانچه آن شیر که در مقام خونخواری بود قضا را صیادی تیر زن جزای دکا
نهاد و جگر گوشه های او را بگشت خردمند باید که از پیش بینی و هنرمندی استوار و هوشیار بود
خردمندانه رفتار پیش گیرد و همه جا با همه کس از روی محبت سلوک نماید و همه وقت
خدا را پیش دید همت خود بسازد تا کارش بمراد انجامد +

باب سیزدهم در خود افزون طلبیدن و از کار خود باز ماندن

رای والا تسلیم از بید پای حکیم پرسید که آنچه گفتی از فهمیدن آن بهره مند شدم اکنون باز گو که هر
قدم از پایه خرد بیرون نهد و از اندازه خود پای بیرون نهاده زیاده طلبی نماید حالش چون است برهمن
گفت ای ملک در کار ساز هر کس را فراخور حالت او بکاری باز داشته است باید که آدمی زاده
همواره بمشورت خرد دور اندیش کار میکرده باشد و در آنچه خود را مناسب آن داند بتدریج آنرا بکمال
رساند و آنچه در حوصله او نگنجد و خود را الایم آن نیابد بهوا و هوس زیاده سری در آن نکوشد که آخر رسوائی
و ترس خوار لیست **بیت** پالان گری بغایت جود + بهتر ز کلاه دوزی بد + و استان آن
فقیر گوشه نشین و مهمان هوش پیشه مناسب این مقام است رای پرسید چگونه بوده است آن +
حکایت گفت آورده اند که در زمین قنوج گوشه نشینی پای خود را از هر زه گردی فراهم آورده بیاد
الهی مشغول بودی و هر چه از روی غیب برای او آمدی بمسافران و درویشان دادی روزی
مسافری مهمان او شد آن گوشه نشین چنانچه رسم میزبان کریم باشد روی تازه و ابرو کشاده پیش آمد
و گفت که از کجای آنی و کجا میروی مهمان جواب داد که قصه من دور و دراز است اگر خاطرت ملول
نشود اندک از بسیار باز گویم گفت بگوی تا از تو پندی بر گیرم مهمان گفت ای درویش من از فرغانه
و پیشه من نان بختین بود با دهقانی دوستی داشتم بخام کامی غله که مرا بکار رفتی بدکان فرستادی
و بهای آنرا چند بار کرده در زمان دراز بستاندی و بر من آسان گذشتی روزی مرا بکی از باغبانان
خود به مهمانی برد و پس از لوازم دوستی از من پرسید که روزگار تو چون میگذرد و مایه چند داری و فائده تو

گرای ملک موش که بیخ درخت بر بد طعمه مار شد دمار که آزار بد در رساند به بلای خار پشت گرفتار گشت و نگار
که ماکا بگشت در دام حیله روباه افتاد و روباه که آن خار پشت بخورد سنگ گرسنه مار از نهاد او برآورد و سنگ
بواسطه آن بیدادی در پنجه پلنگ هلاک شد و پلنگ بشومی ایذا و آزار بد و تیر اجل شد و سیار بسبب قصد دلی
دلی همتی بیاورد و سوار بدان خون ناحق دلخسته و گردن شکسته بماند چون شیر غرور در سر داشت سخنان
سیاه گوش را فسانه انگاشت و در غضب آمد سیاه گوش چون دانست که سخن حق نمیشنود بلکه در خشم میشد
از بیم جان کناره گرفته شد شیر بجست و جوی سیاه گوش برآمد تا مرای لائق در کنار او نهد در میان راه
دو آهو بره دید قصد ایشان کرد روزگار بما در و پدر انها سیاه گردانید و در زمان که بخوردن بچگان آهو مشغول بود
صیادی در جایگاه شیر در رسید و بچه شیر که سرور دل و نور چشم او بودند بگشت چون شیر به بیشه باز آمد بچگان را
ازان گونه بر زمین افگنده دید نور از چشم و هوش از دل رفته زار زار می نالید شغال از نزدیکان
درگاه بود بفزار پیش آمد و گفت ای ملک آنچه در کارخانه عالم بظهور آمدنی تقدیر الهی نباشد چاره آن
صبر است ملک اضی بوده خرسند باید بود شیر بر سید گواه خردمند مهربان بیچ میدانی که این بلا از چه سبب
رو بمن آورد شغال گفت سبب این جز کردار تو نباشد انچه شیر انداز بتو کرده است مدتی چندان تو
با دیگران کرده نشنیده ام نیز م فروشی بستم نیز م مردم بهای ارزان میگرفت و بزهای گران میفروخت
تا انکه شبی آتش در خانمان او در گرفت و انچه داشت بسوخت و چون از بدی خود غافل بود با ندیمان
میگفت که این آتش از کجا افتاد و سبب این چه بود تا زنده دلی در جواب گفت که آتش دل ستم رسیده
ماست و این مکافات عمل تست که پیش آمده است چون سعادت در نهاد شیر بود سخنان شغال
به اندرون او جا کرد و با خدا پیمان بست که دیگر جانی نیازارد و بمیوه خشک و تر آن بیشه زندگانی نماید
روزی چند بر این بگذشت شغال اندیشه نمود که اگر میوه این بیشه بخورد در چند روز طعمه جانوران
آخر کند و کار جانوران بهلاک کشد پس بار دیگر بملازمت شیر شتافت و گفت انچه کار است که در زمان
پرهیزگاری پیش گرفته نمیدانی که میوه این بیشه خوراک چندین جانوران است زود باشد
که این بیشه از میوه خالی ماند و جانوران هلاک شوند و شومی آن تبو رسد چنانچه آن خوک انجیر نو رسته
نخورد و سر در کار آن کرد شیر ببینوئی بخت بیدار سخنان پند را گوش فرمود و عهد کرد که دیگر میوه
هم نخورد و بگیاه و آب بیشه قناعت کرد بیاد الهی مشغول بود عمر باقی ماند را بگذرانید که هر که تخم مردم

روزی ازان بخورم و باقی را خشک ساخته گوشه نهم که تا بستان بفراغت گذرد و هم در زمستان غافل
باشد همچنین چند درخت بار در را باز پرداخت واندکی ازان میخورد و پاره را نگاه میداشت روزی بالای
درخت انجیر برامده بود که ناگاه خوکی از پیش صیاد جسته خود را بان بیشه افگند و بهر درختی که میرسید بر آن
میوه نمیدید تا بپای آن درخت آمد که بوزنه بران انجیر میچید چون چشم بوزنه بخوک افتاده دلش تپیدن
و با خود گفت که این بلای سیاه از کجا آمد خوک بوزنه را دید مرحبائی زده تحیت بجای آورد و گفت رسیدن
مهمان میخواهی بوزنه نیز از روی بقای آداب جواب مهربانه داد گفت رسیدن تو بگلبه این نامراد
مبارک باشد اگر پیشتر از آمدن اشارت میرفت چندین شرمندگی نبایستی کشید و سامان مهمانی تو کردمی
خوک گفت تکلف درمیان نگنجد از راه میرسم هرچه داری بیار بوزنه ناچار درخت انجیر بیفشاند خوک بمیل
تمام بخورد تا بر درخت و زمین هیچ نماند روی بوزنه آورد که ای میزبان بسیار گرسنه ام درختی دیگر بیفشان
بوزنه خواهی نخواهی درخت بیفشاند و باندک زمان از میوه آن درخت نیز اثری نماند خوک بدرخت
دیگر اشارت کرد بوزنه گفت ای مهمان عزیز رسم مروت فرو مگذار انچه نثار تو کردم روزی من بود مرا دیگر قوت
ایثار نمانده است خوک در غضب شد و گفت این بیشه مدتی در تصرف تو بوده است مگر حالی بمن
متعلق باش بوزنه جواب داد که بغضب کردن مناسب شان ملک نیست از سر جفا بگذر و دست از
ستم باز دار که آزردن ضعیفان نتیجه خوب ندهد خوک را بر این سخن خشم زیاده شد و گفت همین زمان ترا ازین
درخت بزیر آوریم و انچه ترا باشد در کنار تو کنم پس بدرخت برآمد تا بوزنه را بزیر افگند هنوز بر شاخ اول
قرار نگرفته شد که شاخ بشکست و سرنگون افتاد و جان بداد و این داستان برای آن آوردم که تو نیز میوه
دیگران میخوری و چون این گروه بمیرند و بال این جور رسد و نیز دشمنی تو در دل فرزندان و خویشان
قرار گیرد و پیوسته غیبت بکنند و ترا بدنام سازند این چه درویشی باشد که تو همچنان بر تن پروری مشغول
باشی و با این بدنامی شعر اسیر لذت تن مانده و گرنه ترا چه علیشهاست که در ملک جان مهیا نیست چون
این سخن بشنید از خوردن میوه نیز پرهیز نمود و با آب و گیاهی قناعت کرده بگرد اوری رضای الهی مشغول
شد خلاصه این باب آنست که دنیا جای مکافات هرچه با دیگران کند با او همان رود چنانچه شیر در مقام ازاری
و خون خواری بود هر چند سیاه گوش که از دولتخواهی دلش میسوخت و نصیحت میکرد سود مند نیامد چند
داستان موش و مار و خار پشت و روباه و سگ و پلنگ و صیاد و سوار که خود دیده بود باز گفت و بعرض رسانید

رسیده است پاداش آنست که با بچگان دیگران کرده این ستم رسیدها همه سر بر سنگ دو راه
پیش گرفته اند چنانکه دیگران بر رنجانیدن تو شکیب نموده اند پس همان بهتر که تو هم بر رنجانیدن دیگران
صبور باشی شیر گفت ای شغال دانا این را روشن تر باز گوئی شغال گفت عمر تو چند است گفت چهل سال
گفت در این مدت دراز چه میخوری گفت گوشت جانوران شغال گفت آن جانوران که تو چندین
سال از گوشت ایشان غذا ساخته اما پدر و مادر خویش و دوست نداشته اند که در غم این قصه
جان گداز تر در فریاد و زاری نکنند اگر اندیشه اندوه خاطر آنها نموده از خون ریختن پرهیز میکردی تر این روز
پیش نمی آمد **مثنوی** کجا بینی از خویش آسایشی ✦ تو ناکرده بر خلق بخشایشی ✦ چو دلها ز بهت
بنالیدمی ✦ که بر جان زشت نهد مرهمی ✦ اگر این جفا کاری را بگذاری آگاه باش که از نیها بسیار
خواهی دید شیر را سخنان شغال خوش آمد و دانست پس عمر گرامی را به مستی جاه همنشینی خوش آمد
گویان در تباه کاری گذرانیدم اکنون که بهار بجز ان پیری و ناتوانی بدل شده است زندگانی
مانده را غنیمت عمر و پیروی خرد نمود رضای الهی بدست آورد پس از خوردن گوشت باز ایستاد و بمیوه
قناعت کرد و طریق خردمندی گرفت چون شغال دید که شیر بمیوه خوردن در آمد و اگر همواره چنین نماید
آن بیشه بزودی از میوه خالی شود و پنج روزی یکساله جانور انست بده روز خورده بیشه و اندوخته
بار دیگر پیش شیر آمد و گفت ملک بمیوه چه مشغول است شیر جواب داد که از دنیا کناره گرفته ام و بمیوه خشک و تر
قناعت کرده شغال گفت نه چنین است که ملک میفرماید زیان خلق حالا از دی بیشتر است شیر
گفت بچه سبب از من کسی را زیان نرسد حالا که من دهن بخون می آلایم نه پنجه باز از شخصی میکشایم
شغال گفت تو دست از روزی باز گرفته روزی جانوران دیگر میخوری و میوه این بیشه اگر نخوری
در ده روز تمام شود جان داران که خوراک یکساله آنها است اگر از گرسنگی هلاک شوند وبال این بر گردن
تو بماند و زده و مکافات آن تو رسد من می ترسم که حال تو همچنان حال آن خوک نشود که میوه بوزنه
بزور گرفت گفت چگونه بوده است آن **حکایت** گفت آورده اند که وقتی بوزنه بر نهمونی بخت
از اهل روزگار گوشه گرفت بکنج بیشه قرار گرفت در ان بیشه چند درخت انجیر بود خود اندیشید که
جاندار را از روزی چاره نیست و درین بیشه جز انجیر یافته نشود اگر تمامی انجیرها را تری و تازگی خورده شود
در زمستان بی برگ و بی نوا باید بود و هیچ به ازان نیست که هر روز یک درخت انجیر افشانم و انچه ضرور باشد

اخیری قرار یافته است که چون آن وقت فرارسد یک چشم زدن مهلت صورت نه بندد از پس
بر غمی شادی چشم نباید داشت و پس هر سودی زیانی آماده است و بهر حال بقضای ایزدی
راضی باید بود و فریاد و فغان را که شیوهٔ بی حوصلها و کم خرد است باید گذاشت شیر گفت ای دانا
دور بین راست میگوئی دیگر صبر از دست بدهم بقضای الهی راضی شوم اما هر بدی که بمیرسد آنرا
مشیتی خواهد بود بگو که این بلا از کجا به بچگان من رسید و سبب این محنت چه خواهد بود شغال گفت
این هم از تو بتو رسیده است چه آنچه صیاد تیر انداز با تو کرده است صد مثال آن تو با دیگران کرده نیک
مانند است قصهٔ تو بقصهٔ آن هیزم فروش که میگفت آتش از کجا در هیزم من افتاده شیر گفت چگونه
بوده است آن حکایت شغال گفت آورده اند که در زمان پیشین ستمگاری بود که هیزم بدو میفروشان
باشتلم خریدی و در بهای آن مضایقه بسیار کردی کمتر از آنچه قیمت داشتی بدادی و بهای گران
بدست تونگران فروختی همه مسکینان از ظلم او بجان آمده بودند و هم تونگران از ستم او بفغان روزی
هیزم دروئیشی را بشتم گرفت و نیمه بهای بدان فقیر داد درویشی ستم زده بدرگاه الهی نالیدن گرفت درین
میان صاحب دلی رسید و بر این حال آگاه شد زبان نصیحت بدان ظالم بگشود و گفت ستم کردن
و بحق دیگران راضی نشدن کم همتی و بی مردیست با این همه رضای الهی و ناخوشی خدای هم هست و با
این در همین جهان بصدر سوای مکافات بدی باو برسد خصوصاً از ستم بیچارها جز درگاه خداوند
پناهی ندارند و بدین گونه سلوک مکن که این روش زود تر بلا آرد آن ستم جوی که مستی غفلت در
سر داشت از سخن او خیره اندیشی او در هم شد و گفت مرا از این سخنان درد سر مده و با این فسانه
آزرده ساز دروی در هم کشیده بخانه خود رفت چون عاقبت کار ستمگاران خجسته نیست قضا را
در همان شب آتشی در انبار هیزمش افتاد از انجا بخانه او آمد و هر متاعی که داشت پاک بسوخت
با مداد لان با شنایان خود نشسته افسوس بر حال خود میکرد و میگفت که این آتش از کجا افتاد آن طالب
رضای الهی که دوستش او را نصیحت میکرد گذرش افتاد گفت ای ستمگار هنوز حاضر نشده که این
آتش از درون دل ستم رسیده ها ست ظالم را چون بخت بیدار شده بود این سخن در دل جای گرفت
و سر در پیش افگند و بر زبان آورد که راست است تخم بیدادی که کاشته ایم بهتر این بر نخواهد بود پس از کار
نکو هیدهٔ خود گذشت و ترک ستم نمود ای شیر این داستان برای آن آوردم تا بدانی که آنچه بفرزندان تو

هرکه نهال نیکوکاری نشاند جز میوه سود آسایش نچیند بزرگان خرد پیشه جهان را که جای مکافات است بکوه تشبیه کرده اند که هرچه از نیک و بد باوی گوئی جواب خود همان شنوی یا آنکه بر شمع فانوس خرد خداوا داین را دانسته بودم لیکن امروز مکافات و پاداش را بچشم ظاهر هم دیدم پس آغاز کرد نصیحت موش و مار و خار پشت و روباه و سگ و پلنگ و صیاد و سوار که درین سرای مکافات هرکی بکردار خود گرفتار شده که دیده باز بود نمود شیر از انجا که غرور در سر داشت نصیحت سیاه گوش را افسانه پنداشت چون سیاه گوش دانست که دولتخواهی من سودمند نیست جز زبان زدگی سودی نمیکند آهسته بگوشه بیرون رفت شیر از غصه سیاه گوش خشم آلوده در پی جستن او روان شد سیاه گوش خود را در تربوته خاری پنهان کرد شیر از و برگذشت دو آهو بره دید که در صحرا بچرا مشغول بودند مادر مهربان متوجه حال ایشان شیر قصد گرفتن ایشان کرده آهو فریاد برکشید که ای ملک از صید کردن تو دو بیچاره من چه آید چشم مرا بفراق ایشان گریان مساز دول مرا بر آتش دوری جگر گوشهای من بریان مکن ترا نیز فرزندان اند از آن بر اندیش که نسبت ایشان همین پیش آید که بفرزندان من پیش آمده است شیر بزاری او گوش نکرده آنها را در ربود و طعمهٔ خود ساخت ماده آهو از پیش شیر رمیده در غصهٔ دوری پسران خود سر اسیمه می دوید ناگاه بسیاه گوش رسید آغاز ناله کرد و پس از گریه و زاری سیاه گوش سخنان تسلی بخش در میان آورد گفت غم مخور که در اندک زمانه پاداش این بشیر خواهد رسید قضا را شیر دو بچه داشت که جهان را روشن بروی ایشان دیده دران زمان که شیر قصد بچگان آهو نموده بود صیادی بر آشیانه شیر برگذشت هر دو بچه او را بگشت و پوست کشیده باخود برد چون شیر شکار کرده باز رسید بچگان خود را بدان گونه افتاده دید خروش اندوهناک برآورد و بزاری گریستن آغاز کرد که جمیع جانوران بیشه را دل بر سوخت و در همسایگی شیر شغال بود گوشش این پرسیز کار بغزار پرسی نزدیک شیر آمد گفت صبر پیش آر و شکیبائی پیشه کن کیست که او بوی وفا ازین گلشن ناپایدار نشنید و کرا راحتی رسید که از پی آن جراحتی ندیده ای ملک نادانی دل باخود دارد گوش هوش بکشا تا آنکه سخنی چند از دفتر الهی فرو خوانم و اندک از بیوفایهای ازین دنیای بی اعتبار و روزگار غدار بیان کنم شیر بگوش پند شنو سخنان او شنید و اندک تسلی یافت شغال چون دید که شیر از خواب غفلت برامده در مقام شنیدن سخنانست نزدیکش آمد و گفت ای ملک بر آنچه

انجری

بدان صورت دید دانست که باوجود آزار خار از گل مقصود بوئی نتوان شمید پس مگری در کار کرد و
خار پشت را برانگند و قطره از شاشه خود بر شکم او ریخت خار پشت بخیال آنکه باران است سر از درون
بیرون آورد سر برآوردن همان بود و جستن روباه و سر بر کندن همان و آنچه خواست از و بجز
پوستی نماند و هنوز روباه از خوردن فارغ نشده بود که سگی از گوشه درآمد و روباه را از هم بدرید و
گوشه بخفت ناگاه پلنگی پدید آمد سگ را از هم گذراند و هنوز کار سگ تمام نکرده بود که صیادی در
رسید و خدنگی دلدوز بجانب پلنگ افگند چنانچه بپهلوی راستش آمد و از طرف چپ بیرون رفت و صیاد
بسبک دستی پوست از سر برکشید در همین زمان سواری در رسید خواست که پوست پلنگ را
از و کشیده بگیرد صیاد بجنگ در پیش آمد مرد سوار شمشیر آبدار بر صیاد راجدا ساخت و پوست پلنگ را
گرفته روی براه آورد چند گام نرفته بود که اسپش لبسر درآمده و سوار بر زمین افتاد گردنش خورد و شکست
سیاه گوش را پندی تمام شد اندیشه جدائی از خدمت شیر قرار داده بملازمت شیر آمد و رخصت
رفتن از ان بیشه طلبید شیر فرمود که در سایه دولت من آسایشی داری سبب رفتن از ین منزل
و گذاشتن خدمت چه چیز تواند بود سیاه گوش جواب داد که ای ملک مرا خیال ردی نموده است
و اندیشه در دل پدید آمده که در نهفتن آن هم گداختن و در گفتن آن ترس جان باختن است اگر
همت بادشاهانه بپیمانی کند که هیچ دغدغه شکستن آن بخاطر نگذرد و تسلی من شود براستی با غلام شیر او را
امان داده بسوگندها استوار کرد سیاه گوش گفت ای ملک همواره نیت تو بازدن جانوران
است و در کشتن بیگناهان خاطر پر و اتیو دلیرانه خود می فهمی نه هر سر کاری آئی و نه کسی داری که سخنان
نصیحت آمیز با تو بگوید و ترا ازان باز دارد و شیر ازین که مخالف طبع او بود برآشفت لیکن چون عهد
تازه بسته بود بزرگ منشی نگذاشت که عهد را بشکند بضرورت صبر نمود و گفت چون بر ستمی نمیرود
کناره کردن تو برای چیست سیاه گوش گفت از دو جهت اول آنکه مرا طاقت دیدن ظلم نیست
و مروت نمیگذارد که نالهٔ بستم رسیده بشنوم دوم آنکه مبادا شومی این کار که پیش داری بتو رسد و
من با آتش تو بسوزم شیر گفت تو جهانرا ندیده و تجربه نداری شومی کار بد از کجا و انسنه و خوبی باداش
کار نیک از که آموخته سیاه گوش گفت ای ملک هر کرا از خرد بهره تمام داده اند آنچه مردم دانسیاری سال
دانند او آن فهمیدن را خود مهمد کس داند که هر که تخم آزار کارد جز محصول زیان و پریشانی بر ندارد و

در جهانی دیگر قرار داده اند سخنی است غرض آنوده حاشا که در درگاه عدالت معامله امروز بفردا افتد و کار نقد بنسیه قرار یابد همین عالم است که به بکوران خرد بنا شد بهشت و گلزار است و همین عالم است که بزیدگان کاران تقلید اندیش که چشم خردشان کشوده نیست و دوزخ و زندان است که هر کس هر تخمی که بکارد بسی بر نیاید که بر آن بر وارد پس هر که طلب نکوئی داشته باشد جز تخم نیکی نکارد اگر دو سه روزی بحبث حکمتی رای بوی رسد مغرور نشود و اگر خیر اندیش کامل نیستی که خود را اصلاح در میان نیاری و به نیکی و بدی دیگران نه پردازی باری بدی در حق دیگران روا مدار و بد کردن تو تو بازگردد بنگر که چه کار میکنی در حق خویشتن و اگر کسی خواهد که بد کرداری خود بمکر پوشیده دارد بحیله و فریب خود را در میان مردم به نیکوکاری نامبردار هیچ سود مند نیاید بهمان کس بماند که خطل کارد و روی آنرا بخاک پوشیده و بخلق وانماید که نیشکر کاشته غیر از انچه کاشته است بر نیاید دروغ گوئی و سیه روئی بر بد کرداری او افزاید مناسب اینمقام داستان شیر صف شکن و مرد بیتر انگن است رای پرسید که چگونه بوده است آن حکایت بید پای حکیم گفت آورده اند که در نواحی حلب بیشه بود پر درخت و بسیار چشمه و ران بیشه شیری بر سر پرنازوائی نشسته همواره بخون ناحق ریختن مشغول بودی و پنجه و دهان بخون جانوران بیگناه بیالودی سیاه گوش که ملازم درگاه بود و از عاقبت کار اندیشیده میخواست که ترک ملازمت نماید و بگوشه نامرادی بسازد نه اندازه حق گفتن داشت و نه طاقت دیدن ناحق درین فکر با خود گفتگوی داشت ناگاه در کنار بیشه دید موش بکوشش تمام بیخ درختی می برد و درخت بزبان بی زبانی میگوید که ای ستمگار چرا در پی بنیاد انداختن من کوشش می نمائی موش گوش بزاری او ننهاده بهمان بریدن مشغول بود که ناگاه ماری دهان کشاده از کمین بیرون آمد بگیرم موش را فرو برد سیاه گوش ازین واقعه تجربه دیگر برداشت و دانست که آزارنده جز آزار نه بیند در همین حال که مار از خوردن موش فارغ شده در سایه درخت حلقه زده بود خارپشتی در آمده دُم مار بدهان گرفته سر در کشیده مار از غایت اضطراب هر ساعت خود را بروی میزد تا چندانی که همه تن بنوک خارپشت سوراخ سوراخ شد و بصد زاری جان بداد سیاه گوش را پندی دیگر حاصل شد چون مار از کار بیفتاد خارپشت سر بیرون آورد انچه که لایق خوردن خود دانست پاره از مار بخورد و مابقی سر در کشید سیاه گوش چشم عبرت بین کشوده تماشای عدالت الهی می نمود که ناگاه روباهی بدانجا رسید گرسنه بود خارپشت را که لقمه چرب و نرم بود

مهتم ساختند و ملک درین کار اندیشه می نمود که این کار چگونه باشد بیه گوشی که از نزدیکان درگاه بود
بنیک نفسی مشهور گفت ملک برای چه درکشتن اینچنین گناه کاری تاخیر میفرماید فرمانروایان بحمیت نظام عالم
از محبوب خود گذشته اند چنانکه حاکم بغداد که معشوق خود را که از صحبت او بکار بار عالم نمی پرداخت چگونه کشت
اگر ای ملک تو این گنهکار را نکشتی چه فسادها که در عالم شود شیر را این سخن جای گیر آمد حکم فرمود که فریشه را بسیاست
گاه برده بکشند چون این سخن بمادر شیر رسید غمگین شد و دانست که حاسدان در کار فریشه اندیشه اند پس کس
پیش جلاد فرستاد که من پیش شیر می روم که سخنی در باب پاکدامنی فریشه میدانیم بگویم زنهار تا آنکه من کس
نفرستم بکشتن او تیزی نکند و خود پیش شیر آمده نکوئی دیگر وی او را بیان کرد و گفت ای ملک در کشتن
او شتاب مکن و اندیشه بنما که کشته باز نیاید نمی دانی که حاسدان شومی حسد قصد جان خود کرده اند تا بجان
دیگری چه رسد چنانچه آن سوداگر غلام خود را فرمود تا او را بکشت و بر بام همسایه نیکوکار انداخت
تا به تهمت زدگی خون آن بیچاره را آمذار رسد پس شیر از خواب غفلت بیدار شد و بر نهوئی خرد دوربین
تحقیق این معامله فرمود و پرده از روی تهمت برداشته شد فریشه را طلب فرمود و التفات فراوان
بجا آورد و باز حکم کرد که همچنان پیش ازین بکار دربار میرسیدی برس و اندیشه بخاطر میار فریشه گفت ای
ملک چگونه درین کار درآیم که باندک گناهی که بمن تهمت کرده بودند حکم کشتن فرمودی بادشاهان را
باید که گناهان بزرگ را از خدمتگاران نیکوکردار بخشند چنانچه حاکم یمن دزدیدن طبق مرصع از خدمتگار
خود دیده پنهان بباطن داشت و کامجوی سخنان سنجیده و نصیحتهای پسندیده او را باز بکار دربار ملک
سرگرم ساخت فائده آنکه بخشم کردهای خود بالطفهای کرده اند داخته نظر خود را باز برداشته اند
چنانچه کامجوی فریشه را بنواخت

باب دوازدهم در پاداش کارها

رای دانشلیم بر دانش بیدپای حکیم آفرین کرد و گفت از سخنان دانش آموزی تو بهره مند شدم اکنون
باز گوی حال خود را که برای فائده خود از زیان دیگران نپرهیزد بیدپای فرمود که ای محبت بلند کارشناسان
هر که را دیده و دل بینا و چشم خرد روشن است زیان خود را برای نفع دیگران طلبد اما هرگز سود خود را در زیان
دیگران نداند اگر چه پاداش نیکی و بدی در همین جهانست و بهشت و دوزخ که برای ترسانیدن عوام

اگر رضای ملک آنست که بار دیگر کمر خدمت استوار بندم چه چاره چون درین کار نیتی درست دارم امید که
دشمنان مقهور کردند پس بدل گرمی تمام بکار خود مشغول شد چون رضای بادشاهی که نمودار رضای
الٰهی است بدست آورد کامیاب صورت و معنی اینست داستان بادشاهان و رانچه میان ایشان
و خدمتگاران حادث شود پس از غضب بلطف و بخشش آیند تا کار جهانیان بنظام آید بخاطر
میرسد که اگر عنوان سخن از غضب بلطف آمدن می شد مناسب می نمود چه عفو و بخشیدن گناه را مطلبید
چون دامن فریشه بگرد گناه آلوده نبود و در آوردن آن عنوان داین داستان خالی از ناخوشی
نیست خلاصه این باب آنست که در هندوستان شغالی بود و فریشه نام برنهوتی خرد و رط بسته
بقناعت ساخته بود از خویش و انباز گوشه گرفته و همواره بریاضات الٰهی گذرانیدی و حیوان
نخوردی و در آن بیشه کامجوی نام شیری بود که همه جانوران بیشه در فرمان او بودند آوازه نیکذاتی
و خردمندی فریشه چون بگوش کامجوی رسید او را طلب فرمود فریشه حکم بادشاهی را رضای الٰهی
دانسته بملازمت شتافت و کامجوی از شنیدن سخنان دلاویز فریشه دانست که از خردمندان بزرگ
است همان بهتر که کار و بار ملکی بدو بسپارم پس تکلیف ملازمت فرمود فریشه گفت ای ملک التفات
فرمائی و مرا ازین تکلیف معذور دارمن که از دنیا کناره گرفته ام اگر بار دیگر گوشه را گذاشته درمیان کار
درآیم بمن همان رسد که بگسان رسید که گرد طاش بر شهد نشستند هر که نزدیک تر بود از آفت باد بیزن
در شهد فرو رفت کامجوی فرمود تو خردمندی خود انصاف بده که سرانجام کار جهانیان نمودن
و بیغرضانه بداد ستم رسیدها رسیدن بتر یا در گوشه خزیدن و خود را از چنان کارها بیکار گذاشتن
فریشه گفت اندیشه من در آنست که مقرب بادشاه را دولت خواهان بادشاه از حسد
برخیزند که حسد بیماری است که علاج آن پهلوانان راه خدائی توانند کرد و دشمنان دولت خود
در کار بشیر کوشش نمایند که مبادا بکنکش درست کار آنها ساخته شود پس چون کار چنین باشد
هر آینه خاطر ملک آزرده گشته کار دین و دنیای من تباه شود کامجوی جواب ناپسندیده داده
خواهی نخواهی فریشه را بخدمت خود معین ساخت و روز بروز مرتبه او را زیادت میکرد تا آنکه جمیع
مهمات خود را باو سپرد او از روی کاردانی و دانشوری خدمات پسندیده به تقدیم میرسانید خرد و
بزرگ در یخانه را حسد رنجانیدن گرفت تا آنکه همه اتفاق نموده هر یکی از راه درآمده فریشه را نجانت

از جا رفته است و خود را نمی شناسد و خیال ها بخاطر میگذراند و یکی در میان انداز د که چون آزرده
خاطر است اگر آنچه باو میگویند راست هم نباشد اعتماد را هم نشاید بر گاه از درون نزدیک این چنین
سخنان بگوش ملک رسد دور نباشد که ملک را نیز در حق من بدگمانی پدید آید و جای آن دارد
که با دشاهان ایمن نباشند از بنده که جفا دیده باشد یا از مرتبه و پایه خویش بیفتند یا از منصب خود دور
شده با دشمنی را که از و کمتر باشد بزرگ مرتبه گردانند کامجوی گفت چاره این کار چیست و در
عمازی را چگونه توان بست فرشیه گفت که علاج این کار پیش خردمندان آسانست و حیله
ایشان اصل ندارد پیش از نمالشی نیست که خردمند داند که پس از چندین کارها اعتقاد صاحب تر
گردد و برای آنکه در دل صاحب نسبت تقصیری اگر خدشه بوده است چون خشم خود بر اندوفرا خور
حال گوشمالی دهد شک آن خدشه از خاطر برود و اگر در دل خدشه نگارنیز ترسی باشد چون مالشی
یافت ایمن گردد و از انتظار بلا فارغ شود خلاصه سخن آنکه خردمند راست از نمارا ست تواند شناخت
بیهتی بر خدمتگاران بدگمانی نشود و شیر پرسید که بدگمانی بر چاکران از چه وجه تواند بود فرشیه جواب داد که از
سه وجه اول آنکه جاهی که دارد بهتی از ان فرود آید دوم آنکه دشمنان بروی بزدن آیند و بسبب
بی عنایتی با دشاه غلبه کنند سوم آنکه مال و منال که اندوخته باشد بواسطه بی التفاتی سلطان از دست
بشود کامجوی گفت چاره این کار چون تو انکرد فرشیه گفت نیکذاتی چاکر انست که رضای صاحب حاصل
آید هم جاه رفته بدست آید و هم دشمن غالب مالش یابد و هم مال تلف گشته باز آید و عوض همه چیز
از جان ممکن است خاصه در خدمت با دشاهان بزرگ چون ملک توجه بحال من مسکین نمود تا
از چنین گرداب بلا خلاص شدم و از اخلاص درست و نیکو خدمتی خود رضای ملک که بدست آورده ام
دیگر بر گز غم دشمن نخورم با این همه امیدوارم که ملک من مسکین را معذور داشته بار دیگر در وام
خدمت نکشد و بگذارد که درین بیابان بگوشه در دعاگوی با دشاه بسر برم و تحصیل رضا الهی نمایم
کامجوی فرموده که رضای من آنست که باز بدل قوی در کار بار من در آئی و یقین دان که نیکی ذات
و خوبی صفات تو معلوم شده است هم در بی عنایتی بر اخلاص خود استواری و هم در التفات
و عنایت بر جای خود ثابت قدمی در سستی کار و کوته دستی تو بر همگنان معلوم است بهیچوجه دیگر سخن
تا ملایم درباره تو گوش نخواهم فرمود فرشیه گفت که سعادت اصلی باز بسته برضای ملک است

فرزنشیه جواب داد که سخنان راست کرد اگرچه تلخ نماست لیکن بر شیرین دارد دانکه سخن راست
گوش نکند و بخوش آمد میل نماید خردمند نیست خدای را شکر که ملک چنانچه در بزرگی بر زمانه است
در خردمندی که سرمایه کلانی همان تواند بود نیز پیشوا است غرض من ازین سخن آنست که سخن مرا
بردلیری و بیحرمتی فرود نیارد و غرض من ازین سخنان روشن دو کار ضرور است یکی آنکه مزاج ستمدیدگان
آنست که درد دل پیش دادگر روزگار گفتن و گره از کار بسته خود کشودن و راه خردمندی جستن و دیگر
رعیت پروری و مسکین نوازی خود را که از کمال دانش و بینش مبنائی بر خلق ظاهر گردان بود که
تبلغ گوئی من متوجه نشده بدرد دل من برسی تا ستم رسیده های دیگر را پشت گرمی بر رسد کامجوی
گفت همچنین است لیکن با وجود هجوم عام غم اندیشه کردن من درین کار و خلاص کردن تو پس
از انکه حکم بقصاص کرده بودم بر دو راندیشی و عدالت من دلیل ست روشن و اینچنین لطف
که درباره تو کردم هر آنینه باعث امید بیکسان و غریبان تواند شد فرزنشیه گفت من بعمر با شکر لطفهای
شاهی نتوانم بجا آورد و بقرنها از عهده شکر آن بدر نتوان آمد ازین لطف خاص که سبب زندگانی
من شده چگونه شکر کنم و کی توانم کرد غرض من ازین سخنان درد آمیز نه آنست که بر خرد ملک
درین کار خطای نسبت میکنم یا عیبی بر رای روشن ثابت میسازم و منکه از مخلص ترین بندها
باشم چگونه این توانم کرد و لیکن مقصود و شکایت زمانه بود و مردم دولتخواه خردمند هیچ پیشه بی
نباشد و خردمندان در چاره حسد اندیشه نکرده اند که مرهم دل جراحت زده تواند شد کامجوی گفت
اگرچه بی حاسدان نتواند بود امیدانی که سخن در دوغ را فروغ نباشد زود حسد پیشه ها بلا گرفتار شوند
باید که بعد ازین در دو اهمه حاسدان نباشی که مرا تجربه تازه بهم رسیده است و اهل روزگار را نیک شناخته
و بکاری که مشغول بودی باش فرزنشیه گفت ای ملک باین همه می ترسم که مبادا دشمنان وقت یافته
باز دیگر از روی حسد ملک از راه نصیحت در آیند و خاطر ملک را آزرده سازند شیر پرسید که دیگر
از کدام در تواند در آمد فرزنشیه گفت وقت یافته بعضی بدرونان ظاهر آراسته از راه دولتخواهی
در آیند و بگویند که فلانی را خشتی در خاطر افتاده است ازان باز که ملک حکم کشتن او کرده است
همواره میخواهد که فتنه انگیزد گروهی بر کار ساده روش بزبانی که سخن را کار گردانند بر سانند که
فلانی بواسطه بزرگی و لبسیاری جاه که ملک درباره او عنایت فراوان کرده است مسبب دنیا شده

ساخته است کسی او را منع نیاورد تا در مجلس نشاط شاهی درآمد و بجای لائق بایستاد شاه
بزم شراب نشسته بود و با مهمانان صحبتی رنگین میداشت چون دربان را دید که ایستاده است
خواست که در خشم رود و سیاست نماید باز بدیده خرد ملاحظه نمود که در چنین هنگام خوشی بمثل این
در خشم شدن و بزم شگفته را غمگین ساختن از آئین خرد و بزرگی نیست بس گناه او را تا کرده انگاشت
و بعیش و کامرانی خود مشغول بود دربان چون در روی شاه خوشی و خرمی دید دانست که آمدن
او گران نیامده است و امن خدمت حسب بسته بهر کاری دست میزد تا فرصتی نیکو یافته طبق
زرین گران بها در زیر قبا پنهان کرده و بخانه خود آورد شاه این حرکت ناپسندیده را می دید و دانست
که از تنگدستی این عیب ابر خود روا میدارد و از انجا که بزرگ منش و پرده پوش بود دیده را نادیده
پنداشت بآخر مجلس طبق همچنان جست و جو طبق نمودند و مردم بسیار را بتهمت گرفتار کردند شاه از
صورت واقع آگاه شده فرمود که این مردمانرا بگذارید که طبق ایشان ندارند و آنکه دارد باز نخواهد
و آنکه دیده باز نخواهد گفت باز سال دیگر در زمان جشن نوروزی دربان مذکور خود را بهر گونه که بود
در بزم شاه رسانید و نظر شاه بران افتاد او را پیش خود طلبیده و آهسته گفت مگر طبق تمام خرج
شده است دربان پیشانی نیاز بر زمین نهاد و گفت ای ملک من این کار را دانسته کردم
که شاید بادشاه بیند یا دیگری بران آگاه شود تا مرا گرفته بسیاست رسانند که در محنت بسیار
عیال و کم خبری از جان سیر آمده بودم و اگر کار من پنهان ماند روزی چند سرمایه زندگانی بهم رسید
باشد امید که راستی من پیش آید و حقیقت کار ظاهر شود ملک گفت راست میگوئی بر تو جای
مهربانی است پس او را بنواخت و همان مرتبه که داشت بدو باز عنایت فرمود مقصود من ازین
داستان آنست که همت بادشاهان بلند میباشد چه کارهای بزرگ را اندک صدمات و گناهای
کلان را می بخشند تو که باندک سختی از جای شوی و با مثل من دولتخواهی بدگمان کردی با آنکه حکم
بکشتن فرمائی با تو چون توان بود شیر گفت ای فرزانه راست میگوئی اما این سخن بس درست
است نوش دارو ی نصیحت باید که خوش مزه باشد تا خوردن آن بر بیمار آسان باشد که بسیار
بیمار میدانند که صحبت من و خوردن دارو است اما چون تلخ و بمزه است نمیخورند و خود را بهلاک
درین میدهند بیت کسی که او لبشکر خنده دل تواند برد ✤ جواب تلخ چرا گوید از چنین دهنی

داشته باشد از دیگری باز ندارد هفتم آنکه بحیا و شرم بوده با ادب باشد هشتم آنکه خیر خواه بندهای خدا
باشد و خلاف مذهب و دین را مانع خیر خواهی نداند ای ملک هر بخت بلندی که از ان هشت
کس پرهیزد و با این هشت کس درآمیزد هم عمر او دراز و هم نام نیک و هم دولت او برجای باشد
پس اعتماد بر فرشیه بیفزود و وعده ها خواسته فرشیه را پیش خوانده گفت که این تهمت آئینه حال
باشد اندوهگین مباش و به تیمار کارها که میکردی مشغول باش فرشیه گفت ای ملک چگونه اندوهگین
نباشم که ملک پیمانهای خود را که پیش ازین کرده بود بگفته غرض گویان فراموش نمود من دل
مزاج روزگار فهمیده گوشه گزیده بودم اکنون که بخشم خود دیدم چگونه دیگر باره در مهم درآیم کامجوی
گفت ای فرشیه دست از تو باز ندارم اگر نیک اندیشان این سخن را که تو میگوئی گفته کناره
گیرند کار جهانیان مشکل میشود ازین سخنان هیچ بخاطر مگذران که نه در خدمت تو تقصیر رفته است
و نه در عنایت ما قصوری فرشیه گفت ای ملک نظام عالم از پهلوانان این راه است و
چندین حوصله باز کشیدن بآنها داده است از ما بیحوصلگی چه آید و چه کشاید کجا تاب بار کشیدن
تهمت دارم ملک میداند که جهان بی بدگویان و حاسدان نباشد و تا عنایت ملک باشد حسد
برجای باشد و بدین مقدار که ملک سخن غرض گویان را شنیده است سخن سازان معلوم
کرده اند که خاطر ملک بآسانی بدست توان آورد پس هیچ زمانی از فریب فارغ نباشند و هر لحظه
نگری تازه در کار من کنند و هرگاه ملک با ندک چیزها دل بد کند چگونه در ملازمت او ایمن توان
بود که گزیدن خدمت این چنین حاجتی بازی کردن بجان باشد و بجان بازی کردن طریق
خردمندان نیست پادشاه جهان باید که بهر سخنی از جا نرود و همواره قادر بر خشم خود باشد دادم
بدلیل روشن خاطر نشان نشود حکم کشتن نفرماید باید که بردبار و بخشنده گناهان بزرگ باشد چنانکه
شاه یمن که با وجود گناه بزرگ دربان خود را رسوا نکرد کامجوی پرسید چگونه بوده است آن

حکایت فرشیه گفت آورده اند که شاه یمن دربان خود را از نظر انداخته بود و خانه بردی
زندان تنگ ساخته احتراز نگذستی و کم همتی چاره اندیشید که یا جان دران کار شود یا خود برهد
رسد پس روزی که جشن بزرگ داشته بود اسپی و خلعتی گرانمایه از دوستی عاریت خواست و
بدرگاه شاه آمد دربانان گمان بردند که همانا پادشاه گناه او را بخشنده بعنایت خاص سرافراز

جوید عفو قوی دل مساحقه لطف و لطف پیش آید و تحقیق کاری نمود چون کوشش فراوان رفت بعضی از
ایشان که آنقدر کوشیده بودند و بواقعی اقرار نموده بودند و دیگران نیز بضرورت سر گذشت را باز گفتند و
آنچه شیرا از سواد پیشانی معلوم میشد اقرار کردند شیر در خشم رفت و خواست که تهمت کننده های را
بشمشیر بر ساند مادر شیر گفت ای پسر تو انبهار ا امان از خون مادر باز گشتن از آئین فرمانروائی نباشد
اما شکر که ترا درین کار تجربه حاصل شد از ان پند بر گیر و دیگر بار بگوش بسخنان مردم غرض گوی کمتر
نمائی بسیار ناراستی بایا شد که بظاهر راستی نماید و بسا وقت ها باشد که غرض گویان امین و انسته
شوند تا وجه گناه روشن نشود و از چند جانبوت نگردد زنهار در مقام کشتن و بستن کسی مشو ای پسر
جوان بخت هر کس که اندکی از بدی گوید تا ترازوی خرد سنجیده نیاید گوش بران ننهاد که بسا دیده ام
که اندک بایه بتدریج بدانجا رسیده است که علاج پذیر نباشد نمی بینی که دریاهای بزرگ چون نیل و فرات
و جیحون که هر کدام ابتدا چشمه های خورد بوده اند لیکن بمدد دیگر آنها باین طغیانی رسیده اند پس در بدگوئی
کسان از اندک و بسیار که سخن بعرض تو رسد باور ننموده سخن سر بسته را بتنگاف ناحق بظهور پیوندد کامجو
شکر گذاری مادر بجا آورد و بخدا عهد کرد که بی دلیل روشن کسی را نکشم مادر شیر گفت ای ملک
آنکس که بی سببی از دوستان بر نجد از جمله آن هشت گروه است که بزرگان خرد پیشه از صحبت ایشان
پرهیز فرموده اند کامجوی فرمود که هشت گروه کدام اند مادر شیر گفت حکما با هشت کس نیامیزند و با هشت
کس آمیزش لازم دانند اول آن ست که حق نعمت ولی نعمان نشناسد و بناسپاسی او کافر نعمتی
گراید دوم آنکه بی سببی که عقل پسند نماید در خشم شود و غضب بر او غالب باشد سوم آنکه بعمر دراز و
روزگار مغرور شود و خود را از رعایت حقوق خالق بی نیاز پندارد چهارم آنکه بنای کار خود را بر یک
و فریب نهد پنجم آنکه راه دروغ و خیانت بر خود کشاده دارد ششم آنکه گرفتار شهوت و هوا و هوس باشد و آن را
مقصود و مراد داند هفتم آنکه بیحیا و شوخ چشم باشد هشتم آنکه بی سببی در حق مردم بدگمان شود و با هشت
کس که بدینسان باید پیوست و صحبت ایشان را غنیمت باید شمرد اول کسی که شکر احسان لازم
داند و حق کسی را فراموش نکند دوم آنکه وفادار باشد که بگردش روزگار ناپایدار رشته دوستی او
گسیخته نگردد سوم آنکه راست کردار باشد و درست گفتار باشد چهارم آنکه از خیانت و شهوت
پاک باشد پنجم آنکه در حال خشم بر ضبط خود توانا باشد ششم آنکه محتاجان را مراد برآرد و باندازه توانائی آنچه

صالح ازین امر خبر ندارد پس انچه گذشته بود همه باو گفت و بازرگان انچه شنیده بود جمعی را گواه
گرفته بجا کم بغداد رسانید و آن درویش خدا کیش را از بند غم رهائی داد غرض از آوردن این داستان
آنست که ملک را معلوم شود که حاسدان تا کجا گمراه اند باید که بدیده عقل نظر اندازی و از شتاب دگی
باز ایستی حال از دو شق بیرون نیست اگر مستحق کشتن نبوده است در حق خود زحمت کرده
که خون ناحق بر گردن خود گرفته و اگر واقع کشتنی بوده است هیچ وقت فوت نمی شود و اختیار
تر است و از تیزی و شتابی که نا ستوده خو دست باز می مانی شیر ازین سخنان دولتخواهانه ما در
هشیار شده دانست که از روی دلسوزی میگوید همان بهتر که سخن او را گوش کنم و از کشتن
فرنشیه در گذرم که اگر این گناه راست هم باشد بجهت انیقدر گناه انچنین دولتخواه را ضائع
نتوان ساخت سخن گوی مادر بسیار بهم میرسد کم گوی بسیار بین نیک اندیش راست کردار
دیر بدست می آید پس فرمود تا فرنشیه حاضر گردانیدند و بخلوت طلبیده گفت هر چند در حق
تو سخنان ناپسندیده گفتند اما من ترا بارها آزموده ام و روشن پسندیده ترا دانسته ام از اندک
اعتراضی که درباره تو نمودم اندیشه را بخاطر راه مده و بر سر کار و مهم برود سرگرم باش و خدمت
مرجوعه خود را سر براه کن فرنشیه گفت ملک انچه مهربانی در حق من بجا آورد شکر آن را کدام زبان
ادا کنم لیکن معلوم ملک باشد که من ازین کلفت برون نتوانم آمد مگر وقتی که ملک چاره اندیشد
که حقیقت معامله بواقعی خاطر نشان ملک شود کامجوی گفت بچه طریق پیروی این کار باید کرد
فرنشیه گفت جائی که دانش ملک باشد عقل مرا چه اندازه که سخن کند چون حکم میشود بعرض میرساند
که اگر جمعی ازان مردم که این سخنان درمیان آورده اند جدا جدا پرسند و در خور احوال کدام
بلطف و مهربانی پیش آیند و جمعی که ازان میان ساده باشد از ایشان بپرسند که روزگاری در ازاست
و همه خرد و بزرگ میدانند که فرنشیه گوشت نمی خورد تهمت دزدیدن گوشت باو کردی و
گروهی را که از گوشت صبر نتوانند کرد آنها را زود فرو گذاشتن چه معنی داشته باشد بر آینه چون
ملک درشتی نماید و بهر گونه کوشش که داند اهتمام کند اگرچه از گفتگوی هر یک حقیقت حال فی الواقع
معلوم گردد لیکن امید دارم که راستی من کاری کند که بعضی از انها باقرار آیند کامجوی چون سخنان
دلپذیر فرنشیه شنید انچه مادر گفته بود نزدیک سید که بهمین پیوندد پس چنانچه قرار یافته هر یک را

بزرگی همسایه دل میسوخت و همواره خود را یکسو نهاده در پی آزار او کوشیدی و مکرها اندوختی
اما هیچ سود نکردی تا ازین مقابله بتنگ آمده غلامی خرید و درباره او لطف بسیار نمود و انعام
داد و در تربیت و رعایت او باندازه خود کوشیدی و بارها در خلوت گفتی که ترا برای همی پرورم
امیدوارم که دل مرا از زیر بار برون آوری و خاطر مرا ازان مشقت فارغ سازی چون زمانی دراز
برین بگذشت و غلام را در حق گذاری و هواداری ثابت قدم یافت پرده از روی کار برداشت
و فرمود که بدان آگاه باش که من از دست این همسایه بجان آمده ام و هر چند خواستم وحیله
انگیختم که با و بلای پیش آید صورت نه بست و مرا زندگانی تلخ میگذرد و ترا ازجهت آن پرورده ام
که امشب مرا بر بام همسایه بکشی و هم آنجا بگذاری تا چون مرا بامداد کشته بینند هر آینه او را بتهمت
خون من بگیرند و مال و جاه او تلف گردد و ناموس او در هم شکند غلام گفت ای خواجه ازین فکر درگذر
و چاره این بنوعی دیگر پیش آر اگر مراد تو بکشتن زاهد است من او را بکشتم و دل ترا ازو فارغ
گردانم خواجه گفت این اندیشه دور دراز است که شاید تو بر او دست نیابی و بزودی کشتن
او میسر نشود مرا دیگر طاقت نمانده است برخیز و این خدمت بجا آر و بوعده خود وفا کن و مرا
از خود خشنود گردان اینک خط آزادی تو بود ادم و بدره زر که سرمایه زندگانی تو شود و تا باشی
بکس محتاج نشوی تو میدهم تا ازین شهر بیرون روی غلام گفت ای خواجه عاقل این فکر
نکند که تو کرده جزای دشمن در زمان زندگانی مطلوب است چون تو از دایره زندگانی
برون افتی ترا از کشتن او چه لذت غلام چندانکه ازین نوع سخنان درمیان آورد فائده نکرد و
غلام احمق چون رضای خواجه دران دید سرش را بر بام خانه همسایه ببرید و خط آزادی و بدره زر
برداشته روی باصفهان نهاد روزی دیگر خواجه بدبنیت را بر بام نیک مرد کشته دیدند و او را
گرفته در زندان کردند چون نیکذاتی او معلوم خرد و بزرگ بغداد بود کشتن او بثبوت نمیرسید
همچنان در بندی بود تا آنکه یکی از سوداگران بزرگ بغداد از گذر باصفهان افتاد و غلام او را
شناخت و بملازمت او آمده از احوال خواجه و همسایه باز پرسیدن گرفت و آن سوداگر سرگذشت
درمیان نهاد و شرح کشته شدن خواجه و در بند گشتن آن همسایه نیک بیان کرد غلام گفت
عجب ستمی بران بیگناه واقع شد این کار نا پسندیده بفرمان خواجه از من شده است و آن مرد

که نزدیکان بادشاه را بسا باشد که از روی حسد و ناتوان بینی تراعها پدید آید که بجز مردن حلی
ازان میسر نباشد چه اگر این دو کار سرانجام نیابد دشمن از دوست جدا نشده باشد و زود و
مخلصان به آزار ها گرفتار و منافقان بمشاهد کامی مستفید باشند و هرگاه چنین شود کار بادشاهی
خلل پذیرد پس ای نور چشم در کار فریشه تراندیشه تمام باید کرد و بجز دگفته مردم سیاست او نباید
فرمود او را بس و دولتخواه میدانم شیر گفت من بگفته کسی در حق فریشه حکم نکرده ام بلکه روزی او
بر من ظاهر شد تا مزاج من از و برگشت مادر شیر گفت ای پسر خاطر بادشاهان که سرمایه آسایش
جهانیان است باید که جز بر یقین درست از کسی دگرگون نشود از سرگذشتی که فرمودی خیانت
او ظاهر میشود و نیکو خدمتهای و راستیهای فریشه که در ایام ملازمت بظهور رسیده شاید بباد تو
باشد و بادشاهان بزرگ را بانیقدر از جانبا ید شد و حق خدمت پسندیده او را ضایع نباید ساخت
گر فتم که انچه بفریشه تهمت میکنند راست بوده است این گناه باعث آن نیست که ملک
یکبارگی نیکوئی های او را در نظر نیارد و حکم بکشتن کند ای ملک او را تو بزرگ ساخته و بمواره
در خلوت و بارگاه خوبیهای فریشه میگفتی پس برگشتیدهٔ خود را باید داشت و این گناه
را باید بخشید و حال آنکه چگونه خرد روا دارد که از چنین کسی خیانتی پدید آید و چگونه سخن بی هنران
تا آزموده در حق دولتخواه خیراندیش توان شنید فریشه روزگاری دراز شد که گوشت نمیخورد
و جانوری نمی آزارد آئین او بر خرد و بزرگ پوشیده نیست و آنچنان عالی همت کار حقیر
هرگز نمی کند خرد را که همدم خدا داده است برای آن داده اند که ناشنیده و نادیده را دریابد که
حال فریشه بارها دیده شده است چگونه پوشیده ماند باید که ملک در خور عقل و وقار خود درین کار
فکر نماید تا پیش خردمندان معذور باشد گمان غالب من بلکه یقین آنست که دشمنان گوشت را
در خانه فریشه پنهان کرده اند تا آن راست کردار را بتهمت آلوده ساخته آواره سازند و این از عاقلان
بسیار دور نیست که از حسودان کسی بوده است که بخیال آنکه کسی را آزار رسد بکشتن خود راضی
شده است چنانچه خواجه بیدولت غلام را بکشتن خود امر فرمود شیر پرسید چگونه بوده است آن
حکایت مادر شیر گفت آورده اند که در بغداد مردی بود حسد پیشه همسایه داشت خدا اندیش
و ریاضت کیش مردم او را بزرگ داشتندی و بملازمت او بهره مند شدندی مرد حاسد را از

ستم رسید با اهتمام میکرد از الفتی که طبیعت او را بآن کنیزک شده بود و نمیگذاشت که بکاری دیگر
پردازد شاه به تنگ آمد و بخود گفت که چاره این کار بدبگیری نباید فرمود و خود سر انجام این باید کرد تا آنکه
روزی از بام قصر ایستاده می نگریست و آن کنیزک دور ایستاده بود سلطان غم خود را برای راحت
دیگران اختیار کرده او را پیش طلبید تا تماشای کشتی نماید چون نزدیک رسید بضرب دست
در دجله افگند و چنان فرمود که خود در آب افتاد آنگاه حکم کرد که او را از آب برآرید و چنانچه آئین
و رسم تعذیب باشد بجا آورد و با خود میگفت که اگرچه خون ناحق برگردن خود گرفتم اما صد هزار دل
پر خون را از بی پروائی خود شاد و دمان ساختم سیه گوش گفت ای ملک مقصود از این داستان آنست
که فرمانروای بغداد بحمیت آسایش گیتی محبوب خود را که گناه نداشت بعدم گاه فرستاد تو این
گناهکار را که سیاست او باعث نظام جهانیان است چرا تاخیر میفرمائی شیر ازین سخنان بر آشفت
و نزدیک فرلشیه پیغام فرستاد که این گناه را اگر عذری داری باز نمائی فرلشیه چون بیگناه بود
و گفته اند بر که راست کوتاه بود زبان دراز باشد جوابی درشت باز فرستاد درشت گوی فرلشیه
و خوش آمد مکر آمیز دشمنان و گرسنگی شیر فراهم آمده شیر را از آئین خردمندی دور انداختند تا آنکه
یکبارگی نیکو خدمتیهای فرلشیه و پیمانهائی که با و بسته بود همه از خاطر بشد و فرمود تا فرلشیه بیچاره را
بسیاست گاه برده بکشند و این خبر بمادر شیر رسانیدند دانست که درین کار شتابی کرده است
و اینچنین دولتخواهی را بگفته دشمنان بی آنکه پیروی واجبی نماید حکم کشتن کرده پس نخست کس
پیش حلباد فرستاد و گفت در کشتن فرلشیه تیز مکن تا آنکه من شیر را ببینم و سخن کنم و خود نزدیک
کامجوی آمد و گفت شنیده ام که بکشتن فرلشیه حکم کرده گناه او چه بوده است شیر سرگذشت را
تمام باز نمود مادر شیر گفت ای پسر بزرگان گفته اند هشت چیز بهشت چیز وابسته است بزرگی
زن بشوهر و عزت و آبرو فرزند به پدر و دانش شاگرد باستاد و قوت سپاه بلشکر کشتی و کلانی
درویشان به پرهیزگاری و ایمنی رعیت بپادشاه و نظام کار پادشاه بعدل و رونق عدل
بعقل دور اندیش پس باید که در هر کاری که پادشاه کند بعقل دور اندیش مشورت نماید و عمده کار
پادشاهی بدو چیز وابسته است یکی شناختن حال سپاهی و رعیت و هر یکی را در پایه او داشتن
و بمقدار هنر و خرد اندیشی تربیت کردن و دوم تهمت آلوده داشتن نزدیکان خود را از کار یکدیگر

اندیشه بسیاری نماید سیاست نگاهبانی ملک است هر که رضاجوی الهی و نگاهداشت بادشاهی
میخواهد بر گناهگار مرحمت ننماید و در سیاست کردن تاخیر نکند هر چند که آن گناهگار مونس و مقبول خاطر
باشد چنانچه سلطان بغداد محبوب خود را بجهت آسایش جهان سیاست نمود کامجوی پرسید چگونه
بوده است آن حکایت شیر گفت آورده اند که ملک اده چین را سفر دریا بخاطر رسید تا تماشای
صنایع الهی نماید از پدر رخصت شده بهمراهی جمعی بر کشتیها سوار شده راه دور دراز پیش گرفت
چون بشهر بغداد رسید حاکم آنجا آئین مهمانداری بجا آورد و هنگام رخصت ملکزاده چین در برابر آدمی کهای
حاکم بغداد کنیزک چین بجرم وی فرستاد و خود رخت سفر بسته روی بخراسان نهاد حاکم بغداد از نظر
بران کنیزک افتادن همان بود و دل دادن همان سلطان همواره با وی پرداختن گرفت و بسیار کم
از غمخواری رعیت و تیمار کار ملک دست باز داشته فتنه و آشوب در ملک پدید آمد و طالبان درگاه
الهی برای سرانجام جهانیان دعا میکردند ملک توفیق پرسیدن ستم رسیدها یابد ملک در خواب دید
که مردی خدای با وی میگوید که این چه کار است که بر دست گرفته و دست از کار مظلومان باز داشته
نزدیک شده که کار از دست رود و دولت از پای در اید برخیزد و در مهمسازی خلق شو شاه
از نهیب این واقعه از خواب در امد و بداد پرسی و آبادانی مشغول شد و حکم کرد تا کنیزک دیگر بخلوت او
نیاید اگرچه همواره در دل گذشتی اما از بیم الهی خود را بصد حیله نگاهداشتی کنیزک را نیز آرزوی یار است
شاه بیقرار ساخته بود روزی بی تابانه خود را در بارگاه انداخت ملک را بار دیگر بدیدن جمال جهان آرای
او دل از دست رفت و خاطر از ملک برگرفته با او بودی تا باز از خواب غفلت بیدار شد و بخود
قرار داد که چاره این کار جز آن نیست که این کنیزک را مسافر راه نیستی ساخته شود یکی از محرمان
درگاه را فرمود که این کنیزک را ببرد و در دجله انداز حاجب کنیزک را بیرون آورد و بخود اندیشید که این منظور
ملک است همان بهتر که در در کار او اندیشه نمایم و چند روز نگاهدارم که مبادا ملک ازین کار پشیمان
شود ملک پس از چند روز ازین اندوهگین شد تا آنکه رفته رفته کار او به پریشانی کشید بشبی آن
محرم راز فراج دانی نموده یار گرامی او را حاضر ساخت ملک شادیها نمود و دیگر باره با وی هنگامه
صحبت گرم ساخته القصه سه بار بادشاه بکشتن او حکم کرد و آن محرم مزاج دان ملاحظه نمود
و کشتن او در تاخیر می انداخت سلطان روزی از بس که در آبادانی عالم کوشش داشت و در رسیدن

وزیران که غمزده حسد بود بغیر خانه درآمد و بعرض رسانید که اگر این سخن راست بروی آمد از همین خیانت
باشد و بس بلکه دلیل کافر نعمتی و حق ناشناسی خواهد بود و یکی ازان گروه بیدولت که در بنیاد انداختن فریب
فراهم شده بودند از روی مکر در لباس نصیحت پیش آمده گفت که ای برادران غیبت نکنید و زبان خود را
باین سخن که بهی ندارد آلوده نسازید که ملک فرماید خانهٔ فریشه را بجویند کار شما کجا کشد همان بهتر که ازین
درگذرید دو دیگری گفت که سخن حق را دروغ مگوی و از خیر اندیشی ملک که پیش گرفته ایم باز مدار اگر دروغ
کوشش آن کنی که زودتر کسان راست گفتار درست کردار تجسس خانهٔ فریشه تعیین شوند تا حقیقت
سخن ظاهر گردد و درین کار تاخیری نشود هر آینه جاسوسان او خبر باور سانند و او چاره کار بجوید تا هم ما
بدروغ گوئی ظاهر شویم و هم کار ملک صورت نیابد یکی از ندیمان مجلس شاهی گفت از تحقیق و تفحص
خانهٔ او چه فائده اگر خیانت او ظاهر شود بحیله و مکر خود را خلاص گرداند و بشیرین زبانی دل ملک را بخود
مهربان سازد الغرض چون خرد و بزرگ درین تهمت اتفاق نموده بودند هر کدام سخن پردازیها کردند
و چرب زبانیها نمودند بهر گونه ورزش که دانستند در چنین وقت گرسنگی و زبان غضب که ناکام خرد
مغزول است خاطر ملک را بالکلیه از و گردانیدند و حکم شد که فریشه را حاضر سازند تا سزای او در کنار او
نهاده شود آن بیچاره از حیله حاسدان بیخبر دلیرانه چنانچه رسم راست کرداران باشد پیش آمد شیر پرسید
که آن گوشت که دیروز تبو سپردم چه کردی جواب داد که بمطبخ رسانیدم تا بوقت چاشت نزد یک
ملک آرند مطبخی نیز ازان گروه بود سنگر شد و سوگندهای دروغ و راست خورد شیر گروهی از امینان
فرستاد تا منزل فریشه را نیک بجویند و چون خود پنهان کرده بودند آشکارا برداشتند فریشه بیچاره
حیران مانده از انچه می ترسید پیش آمد و در روای ناراستان و بی روائی درستان تعجب می نمود
و از جمله وزیران گرگی بود که درین مدت سخن خود را از راست پیشه ها نموده خاموش بود پیش تر رفت
و گفت ای ملک حال این بیخرد دزد معلوم شد اکنون صلاح در انست که زودتر حکم فرمای که او را
بسیاست رسانند که اگر درین کار تاخیر رود هر آینه سبب دلیری دیگران گردد و این خیانت باعث
فساد دیگران شود شیر کار فریشه موقوف گذاشت و با اندیشهٔ دور دراز فرو رفت سیه گوش که از
بزرگان درگاه بود آغاز کرد از خیانت این شغال بیباک تعجبی نیست اندیشه من درانست که بر دل
روشن ملک که جام جهان نماست پوشیده ماند و با انکه گناهی چنین به ثبوت پیوسته برای کار او

فرصت یافته یکی را بران داشتند که قدری گوشت که از برای چاشت شیر نهاده بودند بدزدد
در گوشه خانه فریشه پنهان کرد وصباح که بزرگان و ملازمان درگاه حاضر آمدند و فریشه جهت مهمی
رفته بود و شیر انتظار آمدن او میکشید و هر زمان راستی و درستی او را می ستود چون چاشت
شد و گرسنگی غلبه کرد و هر چند که گوشت را بشیر جست کمتر یافت شیر در غضب شد و فریشه نجات
را دشمنان دوست نما حاضر بودند سخنانی که از آن آتش غضب تیز شود در میان نهاده گفتگو
میکردند تا آنکه یکی از ایشان گفت چاره نیست از انچه دولتخواهی باشد باز نمودن و از ضرر
خود نا ندیشیدن کامجوی گفت ملازمان یکدل و نیک اعتقاد هر گز ضرر خود را مانع گفتن سخن
دولتخواهی نسازند انچه دانند بگویند تا چه دیده اند آن راست است گوئی حیله گر گفت گوشت که
ملک نهاده بود فریشه پنهان بخانه خود برده است دیگری از ان مکاران سوگند یاد کرد گفت این
چه سخن است که میگوئی ترا باور نمی آید که فریشه جانور یست کم آزار و بد اندیش آراسته انچنین
کاری کند دیگری هم از ان حیله سازان گفت در کار احتیاط باید کرد که هیچکس از دشمنی خالی
نباشد و بسا باشد که بحیت غرض خود نا راست آمده میگویند حال مردم نتوان شناخت مگر
بقول درست بروزگاران دراز دیگری دلیر تر در سخن آمده گفت همچنین هست لیکن اگر گوشت در
منزل او یافته شود انچه میگویند باور توان داشت کامجوی گفت مردم درباره او این سخن از کجا میگویند
یکی از انها که در خرابی فریشه عهد کرده بود گفت ای ملک در میان بیشه خبر باید گرفت نکوهیدگی
صفات فریشه مدتیست که مشهور است سخن باین دور درازی بیهوده نبود اصلی خواهد داشت
واگر اینچنین باشد هر آینه جان بسلامت نبرد و زود به بلا گرفتار شود و دیگری از صاحب غرضان
گفت که بد درونی و نادرستی فریشه بیشتر ازین هم بر من پوشیده نبود میدانستم که عاقبت کار ستر
بر سوائی کشد یکی از انها زبان برکشاد که با وجود انهمه لاف پاکدامنی شرم نمی آید که این چنین کارهای
ناستوده بکند انهمه پرهیز چه بود و انهمه آلودگی از چیست چنانچه مردم ساده افسوس خورند و تعجب
نمایند افسوس میخورد و دیگر از انها بسخن آمده گفت هرگاه این بیخرد در خرد درونی ملک چنین خیانت
روا داشته چه توان دانست که در مهمات مالی و ملکی چه خیانت ها که نکرده باشد و چه رشوتها که نگرفته
از انجا که سرنوشت بود سخنان دروغ در خاطر کامجوی جا گرفت و از فریشه آزرده دل شده یکی از

داشته شود هر آینه عالم از نظام افتد وجود خردمندان برای آنست که بوسیله ایشان کار جهان
ساخته آید جمعی از عالم اسباب کناره گرفته گوشه گیزنده اند بواسطه آن بوده است که حرصله بردا
کارهای بزرگ نداشته اند امروز تو که در خردمندی یگانه کار آگهی هر آینه اگر در میان آئی داد بزرگی
که سرمایه بادشاهی است نخوبترین وجه صورت می یابد و مهمات جهانیان صلاح میگیرد و شک نیست
که در نصورت رضای الهی حاصل کنی که مقصود آفرینش ساخته شود و دنیا معمور و آبادان
گردد فرلشیه گفت ای ملک است میگوئی لیکن هر که در کار بادشاهی دخل کند و نزدیکی
او جوید دوست و دولتخواهان بادشاهی را حسد بتیاب ساخته در آزار خود کند و دشمنان دولت
خود و دولتخواه خردمند بادشاه را برای چه خواهند پس اگر اختیار کنم همه مردم در خانه از دوست
تا دشمن بدشمنی برخیزند و چاره این کار چه توان کرد شیر گفت چون رضای ما را بدست آوردی
از دشمنی مردم باک مدار که حسن عقیدت تو و لطف و توجه ما سپر بدسگالی مردم خواهد شد فرلشیه
هر چند خود را میخواست که کناره کشد چون دل شیر قدردان و دوربین نبود هیچ سود نیافت چون
دانست که خواهی نخواهی او را ملازم درگاه باید بود گفت ای ملک چون پیشه راستی خواهیم داشت
مردم ناراست در کمین من شوند و زیردستان از بد درونی با میدیافتن مرتبه من و زبردستان
از سستی جاه و از ترس وال حالت خود سخنان از من ساخته بگویند ملک باید که با خداعهد
کند که بسخن از جا نرود تا آنکه از چند جا بی غرض و حسد خاطر نشان نشود از من نرنجد شیر پیمانی
که شائسته باشد و قبول را شاید بست و سوگندی که تسلی خاطر ازان تواند شد خورد و او را بنوازش
خسروانه سرافرازی داد و مهمات مالی و ملکی خود را باو سپرد و بر همنوئی خرد خداداد و سرانجام کار و بار
آنچنان نمود که هر روز شیر را در حق او تازه عنایتی ظاهر شد تا آنکه بزرگی او خاطر نشان خرد و
بزرگ شد و شیر را خاطر از همه جمع شد پایه او را از همه در گذرانید و مرتبه او را بلند ساخت از انجا
که کار آدم صورتان روزگار ناتوان بینی و کم حوصلگی است در مقام حسد در آمده اندیشها نمودند
که بمکر و تهمتی خاطر کامجوی را ازو بر نجانند و خانه هستی او را از بیخ بر اندازند بزرگان آن دیار و
نیکوکاران آن روزگار اتفاق بران نمودند که فرلشیه را تهمت آلود خیانت باید ساخت
و خاطر شیر را که خبر راستی و دوربینی دوست ندارد از و باید گردانید که قصد هلاک او نماید پس

وچاپلوسی کسی برا و حسد نتواند برد ای پادشاه من ازین گروه نیستم نه در طبیعت من مگر سرشته اند
ونه در حقیقت من چاپلوسی وخواری نهاده اند همان بهتر که مرا در گوشهٔ نامرادی بگذاری وازین
خدمت ظاهری معاف داری که مدتی است دیدهٔ حرص شوخ چشم بسوزن قناعت بر دوخته
اگر ملک مرا ازین گوشه برآورده مشغول عالم اسباب سازد بمن همان خواهد رسید که بدان
نگسان که در میان طبق شهد نشسته بودند رسیده بود شیر پرسید چگونه بوده است آن حکایت
فرشیه گفت آورده اند که یکی از درویشان خردمند قناعت کیش ببازار میگذشت حلوای
که از چاشنی درویشی بهره داشت آن عزیز را التماس کرده که زمانی بر دکان او قرار گیرد تا از
سخنان نصیحت آمیز او بهره ور شود مرد عارف از روی دلنوازی آنجا نشست وحلوای طاس
از شهد گداخته پیش نهاد نگسان چنانچه رسم الیشان باشد که در شیرینها هجوم شوند بیکبار طاس
شهد فرو ریختند بعضی بر کنار نشستند وبرخی خود را در میان انداختند حلوای بادزنی بجنبانید
تا نگسان را دور کند آنها که بر کنار طاس بودند بآسانی پرواز نمودند وآنها که در میان شهد
فرو رفته بودند چون خواستند که پرندیرهای شان بشهد آلوده شده وبدام هلاک افتادند آن
درویش را دیدن این سرگذشت خوش موقف شد ودر شکرگذاری زمانی فرو رفت چون
بحال خود باز آمد حلوائی از درویش سبب خوشوقتی پرسید درویش گفت ای برادر من ازین
طاس را دنیا واین عسل را نعمت ها واین نگسان را نعمت خواران شکم پرور شناختم وانها
که بر کنار طاس نشسته اند آزاده مردانی که بحسب سرنوشت بدنیا آمده اند ودل بآن نه بسته
باندکی قناعت کرده بدانکه چون بادبزن اجل در رسد آنها که دل خود را آلوده بعشق او نساخته
اند آسان تر از آرامگاه بلا خلاص شوند وآنها که همگی همت خود را صرف دنیا نمودند در شیرینی
آن مزاج الیشان را از رضاجوئی الهی باز داشته است کار الیشان بر سوائی کشید الهی
این داستان برای آن آوردم تا بدانی که در دنیا بودن وآزاد زیستن کار مثل تو بادشاهی
خردپناهی ست از مثل نگس طبیعت چگونه آزادی آید پس در آئین نبرگواری لازم است
که مرا در گوشه بگذاری گامجوی گفت ای فرشیه اندازه خرد تو دانسته ام وامانت تو معلوم شده
است ازین سخنان درگذر که اگر باین سخنان خردمند کارشناس را از کار وبار ملکی ومالی معاف

روزی کامجوی ابارکان دولت از هر باب بسخن در پیوسته بود و بهر گونه راه سخنان گشاده درین میان خدا پرستی و دور بینی و خردمندی فرلشیه در میان آمد بزرگان مجلس زبان بآفرین گشودند و تحسین فرلشیه مینمودند تا آنکه ملک را شوق دیدن فرلشیه پدید آمد کس لطلب وی فرستاد او نیز فرمان بادشاهی که لنشان حکم الهی است اطاعت نموده بدرگاه حاضر شد ملک مهربانی ها نموده لطفهای نمایان فرمود و در مجلس خود جای نشستن داد و رخصت سخن کردن فرمود پس فرلشیه او خردمندی دریای بیکران یافت و در عالم صورت و معنی گنجی دید بی اندازه کامجوی را صحبت او خوش آمد همواره او را طلبداشتی و بسخنان دانش آموز او بهره مند گشتی پس از چند روز با وی خلوت کرد گفت ای فرلشیه تو بدانش کاردانی یگانه روزگاری و در مهمات مالی و ملکی من چون تو کسی در باب هست میخواهم که ترا ارکان دولت خود گردانم و جمیع مهمات را بتدبیر تو وابسته سازم پادشاهان را لازم است که برای سرانجام مهمات خود مردم نیک نفس با خرد تعیین نمایند فرلشیه گفت ای ملک مرا در کار و بار ملکی وقوفی نیست و با این آرزوی منصب عالی و نزدیکی پادشاهان ندارم اگرچه در نزدیکی سلاطین فائده دو جهانی حاصل است اما بس اهمیت خطرناک در درگاه تو مردم کار دیده دانا بسیارند و میل این کار هم دارند باندک توجهی سرانجام مهمات خواهند نمود و از نیکه من بیمفرمائی آزار خاطر من میشود و هم احتمال دارد که چون تجربه درین کار ندارم کار و بار ملک بر هم خورد تو پادشاه دانش پناهی اند لشیه فرمای و ازین خیال درگذر کامجوی گفت اینکه میگوئی وقوف ندارم و تجربه درین کار ندارم سخنی است عام فریب هرگاه کسی را خرد نمایان نصیب شد همه کار او خوب شود و تجربه راهنمای کوته نظران است و خردمند دانا نادیده میخواهد و ناشنیده میگوید ای فرلشیه این دور انداختن ترا چه فائده کند که خواهی و ناخواهی ترا درین می اندازم فرلشیه گفت هر که از خردمندان بعرض قرب سلطانی پیش گرفته و از نزدیکان درگاه شود مردم بر او حسد برند و حاسدان کوته بینان در کار او تهمت ها برانگیزند و از راه های دور مکرها اندیشند تا آنکه رفته رفته خاطر پادشاه را بدسازند نشنیده که ازین گرداب کشتی کسی بسلامت برآمده باشد مگر بخت وری و حیله گری که ببی آزاری مقصود حاصل کند و نمک خود را از زبان طعنه زنان خلاص سازد و یا بیخردی و بی همتی که تاب خواری کشیدن داشته باشد که از بسیاری زبونی

خدمتگاری و اخلاص نمیتند و غایبانه برخلاف آن زبست مینمایند سزای لائق در کنار نهاده سرمایهٔ
پند گرفتن دیگران مهیا گرداند و اگر بادشاه چنین پیروی ننماید زود دولتخواهان دل سیر و نادولتخواهان
دلیر گشته باندک زمانی فساد کلی روی نماید و فتنه های روزگار ازین دو کار میزاید اگر دولتخواهی
بحسب تقدیر در محل تهمت افتاده آزاری کشیده باشد یا ازانجا که بشریت است پای همت
لغزیده بود باید که باز او را دلاسا نموده سرگرم خدمت سازد که آدم نیک کم بهم میرسد و بادشاهان
را بمردم نیک سیرت از همه احتیاج بیشتر است و از مردم بدذات و رعیت آزار کم خرد همه کس را
پرهیز لازم است و بادشاهان را بیشتر فرمانروایان پیشین از فائده های کلی گذشته اند و صحبت
مردم بدذات فرومایه اختیار ننموده باید که نظر دوربین بادشاهی بر بسیاری خرد باشد داستان
شیر و شغال مصداق این مقال است رای پرسید چگونه بوده است آن **حکایت**
برهمن گفت آورده اند که در زمین هند شغالی بود فرلشیه نام پای از زیاده طلبی کشیده گوشه گرفته بود
واز خوردن گوشت و ریختن خون پرهیز نموده پیوسته خویشان و برادران او زبان ملامت
گشادی و گفتی که اگر از صحبت ما کناره گرفتهٔ از خوی و عادت ما چرا پرهیز نموده و همواره عمر عزیز را
در رنج گذرانیدن و از لذت دنیا محروم بودن نشان خردمندی نیست شغال گفت چون میدانید
که عمر گذشته باز نیاید و مرد عاقل بر فردا اعتماد ننماید پس من زرا در انچه رضای الهی است گذرانیدن
واز آرزوی نفس گذشتن مناسب مینماید اگر شما خود نمیتوانید کرد و از هوا و هوس نمی توانید گذشت
تا کی داستان سخن و شکم پروران کم همت بر من خوانند بگذرید و مرا بگذارید و اینجا نه عاریتی و منزل
گذاشتنی را عمارت مکنید تا خراب شود گفتند ای فرلشیه اگر رضای الهی در ترک دادن این نعمتهای
جهان بودی خدا تعالی این نعمت ها را برای چه آفریدی فرلشیه گفت که ای خود پسندان نعمت
آن نیست که شما بطبیعت ناقص خود قرار میدهید و برای لذت که از گلوی بگذرد ایذای جانوری
روا میدارید برای زندگانی شما چیزهای بسیار خدا تعالی آفریده است بدانچه ضروری باشد بسنده
نمایید و من اگر در انچه عقل نفرماید موافقت شما نکنم طعنه میزنید یاران و خویشان انحرف را از
ارشاد دانسته پیروی او می نمودند فرلشیه در اندک زمانی بخردمندی و خداشناسی مشهور روزگار
شد و در ان نزدیک بیشه بود بسیار چشمه بسیار سبزه گاه مجوی نام شیری فرمانروائی درنده ها داشت

این را از خردمندی خود فهمیده هرچند که سخنان محبت آمیز درمیان آورد چکاوک گوش نکرد و بر سخنان او اعتماد ننمود خردمند باید که ازین سخنان حکمت آمیز که در لباس افسانه بیان مینمود دیدهٔ بینای خود را بکشاید و سرگذشت خردمندان پیشین را که بدلیل روشن حقانیت آن ظاهر میشود پیشوای کردار و دستور العمل کار خود سازد ✦

باب یازدهم در بخشیدن گناهان که خوشترین صفتی است

رای دانشمند به بید پای برهمن فرمود که از گنجینهٔ دانش تو خزینه برداشتم اکنون امیدوارم که چنان فرمائی که چون بادشاه از نزدیکان خود کسی را بجهت جرمی از نظر انداخته باشد باره دیگر او را بنوازد دیانی برهمن جواب داد که اگر ملوک را عفو پیشه نباشد هر آینه مردمان را بایشان اعتماد نماند و کارها معطل ماند و از لذت عفو محرومی دست دهد و یکی از فرمانروایان دانش نهاد فرموده است که اگر خلق بدانند که کام جان ما بچاشنی عفو چه لذت میابد هر آینه بجز گناه تحفه بدرگاه نیارند جمال حال سلاطین عالم آرا پیرایه از عفو زیباتر نیست و کمال بزرگی بندگان را هیچ دلیلی روشن تر از بخشش گناهان نی قوت آدمی بفرو نشاندن خشم توان دانست و نشان مردانگی و مردمی بخوشیدن تر خوشگوار غضب معلوم توان کرد و بادشاهان که فرمانروائی عالم یافته اند بواسطه آن بود که همواره برهنمونی لطف و قهر سلوک نموده دوست نواز و دشمن گداز بوده اند و بجز دور اندیشی کار فرموده و بمهربانی و درشت خوئی بمرتبه که لطلم نرسد کارخانهٔ سلطنت را با امید و بیم آراسته داشته کامیاب گشته اند و یکی از بزرگان خرد پیشه میفرماید که خشم فرو خوردن آنست که در عذاب مبالغه نرود و عفو آنکه نشان ناخوشی از صفحهٔ دل دور سازد و احسان آنست که باوجود تقصیر لطف و مهربانی زیاده نماید همچنین که اول دوست میداشت در گناه نیز دوست دارد ای روشن ضمیر آدمی بی سهو و خطا نباشد اگر تغافل درین کار نرود و گناهان بخشیده نشود نظام عالم چگونه سرانجام پذیرد و بر فرمانروایان جهان لازم است که مردم دیانت دار و امانت گذار که بپیرایهٔ خردمندی و رعیت پروری آراسته باشند بخدمات تعین فرمایند و کوشش کنند تا از چگونگی احوال هر کدام قرار واقع معلوم شود تا مخلصان نیکوخواه را بنوازشات تازه سرگرم خدمت گرداند و چرب زبان بدرون را که در حضور دم

دور انداخت وجان دختر خود را سپر تیر بلای خود ساخت آی ملک اگرچه الحال بمن راه مهربانی
می سپری ودوستی بجای می آوری اما چون غم نورچشمان فرزندی خود بیاد آوری دشوار کنی بخشم
خود برای ملک گفت ای چکاوک پیش از انکه بخانه من بسپر شود مونس جان من تنها تو بودی
وچون خدا تعالی بپسری عنایت کرد زمانی تبو دلشاد می شدم وبزمانی بدیدار فرزند خوشدل
می گشتم الحال که فرزند ترا آن قصه پیش آمد جدائی چرا روا میداری ویکبارگی عیش مرا بتمام
سزای چه تیره میسازی همانا که حال من چون حال شاه ودوگوینده بود که چون یکی از آنها
آرزوی حسد دیگری را به مکر هلاک ساخت وبادشاه را خشم پدید آمد وطلبید شهت تا او را
بسیاست رساند چون حاضر آمد پرسید که میدانستی که همه عیش من چنانکه تبو بود همه خوشدلی
من بآن دیگری بود برای چه همه شادمانی مرا تیره ساختی بفرمایم که همین زمان ترا زار وخوار
بکشند جواب داد ای شاه بدگردم که نیمه خوشدلی شاه را بغم آوردم اما اگر شاه مرا ببخشد تمام
نشاط خود ضائع کرده باشد چکاوک گفت ای ملک من از سواد پیشانی تو فریبی میخوانم ازین
اندیشه بگذر من آنچنان نیستم که طبیب بکسی که از درد شکم می نالید گفتا که ترا دوائی چشم بهتر است
از دوائی شکم که نان سوخته را نمی بینی ومیخوری ودرد شکم را می آوری اگر چشم تو روشن باشد
هرگز بدین گرفتار نشوی ای ملک هرگز خیال آمدن من بخود راه مده که حال من همچنان است
که بادشاه طبرستان یکی از نوکران خود که از راه بیدولتی فتنه انگیخته بود گفته فرستاد که من وتو
شیشه وسنگ را مانم خواه شیشه را بر سنگ زن وخواه سنگ را بر شیشه بزن که در هر حال
شیشه خواهد شکست افتاد ولسنگ آزاری نخواهد رسید هرچند ملک چنان سخنان دلپذیر
میگفت او جواب های درشت آماده میساخت آخر ملک بتنگ آمد وگفت تو عجب بر بیجا
افتاده گوش بر سخنان مهرآمیز نمیکنی حال تو همان گرگ ماند که هرچند زاهد نصیحت کرد سود نداشت
میدانم که میخواهی از من دور شوی باری باز گوئی که کی خواهی آمد گفت ای ملک فتن مرا
آمدن توقع مدار حال من بآن عرب ماند که نانوا گفته بود که تا کی نان خواهی خورد گفت
تا آنزمان که آب دجله خواهد بود تا حیات باشد دیگر ترا نخواهم دید چکاوک سخن باینجا رسانیده
پرواز کرده خلاصه این باب آنست که چون کینه در دل این بدین جائی گرفته وچکاوک

همواره کار و بار خود را بر تدبیر گذاشته دور اندیشی را بکار باید برد اگر در نصیورت مقصود برآید
چه بهتر ازین و اگر بمطلوب دست ندهد خود پیش خردمندان نکوهیده نباشد دیگر باید دانست
که صنایع ترین مالها آنست که از ان بهره مند توان شد و عاقل ترین ملوک آنکه در نگاهداشت
ملک و بازپرس داد خواهان و سرانجام مهمات رعایا کوشش بسیار می نموده باشد و بدترین دو خصال
آنکه در زمان تنگدستی جانب دوست را فروگذارد و بدترین زنان آنکه با شوهر خود نسازد و بدترین
فرزند آنکه در دل جوئی مادر و پدر کوشش ننماید و ویران ترین شهر آنکه در و ایمن و از زبان نباشد
و ناخوشترین صحبتها آنکه مصاحبان را با هم دل راست نباشد و چون درین میان ملک را
اندک کار پدید آمده است بهتر آنست که دیگر راه جدای پیش گیرم برین کلمه سخن بآخر رسانید
واز کنگره کوشک پرواز نمود و بجانب صحرا پرید و ملک را در غم گذاشت خلاصه این باب
آنست که چون ملک زاده بچه چکاوک را که از بیخودی بدست شاهزاده پیش رسانیده بود بگذشت
چکاوک را سوز پسری بران داشت که پیروی نموده چشم جهان بین شاهزاده را بر کند و پرواز
نموده بر کنگره کوشک نشست تا ملاحظه نموده براه سلامت پرواز نماید شاه از شنیدن
این خبر جان گداز از زیر کنگره آمده خواست که با فسانه و افسون او را فرود آورده
سزای لائق رساند از راه دوستی پیش آمده فریاد برکشید که ای یار مهربان ما را گذاشته کجا میروی
اگر عوض جان خود چشم پسر مرا برکندی کمال مروت بجای آوردی چکاوک گفت ای ملک
پسر تو بد کرده بچه مرا ناحق کشته و حق خدمت من بجا نیاورد تو میدانی که در دنیا سزای ستمگاری
در کنار روزگار ستمگاری نهد نشنیده که دزدان زاهد را در بیابان کشتند چگونه بر بهمونی کلنگان
بسیاست رسیدند پسر تو هم بسبب خون ناحق اگر چشم بلوی داده باشد اندکی از بسیار دیده باشد
و مرا در دل هراس پدید آمده است که بجز جدای ایمن نتوان بود ملک جواب داد که یار
غمگسار مرا با مردم روزگار قیاس میکنی نمیدانی که پیش من هر چند گناه که پیش تو بزرگ باشد
بخشیدن آن گناه بزرگتر است انگاه بنسبت تو که بجای فرزندی بلکه ترا از فرزند خود دوست تر
دارم چگونه این گمان بدی میکنی چکاوک گفت ای ملک مگر تو داستان پیرزال نشنیده که
چگونه با دختر خود بمستی نام بهنگام بیماری او جان نثاری و مهربانی میکرد و آخر چگونه خود را از میان

رنج سفر ندیده و بار غربت نکشیده انهمه محنت بر خود پسند جواب داد که هر که پیچ خصلت را توشه
راه و سرمایه زندگانی خود سازد هر جا که رود مراد دش برآید و آزار تنهائی و رنج غربت نکشد اول از
بدکاری دور بودن و دوم نیکوکاری را پیش گرفتن و سوم از جاهای تهمت پهلو تهی کردن
و چهارم باندکی قانع شدن و پنجم رعایت خرد و بزرگ نگاهداشتن ملک گفت اگر میروی
بازگی خواهی آمد چکاوک گفت دیگر آمدن مرا چشم مدار که آزرده خاطر باز نیاید و ترس جان
او را باز نیارد داستان عرب و نانوا القصه من نیک مانند است ملک پرسید که چگونه بود
است آن **حکایت** چکاوک گفت آورده اند که عرب صحرانشین بشهر بغداد در آمد گرده های
نان را در دوکان نانوا دید در اضطراب در آمد و بیچاره بموی نان حیات تازه یافت و پیش
نانوا رفت و گفت ای خواجه چند درم بستانی تا مرا سیر نان کنی نانوا این را چون مردم
دیگر دانسته خیال کرده که چقدر خواهد خورد و اگر بسیار گرسنه باشد پس از دو نان نخواهد خورد
گفت ای مسکین نیم دینار بده و چندانکه بتوانی بخور عرب نیم دینار داد و بر لب دجله نشست
نانوا نان بیرون می آورد و عرب نان را بر لب چشمه آب تر کرده میخورد تا بها از نیم دینار بگذشت
و بچهار دانگ رسید و ازان نیز گذشته بدینار آمد نانوا صبر نماند گفت ای عرب تا چند بخوری
عرب جواب داد که تا این آب میرود من نان میخورم غرض من ازین داستان آنست که تا آب
زندگانی در بدن باشد از بیم و هراس باز نمی ایستم دیگر آمدن صورت نه بندد و ملاقات واقعه
نشود ملک دانست که مرغ زیرک است در دام فریب نمی آید و بجلیز انتقام نتوان از و کشید
ملک گفت به آغاز کرد و بار دیگر یاد سوگند و پیمان نموده خواهش آمدن نمود چکاوک گفت شاه جوانبخت
هر چند لطف میکنی اندیشه من زیاده میشود ازین خیال باز آی که آمدنی نیستم و محال است که دیگر با تو
آشنائی کنم همان بهتر که بخیال تو سازم و گوشه تنهائی بگزینم ملک گفت چون دل برجدائی
نهاده آرزو دارم که نصیحتی چند که سرمایه دولت تواند بود باز گوئی **بیت** زبهر ما سخن یادگار
خویش بگوی + که بهتر از سخن خوب یادگاری نیست + چکاوک گفت ای ملک کار جهان
بتقدیر وابسته است و بزیادت و نقصان و تقدیم و تاخیر دران کسی را توانائی نیست و از
آنچه قرار یافته است پیش و پس نتوان کرد و هر چند نیک بختی در پرده نهانست لیکن باید که

درحساب حال خود نباشند اما کسی که همیشه اندیشه در گفتار و کردار خود داشته باشد و هیچ گاهی
خرد نکند در حق او این بدگمانی نه از دوربینی باشد تو میدانی که پیش من هرچند گناه بزرگ
باشد عفو ازان بزرگ تر است و مرد فرزانه را دل توانائی ست که از سر گناهکاران چنان گذرد
که اثرش بخاطر نگذرد و این چه گمانهای بد است که در حق من میکنی چکاوک گفت اینچه ملک میفرماید
راست و درست است ولیکن چنین که مرا هم خود بران میدارد که تو درین سخن اندیشه دیگر
داری و من خود کیستم یارای آن که در پاچراحتی داشته باشد و خواهد که بقوت طبع بیباک در شب
تیره دست کشان رود هر آینه آن ریش هم تازه گردد و هم زیاده شود و پای از کار ماند که به
خاک نرم هم نتواند رفت و نزدیکی من بخدمت ملک همین حال پیدا کرده است و حکما گفته اند
که سه تن از روش حکمت دور اند و از راه دانش برون اول کسی که بر قوت خود اعتماد کند و
بی ملاحظه خود را در جاهای دشوار اندازد دوم آنکه اندازه خوردن و نوشیدن خود بداند و چندان
خورد که معده از گذراندن عاجز باشد سوم کسی که بگفتار دشمن فریفته شود ملک گفت هرچند
من در مهربانی و دوستی می افزایم تو همانطور راه کج پیش گرفته نصیحت دوستانه در گوش
نمیکنی نصیحت درباره چنین کس بیفائده است چنانچه نصیحت کردن زاهد گرگ را چکاوک
پرسید چگونه بوده است آن **حکایت** ملک گفت چنین آورده اند که زاهدی کوته بین خیره
اندیش در صحرا میگذشت گرگی دید که دهن حرص کشاده و دیدهٔ آز بر راه طلب نهاده همگی
همت را بران نهاده که بیگناهی را بیازارد و جانداری را بیجان کند زاهد از روی مهربانی
زبان نصیحت برکشاد و گفت زنهار پیرامن گوسفند مردم نگردی و قصد بیچارگان نکنی
عاقبت آن شوم است و آخر حال ستمگاره کاران بر سوائی کشد و به بینوائی انجامد و از نقسیم
سخنان میگفت گرگ گفت پند دادن و نصیحت کردن را کوتاه کن که در پس این پیشه هرمه
میچرند ترسم که فرصت گوسفند بردن فوت شود آنگاه افسوس خوردن فائده ندهد غرض
از آوردن این داستان آنست چند انکه ترا پند میدهم تو بر کار خودی چکاوک گفت منکه پند
دوربین راست اندیش خود را شنیده باشم دیگر کجا پروای شنیدن پند ها که دران هم جانبان باشد
داشته باشم خردمندانه راه گریز بهر رسانده ام و بجائی مردم که کسی را بر من دستی نباشد ملک گفت

خود را امید انم دشوار باشد که باین سخنان فریفته شوم همان بهتر که راه بیابان پیش گیرم که باد سم
قوی برنتوان آمد مگر پیغام بادشاه طبرستان بگوش تو نرسیده است گفت چگونه بوده است آن
حکایت چکاوک گفت آورده اند که یکی از ملازمان بادشاه طبرستان از بخت برگشتگی روگردان
شده در مقام فتنه وفساد درآمده بود ملک از روی مهربانی نصیحتی چند نوشته فرستاد چون طالع او
برگشته بود دولت روی ازو گردانیده نصیحت بگوش نشنید بادشاه پیغام فرستاد که من وتو
شیشه وسنگ را میمانم خواه سنگ بر شیشه خواه شیشه را بر سنگ بزن که در هر دو حال شیشه
خواهد شکست وسنگ را آسیبی نخواهد رسید غرض ازین داستان آنست که معلوم ملک شود
که من نیز حکم شیشه دارم با خشم سلطانی که چون سنگ است روبرو نتوانم شد ملک گفت ندانی
تو از اندازه گزشت این چه روش است که پیش گرفته ودوستی دیرینه را یکباره فراموش گذاشته
واین چه خو است که در آئین وفا از سنگ کمتر باشد چکاوک گفت ای ملک چرا چنین میگوئی
خود در مقام فریب آمده ومرا بیوفا نام مینهی ملک گفت که عجب بر یکجانب افتاده ونظر بجانب دیگر نمیتوانی
درین عالم همین تو گناه نکرده ببین که زیردستان چه گناه ها که از نادانی نکرده اند وزبردستان از
بزرگی ولذتی که در عفو یافته اند چگونه گذرانده اند وآنرا منظور نداشته بپایه بزرگی رسانده مگر
تو داستان پیش بینان نخوانده چکاوک گفت ای ملک راست میگوئی لیکن بسیار از بزرگان
با خشم خود برنیامده باندک گناهی سیاست جان کرده اند از کجا که تو ازان کرده نباشی وحالا که
من خوئی تو نیکو میدانم ونشان فریب از پیشانی تو میخوانم چگونه بگفتاری خود راگرفتار سازم
ملک گفت غلط فهمیده بیمناک ترس وواهمه خود ترا برجای نگذاشته است هرگاه میدانم
که هر چه در عالم بظهور می آید همه آفریدهٔ خداست وکسی را درین دخلی نیست چرا ازانچه از
دست تو بوجود آید ترا گناهکار سازم چون حکمت دانائی مهربان چنین میخواسته است صلاح
حال فرزند من دران بوده است جواب گفت اگرچه همه خردمندان بدین سخن متفق اند
اما باوجود این در دور اندیشی واحتیاط نیز سعی فرموده اند خود اندیشه فرمائی که هرگاه تو چشم
نور چشم خود را یاد آوری حال چگونه شود گر نتم که امروز بر همنوئی خرد با خشم خود غالب آئی اما
روز دیگر را چه چاره اندیشیم ملک گفت راست میگوئی لیکن اینحال کسان است که همواره

وتو بستر ارسیده باشی سازنده جواب داد که شاها من بد کردم که همه نشاط بادشاه را دور کردم اما
بادشاه اگر بارامی کشد تمام نشاط خود را همه ایسازد بادشاه را این سخن خوش آمد واز کشتن او
در گذشت ونوازش فرمود واین داستان برای آن آوردم تا بدانی که پاره از خوشدلی من بواسطه
چشم بسر دور شده است وتو نیز که ساز فراق نوازی تمام خوشدلی وشادکامی بمه طرف میشود
پس چگونه خواهد انجامید چکاوک گفت خشم در نهانخانه دل وکینه در گوشه سینه میباشد زبان پیغام گذار
نادرست حال دل را دل نیکو داند زبان نادان چه داند وچه تواند ای ملک من به نیروی خرد آنچنان
می باید کرد دل تو با زبان موافق نیست من خشم ترا نیکو میدانم وخوی خصلت ترا خوب می شناسم
از من که چنین تقصیری رفته باشد از تو یکزبان امین نتوانم بود ومن از انجمله نیستم که طبیب باو
میگفت که داروی چشم ترا فائده مند تر است از داروی درد شکم ملک پرسید چگونه بوده است
آن حکایت چکاوک گفت مردی نزد طبیب آمد واز درد شکم بیقرار شده بر زمین می غلطید
واز بیطاقتی نالا میکرد ودارو میطلبید طبیب از همراهان او پرسید که امروز چه خورده است گفتند پارهٔ
نان سوخته طبیب فرمود که داروی چشم را روشنائی باید افزاید بیارید تا چشم این دردمند را دارو کنم
آن مرد فریاد برکشید که ای طبیب همه جا نزل وبازلیست من از درد شکم می نالم وتو دارو بچشم میکنی
داروی الم دیده را بدرد شکم چه نسبت طبیب گفت میخواهم که چشم تو روشن شود واز سیاه وسفید
فرق توانی کرد تا دیگر نان سوخته نخوری پس ترا دوائی چشم بعلاج شکم لازم تر است چکاوک گفت
غرض من از آوردن این داستان آنست که تا ملک خیال نکند که من از جملهٔ آنها ام که سوخته را از سیاه
باز نشناسم وخام از پخته جدا نتوانم کرد ملک گفت میان دوستان ازین نوع که ترا با من واقعه
شده است بسیار وقوع می یابد آخر از راه خردمندی درآمده بنای دوستی استوار میکند از آنچه
می اندیشی وملاحظه مینمائی جای آنست اما بدانکه هر کرا چشم دل بنور عقل روشن شده است وچهرهٔ
حال بزیور خرد آراسته گشته خشم را بر حلم نگزینند وتا عفو باشد انتقام ننمایند که در حلم وعفو لذتیست
که صید گونه ازین نوع آزار کشیدن می ارزد مصرع در عفو لذتیست که در انتقام نیست
چکاوک گفت بزرگان گفته اند هر کرا آسان گیرد دشوار افتد من این کار دشوار را هرگز آسان
نگیرم مرا بقدر دانائی هست وگرم وسرد روزگار دیده ام اندازهٔ خشم بادشاهی میشناسم وپایگاه

ترسید و دانست که انچه افسانه گذاران میگویند که فرشته می آید و قبض جان میکند همین است
همانا بقبض جان مهستی آمده نعره برداشت و بزاری تمام گفتن گرفت مثنوی ملک الموت
من مهستی ام + من یکی پیر زال محنتی ام + گر تو خواهی که جانش بستانی + اندرون خانه
است تا دانی + گر ترا مهستی است اندر کار + اینک اورا سر مرا بگذار + بی بلا باز نین شمرد
اورا + چون بلا دید در سپرد اورا + تا بدانی که نیست در خطری + هیچکس را ز خود عزیز تری + پس
همان بهتر که دیگر رشته آشنائی بگسلم و خود را ازین گرداب بلا بکنار کشم ملک گفت ای
چکاوک تو خردمندی در سخنان گذشته چه می بینی در حال و گذشت من اندیشه نمائی
که مرا با تو چگونه الفتی بوده و هست و از تو هم سر نیامده است که فرمان روائی عقل سیاست
میفرموده باشد آئین وفا نگذارد مراد غم واندوه روا ندارد پیش از انکه مرا پسری آمد مونس آرام
تو بودی و چون خدا مرا پسر عنایت کرده آنزمان نیز خاطر تو بودی و دل گرمی من بتو بیشتر
از شادی پسر بود الحال که بحسب تقدیر چشم آن پسر انصورت پیدا کرده تو مرا انچنین همبو پسر
و غمگسار انداخته کجا میروی و بر من چندین غم و بلا چرا روا میداری قصه من و تو همان قصه
بادشاه است و سازنده نادر پرداز چکاوک پرسید چگونه بوده است حکایت ملک
گفت بادشاه هی گوینده داشت خوش آواز همواره اورا دوست داشتی و پیوسته بنغمه های
دلاویز او خوشوقت بودی و این گوینده غلامی قابل را در سازندگی و نوازندگی تربیت میکرد
و چیزهای نادر مشفقانه می آموخت تا در اندک زمانی کار او بالا گرفت بحدی که از استاد خود
گذرانید چون شاه از حال غلام آگاه شد اورا از نزدیکان خود ساخته به تربیت او مشغول
شد تا انکه در اندک زمان نادر روزگار گشت از انجا که کار کوته بنیان و بیخردان ناتوان بینی است
اوستاد را حسد بر انگیختن گرفت تا فرصت یافته غلام نادر پرداز را بکشت خبر بادشاه رسید
اورا طلب فرمود تا بسیاست رساند چون بحضور آوردند سلطان از روی غضب عتاب
آغاز کرد و گفت ندانستی که نشاط من بدو قسم بود یکی در سازندگی تو دیگر در نوازندگی آن
غلام چه چیز تر ابرین داشت که غلام را بکشتی و همه نشاط مرا تباه گردانیدی همین زمان
بفرمایم تا ترا نیز همان شربت که غلام را چشانیدی بچشانند تا پند دیگران باشد

در بند ساخته باندک شدتی سر گذشت تمام باز گفتند و از راه مکافات بقصاص رسیدند و این
داستان برای آن آوردم تا ملک را معلوم شود که از من چنین کاری نا پسندیده که شده است
چگونه گه از راه مکافات در آمدم و چون از من این کار بظهور رسیده فرمان خرد آنست که بفرموده تو
اعتماد نکنم و ترک صحبت تو کرده گوشه گزینم ملک گفت کینه کشی کار کوته نظران است خردمندان
پاداش بدی نیکی کرده اند حاشا که از جوانمردی من که هنرها تر اندانسته و انگاشته آزاری رسانم
و حال آنکه از تو کاری ناشایسته نیامده پسر من بگیناهی فرزند ترا کشته و تو از مردمی عوض جانی
بچشمی پسند کرده ای چگاوک بیهوده دل خود را اندیشه مند مگردان در جدائی مکوش که اگر از
تو بدی هم شدی من با تو نیکی کردمی که نزد من کینه کشی صفتی نکوهیده است چگاوک
گفت در دل تو چیزی نباشد اما اندیشه خاطر خود را چه درمان کنم باز آمدن من هرگز صورت نبندد
در دفتر خردمندان نوشته اند که مردم آزرده را هر چند لطف و دلجوئی بیشتر کنند بدگمانی ایشان
زیاده شود ملک گفت چگاوک این سخنان دور از دوستی بگذار که تو مرا بجای فرزندی بلکه
عزیز تر از فرزندانی آن دلبستگی که مرا با تست با هیچ یکی از فرزندان و خویشان نیست چگاوک
گفت من بدین سخنان هرگز از جا نشوم و بپای خود بدام نیایم و پیدا است که هرگز من ترا بجای
پسر نتوانم شد مردم در حوادث با پسران چه کرده اند منکه منشی پیر جانورام از من چه حساب باشد
ملک گفت داستان پیرزن و مهستی نشنیده است شاه پرسید چگونه بوده است آن حکایت
چگاوک گفت آورده اند که زالی کهن سال فرسوده حال دختری داشت مهتی نام
در کمال خوبی ناگاه از گردش روزگار دختر بیمار شد و از تاب تپ بی تاب گشت پیرزن گرد دختر
میگشت و از روی نیاز و زاری میگفت ای جان مادر جان مادر فدای تو باد من خود را صدقه
تو میکنم و هر سحرگاه با ناله و آه گفتی که خدایا بر این جوان جهان نادیده ببخشای و این پیر فرتوت
از عمر سیر آمده در سر کار او کن القصه از انجا که مهر مادر لیست پیرزن روز و شب در دعا و زاری
میکوشید ناگاه مادگاوی از آن پیرزن از صحرا آمد و باندرون مطبخ رفت و بهوس شیر با
سر در دیگ کرد و انچه بود بخورد چون خواست که سر بیرون آورد نتوانست مادگاو بمطابقت
شده همچنان دیگ در سر از مطبخ بدر آمد و ازین گوشه میرفت پیرزن ناگاه نظر بدان صورت افتاد

نشنیده که بزرگان پیش بین یک چیز را دو بار نیازمایند و در رحم جانوری دو بار گزند نشود و نیز
بر دل هوشمند ملک پوشیده نخواهد بود که گناهکار را ایمن زیستن از بیخردی باشد اگر عذاب و
سزای او بالفور نرسد آخر کار بپاداش بد بیاگرفتار خواهد شد و اگر بخت و طالع مدد کند پیش
از آنکه سستی و بلا بمنبد رخت هستی بر بندد فرزندان و خویشان و دوستان او را آزارها رسد که
طبیعت آدمی زاد بلکه هر جاندار بر مکافات سرشته شده است اکنون که من کینه پسر خود را
کشیده ام و پسر ترا آزردم چگونه دل بملازمت تو نهم ملک گرد استان دانا دل و دزدان گوش
نکرده است ملک پرسید چگونه بوده است آن حکایت چکاوک گفت آورده اند که در شهر
رقه درویشی بود باخلاق پسندیده و صفات ستوده و آراسته نام او را دانا دل گفتندی
و بزرگان آن شهر او را دوست داشتندی درویش هنگامه دکان خود را بهنرده تبگاپوی
رضای الهی سفر نمود و در تنهائی و بیکسی روزگار گزراندن گرفت جمعی از دزدان بوی
رسیدند و بگمان آنکه تا بیش او زر و جواهر بسیار است قصد کشتن او کردند دانا دل هر چند
که اظهار بیخردی خود کرد سود نداشت باور نداشتند خواست که بسخن و نصیحت خلاص شود
فائده نکرد درویش دران دشت تنهائی در کار خود فرو مانده بود چپ و راست نظر می افگند
که مددگاری پیدا شود ناگاه خوفی از کلیکاران گذر بران جا افتاد و دانا دل آواز برکشید که ای
کلیکان درین بیابان بدست ستمگاران کشته میشوم برای خدا کینه من ازین جماعت بخواهید
و خون من از ایشان باز طلبید دزدان بخندیدند و گفتند چه نام داری گفت دانا دل جواب
دادند که از دانائی خیز از نامی نداری و گرو هی که بیخرد باشد کشتن آنها چندان زیانی ندارد
دزدان درویش را بگذشتند و انچه داشت بردند و چون خبر کشتن او باهل شهر رسید ملول
گشتند و افسوس ها خوردند و پیوسته کوشش نمودند تا کشندگان او پیدا شوند آخر کار پس از
زمان دراز و عهد بسیار مردم بنمازگاه فراهم آمده بودند کشندگان دانا دل نیز حاضر شده بود
درین میان جوقی از کلیکان از هوا در آمدند و بر بالای سر دزدان پرواز میکردند و فریاد مینمودند
یکی از دزدان با یاران خود گفت همانا که کلیکان خون دانا دل میطلبند یکی از مردم شهر نزدیک
آنها نشسته بود این سخن بگوش او رسید و بدیگری باز نمود تا آنکه این خبر بحاکم رسید حاکم الیشانرا

پرورش کوشش بسیار بجا آورند و در همان روز در خانه ملک نیز فرزندی خجسته روی مبارک قدم بوجود آمد چنانکه شاهزاده را با او الفتی تمام پیدا شد و شاهزاده و بچه چکاوک هر دو بالیده گشته ببازی در آمدند و هر روز چکاوک بکوه ها و بیشه ها رفتی و از هر میوه که مردم آنرا ندانستندی و اگر می دانستندی ره بآن نتوانستی برد و تا آوردی یکی را برای شاهزاده گذراندی و دیگری را ببچه خود خوراندی و در اندک زمان خوردان از خوردنی های خوش مزه ببالیدند و بزرگ شدند و چکاوک را ازین نیکو خدمتی جاه بزرگ افزود و روزی چکاوک بکاری رفته بود و بچه او در کنار شاهزاده خفته ناگاه برجست و بسر پنجه خود دست او را پیش گردانید شاهزاده درخشم شد و ازروی غصه تمام پای او را گرفته بگرد سر بگردانید و بر زمین زد چنانکه با خاک برابر شد و جان در ساعت سپرد چون چکاوک باز آمد بچه خود را کشته دید از دردمندی نزدیک بود که هلاک شود با خود اندیشید که این گرد بلا تو انگیخته تر از آشیانه بن خاری یا سر دیواری باید حرم سرای سلطان چه جای تست اگر بگوشه و توشه نادادی خود قناعت میکردی امروز بدین بلا گرفتار نمی شدی و در بیوفائی اهل دنیا سخنان درد آلود میگفت و در نکوهش خود که زیاده طلبی پیش گرفته خود را باین روز نشانده سخن میراند و از آزردگی که داشت و کینه کشی که میخواست بر روی ملکزاده نشسته و چشم جهان بین او را برکنده و پرواز کرده بر کنگره کوشک ملک نشست خبر بملک رسید برای چشم پسر گریه ها کرد و خواست که بحیله مرغ را در دام فریب آورده بسزای لائق رساند پس خود نیز بر کوشک آمد و گفت ای مونس روزگار فرزند آی اگر از درد ما تم پسر خود دیدهٔ نور چشم مرا برکندی باکی نیست حالا عیش مرا بر هم مزن و از دوری خود مرا مسوز چکاوک آواز برکشید که ای ملک دانایان ما را از صحبت آدمی زاد پرهیز فرموده اند که آدمی زاد از جانب خود کارهای بزرگ را اندک شمارد و از طرف دیگران اندک سهوی بسیار شناسد و مرا شومی آن و مهربانی تو از نصیحت بزرگان دور انداخته از گوشه وطن برآورده سرگرم خدمت تو ساخته بود و بخود قرار داده بودم که بقیه زندگانی را در ملازمت تو گذرانم اکنون که حق خدمت دیرینه مرا نظر نیاورده باندک گناهی پسرم را کشتند مرا نصیحت بزرگان خود بخاطر آمد و دیگر سر آن ندارم که ترا ملازمت کنم و اگر دانستمی که جان شیرین را عوض است یکبار دیگر پیش تو می آمدنی آزموده را آزمودن از دایره خرد بیرون آمدن است

بخواهم که ترک هم چنان نموده گوشه گزینم کجا سر آن دارم که با غیر جنس خود بسر برم هر چند که گربه در دوستی مقید بود سود مند نیامد آخر بجدائی یکدیگر قرار داده هر یکی در پی کار خود شد خلاصه آنکه خرد دوربین در کار خود از صلح دشمنان غافل نباشد و بر دوستی دوستان هم چندان اعتبار ننماید و همواره مشورت با خرد دوربین نموده انچه فرماید بکند که بر هنهونی خرد موش مسکین ناتوان از چند دشمن توانا و سخت خلاص شد *

باب دهم در پرهیز کردن از کینه داران و تکیه نکردن بر چاپلوسی ایشان اعتماد نکردن

رای دالبتلیم بر هنهونی نجبت ورا بهمای خرد از بیدپای برهمن پرسید که ای دانای راز نهان خانه دل نشان از هر گونه نصیحت که سرمایه دولت همان تواند بود گفتن آن بر من منت نهادی اکنون میخواهم که باز نمائی که با گروه آدمی زاد که به بد درونی و کینه داری گرفتار اند چگونه زیست باید کرد و در آشنائی را از آمد و شد اینها باید بست یا نه اگر یکی از آنها چاپلوسی نماید و بحرف زبانی و خوش گفتاری آئین هوا خواهی و دوستی ظاهر کند باور توان کرد یا نی برهمن گفت ای کاردان بیش بین خردمندان که بنور رای دل ایشان روشن شده است از دوست آزرده خاطر و همنشین رنج دیده ملاحظه بسیار مینمود و از مصاحبت او پرهیز میکرده خصوصا که سواد خوانان صفحه پیشانی که به نیروی دانش و نور خاطر راز پنهانی دل را میخوانند نشان بد درونی کینه داران آزرده خاطر معلوم کنند برآمینه از ایشان گشاده روئی که ظاهر سازند و خرم دلی که وانمایند فریب نخورند و بر گفتار و کردار این گروه اعتماد ننمایند اگرچه این سخن احتیاج ندارد که برای آن دلیلی آورده شود چه خرد درست اندیشه در قبول این سخن لیکن برای فهماندن کوته بینان داستان چکاوک نیک دست آویز است رای پرسید چگونه بوده است آن **حکایت** برهمن گفت آورده اند که ملک بود نام او ابن مدین و با مرغی که او را چکاوک گویند میل بسیار داشت چه نیکو روی و پسندیده خوئی بود با این زبان گویا دل او را داشت همواره با ملک بالا و سخن گفتی و جواب های درشت و سخنان شیرین شنیدی ناگاه آن چکاوک در کوشک شاه بیضه نهاده بچه برون آورد ملک از بسیار دلبستگی فرمود تا او را بجرم سرای برند و خدمتگاران حرم را حکم شد که از حال او و فرزندان نیکو خبردار بوده در نگاه داشت و

هر سه دشمن جانی او بدانفتاد برهنونی خرد دانست که افسون من در گربه گرفتار که او نیز بمن احتیاج پیدا کرده است درخواهد گرفت همان بهتر که بنسبت دوستی او ازان دو دشمن خلاص شوم وانگاه انمود نمایم که هم او از دام خلاص شود و هم من از چنگ او رهائی یافته باشم پس نزد گربه شد بآئینی که خردمندان طرح دوستی افگنند بنیاد دوستی درمیان خود و گربه استوار کرد زاغ و راسو چون بکتابی و یکجهتی گربه و موش فهمیدند دست از موش بازداشته هر کدام بکار خود رفتند موش شکرانه الهی بجا آورده در بند کشادن گربه آغاز نمود لیکن اندیشه مندی بود که مبادا هرگاه گربه از دام خلاص شود قصد من کند که دشمنی قدیمی درمیان است دوستی که آنوده غرض باشد چه فائده و هم گربه دانست که در کشادن بند من آنقدر کوشش ندارد شاید که از من بیم داشته باشد مبادا که پیش ازان بند نکشاید راه بیوفائی پیش گیرد پس گربه سخنان دلاویز در هر باب با و در میان نهاده در زیان بیوفائی و بیمروتی بیان نمود و گفت شنیده باشی که زن دهقان که پیمان وفا بسته بود از راه بیخردی بیوفائی نموده همراهی ملک زاده گرفته چگونه مقصود نارسیده گرفتار شیر شد و بصد ناخوشی جان داد موش گفت خردمند هرگز داغ بیوفائی بر روی حال خود نه نهد و انگاه که همین زنان از دوستی تو مرا فائده رسیده باشد و آنکه من در بریدن بندهای کوشش ندارم غرض من آنست که اندازه زمان رها و بریدن بندها و مدت آمدن صیاد ملاحظه کرده ام چنانکه بریدن بند و بمیان آمدن صیاد یکزمان شود تا تو از ترس صیاد و بیم جان خود اگر دشمنی قدیمی خود را در پیش داشته خواهی که قصد من کنی نتوانی کرد و هم من آن پیمان بجا آورده باشم و ترا از بند غم خلاصی داده و هم خود را از تو ایمن داشته باشم آخر چنانکه اندیشیده بود بجائی نشاند و هر کدام بآشیانه خود رفته آرام گرفتند پس از زمانی موش سر از سوراخ برآورده تماشای قدرت الهی مینمود گربه او را از دور دید آواز برکشید که بپیشتر تشریف آورید و بدیدار گرامی خود بهره مند سازید موش گفت اگر از تو ایمن بودمی بندهای ترا آنچنان نکشادمی خرد که کد خدائی تن است مرا از صحبت تو منع میکند و با دشمن قدیمی غیر جنس آشنائی نمودن تا بدوستی چه رسد مرا باز میدارد و اگر این سخنان خاطرنشان تو نمیشود داستان دوستی غوک و موش بخوان که غوک کم خرد با موش که غیر جنس او بود دوستی گزید و رشته محبت بریکدیگر استوار لبست و بشومی موش گرفتار بلا شد و منکه درین زمان که در دروغ و ناراستی بیشتر است

پیدا کنم یک سر رشته بر پای تو بندم سر دیگر بر پای خویش محکم کنم یا چون بر لب آب آیم رشته
بجنبانم از آمدن من آگاه شوی و اگر تو بدر کاشانهٔ من تشریف آوری هم ازین راه مرا آمدن
تو معلوم گردد آخر برین قرار داده از حال همدیگر باخبر بودند روزی موش بر لب آب آمده تا غوک را
طلبد اشتهٔ زبانی همدمی نماید ناگاه زاغی از هوا فرو پرید و موش را برداشت و روی ببالا نهاد چون
سر رشته را استوار بود غوک نیز از خانه خود آواره شده همراه زاغ میرفت زاغ موش را در منقار و
غوک پایان آن نگون سار مردمان بدین احوال فریاد میکردند که هرگز شکار زاغ غوک نبوده
است و غوک ناله مینمود که حالا هم غوک شکار زاغ نیست لیکن از شومئ مصاحبت موش بدین
بلا گرفتار شده و بدتر از مثل این سزای کسی که با غیر جنس خود آشنائی کند موش چون این داستان
بر گربه خواند و گفت من خود قرار داده ام که با هم چنان خود آشنائی نکنم و بگوشهٔ تنهائی زندگانی نمایم
با غیر جنس که چندی بالا لازم آنست چگونه بسر توانم برد و انگاه که میان قوم ما و قوم تو دشمنی قدیمی
باشد مرا هرگز بر تو اعتماد نباشد گربه گفت در دل این داشتی در آغاز چرا تخم دوستی کاشتی
و بچاپلوسی و نرمی مرا صید خود گردانیدی و چون پای بند دام دوستی تو شدم رشتهٔ محبت را
چرا قطع میکنی و مرا در غم مهجوری می افگنی این بیوفائی چیست و خود نمائی چراست موش جواب داد
که دران زمان مرا رنجی پیش آمده بود که بجز آن خلاص نمیشد و خردمند هرگاه در بلا افتد و چنان اتفاق
افتد که با دشمنان مدارا باید کرد راه دوستی پیش گیرد و پس ازان اگر در صحبت او بوی زیانی بمشام
دو رسد بر سند ترک آشنائی گزیند و این نه دوری از راه دشمنی است بلکه کردن است
با دوستان چنانچه بجگان جانوران وحشی برای شیر از پی مادران دوند و چون از شیر خوردن
بی نیاز شوند همراهی ایشان را گذاشته برای خود سیر و تماشا میکرده باشند و هیچ خردمند این را
دشمنی و کینه انگارد گربه گفت این را بهزلی میگوئی یا از دل سخن میکنی موش جواب داد در جائی
جائی بازی نباشد این سخن را راست میگویم اگر تا توانی از صحبت دشمن توانا نه پرهیزد باور نمی
رسد که هیچ مرهم نداشته باشد اگر فی الواقع در سرشت من دلو دوستی است همان بهتر که دوستی
در دل باشد آشنائی ظاهر و دوستی روبرو چندان اعتبار را نشاید پس گربه با دل خرسند
گوشه بگرفت خلاصهٔ این باب آنست که چون موش تیز هوش در میان گربه و زاغ در آمد

نا امید شود تو بر من حق بسیار داری از یاری تو مرا جان تازه در بدن آمده است هرگز این
نکوئی نیاید و تا زنده باشم بغیر خدمتگاری و حق گذاری تو نکنم گر به ازین باب سخنان دیگر
و سوگند ها یاد کرد موش بدان گوش ننموده جواب داد هرگاه دشمنی ذاتی و قدیمی درمیان باشد
از دوستی تازه که شده باشد چه گشاید و خردمندان چگونه بدان اعتماد نهند خصوصا جنسیت نباشد
پس همان بهتر که تو دل از صحبت من برداری من خود بجان از آشنائی تو گریزانم و هر که با غیر
جنس خود درآمیزد بدو آن رسد که بدان غوک رسید گر به بپرسید چگونه بوده است آن حکایت
موش گفت آورده اند که بر لب چشمه در پای درختی موشی خانه گرفته
بود و غوکی نیز دران آب بسر می برد و گاه گاهی بسر چشمه می آمد روزی بر لب آب آمده بآواز دلخراش
نغمه سرائی میکرد موش آن نالهٔ جانکاه و آواز جان گداز را شنیده حیران از گوشه خانه خود برآمده
نشاطی میکرد و دوستی بر هم میزد و سر می جنبانید غوک آن حال مشاهده کرده خواست که با او طرح
آشنائی کند و بنیاد دوستی محکم نماید خرد او را منع میکرد که با غیر جنس آشنائی نه از آئین خردمندی
است و طبع شوم او بران میداشت که سر رشتهٔ دوستی استوار کند آخر از انجا که طبع هر خرد و مزاج
نادولتمندان غلبه میکند غوک خلاف فرموده عقل کرد و آئین دوستی درمیان نهاد با هم خوش
برآمده دوستانه زیست نمودندی حکایات خوش و سخنان دلکش با یکدیگر گفتندی موش روزے
با غوک گفت که ای یار دلنواز میخواهم که با تو راز دل بگویم و غمی که در خاطر است باز نمایم و تو درین
باب چه میگوئی چون زیر آب قرار داری اگر فریاد کنم از آواز آب نمی شنوی اگر نعره میزنم از شور
غوکان دیگر بگوش تو نمیرسد چاره آن چیست که چون من بر لب آب آیم بی آنکه فریاد کنم از آمدن
من آگاه شوی غوک گفت راست میگوئی من نیز درین اندیشه بارها افتاده ام که اگر یار من
بر کنار آب آید من درین چشمه چگونه آگاه شوم و انتظاری که در راه من کشید چه غدر خواهی نمایم
وگاه باشد که من نیز بدر سوراخ می آیم و تو از جانب دیگر بیرون رفته می باشی میخواستم که این درد
دل با تو باز گویم از صفائی خاطر انچه در دل داشتیم گفتی و کرامت کردی اکنون چارهٔ این کار
دل دانائی تو حواله است که کارهای بزرگ جز با اندیشه های دور خردمندان کامل صورت نبندد
موش گفت سر رشتهٔ این کار و تدبیر بدست من افتاده است و چنان بخاطر آورده ام که رشتهٔ

بدست آن ندهد بلکه در ساختن مهمات او بعذر هر روز بگذراند تا آنکه بر بیهوشی خود کار او را سر انجام دهد
وخود را نیز کنار کشد تا از فرموده خود نگذشته باشد و راه مروت و مردمی نیز نگذاشته تو از گروه دوم
هستی من تو را اینچنین سلوک خواهم کرد که هم بند تو را خواهم کشود و هم دور اندیشی نیز بکار خواهم برد تا خود
نیز از زیان تو ایمن باشم گربه گفت سخنان دلپذیر گفتی و پایهٔ دانش وزیرکی تو بر من معلوم شد و از
خردمندی تو بهره ور گشتم اکنون باز نمائی که چه اندیشه کرده که بند من کشاده شود و تو انیز گزندی نرسد
در راه احتیاط نگذاشته باشی موش بخندید و گفت مصرع هر کجا دردیست درمانش مقرر کرده اند
خیال من آنست که بندهای ترا برم مگر یک بند را که استوار بر این بندها باشد از برای نگاهبانی
خود بگذارم تا آنکه ترا کاری ضرور تر از قصد من پیش آید که بمن نتوانی پرداخت در آنوقت آن
بند را نیز ببرم تا ترا از بند و مرا از گزند خلاصی روی نموده باشد گربه دانست که موش در کار خود داناست
بفریب از راه نخواهد رفت ناکام بدان اندیشه که موش کرده بود راضی شد و خوش دلی نمود موش
بپاداش نکوئی بندها را آهسته آهسته بریدن گرفت تا آنکه آن شب را گذراند و یک بند استوار
را بحال خود گذاشت چون روز شد صیاد از دور پدید آمد گربه را بدیدن صیاد دل سراسیمه شد
موش فرصت یافته آن بند استوار را بر برید گربه از بیم جان خود یا موش نیامد پای کشان بر سر درخت
رفت و موش از چنان گرداب بلا برآمده در گوشه سوراخ خود خزید صیاد دام گسسته و بریده دید
حیران شده دام بریده خود را برداشته ناامید باز گشت و پس از زمانی موش سر از سوراخ بیرون
کرد گربه را دید هراس در دل گرفته میخواست که باز در سوراخ شود گربه آواز در کشید که از من چرا
می ترسی و از صحبت من برای چه پرهیزی نمیدانی که دوستی غریب بدست آورده که فرزندان
و خویشان و آشنایان ترا بروز دراز بکار آید پیشتر از آنکه توانی بجا آورم و انچه نوانم پاداش احسان
کنم اگرچه نمیدانم که عذر مردمی های ترا بکدام طرز خواهم و شکر مهربانی ها و جان بخشی های ترا بکدام
زبان بیان کنم شعر تازه روییم هم خجل هم شادمان هم نیکدل * کز عهده بیرون آمدن نتوانم این انعام را
موش از اینگونه کاردان و هوشیار دل بود از مصاحبت گربه پهلو تهی کرده گفت که همان بهتر
که درین روزگار در آشنائی بر بندم و در گوشه تنهائی باشم گربه گفت صحبت خود از من دریغ مدار
هر که دوستی بدست آرد و باسانی از دست دهد از فائده دوستی و مهربانی محروم ماند و دوستان دیگر از دی

خاسب شد پیر بیچاره با دل بریان و چشم گریان از پی میرفت و با خود اندیشه میکرد که عهد زنان را و وفای ایشان را بقائی نباشد و من بر سخنان او اعتماد کرده از گوشه خانه خود بر آمدم و محنت غربی اختیار کردم و اکنون نه روی بازگشتن دارم و نه رای در پی رفتن نمیدانم که آخر کار بکجا انجامد مالک الملک زن و زن چون پاره راه رفتند بچشمه آبی و سایه درختی رسیدند پیاده شده پناه بسایه درخت بردند و زنی بر لب آب نشسته سخن آبدار میگفت و دیدار یکدیگر خرم دل و کامیاب بودند درین میان زن دهقان بطهارت برخاست و دورتر خود را به بیشه که نزدیک چشمه آب بود رسانید و به بیشه نرسیده بود که شیر شرزه برخاست و او را ربود جوان چون آواز غریدن شیر شرزه بشنید خود را بر پشت تگاور افگند و راه بیابان پیش گرفت و از بیم جان اسپ پیش میتاخت و از پس می نگریست که محبوب او بچنگال شیر گرفتار است و سزای بیوفائی میبیابد و در همو قت پیر دهقان افتان و خیزان بسر چشمه رسید و پی یار خود گرفته خود را بآن بیشه رسانید شیر شکم او را دریده انچه خوردنی بود خورده رفته بود از دیدن حال سر اسیمه شد و دانست که شومئ بیوفائی در وے کار کرد و بر خود و بر روزگار نکوهش میکرد و میگفت **مثنوی** دیروز چنان و صال جان افروزے امروز چنین فراق عالم سوزی + افسوس که در دفتر عمرم ایام + این را روزی نویسند و آنرا روزی + فائده این داستان آنست که هر که سر رشته وفا از دست بگذارد و بند بلا بر پای دل نهاده باشد و طوق عذاب در گردن جان افگنده موش گفت انچه گفتی دانستم و میدانم که بد عهدی و پیمان شکنی به بزرگان ستوده صفات نسبت ندارد خصوص که از دوستی و بزرگے تو از چنگ دشمنان خلاص شدیم و بتازگی با تو پیمان دوستی بستیم غیر آنکه بعهد خود وفا کنم چاره نیست لیکن در خاطر من چنین میگذرد که دوستان دو قسم اند اول آنکه بغیر غرض به نیکذاتی آشنا شده رشته دوستی را استوار ساخته است دوم آنکه بضرورت برای برآمد غرض خود طرح دوستی اندازد آی گربه گروه اول در همه حال اعتماد را شاید و همه وقت از ایشان ایمن توان زیست چه بنای دوستی ایشان بر خردمندی است که پای برجای دارد اما از جماعه دوم خاطر جمع نتوان نمود که کردار و گفتار ایشان برای دفع زیان زدگی یا فراهم آوردن فائده باشد مرد خردمند را اگر با این طائفه سروکاری افتد بعضی کارهای آنرا موقوف دارد و بیکبارگی عنان اختیار

که بر زبان تو میگذرد و این چه اندیشه است که بخاطر تو راه می یابد اگر مرا این قسم خیالات در سر بودی
رنج مسافرت بر خود نگزیدمی و داغ دوری وطن بر دل دردمند نهادمی پیمان دوستی ما و تو
چنان آمیخته است که بستم ستمگاران دور شود و بفریب مکاران سست گردد اگر بخواهی از سر نو
ما و تو پیمان بندم و سوگند خورم تا آرام خاطر تو شود پس از سر نو پیمان بستند زن سوگند خورد و گفت ای
که مرا اگر بیشتر رخت هستی باید بر بست رفت و گذشت و اگر ترا قبل از من ازین عالم باید گذشت
خود نیت من آنست که جان خود فدا سازم و یک لحظه زندگانی بی تو نمایم و اگر سر نوشت چنین
باشد که مرا روزی چند باید زیست یقین بدان که در یاد تو بوده زار نزار خواهم گردید و پیمانی که بسته ام بپایان
خواهم برد دهقان ازین سخن فریب آمیز دلخوش شد و سر بر زانوی یار دلجو نهاده در خواب شد
زمانی ازین گفتگو نگذشته بود که یکی از ملوک بر سم شکار برامده و از حشم خود جدا مانده بود تنها گذر
او بر ایشان افتاد زن از دیدن آن سوار دل از دست بداد و حسن زن نیز دام گرفتاری
دل آن سوار شد پس نزدیک آمده پرسید که چه کسی و اینجا چون افتادی زن آهی سرد بر کشیده
گفت ای دولت بیدار از حال بخت خفته می پرسی مونس روزگار من این پیر کهن سال
است عمری بسختی میگذرانم و از زندگانی لذتی ندارم جوان گفت روا باشد که تو باین روی دل افروز
صحبت این پیر فرتوت اختیار کنی و باچنین سرمایه حسن بنیوائی روزگار گذرانی بیا تا من ترا بر سر
برزگی نشانده ملکه این ولایت گردانم زن از انجا که بیوفائی در نهاد ایشان است عهدی که بهمان
زمان بسته بود فراموش کرد و دل بهمراهی او نهاد جوان چون او را بخود مائل دید گفت فرصت
غنیمت است برخیز و نزد من آئی تا ترا سوار کنم و تا بیدار شدن دهقان راهی دراز رفته
باشم زن سر دهقان را از زانوی خود برداشته بر خاک انداخت و چست و چالاک بر عقب جوان
سوار شد و دست در کمر او زد در همچنین حال دهقان بیدار شد جوانی دید سوار ایستاده و زنش
دست در کمر او برده است در دل از نهاد سش برامد و گفت که ای بیوفا این چه نقش است که تو بر انگیختی
و این چه نیرنگ است که بعهد شکنی بر انگیختی بگرز نزای بیوفائی نمی رسی که روزگار در کنار تو نهد زن
گفت بیهوده فریاد مکن که از خوبرویان وفا نیاید و جوان را گفت زود باش تا ازین پیر سال خورده
خلاص شویم ملک زاده نیز رفتار همیون خود را بتاخت و بیک چشم زدن از دیده دهقان

سر خود گیر زبان دوستی برکشود و گفت چون بر مقصود خود دست یافتی و بر مراد دل کامیاب شدی
در وفای عهد کاهلی مینمائی و پیمانی که بسته بودی میخواهی که بشکنی من میدانستم که وفادار و نیست که
در طبیعت عطار روزگار تو ان یافت و بسر بردن عهد و پیمان جوهریست که در خزینهٔ زمانه موجود باشد حالا معلوم
شد که وفا سیم غیست که از و جز نامی در میان نیست و نیکو عهدی کیمیائیست که از حقیقت آن نشانی
نه موش گفت حاشا که من خود را بداغ بیوفائی نشان سازم مصرع ای خاک بران سر که دران مغز
وفا نیست ۴ گربه گفت اگر چنین میگوئی کردار خود را گواه بیار که هیچ گفتار بی کردار راست نیاید آ
موش بدانکه هر که پیمان شکسته و نادرست عهد باشد بدو آن رسد که بدان زن دهقان رسید
موش پرسید چگونه بوده است آن حکایت گربه گفت آورده اند که در
دیهی از دیههای کارتن دهقانی بود که از حوادث روزگار تهی دست و بینوا شده بود همواره بفقر و
فاقه میگذرانید و با آنکه در زراعت هنرمند بود چون دست مایه نداشت تنگدستی با حوال او را
یافته بود زن دهقان که در خوبی و حسن یگانهٔ زمان بود از بینوائی و درماندگی زبان طعنه بکشود که
تا کی در گوشهٔ کاشانه بنشینیم و ما را و خود را در اندوه و ناکامی ببینی همان بهتر که از خانه برائی و جست و جوی
و تگ و پوی بکنی شاید در روزی کشاده شود دهقان گفت در آنچه میگوئی حق بجانب تست و
راست میگوئی لیکن عمری درین دیار بهتری گذرانیده ام و اکثر دهقان دیه مزدوران من
بوده اند الحال کاری نیز مزدوری نتوانم کرد و ننگ مزدوری کشیدن بر خود قرار نمیتوانم داد اگر
میگوئی ازین دیار می برایم تا در غربت اگر رنج مزدوری کشیده شود باری عاری نباشد زن
از رنج فقر و بی برگی به تنگ بود محنت غربتی بخود قرار داد و بهراهی شوهر روان شد و هر دو بجانب
بغداد آورده کوه و بیابان و هامون و دشت می پیمودند روزی از بسیار ماندگی بسایهٔ درختی
پناه بردند و هر گونه سخن با یکدیگر میگفتند درین میان دهقان اندیشهٔ دور دراز در دل افتاد با زن
گفت ای یار گرامی از وطن خود برامده ام و بجائی میرویم که کسی ما را نمی شناسد و ما را نیز با کسی آشنائی
نیست شاید که مردم آنجا ستم پیشه باشند یا فریب سازند تا بکجا آمده و در حسن تو دل از دست داده
بزور یا فریب ترا از من جدا سازند و تو نیز بغرور حسن و جوانی از پیری و بینوائی من سیر آمده جدائی
من اختیار کنی در نصورت چاره من جز مردن نباشد زن جواب داد که این چه سخن است

هر چه می پرسی تنی دارم بسته بند مشقت و دلی سوخته آتش محبت موش گفت اندوه را
بخود راه مده که سخنی دلپذیر دارم اگر بشنوی گربه بچا پلوسی بسیار آرزوی شنیدن کرد موش
گفت هرگز نشنیده ئی که سخن دروغ را در دلها فروغ نبود بدانکه همیشه بغم تو شاد بودم و ناکامی
ترا شاد کامی خود می شمردم ولیکن امروز در بلا شریک توام و اخلاص خود را در چیزی اندیشیده ام
که خلاص تو نیز در انست و من بدین واسطه میخواهم که با تو دوستی گزینم تا از برکت آن مراد تو از
چنگ دشمنان رهائی حاصل شود نظر بر دو اندیشی و پیش بینی تو یقین دارم که مراد ازین سخن
راست گفتار و درست کردار اندیشی و اگر با و رنکنی بنگر که راسو از پس من در کمین نشسته و زاغ
بر بالای درخت انتظار من می برد و هر دو قصد آن دارند که دمار از نهاد من برآورند اگر مرا از
خود بعهد و پیمان ایمن گردانی به نزدیکی تو سر افراز شوم هر آینه ازین دشمنان جانی خلاص میابم
و باندک زمانی سر بندها ترا ببرم تا تو هم ازین دام بلا خلاص گردی گربه از شنیدن این سخنان
در فکر شد و در چپ و راست این سخن می نگریست موش فریاد برکشید که ای دانا وقت میگذرد
چه جای اندیشه است چنانچه من دل بزندگانی تو خوش میکنم و تو هم بحیات من خوش باش
که رشته حیات هر یکی از ما بدیگری فرو بسته است و حال من و تو بکشتی و کشتیبان میماند بکوش
کشتیبان کشتی بکناره میرسد و کشتیبان به بیشی کشتی کاری میکند گربه از دوربینی خود راستی
موش دریافته دل بصلاح نهاد و دوستی موش را بر خود قرار داد چنانچه بدیرائی خاطر هر کدام شود بدوستی
پیمان بستند پس گربه پرسید که اکنون بگوی که ما را چه باید کرد و چه حیله باید ساخت و چگونه طرح دوستی
درمیان باید انداخت موش گفت که مناسب آنست که نظر بر دوستی قدیم با یکدیگر پیش آئیم
تا از دیدن این حال دشمنان از من ناامید گشته بی بهره باز گردند بعد ازان بدل فارغ و خاطر
آسوده بند از پای تو بردارم گربه این را قبول نموده و موش با امید تمام نزدیک گربه شد
گربه دلجوئی او نموده نوازش و مهربانی بجا آورد راسو و زاغ از دیدن این حال از شکار موش
دل برگرفته بطلب دیگر راه تلاش پیش گرفتند و موش شادیها کرده در بریدن بندهای گربه
آغاز نمود درین میان دشمنی قدیمی گربه بخاطر رسید و گرمی بریدن بندهای گربه سرد شد گربه
از انجا که پیش یاب و دوربین بود دریافت که موش در اندیشه افتاده است ترسید که بند نا بریده

سر خود گیر و زبان دوستی بر کشود و گفت چون بر مقصود خود دست یافتی و بر مراد دل کامیاب شدی
در وفای عهد کاهلی مینمائی و پیمانی که بسته بودی میخواهی که بشکنی من نمیدانستم که وفادار نیست که
عطار روزگار تو ان یافت و بسر بردن عهد و پیمان جوهر لیست که در خزینهٔ زمانه موجود باشد حالا معلوم
خاسیم غیست که از و جز نامی در میان نیست و نیکو عهدی کیمیائیست که از حقیقت آن نشانی
نست حاشا که من خود را بداغ بیوفائی نشان سازم مصرع ای خاک بران سر که دران مغز
گفت اگر چنین میگوئی کردار خود را گواه بیار که هیچ گفتار بی کردار راست نیاید آ
پیمان شکسته و نادرست عهد باشد بدو آن رسد که بدان زن دهقان رسید
است آن حکایت گر به گفت آورده اند که در
نی بود که از حوادث روزگار تهی دست و بینوا شده بود همواره بفقر و
هنرمند بود چون دست مایه نداشت تنگدستی با حوال او راه
یگانهٔ زمان بود از بینوائی و فروماندگی زبان طعنه بکشود که
را در اندوه و ناکامی به بینی همان بهتر که از خانه برائی و جست و جوی
شود دهقان گفت در انچه میگوئی حق بجانب تست و
یکبهتری گذرانیده ام و اکثر دهقان دیه مزدوران من
نم کرد و ننگ مزدوری کشیدن بر خود قرار نمیتوانم داد اگر
ت اگر رنج مزدوری کشیده شود باری عاری نباشد زن
ت غرتنی بخود قرار داد و بهمراهی شوهر روان شد و هر دو بجانب
ن و دشت می پیمودند روزی از بسیار ماندگی بسایهٔ درختی
شدند درین میان دهقان را اندیشهٔ دور دراز در دل افتاد با زن
ام و بجائی میرویم که کسی ما را نمی شناسد و ما را نیز با کسی آشنائی
نیست بساز تا بکی در حسن تو دل از دست داده
ائی از بیوفائی من سیر آمده جدائی
ن جدا سخن است

[illegible]

[illegible] دانست که حال چیست

[illegible] پرسید و از سرگذ

[illegible] این بلا پهلوانان را و بزرگان

[illegible] تا از تیزی در کارها ایمن شود

[illegible] پیش آمده بود امتثال این سرگذ

[illegible] ذرائی زاهد از سخنان دلاویز او لقد

[illegible] نیست ناپسندیده خردمندان گذشته

[illegible] شتاب زدگی نکند و تا آنکه بعقل دور اندیش

[illegible] خردمندان دولتخواه نپرسند و حقیقت حال

[illegible] افتد و غم روی ننماید و همواره بخاطر جمع و دل

باب نهم در دور اندیشی و بفریب آ[illegible] زاد[illegible]

[illegible] ای دانشمند به بید پای بر همین فرمود که شنودم داستان

[illegible] نموده باز نمای که هر که بدام دشمنان گرفتار گردد و از

[illegible] کار بدا و تنگ شود و چگونه دست برد نماید بر همین گفت اگر

[illegible] خود میسر آید فرو گذاشت نکند و بدوستی و صلح گراید که د[illegible]

[illegible] زوالی پدید و با بهاری نماند گاه بیار گاه می ایستد

[illegible] پایدار نیست و نزد خرد اعتبار سا نشاید و بر نزد

[illegible] اعتماد نتوان کرد و دل در ان نتوان بست

[illegible] برطرف شده است و بسیار از دشمنی که تو همی

از روی دور بینی با دشمنان بسر برده اند و امید دوستی از انها نه بریده و نیز بر هر دوستی اعتماد فراوان روا نداشته اند پس از دوستی و صلح هر دشمنی پرهیز باید کرد شاید که انهمه سبب حصول فائده یا دفع زیانی شود ای رای روشن ضمیر هر که از امیر و فقیر و بادشاه و گدا این چشم دور بین کشاید در دولت بر او کشوده شود و اقبال او پایدار باند سرگذشت های این بسیار است و داستانهای بیشمار قصهٔ موش دگر به باین حرف موافقت تمام دارد رای پرسید چگونه بوده است آن حکایت برهمن گفت آورده اند که در بیشه درختی بود در بلندی از همه درختان بر سر آمده و در زیر درخت سوراخ موشی بود بارای حیله انگیز طبع تیز و ذهن زود فهم داشت و در نزدیکی آن درخت گربه کاشانه راست کرده بود روزی صیادی در پای آن درخت دامی بر کشاده قدری گوشت بر روی دام بست گربه حریص را بوی گوشت از گوشهٔ خانه قناعت بیرون آورد و گرفتار دام ساخت درین میان موش نیز بجست و جوی روزی از سوراخ خود بر آمده بود ناگاه چشمش بر گربه افتاد دید که روی دشمن جانی صبر از دست ربود و نزدیک بود که هوش نیز رود چون نیک در نگریست او را بستهٔ دام صیاد یافت شکر ایزدی بجا آورد گرفت و برای صیاد دعا کردن بنیاد نهاد ناگاه در یک جانب نگاه کرد راسوئی دید در کمین او نشسته است روی بر درخت آورد زاغ دید که از بالای درخت میل گرفتن او دارد و هیبت ترس بر هوش غلبه کرد بخود اندیشید اگر پیش روم گربه مرا میگیرد و اگر باز گردم راسو بمن می آویزد و اگر بر جای ایستم زاغ قصد من میکند دیگر با خود اندیشه نمود که خرد برای چنین روزها است که بر همنونی او چاره باید جست همان بهتر که در چنین بینوای پناه باو برم که هیچ دستگیری مهربان تر از استاد خرد نیست و عاقل آنست که در زمان بلا دل از جان ندهد و بخیالهای نادرست کار را بر خود تنگ تر نسازد و مرا هیچ تدبیر درست ازان نیست که ترس و بیم را بخود راه نداده نزدیک بوم و سخنان صلح آمیز و صیتی انگیز در میان به نهم آنچنان که مرا با و احتیاج است و او نیز بمدد من محتاج است اگر گربه سخن مرا بگوش خردمندی بشنود و تمیز عاقلانه نماید و مرا راست گفتار و درست کردار دانسته از مکر و نفاق دور داند امید از درگاه الهی چنانست که برکت راستی هر دو را از چنگ اندوه خلاص شویم پس نزدیک گربه رفت و پرسید حال چیست گربه بآواز اندوهناک جواب داد

خبر بازگشتن زاهد برسید راسوار زنیکه خدمتی پسندیده نموده است خون آلود پیشتر دوید زاهد بخیال
اینکه پسر مرا کشته آمده است در ساعت عصا بر سر او زد و آن راسو خیر خواه خدمت گذار خود
را بی آنکه اندیشه نماید کشت چون بخانه در آمد پسر را بسلامت یافت و مار در گرد گهواره مرده
دید دانست که حال چیست بر بیفکری خود و خون ناحق ریختن افسوس میخورد و سنگ بر سینه میزد
که مادر فرزند پرسید و از سرگذشت خبردار شد زبان بنصیحت بر گشود و گفت که آزرده خاطر مباش
که این بلا پهلوانان را و بزرگان آگاه دل را در پیش آمده است توفیق الهی و خردمندی بسیار
باید تا از تیزی در کارها ایمن شود و بی بمقصود برنشنیده که در زمان پیشین بادشاه در گشتن
باز پیش آمده بود امثال این سرگذشتها بسیار است باید که در غم خوری که سود ندارد در فرو گذار
نگذرانی زاهد از سخنان دلاویز او بقدری تسلی یافت و در پی ضاجوئی الهی شد خلاصه آنکه شتاب زدگی
امر پسندیده خردمندان گذشته و حال آنکه هیچ دانائی چه جای بادشاهی در زمان غضب کاری
بشتاب زدگی نکند و تا آنکه بعقل و اندیش مشورت ننماید بلکه تنها بعقل خود نه پسندیده نموده
از خردمندان دولتخواه نپرسند و حقیقت حال بدلیل روشن نشود آغاز در کار ننماید تا بمقصود
در کنار افتد و غم روی ننماید و همواره بخاطر جمع و دل آسوده زندگانی گذرانند ٭

باب نهم در دور اندیشی و بفریب آزاد شدن از جنگ دشمن

رای دانشپذیر به بید پای برهمن فرمود که شنودم داستان زیان زدگی بنجیری و بیفکری اکنون
لطف نموده باز نمای که هر که بدام دشمنان گرفتار گردد و از چپ و راست دشمنان قوی در آیند
و کار بر او تنگ شود و چگونه دست برد نماید برهمن گفت اگر بحیله و دوستی گرفتن از دشمنان خلاصی
خود میسر آید فروگذاشت نکند و بدوستی و صلح گراید که دوستی و دشمنی بسیار چنان باشد که زود
زوالی پذیرد و با بهاری میماند گاه میبارد گاه می ایستد و خردمندان گفته اند مهر و کین مردم روزگار
پایدار نیست و نزد خرد اعتبار نا شاید و بر نزدیکی بادشاهان و حسن خوبان و وفای زنان
اعتماد نتوان کرد و دل در ان نتوان بست بسا دوستیهای قدیم و محبت های استوار بحیلتی
برطرف شده است و بسیار از دشمنی که تو بمی بدوستی بدل گشته است و از نجاست که پیشینیان

زمانی دراز پرشد چون خواست که بلب رساند بار دیگر همان جنبش کرد و آن همه را بر بخت شاه از بسیاری تشنگی بی آنکه اندیشه نماید باز را بزمین زد و هلاک ساخت درین میان رکابدار شاه رسید باز را کشته دید و شاه را تشنه یافت فی الحال مطره از فتراک بگشاد و جام را پاکیزه بشست و خواست که آب دهد شاه فرمود که مرا دین آب زلال که از کوه میچکد میل بسیار است تو بالای کوه برآئی و از سرچشمه این آب جام پر کرده فرود آر که دیگر طاقت نمانده که در جام قطره فراهم آید رکابدار چون بسر چشمه رسید چه بیند که اژدها بر لب آب چشمه مرده است و لعاب زهرآلود او بآب چشمه آمیزش یافته قطره قطره از کوه فرو میچکد رکابدار سر اسیمه از کوه فرود آمده صورت حال بعرض رسانید و جام آب سرد از مطره بشاه داد شاه جام آب سرد بر لب نهاده اشک گرم بارید و رکابدار را از سر گذشت باز آگاه ساخت و بر شتاب زدگی و بیفکری خود نکوهش بسیار نمود و تا زنده بود این داغ حسرت از سر دل او نرفت و فائده این داستان آنست که خردمندان در کار و بار خود بی اندیشه درست و فکری راست آغاز نکنند زاهد را از سخنان زن خردمند آرام تمام حاصل شد و با خود نذر کرد که بعد ازین گرد اشتمال این کار نگردم خلاصه این باب آنست که زاهد گوشه نشین را هوای خانه داری و کد خدائی بسر افتاد بیکی از دوستان آزموده مشورت نموده از خاندان بزرگ زنی دوربین خیر اندیش چنانچه آئین خردمند باشد بخواست و چون نشان حسن ظاهر شد همواره بخیال پسر بسر بردی و گفتی که پسر خود را چنین دانش آموزم و چنان هنرها بیاموزم و بمردم بزرگ کد خدا سازم او را فرزندان گرامی بظهور آید و امثال این امیدهای دور و دراز که از پرستان بجز دود نمایند میکرد زن دانا گفت این چه باد هوائیست که میکنی از کجا که من بارور باشم و از کجا که پسر زایم تا انهمه خیالات دور در کار آن فرزند کنی حال تو بآن پایه رسیده ماند که بسخنان دور از کار سبوی شهد و روغن را شکست و سر و روی خود بآن آلوده ساخت زاهد از انچه پیش گرفته پشیمان و پیمان بست که دیگر آرزوی بسیار میل چشم خرد است ننماید چون یکچند بگذشت او را پسری بوجود آمد و بدیدار فرزند خرم دل بوده زندگانی میگذرانید تا روزی مادر آن پسر او را به پدر سپرده بجام رفته بود و پدر او را بر اسبو که نگهبانی منزل داشت سپرده بطلب باد شاهی بیرون شتافته قضارا مارے بزرگ قصد پسر زاهد نموده را سوبرین آگاه شده قصد بار کرد و در ساعت بگشت چون

زمان زاهد را طلب نمود جز رفتن چاره ندید پسر را بر اسوی که همواره خانه را بامید او گذاشتندی سپرده
بیرون آمد غائب شدن زاهد همان بود و ماری بزرگ رو بگهواره آوردن همان چون اسو دید
که مار چنین قصد گهواره کرده است و میخواهد که کودک را هلاک سازد بر جست و حلق او را بگرفت چندانکه
بکشت چون زاهد باز آمد اسوی در خون غلطیده و آلوده باز دی آنکه کار نیک کرده باشد
به پیشوائی زاهد دوید زاهد پنداشت که پسرش را کشته است و آن آلودگی از خون اوست خشمگین
شده سر رشته خرد از دست داد و پیشتر از آنکه پیروی کار نماید عصا بر اسو آنچنان زد که در حال جان
سپرد زاهد چون بخانه در آمد پسر را بسلامت در گهواره یافت و در نزدیک آن ماری بزرگ مرده
افتاده دید سنگ حسرت بر سینه زدن گرفت و ناله و فریاد کنان میگفت که این چه ناشکیبائی و بیخردی
بود که من کردم کاشکی هرگز این پسر مرا نشدی تا من بمهربانی او پاسبان سرای و نگهبان خانمان
خود را بی سبب نکشتمی زاهد در طپیدن بود که زن باز آمد و از سرگذشت آگاه شد زبان ملامت دراز کرد زاهد
سر در پیش افکنده گفت ای یار عزیز پیش ازین مرا نکوهش مکن که از کردار خود شرمسارم حال تو بدان
ماند که نیشی بر سر ریشی زند و جراحت را نمک مرهم سازند زن گفت راست میگوئی مقصود من
آنست که حالا از خواب غفلت بیدار شدی و ازین کاری که کردی ترا تجربه حاصل شد که عاقبت
شتاب کاری پشیمانی و شرمساری باشد سبکی در هیچ کاری نکنی که مرد شتاب کار شاید مرا و در
کنار خود نه بیند و نه همین تو درین دام افتادهٔ و دراندوه بر خود گشادهٔ پیش ازین بسیار حادثه ها شنیده
است و من شنیده ام که بادشاهی باز خود رابی گناهی کشت و در غم بسیار در ماند زاهد پرسید
چگونه بوده است آن حکایت زن گفت آورده اند که در زمان پیشین بادشاهی بازی را
بسیار دوست داشتی و همواره دست دولت بادشاهی آرامگاه او بود روزی بادشاه باز را
گرفته بشکار رفته بود آهوی از پیش برخاست ملک از بسیاری شوق در پی وی بتاخت
و آهو را دریافت در ضمن تاختن اگرچه ملازمان درگاه از عقب میدویدند اما هیچکدام بشاه نرسیدند
درین میان ملک تشنه شد بهر طرف بجست و جوی آب بدوانید ناگاه بمدامن کوهی رسید دید که از بالای کوه
آب میچکد جام از ترکش برآورده گذاشت تا قطره آب که میچکد ازان جام فراهم آید چون جام پر شد و خواست که
در کشد آن باز پرید و آب جام تمام ریخته شد شاه از تهمینی که فته خاطر گردید بار دیگر جام در زیر آن سنگ داشت تا پس از

پدید آید کوشش مینمود چون نمیکشیدی برامد و انچه آرزو میخواست بدست نیفتاد زاهد از اسباب ظاهری نومید
گشته دست نیاز بدرگاه جهان آفرین کارساز بی نیاز برگشاد و پیوسته صبح و شام دعا کردی و بر آمد کار
از خدا طلبیدی تا آنکه زن زاهد باردار شد زاهد شادی بسیار کرد و همواره بیاد فرزند زندگانی مینمود
روزی بزن گفت که زود باشد که پسر خوبروی خوشخوئی پدید آید تا من او را نام نیکو کنم و در پرورش او
کوشش فراوان بجائی آورم و راه رضاجوئی بیاموزم تا نبرودی پیشوای خداطلبان گردد پس او را
بخانواده بزرگ نسبت کنم و از و فرزندو نبیره ها بظهور آید و نام نیکوئی من بوسیله فرزندان نیکوکار
پایدار بماند زن گفت ای زاهد این سخنان لایق خردمندان نیست که میگوئی از ماندن فرزندم
گرده و اگر باشد از کجا که پسر باشد و اگر باشد از کجا بزید چون پایان کار پند ناشنیست چرا چون نادان خیال
پرست حرف میگوئی تو بان پارسای میمانی که بهوده شهد و روغن بر روی و موی خود فرو ریخت
زاهد پرسید چگونه بوده است آن حکایت زن گفت آورده اند که مردی پارسا در همسایگی بازرگانی
خانه داشت و از دولت او روزگار پارسا بعیش و کامرانی میگذشت بازرگان بپیوسته شهد و روغن
فروختی هر روز اندکی از ان بپارسا دادی پارسا چیزی خرج کردی و باقی را در سبو نهادی روزی سبو
پر بافت بخود اندیشید که اگر ده من باشد بده درم بفروشم سرانجام کار خود نمایم و ازین زر پنج گوسفند خرم
و این پنج گوسفند بهر شش ماه بزایند و هر یک دو بچه آرد سالی بست و پنج شود و ده سال از نتایج ایشان رمه ها پدید آید
بعضی را بفروشم و روزگار خود را آراسته و پیراسته گردانم و زنی از خاندانی بخواهم و بعد نه ماه پسری بزاید
تربیت او نمایم حکمت و آداب بیاموزم و اگر بی ادبی نماید به عصا که در دست دارم ادبش کنم چنان
در خیال فرو رفته بود که پسر بی ادب بزائیده را در حضور دانسته عصا بکشید و بر سبوی شهد
و روغن که آمد در هم شکست و شهد و روغن که بالای طاق نهاده بود و خود در زیر آن رو بر نوشته
بزد چون عصا بر سبو آمد در هم شکست و شهد و روغن بر سر و روی و جامه و موی پارسا ریخت آن
جمله خیالها بیکبار گریخت این داستان برای آن آوردم تا بدانی که اینچنین اندیشه های نادرست
نباید کرد زاهد ازین سخنان از خواب بیدار شد تا آنکه زاهد را پسری نیکوروی پیدا شد شکرها بجا
آورد و شب و روز گرد گهواره بگشت و در تربیت او میکوشید و بکار دیگری نمی پرداخت روزی
مادر او بحمام رفت و پسر را بدر سپرد و دو زنگاه داشت آن تاکید بسیار کرد زنانی نگذشته بود که شاه

کردن باری پیش گرفته بدانچه خرد خورده دان فرماید رزوی فهمیدگی و دانستگی بجای آورد و کارش حسب
مدعا رو نماید و هر که عنان اختیار خود را بدست بیفکری دهد آخر کارش بپشیمانی و سرانجام مهم او بسرگردانی
انجامد هر چند که این معنی راست است اما اندیشه بی آنکه وسیلهٔ طلب باو نکند رائی که خدا تعالی او را دیده
دور بینی عنایت کرده است چرا باور کند لیکن برای فهماندن گروهی که خرد دور بین ندارند یاد آر ندا ما
گرفتار تقلید گشته کار نمیفرمایند از سرگذشتهای پیشینان قصه زاهد که بفکر پای در میدان سبکی نهاد و دست بخون
ناحق آلوده شوی بیچاره را بباد داد مصداق این مقال است رای پرسید که چگونه بوده است آن
حکایت برهمن گفت که زاهد پس از تجربه بسیار بخاطر آورد که خدا شود بدانای در بیاب مشورت
کرد دانا گفت نیکو اندیشیده زن کردن چندین فائده دارد اول اسب بدلگام شهوت را رام میکنی
و از بد نفسی تا که در تنهائی دست دهد خلاص میشوی دوم فیضی که از چندین هزار سال از پدران گذشته
بتو رسید حیف باشد از تو بر نیفتد سوم زن نیک سرمایه سرانجام خانه است و پیرایه آرایش روزگار تو
میشود اما کوشش نمائی که آدم سره بدست افتد و زن نیکو بخانه آید زاهد پرسید که چه نوع زن توان کرد
گفت زن باید سازاینده دوستدار بدست آزما مونس غمگسار تو گردد و از سه قسم زن پرهیز نمائی اول
زنی که بیش از تو شوهری داشته باشد که همواره یاد او بکند دوم زنی که بدشتگاه خویش بر تو منت نهاده
باشد سوم زنی که ترا بیند آواز باریک گرداند خود را بخورد و انماید زاهد گفت ای یار آزموده کار از احوال
زنان آگاهی بخشیدی باز گوئی که چند ساله زن بکنم جواب داد که زنی جوان و نورسیده بخواه که صحبت
با زن پیر بیماری و ناتوانی آورد و خردمندان گفته اند زنان از چارده سالگی تا بیست سالگی جای
امن و امید اند و از بیست تا سی آرام دل طلبگاران اند و از سی تا چهل خداوند مال و فرزند و از
چهل تا پنجاه در بند نام و ناموس و در کار فریب و سالوس و از پنجاه که بگذشت بلای سیاه اند و آفت
مال و جاه و کاهش زندگانی زاهد پرسید که در باب حسن و جمال زنان چه گوئی گفت اصل در کار زنان
پارسائی و خوشخوئی ست با این اگر خوبروی باشد از این چه بهتر که درون فرزون آراسته داشته باشد و بدن
خوبروئی اگر سیرت پسندیده نداشته باشد بلای جان است و هر چند زشت صورت باشد و سیرت
نیکو دارد گرامی و بزرگ نعمتی القصه زاهد را پس از کوشش فراوان بمجد بخت از نژاد بزرگان
زنی بصورت خوب آراسته و بسیرت پسندیده پیراسته بدست آمد و از برای آنکه او را فرزندگرامی

خاسب شد پیر بیچاره با دل بریان و چشم گریان از پی میرفت و با خود اندیشه میکرد که عهد زنان را وفائی
و ایشان را بقائی نباشد و من بر سخنان او اعتماد کرده از گوشه خانه خود برآمدم و محنت غربی اختیار
کردم و اکنون نه روی بازگشتن دارم و نه رای و پی رفتن نمیدانم که آخر کار بکجا انجامد ملک زاده
و زن چون پاره راه رفتند بچشمهٔ آبی و سایهٔ درختی رسیدند پیاده شده پناه بسایه درخت بردند و
زمانی بر لب آب نشسته سخن آبدار میگفتند و دید بدار یکدیگر خرم دل و کامیاب بودند درین میان
زن دهقان بطهارت برخاست و دورتر خود را به بیشه که نزدیک چشمهٔ آب بود رسانید و هنوز
به بیشه نرسیده بود که شیر شرزه برخاست و او را ربود جوان چون آواز غریدن شیر شرزه بشنید
خود را بر پشت تگاور افگند و راه بیابان پیش گرفت و از بیم جان اسپ پیش میتاخت و از
پس می نگریست که محبوب او بچنگال شیر گرفتار است و سزای بیوفائی میبیابد و در همو قت پیر
دهقان افتان و خیزان بسر چشمه رسید و پی یار خود گرفته خود را بآن بیشه رسانید شیر شکم او را
دریده اپنجه خوردنی بود خورده رفته بود از دیدن حال سراسیمه شد و دانست که شومئ بیوفائی در و
کار کرد و بر خود و بر روزگار نکوهش میکرد و میگفت **مثنوی** دیروز چنان وصال جان افروزے
امروز چنین فراق عالم سوزی + افسوس که در دفتر عمرم ایام + این را روزی نویسند و
آنرا روزی + فائده این داستان آنست که هر که سر رشته وفا از دست بگذارد و بند بلا بر پای
دل نهاده باشد و طوق عذاب در گردن جان افگنده موش گفت انچه گفتی دانستم و میدانم
که بد عهدی و پیمان شکنی به بزرگان ستوده صفات نسبت ندارد خصوص که از دوستی و بزرگے
تو از چنگ دشمنان خلاص شدیم و بتازگی با تو پیمان دوستی بستیم غیر آنکه بعهد خود وفا کنم چاره نیست
لیکن در خاطر من چنین میگذرد که دوستان دو قسم اند اول آنکه بغیر ض به نیکذاتی آشنا شده رشتهٔ
دوستی را استوار ساخته است دوم آنکه بضرورت برای برآمد غرض خود طرح دوستی اندازد
آی گربه گروه اول در همه حال اعتماد را شاید و همه وقت از ایشان ایمن توان زیست
چه بنای دوستی ایشان بر خردمندی است که پای برجای دارد اما از جماعه دوم خاطر جمع
نتوان نمود که کردار و گفتار ایشان برای دفع زیان زدگی یا فراهم آوردن فائده باشد مرد خردمند
را اگر با این طائفه سروکاری افتد بعضی کارهای آنرا موقوف دارد و ببیکبارگی عنان اختیار

که بر زبان تو میگذرد و این چه اندیشه است که بخاطر تو راه می یابد اگر مرا این قسم خیالات در سر نبودی
رنج مسافرت بر خود نگزیدمی و داغ دوری وطن بر دل دردمند ننهادمی پیمان دوستی ما و تو
پنجان آمیخته است که بشکستم ستم گاران دور شود و بفریب مکاران سست گردد اگر بخواهی از سر نو
ما و تو پیمان بندم و سوگند خورم تا آرام خاطر تو شود پس از سر نو پیمان بستند زن سوگند خورد و قرار داد
که مرا اگر پیشتر رخت هستی باید بربست رفت و گذشت و اگر ترا قبل از من از این عالم باید گذشت
خود نیت من آنست که جان خود فدا سازم و یک لحظه زندگانی بی تو ننمایم و اگر سر نوشت چنین
باشد که مرا روزی چند باید زیست یقین بدان که در یاد تو بوده زار نزار خواهم گرد و پیمانی که بسته ام بپایان
خواهم برد دهقان از این سخن فریب آمیز دلخوش شد و سر بر زانوی یار دلجو نهاده در خواب شد
زمانی از این گفتگو نگذشته بود که یکی از ملوک بر سم شکار برآمده و از حشم خود جدا مانده بود تنها گذر
او بر ایشان افتاد زن از دیدن آن سوار دل از دست بداد و حسن زن نیز دام گرفتاری
دل آن سوار شد پس نزدیک آمده پرسید که چه کسی و اینجا چون افتادی زن آهی سرد بر کشیده
گفت ای دولت بیدار از حال بخت خفته می پرسی مونس روزگار من این پیر کهن سال
است عمری بسختی میگذرانم و از زندگانی لذتی ندارم جوان گفت روا باشد که تو با این روی دل افروز
صحبت این پیر فرتوت اختیار کنی و با چنین سرمایه حسن به بیوفائی روزگار گذرانی بیا تا من ترا بر سر
بزرگی نشانده ملکه این ولایت گردانم زن از آنجا که بیوفائی در نهاد ایشان است عهدی که بهمان
زمان بسته بود فراموش کرد و دل بمهر اهی او نهاد جوان چون او را بخود مائل دید گفت فرصت
غنیمت است برخیز و نزد من آئی تا ترا سوار کنم و تا بیدار شدن دهقان راهی دراز رفته
باشم زن سر دهقان را از زانوی خود برداشته بر خاک انداخت و چست و چالاک بر عقب جوان
سوار شد و دست در کمر او زد و همچنین حال دهقان بیدار شد جوانی فربه سوار ایستاده و زنش
دست در کمر او کرده است دود از نهادش برآمد و گفت که ای بیوفا این چه نقش است که تو بر انگیختی
و این چه قیر رنگ است که بعهد شکنی بر آمیختی مگر از سزای بیوفائی نمی ترسی که روزگار در کنار تو نهد زن
گفت بیهوده فریاد مکن که از خوبرویان وفا نباید دهقان را گفت زود باش تا از این پیر سال خورده
خلاص شویم ملک زاده عنان بر گردانید و خود را بتاخت و بیک چشم زدن از دیده دهقان

خائب شد پیر بیچاره با دل بریان و چشم گریان از پی میرفت و با خود اندیشه میکرد که عهد زنان را وفائی و ایشان را بقائی نباشد و من بر سخنان او اعتماد کرده از گوشه خانه خود بر آمدم و محنت غربی اختیار کردم و اکنون نه روی بازگشتن دارم و نه رای و پی رفتن نمیدانم که آخر کار بکجا انجامد ملک زاده و زن چون پاره راه رفتند بچشمه آبی و سایه درختی رسیدند پیاده شده پناه بسایه درخت بردند و زمانی بر لب آب نشسته سخن آبدار میگفتند و میدیدار یکدیگر خرم دل و کامیاب بودند درین میان زن دهقان بطهارت برخاست و دورتر خود را به بیشه که نزدیک چشمه آب بود رسانید چون به بیشه نرسیده بود که شیر شرزه برخاست و او را بر بود جوان چون آواز غریدن شیر شرزه شنید خود را بر پشت تگاور افگند و راه بیابان پیش گرفت و از بیم جان اسپ پیش میتاخت و از پس می نگریست که محبوب او بچنگال شیر گرفتار است و سزای بیوفائی میبیابد و در نیوقت پیر دهقان افتان و خیزان بسر چشمه رسید و پی یار خود گرفته خود را بآن بیشه رسانید شیر شکم او را دریده انچه خوردنی بود خورده رفته بود از دیدن حال سراسیمه شد و دانست که شومئی بیوفائی در وے کار کرد و بر خود و بر روزگار نکوهش میکرد و میگفت **مثنوی** دیروز چنان وصال جان افروزے امروز چنین فراق عالم سوزی + افسوس که در دفتر عمرم ایام + این را روزی نویسند و آنرا روزی + فائده این داستان آنست که هر که سر رشته وفا از دست بگذارد و بند بلا بر پای دل نهاده باشد و طوق عذاب در گردن جان افگنده نوش گفت انچه گفتی دانستم و میدانم که بد عهدی و پیمان شکنی به بزرگان ستوده صفات نسبت ندارد خصوص که از دوستی و بزرگے تو از چنگ دشمنان خلاص شدیم و بتازگی با تو پیمان دوستی بستم غیر آنکه بعهد خود وفا کنم چاره نیست لیکن در خاطر من چنین میگذرد که دوستان دو قسم اند اول آنکه بغیر غرض به نیکذاتی آشنا شده رشته دوستی را استوار ساخته است دوم آنکه بضرورت برای برآمد غرض خود طرح دوستی اندازد آی گروه گروه اول در همه حال اعتماد را شاید و همه وقت از ایشان ایمن توان زیست چه بنای دوستی ایشان بر خردمندی است که پای برجای دارد اما از جماعه دوم خاطر جمع نتوان نمود که کردار و گفتار ایشان برای دفع زیان زدگی یا فراهم آوردن فائده باشد مرد خردمند را اگر با این طائفه سروکاری افتد بعضی کارهای آنرا موقوف دارد و ببیکبارگی عنان اختیار

که بر زبان تو میگذرد و این چه اندیشه است که بخاطر تو راه می یابد اگر مرا این قسم خیالات در سر بودی
رنج مسافرت بر خود نگزیدمی و داغ دوری وطن بر دل دردمند ننهادمی پیمان دوستی ما و تو
بچنان آمیخته است که بستم ستم گاران دور شود و بفریب مکاران سست گردد اگر بخواهی از سر نو
ما و تو پیمان بندم و سوگند خورم تا آرام خاطر تو شود پس از سر نو پیمان بستند زن سوگند خورد و قرار داد
که مرا اگر بیشتر رخت هستی باید بربست رفت و گذشت و اگر ترا قبل از من از این عالم باید گذشت
خود نیت من آنست که جان خود فدا سازم و یک لحظه زندگانی بی تو نتمایم و اگر سر نوشت چنین
باشد که مرا روزی چند باید زیست یقین بدان که در یاد تو بوده زار نزار خواهم گرد و پیمانی که بسته ام بپایان
خواهم برد دهقان از این سخن فریب آمیز دلخوش شد و سر بر زانوی یار دلجو نهاده در خواب شد
زمانی از این گفتگو نگذشته بود که یکی از ملوک بر سم شکار برآمده و از حشم خود جدا مانده بود تنها گذر
او بر ایشان افتاد زن از دیدن آن سوار دل از دست بداد و حسن زن نیز دام گرفتاری
دل آن سوار شد پس نزدیک آمده پرسید که چه کسی و اینجا چون افتادی زن آهی سرد بر کشیده
گفت ای دولت بیدار از حال بخت خفته می پرسی مونس روزگار من این پیر کهن سال
است عمری بسختی میگذرانم و از زندگانی لذتی ندارم جوان گفت روا باشد که تو با این روی دل افروز
صحبت این پیر فرتوت اختیار کنی و با چنین سرمایه حسن به بیوائی روزگار گذرانی بیا تا من ترا بر سر
بزرگی نشانده ملکه این ولایت گردانم زن از آنجا که بیوفائی در نهاد ایشان است عهدی که بهمان
زمان بسته بود فراموش کرد و دل بمهر ای او نهاد جوان چون او را بخود مائل دید گفت فرصت
غنیمت است برخیز و نزد من آئی تا ترا سوار کنم و تا بیدار شدن دهقان راهی دراز رفته
باشیم زن سر دهقان را از زانوی خود برداشته بر خاک انداخت و چست و چالاک بر عقب جوان
سوار شد و دست در کمر او زد در همچنین حال دهقان بیدار شد جوانی دید سوار ایستاده و زنش
دست در کمر او کرده است درد از نهادش برآمد و گفت که ای بیوفا این چه نقش است که تو بر آب نگاشتی
و این چه نیرنگ است که بعهد شکنی بر آمیختی مگر از سزای بیوفائی نمی ترسی که روزگار در کنار تو نهند زن
گفت بیهوده فریاد مکن که از خوبرویان وفا نیاید و جوان را گفت زود باش تا از این پیر سال خورده
خلاص شویم ملک زاده عنان برگردانید و عیون خود را بتاخت و بیک چشم زدن از دیده دهقان

سر خود گیر زبان دوستی برکشود و گفت چون بر مقصود خود دست یافتی و بر مراد دل کامیاب شدی
در وفای عهد کاهلی مینمائی و پیمانی که بسته بودی میخواهی که بشکنی من میدانستم که وفادار نیست که
در طبایع عطار روزگار تو ان یافت و بسر بردن عهد و پیمان جوهر لیست که در خزینهٔ زمانه موجود باشد حالا معلوم
شد که وفا سیمرغیست که از وجزنامی در میان نیست و نیکو عهدی کیمیائیست که از حقیقت آن نشانی
نه موش گفت حاشا که من خود را بداغ بیوفائی نشان سازم مصرع ای خاک بران سر که در ان مغز
وفا نیست + گربه گفت اگر چنین میگوئی گرد ار خود را گواه بیار که هیچ گفتار بی کردار راست نیاید آ
موش بدانکه هر که پیمان شکسته و نادرست عهد باشد بدو آن رسد که بدان زن دهقان رسید
موش پرسید چگونه بوده است آن حکایت گربه گفت آورده اند که در
دیهی از دیههای کارتن دهقانی بود که از حوادث روزگار تهی دست و بینوا شده بود همواره بفقر و
فاقه میگذرانید و با آنکه در زراعت هنرمند بود چون دست مایه نداشت تنگدستی با حوال او راه
یافته بود زن دهقان که در خوبی و حسن یگانهٔ زمان بود از بینوائی و فرو ماندگی زبان طعنه بگشود که
تا کی در گوشهٔ کاشانه بنشینم و ما را و خود را در اندوه و ناکامی ببینی همان بهتر که از خانه برائی و جست و جوئی
و تنگ پوی بکنی شاید در روزی گشاده شود دهقان گفت در انچه میگوئی حق بجانب تست و
راست میگوئی لیکن عمری درین دیار بمهتری گذرانیده ام و اکثر دهقان دیه مزدوران من
بوده اند الحال کاری نیز مزدوری نتوانم کرد و ننگ مزدوری کشیدن بر خود قرار نمیتوانم داد اگر
میگوئی ازین دیار می برایم نادر غربت اگر رنج مزدوری کشیده شود باری عاری نباشد زن
از رنج فقر و بی برگی به تنگ بود محنت غربتی بخود قرار داد و بهمراهی شوهر روان شد و هر دو بجانب
بغداد آورده کوه و بیابان و هامون و دشت می پیمودند روزی از بسیار ماندگی بسایهٔ درختی
پناه بردند و هر گونه سخن با یکدیگر میگفتند درین میان دهقان را اندیشهٔ دور دراز در دل افتاد بازن
گفت ای یار گرامی از وطن خود برامده ام و بجائی میرویم که کسی ما را نمی شناسد و ما را نیز با کسی آشنائی
نیست شاید که مردم آنجا ستم پیشه باشند یا فریب سازند تا بکجا آمده و در حسن تو دل از دست داده
بزور یا فریب ترا از من جدا سازند و تو نیز بفر و حسن و جوانی از پیری و بینوائی من سیر آمده جدائی
من اختیار کنی در ینصورت چاره من جز مردن نباشد زن جواب داد که این چه سخن است

هر چه می پرسی تنی دارم بسته بند مشقت و دلی سوخته آتش محبت موش گفت اندوه را
بخود راه مده که سخنی دلپذیر دارم اگر بشنوی گربه بچالاکی بسیار آرزوی شنیدن کرد موش
گفت هرگز شنیده که سخن دروغ را در دلها فروغ نبود بدانکه همیشه بغم تو شاد بودم و ناکامی
ترا شادکامی خود می شمردم ولیکن امروز در بلا شریک توام و اخلاص خود را در چیزی اندیشیده ام
که خلاص تو نیز در انست و من بدین واسطه میخواهم که با تو دوستی گزینم تا از برکت آن مرا و ترا از
چنگ دشمنان رهائی حاصل شود نظر بر دور اندیشی و پیش بینی تو یقین دارم که مرا در سخن
راست گفتار و درست کردار اندیشی و اگر با دورنگی بنگری که راسو از پس من در کمین نشسته و زاغ
بر بالای درخت انتظار من می برد و هر دو قصد آن دارند که مرا از نهاد من برآورند اگر مرا از
خود بعهد و پیمان ایمن گردانی به نزدیکی تو سر افرازشوم هر آینه ازین دشمنان جانی خلاص میابم
و باندک زمانی سر بندها ترا ببرم تا تو هم ازین دام بلا خلاص گردی گربه از شنیدن این سخنان
در فکر شد و در چپ و راست این سخن می نگریست موش فریاد برکشید که ای دانا وقت میگذرد
چه جای اندیشه است چنانچه من دل بزندگانی تو خوش میکنم و تو هم بحیات من خوش باش
که رشته حیات هر یکی از ما بدیگری فرو بسته است و حال من و تو بکشتی و کشتیبان میماند بکوشش
کشتیبان کشتی بکناره میرسد و کشتیبان به بیشی کشتی کاری میکند گربه از دوربینی خود راستی
موش دریافته دل بصلاح نهاد و دوستی موش را بر خود قرار داد چنانچه پذیرائی خاطر هر کدام شود بدوستی
پیمان بستند پس گربه پرسید که اکنون بگوی که ما را چه باید کرد و چه حیله باید ساخت و چگونه طرح دوستی
درمیان باید انداخت موش گفت که مناسب آنست که نظر بر دوستی قدیم با یکدیگر پیش آیم
تا از دیدن این حال دشمنان از من ناامید گشته بی بهره باز گردند بعد ازان بدل فارغ و خاطر
آسوده بند از پای تو بردارم گربه این را قبول نموده و موش با امید تمام نزدیک گربه شد
گربه دلجوئی او نموده نوازش و مهربانی بجا آورد راسو و زاغ از دیدن این حال از شکار موش
دل برگرفته بطلب دیگر راه تلاش پیش گرفتند و موش شادمانه کرده در بریدن بندهای گربه
آغاز نمود درین میان دشمنی قدیمی گربه بخاطر رسید و گرمی بریدن بندهای گربه سرد شد گربه
از انجا که پیش یاب و دوربین بود دریافت که موش در اندیشه افتاده است ترسید که بند نابریده

از روی دور بینی با دشمنان بسر برده اند و امید دوستی از انها نه بریده و نیز بر بر دوستی اعتماد
فراوان روای نداشته اند پس از دوستی و صلح هر دشمنی پرهیز باید کرد شاید که انیمعنی سبب حصول
فائده یا دفع زیانی شود ای رای روشن ضمیر هر که از امیر و فقیر و بادشاه و گدا این چشم دور بین گشاید
در دولت بر او گشوده شود و اقبال او پایدار بماند سرگذشت های این بسیار است و داستانهای
بیشمار قصهٔ موش و گربه باین حرف موافقت تمام دارد رای پرسید چگونه بوده است آن
حکایت برهمن گفت آورده اند که در بیشه درختی بود در بلندی از همه درختان بر سر آمده و در
زیر درخت سوراخ موشی بود بارای حیله انگیز طبع تیز و ذهن زود فهم داشت و در
نزدیکی آن درخت گربه کاشانه راست کرده بود روزی صیادی در پای آن درخت دامی
برگشاده قدری گوشت بروی دام بست گربه حریص را بوی گوشت از گوشهٔ خانه قناعت
بیرون آورد و گرفتار دام ساخت درین میان موش نیز بجست و جوی روزی از سوراخ
خود برآمده بود ناگاه چشمش بر گربه افتاد دید که روی دشمن جانی صبر از دست ربود و نزدیک
بود که هوش نیز رود چون نیک در نگریست او را بستهٔ دام صیاد یافت شکر ایزدی بجا آورد
گرفت و برای صیاد دعا کردن بنیاد نهاد ناگاه در یک جانب نگاه کرد راسوئی دید در کمین او
نشسته است روی بر درخت آورد زاغ دید که از بالای درخت میل گرفتن او دارد و هیبت
ترس بر هوش غلبه کرد بخود اندیشید اگر پیش روم گربه مرا میگیرد و اگر باز گردم راسو بمن می آویزد
و اگر بر جای ایستم زاغ قصد من میکند و دیگر با خود اندیشه نمود که خرد برای چنین روزها است
که بر همنونی او چاره باید جست همان بهتر که در چنین بینوای پناه باو برم که هیچ دستگیری مهربان
تر از استاد خرد نیست و عاقل آنست که در زمان بلا دل از جا ندهد و بخیالهای نادرست کار
را بر خود تنگ تر نسازد و مرا هیچ تدبیر درست ازان نیست که ترس و بیم را بخود راه نداده نزد گربه روم
و سخنان صلح آمیز و صلحی انگیز در میان بنهم آنچنان که مرا با و احتیاج است و او نیز بمدد من محتاج
است اگر گربه بسخن مرا بگوش خردمندی بشنود و تمیز عاقلانه نماید و مرا راست گفتار و درست
کردار دانسته از مکر و نفاق دور داند امیدوار درگاه الهی چنانست که ببرکت راستی هر دو از چنگ
اندوه خلاص شویم پس نزدیک گربه رفت و پرسید حال چیست گربه بآواز اندوهناک جواب داد

خبر بازگشتن زاهد رسید راسوار نیکه خدمتی پسندیده نموده است خون آلود پیشتر دوید زاهد بنجیار
انیکه پسیر مرا کشته آمده است در ساعت عصا بر سر او زد و آن راسو خیر خواه خدمت گذار خود
را بی آنکه اندیشه نماید کشت چون بخانه در آمد پسر را بسلامت یافت و مار در گرد گهواره مرده افتاده
دید دانست که حال چیست بر بیفکری خود و خون ناحق ریختن افسوس میخورد و سنگ بر سینه میزد
که مادر فرزند پرسید و از سرگذشت خبردار شد زبان بنصیحت برگشود و گفت که آزرده خاطر مباش
که این بلا پهلوانان را و بزرگان آگاه دل را در پیش آمده است توفیق الهی و خردمندی بسیار
باید تا از تیزی در کارها ایمن شود و بی بمقصود برد نشنیده که در زمان پیشین بادشاه درشتخو
باز پیش آمده بود امثال این سرگذشتها بسیار است باید که در غم خوری که سود ندارد در روزگار
نگذرانی زاهد از سخنان دلاویز او بقدری تسلی یافت و در پی رضاجوئی الهی شد خلاصه آنکه شتاب زدگی
امریست ناپسندیده خردمندان گذشته و حال آنکه هیچ دانائی چه جای بادشاهی در زمان غضب کاری
بشتاب زدگی نکند و تا آنکه بعقل و اندیش مشورت ننماید بلکه تنها بعقل خود نه پسند نموده
از خردمندان دولتخواه نپرسند و حقیقت حال بدلیل روشن نشود آغاز در کار ننمایند تا مقصود
در کنار افتد و غم روی ننماید و همواره بخاطر جمع و دل آسوده زندگانی گذرانند ÷

باب نهم در دور اندیشی و بفریب آزاد شدن از جنگ دشمن

رای والا تسلیم به بید پای برهمن فرمود که شنودم داستان زیان زدگی بنجیری و بیفکری اکنون
لطف نموده باز نمای که هر که بدام دشمنان گرفتار گردد و از چپ و راست دشمنان قوی در آیند
و کار بر او تنگ شود و چگونه دست برد نماید بر همن گفت اگر بحیله و دوست گرفتن از دشمنان خلاصی
خود میسر آید فروگذاشت نکند و بدوستی و صلح گراید که دوستی و دشمنی بسیار چنان باشد که زود
زوالی پذیرد و با بهاری میماند گاه میبارد گاه می ایستد و خردمندان گفته اند مهر و کین مردم روزگار
پایدار نیست و نزد خرد اعتبار ندارد شاید و بر نزدیکی بادشاهان و حسن خوبان و وفای زنان
اعتماد نتوان کرد و دل دران نتوان بست بسا دوستیهای قدیم و محبت های استوار بیکبارگی
برطرف شده است و بسیار از دشمنی که تو همی بدوستی بدل گشته است و از اینجاست که پیشینیان

زمانی دراز پرشد چون خواست که بلبب ساند بار دیگر همان جنبش کرد و آن همه را بر بخت شاه از بسیاری تشنگی بی آنکه اندیشه نماید باز را بزمین زد و هلاک ساخت درین میان رکابدار شاه رسید باز را کشته دید و شاه را تشنه یافت فی الحال مطره از فتراک بکشاد و جام را پاکیزه بشست و خواست که آب دهد شاه فرمود که مرا دین آب زلال که از کوه میچکد میل بسیار است تو بالای کوه برآئی و از سرچشمه این آب جام پر کرده فرود آر که دیگر طاقت نمانده که در جام قطره فراهم آید رکابدار چون بسرچشمه رسید چه که اژدها بر لب آب چشمه مرده است و لعاب زهرآلود او با آب چشمه آمیزش یافته قطره قطره از کوه فرو میچکد رکابدار سر اسیمه از کوه فرود آمده صورت حال بعرض رسانید و جام آب سرد از مطره بشاه داد شاه جام آب سرد بر لب نهاده اشک گرم بارید و رکابدار را از سر گذشت باز آگاه ساخت و بر شتاب زدگی و بیفکری خود نکوهش بسیار نمود و تا زنده بود این داغ حسرت از سر دل او نرفت و فائده این داستان آنست که خردمندان در کار و بار خود بی اندیشه درست و فکری راست آغاز نکنند زاهد را از سخنان زن خردمند آرام تمام حاصل شد و با خود نذر کرد که بعد ازین گرد امثال این کار نگردم خلاصه این باب آنست که زاهد گوشه نشین را هوای خانه داری و کد خدائی بسر افتاد بیکی از دوستان آزموده مشورت نموده از خاندان بزرگ زنی دوربین خیر اندیش چنانچه آئین خردمند باشد بخواست و چون نشان حل ظاهر شد همواره بخیال پسر بسر بردی و گفتی که پسر خود را چنین دانش آموزم و چنان هنرها بیاموزم و بمردم بزرگ کد خدا سازم او را فرزندان گرامی بظهور آید و امثال این امیدهای دور و دراز که از پرستان بیخبر نمایند میکرد زن دانا گفت این چه باد هوائیست که میکنی از کجا که من بارور باشم و از کجا که پسر زایم تا انیمه خیالات دور در کار آن فرزند کنی حال تو بآن پایه رسیمانده که بسخنان دور از کار سبوی شهد و روغن را شکست و سر و روی خود بآن آلوده ساخت زاهد از انچه پیش گرفته پشیمان و بیمان بست که دیگر آرزوی بسیار میل چشم خرد است ننماید چون یکچند بگذشت او را پسری بوجود آمد و بدیدار فرزند خرم دل بوده زندگانی میگذرانید تا روزی یاد آن پسر او را به پدر سپرده بجهان رفته بود و پدر او را بر اسوکه نگهبانی منزل داشت سپرده بطلب بادشاهی بیرون شتافته قضارا مار بزرگ قصد پسر زاهد نموده را سوبرین آگاه شده قصد مار کرد و در ساعت بکشت چون

زان زاهد را طلب نمود جز رفتن چاره ندید پسر را بر اسوی که همواره خانه را بامید او گذاشتندی سپرده
بیرون آمد غائب شدن زاهد همان بود و ماری بزرگ رو بگهواره آوردن همان چون راستو
که مار چنین قصد گهواره کرده است و میخواهد که کودک را هلاک سازد بر جست و حلق او را بگرفت چندانکه
بکشت چون زاهد باز آمد راسوی در خون غلطیده و آلوده با رزوی آنکه کار نیک کرده باشد
به پیشوائی زاهد دوید زاهد پنداشت که پسرش را کشته است و آن آلودگی از خون اوست خشمگین
شده سر رشته خرد از دست داد و پیشتر از آنکه پیروی کار نماید عصا بر راسو آنچنان زد که در حال جان
سپرد زاهد چون بخانه در آمد پسر را بسلامت در گهواره یافت و در نزدیک آن ماری بزرگ مرده
افتاده دید سنگ حیرت بر سینه زدن گرفت و ناله و فریاد کنان میگفت که این چه ناشکیبائی و بیخردی
بود که من کردم کاشکی هرگز این پسر مرا نشدی تا من بمهربانی او پاسبان سرای و نگهبان خانمان
خود را بی سبب نگشتمی زاهد در طپیدن بود که زن باز آمد و از سرگذشت آگاه شد زبان ملامت دراز کرد زاهد
سر در پیش افکنده گفت ای یار عزیز پیش ازین مرا نکوهش مکن که از کردار خود شرمسارم حال تو بدان
ماند که نشیبی بر سر ریشی زند و جراحت را نمک مرهم سازند زن گفت راست میگوئی مقصود من
آنست که حالا از خواب غفلت بیدار شدی و ازین کاری که کردی ترا تجربه حاصل شد که عاقبت
شتاب کاری پشیمانی و شرمساری باشد سبکی در هیچ کاری نکنی که مرد شتاب کار شاید مرا و در
کنار خود نه بیند و نه همین تو درین دام افتاده و دراندوه بر خود گشاده پیش ازین بسیار حادثه ها شنیده
است و من شنیده ام که بادشاهی باز خود را بی گناهی کشت و در غم بسیار درماند زاهد پرسید
چگونه بوده است آن حکایت زن گفت آورده اند که در زمان پیشین بادشاهی بازی را
بسیار دوست داشتی و همواره دست دولت بادشاهی آرامگاه او بود روزی بادشاه با دار
گرفته بشکار رفته بود آهوی از پیش برخاست ملک از بسیاری شوق در پی وی بتاخت
و آهو را دریافت در ضمن تاختن اگرچه ملازمان درگاه از عقب میدویدند اما هیچکدام بشاه نرسیدند
درین میان ملک تشنه شد بهر طرف بجست و جوی آب پیدا نمیدانست ناگاه بدامن کوهی رسید دید که از بالای کوه
آب میچکد جام از ترکش برآورده گذاشت تا قطره آب که میچکد ازان جام فراهم آید چون جام پر شد و خواست که
درکشد آن باز پرید و آب جام تمام ریخته شد شاه از تمنعی کوفته خاطر گردید بار دیگر جام در زیر آن سنگ داشت تا پس از

پدید آید کوشش مینمود چون نمیکند برامد و انچه آرزو میخواست بدست نیفتاد زاهد از اسباب ظاهری نومید
گشته دست نیاز بدرگاه جهان آفرین کارساز بی نیاز برکشاد و پیوسته صبح و شام دعا کردی و برد کار
از خدا طلبیدی تا آنکه زن زاهد بار ور شد زاهد شادی بسیار کرد و همواره بیاد فرزند زندگانی مینمود
روزی بزن گفت که زود باشد که پسر خوبروی خوشخوئی پدید آید تا من او را نام نیکو کنم و در پرورش او
کوشش فراوان بجائی آورم و راه رضاجوئی بیاموزم تا نبردی پیشوای خداطلبان گردد پس او را
بخانواده بزرگ نسبت کنم و از و فرزند و نبیره ها بظهور آید و نام نیکوئی من بوسیله فرزندان نیکوکار
پایدار بماند زن گفت ای زاهد این سخنان لایق خردمندان نیست که میگوئی از ماندن فرزند خرم
گردد و اگر باشد از کجا که پسر باشد و اگر باشد از کجا بزید چون پایان کار پند انیست چرا چون نادان خیال
پرست حرف میگوئی تو آن پارسای میمانی که بهوده شهد و روغن بر روی و موی خود فرو ریخت
زاهد پرسید چگونه بوده است آن حکایت زن گفت آورده اند که مردی پارسا در همسایگی بازرگانی
خانه داشت و از دولت او روزگار پارسا بعیش و کامرانی میگذشت بازرگان پیوسته شهد و روغن
فروختی هر روز اندکی از ان بپارسا دادی پارسا چیزی خرج کردی و باقی را در سبو نهادی روزی سبو
پر بافت بخود اندیشید که اگر زده من باشد بده و رم بفروشم سرانجام کار خود نمایم و ازین زر پنج گوسفند بخرم
و این پنج گوسفند بهر شش ماه بزایند و هر یک دو بچه آرد سالی بست و پنج شوند و ده سال از نتایج ایشان رمه ها پدید آید
بعضی را بفروشم و روزگار خود را آراسته و پیراسته گردانم و زنی از خاندانی بخواهم و بعد نه ماه پسری بزاید
تربیت او نمایم حکمت و آداب بیاموزم و اگر بی ادبی نماید به عصا که در دست دارم ادبش کنم چنان
در خیال فرو رفته بود که پسر بی ادب بزائیده را در حضور دانسته عصا بکشید و بر سبوی شهد
و روغن که آمد در هم شکست و شهد و روغن که بالای طاق نهاده بود و خود در زیر آن رو بر و نشسته
بزد چون عصا بر سبو آمد در هم شکست و شهد و روغن بر سر و روی و جامه و موی پارسا ریخت آن
جمله خیالها بیکبار گریخت این داستان برای آن آوردم تا بدانی که اینچنین اندیشه های نادرست
نباید کرد زاهد ازین سخنان از خواب بیدار شد تا آنکه زاهد را پسری نیکوروی پدید آمد شکر بجا
آورد و شب و روز گرد گهواره بگشت و در تربیت او میکوشید و بکار دیگر نمی پرداخت روزی
مادر او بحمام رفت و پسر را بدر سپرد و دو زنگار داشت آن تاکید بسیار کرد زمانی نگذشته بود که پادشاه

کردن باری پیش گرفته بدانچه خرد خورده دان فرماید رزوی فهمیدگی و دانستگی بجای آورد و کارش حسب
مدعا رو نماید و هر که عنان اختیار خود را بدست بیفکری دهد آخر کارش بپشیمانی و سرانجام مهم او بسرگردانی
انجامد هر چند که این معنی راست است اما اندیشه بی آنکه دلیلی لطلبد باور نکند رائی که خدا تعالی او را دیده
دوربینی عنایت کرده است چرا باور کند لیکن برای فهماندن گروهی که خرد دوربین ندارند یاد آرند اما
گرفتار تقلید گشته کار نمیفرمایند از سرگذشتهای پیشینان قصه زاهد که بفکر پای درمیدان سبکی نهاد و دست بخون
ناحق آلوده شوی بیچاره را برباد داد مصداق این مقال است رای پرسید که چگونه بوده است آن
حکایت برهمن گفت که زاهد پس از تجربه بسیار بخاطر آورد که خدا شود بدانای در بیاب بمشورت
کرد دانا گفت نیکو اندیشیده زن کردن چندین فائده دارد اول اسب بدلگام شهوت رام میکنی
واز بد نفسی تا که در تنهائی دست دهد خلاص میشوی دوم فیضی که از چندین هزار سال از پدران گذشته
بتو رسید حیف باشد از تو بر نیفتد سوم زن نیک سرمایه سرانجام خانه است و پیرایه آرایش روزگار تو
میشود اما کوشش نمائی که آدم سره بدست افتد و زن نیکو بخانه آید زاهد پرسید که چه نوع زن توان کرد
گفت زن باید ساز اینده دوستدار بدست آرنا مونس غمگسار تو گردد و از سه قسم زن پرهیز نمائی اول
زنی که پیش از تو شوهری داشته باشد که همواره یاد او بکند دوم زنی که بدستگاه خویش بر تو منت نهاده
باشد سوم زنی که ترا بیند آواز باریک گرداند خود را بخور و انماید زاهد گفت ای یار آزموده کار از احوال
زنان آگاهی بخشیدی باز گوئی که چند ساله زن بکنم جواب داد که زنی جوان و نورسیده بخواه که صحبت
با زن پیر بیماری و ناتوانی آورد و خردمندان گفته اند زنان از چارده سالگی تا بیست سالگی جای
امن و امید اند و از بیست تا سی آرام دل طلبگاران اند و از سی تا چهل خداوند مال و فرزند و از
چهل تا پنجاه در بند نام و ناموس و در کار فریب و سالوس و از پنجاه که بگذشت بلای سیاه اند و آفت
مال و جاه و کاهش زندگانی زاهد پرسید که در باب حسن و جمال زنان چه گوئی گفت اصل در کار زنان
پارسائی و خوشخوئی ست با این اگر خوبروی باشد از این چه بهتر که درون و برون آراسته داشته باشد و زن
خوبروئی اگر سیرت پسندیده نداشته باشد بلای جان است و هر چند زشت صورت باشد و سیرت
نیکو دارد گرامی و بزرگ نعمتی القصه زاهد را پس از کوشش فراوان بمدد بخت از نژاد بزرگان
زنی بصورت خوب آراسته و بسیرت پسندیده پیراسته بدست آمد و از برای آنکه او را فرزند گرامی

سنگ پشت گفت زود برگردیم و باز آئیم بوزنه گفت چنین باشد پس از نیمه راه برگشته بآشیانه
بوزنه رسیدند بوزنه بر جست و برد رخت برامد و بخود نذر کرد که دیگر باز آزموده را باز نگیرد و بی
از گوشه خود برنیاید چون زمانی گذشت سنگ پشت آواز برکشید که وقت میگذرد زود تر بیا
بوزنه بخندید و گفت ای بیخرد پر فریب سر از من بدار و راه خود گیر و گمان مبر که من همچنان باشم
که روباه گفته بود که آن خرد دل و گوش نداشت و شیر آنرا باور کرد خلاصه آنکه بهمرسانیدن مقصود
آنقدر دشواری نخواهد که نگاهداشت آن بسیار مردم بدشواری مقصود بدست آورده اند و آسان
از دست داد چنانکه سنگ پشت را بی گوشتی دوستی بوزنه دانا مهربان که بروزگاران بهم نتوانند
دست داد و از راه نادانی برباد داده و چندانکه سر بر سنگ زد سنگ بر سر زد فائده نکرد و خرد
را باید که این حکایت را شنیده فهم درست را پیشوای کار و بار خود سازد تا سرافراز دین و دنیا گردد

باب هشتم در زیان شتاب زدگی در کارها

رای دانشلیم به بیدپای برهمن گفت که در باب نگاهداشت مقصود انچه سرمایه این روزگار تواند
بیان فرمودی امیدوارم که اکنون بازنمائی که شتاب زدگی در کارها چون است بعضی میگویند
که در بهمرسانیدن مقصود و بدست آوردن مطلوب تدبیری باید کرد این سخن پیش عقل و دور اندیشان
چه صورت دارد برهمن گفت ای رای روشن ضمیر نیکو پرسیدی آنکه شتابی را نیک دانسته است
از نافهمیدگی و کم خردی است نکوهیده ترین صفتی از شتاب زدگی نخیزد باشد چه کارها که از عقلا
برهم نشده و چه خاندانها که از دست شتاب کاری خراب نگشته خردمند را باید که در هر کاری
که آغاز کند خواه نیت بهمرسانیدن نیکی باشد خواه دور کردن بدی اول اندیشه درست نماید و
چندین بار به عقل خود و بخردان دوستان راست کردار مشورت بکند و تا پایان کار و سرانجام حال
نداند دست دران کار نکند و از شادی فائده که خواهد شد خوشحال گردیده مغرور نشود و از محنتی که
روی دهد آزرده نگردد و خاطر را نومید نگرداند بسا شادیها که غم بار آرد و بسا غمها که خورمی خوشحالی
نتیجه دهد رای آگاه دل تیزی و شتابی اگرچه از همه کس ناستوده تر است و ستوده ترین
خصلتی که ایزد تعالی آدمیان را بدان آراسته گردانیده است حلم و وقار است هر که در هر کاری

برجست و دست بوزنه گرفت رای از شور زد بیدار شد و از سر گذشت واقف شد و آن
بوزنه را از نظر انداخت و آن وزور را بنواخت چون ناآزموده آن بوزنه را دوست گرفته بود
پشیمان شد سنگ پشت در جواب آن سخنان دلاویز گفته بر هوش خود بوزنه را آگاه ساخت
و با یکدیگر پیمان دوستی بسته بسر می بردند چون روزگار دراز بر این بگذشت جفت آن سنگ پشت
از جدائی شوهر خود نزار و نزار شد و از نیکه خبری نداشت که شوهرش را چه شد و کجا رفت کمال
پریشانی و حیرانی داشت با خواهر خوانده درد خود در میان آورد و چاره کار خود را جست
خواهر خوانده گفت که شوهر تو راه بیوفائی گرفته به بوزنه دوست شده است بدیدار او گرم
است و ترا فراموش کرده چاره این کار آنست که بوزنه را به تدبیری هلاک کنم پس گفت
ای خواهر تو خود را بیمار ساخته نامن نگویم سخن مکن پس آن خواهر خوانده کس پیش سنگ پشت
فرستاد و گفت جفت ترا وقت رفتن است اگر آمده وداع کنی از مردمی دور نباشد سنگ پشت
بصد خون جگر جدائی بوزنه بخود قرار داده رخصت گرفته بخانه آمد و بهیوش زن را دید یاد همدمی
های قدیم نموده آزرده خاطر شد خواهر خوانده فریب ساز آهی سرد بزد و گفت چه می پرسی که
بیمار است که زنان را درون شکم پدید آید و طبیبان داردی از چیزی قرار داده اند که یافتن آن
دشوار بلکه نتوان یافت ازان چه می پرسی که هنگام وداع کردن است نه زمان پرسیدن سنگ پشت
گفت بگوئی شاید دست و پای توانم زد بهم توانم رسانید پس خواهر خوانده گفت دل بوزنه
می باید علاج آن شود و بوزنه کجا بهم میرسد سنگ پشت از خانه برامد و برای خاطر زنی فریب
بدوست خود اندیشید و بخود گفت که همان بهتر که آن بوزنه را بخانه خود آرم و بهر بهانه که دست دهد
او را بکشم و دل او را بدست آورم پس پیش بوزنه آمد و بسخنان دوستانه او را فریب داده بر پشت
خود گرفته بآن طرف دریا خواست که بگذراند در میان دریا از انجا که بیوفائی را بخوردی لازم است
قصه بیماری زن و علاجی که فرموده بودند بر زبان او گذشت بوزنه دانا بود گفت ای برادر
اندوگین مباش این کار آسانست زنان ما را نیز این بیماری افتد دل خود را بدهم و چاره
آن کنم و باز دل برگیریم و بجای خود نهم اما افسوس که این را در منزل ما نگفتی تا دل خود را
همراه برداشتمی که دل چون غمخانه جهان ست هرگاه بخانه دوستی رویم همراه نیاوریم پس

خواست عذر این گناه ✤ خلاصه این باب آنست که کاردانا نام فرمانروای بوزنه از گردش روزگار
از امیری بدرویشی افتاد و از ننگ و ناموس و از وطن برامده در یکی از جزیره بمیوه های خشک و تر
صحرائی قناعت کرده در مرضیات الهی بسر می برد روزی بر درخت انجیر که بر کنار دریا واقع شده بود
برامد و انجیر میچید و میخورد ناگاه یکی از چنگ اورها شد در آب افتاد از آواز آن خوشحالی در دل
بوزنه راه یافت زمان زمان انجیر می انداخت و وقت خود را ازان آواز خوش میگذرانید دری
زیر آن درخت سنگ پشتی ازان طرف دریا بسیر آمده بود چون روزی آنجا تماشای دلکش
آن صحرا البسری برد و انجیرها که بدو سازترانه بوزنه بود هرگاه افتادی سنگ پشت آنرا بخوردی و
از کاشتی که بوزنه برای او مهمانی میکند بخاطر آورد که هرگاه این بوزنه بی آشنائی این مهربانی و کرم
میفرماید اگر او را بدوستی گزینم هر آینه سرمایه دولت من باشد و پیرایه سعادت من گردد پس سنگ پشت
آواز برکشید و ثنا آغاز کرد و گفت ای پیشوای کریمان از راه دور بسیر سم میخواهم که بدوستی تو
سرفراز شوم و هر که دوست ندارد اگر همه چیز دارد تهی دست است بوزنه گرم روی نموده بلطف
پرسید و گفت این اندیشه خوئی در سرت افتاده است اما مرا بردانش تو وقوف نباشد دوستی
کردن نتواز قانون خرد دور مینماید چنانچه فرمان ده کشمیر بی آنکه بازماید و پایه عقل او سادر باید بوزنه
را محرم اسرار ساخته بنواخت و آن بوزنه کناره فولادی چون قطره آب در دست گرفته همه شب
بر بالین حاکم کشمیر ایستادی و همواره پاس داشتی و لحظه خواب نکردی شبی در دی نقب زده تا
خوابگاه آمد که انچه از مال بدست افتد سرمایه روزگار خود گرداند از چپ و راست دیدن گرفت
ناگاه دید که بوزنه بر بالین حاکم کشمیر کناره بر دست گرفته ایستاده است در اندیشه شد که چه حکمت
است که شمشیر آبدار جز بدست خردمندان دولتخواه نباشد بدست این بوزنه چون افتاده
است و محرمیت بزرگان که جز بدانشوران کار آگاه نسزد این فرومایه برای چه اینجا راه یافته
است درین خیال بود که مورچه چند از سقف ایوان بر سینه رای کشمیر افتاده رفتن آغاز کرد مذدخراش
بدل رای رسانید ند ملک کشمیر در عین خواب دست بر سینه زد بوزنه دید که ازان خبری نگیرد
مورچه ها را دید که بر روی سینه رای میدوید ند بوزنه در غضب شده کناره برآورد تا بر مورچه ها
زند و از بیخبری بخاطر نیاورد که بر سینه رای نیز ند کشیدن کناره همان بود و فریاد کردن مذدبان

آزاد دیده بگرداین مرغ ازنگردند و اهل این پیشه بفراغت و رفاهیت بگذرانند و ما هر کس را که دوست
داریم حقیقت این طلسم باوی درمیان آریم تا ازین صورت که نمائی بیش نیست بی ترس و بیم گاه
زندگانی بکامرانی گذراند و من اول میخواستم که ترا آگاه گردانم که اگر بیگانه چیزی به بینی ترسی فاما از
ذوق سخن کردن با تو فراموش کردم باز گردم تا حقیقت کار تو معلوم شود آخر بفسون سخن پردازی
و فریب سازی خرمسکین را به پیشه آورد و خود پیشتر آمده مژده رسیدن خربگوش شیر رسانید و قرار داد
که زمانی دراز شیر نجنبد و هر چند خر بگرداو بگردد التفات ننماید تا وقتی که قابو یابد شیر نصیحت روباه
گوش داشته چون طلسم بچان در گوشه بیشه برپای ایستاد روباه خر را گفت همانا این طلسم را نیک
به بینی و بدانکه انچه فهمیده بودی غلط بوده است خر آهسته آهسته نزدیک شد و هر چند اندیشه نمود
نشان نیافت و اثر جنبش ندید گستاخانه بخاطر جمع بآن سرزمین الفت کرده در گرداو میگشت
و بچرا مشغول شد و چندان بخورد که مبتلا شده و از علف زار نجفت شیر او را غافل یافته بجست و شکمش بدرید پس
بروباه گفت برخیز تا من بسر چشمه رفته غسلی کنم آنگاه دل و گوش خر بخورم که طبیبان علاج بیماری
مرا برین روش فرموده اند شیر روی بچشمه نهاد روباه فرصت را غنیمت دانسته دل و گوش
خر را که بهترین اعضای او بود خورد شیر چون غسل کرده باز آمد چندان گوش و دل طلبید نشان
نیافت روباه را گفت که این دو عضو که داروی بیماری منست چه شد روباه گفت ای ملک این
خر گوش داشت و نه دل بحمد آنکه اگر دل داشتی که جای خرد است از سخنان من فریفته نشدی
و اگر او را گوش بودی بعد از انکه زخم ملک خورده افسانه مرا نشنیدی و دروغ را از راست جدا
کردی ای سنگ پشت این داستان برای آن آوردم تا بدانی که من بدیل و گوش نیستم
تو از نامردمی خود را در لباس دوستی کوشش نموده بودی که مرا در گرداب هلاک اندازی لیکن من
بعنایت الهی و بدستیاری خرد کوشیدم تا کار دشوار شد آسان گشت بیت قتل این بنده
بشمشیر تو تقدیر نبود + و رنه هیچ از دل بیرحم تو تقصیر نبود + پس ازین روی آشنای بکس ننموده
همراهی من منمائی سنگ پشت شرمسار و خجالت زده این مضمون را گفت و ناامید برگشت
مثنوی لائق است ار بادیم در خون نشست + تا چنین یاری چرا دادم ز دست + همچو من
هرگز نشکند خود کرد + این که من کردم بدست خود که کرد + گر بود جاوید جانم عذر خواه + هم نیارد

این محنت اختیار کرده خر جواب داد که من ببارکشی مشهور شده ام هر کجا روم ازین بلا خلاص
نشوم و تنها من درین گرداب نیفتاده ام بلکه همجنسان من انبهه آزار دارند و پس از اندیشه بسیار
بخود قرار داده ام که چون همه جا جام محنت چشیدنی ست و جائه ناخوشی پوشیدنی باری در یک خانه
ساکن باشم و برای چنین عمری که نه بکام گذرد و حارسبکساری بکشم که گرد بدن در بدر هیچ نیست
گفت غلط کرده بسنخی نتوان مرد که من اینجا زاده ام و بجاره ام زمین را که همین کرده اند و عالم را که وسیع
ساخته برای آنست که اگر یکجا تنگی روی نماید بجای دیگر گراید خر گفت هر کجا که کسی رود زیاده از خود
باو نرسد پس حرص ورزیدن و باوجود کلفت بار محنت سفر اختیار کردن از خردمندی نیست روباه گفت
این سخن از عالم توکل است و ترا این پایه نیست پس همان بهتر که چون توئی دست در اسباب زند و
بوسیله کاری روزی طلبد اگر تو راضی شوی من ترا برغذاری برم که علف بسیار و آب خوشگوار دارد
و از آسیب روزگاری گردی به پیرامون آن نرسد و بیش ازین خری دیگر را نصیحت کرده بدان
جائی دلکشای برده ام امروز بفراغت تمام بچرا مشغول است و زندگانی بکامرانی میگذراند القصه
روباه بافسون و افسانه خر را خام طمع کرده نزدیک شیر آورد شیر از بسیاری حرص قابو ندانسته
قصدی کرد و زخمی انداخت و بسبب ناتوانی کارگر نیامد خر روی بگریز نهاد روباه از ناتوانی شیر
حیران ماند و زبان ملامت برکشاد بایستی که آهستگی را پیش میگرفت و قابو دیده در پی کار میشدی
و در شتاب زدگی سخنان درشت باز نمود شیر را این سخنان گران آمد و با خود اندیشید که اگر سخن
او را قبول کنم مبادا شکوه من کم شود و صلاح آنست که جواب روباه بدرشتی باز گفته شود پس روی
بگردانید و گفت که گدای بیسروپا را چه یارا که با بادشاهان جهان سخن کند و از اسرار جهانداری خبر
گیرد و بر خاطر هر کس از چاکران حقیقت بادشاهان روشن نشود و آنچه رای سلطانی خواهد حوصله
رعایا آنرا برنتابد ازین درگذر و چاره ساز تا خر باز آید و بدین خدمت اخلاص تو معلوم شود و
پایه تو بلند گردد روباه باز نزد خر آمد خر روی از و بگردانید و زبان ملامت بنکوهش دراز کرد که آن
مهربانی چه بود و در دام شیر افکندن چه روباه گفت ای ساده دل تو چه خیال کردی و کدام اندیشه
بدل گذراندی اگر شیری بود از چنگل او خلاص نمی شدی ای خر بدگمان آن طلسمی ست که حکما
پیشین در نگاهداشت این مرغذار نهاده اند تا جانوران این دشت آسوده حال باشند و بیگانه

داده خود از من بستاند و سپهر آنچه بمن بخشیده بود باز گرفت اما هنوز آنچنان نشده ام که دانش از من
رفته باشد و دوست را از دشمن نتوانم شناخت ازین اندیشه بگذرد و در مجلس جز انمردان منشین و نام
دوستی مبر دوم از مردمی مزن سیم از روی تو حرف بیوفائی خوانده ام و از چشمهای تو نقش فریب دیده ام
عیار مردم را در وقت آزمایش توان شناخت و نقد مردمی بمحک تجربه توان دانست سنگ پشت
فریاد برکشید که این چه گمان است که بمن می بری و این چه تهمت است که بمن میکنی حاشا که خلاف
رضای تو بخاطر من گذرد تا اندیشه فریب با تو چه باشد و اگر صد هزار سنگ جفا در روی من خواهی انداخت
سر از خاک آستان تو برنخواهم داشت بوزنه گفت ای نادان ازین چاپلوسی بگذر و دام فریب
بر چین و گمان مبر که من همچنان باشم که روباه گفته بود که آن خر دل و گوش نداشت سنگ پشت
گفت چگونه بوده است آن حکایت بوزنه گفت آورده اند شیری به بیماری گرفتار شد و با تب
دایمی و برنج خارش درمانده گشت و از شکار باز ماند و از زندگانی برباته خواران شیر تیز چنگ شد روباهی
که از ریزه خواران احسان او بود پیش آمد و آئین پرسش بجا آورد و از تنگی و گرسنگی جانوران
بیشه شکایت پیش شیر آورد شیر گفت ای روباه مرا هم غم لشکر خود بسیار است اما چکنم که ازین
بیماری روزگار میکاهم بدن من از ناتوانی موی شده است و موی بر بدن نمانده است
طبیبان روزگار علاج این بخوردن دل و گوش خر قرار داده اند و من در اندیشه ام که این مرا
چگونه دست دهد روباه گفت اگر ملک فرمان دهد این بهر سانم شیر گفت درین باب چه حیله اندوخته
روباه گفت ای ملک بخاطر من گذشته که شما را از بیشه بیرون آمدن مناسب و دولت نیست که
مبادا شکوه شما پیش آشنا و بیگانه کمتر شود و باین جهت زبان کلی به سلطنت رسد پس در آن مصلحت
دیده ام که در نزدیکی این بیشه چشمه آبیست و گاوزی هر روز آنجا بجامه شستن آید و خری که درخت
کش اوست همه بر گرد چشمه می چرد شاید که او را بفریبی بدین بیشه توانم کشید اما ملک نذر فرماید
که چون گوش و دل خر را بخورد بانی آنرا نه برد و آن صدقه کند شیر عهد کرد و روباه با امیدواری
تمام روی بسر چشمه نهاد و از دور خر را بدید دعا و ثنا بجا آورد و خوش آمد پیش کرد و ملایمتی آغاز نمود
و از رنج پرسید خر چون مهربانی یارانه دید از روباه در و خود را در میان آورد و گفت این گاو زیبوسته
مرا کار فرماید و در تیمار من کوشش نمیاید روباه گفت ای عزیز پای داری و قوت رفتار هست بچه

هوشیاری میدانستی فریب نمیخوردی حالا هرچه می بینی از خود می بینی باری خوب شد که پیش از آنکه
در جزیرهٔ سنگ پشتان روم از کمر این دشمن دوست نما آگاه شدم و اگر نه کار او از چاره گذشته بود
بجز دل دادن علاج نبود الحال همان بهتر که تدبیری کرده شود پس سنگ پشت را گفت ای برادر
غم مخور که علاج آن زن پارسا بدست من آسان است زنان ما را نیز اینطور بجایی میشود
و ما دل پریشان مبید هم و ازان هیچ رنجی بما نرسد و ما را بس آسان باشد از درون سینه
دل برون آوردن و باز بجای نهادن و اگر نخوردن دل ما احتیاج شود هم باکی نیست که ما
بیدل توانیم زندگانی کرد هرگاه زن تو بیمار باشد مرا در دادن دل هیچ درنگی نخواهد بود حکما گفته اند
با چهار کس بخل ورزیدن خوب نیست یکی بادشاهان دوم دوستان سوم شاگردان چهارم
درویشان بیت دل چه باشد کان بجای دلبری نتوان فگند ۴ چیست نقد جان که نتوان
کرد بر جانان نثار ۴ و اگر این قصه را من در خانه میگفتی دل را با خود می آوردم پس نیا بودی
که هم زن ترا صحبت میشد و هم من از دل خلاص میشدم که من از دل بسیار بتنگم و از بسکه
غمهای جهان با خود داد دگران ترا از صحبت دل بر من چیزی نیست سنگ پشت گفت دل
تو کجا هست که با خود نیاوردی جواب داد که در خانه گذاشته ام که بوزنگان را رسم است که چون
بدیدن دوستی خواهند که روند همه روز بر ایشان شادی و خرمی گذرد و دست غم بدامن ایشان نرسد
دل را با خود نبرند که آن کان رنج و سرچشمه اندوه است و بسیار زشت باشد که جزو دامی بیماری
جفت تو لبشنوم و دل با خود نبرم اگرچه میدانم که چون اندازه دوستی مرا میدانی معذور داری
که بیجا آمده ام اما خویشان و دوستان تو این سخن از من باور نکنند و خیال کنند که من بد ذات
و بد کردارم که در انچه بمن زبانی نرسد و بدوستان فائده باشد نمیدهم و عذری می آرم اگر باز گردی
تا دل بدانجا آماده ساخته برویم و نیکوترین باشد هم مراد تو برآید و هم من از بدنامی خلاص شوم
سنگ پشت را این سخنان پسند افتاد و در زمان باز گشت و با هم تمام بوزنه را بکنار آب رسانید
بوزنه بتگ تیز برد رخت دویده شکر الهی بجا آورد و با ستان خود جای گرفت سنگ پشت نادانی
انتظار کشیده آواز داد که ای یار عزیز دیر نگ میشود و کار از دست میرود زود باش بوزنه
بخندید و گفت من عمر خود را در حکومت گذرانیده ام و گرم و سرد روزگار دیده ام چند که زنانه

راست میگوئی خوب دریافتهٔ اندیشه من آنست که مثل تو بزرگی اول ما راست که بخانه می آئی
وجفت من بیمار است مبادا که در لوازم مهمانداری نقصانی رود و من شرمنده شوم بوزنه
گفت جای که یاری و یگانگی است اینها چه گنجایش دارد مگر مرا نشناخته یا من ترا نشناخته ام
سنگ پشت قدمی چند پیش رفت بزبان آن اندیشه از دل سرمیزد تا آنکه پاره راه نرفته بود
که باز ایستاد و با خود گفت زبان زدگی بدعهدی و پیمان شکنی امریست مشهور و بیوفائی و کم خردی
زبانکاریست جیف بس روشن باشد که برای تندرستی اینچنین کس قصد چنان دوستی باید کرد
بدنام خاص و عام باید شد حکما گفته اند که اتفاق خردمند آن ست که از بیوفائی نکوهیده
تر خصلتی نیست انگاه در حق دوستان برای زنان از دیدن رنگ روی سنگ پشت بدگمانی
بوزنه زیاده شد و در اضطراب آمد با خود گفت چون کسی را از دوست شبه در دل آید در پناه تدبیر
باید گریخت و دامن در چیده خود را نگاه باید داشت اگر این گمان بیقین رسد خود از بدسگالی
رسته باشد و اگر چه آنچه گمان برده است غلط باشد جانب احتیاط از دست ننداده باشد و
بعیب بی پروائی گرفتار نگردد پس سنگ پشت را آواز داد که چیست هر ساعت بر کدیگری بر آئی
و در اندیشه میشوی گفت ای برادر معذور دار که ناتوانی و بیماری زن و پریشانی فرزندان که از رنگ
بیماری او دارند مرا اندوهناک و پریشان خاطر دارد بوزنه گفت دانستم که دل نگرانی تو از محبت
بوده است و آنچه دانشوران پیشین گفته اند که بیماری کشیدن بهتر است از بیماری دیدن
راست بوده است هیچ اندیشهٔ دوا کردهٔ و از طبیبان چاره جستهٔ سنگ پشت گفت
بلی در و را با طبیبان در میان آورده ام و نشان علاج آنرا بدارو دی باز بسته اند که دست
بدان نمی رسد و این پریشانی من از ان رهگذر بیشتر است بوزنه گفت کدام دارو
است که در دو دکان عطاران و خریطه دار و فروشان یافته نمیشود اگر باز گوئی شاید مرا
از ان خبری باشد تا بکوشش بهم توانم رسانید سنگ پشت از ساده دلی جواب داد که آن دارو
دل بوزنه است بوزنه را این سخن شنیدن بود و دل از دست دادن چشم بوزنه آغاز تاریکی
کرد و نزدیک شده که از بیم هلاک شود آخر بدستیاری عقل خود را بر جای داشته در دل
خود را ملامت میکرد و میگفت ای نفس اگر حریص نمی بودی که باین بلا مبتلا میشدی اگر

INDIAN INSTITUTE OXFORD

آنست که برای آن تکلف باید کرد مرا این پایه هم نیست که از رفتن من ترا بزرگی حاصل آید بلکه
من بدوستی و مهربانی تو از بند غم آزاد شده ام و از خواری تنهائی خلاص گشته و از بار گران
جدائی وطن و بیوفائی دولت برآمده ام ترا اگرچه بر من حق بسیار است و از تو جدائی گزیدن دشوار
لیکن ازین تکلف برآی و از سخن پردازی بگذر در دوستی صفائی دل اعتبار دارد نه فراهم آوردن
اسباب نیوی که توان آورد و با این عیب با کس وفائی نکند سنگ پشت گفت راست میگوئی
غرض من آن بود که یک لحظه جدائی تو نکنیم و همواره در سایه وصال بنشینیم بوزنه از راه دور اندیشی
رفتن را مصلحت ندید عذر نارفتن درمیان آورد و گفت ای برادر در ملک دوستی نزدیکی
و دوری نمیباشد دوست پیوسته بدیدهٔ دل جمال جهان آرای دوست می بیند و گردی
از غبار جدائی ظاهری بر چهرهٔ مقصود وی نمی نشیند سنگ پشت برو باه بازی و فریب اندیشی
آمده سخنان مهر و محبت انگیز که در پرون بوزنه دخل داشته باشد گفتن گرفت و سخن با نجا رسانید
که انچه گفتی در تحقیق درست است لیکن چنانچه چشم باطن بجمال دوستان بینا است اگر دیده ظاهر هم
بحسن دلارام روشن باشد چه بهتر ازین بوزنه گفت دل دوستان بدست آوردن و برضای
ایشان بودن در آئین مردمی لازم است هرچه فرمائی بجان و دل بجای آورم و آنرا سرمایهٔ
دولت خود دانم اما از آب گذشتن مرا مشکل و تا از دریا گذشته نشود بسر منزل تو نتوان رسید
ازین چه چاره می اندیشی سنگ پشت گفت ازین کار اندیشه مکن ترا بر پشت خود گرفته از دریا
بگذرانم و بجزیره ها که وطن منست رسانم از پس که سنگ پشت دم گرم تر کرد بوزنه عنان اختیار
بدست او داد سنگ پشت او را برداشته روی بخانه نهاد چون میان دریا رسید بخود اندیشید
که چه کار است که پیش گرفته ام و برای شومی نفس خود و بخاطر زنی با دوست خردمند
غدر کردن و بیوفائی نمودن روش دانایان نیست بلکه نه رفتار آدمیان درمیان دریا ایستاده
با خود گفت و گوئی داشت بوزنه از حال او تردد دی و اندیشه دانسته پرسید که مگر برداشتن من
بر تو دشوار آمده گران بار شد که آهسته میروی و اندیشه مینمائی سنگ پشت گفت این سخن
از کجا میگوئی بوزنه گفت از صفحهٔ دل تو میخوانم که تو با خود در کاری اندیشه داری و در سامان
آن حیرانی اگر مرا آگاهی دهی دور نباشد که فکری کنم که تو از چیزی برای سنگ پشت گفت

که بدست آمدن این دشوار است ترا نه از برای بهم ساندن این دو اطلبیده ایم بلکه برای آنکه
دیده الپسین یار وفادار خود را ببینی که بیچاره را نه دیگر امید جفت است و نه راحت صحبت سنگ پشت
بسیار اندوهگین شد و چندانکه اندیشه نمود جز گشتن بوزنه که یار او بود چاره ندانست میان طبع
و عقل او نزاع شد عقل نصیحت میکرد که قصد دوست خود نمودن از مردمی نیست و انگاه چنین
دوستی که بدانش و هنرمندی آراسته است و در نگاهداشت دوستی چندین پیمان و سوگند
در میان آمده از آدم گری دور باشد که قصد آن کنی و بخون او چاره زنی بیخردی نمائی و طبع
سنگ پشت را در دل خدک می انداخت که جانب زن را که آبادانی خانه و سرانجام روزگار و
نگاهداشت نقد و جنس و دست و فروگذاشتن جانب آشنائی که با تو نه همجنس است و نه خویشی
دارد و نگاهداشتن آن از دانشوری دور است عقل سنگ پشت سخنان درشت میگفت و
طبع شوم در برابر آن وسوسه ها میکرد آخر کار از انجا که رفتار روزگار ناسازگار آنست که عقل
زبون و ناکام میباشد و همواره طبع هوا پرست کامروا و غالب طبع سنگ پشت غالب آمد
نفس خیره سر سنگ پشت را بران داشت که مکری اندیشد و قصد یار خود نماید و بدانست
که بیوفائی و بیحقیقی بلائی است که نتیجه بهمون میگردد و بدنامی و بدسرانجامی نصیب بیوفایان میشود
سنگ پشت بعد ازین اندیشه نامبارک بخاطر آورد که تا بوزنه را بخانه خود بیاورد آن مکر صورت نه بندد
پس بآن نیت بنزدیک بوزنه آمده بوزنه را خود از جدائی سنگ پشت جان بلب آمده بود از دیدن
یار خود خوشحالیها بجا آورد چگونگی حالات فرزندان و خویشان پرسیدن گرفت سنگ پشت
گفت از رنج دوری تو آرام نداشتم و بیاد جمال تو از حال کسی چندان خبر نگرفتم هرگاه تنهائی تو
بخاطر رسیدی زندگانی بر من تلخ گشتی پس پیش از آنکه از حال فرزندان و خویشان خود خبر گیرم
بملازمت تو آمده ام اگر ترا وقت وفا کند تا بخانه من قدم رنجه فرمائی و فرزندان و خویشان مرا
بدیدار خویش شادمان گردان تا هم مرا بوصال تو آرام باشد و هم در میان قوم خود سرافرازی
یابم و انچه توانم که در مهمانی تو صرف کنم و داستان مهر و وفای ترا بر خویشان و فرزندان بخوانم
و بزرگان را چه کم شود اگر بخانه مسکینی روند و آرزوی نامرادان برآرند بوزنه گفت چون میان
من تو دوستی است احتیاج رنج کشیدن تو بهیچ مهمانی نیست که بدترین یاران و برادران

بیکران واندوه بی پایان بدوراه یافت روز بروز زار ونزار تر میگشت تا آنکه با یکی از همجنسان خود
که با یکدگر دوست بودند این قصه پرغصه را درمیان نهاد وچاره کار خود جست دوست او گفت
ای خواهر اگر با ور بکنی ومرا درد غگو ندانی ترا از حال تو آگاهانم جفت سنگ پشت گفت ای یار
مهربان ترا دلسوز وراست گو میدانم انچه میدانی باز گوئی وچاره کار من باز جوئی گفت شنیده ایم
که شوهر تو با بوزنه دوستی گرفته است وصحبت او را بهیچ نعمتی برابر نمیکند جفت سنگ پشت کو این سخن
بشنید آتش غیرت بسرش برد ودیدگاهی زبان اعتراض بروزگار کشادی وگاهی بر بخت خود
نا سزا گفتی یار او گفت غم بیهوده مخور سود ندارد همان بهتر که در چاره جوئی کوشش باید کرد تا جمعیت خاطر
بهم رسد نصیحت یار خود را قبول نموده در پی تدبیر انیکار شد وهیچ تدبیری بهتر از هلاک بوزنه بدست انیافت
نیفتاد ودران باب اندیشه کرد جفت سنگ پشت باشاره خواهر خوانده خود را بیمار ساخت وکس
نزد یک سنگ پشت فرستاد واز ناتوانی وبیماری خود خبردار ساخت سنگ پشت ازین خبر اندوهناک
شده از بوزنه دستوری خواست که بخانه رود وبپرسش نماید بوزنه گفت ای یار غمگسار باید که زود تر باز آئی
من غریب را درین گوشه تنها نگذاری سنگ پشت گفت ای یار مهربان بضرورت روزی چند
از تو دور میشوم وگرنه جان من پیش تست انیک مرا پیش خود رسیده دان پس کام ناکام
بوزنه را وداع کرده بجانب وطن خود روان شد سنگ پشت چون بوطن خود رسید دوستان
وآشنا هم آمده خیرباد ی میکردند سنگ پشت بهمراهی دوستان ومحرمان بخانه درامد جفت خود را
بر بستر ناتوانی افتاده دید نه قدرت گفتن ونه قوت برخاستن داشت هرچند سنگ پشت مهربانی
ودوستی بجای آورده سخنی پرسید جوابی نشنید از خواهر خوانده او که به تیمارداری نامزد بود پرسید
که این بیمار چرا لب بسخن نمیگشاید وحال خود با من پریشان دل چرا نمیگوید خواهر خوانده آهی
سرد برکشید وگفت بیماری که از دارو نا امید باشد از دل چگونه رخصت سخن گفتن یابد سنگ پشت
از سخنی بیماری ناله وزاری آغاز کرده گفت این چه دارو است که درین دیار نمیتوان یافت ودست
بگوتاه رسانیدن آن نگاپو نمایم بیمار دار جواب داد که این درد لیست مخصوص بزنان که درون
شکم پیدا میشود هیچ دارو به نشود یخ دل بوزنه علاج پذیر نیست سنگ پشت گفت این از کجا بدست
توان آورد وچگونه پیدا توان کرد خواهر خوانده که سر گروه این مکر او بود جواب داد که ما هم دانسته ایم

بسته بامید دیوار خزینه می شتگافت بواسطه آنکه قبای دانش در بر داشت تاج بر سر او نهاد و بوزنه
که خود را جاندار و محرم اسرار میدانست چون خار نادانی در دامنش آویخته بود خلعت حرمت از تنش
برکشیدند و این داستان برای آن آوردم که مرد باید که طرح دوستی با خداوندان عقل افگند و از صحبت
دوست نادان نفر سنگها بگریزد ای سنگ پشت اگر آنچنان خردمندی از تو می فهم واقع است تو
لائق دوستی نیستی سنگ پشت چون این سخنان شنید گفت ای دریای دانش گوش مرا بگوهر شاهوار
حکمت زیب و زینت دادی اکنون باز گوئی که دوستان بر چند گونه اند کار دانا گفت حکما چنین
فرموده اند که از اهل روزگار جمعی که دعوی دوستی مینمایند بسه گروه اند بعضی حکم غذا دارند بهیچوجه از
ایشان چاره نباشد ولی دیدن روی ایشان شمع صحبت نور نبخشد و گروهی همچو دوا اند که گاه گاهی
بدایشان احتیاج افتد و طایفه بمنزله دزو اند که در هیچ زمانی بکار نیایند بلکه در لباس دوستی زیانهار باشند
اینها را منافقان خوانند که با تو روی و زبانی دارد و با مخالفان و دشمنان تو نیز راه موافقت فرو نگذارند
پس خردمندی باید که از این نوع دشمنان دوست روی بپرهیزد و در پناه دوستان خالص و
مصاحبان مخلص گریزد سنگ پشت گفت کس چه کار پیش کرد تا همه شرایط دوستی بجا آورد بوزنه
گفت هر که بر منش صفت آراسته باشد در دوستی او نقصانی نیست اول آنکه اگر بر عیبی واقف شود
بدیگران ظاهر نکند دوم آنکه اگر پرهیزی حاضر شود یکی را بده باز نماید سوم آنکه اگر احسانی بیند فراموش
نکند چهارم آنکه تقصی باید آنرا بیاد دارد پنجم آنکه اگر از تو خطای بیند بر تو نگیرد ششم اگر عذر خواهی نمائی
قبول کند هر کس که این صفت با خود داشته باشد دوستی را نشاید و هر که با او محبت ورزد آخر پشیمانی بار آرد
چون سخن بدینجا رسید سنگ پشت گفت گمان می بردم من در دوستی قدم ثابت خواهم داشت
اگر از دوربینی خود راستی و درستی مرا دریافته بشرف دوستی خود مشرف گردانی از بزرگی و غریب نوازی
تو چه دور باشد بوزنه از راه آدمی گری و مردمی از درخت فرود آمد سنگ پشت نیز از آب برآمده
در کنار درخت یکدگر را کنار گرفته پیمان دوستی در میان بستند و هم وحشت تنهائی و غریبی از دل
بوزنه دور شد و هم سنگ پشت بمحبت او خرم دل گشته آسوده خاطر شد روز بروز دوستی و یکدلی
ایشان زیاده میشد تا بجای رسید که بوزنه از املاک و حکومت خود فراموش کرد و سنگ پشت نیز
نیز اهل و عیال از یاد رفت چون زبانی دراز برین بگذشت جز سنگ پشت بجفت او نرسید غم

پاسبان دارد جان خود را در بلا میندازد و جهت شیشه که ده آنرا بدانگی بفروشند خود را در گرداب
هلاک افگند چنین کار منظر ناک را اگر برای خزینه رای میکردی باری صورتی داشت این بگفت
و دستها بربسته بزندان فرستاد دزد زیرک از سخنان دزد ابله پندی گرفت و از سخنان عسس
تجربه حاصل کرده با خود گفت این دزد مراد دوستی نادان و عسس دشمن دانا بود و آن دوست
بنادانی که مراد هلاک انداخته بود اگر این دشمن دانا نه بودی کار از دست میرفت و جان در
کار میشد حالا چنانچه عسس گفت روی بخزانه رای آوردن بهتر مینماید پس آهسته آهسته
بزیر محل رای آمده نقب زدن آغاز کرد تا آخر های بار زوی زر سنگ را بفولاد می برند
هنوز اندکی از شب مانده بود که نقب داد از نزدیک خوابگاه رای برامد رای را دید بر تخت
زرین در خواب شده و اسباب دنیا از جواهر قیمت دغیران گرد بگرد ریخته و پرده های از هر طرف
آویخته شمعهای کافوری نورافشان و نور سلطنت از هر جانب درخشان چون نیک نظر
کرد دید که بوزنه کتاره گرفته بر بالین شاه ایستاده است و به چپ و راست نظر بر اسباب
می اندازد دزد حیران ماند که بوزنه کجا و پاسبانی کجا حالت این خاکسار و تیغ آبدار کجا در این
اندیشه بود که ناگاه مورچه چند از سقف ایوان بر سینه رای افتاد از خاریدن مورچه های
رای در عین خواب دستی بر سینه زد و بوزنه بدانجا دوید که مورچه های بر روی سینه رای
میرفتند بوزنه خشم آلوده شده گفت با وجود مثل من پاسبانی مورچه ناکس را چه حد که گستاخی
نماید و پای بر سینه و لینعمت من نهد از روی قهر و غضب کتاره برآورد تا بر سینه رای زند
و مورچگان را بالقتل رساند دزد فریاد برکشید که ای ناجوانمرد بیباک دست نگاهدار که جهان را
از پای خواهی آورد و در حبست و دست بوزنه با کتاره محکم گرفت رای از شور بیدار شد دزد
را پرسید که تو کیستی دزد جواب داد من دشمن دانای توام برای دزدیدن مال در اینجا آمده بودم
اگر لحظه در نگاهبانی تو درنگ میکردم این جاندار نادان دوست مهربان تو شبستان را از
خون تو مالا مال ساخته بود رای بر حقیقت حال آگاه شده سجده شکر بجا آورده گفت عاری
چون عنایت الهی نگاهبان کسی باشد دزد پاسبان باشد و دشمن مهربان گردد پس دزد را
بنواخت و از گروه نزدیکان خود ساخت و بوزنه را در زنجیر کشیده بطویله فرستاد که دزد تمام شب روی

باتو سخنان غیر واقع چه خود و چه از دیگران رسانند و سخنان دروغ از جانب تو ساخته بدشمنان
بگویند دیگر الهها و بخیردان که نیک از نیکتر جدا نسازند بلکه بد را از نیک اختیار نتوان کرد و دلیل
آنکه گفته دشمن دانا به از دوست نادان باشد تواند بود که چون دشمن نیز بور عقل آراسته است
دور اندیشی را از دست ندهد تا فرصت نه بیند زخم نزند پس خود را از و ملتوان نگاهداشت
و دوستی که از دولت دانش بی بهره باشد هر چند بخاطر خیال مدد انکار دا چون بدیده تامل ملاحظه
نموده شود و ظاهر گردد که مدد گاری او عین زیان کاری باشد و بسیار باشد که بتدبیر ناقص
او در تنگنای محنت و حیرت افتند چنانکه حاکم کشمیر از دوستی بوزنه آشنائی که سرمایه خاطر او بود تنزد یک
رسید که هلاک شود اگر دزد که دشمن دانا بود بفریاد نرسیدی کار او از چاره گذشته بود سنگ پشت
گفت چگونه بوده است آن حکایت کار دانا گفت شنیده ام که در ولایت کشمیر فرمانده ی
بزرگ بود و این حاکم بوزنه را بسیار دوست میداشت و بنوازش خسروانه نواخته بود همواره
بوزنه از روی اخلاص خدمت بجا آوردی و شبها کناره چون قطره آب در دست گرفته بر بالین
رای ایستادی و تا صبح لوازم پاسبانی بجا آوردی و این خدمت از روی شوق کردی یضارا
دزدی زیرک از جای دور دست در کشمیر اندیشی بد زدی برامده بود محله بمحله و کو بکو میگذشت
و زدی نادان که از ان شهر بوده نیز بهمین اندیشه بیرون برآمده بود از راه بمجنس بهم در پیوستند
و زد غریب پرسید که ای یار ما را بکدام محله باید رفت و نقب در خانه که باید زد و زد نادان جواب
داد که در طویله رئیس شهر دراز گوشی فربه و دوونده است و بسیار او را دوست میدارد و بر بخیر استوار
بسته است و حواله دو غلام کرده صلاح در انست که اول برویم و آن دراز گوش را بدزدیم و در
چهار سوی شهر دوکان شیشه گر بیست آنرا بشگافیم و شیشه های رنگ صاف را برون آورده
بران خربار کرده بآرام گاه خود رویم و زد دانا از روشن سخن کردن او حیران شده از احوال او
میخواست که پیروی نماید ناگاه عسسی از برابر ایشان پیدا شد و زد عاقل خود را بدستیاری عقل
در پناه دیواری افگنده و زد نادان گرفتار شد عسس پرسید که کجا میروفتی و چه کسی جواب داد که
دزدم میخواستم دراز گوش رئیس شهر را بدزدیده دکان شیشه گران بشگافم و شیشه بار کرده
بخانه برم عسس نجندید و زد چنین باید که برای دراز گوشی که چنین استوار نگاه میدارند و چندین

پاسبان

کاردانا را پیری دریافت و نور چشم و توانائی بدن کمتر شد ملازمان درگاه بی حقیقتی پیش گرفته یکی
از خویشان او را بفرماندهی آنملک مقرر ساختند ان پیر ناتوان را از میان کار بیرون آوردند
بیچاره کاردانا این عار بر خود نه پسندید و چاره کار در سفر و غربت دید تا آنکه بهمراهی توفیق ایزدی
خود را در کنار دریای که جزیره پر میوه بود رسانیده بمیوه های تر و خشک آن بیابان قناعت کرده
ریاضت پیش گرفت و در تلافی روزی چند که تبعا فلی گذشته بود کوشش مینمود روزی بر درخت
انجیری جست ناگاه یک انجیر از چنگ او رها شد در آب افتاد و آواز بگوش بوزنه رسید شوقی در دل
پیدا شده هر ساعت بدان هوس انجیر دیگری در آب افگندی و بآواز آن شاد شدی قضا را
سنگ پشت از اطراف دریا بر سهم تماشا بدین جزیره آمده بود و زیر آن درخت انجیر خانه گرفته در انجا
که بوزنه انجیر میخورد بآواز آب خوشحالی میشود سنگ پشت بزیر درخت در میان آب بود بر گاه
که انجیر در آب افتادی بمیل تمام بخوردی و خیال کردی که بوزنه برای او می اندازد اندیشه کرد که هر
بی آشنائی در حق من اینهمه نکوئی میکند اگر با او آشنا شوم و راه دوستی بسپرم هر آینه نیکیها و خوبیها
در حق من بجا آرد پس خاطر بر دوستی او گماشته آواز بر کشاد و نیازمندی بجای آورد و انچه بخود
قرار داده بود تبقریر دلپذیر بیان کرد بوزنه نیز تازه روئی پیش آمده جوابی که خوشی بخش دلها
تواند شد گفت و سخن را باینجا رسانید که از وحشت تنهائی برامدن و الفت بدوستان گرفتن از
کردارهای پسندیده دانشوران است خردمندان برای دوست گزیدن چه رنجها که نکشیده اند سنگ پشت
از مهربانیهای بوزنه خورم دل شده گفت اگرچه من از روی دوستی تو نمیکنم لیکن از ان اندیشه مند
ام که مرا قابلیت این هست که بدوستی سرفراز گردم یا نیست بوزنه گفت دانشوران دوربین در باب
دوستی قانون نهاده اند و گفته اند که با سه گروه آشنا شدن و دوستی کردن در آئین خردمندان
پسندیده است اول خردمندان که همواره زندگانی خود را در رضاجوی الهی میگذرانند دوم
مردمانی که باصالت ذاتی خطای دوستان را بپوشند و نصیحت از یار خود دریغ ندارند و آزار
خاطر او را در میان نیاورده از صلاح او غفلت نورزند سوم جمعی که مبغرض و بی طمع باشند و نیز
روشن ضمیران بیدار دل گفته اند که بر سه طائفه آشنائی نمی باید کرد چه جای دوستی گروهی که گرفتار
هوا و هوس باشند که همواره اندیشه بر ایشان شهوت راندن باشد دیگر دروغ گویان که همیشه

از دوستان خردمند بگیتی بهست چه دوستی و خردمندی کارشناس و نیکبختی و دوربینی میمون ملک اغان و بوزنه ها را کارآمد الله تعالی بعنایت بغایت خود هر کرا خردی کامل بخشید هم دوستان هوادار خود را بنوازد و از صحبت ایشان بهره مند شود و هم از دشمنان خود به پرهیزد و از شر آنها ایمن باشد ٭

باب هفتم در زیان بیخبری و از دست دادن مقصود و دیر شتافتن دران

رای دانشلیم به بیدپای برهمن گفت داستان پرهیز نمودن از مکر دشمنان و سخن ایشان باور نکردن بیان فرمودی اکنون امید چنانست که بازنمائی که در نگاپوی بهرسانیدن مقصود چه باید کرد و چون مقصود بدست آید چگونه در نگاهداشت آن باید کوشید و زیان زدگی بی پروایان و بی خبران چگونه باشد برهمن آفرین بر خرد رای و پرسیدن سخن های دلاویز او نموده فرمود که برخرد خورده دان پوشیده نیست که نگاهداشت مقصود دشوارتر از بهرسانیدن آنست چه گاه بسخت و طالع مقصود دشوار آسان برآید و بیرنج کوشش بدست افتد اما نگاهداشت آن بی منت ندبدست صورت نه بندد رای رایان دانایان بزرگ از کامیاب شدن و مقصود بازآمدن مست نشده همواره در نگاهبانی از راه هوشیاری و بیداری گامها اندوخته اند و تدبیرها ساخته تا بروز بد گرفتار نشده رضای الهی بدست آورده نیکنام گشته اند بیجو صله ها از مقصود در کنار دیدن از خود رفته هم مراد از دست میدهند و هم محنت بسیار بخود می آورند و یقین بدانکه هر که از دولت دور اندیشی و پیش بینی محروم باشد او را در اندک روزگاری آنچه فراهم آمده باشد بباد رود و جز افسوس و پشیمانی بدست نماند چنانکه سنگ پشت را بی مشقت دوستی مهربان چون بوزنه بدست آمد و از نادانی و بیفکری آنچنان بزرگی را از دست داد و زخم بیخبری او بهیچ مرهم بهبود نیافت رای پرسید چگونه بوده است آن حکایت برهمن گفت آورده اند که در یکی از جزیره های دریای اخضر بوزنگان بسیار فراهم آمده بودند و کردانا نام فرمانروای آنها بود که از بسیاری دانش کار جهانداری را از رعیت پروری و دشمن گذاری آنچنان سرانجام داده بود که باید و شاید و از انجا که عادت روزگار بیوفا آنست که هرگز ارزنی چند در کامرانی گذراند آخر شربت نامرادی بچشاند

سخن چه میگوئی وزیر گفت که همه مکر و فریب ست از و راستی صورت نبندد و اگر بر فرض محال
از و چیزی نمی آید هرگه بد اصل رهنما و افتاد از تغیر لباس خیر اندیشان نیکذات نگردد چنانچه
زاهد دختر خوبرو شده بود خود را به بزرگان قرار نتوانست داد و خرموش تسلی خاطر او نشد تا
زاهد موش شد چون دولت از ملک بوبان برگشته بود سخن خردمند دولتخواه خود را گوش نمیکرد تا
کارشناس محرم راز بوبان شد و بر اسرار ایشان واقف گشت روزی فرصت یافته
زاغان رفت و گفت در فلان غار نشیمن بوبان است ملک فرماید فلان زمان
درگاه اندکی از هیزم و کاه برداشته بر در آن غار آورند و قدری آتش من آورم و بفیونم
از بوبان بیرون آید بسوزد و هر که در انجا ماند دم گیر شود ملک زاغان انچه کارشناس گفته بجای
و اکثری بوبان سوختند و اکثری دم گیر شدند ملک زاغان کارشناس را سپه سالار لشکر ساخت
و گفت ای پیش بین درست کردار در خدمت بابوبان چگونه بسر بردی و حق خدمت ایشان را
چگونه بر خود روا داشتی کارشناس گفت خدمتگار کامل آنست که برای برآمد کار صاحب خود
ننگ و ناموس را گذارد و در روزگار پیشین فرو تنی نمود با فرومایگان زبونی اختیار کرده
چنانکه ماری از پیری شکار نتوانستی کرد و خود را بحیله مرکب غوک ساخت و روزگار گذراند من بجهت
کارسازی صاحب روزی چند خدمت بوبان کرده باشم چه کار کرده باشم نوکر آنست که در کار صاحب
خود مال و جان و ناموس در بازد و آنرا خدمتی شمالیسته نداند ملک پرسید که ای کارشناس همانا
که سبب از اصل برافتادن و هلاک شدن غرور بود از بسیاری دنیاد کامیابی این جهان
مست شده برآمد خود را ندیدند و ندانستند که گنجشک ضعیف از مار قوی کینه خود گرفته است
کارشناس گفت ملک درست میفرماید هیچ آفتی ملک را برابر آن نیست که دشمن خود را زبون
به بیند و ولایت را از هر یک خالی یابد پس خردمند دوربین باید که درین زمان عنان خرد از دست
ندهد و کار و بار ملکی را چنانچه دانشوران کاردان پرداز ند بقانون عقل نماید و خلاصه این باب
آنست که بهیچوجه از دشمن ایمن نتوان زیست و هر چند زبونی و خواری پیش گیرد و لاف اخلاص
و اعتقاد زند آنرا باور نداشت چه زاغی تنها بآن عجز و ناتوانی دشمنان زبردست خود را بآن انبوهی
چنان مالشی داد و فائده دیگر درین داستان آنست که همه کس را خصوصاً فرمانروایان اسوده مند

جنگ کند چون بزرگی و کلانی بوبان میدانستم اورا درین حال منع میکردم ملک را گمان افتاد که من
جانب زاغان گذاشته دولتخواهی بوبان میکنم پس قهر کرده مرا بدین روز انگند ملک بوبان از کارگمان
خود پرسید که با این زاغ چه باید کرد وزیر بزرگ گفت زود تر اورا باید کشت از گریه وزاری او هیچ بخاطر
نباید آورد چنانچه زنی بازرگان از ترس دزد بشوهر مهربان شد همچنان سنخان زاغ ملک را بازی دهد
وزیر دیگر گفت ای ملک خردمندان بکوشش بسیار از دشمنان کسی را جدا کرده تربیت کرده اند تا کام
خود یافته اند امروز که این خود جدا شده باین روز افتاده است اورا بر داریم در رعایت او کنیم که در خلاف
دشمنان خوشحالی دوستان است چنانچه دیوی آدم کش وزد مال بر قصد زاهد کردند و در پیشه
با یکدیگر نزاع نمودند زاهد از زبان زدگی جان و مال بسلامت ماند وزیر بزرگ برآشفت و گفت
چنانچه می بینم که فریب این زاغ سیه چشم ستمگار در شما کارگر آمد چنانچه آن درود گر بخیر و بخیر داز مکر ان
خود فریب خورد و با وجود آنچنان بدکاری اورا دوست خیر اندیش خود دانست کار شناس بخشم
گریان و دل بریان گفت ای ملک خداشناس بر بیرحمی این جوان بیخرد نظر انداز که این چه گمان
دور از کار است که بمن میکنند آنچه الت که مراست هنوز دولتخواهی زاغان در سر داشته باشم و بر
خرد و بزرگ ظاهر است که این محبت جز بمخالفت زاغان صورت نه بندد وزیر گفت ای وزیر فریب
ساز مکر پرداز این چه افسونست که میخوانی و این چه سخن آرائی است که میکنی نشنیده که خدمتگاران
جان سپار برای دولتخواهی صاحب خود از جان گذشته اند تو خود از بال و پر بگذشته و نشنیده که
بوزنه بهمین وضع که تو آمده پیش خرسان رفت و خود را بدین رنگ و انموده اورا در صحرای بی
سموم جان گداز برد و خود را و ایشان را هلاک ساخت ملک بوبان برآشفت و گفت این چه سخنان
دور از حساب میگوئی و افسانها میخوانی ستم زده را کشتن در کدام دین و آئین روا است پس
کار شناس را برداشت و تیمار احوال او نمود تا آنکه روزی کار شناس بغرض ملک بوبان رسانید
که کینه کشی زاغان از خاطر من نمیرود و میدانم که تا در لباس زاغی هستم این امید بر نیاید و از دا نشوران
پیشین بگوش رسیده است که هر که در هنگام سوختن دعا کند بدرجه قبول میرسد ملک فرماید تا مرا بسوزند
در آن وقت از واجب الوجود خود درخواهم که مرا بوم گرداند شاید که این دعا مستجاب شود
و در لباس بومی کینه خود را از زاغان برگیرم ملک را بر وزیاده اعتماد شد و از وزیر پرسید که در زمین

طلبیده چاره کار جست هر کدام سخن گفتند بعضے بصلاح و برخی بجنگ گرد هی بگذاشتن وطن مصلحت دیدند
تا نوبت بکارشناس که خردمند و پیش بین بود در افتاد بعرض رسانید مصلحت ها که دولتخواهان اندیشیده اند اگرچه
میدانم همه از روی دولتخواهی ست لیکن در خور حالت خود سخن رانده اند ای ملک گر پوشیده داشتن
راز دوستان و دولتخواهان قرار بخود میدهی مرا چاره و بخاطر رسیده است با تو گویم که از راز گفتن کارها
صورت نیافته شده است چنانچه حاکم کشمیر خیانت حرم خود را دریافته پیش از آنکه کار او سازد بوزیر
راز خود در میان آورد آن وزیر بدختر خود که دوست او بود در میان نهاد تا کشتی زندگانی آن حاکم بغرقاب
هلاک رسید ملک زاغان عهد بست و سوگند خورد که راز کسی نگوید و خلوتی ساخت اول از کارشناس
سبب دشمنی بومان و زاغان پرسید کارشناس گفت در روزگار پیشین مرغان برای خود امیری نمیخواستند هر کدام از نیها فرمانروائی بنام یکی قرار میدادند و دیگران بدلیل آنرا باطل میساختند تا سخن
بحکومت بوم رسید نزدیک بود که او را بحاکمی بردارند زاغ آمده بگوش بوم بر مرغان کرد که کسی انگشت
فریب اندوزد مکر سازد کم همت را امیر ساخته است نشنیده اند که خرگوشی بخردمندی خود را الچی ماه ساخته
شر و شر فیلان را از گرده خود دور ساخت چه بلا شده که در میان شما انیقدر هم خردمندی نیست
که شما را از نیطور سخنان باز دارد او با این صفات بدعهد و بیوفاست اگر فرمان ده شما باشد بشما همان
رسد که کبک و تیهو را از گربه رسید آخر بسخنان معقول خاطرنشان مرغان ساخت که بوم لایق حکومت
و سرداری نیست ای ملک از ان بازه بومان کمر دشمنی بازاغان بسته اند ملک چون سبب دشمنی
دانست از کارشناس پرسید که چاره دفع دشمنان چه اندیشیده گفت چون بومان بشوکت و زور از ما
زیاده اند میخواهم که چنانچه دزدان بدستیاری حیله گوسفند از سگ وانموده از زاهد گرفتند من نیز
حیله در نیکار اندیشیده ام و آن آنست که ملک چون از خلوت برآید خشم آلوده فرماید تا پر و بال من بکنند
و خون آلوده مرا در آشیانه من گذاشته خود در فلان جا که پناه آسیب های روزگار است بسر برد و چشم
انتظار براه داشته باشد ملک زاغان برمن قرار داد عمل نمود و برفت چون لختی از شب گذشت
ملک بومان با لشکر بقصد زاغان بآشیانه ایشان آمد هرچند که زاغان را جستند کمتر یافتند تا آنکه ملک
بومان را گذر بر کارشناس افتاد پرسید که چه نام داری و با این حال چرا شدی گفت
ای ملک نام من کارشناس است ملک زاغان در فراهم آوردن لشکر بود که با بومان

ایمن نگردد با سایش دم نزند ملک گفت سیرت بوبان را در رزم و بزم چگونه دیدی گفت بنای
کار ایشان بر تکبر و خود بینی و تن پرستی بود نه از اندیشه راست نصیبی داشتند نه رای درست را
از فکر خطا باز میشناختند و تمامی لشکر یکرنگ بودند مگر آن یک تن که در هلاک من مبالغه میکرد
ملک گفت دلیل دانش او چه بود گفت آنکه رای او بر کشتن من قرار گرفت و آن تدبیر درست بود
دیگر آنکه نصیحت آن صاحب خود باز نگرفت اگرچه دانست که نخواهد شنید و دران نصیحت ادب
رعایت کرد ملک گفت آداب نصیحت ملوک کدام است کارشناس گفت آنکه سخن به نرمی
و مدارا گوید و جانب تعظیم صاحب رعایت کرده گستاخانه حرف نزند و اگر از صاحب درگذرد
یا گفتار سهوی و خللی رود بعبارت شایسته آگاه سازند و با اندیشهای ملایم علاج نمایند و از تهمتی
باز ایستند که اگر دولتخواهی نکنم و سخن حق باز گویم مبادا خاطر بادشاه رنجه گردد و رتبه ما بحال خود نماید
وزیر ملک بوبان انیمه صفت ها داشت و هیچ دقیقه فرو نمیگذاشت و من بگوش خود شنیدم
که آن وزیر با ملک بوبان میگفت که جهانداری مرتبه بلند است بگوش خود پای بدان پایه نتوان نهاد
و خربد بستیاری دولت بدان درجه نتوان رسید و چون بعنایت الهی این بزرگی دست
دهد آنرا عزیز باید داشت و در نگاهداشت آن اهتمام عظیم باید نمود و بعدل و داد باید کوشید
و حالا سزاوار آنست که از غفلت به پرهیزند و بچشم حقارت در مهمات ننگرند و بقای ملک
و ثبات دولت جز بچهار چیز صورت نه بندد و دور اندیشی بر کمال که چهره فردا در آئینه امروز بیند و
عزیمت بحدی که هیچ چیز کوتاهی نکند و رای درست که بکجی میل نکند و شمشیر تیز که آتش در
خرمن عمر دشمن اندازد و وزیر بوبان انیمه گفت ملک بوبان بواسطه آنکه بر دشمن غالب بود
مدتی دراز حکومت کرده غرور تمام بدو راه یافته نه پروای رعیت داشت نه سرانجام ملک مینمود
از مستی دنیا که از ره گذر کامیابی خود و خواری دشمن بهم رسیده بود بسخن آن وزیر التفات نمینمود
و نصیحت او نامه قبول نیافت تا آنکه اساس دولت و بنیاد سلطنت ایشان زیر و زبر شد
نه ایشان را از دانش او فائده بدست آمد و نه بخرد و کاردانی خود از ان بلا نجات یافتند
خلاصه این باب آنکه ملک بوبان با لشکر خود بر سیاه زاغان شبخون آورد و جمعی از انبوه
بال و پر شکسته کار و بار ایشان را بر هم ساختند روز دیگر ملک زاغان کاردانیان ملک خود را

وکس بفریاد من نمیرسد آن ببداد گر نامهربان بچه های مارا خورده است وهم در آشیانه ناخفته
گنجشک نزاین سرگذشت راشنیدو دود از نهادش برامد واز فراق فرزندان آتش حسرت
در جانش افتاد ودران محل خداوند خانه بسوختن چراغ سرگرم بود وقتیله بروغن چرب کرده روشن ساخته بردست داشت
میخواست که در چراغدان نهد گنجشک فرو پرید وان فتیله از دست برداشت وبدرون آشیانه افگند صاحب خانه ازبیم آنکه مبادا
آتش در سقف گیرد زود بربالای بام برامد وآشیانه را خالی میساخت تا آتش فرو نشاند مار از پیش شراره آتش دید
واز بالا آواز متن شنید از سوراخ که از جانب بام داشت بیرون کرد وسر برآورد ان همان وقت
بر سر خوردن همان این داستان فائده آنست که تا رد شمن خورد خود را خوار داشت واز وحشتی
برنگرفت تا عاقبت سرش بسنگ کینه فرو کوفته شد ملک گفت برافتادن چنین دشمنان از
برکت عقل ویمن اخلاص تو بود در هر کاری که اعتماد بر سخن تو کردم نتیجه آن بخیر وخوبی ظاهر شد هر که غلط
اختیار تو زیرد انا سپارد هرگز دست ناکامی بدامن دولت او نرسد وبای حوادث پیرامون سعادت
او نگردد چنانچه مرا از رای تو حاصل گشت واز همه هنرها این گلی تر بود که مدتی در خانه دشمنان
ماندی نه برزبان تو چیزی گذشت که بر وعیب تو انند گرفت ونه از تو عملی سرزد که باعث بدگمانی
ایشان شود گفت ای ملک اینها همه بدولت تو بود چه همه جا در همه کار نمود اخلاق وعادات
ملک را پیشوائی خود ساختم والحمد لله که ملک را خوبی رای ودرستی تدبیر که با فر دولت وشکوه
شجاعت جمع است کارهای باریک بر و پوشیده نمی ماند وجای آهستگی وشتاب محل لطف وخشم
میداند در آغاز هر کاری صورت انجام آنرا می بیند وهیچ گاه از غایت دور اندیشی غافل نباشد
ناموس پادشاهی ورونق دولت را فرو نمیگذارد هر که با چنین پادشاهی دشمنی کند کمند مرگ بای
سوی خود کشیده باشد زندگانی بهزار منزل از پیش خود رانده ملک گفت در مدت جدائی تو
نه حلاوت طعام وشراب یافتم ونه لذت آرام وخواب داشتم شکر خداوند کارساز را که چهره مقصود
از آینه امید روی نمود کارشناس گفت هر آینه هر که بدشمنی غالب مبتلا گردد تا از وی باز نرهد
روز از شب وروشنی از تاریکی باز نداند وطبیبان گفته اند تا بیمار را صحت کامل پدید نیاید میوه
خوردنی نیابد تا حال بارگران از پشت نهد نیاساید وعاشق تا بوصال معشوق نرسد آرام
نیابد ومسافر تا بمنزل مقصود فرود نیاید اضطراب بش کم نشود ومردم اسان تا از دشمن غالب

مرد دلیر در مصاف باده تن برابری کند یا پشت تن و اگر کسی مبالغه کند با صد تن اما مرد دانا بیک تدبیر
درست ملکی را پریشان سازد و بیک اندیشه راست لشکر گران را بشکند **بیت** بیک تدبیر نیکو
آن توان کرد ✦ که نتوان با سپاه بیکران کرد ✦ ملک گفت خوش ظفر یافتی و بر دشمنان عجب
فتح کردی کارشناس گفت تمام این کار بمجرد تدبیر نبود بلکه فر دولت و اقبال بادشاه درین کار
مدد کرد و گفته اند اگر جمعی قصد کاری کنند و در طلب مهمی قدم بهند آنکس بمقصود رسد که صاحب
مروت باشد چه خاصیت مروت آنست که کار صاحبش از پیش رود و اگر همه در مروت برابر باشند
آنکس بر مقصود قادر گردد که یار و مددگار او زیاده باشند و اگر درین باب هم تفاوتی نباشد هر کرا
دولت یاری کند و قوت بخت مدد دهد ظفر او را خواهد بود ملک گفت ایشان از اینمقدار حساب
همید اشتند که هرگز در مقام کینه کشی توانم بود چه مار اندک دیده بودند و ضعیف و ناتوان شمرده
کارشناس گفت چهار چیز است که اندک او را بسیار باید پنداشت اول آتش که اندک او را
همان زیان است در سوختن که بسیار را دوم وام که شرم از قرض خواهان در یک درهم
همانست که در هزار سوم بیماری که هر چند کم باشد بحضوری آرد چهارم دشمن که با آنکه خورد و زبون
باشد آخر کار خود بکند و من شنیده ام که با آن حال کنجشک از مار قوی کینه خود کشید ملک گفت
چگونه بوده است آن **حکایت** گفت آورده اند و کنجشک در سقف خانه آشیانه ساخته
بودند و بدانه قناعت کرده اوقات میگذاریدند و قتی ایشان را بچگان پدید آمده هر یک از
مادر و پدر رحمت پرورش ایشان لطلب قوت میرفتند انچه حاصل شدی آورده در حوصله ایشان
میریختند روزی نر بیرون بیگاه تر ماند چون باز آمد کنجشک ماده را دید که باضطراب گرد آشیانه
می پرید و فریاد سوزناک از و ظاهر میشد گفت ای یار مهربان این چه حال است جواب داد که
چکنم دمی غایب شده بودم و چون برگشته امدم ماری بزرگ دیدم قصد بچه های من کرده
هر چند زاری کردم و گفتم **بیت** اگرچه غالبی از دشمن ضعیف بترس ✦ که تیر آه سحر بر نشانه
می آید ✦ بجائی نرسید و گفت آه را در آهنه من اثری نخواهد بود گفتم که ازان بیندیش که من
بانتقام فرزندان کمر کینه کشی بر بندم و بدانچه توانم در هلاک تو بکوشم مار بخندید و گفت **بیت** دلیر
که او شیر رانی کند ✦ زبیچون توئی عاجزی کی کند ✦ و من چون همیچ گونه با او بس نیامدم فریاد میکنم

غوکان بسیار بودند و ملکی کامگار داشتند با خود راستم رسیده و اندوهناک بر خاک راه انداخت
غوکی پیر وقت او رسید پرسید ترا بغایت غمگین می بینم سبب آن چیست جواب داد که بغم خوردن
از من سزاوارتر کیست که سبب زندگانی من شکار غوک بوده است و امروز مرا واقعه پیش
آمده که صید کردن ایشان بر من حرام است و اگر بقصد خواهم که یکی از ایشان بگیرم نتوانم
آن غوک برفت و ملک خود را خبر کرد و بادشاه غوکان ازین خبر تازه متعجب شده نزدیک مار آمد
و پرسید که بچه سبب این حادثه بتو رسید مار گفت ای ملک حرص شوخ چشم مرا در دام بلا انداخت
و طمع فتنه انگیز در این محنت بر روی من کشاد و آنچنان بود که روزی قصد غوکی کردم و از
ترس من گریخته خود را در خانه پارسائی افگند از عقب وی بخانه پارسا در آمدم خانه تاریک بود پیر
پارسا خفته آسیب بزرگ پای او بمن رسید پنداشتم غوک است از حرص و نادانی فرو بردم او بیدار
سر و شد پارسا خبر یافت از سوز فرزند دعای بد بمن میکرد و من روی بصحرا نهاده شتابان میرفتم و پارسا
از عقب من میدوید و نفرین میکرد و میگفت از پروردگار خود میخواهم ترا خوار و بیمقدار گرداند و مرکب ملک
غوکان گرداند هرگز قادر نشوی بر خوردن مگر بسم تصدق آنچه ملک تو دید اکنون دعای او مستجاب
شد و بر نیصورت اینجا آمده ام تا ملک بر من سوار گردد و بحکم آسمانی راضی شود ام ملک غوکان
این سخن موافق طبع افتاد و شرف روزگار خود دانست همواره بر او می نشست و بدان فخر
میکرد و بر ابنای جنس بزرگی میجست چون یکچندی بر این گذشت مار بعرض رسانید که زندگانی
ملک دراز باد مرا از قوت طعمه چاره نیست تا بدان زنده مانم و اینخدمت را بپایان برم ملک گفت
همچنین ست که میگوئی مرا از مرکب گزیر نیست و مرکب را بی قوت قوتی نتواند بود پس هر روز دو
از برای راتبه او مقرر ساخت که صبح و شام بکار برد چون دران زبونی منفعتی بوده ازان عار نمیداشت
این داستان از برای آن آوردم که من نیز اگر صبر کردم و خواری کشیدم نظر بر انکه هلاک دشمنان
و صلاح دوستان دران بود چندان اکراهی بطبع نمیرسید و نیز دشمن را بملایمت زودتر از بیخ
برکند که بخنجر چنانچه آتش بآن همه تندی اگر در درختی افتد همان قدر تواند سوخت که بر روی
زمین است و آب بالطافت ملایمت هر در حتی که از و بزرگتر و قوی تر نباشد چنان از بیخ
بر اندازد که امید دیگر قرار دران محال نماید و ازینجا گفته اند که رای و تدبیر از شجاعت بهتر است

وفهم مشهور بوده ام مبادا فریبی اندیشیم نه بعقل خود اینقدر دانستند و نه از سخن ناصحان پند گرفتند
نه راز از امین پوشیدند ناچار دیدند انچه دیدند و گفته اند ملک را در نگاهداشتن راز احتیاط بسیار لازم است
خاصه از دوستان نا امید و دشمنان هراسان ملک گفت چنان مینماید که سبب هلاک بوزمان ستمگاری ایشان
بوده باشد کارشناس گفت همچنین است هر حاکمی که طرح ستم انداخت زود باشد که بنیاد سلطنت او بر افتد
و گفته اند هر که چهار کند چهار چیز را امیدوار باشد هر که ستم کند هلاک خود یقین داند و هر که بصحبت زنان
بیشتر پردازد رسوائی را آماده باشد هر که در طعام اندازه نگاه ندارد منتظر بیماری بود هر که بر وزیران دست
رای اعتماد نماید از بادشاهی دست بشوید و نیز دانشوران آورده اند هر شش کس را طمع از شش
چیز باید برید اول حاکم ستمگار را از پایداری ملک دوم متکبر مغرور را از نام نیکوئی سوم مردم بد خلق را
از بسیاری دوستان چهارم بی ادب را از بزرگی پنجم بخیل را از ناموکاری ششم حریص را از بینیازی
حرص آدمی را در گناه انداز د چون ملک بوزمان را حرص بر قبیل زاغان بسیار بود ازان سبب
بجاه بلا فرو رفتند ملک گفت از عهده شکر این نعمت که بوسیله کوشش و سعی تو صورت یافته است
چگونه بیرون توانم آمد که محنت فراوان کشیده و دشمنان را بخلاف مراد فروتنی نموده و در پنجه بلا گرفتار
بوده نابود ساختی اگر ایشان پند خیرخواه خود را می شنیدند جان را بباد داده بودی کارشناس
گفت مرد آنکس را توان گفت که چون کمر همت بکاری بندد نخست دست از جان بشوید و دل از
جان برداشته پای بمیدان مردان نهد بیت از جان مترس تا بحیات ابد رسی + بر آب
خضر سکندر نوشته اند + اگر صلاح کار آن بیند که بخدمت فروتری از خود بسر باید برد همان را
پیش گیرد تا بمقصود رسد چنان که باری مصلحتی خود را دران دید که خدمت غوکی اختیار کند ملک
پرسید چگونه بوده است آن گفت آورده اند که ضعف پیری در باری اثر کرد و فتوری تمام در وراه
یافته بواسطه ناتوانی از شکار باز مانده در سامان طعمه حیران مشده با خود گفت دریغ از روزجوانی
اکنون امید بازگشتن آن عهد همان حال دارد که از آب آتش جویند و از آتش دفع تشنگی کنند
و با اینهمه کاشکی زمان پیری را بقائی میبود باری چون گذشته باز نتوان آورد سامان آینده
نمودن ضرور است عوض قوت جوانی اندک تجربه ایست که حاصل کرده ایم حالا بنای کار بر
کم آزاری باید نهاد و هر خواری که ازین رهگذر رسد بآن باید ساخت پس یکبار چشمه رفت که مسلمان

و هر شب فسانهٔ بی نظیری آورد و سخنان غریب و نکته های شگرف میگفت تا محرم خاص شده بر راز
پنهانی ایشان واقف شد ناگاه شبی فرصت یافته پیش رفت و چشم بدیدار ملک و سخن ساخت
ملک بهروز شگفته خاطر شده پرسید ای کارشناس چه ساختی گفت بدولت ملک انچه می بایست
ساختم کار را آماده باشند که وقت رسیده است و دشمنان را بکام خود و دوستان خود دیدن بلک
گفت مجملاً صورت مصلحت را باز نمای تا از روی وقوف انچه اسباب دانائی باشد بهیا گردد کارشناس
گفت در فلان کوه غاریست روزها بومان دران غار جمع میشوند و دران نزدیکی هیزم خشک بسیار است
ملک فرمان داد تا تازاخان قدری ازان برداشته بر در غار جمع کنند و من از منزل کارشناسان که بدان
نزدیکی خانه دارند قدری آتش بیارم و بر هیزم افگنم و ملک حکم فرماید تازاخان پرهار او جنبش آرند تا اثر
افروخته گردد و هر بومی که ازان بیرون آید بسوزد و هر که بیرون نیاید از دود دم گیرد و ملک را این تدبیر
خوش آمد و باین تدبیر بومان را سوختند و زاغان را فتح غیر منتظر دست داد همه شاد کام و مظفر بازگشتند ملک
و لشکر از تدبیر کارشناس منت دار شده و بر کاردانی او استوده پایهٔ او بلند ساختند روزی بزبان
ملک گذشت تدبیر درست تو در رفع دشمنان و شادکامی دوستان عجب خاصیتی دارد کارشناس
گفت انچه روی نمود بفر دولت ملک و خجستگی طالع بادشاه بود و من مقدمه این فتح همان
روز یافتم که آن ناعاقبت اندیشان چنان ستمی بر ضعیفان کردند و طمع و تصرف در ملک موروثی
ولایت قدیمی ما کردند و دیگر باره ملک پرسید که در صحبت بومان مدت دراز چگونه صبر کردی و پیدا است
که نیکان را تاب همدمی بدان نباشد و گفته اند که با یار روز بستن از ان بهتر که در یار بدنگر بستن کارشناس
گفت چنین است که ملک فرمود هیچ رنجی طبع را زهم بشکیبی تا جنس بدتر نیست اما عاقل برای رضای
و لنعیمت خود از سختی های روزگار نه پرهیزد و هر محنتی که پیش آید با نبساط تمام بگذراند و عالی همت بهیچ مصیبتی اندوهگین
نشود چه هر کاری که آخر بفتح و نصرت کشد اگر رنجی و خواری باید کشید ازان سر نگشند که گنج بی مار نتوان
یافت و گل بیخار نتوان چید بیت مکن ز غصه شکایت که در طریق طلب * براحتی نرسد آنکه محنتی نکشد
ملک گفت از دانش و فراست بومان باز گوی گفت در میان ایشان زیرکی ندیدم جز یک تن که در
من اهتمام میکرد و ایشان رای او را ضعیف می پنداشتند و بنصیحت های او رانمی شنیدند و
اینقدر اندیشه نکردند که من در میان ایشان غریب افتاده ام و نه یک قوم خورد تر بلند اندیشه عقل

فیض بخش و باد راحت افزای و کوه پا برجای آتش نگرفت ملک پرسید چگونه بوده است آن
حکایت گفت آورده اند که بزرگی بود که هر چه از درگاه خداوندی خواستی در حجه قبول یافتی
روزی بر لب جوی بیاری نشسته بود که زغنی پرواز کنان آنجا رسید و موش بچه از منقار او پیش آن
بزرگ بر خاک افتاد و بزرگوار را بر وی شفقت آمد برداشت و در خرقه پیچید با خود بخانه برد باز اندیشید
نمود که مبادا اهل خانه را ازو رنجی باشد و زیانی رسد دعا کرد تا حق تعالی او را دختری گرداند
خوبروی زیبا خوی او را اینکی از مریدان خود سپرد که چون فرزندان گرامی دارد مرید حکم پیر را باور
داشته در پرورش دختر کوشش تمام نمود تا البسر حد بلوغ رسید بزرگوار گفت ای جان عزیز وقت
آن رسیده که گوهر پاک را بجواهر دیگر در یک رشته کشند من اینکار را برضای تو گذاشتم هر کرا از میان
و عزیزان از سر آفریده که دل تو بخواهد ترا باو پیوندکنم دختر گفت شوهری خواهم توانا و بلند قدر بزرگ
منش فرمود که بدین صفت که تو گفتی ماه است چون شب شد حکایت دختر بماه در میان آوردند
ماه جواب داد که از خود قوی تر نشان دهم ولکن ابر است که نور مرا بپوشاند این سخن را با ابر گفتند
ابر گفت مرا از روی توانائی اختیار میکنی باد از من توانا تر است مرا هر جانب که خواهد میکشد باز
این حرف پیش باد بردند باد گفت مرا چه قوت تواند بود قوت تمام عالم در کوه است که پای در دامن
و قار کشیده است پیش کوه رفتند و حال تقریر کردند کوه آواز برداشت که قوت موش از من
بیشتر است که اطراف من بشکافد درین کار بیچاره ام دختر گفت راست میگوید موش بر
غالب است شوهری مرا او می شاید او را بر موش عرض کردند موش بواسطه رشته هم جنسی
میلی در دل خود باز یافت و جواب داد که من نیز مدتی است که آرزومند دلارامی هستم که مونس
روزگار من باشد اما جفت من میباید که از جنس من باشد دختر گفت این سهل است بزرگوار
دعا کند تا موش شوم بزرگوار دید که از هر دو جانب غبت صافی است دست دعا برداشت و از حق تعالی
درخواست تا او را موش گرداند برکت دعای او همچنان شد دختر با صل خود باز گشت و آن
بزرگوار او را موش دیده بگوشه خود آمد فائده این داستان آنست که آنچه در اصل سرشت باشد
همچنان ظاهر شود هر چند بواسطه موانع او را ازان حال بگردانند ملک بومان چنان قاعده
دولت برگشته تا باشد نصیحت وزیر دانا نشنیدند و زاغ هر روز برای ایشان حکایتی دلپذیر

بگشتن او بشتابیم ملک بعد ازان چون این فصل شنید روی در هم کشید و گفت این چه سخت روی است
و بی مهری که در دمندی را بهواداری ما چندین آزار رسیده باشد و ما نیز در آزار او بکوشیم
محنت زده را بار دیگر در بوته آزمایش بگدازیم پس فرمود تا آن زاغ را بالعزت و حرمت تمام برداشتند
وزیر گفت ای ملک چون بسخن النفات نکردی و از اشارت من که عین دولتخواهی و خیر طلبی بود
روی قبول برتافتی باری زندگانی با او چون دشمنان باید کرد و یک چشم زدن از فریب او
ایمن نباید بود که باعث آمدن او حرف و کار بوبان و صلاح حال زاغان نیست ملک از شنیدن
این نصیحت اعتراض کرد و سخن وزیر دانا را خوار داشت و زاغ در خدمت او بعزت تمام می زیست
و از رسوم خدمت و آداب ملازمت هیچ فرو نمی گذاشت و مقربان و ندیمان سلطان را فراخور
هر یک خشنود ساخته و البسته خود گردانید لاجرم روز بروز پایه او بلندتر میشد و در دلها راه بیشتر می یافت
تا بجائی رسید که محل اعتماد و محرم اسرار گشت و صاحب اختیار ولایت شد در مهمات ملکی بمشورت با و میکردند
و انواع کارها برای و تدبیر او میساختند روزی در مجلس عام گفت ملک زاغان مرا بمیوجبی آزار کرده است و
بیگناهی ستم نموده تا کینه خویش از و نخواهم و دست بردی مردانه بدو ننمایم قرار نگیرم و بخواب خوش میل
ننمایم و درین مقصود بسیار تامل کردم آخر بیقین دانستم که تا من در صورت زاغانم و شکل آنها
دارم بدین مراد نتوانم رسید و غرض خود حاصل نتوانم کرد من از اهل روزگار شنیده ام که چون
مظلومی از ستمگار بیداد گر رنجی کشیده باشد و از ظالم مختلی دیده دل بر مرگ خود نهد و خود را در آتش
بسوزد و هر دعائی که دران حالت کند مستجاب گردد و اگر رای ملک پسند کند فرماید تا مرا بسوزند
شاید که دران لحظه گرمی آتش بمن رسد از پروردگار خود نخواهم که مرا بومی گرداند مگر باین وسیله
بران ستمگران دست یابم و کینه خود بکشم درین مجمع آن بوم که در کشتن کار شناس اهتمام
داشت حاضر بود ملک از و پرسید درین سخن چه میگوئی وزیر گفت که این نیز شعبده تازه است
که از کمال فریب برانگیخته اگر بزار بار او را بسوزند و خاکستر او را بدریا ها بشویند گوهر او همچنان
ناپاک ماند بیت زبد اصل نیکی ندارم امید ✦ که زنگی نگردد بشستن سفید ✦ اگر بر تقدیر محال
لباس طاوسی باید و خلعت سیمرغ پوشد همچنان بصحبت زاغان سیه کار مائل خواهد بود چون
آن موش با وجود آنکه صورت آدمی یافته بود باز بهمان اصل خود میل نموده بماه آسمانجاه و امیر

مبادا که از ایشان آفتی بقوم ما رسد میمون گفت ملک را از ینحال خاطر جمع باید داشت اگر بایی
بودی جمعی را بخبر بر سر ایشان می بردم و دمار از روزگار ناحق شناسان می برآوردم ملک گفت
میدانم که تو حال ایشان نمیدانی و اگر توانی ما را بر سر ایشان رسانی طوق منت بر گردن اینجاعه
میکنی و ازان نیز که ترا آزار رسانیده اند مقصود خود بانتقام حاصل میکنی میمون گفت چگونه کنم
رفتن باین دست و پا میسر نیست، ملک گفت من چاره انیکار میتوانم کرد و ترا بحیله میتوانم برد پس آواز
داد با خیل و سپاه حاضر شدند و صورت حال بایشان باز نمودند و گفت آماده باشید که امشب
بر سر دشمن میروم همه سامان خود کردند و میمون را بر پشت خر سی بسته رو براه آوردند میمون باشارت
راه مینمود تا بلب بیابان مرد آزمار رسیدند که صحرای بود پر تاب و آب همیشه سموم جانگداز دران دشت
می وزید میمون گفت زود بشتابید که پیش از دمیدن صبح روز بر ایشان سیاه کنم و علم بخت این سیه بختان
نگونسار گردانیم خرسان بشوق تمام قدم دران بیابان نهادند و بپای خود بمیدان اجل در آمدند
چون روز روشن شد از بوزنگان اثری پیدا نشد میمون همچنان بر فتن شتاب میکرد و با فسون
و افسانه ایشان را می فریفت تا وقتی که هوا گرم شد و ریگ بیابان تفسیده گشت و سموم سوزنده
بوزیدن در آمد ملک روی بمیمون کرد که این چه بیابان است که از هیبت آن دلها در تاب و
جگرها کباب میشود و این باد گرم چیست که چون شعله آتش روبما نهاده تند می آید میمون گفت
ای ستمگار دل آزار این بیابان اجل است و آنکه سموم می آید پیک مرگ است دل خوش دار
اگر هزار جان داری یکی ازان بسلامت نبری و همین سموم نزدیک است که همه شما را خاکستر
سازد و با تش بیدادی که در نهاد مازده بسوزی درین سخن بودند که نفخت سموم رسید و ملک
خرسان را با تمام سپاه و بوزنه را بر جای خود بگداخت یکی زنده بیرون نیامد روز سوم که وعده شنده بود
چون ملک بوزنه ها با لشکر خود بجزیره آمد بیشه را خالی یافت و مملکت را از غبار غیر پاک دید و این
داستان برای آن آوردم تا ملک معلوم کند که کینه داران بجهت لذت انتقام از سر جان بر خاسته
اند و من حال کار شناس را از قبیل این حیله میدانم پیش ازین زاغان را آزموده بودم
و اندازه دور بینی و پایه فریب ایشان شناخته و چون کار شناس را در اینجا بینحال دیدم مرا معلوم
شد که رای ایشان درست است سزاوار انست که پیش از انکه بفریب خون ما بریختن گیرد

حالا میخواهم که انچه توانم بکوشم وحق گذاری ملک بجا آورده بهمدمانی که سوخته دل وخجسته خاطر اند بهم
راحتی دستگیرم ونقد جان نثار کرده نامی در روزگار بگذارم میخواهم که ملک برقوت من در ریغ نخورد
وچون بادوستان بزم عشرت نشیند از وفاداری من یاد آورد ملک گفت چگونه کار میکنی وبکدام
فن درمی آئی میمون گفت تدبیر اندیشیده ام که ایشان را در بیابان مرد آزمای جگر گداز بآتش هموم
بسوزم وگمان غالب آنست که اندیشهٔ من از راه راست برکنار نخواهد بود صلاح آنست
که تا بفرمائی گوش های مرادبندان پر کنند ودست وپای مرا در هم شکنند وشب بکنار گوشه که آرام
من بود بیفگنند وملک با جمیع ملازمان در اطراف این صحرا پراگنده گردند تا دو روز بگذرد وصباح
سوم روز بیایند در منزل های خود بفراغت نشینند که از دشمنان اثری نخواهد بود ملک بگفتهٔ
میمون بفرمود تا گوش های او برکندند واطرافش در هم شکستند بیشه بیفگندند وسپاه خود را پنهان
ساخت هر یک بگوشه منتظر نشستند ومیمون شب همه شب ناله میکرد وملک خرسان صبح بسر برون
آمده بود ناله زار او شنید وبدنبال آواز رفته میمون را بدان حال دید وباوجود سخت دلی بر و رحم کرد
وپرسید میمون بفراست دریافت که بادشاه آن قوم است آغاز دعا وثنا کرد وگفت من وزیر
بادشاه بوزنها ام وباتفاق او بشکار رفته شب شبخون درین معرکه حاضر نبودم در روز دیگر از هزیمتیان
خبر آمدن ملک یافتم ملک بوزنها بواسطه اعتمادی که بر تدبیر من داشت التماس چاره انیکار نمود
ومن او را ازروی نیکوخواهی بخدمت ملک همنوئی کردم وگفتم که صلاح کار آنست که کمر بملازمت
بر بندیم وبقیهٔ عمر در خدمت ملازمان ملک گذرانیم ودر سایهٔ دولت او از حوادث روزگار آسوده
بگوشه وتوشه بسازیم ملک از سخنان من برآشفت ونسبت بجماعتی که درین بیشه آمده ساکن شده اند
سخنان ناشایسته بزبان راند چون بار دوم نصیحت کردم بفرمود تا بمن انهیمه خواری کردند ودانست
که من از هواخواهان بادشاه ام حکم کرد که در همان جزیره ام بیفگنند تا به بینند که ایشان چگونه
حمایت او خواهند کرد مرا اینجا آوردند وخدمتهای قدیم چنین نتیجه دارد این بگفت وچنان بگریست
که ملک خرسان را نیز قطره های اشک بر زمین افتاد ملک گفت حالا بوزنها کجا اند جواب
داد که بیابانی است که آدمزاد آنجا نمیگوید آنجا پناه برده اند واز هر طرف لشکری جمع میکنند زود
باشد که با سپاه خونخوار شبخون آرند ملک خرسان از جای درامد وگفت ای میمون مصلحت چیست

ضعیف بیکبار این ننگ باید کشید و هرگز در بدران ما اینچنین حالت پیش نیامده و این بدنامی همیشه
خواهد ماند صلاح آنست که همه دوستان اتفاق نمایم تا بیک شبخون روز زندگانی بر ایشان تیره سازیم
آخر خرسان از کوه سار فرود آمده روی بجزیره بوزنه ها نهادند قضارا ملک بوزنه ها با جمعی از امرا و اعیان
بتقریب شکار آن شب در صحرا مانده بود و بوزنه های دیگر از هجوم دشمن غافل هر یکی در منزل خود
آرامیده که بیکبار بر ایشان ریختند تا بوزنه ها را خبر شدن بسیار از ایشان کشته شدند اندکی خسته و مجروح
جان از ان ورطه خونخوار بکنار بردند خرسان چون آن بیشه پر نعمت را از دشمن خالی دیدند همانجا طرح
اقامت انداختند و آن خرمن ستم رسیده را بر خود امیر ساختند و دست درازی کرده هر نعمتی که بوزنه ها
در چندین سال ذخیره نهاده بودند بتصرف خود در آوردند روز دیگر ملک بوزنه ها از این حال غافل
روی بجزیره نهاد در میان راه گروهی هزیمت خورده که از گرداب بلا نیم جانی بکنار آورده بودند رسید
آغاز داد خواهی کردند ملک از شنیدن این واقعه انگشت حیرت گزیدن گرفت و گفت در ربع ملک
مورونی از تصرف ما بر آمده و حیف آن خزاین معمور که بدست دشمن افتاد و بخت و اقبال که بفرمان
ما بود برگشت دیگران نیز که ملازم رکاب بودند اضطراب آغاز کرده برای مال و منال و اهل و عیال خود
فغان برداشتند و در میان ایشان بوزنه بود میمون نام بعقل و فراست آراسته شاه و رعیت بمشاورت
او کار میکردند چون ملک را حیران و دیگران را سرگردان دید زبان نصیحت بر گشود که بی صبری در بلاها
نه شایسته دانشوران است چه در بی صبری و پریشانی دو زیان است دوستان غمگین و دشمنان
شاد میشوند چاره درین کار آنست که صبر باید کرد و تدبیر درست علاج واقعه باید نمود ملک بوزنه ها پرسید
که چاره این کار چگونه توان اندیشید میمون خلوتی طلبید و گفت ای نامدار فرزندان و خویشان
من بدست این گروه ستمگار کشته شده اند و مرا بی دیدار ایشان از عمر راحتی نخواهد بود چون عاقبت کار
رخت زندگانی بگرداب فنا خواهد افتاد میخواهم که زودتر از تعلق ظاهر برایم و جان خود باخته انتقام
کینه دوستان که گرامی تر از جانم بکشم ملک گفت ای میمون لذت انتقام در کام حیات شیرین مینماید
و ذوق غلبه بر دشمن بجهت آسایش زندگانی است چون تو نباشی خواه همه آبادان خواه ویران
میمون گفت از ینحال که من دارم مرگ را بر حیات اختیار میکنم چه چشم برای دیدن فرزندان
دلبندان خوب است اینهارو در نقاب خاک کشیده باشد و من زنده باشم حیف از ین زندگانی

وگمان ها بدبرده نچنان بودی که من خیال کرده بودم زن هم سخنان فریب آمیز درمیان آورد
از جانبین خشم وغبار دور شد دست مهر در گردن خشنودی آوردند این داستان بدان آوردم تا شما هم
مثل درود گر بسخن زن بدکاره فریب خورده از سخن این زاغ مکار فریب نخورید و بشعبده او بوی خوش
ازان می آید از راه نروید و هر دشمن که بسبب دوری راه قصد نتوان کرد اول خود را نزدیک گرداند
وراه نصیحت پیش گرفته بنفاق ومدارا خویش را محرم نماید وچون از راها آگاه شود فرصتی طلبد
روی کاردانی در کار خود آغاز کند وبپایان رساند وکینه خود بگشاد زاغ گفت ای یار دل آزار اینهمه
سخن آرائی بچه کار آید چنین ستمی که بمن رسیده با حیله چه مناسبت دارد وهیچ دانا برای آسودگی دیگری
رنج خود نخواهد واین خواری وزاری باختیار خود نکرده ام وهمه کس میدانند که این محنت جزاواثر
مخالفت من بازاغان نبوده است وزیر گفت دیده ودانسته تن بایخیال در داده وشیرینی
انتقام که در خاطر داری شربت تلخ این محنت در کام تو خوشگوار ساخته است بسیار کس بود که جهت
هلاک دشمن بمردن خود راضی شده اند وبرای آنکه جهت ولینعمت خود کاری کنند ونام حقیقت ووفا
بر صفحه روزگار بگذارند خود را در گرداب هلاک انداخته اند چنانکه بوزنه خود را بکشتن داد تا انتقام یاران
حاصل کرد ملک بوزنه ان پرسید چگونه بوده است آن حکایت گفت آورده اند که جمعی از بوزنه گان
در جزیره وطن داشتند که میوه های تر وخشک در وی بسیار بود وآب وهوای آن با مزاج ایشان
سازی تمام داشت یکروز چندی از بوزنه ها در سایه درختی نشسته بودند واز هر گونه سخن در پیوسته
ناگاه خرسی بر ایشان بگذشت واز جمعیت ایشان پریشان خاطر شد وباخود گفت روا باشد که من
همیشه در کوه ها میان سنگ لاخ با دل تنگ گذرانم وبصد هزار محنت سرخاری با پنج گیاهی
بدست آرم واین بوزنه ها درین گوشه دلکشای میوه های تازه وتر بخورند وبروی سبزه های نرم
خرام نمایند پس قصد کرد که درمیان بوزنه ها آمده جمعیت آباد ایشان را برهم زند بوزنه ها فریاد برکشیدند
ونزدیک هزار بوزنه هجوم کرده خرس را بضرب پراگنده زخمی ساختند خرس خام طمع هنوز از نهال
آرزو میوه مراد ناچیده درخت عشرتش پژمرده شد نزحمت تمام از میان بوزنه ها بجست وخود را
بکوهستان رسانیده نعره وخروش برآورد گروه انبوه از همجنسان او گرد آمدند واقعه حال پرسیدند
خرس دردمند سرگذشت خود را باز راند وگفت زهی بی ناموسی که خرس قوی هیکل را از بوزنه های

به بهانه تحقیق اینحال بود معشوق را آهسته آموخت که بآواز بلند از من بپرس که مراد دوستی
داری یا شوهر را جوان آواز برداشت آنچه آموخته بود پرسیدن گرفت زن بآواز بلند گفت که
بدین سوال چون افتادی و فائده این پرسش چیست ازین سخنان بگذر جوان بفرموده او رازی
میکرد و همان می پرسید آخر زن گفت راست گویم زنان را از روی نادانی این نوع پریشانیها
پیش آید و از هر جنس دوستان گیرند و چون حاجت نفس روا شود نزدیک ایشان حکم دیگانگان
میگیرند اما با شوهر چون روح در بر و نور در بصر است از عمر و جوانی و عیش و کامرانی برخوردار مباد
زنی که شوهر را هزار بار از جان خود عزیزتر ندارد و چون در رود این سخنان شنید مهری و لطفی
در دل او پدید آمد و بخود گفت از نزدیکیو دکه در حق این زن بدی از من آید و نزد خدا خود شرمنده
شوم آخر این گمان بد بود که درباره او داشتم او خود را از غم من بیقرار و بر من عاشق زار بود
و از رود و کنیش محبت و روشن یاری ما این هنر دوستی و دل بستگی که با خود دارد اگر خطای کند چندانی
بر و گرفت نتوان کرد از نیکار حساب نباید گرفت که هیچ آفریده از سهو خالی نیست که کسی بجا
که آخر دامنی نیالوده است و من بیهوده اینهمه رنج بر خود نهادم و خویش را در چندین بلا انداختم
حالا صلاح حال آنست که باری عیش تیره نسازم و آبروی او پیش مردم بیگانه نریزم این کار نادانسته
میکند و نه بقصد و مرا نظر بر هنر باید داشت و از عیب او چشم باید پوشید پس در رود گر همانجا خاموش
نشست و دم نزد تا وقتی ایشان از عیش فارغ شدند و صبح دمیدن گرفت مرد بیگانه باز گشت
و زن خود را در خواب انداخت در رود گر بآهستگی بر بستر زن آمد و آهسته لطف بر چهره او رسانید
و نرم نرم دست بر سینه او مالید تا زن پر فریب دیده بر کشود و شوهر را بر بالین خود دید بر جست
و پرسید که بسلامتی کی آمدی گفت آن وقت که بآن مرد بیگانه دست مراد در آغوش داشتی اما
چون دانستم ترا ضرورتی بر این کار در پیش بود خاطر تو نگاهداشته آخر من نیز نخواسیدم و من چون دلبستگی
ترا بخود میدانم دوستی تو در حق خود میشناسم یقین دانم که زندگانی خود برای وصال من میخواهی
و تنهای خود بجمال من میجوئی اگر چنین پریشان کاری از تو سر زده هر آینه از سهو و غفلت خالی نبود
پس مرا جانب تو رعایت کردن و آزردم تو نگاهداشتن لازم است دل قوی دار و بیم و هراس
را بخود راه مده و از دهشت و مزاحمت بیرون آئی مرا بجل کن که در باب تو اندیشهای بد کرده بودم

دشمنان بسلامت ماند بیت جو در لشکر دشمن افتد خلاف + چرا تیغ باید کشید از غلاف + چون
وزیر سوم این سخن باخر رسانید وزیر اول برآشفت وگفت من می بینم که این زاغ شما را با فسون
وافسانه فریفته کرده است زینهار از خواب غفلت بیدار شوید و در سر انجام این کار اندیشه نمایند که
دانایان بنای کار خود خصوصاً در محافظت از مکر دشمنان بفکر داشت و اندیشه درست بنهند
وبگفتار دروغ وسخن بیفروغ ایشان از جای نروند وغفلت پیشه ها با بازدک چاپلوسی وملایمت
پیش آرند وکینه های قدیمی وعداوتهای موروثی فراموش کرده دل برآشتی نهند ونداند که دشمن
اگر هزار نفس برآید هنوز رنگ عداوت بر لوح دلش باقی خواهد بود وحال شایان بحال درودگر
مینماید که بگفتار زن بدکردار فریفته شد ملک پرسید چگونه بوده است آن حکایت گفت
آورده اند که بشهر سراندیپ درودگری بود در کمال نادانی وزنی داشت در غایت حسن و
جوانی درودگر بر وشیفته بودی وساعتی بی او آرام نگرفتی وزن بضرورت او را نوازشی میکرد
اما در شبستان عشرت جام مراد با دیگران میخورد وهمسایه ایشان رعنا جوانی بود زن را بر و
نظری افتاد ودل او نیز بشیفته محبت او شد کار میان ایشان از نامه وپیغام به باده وجام رسید
جمعی از همسایگان بران حال آگاه شدند ودرودگر بیخبر را خبر کردند بیچاره با آنکه چندان خبرتی
نداشت خواست که یقینی حاصل کرده بعلاج آن پردازد زن را گفت که توشه بسازکه بروستا
میروم اگرچه چندان دور نیست اما چند روز آنجا خواهم بود نمیدانم که درد جدائی ترا چگونه بسر خواهم برد
زن نیز از روی تکلف تملقی کرد وگفت به شادی قطره چند از دیده ریخت وبزودی توشه راه ساخته
کرده شوهر را گسیل کرد ودرودگر در وقت رفتن مبالغه بسیار نموده که در را محکم باید بست و
اسباب خانه را مضبوط باید نگاهداشت تا دزدان دست نتوانند برد زن اهتمام درودگر را
بسوگند قبول کرده فسونی چند دمید وهمان زمان که مرد برفت خبر بمعشوق فرستاد جوان وعده
کرد که چون از شب پاسی بگذرد بیایم زن بآن وعده شادمان گشته اسباب طرب سامان
کرد درودگر بیگاهان از راه پنهان بخانه درآمد قضا را آن وقتی بود که عاشق ومعشوق با یکدیگر
خوش برآمده بودند بیچاره چندان ایستاد که ایشان بخوابگاه میل نمودند آهسته آهسته بجای
خود رار سانیده که تا لوازم خلوت را به بیند ناگاه چشم زن بر پای او فتاد دانست که رفتن شوهر

مهربان شد و فائده این داستان آنست که بعضی صورتها باشد که کسی را بدیدن آن بر دشمن
جز بختیاریش و مهربانی سزاوار نباشد و حال این نزاع از انجمله است ملک وزیر سوم را پرسید
که رای تو درین قصه چه حکم میکند بهتر آنست که ملک لباس حیات از و بر نکشد بلکه خلعت امان داده
تربیت و فرماید تا او نیز قدر جان بخنثی شناخته طریق نصیحت و اخلاص پیش گیرد و ملک او را ارزندگان
خاص بر شمارد خردمندان دران کوشیده اند که گروهی را از میان دشمن بیرون آرند و سنگ تفرقه
در جمعیت ایشان انداخته بهر حیله که دانند دو گروه سازند که مخالف سخن دشمنان موجب فراغ
خاطر دوستان باشد چنانچه خلاف وزد و دیو سبب جمعیت خاطر زاهد شد ملک پرسید چگونه بوده است

حکایت آورده اند که پادشاهی پاک سیرت در نزدیکی بغداد جائی برای عبادت ساخته بود صبح
و شام بعبادت میگذرانید یکی از مردان صادق بر فقر و فاقه درویش واقف شد گاومیشی جوان
و فربه شیردار بر سبیل نذر پیش سیخ آورد و زدی ازان آگاه شد روی بعبادت خانه پارسا نهاد
دیوی با دو چار شد و زد پرسید که تو کیستی و کجا میروی جواب داد که من دیوام و پیش فلان زاهد
میروم که دوکان من شکسته و بازار خود گرم کرده است میخواهم که اگر فرصتی یابم او را هلاک
کنم حال این بود که شنیدی اکنون باز گوئی که تو کیستی و حال تو چیست دزد گفت من مرد عیار پیشه ام
و شب و روز در اندیشه مال کسی بر دم و داغ از اری بر و نیم حالا میروم که همان پارسا گاومیشی
فربه دارد و آنرا دزدیده بکار برم پس بایکدیگر ساخته روی براه آوردند و شبانگاه بخانه زاهد رسیدند
پارسا نشسته قدری چشم گرم کرده بود دزد اندیشه کرد که اگر دیو قصد کشتن او کند شاید بیدار شد
فریاد برکشد و دیگر مردم که در همسایگی اویند آگاه شوند و گاومیش همچنان از دست رود دیو نیز
در فکر افتاده بود که اگر دزد گاومیش را از خانه بیرون کند هر آینه در باید کشود و تواند بود که پارسا از آواز
در بیدار شود و کشتن او در توقف افتد پس دزد را گفت که مهلتی ده که پارسا را بکشم آنگاه گاومیش
را ببر دزد گفت که تو توقف کن تا من گاومیش را ببرم آنگاه تو او را بکش این خلاف در میان
بجنگ کشید دزد از روی اضطراب زاهد را آواز داد که اینجا دیوی است میخواهد که ترا بکشد
و دیو نیز فریاد برداشت که اینجا دزدیست میخواهد که گاومیش ترا ببرد پارسا از عربده ایشان بیدار
شد و خروش در گرفت همسایگان در اندند ایشان هر دو گریختند و نفس مال زاهد بسبب خلاف

دشمنان

بواسطه سخت روئی ازینج برکنده شود زاغان او نصیحت درخشم شده تهمت کردند که تو بطرف بوم
میل داری وجانب ما را که هم جنس توایم فروگذاشت مینمائی ملک بقول دشمنان از سخن من
روگردانیده وبا خیال که می بینی گرفتار ساخت ملک گفت فهمیدی که ایشان چه میگفتند وبچه قرار داد
رفته اند کارشناس گفت درخیال ایشان چنان دیده ام که اندیشه جنگ دارند وکار سازی نزد
ننمایند ملک بوم چون سخن کارشناس شنید یکی از وزرا را پرسید که کار این زاغ چگونه می بینی
گفت در کار این اندیشه حاجت نیست خیال او را غنیمت باید شمرد که من درین اخگر نیم فسرده
آتشی می بینم که فرونشاندن شعله آن از محالات است وهر که فرصت از دست دهد غالب است
که دیگر بر وغالب نگردد بعد ازان پشیمانی سود ندهد زنهار ملک بسخن او التفات ننماید وافسون جان
گدازی او در گوش راه ندهد که اعتماد بر دوست ناآزموده از خرد دور است تا حال دشمن مکار کینه جو
چه باشد کارشناس شمه ازین سخنان شنیده بدرد دل نبالید گفت شعر مرا خود دل دردمند است
وریش تو نیز هم فرزن بر سر ریش نهش این سخن در ملک بوم اثر کرد در دی از وزیر بگردانید و
دیگری را پرسید که تو چه میگوئی گفت من در کشتن او هیچ نگویم که اهل مروت چون دشمن را دل
شکسته وبیچاره بینند احسان نمایند هراس یافته بزنهار آمده را امان باید داد واو را بیاد افتاده
را دست باید گرفت بیت ره نیکمردان آزاده گیر + چو استاده دست افتاده گیر + ولبسا باید
مردم را بر دشمن مهربان گرداند چنانچه ترس در زن بازرگان را بر شوهر مهربان کرد ملک
پرسید چگونه بوده است آن حکایت آورده اند که بازرگانی بود تونگر زشت روئی وبدخوئی
وبا این پیروگران جان وبخیل ونامهربان واین مرد زنی داشت نیکو صورت شوهر با هزار دل
وصال او را جویان بود واو بصد هزار منزل دوری میجست شبی وزدی در خانه او رفت
بازرگان در خواب بود وزن بیدار از آمدن دزد وقوف یافت بترسید وشوهر را در کنار گرفت
بازرگان از خواب درامد ودولت بیدار را در کنار یافت از غایت شادی خروشی برکشید
مصرع این که می بینم بخواب است یارب یا بخواب + حیران شد که این همه دلبستگی والفت ناگهانی را
سبب چه باشد مصرع مهری که نبود از کجا پیدا شد + چون نیک در نگریست دزد را دید وگفت
ای شیر مرد خجسته قدم آنچه خواهی از مال بردار وبرو که برکت قدم تو این جفاکیش همه با من

وهرچه مصلحت وقت باشد بگویم پس ملک از خلوت بیرون آمد خشم آلوده تمام لشکر انتظار داشت
تا از خلوت شاه ووزیر چه صدا برآید وچه تدبیر نمایند چون ملک را خشمگین یافتند سر بادپیش افگنده
شدند ملک فرمود تا کارشناس را پرو دم برکندند وسر و پالیش خونین ساخته در زیر درخت انداختند
خود با لشکر وحشم موضعی که قرار یافته بود روان شد وهنگام شام ملک بومان با وزیران خود بهم روز در
اندیشه بود که چون ما را با خانمان زاغان اطلاع افتاده واکثری ایشان را خسته حال وشکسته بال
ساخته ایم اگر امشب دیگر شبخون ها بدیشان میرسد کار تمام میشود چند گاه بفراغت در گوشه کاشانه
خود بسر می برم بر شبخون قرار داده بوطن گاه زاغان روان شدند چون لشکر بوم بآشیانه زاغان
بمطلبی رسیدند نه از ایشان اثری بوده ونه خبری بومان باضطراب بهر طرف می گشتند وکارشناس زیر
درخت بر خود می پیچید ونرم نرم ناله میکرد بومی آواز او شنید بملک باز گفت ملک با محرم چند که مقربان
درگاه بودند بر سر او آمد پرسید تو کیستی وحال تو چیست کارشناس نام خود را ونام پدر باز گفت واز
منصب وزارت وقانون کفایت خود عرض نمود ملک گفت دانستم وتعریف کاردانی تو بسیار شنیدم
اکنون بگو که زاغان کجا اند جواب داد که از حال من پیداست که محرم اسرار ایشان نتوانم بود ملک
بومان پرسید که وزیر با تدبیر بودی وبچه گناه چنین خوار شدی کارشناس گفت صاحب در حق من بدگمان
شده حاسدان وقت یافته تهمت دگر باین حال رسانیدند خدمتهای قدیم بر باد رفت ملک پرسید
که موجب بدگمانی چه بوده گفت ملک بعد از شبخون شما وزیران را طلبیدند واز هریک چاره کار
پرسیدند چون بمن رسید بمن هم همین سخن درمیان آورد گفتم تا را لشکر بوم طاقت برابری نیست
که قوت وشوکت زیاده از ماست ودولت وبخت بایشان دمساز بخت بلند ان افتادن
از پایه خود بر افتادن است صلاح کار آنست که ایلچی فرستم ودر صلح زنم اگر بجنگ قرار دهند خانمان
را سوخته پراگنده شویم وبجای دیم اگر بصلح راضی شوند از باج وخراج هرچه خواهند قبول کنم و
منت بر خود بنهیم ملک تغیر شده گفت این چه سخن است که میگوئی مرا از جنگ می ترسانی ولشکر
را بسبب رهنمائی من بدگمان بر زبان خیر خواهی کشادم واز هواداری نصیحت کردم وگفتم ای ملک
از شاه راه صلاح کار باز مگرد وبهوای دل خود بی اندیشه کار مکن دشمن قوی حال را بچاپلوسی
رام تو نمی بینی که گناه ضعف بواسطه ملائمت از باد تند بسلامت بجهد ودرخت بسیار شاخ

انچه وزیران روشن رای از جنگ و صلح و گذاشتن وطن و ماندن و قبول باج و خراج گفتند هیچکدام
پسندیده من نیست امید میدارم که بیک حیله شایسته کشایشی در کار پدید آید و کارهای که راست
براست ساخته بشود بمکر و فریب پیش باید برد چنانچه بعضی رندان گوسفندی از دست زاهدی بحیله
بیرون آوردند ملک پرسیدند چگونه بوده است آن حکایت گفت آورده اند که زاهدی بود گوسفندی
فربه خریده در سنی در گردن او بسته بجانب صومعه خود میکشید در راه طائفه رندان گوسفند را دیده چشم
طمع برگشادند و مکر و فریب بسیتعدی زاهد ایستاده هر چند که اندیشه ها در باب گرفتن آن نمودند صورت نبست
آخر رای همه بر حیله قرار گرفت پس یک کس از پیش او درامده گفت ای مرد این سگ را کجا می آری
دیگری برو بگذشت و گفت این سگ را کجا می بری سومی از برابر پیدا شد و گفت ای پیر مگر میل
شکار داری که سگ بدست گرفته دیگری از عقب آمده پرسید که ای پیر این سگ را بچند خریده همچنین
یک یک از اطراف روی بزاهد ساده لوح نهاده دران سخن متفق بودند یکی میگفت این پاسبان است
دیگی طعنه میزد که این مرد یکی از پرهیزگاران است چرا دست و جامه بدین سگ آلوده میسازد دیگری میگفت
که زاهد این سگ را می برد تا از برای خدا پرورش کند از بسیاری این سخنان شکی در دل زاهد پدید آمد
و گفت که فروشنده این جانور جادوگر بود و بچشم بندی سگ را در نظر من گوسفند نموده
همان دم زاهد دست از گوسفند باز داشته بجانب فروشنده روان شد و رندان
گوسفند را گرفته بخانه بردند و کارد بر گلوی او راندند زاهد را از فریب ایشان هم
گوسفند از دست رفت و هم زر بدست نیامد این داستان برای آن آوردم که ما را نیز طریق حیله گری
پیش باید گرفت که جز بمکر و فریب بر ایشان دست نیابم ای ملک دانایان پیشین چنین گفته اند که
هر دولتمندی که سخن معتمدان خود را نشنود اقبال او بر مدار دولت پایدار نباشد امید که انچه من خیرخواه
اندیشم بران التفات نموده عمل فرمایند ملک زاغان گفت نیکو گفتی بیار تا چه داری تا بدان عمل کنم
کارشناس جواب داد که من خود را فدای این کار خواهم کرد و هلاک یک کس را که موجب بقای جمعی
کثیر باشد عین صلاح است مصلحت دران می بینم که ملک در مجلس خاص و عام بر من خشم کند و بفرماید
که پر و بال من بکنند و خون آلوده و زخم زده در زیر همین درخت که آشیان های ماست بیفکنند ملک بامدادی
لشکر برود و فلان جا مقام فرموده منتظر آمدن من باشد تا من دام حیله در راه ایشان انداخته بیایم

خاکسار پریشان روزگار در گوشهٔ تیره بختی حیران مانده زاغ را گفت ای سیاه روی بشیرم
حجاب حیا برداشتی اینهمه خواری بر من روا داشتی و مرا بر سر کینه آوردی بعد ازین درمیان
ما و تو تخم دشمنی کاشته شد که منج او از زمین گذشت و شاخ او بآسمان رسید نمیدانی که آتش اگر
چه سوزنده است سوزش آنرا با آب تسلی توان داد اما شعلهٔ کینه نهفت با آب دریا فرو نشیند
بوم این وصل خوانده آزرده حال و شکسته بال برفت و زاغ از گفته خود پشیمان شد در اندیشه
دور دراز افتاد و با خود میگفت عجب کاری نا دانسته پیش گرفتم و برای قوم خود دشمنان ستیزه
خوی بر انگیختم مرا باین نصیحت مرغان چه کار بود از من دیگران مهتر و بهتر بودند من سزاوار این سخن نبودم
و این مرغان زیرک عیب های بوم از من بیشتر دانسته بودند و مهم بادشاهی از من بهتر میدانستند
لیکن از کمال خردمندی عاقبت اندیشی کرده خاموشی اختیار نمودند و این بار بر گردن خود نهادند
زبان را بشکل تیغ آفریده اند باید که آنرا ببازی کار نفرمایند شمشیر بازی شیوهٔ هنگامه گیران است
و مردان شمشیر زن تیغ را حضور بصف کارزار بکار برند و تیغ زبان را بی ضرورتی از کام
نیام برآوردن گلوی خود بریدن و سر خود باختن است و دشوار تر آنکه این سخنان رو ببرد
گفته ام کینه در نهصورت زیاده باشد و گفته اند که خردمندان اگرچه بزور و توانائی خود اعتماد
تمام داشته باشند باید که تکیه بر قوت خود کرده دشمن انگیزی نکنند هر چند تریاک داشته باشد
نشاید که بامید آن زهر هلاهل بخورند دانایان بدانند که هوشمند را باید که بسیار کردار کم گفتار باشد
نیکوئی کند و کم گوید و نه آنکه بسیار گوید و بد گوید و کم کند و هر که خود را بی کردار نیک بشیرین زبانی
پیش مردمان می آراید کارش زود بخرابی کشد من آن بسیار گوی کم کردارم که بی تامل سخن گفتم
و با کسی مشورت نکردم و خردمندان زبان بستگان را بی صرفه گویان بهتر میدانند القصه زاغ
پاره لطلبید و خود را ملامت ها کرده و پرواز نمود باعث دشمنی این بود میان ما و بوم ملک گفت
ای کارشناس سخن تراشیدم و در ضمن آن فوائد بسیار بود با خردمندان مصاحبت کردن
و کلمات ایشانرا امرای کار خود ساختن نشانهٔ سعادت و اقبال است و دلیل رسیدن
بمرتبهٔ کمال اکنون اندیشهٔ کار لشکریان ما که سوخته ستم لوبان شده اند چگونه خیال کرده
و طریق رفاهیت رعایا و آسودگی سپاهیان چه فکر نموده کارشناس زبان آفرین ابر گشود و گفت

دعوی خود بعرض رسانید گریه گفت ای جوان پیری در من اثر کرده است
و دیگر خواهش را ضعفی تمام پیدا شد نزدیکتر آمد و سخن بلند کرده ذکر دعوی تازه
ن از هر دو سخن آگاه شد حکم توانم کرد و پیش از انکه روی بحکم آرم نصیحت دوستانه بکنم اگر
ئده شماست و اگر نشنوید باری من نزد یک یانت خود معذور نباشم لایق آنست
راستی در نگذرند و جمال و منال دنیا که بقائی ندارد مغرور نگردند گفت ای جوانی
مردمان را همت در طلب حق بودی و هر یک صفت دیانت و راستی شعار خود
تصدیع حکام نمیبود و گواه و سوگند از میان میخواست چون دیده هر یکی از
رض تیرگی یافته محتاج اند به یکی که جمال راستی دیده صورت حال را باز نماید و بزرگی
ادید که دو کس قصه پیش او آورده بودند حاکم زار زار میگریست بزرگی پرسید که جای چه
ست گفت این دو کس بر حال یکدیگر اطلاع دارند و بر حقیقت کار خود دانا اند و من از حال
دان تا کار یکجا کشد بزرگ گفت اگرچه آنها دانا اند اما لازم دیده دل ایشان را غرض کور کرده است
ل تو از غرض پاک است و بدین سبب یقین ماست که صورت حق در نظر تو خواهد درآمد
فت سخنی تازه گفتی و حقیقت آنست که هر یکی از شما نهال غرض از زمین دل کشید و بدانست
احب حق در حقیقت غالب است اگر بظاهر مدعای او حاصل نشود و طالب باطل در معنی
وب هرچند بصورت کامیاب گردد و من شما را میگویم که کردار نیک اسرمایه نجات ابدی شماست
عمر زود زوال اعتماد نکنند و خاص و عام دور و نزدیک چون نفس خود عزیز دانسته هرچه در راه
یش نپسندند در حق ایشان روا ندارند و از این قبیل افسون های که بر ایشان دمیدند تا غافل
ل بشیر آمد بیک حمله هر دو را بگرفت و معده را از گوشت لذیذ ایشان برگ و نوای داد
لاح و عفت و بواسطه شومی نفس چنین ظاهر شد این داستان برای آن آوردم تا معلوم
شود که بر بیوفایان خدر پیشه اعتماد نشاید کرد و کار بوم شوم همواره فریب و نفاق است و بر صیهای
و همه عالم را اتفاق مباد که شما او را بر تخت بادشاهی بنشانند و هرگاه افسر بادشاهی بر فرق
نامبارک او رسد شوی او در همه کارها دخل خواهد کرد و اثر تربیت شما ضائع خواهد شد مرغان
بعد از شنیدن این سخنان یکبارگی ازین کار باز آمده عزیمت برداشتن بوم قبیح گردند و آن

نباید و فیلان را بجوانی آن چشمه نیارد و بهروز این مژده بشاه خرگوشان رسانید و از بلاهای
سیاه ایمن ساخت و این داستان بدان آوردم که در میان شما زیرکی باید که کاری تواند ساخت
و دشمنی تواند دفع کرد و اگر در نیوقت زیرکی در مشاورت شما بودی کی گذاشتی که رقم شاهی
برنام بوم شوم کشیده شدی با وجود چندین خصلت نکوهیده فریب و حیله نیز بطمع او سرشته است
و هیچ عیبی فرمانروایان را بدتر از فریب و بیوفائی و بدقولی نیست و بادشاه سایه خداست
بیفروغ عدالت او عالم روشن نگردد و بی سایه احسان او آسایش جهان صورت نه بندد و
حکم پادشاهان بر جان و مال آدمیان روان است و فرمان سلاطین حکم قضا و قدر مساوی است
پس بادشاه باید که وفادار بود نه جفاکار و با رعیت مهر ورزد نه قهر و اگر نه بر عایای بیچاره آن رسد
که بآن کبک و تیهو رسید از گربه مرغان پرسیدند که چگونه بوده است آن **حکایت**
زاغ گفت من در دامن کوهی بر درخت آشیانه داشتم در همسایگی من کبکی وطن داشت
و مرا بدیدار او خرمی حاصل بود و در هنگام غم غمگساری مینمود ناگاه غایب شد و بر آن زمانی
دراز گذشت چنانچه گمان بردم که او هلاک شد بعد ازان تیهو آمد و در آشیانه او قرار گرفت چون
یکچندی بران حال بگذشت کبک باز آمد چون در خانه خود دیگری را دید آغاز جنگ
کرده گفت جای من خالی کن تیهو جواب داد که حالا خانه منست اگر حقی داری ثابت کن
کبک گفت تصرف تو تعصب و تغلب است القصه میان ایشان کار بستیزه انجامید چندانکه
من اسباب صلح انگیختم بجای نرسید و مقرر شد که رجوع بحاکمی عادل نمایند که در میان ایشان
داوری کند کبک گفت درین نزدیکی گربه ایست پرهیزگار خداترس همواره کارش گریه داری
است و بآب گناه ساخته است و ازار جاندار و بخشن خون جانور آرد هرگز نمی آید نزدیک او
باید رفت تا کار بآخر رساند هر دو راضی شدند پیش او رفتند و من در پی ایشان روان گشته
میخواستم که احوال اینها انتظار کنم و انصاف او در میان دو کس بچشم گربه بر اچون چشم بر ایشان
افتاد چون سالوسان سر بسجده نیاز انداخت کبک و تیهو از کردار او در تعجب شده در توقف
ماندند تا آنگه سر از سجده برداشت کبک و تیهو نیازمندی بجا آورده التماس نمودند که قصه ایشان
پرسش نماید و بدانچه خرد و راندیش او گوید حکم کند گربه بعد از التماس بسیار فرمود که صورت حال

باز گویند کبک دعوی خود بعرض رسانید گربه گفت ای جوان پیری در من اثر کرده است و
چشم و گوش و دیگر خواهش را ضعفی تمام پیدا شده نزدیکتر آیید و سخن بلند کرده ذکر دعوی تازه
سازند تا من از هر دو سخن آگاه شده حکم توانم کرد و پیش از انکه روی بحکم آرم نصیحت دوستانه بکنم اگر
گوش کنند فائده شما ست و اگر نشوند باری من نزد یک دیانت خود معذور و نباشم لایق آنست
که هر دو از راستی در نگذرند و بجمال و منال دنیا که بقائی ندارد مغرور نگردند کبک گفت ای جانا که
عادل اگر مردمان را همت در طلب حق بودی و هر یک صفت دیانت در راستی شعار خود ساختی
حاجت بتصدیع حکام نمیبود و گواه و سوگند از میان میخواست چون دیده هر یکی از ما در
بخار غرض تیرگی یافته محتاج اند به یکی که جمال راستی دیده صورت حال را باز نماید و بزرگی
حاکمی را دید که دو کس قصه پیش او آورده بودند حاکم زار زار میگریست بزرگی پرسید که جای چه
گریه است گفت این دو کس بر حال یکدیگر اطلاع دارند و بر حقیقت کار خود دانا اند و من از حال
اینها نادان تا کار یکجا کشند بزرگ گفت اگرچه آنها دانا اند اما از دیده دل ایشان را غرض کور کرده است
و دل تو از غرض پاک است و بدین سبب یقین ماست که صورت حق در نظر تو خواهد درآمد
گربه گفت سخنی تازه گفتی و حقیقت آنست که هر یکی از شما نهال غرض از زمین دل کشید و بداند
که صاحب حق در حقیقت غالب است اگر بظاهر مدعای او حاصل نشود و طالب باطل در معنی
مغلوب هر چند بصورت کامیاب گردد و من شما را میگویم که کردار نیک اسرمایه نجات ابدی ساند
و بر عمر زود زوال اعتماد نکند و خاص و عام دور و نزدیک چون نفس خود عزیز دانسته هر چه در حق
خویش نپسندند در حق ایشان روا ندارند و از این قبیل افسون های که بر ایشان دمید تا فارغ
بال بیشتر آمند بیک حمله هر دو را بگرفت و معده را از گوشت لذیذ ایشان برگ و نوای داد
صلاح و عفت را بواسطه شومی نفس چنین ظاهر شد این داستان برای آن آوردم تا معلوم
شود که بر بیوفایان غدر پیشه اعتماد نشاید کرد و کار بوم شوم همواره فریب و نفاق است و بر صیهای
او همه عالم را اتفاق مباد که شما او را بر تخت بادشاهی منشانند و هرگاه افسر بادشاهی بر فرق
نامبارک او رسد شومی او در همه کارها دخل خواهد کرد و اثر تربیت شما ضائع خواهد شد مرغان
بعد از شنیدن این سخنان یکبارگی از این کار باز آمده عزیمت برداشتن بوم قبیح گردند و آن

نباید و فیلان را بجوالی آن چشمه نیارد بهروز این مژده بشاه خرگوشان رسانید و از بلاهای
سیاه ایمن ساخت و این داستان بدان آوردم که در میان شما زیرکی باید که کاری تواند ساخت
و دشمنی تواند دفع کرد و اگر در نیوقت زیرکی در مشاورت شما بودی کی گذاشتی که رقم شاهی
برنام بوم شوم کشیده شدی با وجود چندین خصلت نکوهیده فریب و حیله نیز بطمع او سرشته است
و هیچ عیبی فرمانروایان را بدتر از فریب و بیوفائی و بدقولی نیست و بادشاه سایه خداست
بیفروغ عدالت او عالم روشن نگردد و بی سایه احسان او آسایش جهان صورت نه بندد و
حکم پادشاهان بر جان و مال آدمیان روان است و فرمان سلاطین حکم قضا و قدر مساوی است
پس بادشاه باید که وفادار بود نه جفاکار و با رعیت مهر ورزد نه قهر و اگر نه بر عایای بیچاره آن رسد
که بآن کبک و تیهو رسید از گربه مرغان پرسیدند که چگونه بوده است آن **حکایت**
زاغ گفت من در دامن کوهی بر درخت آشیانه داشتم در همسایگی من کبکی وطن داشت
و مرا بدیدار او خرمی حاصل بود و در هنگام غم غمگساری مینمود ناگاه غایب شد و بر آن زمانی
دراز گذشت چنانچه گمان بردم که او هلاک شد بعد ازان تیهو آمد و در آشیانه او قرار گرفت چون
یکچندی بران حال بگذشت کبک باز آمد چون در خانه خود دیگری را دید آغاز جنگ
کرده گفت جای من خالی کن تیهو جواب داد که حالا خانه منست اگر حقی داری ثابت کن
کبک گفت تصرف تو تعصب و تغلب است القصه میان ایشان کار بستیزه انجامید چندانکه
من اسباب صلح انگیختم بجای نرسید و مقرر شد که رجوع بحاکمی عادل نمایند که در میان ایشان
داوری کند کبک گفت درین نزدیکی گربه ایست پرهیزگار خداترس همواره کارش گریه زاری
است و با آب گناه ساخته است و از ارجاندار و ریختن خون جانور آزار هرگز نمی آید نزدیک او
باید رفت تا کار بآخر رساند هر دو راضی شدند پیش او رفتند و من در پی ایشان روان گشته
میخواستم که احوال اینها انتظار کنم و انصاف او در میان دو کس به بینم گربه را چون چشم بر ایشان
افتاد چون سالوسان سر بسجده نیاز انداخت کبک و تیهو از کردار او در تعجب شده در توقف
ماندند تا آنکه سر از سجده برداشت کبک و تیهو نیازمندی بجا آورده التماس نمودند که قصه ایشان را
پرسش نماید و بدانچه خرد و راندیش او گوید حکم کند گربه بعد از التماس بسیار فرمود که صورت حال

وهم راه پیغام گذاری پیموده مقصود سخن دانسته باز آید دانا را از آئین ایلچی گری آموختن چندان سود ندارد و بهر طوری که بعقل خیر اندیش تو رسد سر انجام نمائی و باز آئی پس بهروز فرمان برداری بجا آورده از بارگاه ملک بیرون آمده صبر کرد تا آنکه شب شد و ماه جهان آرا عالم ظلمانی را بنورانی ساخت روی بجزیره فیلان نهاد بمنزل ایشان رسیده اندیشه کرد که درین نزدیکی آن ستمگاران مرا نیم جان است هر چند از جانب ایشان قصدی نباشد اما عاقبت اندیشی آنست که با این گروه پیکران ملاقات نباید کرد بجهت آنکه غرور در سر دارند و پروای مسکینان ندارند مبادا پایمال کردم بهتر آنست بینمایم که بربلندی برایم و پیغامی که دارم از دور بگذارم اگر در محل قبول افتد زهی دولت و اگر افسون من در ایشان کارگر نیاید باری جان بسلامت برده باشم پس بربلندی رفت از دور آواز داد و گفت من فرستاده ماه ام چون ملک پیلان آگاه شد از و سخن پرسید بهروز جواب داد که ایلچی هر چه گوید بر و گرفت نیست ای ملک فیلان تو میدانی که ماه سیر باز از شب است و نائب شهریار روز و اگر کسی خلاف اندیشه و پیغام او بگوش هوش نشنود و تیشه بر پای خود زده باشد و در هلاک خود کوشیده باشد ملک فیلان باین سخن از جای در آمد پرسید که مضمون پیغام چیست بهروز گفت ماه فرموده است هر که بر توانائی و زبردستی خود مغرور گردد و زیردستان را بجور و ستم از پای در آرد خود را در گرداب هلاک افگند و تو با این غرور که از دیگر بهایم بزرگ هیکلی از خود حساب گرفته و کار تو بانجا رسیده که قصد چشمه من کرده بر دلشکر خود را بدین موضع آورده و ازین رو تیرگی تمام بآن آب رسانیده اما تو ندانسته که هر که آمد جان بسلامت نبرد لیکن من مهربانی در حق تو کردم و به پیغام آگاه ساخته ام اگر سر خود میگیری بهتر و اگر نه خود بیایم و بزاری زارت بکشم و اگر درین پیغام شک داری همین ساعت بیا که در چشمه خود حاضر شوم تا مرا بچشم خود به بینی و ازین سر چشمه برخیزی ملک فیلان را ازین سخن عجب آمد و بسوی چشمه رفت و عکس ماه در آب دید بهروز او را گفت ای ملک قدری آب بر دار و روی را شسته سجده بجا آر باشد که ماه در مقام ترحم آمده از تو راضی گردد فیل خرطوم دراز کرده چون خرطوم بآب رسید جنبش در آب پدید آمد فیل را چنان نمود که ماه همی جنبد آواز داد که ای ایلچی مگر بدانچه خرطوم در آب کردم ماه از جای رفت بهروز گفت آری زود تر سجده کن تا قرار گیرد ملک فیلان فرمان برداری نموده قبول کرد که دیگر اینجا

همه خرگوش آن باتفاق پیش ملک خود رفتند وگفتند بادشاه عالم وعادل پناه مظلومان باشد
وتخت نشستن از بهر داد دادن است نه از برای شانزلستین ای ملک داد ما بده وانصاف ما
از پیلان بستان که ساعت بساعت بازمی آیند وضعیفی چند نیم کشته که از زیر پای ایشان جسته اند
این قوبت پایمال خواهند شد ونشانی از ایشان نخواهد ماند ملک گفت این آسان کاری است
که سرهری دران آغاز کند باید که درمیان شما کسی که دانشی دارد حاضر شود تا مشورتی نمایم که بی تعسر
کار کردن طریق خردمندان نیست درمیان خرگوشان نیز صاحب هوشی بود بهروز نام چون دید
که کار باین سرحد رسیده پیش آمده وگفت اگر ملک مصلحتی بیند مرا ایلچی گری نزدیک فیلان فرستد
وامینی رانامزد کرده بامن همراه سازد تا انچه بگذرد بران آگاه سازد ملک فرمود که ما را در امانت ودیانت
توشکی نیست وترا بسیار آزموده ایم ودیده ایم بمبارکی باید رفت وانچه لایق دولت باشد بجا آورد
میدانی که ایلچی بادشاهان زبان او باشد وهرکه خواهد که احوال یکی بداند از گفتار وکردار فرستاده او
میتواند دریافت چه اگر از وی هنری ظاهر شود وکاری پسندیده روی نماید بر کمال مردم شناسی
بادشاه دلیل گیرند واگر غفلتی وکار ناشایسته سر زند زبان عیب جویان دراز شود وخردمندان
درینباب اهتمام کرده اند که فرماندهی که ایلچی بجای فرستد باید که داناترین قوم باشد وسخنورترین
ایشان درگفتار وکاملترین ایشان درکردار وملوک پیشینه حکما را بایلچی گری میفرستادند واسکندر
ذوالقرنین بسیار بوده که تغییر لباس کرده خود برسالت رفتی **بیت** هزبرانی که شیران شکار آید +
ببای خود پیام خود گذارند + وبزرگی درباب ایلچی گفته است **بیت** فرستاده باید که دانا بود +
بگفتن دلیر وتوانا بود + ازو هرچه پرسند گوید جواب + بنوعی که باشد طریق صواب + سخنهای خویش
آشکارا کند + بدان سان که مجلس تقاضا کند + بساکس که از یک حدیثی درشت + بیم زد و
جهانی وخلقی بگشت + یکی دیگر از گفتن دل پسند + میان دو صد طرح بازی فگند + بهروز گفت
ای ملک مرا از قواعد پیغام گذاری وسخن پردازی نصیبی هست اما اگر بادشاه گوهری چند از گنجینه
دانش بلند خود در رشته کشد تا آنرا زیور روزگار خود ساخته ازان قانون بیرون نرود ملک گفت
بهترین آداب پیغام گذاری آنست که تیغ زبان را آبدار سازی چنانچه جوهر بلاغت هم از و شرمنده باشد
وهر سخنی که آغاز او بدرستی فهم شود باید که بنرمی انجام یابد تا هم ناموس جهان داری رعایت کرده باشد

قدیم زاغی حرفی گفته بود بویان را کینه آن هنوز در دل است امیر پرسید چگونه بوده است آن
حکایت گفت آورده اند که گروهی از پرنده ها فراهم آمده اتفاق نمودند بر اینکه ما را پیشوای و
امیری باید تا در روز درماندگی با و باز گشت نمایم هر یکی نام مرغی برای بادشاهی می بردند و دیگری باطل
میساخت تا نوبت به بوم رسید جمعی اتفاق کردند بر اینکه او را امیر گردانند و در رد و قبول این سخن در میان
یکدیگر نزاعی شد و عمودت بخصومت کشید تا آنکه بمیانجی خیر اندیشان قرار یافت بر آنکه دیگری را که
در مجلس نباشد از و بپرسند و هر چه او گوید همه قبول کنند ناگاه زاغی از دور پیدا شد گفتند اینک شخصی
درین مجلس نبود آمد از و بپرسیم صورت حال را با وی گفتند و از و در باب صلاح کار طلبیدند زاغ
جواب داد که این چه اندیشه نادرست و سودای محال است بوم شوم را با حکومت و سروری
چه نسبت باز بلند پرواز را چه افتاده و طاؤس رعنا را چه شد و همای سعادت سایه را چه پیش آمد و
عقاب دارا شکوه را چه بلا زده اگر تمامی مرغان هلاک میشدند و شکسته بالان نیز نابود می گشتند شایسته
آن بود که مرغان بی ملک روزگار میگذرانیدند و نیک اطاعت بوم را بر خود نمی پسندیدند که او با وجود
روی زشت دانش کوتاه و دلرد با آنکه خشم بر و غالب است صفت تکبر سر فرو نمیگذارد و ببکی و ناسازگاری
در کار او پیداست گرفتم اینها را چاره ساختند و این عیبها را به پندد انشوران و دو کرد این را
چه چاره توان ساخت که از نور حضرت نیر اعظم که حیات بخش عالم است محروم گشته است روز
را یکبارگی به شب دارد ازین اندیشه نادرست درگذرید و بنای کار بر قانون دانش نهند تا آسوده
حال باشند و بار اول در میان خود امینی معین باید کرد که بر عقل او تمام اعتماد باشد و هر مهمی و حادثه
که روی نماید از روی خردمندی آنرا سر انجام نماید چنانچه آن خرگوش که خود را ایلچی ماه با میدد تبدیر
درست بلای عظیم را از قوم خود دفع کرد مرغان پرسیدند که چگونه بوده است آن **حکایت**
گفت آورده اند که یکسال در ولایت فیلان در جزایر زیر باد باران نبارید فیلان از رنج تشنگی بیتاب
شده پیش ملک خود نالیدند ملک حکم کرد تا کارگهان برای آب بهر جایی شتافتند ناگهان بچشمه
رسیدند که آنرا چشمه ماه میگفتند جاهی ژرف بود آبی بی نهایت داشت و بر نهمونی اینها ملک فیلان
با جمله حشم و لشکریان بآب خوردن سوی آن چشمه رفت و بر حوالی آن چشمه خرگوشی چند خانه کرده
بودند و از آمد و شد فیلان زحمتی بایشان رسیدن گرفت و پایمال فلان شدن گرفت روزی

بدانش خود پسند نکنند و بدانایان مشورت نمایند کارشناس جواب داد که مشورت فرمانروایان
که عقل ایشان از مردم قلمرو ایشان زیاده میباشد نه برای آنست که رای او را از تدبیر دیگران بدو
حاصل آید بلکه بواسطه آنست که رای او را از تدبیر دیگران برای اهل عالم دشواری باشد که در انتهای
ضعف خود بمدد عقل دیگران قوی سازند و خورد و بزرگ از سپاهی و رعیت خود رائی نشوند و
نیز ازین سخنان من نمی باید که ترک مساوات باید کرد بلکه انمعنی ظاهر میشود که انچه از مشاورت حاصل
آید و رای خردمندان بران قرار گیرد تنهائی باید داشت که کس نگوید و درین پنهان داشتن دو فائده
است یکی آنکه تجربه رسیده است که هر کاری که پنهان سازند زود سامان گیرد دوم آنکه اگر آن تدبیر
موافق تقدیر نباشد و انچه در خاطر است صورت نه بندد باری زبان عیب جویان دراز نگیرد و
دشمنان ازین رهگذر شادی نمیکنند ملک گفت ای دانای مهربان مرا بر دولتخواهی چنین یقین
اعتماد تمام است و راست کرداری و راست گفتاری درمیان ملازمان من در پیش و تر اغرض
آلوده نمیدانم انچه از روی هواخواهی میدانی بگو کارشناس گفت بر هنر خدمتگاری واجب است
که چون صاحب او تدبیری اندیشد انچه بعقل او براستی و درستی نزدیک باشد باز نماید و اگر گمان
خطائی یا غلطی من باشد دلیل آنرا روشن ساخته بدارا و نرمی سخن راند و هر که جانب و لینعمت
خود فروگذاشته حق مشورت نگاه ندارد و شرط امانت و اعتماد بجا نیاورد او را دشمن باید پنداشت و
با او مشورت نباید کرد و هرگاه پادشاه راز خود پوشیده دارد و وزیر با دیانت و دانش بدست آرد
و نیکان را بنوازد و بدان را ادب نماید ملک او برقرار و دولت او پایدار ماند امیر پرسید که پنهان
داشتن راز بچه نوع باید و از که شاید کارشناس گفت رازهای ملوک را پایه بسیار است بعضی
از انست که پادشاه راز خود را از خود پنهان دارد یعنی در پنهان داشتن چندان مبالغه نماید گویا
خود محرم آن نیست چه جای آنکه دیگری را محرم سازد و راز با باشد و دو کس را محرم آن باید ساخت
و همچنین تا سه و چهار و پنج نیز جایز داشته اند و مغز سخن آنست که راز خود را بهیچکس در میان نیارد و
اگر ضرور شود با خردمند آزموده کار و دولتخواه درمیان نهد امارازی که در باب یونان بخاطر گذشته
هر چهار کوس و دو سر قابلیت محرمی ندارند ملک بعد از شنیدن این سخن روی بخلوت نهاد و کارشناس
را طلبیده آغاز سخن کرد اول پرسید که سبب دشمنی درمیان ما و بوم چه بوده است گفت در روزگار

کردار را بسیاست رساند و روز دیگر بر مسند سعادت نشسته صلای داد و تحسین در افتاد و پس از انکه مهمات پرداخته شد با وزیر خلوتی کرد و حال شبانه را با وزیر در میان آورد که بمشورت او آن دو تن را مسافر فراموش گاه نیستی سازد و کار فرمای عقل میگفت که راز خود را از وی پوشیده دار انچه دولت میخواهد بکن عاقبت پند خرد گوش نکرده انچه در دل داشت با وزیر در میان نهاد و ران باب از رو مصلحتی جست وزیر بکشتن ایشان اشارت نمود و قرار یافت که بهر یکی شربت زهر بنوشانند بطوری که خبر شاه و وزیر دیگری نداند این کار تمام کنند تا پرده بدنامی دریده و رشتهٔ ناموس گسسته نگردد وزیر چون بخانه آمد دختر خود را اندوهگین دید سبب آن پرسید چنان ظاهر شد که از جانب پدر از جرم بی التفاتی و بیحرمتی دیده در میان اقران و همسران خود خواری کشیده است وزیر از بیمغنی ملول شده گفت که غم مخور که در دو شبه روز چراغ عمرش بموده و گل حیاتش پژمرده خواهد شد دختر ازین حال پرسید وزیر نکته ازان راز سربمهر باز نموده در پنهان داشتن اهتمام نمود دختر بدان خوشدل شد از پیش پدر بیرون آمد همان زمان یکی از کنیزان پرده سرای بعذرخواهی آمده بود چون حرف دلداری در میان نهاد دختر وزیر گفت غم نیست اگر خاتون ملک بی موجبی مرا بیحرمت ساخت امازود باشد که بسزای خود رسد کنیز ازین سخن خوشحال شده پرسید که این سخن از کجا میگوئی و کی باشد که از جفا و آزار او خلاص شود با هم دختر وزیر گفت اگر حوصله آن داری که راز مرا پنهان داری حقیقت حال در میان آرم کنیز سوگند خورد دختر انچه در دل داشت در میان آورد کنیز در زمان بازگشته خاتون را ازان آگاهی داد و خاتون جوان را بخلوت طلبیده از سرکار خبر داد و باتفاق جمعی دیگر از بدکاران پریشان روزگار بر سر بالین حاکم کشمیر آمده کشتی زندگانی او بگرداب نیستی انداختند بسبب انکه راز خود را آشکارا کرد و کارش بهلاک کشید و فائده این داستان آنست که راز خود را بهیچکس نباید گفت خصوصاً فرمان دهان عالم را لازم آنست که راز خود را پوشیده دارند هرگاه ایشان نتوانند پنهان داشت دیگران از پایه فروتر و بخرد کمتر باشند چگونه توانند پوشید چون کارشناس این سخنان بازگفت یکی زبان اعتراض برگشود بدین سخن که تو گفتی طرح مشاورت باید برانداخت و بافکر و دانش خود باید ساخت و حال آنکه ترک مشاورت پسندیدهٔ خردمند نیست و خردمندان خصوصاً پادشاهان روزگار فرمان دهان هر دیار را ضرور است که در کار و بار که پیش آید

زندگانی را زبرای بقای نیکنامی خواهند و اگر در زندگی عیبی و عاری برسد کوتاهی عمر را بدعا آرزو
میکنند و من مناسب نمی بینم ملک را اظهار عجز کردن چه هر کرتن بزلونی درداد در رهای بلا برو کشاده گردد
و راه چاره اندیشی برا و بسته شود و دیگر سخنان عرض کردنی ست در خلوت خواهم گفت یکی از اهل مجلس
گفت ای دانا فائدهٔ مشورت آنست که هر کس که از خردمندان سخنی گوید باشد که یکی تیر فکری بر نشانه
افتد و مشورت جمع کردن دانش ها ست و هر چه عاقلان کاری کنند در آمد و برآمد آن ببینند و چپ
راست آن ببینند تا عاقبت آن کار بخوبی سرانجام باید بست آنکه سخن را بخلوت حواله میکنی چیست
گفت هر کس امین نتواند بود رازهای سلطنت چون کارهای عرفی و معامله های رسمی نیست که
با هر کس توان گفت و فاش شدن راز پادشاهان از جانب اهل مشورت است یا از طرف جاسوسان
که از نزدیکان و خدمتگاران که در پایه حساب نیستند راز ها بر سند و آواز ها بدزدند گرفتم که اهل مشورت همه
خیر اندیش و دولتخواه اند از دوستان آنها چگونه خاطر جمع توان کرد بر تقدیری که خاطر ایشان هم
جمع شود تو چه دانی که نزدیکی مجالس سخن چینی که گوشش بر آواز باشد نیست تا هر چه بشنوند بدشمن رساند
و دشمن در آغاز و انجام کار اندیشیده رخنه های فتنه را در بندد و کوشش تا بجای نرسد یا از رونق حرف
و حکایت ما هر چند که نشنیده باشد بی به مقصود ببرد و راز سربسته بزبانها افتد و بگوش دشمن و دوست
برسد و از اینجا است که در نهان داشتن راز کوشش نموده اند و هر که راز خود را با عتبار گوید
عاقبت کار پشیمانی شود و پشیمانی سود نداشته باشد و هیچکس را در پوشیدن راز آنقدر مبالغه نباید کرد
که پادشاهان را اگر بتدبیر سلطانی نامعتمدی آگاه شود خللهای کلی در وی تمکن یابد و بسیار بوده که ملک و پادشاهی بلکه حیات
و زندگانی باشکار اکردن راز از دست داده اند چنانچه حاکم کشمیر را پیش آمد امیر پرسید چگونه بوده است
این حکایت کارشناس گفت آورده اند که حاکم کشمیر معشوقه داشت پری پیکر از انجا که بیوفائی پیشهٔ زنان است
با جوانی از ملازمان درگاه سروکاری آغاز نهاد و جوان نیز شیفته حسن او شد پیوسته میان عاشق و معشوق
بچشم و ابرو سوال و جواب میرفت روزی فرمانروای کشمیر ازین حنیال آگاه شد آتش غیرت
در دل او شعله زدن گرفت و با خود اندیشید که درین امر شتاب کردن از طریق خرد دور
مینماید در دفع دوتن که در حقیقت دشمن من اند اضطراب نمودن از دوراندیشی دور است پس
آن صورت را نادیده پنداشت و چاره این کار می جست و میخواست که از راه پنهانی آن دو تن حیات

تا آنکه اگر قصد فروتنی کنم مال و منال فرستیم بدان راضی نشوند و در نیکه ما را از هیچ برانداز ند کوشش
نمایند گفته اند تواضع بدشمن همانقدر باید کرد که حاجت برآید و پای از اندازه برون نبرد که نفس خونخوار
نگردد و دشمن را دلیری بیفزاید و اگر بخراج راضی شوند ظاهر چنانست که زبونی نادانسته بخراج اندک
قناعت نکند علاج ما درین کار آهنگی و صبر است و اگر ضرور شود جنگ را هم مانع نیست که کلفت
جنگ خوشتر از رفتن نام و ننگ است چون نوبت بهوشمند پنجم رسید او وزیری بود از همه دانا تر و کار
شناس نام داشت باو گفت مرا برخرد تو اعتماد تمام است بیار تا چه داری بگوی تا چه کنم جنگ بهتر یا
آشتی یا جلاوطن گفت نشاید ما را که جنگ بوم اختیار کنم تا آنکه کار بر طریق دیگر سامان گیرد زیرا که
ایشان در جنگ از ما پایدار تر اند و هم شوکت زیاده دارند و هم در نبرد دلیر و دانا اند باید که دشمن ضعیف را
ضعیف نشمارد و در مقام ضرور نیفتد هر که مغرور شد خود را در گرداب هلاک انداخت من پیشتر از
هجوم ایشان می اندیشم و از انچه اندیشه داشتم ظاهر شد اکنون آهنگی چاره کار باید جست و خاطر
جمع دارند که درین زودی قصد ما نخواهند کرد جهت آنکه در میان ایشان بسیاری از دور اندیشان
هستند و دور اندیش هرگز از دشمن ایمن نباشد در هنگام نزدیکی اندیشه کنند که شاید ناگاهان
برنیزند و چون دور باشند خیال کنند که مبادا تیزی نموده دست بردی نمایند و چون شکست دهند
اندیشه نمایند که دشمن کمین کرده باشد و هرگاه خصم خود را تنها یابند در فکر شوند که فریبی اندیشیده
باشد و الحال چون شکست داده رفته اند بزودی باز سایند و از همه شیاری ملاحظه نمایند و اگر چنان
جنگ دانسته باشد ما را فرار بجنگ دادن از تدبیر نیست خردمند انست که از جنگ پرهیزد چه در جنگ
احتمال تلف جان است که بدل ندارد ملک گفت اگر جنگ را نمی پسندی پس اندیشه چیست
گفت درین کار فکر بر اصل باید کرد و در نشیب و فراز حال دید که بادشاهان را برای راست و تدبیر
درست کارها صورت بندد که بخزینه لشکر سر نباشد فرد بشمشیر یکی تا صد توان کشت + برای لشکری را
لشکنی نیست + و اصل درین کار رای روشن ملک است و تدبیر دانشوران دیگر برای آرایش
است اما چون ملک مرا درین مهم بمشورت سرافراز فرموده اند میخواهم که بعضی سخنان را در خلوت
بعرض رسانم و بعضی را در انجمن باز گویم من چنانکه جنگ را نمی پسندم خواری خراج دادن
و زبونی وطن گذاشتن نیز روا ندارم اگر زمانه کهن گردد آوازه چنین بی ناموسی تواند و اهل دولت

هوشمند خداوندی روشن نباشد لیکن چون حکم میشود ناچار انچه بخاطر رسد بیان کنم پس یکی گفت که
ای ملک پیش ازما دانشوران گفته اند که چون کسی برابری بدشمنی نتواند کرد از خانمان دل باید برداشت
که برجای خود ماندن وجنگ کردن خطر لیست بزرگ خاصه بعد از هزیمت وهر که بی تامل قدم دران نهد
برگذر سیل خواب کرده باشد وبر روی آب خشت زده چه بزور بازوی خود تکیه کردن ازدور اندیشی دور
است که شمر دو روئی دارد واحتمال غلبه در هر دو سوی مباد اکاری پیش آید که ازچاره کردن برون باشد
فرد حذر کن زپیکار کمتر کسی + که از قطره سیلاب دیدم بسی + مزن باسپاهی زخود بیشتر + که نتوان زدن
مشت باانبشتر + ملک وی بدگیری آورد گفت که تو درین کار چه اندیشیده گفت انچه بخاطر میرسد انست
که بیک حیله دشمن از جا رفتن ووطن چندین ساله گذاشتن از مردانگی نباشد وچندین خواری و
بی ناموسی برخود قرار دادن از همت دور بود وعقل روا ندارد وسزاوار چنانست که استعداد جنگ
نمایم وآزروی دلیری ودلاوری داد کینه کشی دهم بیت بهر کاری که همت بسته گردد + اگر
خاری بود گلدسته گردد + بادشاه وقتی کاسکار نامدار میگوید که شمشیر دودستی زند وداد دلاوری دهد
اکنون بمصلحت حال آنست که دیدبانان بهر جانب بنشانم وخبر گیران بهر سو فرستم از هر جانب که سپاه
دشمن سپاهی کند ساخته وآماده پیش رویم ودر میدان کارزار مردانه پایدار شویم تا چهره فتح از آئینه
مراد رنماید یا خون ما با خاک نبرد گاه آمیخته شود سپه کشان را باید که روز جنگ وقت ناموس وننگ
با انجام کارها انتقات ننمایند ودر هنگام نبرد بر جان ومال خود دزنی ننهند فرد عروس ملک کسی
درکنار گیرد چست + که بوسه برلب شمشیر آبدار دهد + ملک خردمند سوم را پرسید که رای تو چیست
گفت انچه پسند خردمندان است آنست که ازراه آشتی درآئیم وآزاری که بار سیده است بخاطر
نیاریم واگر بجزاج گرفتن ازناخشنود شوند قرار بر صلح دهیم وخراجی فرستم واز سهم ایشان ایمن گردیم
ملوک را یکی از تدبیر ها آنست که چون دانند که دشمن قویست بیم آنست که رخنه فساد در مملکت افتد
برعیت آسیب رسد مال راسپر ملک سازند فرد همی تا برآید به تدبیر کار + مدارای دشمن به از
کارزار + چو نتوان عدو را بقوت شکست + به نعمت بباید در رفتنه بست + ملک دانای چهارم را
پرسید که انچه پسندیده دانش تست بگوی گفت ای ملک وطن گذاشتن ورنج غربت کشیدن نزد من
ستوده تر است از انکه چنین بدنام شنیدن ودشمنی که همیشه از ما کم بوده است زیر دست او بودن

واندیشه نماید که از دوستی و یکتا دلی مشت جانوران چه کارها سرانجام می یابد اگر آدمی که با چندین کاردانی وخردمندی ست اگر از راه دوستی پیش گیرد و محبت و یکجهتی و زردچه کارها که سربراه نکنند حل نشود

باب ششم در اندیشیدن کار بار از دشمنان و ایمن نابودن از آفت ایشان

رای دانشلیم به بیدپای برهمن گفت گوشنیدم داستان دوستان یکدل و برادران یکجهت بهره مند گشتم اکنون میخواهم که باز گوئی از حال دشمنان دوست روی و آشنایان بیگانه خوی برهمن گفت ای شاه نیکو پرسیدی که بسیار خردمندان ازین گونه مردم بازی خورده اند و دشمنان فرومایه چون در لباس دشمنی کاری نتوانستند کرد خود را از دوستان وانموده برون خود را بفروتنی و مهربانی آراسته و درون فریب و فسون بکار برده کار خود ساخته اند خردمند باید که هرچند از دشمن دانا آمیزش دوستانه پیش میبند و در بدگمانی با و نگاهداشت خود بفزاید چه آب نیز دیگی آتش بزنگ او برآید و در یکجهتی کار او پیش گیرد اما همینکه بر او دست یابد در حال بکشد دانش گزینان پیشینیان چنین گفته اند که هرگز اندیشه درست درین کار ننماید و آن رسد که از زاغ بهلوم رسید رای پرسید چگونه بوده است آن حکایت گفت آورده اند که در ولایت چیلین در کوهی بلند درختی بزرگ بود بر شاخ و برگ آن هزار زاغ پیش آشیانه داشتند و آن زاغان را ملکی فیروز نام بود که همه بنده فرمان او بودند شبی بادشاه بوبان که او را شب آهنگ گفتندی بسبب دشمنی قدیم که میان زاغ و بوم باشد با لشکر انبوه شبخون برزاغان برد و مار از روزگار زاغان برآورد و بفیروزی برگشت دیگر روز ملک زاغان لشکر خود را فراهم آورده بسحرگه هجوم سپاه بوبان در میان آورد و گفت شبخون بوبان دلیری شومان بخود دیده دشمنی ایشان دانستند اکنون چندین کس از شما کشته و پرکنده و بال شکسته شد و ازین دشوارتر آنست که چون راه خانه فیروزی خود را او را غافل دانسته اند باز دست بردی استوار نمایند درین کار اندیشه نمایید و آنچه مصلحت باشد باز نمود در دفع ایشان بکوشید در میان ایشان پنج زاغ بودند هوش و رای از همه افزون داشتند ملک زاغان در کارها اعتماد بر دانش ایشان میکرد و در حوادث روزگار رای ایشان می پسندید ملک فرمود از ایشان پرسید که درین کار چه اندیشه باید کرد تدبیر نمایند که روز بازار دانش است زاغان زبان بمشورت کشادند و گفتند که آنچه بخاطر ملک رسد همان مناسب خواهد بود ما بندگان چه گوییم که هزار چندان همدل

و در انجا زری که سرمایه نشاط و سرگرمی من بود برآورد ند آزار ها و رنجها بمن رسید بخواندنشیدم که
سر همه بلا ها حرص و طمع است ازان باز آمدم و شهر گذاشته بصحرا می بودم بمقریب دوستی کبوتر و برادری
زاغ دست داد و بر همنوئی زاغ بشرف ملازمت تو مشرف شدم سنگ پشت گفت از سرگذشت
تو پند گرفتم معلوم شد که هر که قناعت نکند باو آن رسد که بآن گربه رسید که بروزمرهٔ قناعت نکرد و کبوتر خانه
در آمد و جان خود را برباد داد خوش آمدی و صفا آوردی شکر دیدار تراچه سان بجا آورم زاغ از گرمی سنگ پشت
شگفته شد و منت بجا آورد باهم دوستانه و برادرانه آشنائی میکردند تا آنکه روزی آهو از دام صیاد رسته
حیران و پریشان بجایگاه ایشان رسید از انجا که دستگیری درماندگان روش خردمندان است
هر یکی پرسشی نمودند و دل بدست آوردند عقد محبت با هم بسته شد و همواره ببرکت یکتا دلی زندگانی
بعیش و کامرانی میگذرانیدند تا آنکه روزی آهو غایب شد زاغ خبر آورد که در دام صیاد گرفتار شده
است بیطاقت شده هر نوع که بود موش و سنگ پشت خود را رسانیدند و موش دوستی نموده
بند دام را گسیخت رسیدن صیاد بود و رستن آهو موش خود را بسوراخ کشید و زاغ بر درخت
نشست صیاد افسوس بخورد و از بریدن دام حیران ماند آخر صیاد سنگ پشت را دید و گفت بهر حال
دست خالی نباید رفت و او را گرفت و در توبره انداخت و محکم بست و بر پشت انداخته روان شد
چون صیاد روی بخانه نهاد یاران فراهم آمده از جهت آنکه سنگ پشت گرفتار صیاد گشته است باهم
میدا شتند موش گفت ای آهو چاره این کار آنست که تو از پیش صیاد درائی و لنگان لنگان قدمی
میدارد و چنان قرار نمائی که صیاد را گمان افتد که بادک بردی بجنگ خواهی افتاد و زاغ آمد که
بالای تو نشیند و قصد چشم تو نماید تا صیاد توبره خود بگذاشته در پی گرفتن تو شود و من فرصت یافته
بند آن را بگشایم این اندیشه همرا پسند افتاد آنچنان که قرار یافته بود بجای آوردند چون صیاد ماند شد
بر سر توبره آمده سنگ پشت را ندیده بندهای توبره بریده یافت بخواند نشید که همانا که افسانه گذاران
قصه جن و پری میگفتند راست بوده اینجا جن و پری است از بسیاری ترس نظر کرد که اگر این بار جان
بسلامت برم دیگر آزردی نه کار این صحرا نگردم و یاران دیگر را نیز حق دوستی بجا آورده نگذارم که
باینجا گذر نمایند بهر اسی تمام خود را از صحرا بشهر انداخت و یاران از دولت دوستی و برکت یکجهتی
زندگانی بکامرانی گذرانیدند و خلاصه آنکه خردمند باید که دوستان گزیند تا کامیاب صورت و معنی شود

دوستی کبک بخاطر رسانید بسنجان دلاویز او را با آشیانه خود آورده دوستی ساخت و باندک
زمانی بهانه او را از هم درید ای زاغ اصل خود آنست که دام فریب در راه من نهی و اگر راست
میگوئی سری های توانائی برین داشته است زود ازین برگردی زاغ گفت غریبی را از درگاه
خود راندن و گناه دیگران را بر دلبستن از بزرگان دور است از راه دور پامیدی آمده ام محروم
مساز و بدوستی خود مرا سرفراز کن که دوستی خردمندان گسسته نشود موش گفت حکما گفته اند
که بسخن بدگرد اعتماد نباید کرد و بسنجان مهرانگیز او فریفته نباید شد چنانچه شتر سواری برا اعتماد
نکرد او را از سوختن خلاص ساخت به نیش زدن پیش آمد و بزخم رسانیدن برپا شد تا بهمونی
رو باه از پیش او خلاص شد و مار سزای خود یافت هر چند موش خود را از آشنائی او کنار میگرفت
اما زاغ در دوستی میکوشید تا آنکه نذر کرد که آب و دانه نخورم تا مرا دمن برآید و گفت حال خردمندان
پوشیده نیست من در آرزوی دوستی جان را در بازم و در زندگی خود از آستانه دولت دور نشوم
موش چون نشان راستی در گفتار و رفتار او دید بمهمانی پیش آمد و دوستی پیش گرفت و گفت
ای زاغ درست کرداری و راست گفتاری ترا از اول خود در پیشانی تو خوانده بودم لیکن
خردمندی بران میدارد که در همه کار و بار دوربین و احتیاط فرو گذاشت نکرد در روزی چند
با یکدیگر بسر می بردند و دوستی و یکجهتی می افزودند تا آنکه زاغ گفت ای یار عزیز این کعبه ایمن گاه
نیست مبادا از رهگذری زیانی رسد مرا درین نزدیکی دوستی است سنگ پشت بداش
آراسته و بوفا پیراسته است نزدیک او نشویم و در همسایگی او روزگار بسر بریم پس نزدیک
سنگ پشت شدند زاغ خردمندی و بزرگ منشی موش خاطر نشان سنگ پشت نموده
او را بدوستی موش آورد سنگ پشت موش را گرم پرسید و گفت از کجائی و چون می آئی
موش گفت اگرچه سرگذشت من دراز است اما سرمایه دانش آنست که با تو میگویم ای برادر
من در هندوستان در خزانه زاهدی که در ان گنجی بود بسر می بردم زاهد همواره در کمین میبود
تا آنکه مهمانی بخانه او آمد و از نشان دلیری میبافت که در انجا زری پنهان است داستان زن
آن مرد که مهمانی میخواست بکند و زن راضی نمی شد در میان آورد و نصیحت کردن مرد زن را
و قصه صیاد و آهو و خوک و گرگ را با و یکیک باز گفت بعد از گفتگوی بسیار کاشانه مرکندند

آن دشت باز دارد مصرع کانجا همیشه باد بدست است دام را + چون صیاد برگشت دیگر باره یاران
جمع آمدند شکر الهی بجا آورده شادمانیها و کامرانی ها نمودند و خوشوقت و خرم خاطر بآرامگاه شتافتند
پس ازان نوبت بلا بامن روزگار ایشان رسید و بناخن محنت چهره حال ایشان را خراشید
ببرکت یکجهتی و یکتا دلی غم ها بخورمیها بدل شد و روزگار بآسایش گذشت بید پای حکیم گفت ای
رای والا بتسلیم انیست داستان دوستان خردمند باید که بنور عقل و روشنی خرد درین حکایت
اندیشه از روی فهمیدگی نماید که دوستی جانوران ضعیف چندین فائده پسندیده آورد اگر جمعی
از آدمیان که خلاصه عالمیان اند این بارگاه دانائی و اسباب خردمندی از هوا و هوس باز
آمده اتفاق و محبت بایکدیگر ورزند چه کارهای بزرگ که صورت نیک یابد چه مهم های کلان
که بهترین روش ها حاصل شود خلاصه این باب آنست که در کشمیر زاغی بر آشیانه خود نشسته نظاره
بر کارخانه الهی گشوده بود صیادی آمد و دام فریب برگشاد ناگاه خیل کبوتران رسیدند در دام
صیاد گرفتار آمدند منطوقه که سردار کبوتران بود زبان ملامت دراز کرد و گفت پند من عمل
نکردند و خود و مرا گرفتار ساختند حالا طپیدن و اضطراب نمودن سود ندید چاره آنست که بایکدیگر اتفاق
نموده پرواز نمایم شاید که ببرکت اتفاق دام را با خود بریم و چاره کار خود جویم همه کبوتران سخن او را گوش
کرده بیکبارگی پریدند زاغ بتماشای آن از عقب میرفت تا آنکه صیاد نومید برگشت و کبوتران
بر در موش فرود آمدند همانا که منطوقه را آن موش یاری بود و فادار دوستی بود حق گذار چون آن
موش یار خود را بآن حال دید بیدل و بیقرار شد از کاشانه خود بیرون آمد و پس از آنکه سخنان خردپسند
از هر طرف گفته شد بغم پردازی و چاره سازی مشغول بود در اندک زمانی بند های همه را ببرید و خیل
کبوتران را از بند غم رهائی داد زاغ از دیدن این ماجرا بخود اندیشید که مرا ازچنین دوستی
گزیر نباشد که هم در بزم بدیدار او خرسند باید بود و هم در رزم بدستیاری او کارها توان کرد و هم
در زمان کامرانی از و بهره مند شد و هم در روز بینوائی دستگیری نماید پس زاغ بر در موش آمد که طرح
دوستی افگند و آواز داد موش ببرسید و گفت که ترا با من چکار و مرا با تو چه نسبت زاغ سرگذشت
کبوتران را که دیده بود درمیان آورد و آرزوی دوستی خود را باز نمود موش گفت که این چه خیال
محال است که در سرداری میان ما و تو دشمنی ذاتی است دوستی چگونه پذیرد نشنیده که از بوالهوس

در فصاحت و سخن گزاری داد میدهم اما سنگ پشت را بسخ سود ندارد و گریه و زاری و ناله و بیقراری
ما بکار او نیاید مزاوار دوستی آنست که چاره اندیشیم و حیله پیش گیریم که بدان یار خود را خلاص توانیم کرد
خردمندان گفته اند آزمایش چهار گروه در چهار زمان است دلیری و مردانگی مردم مردانه در
روز جنگ تو ان دانست و دیانت و امانت در میان اینان روز داد و ستد معلوم شود و مهربانی
و وفاداری زن و فرزند در روزگار تنگدستی و بینوائی توان فهمید و حقیقت وفاداری دوستان
در روز محنت و زمان مشقت روشن گردد موش گفت ای آهو مرا حیله بخاطر رسیده است
صلاح آنست که تو در پیش صیاد در ائی و خود را است و اندوهگین و انمائی که گویا بتو زخمی رسیده
است و زاغ باید که بر پشت تو نشسته چنان فرانماید که گویا قصد چشم تو دارد تا چون چشم صیاد
بر تو افتد دل بر گرفتن تو خوش کند و سنگ پشت را با زخت بزمین نهاد و تو بتوانی رو بهر گاه که نزدیک
تو آید لنگان لنگان از وی دور میرو نه آنچنان دور شوی که از گرفتن تو نا امید شود و نه آنچنان
سست باشی که بر تو دست یابد و زمانی دراز او را مشغول گردان شاید که من سنگ پشت را
خلاص کرده گریزانیدن توانم یاران بر تدبیر او آفرین کردند و آهو و زاغ بهمان نوع که قرار یافته
بود خود را بصیاد نمودند صیاد خام طمع چون آهو را دید که لنگان لنگان میرود و زاغ در گرد وی
بر و زآمده قصد چشمش میکند گرفتن آهو را بخود قرار داد تو بره از پشت خود نهاد در پی گرفتن آهو شد
هوش در ساعت بند تو بره بریده سنگ پشت را خلاص کرد پس از زمانی دراز که صیاد از
جست و جوی آهو بهتنگ آمده مانده شد بر سر تو بره آمد سنگ پشت را ندید و بندهای تو بره بریده یافت اندیشه
و فکر بر و غالب آمد در حیرتی بود که من انچه می بینم بگفتن راست نیاید اگر با کسی بگویم باور کند اولا
بریده شدن بند آهو باز بهم ساختن آهو و نشستن زاغ بر وی و سوراخ تو بره و گرفتن سنگ پشت
و این را چه خیال توان کرد در این اندیشه ترسی بوی غلبه کرد و با خود گفت مگر انچه در افسانها
از جن و پری نشان میدادند راست بوده است و این زمین جای پریان و آرامگاه دیوانست
زود باید باز گشت و بطمع جانوران این صحرا دیگر خود را باینجا نباید آورد پس صیاد تو بره پاره پاره و دام
گسیخته برداشت و روی بگریز نهاد و تدرکرد اگر بسلامت ازان بیابان بیرون رود دیگر بسر گرفتن خیال
این صحرا پیرامون خاطر خود نگذارند صیادان دیگر را نیز از راه دوستی و مهربانی از آمدن شدن

و سرگذشت خود را درمیان آوردند روزی زاغ و موش و سنگ پشت بجای مرکوز فراهم آمدند
و انتظار آمدن آهو کشیدند چون زمانی گذشت که آهو نیامد دل نگران شدند و چنانچه روش دوستان
جانی است اندوهناک گشتند آخر بران قرار یافت که زاغ در پرواز آید و از احوال یار غایب خبری
آورد زاغ بعد از زمانی سراسیمه و پریشان آمده باز نمود آهو را بسته دام بلا دیدم سنگ پشت
موش را گفت که کار از من و زاغ گذشته است خلاصی او جز بیاری تو امید نتوان داشت بشتاب
که وقت کار میگذرد موش برنهمونی زاغ نزدیک آهو شد و گفت ای برادر مهربان چگونه درین گرداب
افتادی و بآن همه خرد و زیرکی چه سان خود را در بند دادی آهو جواب داد که در برابر
تقدیر الهی زیرکی چه سود دارد از بیابان تدبیر تا سر منزل تقدیر راه بی پایان است موش گفت
راست میگوئی پس ببریدن بند آهو مشغول شد درین میان سنگ پشت رسید گرفتاری یار دید
اظهار تنگدلی نمود آهو گفت ای یار آمدن تو اینجا دشوارتر از واقعه نیست اگر صیاد در رسد و موش
بند ها بریده باشد من بیک پای جان برم و زاغ به پرد و موش در گنج سوراخی پنهان شود اما ترا
نه پر لیست پرنده و نه پای گریز این چه تکلیف بود که کردی و چرا اینچنین دلیری نمودی سنگ پشت
گفت ای یار چگونه توانستمی نیامدن را چگونه روا داشتمی زندگانی که بی دوستان باشد بیکار
آید و عمری که در دوری دوستان گذرد چه در شمار آید اندیشه کن که همین زمان خلاص شوی شکر
بجای آر که زحمتی به تن و گزندی بجان نرسیده است که چاره پذیر نباشد درین سخن بودند که صیاد
از دور پدید آمد و موش از بریدن بند فارغ شد آهو بجست و زاغ پرید و موش بسوراخ فرو رفت
سنگ پشت همانجا بماند صیاد رسید و دام بریده یافت انگشت حیرت بدندان اندیشه گزیدن
گرفت و چپ و راست نگریستن آغاز نهاد که آیا این دام را که برید و این کار بدست که برآید
نظرش بر سنگ پشت افتاد با خود گفت اگر چه این متاع حقیر عوض آهو جسته و دام گسسته
نمیتواند شد اما دست تهی باز گشتن با موش صیادی را زیان دارد فی الحال او را برگرفت و در
توبره افگند و بر پشت بسته روی بشهر نهاد یاران از رفتن صیاد جمع شدند و بر ایشان روشن شد
که سنگ پشت بسته بند صیاد است فریاد از نهاد ایشان برآمد و هر کدام از ماتم جدائی و غم دوری
سخنان درد آمیز جان گداز میگفتند تا آنکه آهو روی بزاغ کرده گفت ای برادر اگر چه هر کدام

کیسه زر واگر کمک میخواهی اینک من باشمشیر آبدار واگر خدمتگار میطلبی اینک کنیزک شایسته اوست
ازوی عذر خواست وگفت هزار آفرین بردوستی تو باد که از من مال وجان وناموس دریغ نمیداری
ای سنگ پشت انچه باموش گفتی پسندیده بود که این را بسر بری وقرار دهی که اگر درین راه زخمی رسد
ازان ازراه نشوی اگر بزرگی را روز بدی پیش آید چاره آن از جزمردم بزرگ نکند چنانچه پیلی اگر در غلابی
فرورود جز پیلان دیگر نتوانند برآورد چه بزرگان در راحت دیگران نظر انداخته محنت خود فراموش کردند
وبرای اندوختن نام نیک گرسر باید باخت ازان پهلوتهی نمیکنند وبزرگان گفته اند هرکه در نعمت
او محتاجان را بهره تمام نباشد از گروه تونگران نتوان شمرد وزاغ درین سخن بود که آهو از دور
نمودار شد واز دیدن او گمان بردند که از عقب او کسی می آید سنگ پشت در آب جست وزاغ
بر درخت نشست وموش بسوراخ فرو رفت آهو بکنار آب آمده دهشت زده بایستاد وزاغ
از هر جانبی نظر انداخته میدید که در پی او کیست هر چند چپ و راست نگاه کرد کسی را ندید سنگ پشت
را آواز داد تا از آب بیرون آمد وموش هم حاضر شد سنگ پشت دید که آهو چرا در آب می نگرد ما و
اگر تشنه آب بخورد باک مدار که ترسی نیست آهو پیشتر آمد سنگ پشت او را مهربانانه پرسید که از کجائی
آئی آهو گفت درین صحرا تنها بودم وباهم چشمان خود دنیا میختم وهر وقت تیر انداز ان ازین گوشه
رندی امروز پیری را دیدم که در کمین میبود وبهر طرف که میرفتم قصد من مینمود بخود لرزیدم که صیاد
باشد پیش از انکه دام چیند او مرا پابست گرداند گریخته بدینجا آمده ام سنگ پشت گفت ترس که هرگز صیاد
بنزدیک تو اینجا نرسد واگر بصحبت ما تراميل شود ازین چه بهتر که دوستی ما هر سه یار بیاری تو قوت یابد
چه خردمندان گفته اند هر چند دوستان بیشتر بلا وشدت بر ایشان کمتر باشد ودر نصیحت های
بزرگان پیشین آمده است که اگر دوست هزار باشد کم باید شمرد واگر دشمنی یکی باشد بسیار باید دانست
سر از دفتر دانائی خود حرفی چند که دلپذیر آهو باشد باز گفت وزاغ نیز سخنان دوستانه او اکرد آهو از
کردار وگفتار اینها نیک فالی ونزدیک نشستی فهمیده از دل وجان میل صحبت ایشان نمود وبخود
قرار داد وهمراهی دادیاران نصیحت های دوستانه کرده گفتند که ازین چراگاه که در نزدیکی ماست قدم
بیرون منه وانگرد این سرچشمه که علفه نیست دور مشو آهو قبول نمود ودران مرغذار قرار ومقام گرفت
وبا یکدیگر دوستانه بسر بردند شنیدی که هر وقت آنجا جمع شدندی وبازی کردندی وسرود گفتندی

سرمایه توان داشت قناعت نمائی واز بهر حال خود را که از دست رفته غمناک نداری چه بزرگی
هر کس به کمال است نه بمال وهر که هنرمند باشد هر چند سرمایه نباشد مردم او را بزرگ دارند وچون
شیر با آنکه در زنجیر کنند بزرگی او را نقصانی نرسد وتو نگر بی هنر همیشه بی اعتبار باشد مانند سگ که هر چند
بطوق طلا وخلخال مرصع آراسته گردد همچنان خوار وبی قدر باشد خردمندان گفته اند ارزش چیز از روی
بسیار بودن نتوان کرد سایه ابر دوستی بغرض وعشق زنان وحسن خوبرویان وستایش دروغ ومال
ای برادر نزد عالی همت تمام دنیا به کاه برگی نیرزد آنانکه از خردمندی آگاه شده اند از آمدن دنیا خوشحال
نمیشوند واز رفتن آن اندوگین نمیگردند کردار نیک وگفتار پسندیده خردمند را مالیست که کسی باز
نتواند بستید دیگری زیرک از انکه از وطن خود دور مانده غمگین مباش که عاقل هر جا که رود چون عقل
با اوست عزیز باشد نادان در میان وطن وقوم خود غریب وبیگانه است شکر خدا بجا آور که عقل
فراوان داری وتدبیر کامل میدانی اگرچه بنصیحت وپند من احتیاج نداری ونیک وبد خود را می شناسی
لیکن حق دوستی آنست که انچه دران نیکوئی دانند او بیک بدوست خود باز نمایند امروز تو دوست
وبرادر مائی وقرار داد خاطر چنانست که اگر از جانب تو در دوستی نقصانی رود از جانب ما غیر از مهر افزائی
چیزی دیگر نخواهد بود زاغ چون حسن سلوک سنگ پشت دید خاطرش تازه شد نشاطش بی اندازه
گشت وگفت ای برادر اندکی از بزرگیهای ذات خود باز نمودی ومرا شاد مان گردانیدی نهبترین
دوستان آنست که بدستگیری وخوش خوئی او جمعی از دوستان در سایه عنایت او بعیش روزگار گذرانند
وآرزوهای آنها پیش از انکه بگویند بجای آورد ومنت بر جان خود نهد وسخن وران راست گذار چنین
مینمایند که در زمان پیشین بزرگی دوستی داشت شبی آن دوست بدر خانه وی آمد وحلقه در بر زد آن
زیرک دانست که دوست اوست در اندیشه دور دراز افتاد که آیا سبب آمدن او درین بیگاهان
چه چیز تواند بود بعد از فکر بسیار کلیدی بر داشت وشمشیر حمایل کرده راه را فرمود تا شمع روشن نموده در
پیشش روان شد چون در باز کرد تماشای دوست خود بروی تازه ومهربانی نموده پرسید که ای برادر
آمدن ترا در نیوقت سه چیز خیال کرده ام یکی آنکه حادثه شده باشد وبمالی احتیاج افتاده دوم
آنکه دشمنی بقصد تو برخاسته باشد وترا در دفع آن مددی باید سوم آنکه از تنهائی به تنگ آمده باشی
وکسی خواهی که در گاه بیگاه بصحبت تو پردازد من همه را سر انجام نموده آمده ام اگر مال میباید نیک

زخمها لذت مال فراموش شد آخر دانستم که سرمهٔ بلا طمع است تا مرغی طمع در دانه نکند بسته دام نشود و تا او
امید در انگشاید بخواری و زاری نگراید عجب از کسانی که راحت در بسیاری مال طلبند و ندانند که از کم
آن آسایش توان یافت و بزرگی در جمع کردن مال دنیا جویند و نشناسند که از ترک او بدرجه بلندی توان رسید
پس کار من ازین سرگذشت بآنجا رسید که نهال طمع از زمین دل برکندم و از شاخسار رضا میوهٔ قناعت
بدست آوردم و سر بر خط روزگار نهادم بسر نوشت ایزدی رضا دادم و با خود گفتم که دنیا ازین حادثها
از بدی خود خبر میدهد و سعادتمندان را می آگاهاند که در هیچ دولتخانه نیست که اثر مکر او نرسیده است کار
برداشت که نیفگند و کجا نهال نشاند که از بیخ و بار برنکند باکه تکلیفی نمود که خونش نخورد و بهر که در دولت کشود
که هزار محنت از پی او در نیاورد و انچنین بیوفائی بران نمی آرد که برای او رنجی بر ندوغم بود و نبود او
غصهٔ زیان و سود او خورند بعد ازین واقعه از خانه زاهد برآمده بصحرا در آمدم و در گوشهٔ قناعت بسر می آوردم
تا بتقریب دوستی کبوتر با زاغ آشنائی دست داد و عهد یکجهتی و یکدلی با او بسته شده او از خوبهای
ترا بمن باز گفت و غایبانه دوستی تو در دل گرفت بهمراهی زاغ باشیانه تو آمدیم شکر خدا که بصحبت تو
خرسند شدم امید که همراهی تو مرا بسر منزل مقصود رساند انیست سرگذشت من سنگ پشت
چون بشنید آغاز مهربانی و دوستداری نمود گفت چنانچه تو بهمراهی و دوستی من سرگرم شده من
نیز در یکجهتی و یکدلی قرار داده ام امید که این رابطهٔ محبت استوار گردد و شکر خدا که از تجربه تو مرا بسی
تمام شد و فائده ها برگرفتم و روشن شد که خردمند را درین جهان باندکی خرسند باید بود و دست حاجت
پیش هر کس نباید دراز کرد و هر که بگوشه و توشه قناعت نگزیند بدو آن رسد که بدان گریه حریص رسید
موش پرسید چگونه بوده است **حکایت** گفت آورده اند که شخصی گربه داشت و هر روز آن
مقدار گوشت که تسلی بخش گرسنگی او تواند شد برای او می آورد لیکن او بآن قناعت ننموده خام
طمعیهای نمود روزی سردگی کبوتر خانه بگذشت از آواز کبوتران حرص گربه در جنبش آمد خود را در ان
برج افگند نگاهبان از آمدن گربه خبردار شده آنچنان زد که در حال جان بسپرد و پوست او را کشیده
پرکاه کرده از در کبوتر خانه بیاویخت ناگاه خداوند او را گذر بران افتاد و گربه بدان حال دید گفت ای
شوخ چشم آز پرست اگر بدان گوشت پاره قناعت میکردی پوست از تو در نمیکشیدند این داستان
برای آن آوردم که ای زیرک پس ازین باندک و بیش که رسد بسند کنی و بسوراخی که زیان گرباد

تحسین و آفرین کند مردبی چیز را سبب طعن دراز شود اگر گدا دلیری نماید آنرا ابرزیاده سری فرود آرند و اگر سخاوت کند اسراف نام نهند و اگر حلم در پیش گیرد آنرا بعزتی گویند و اگر وقار تمکین نماید گران جانی و کاهلی خوانند و اگر سخن پردازی و فصاحت گذاری بیش گیرد بسیار گوئی و هرزه کار نامند و اگر خاموشی گزینند دیوانه خوانند و اگر در مردم باشد گدای دربدر نامند و اگر در خوردنی و پوشیدنی اندکی تکلیفی کند تن پرورش و هنر فروش گویند اگر بازنده و پارچه نان در ساز د مفلوک خوانند اگر در یکجا باشد خام و سایه پرورده دانند و اگر سفر گزینند سرگشته و کم بخت بود و اگر در مجردی بگذارند چند تهمت بروی بندند و اگر کتخدا شود دبدنفس بنده شهوت خوانند بهرحال مرد محتاج نزد مردم روزگار مردود و بیقدر باشد و اگر با این طمعی از و فهم کنند دشمنی او در دلها جایگیرد و هیچ حاجتش روا نگردد همه از و برنجند و هر خواری که باو میرسد سرچشمه آن طمع است چون دوست نادرست من این سخنان باز نمود گفتم راست میگوئی من از خردمندان شنوده بودم که اگر کسی به بیماری درماند که امید صحت نداشته باشد با بخدائی دوستان گرفتار شود که وصال محال باشد یا بعزتی افتد که نه روی برگشتن داشته باشد و نه رای بودن آسان تر باشد از تنگ دستی و بینوائی و زبان اینهمه بسر که از مردم چیزی باید طلبید و از مثل خود گدائی کردن مرگ بهمه حال از گدائی بهتر که دست در دهان مار کردن و از شیر گرسنه لقمه ربودن و با پلنگ خشم آلود هم کاسه بودن آسان تر است از خواری سوال و مخاکساری گدائی چه حکما میگویند راحت بخش بمحنت خواستن نیرزد و لذت عمل بسختی عزل کرانکند پس روی ازان موشان برتافتم و بار دیگر بسوراخ شتافتم دیدم که زرها را از هم بگیرند قسمت کرده زاهد حصه خود را در خریطه کرده بزیر بالین نهاد طمع شوم یازمرا در جنبش آورد با خود گفتم که اگر از ان زر چیزی بدست آید سرمایه شادمانی و پیرایه کامرانی گردد و دوستان و برادران بمجلس رغبت نمایند و مجلس آراسته و صحبت پیراسته گردد درین اندیشه چندان صبر کردم که بخفتند انگاه آهسته آهسته متوجه بالین زاهد شدم و مهمان کار دیده خود را در خواب انداخته از من باخبر بود همینکه نزدیک زاهد شدم چوبی بر پای من زد که از رنج کوفته شدم و پای کشان بسوراخ رفته در پی درمان خود شدم چون درد آرامش یافت بار دیگر طمع شوم مرا از خانه خود برآورد و این بار مهمان زاهد چوبی بر تارک من زد که بحیله بسیار خود را بسوراخ افگندم و بهبوش افتادم و از درد آن

کیسه چون کانسهٔ رباب شود + ترک صحبت کند و غمخواری + دوستی خود نبود پنداری + راست
گویم سنگان بازارند + کاستخوان از تو دوست تر دارند + وگذارندگان سخن آورده اند که بزرگی را
پرسیدند که چند دوست داری گفت نمیدانم روزگاری آراسته دارم همه کس لاف دوستی میزنند
اگر مال وجاه از من رود معلوم گردد که یار کیست تا غیار کدام است روزآزمایش دوستان واز
همه شناختن ایشان از دشمنان روزبینوائی است حکیمی را پرسیدند که سبب چه باشد که مردم
بدوستی مالداران میگرایند و به بی درمان کم پایه آشنائی نمیکنند جواب داد که مال محبوب خلق است
خود را نزد هر کس که مال داشته باشد میرسانند و تعظیم او بجامی آرند و چون مال از دست برود
پیرامنش نگردند درین محل یکی از موشان که بیشتر از همه لاف اخلاص زدی و یک لحظه صحبت
مرا سرمایه سعادت جاویدانستی بیگانه وار بر من بگذشت من او را طلبیده گفتم کترا چه واقع
شد آنهمه مهربانی و دوستی که داشتی کجا رفت آن بیوفاروی در هم کشیده بدرشتی پیش آمد گفت
البته شخصی بودهٔ مردم هیچ یکی را بهرزه ملازمت نکنند آن لحظه که درم داشتی و کرم می نمودی با همه
ملازمان تو بودیم الحال مفلس شدهٔ خواهش بیهوده چرا میکنی واز پیشینیان سخن بمن رسیده است که مرد مفلس
چنانچه از لذت دنیا محروم است بسا باشد که از رضای الهی محروم ماند چه بی زری و احتیاج او را
بروزوی وناراستی دارد پس با چنین کس آشنائی کردن و دوستی ورزیدن لایق نیست من گفتم بیوفائی
بگذار واز سخنان بیوفایان بگذر پیش ازین بشومی نفس خود نکوهش فقر مینمائی که پسندیده خردمندان است
وستوده خداطلبان اینست فرد کار درویشی ودانائی فهم تست + سوی درویشان تو منگر نیست است
موش بی حقیقت زبان جواب بکشاد که این چیزی دیست که مینمائی فقری که ستوده اهل خرد است
افلاس واحتیاج نیست که بواسطه آن آبروی ریخته در بدر گشته رسوا شدن است بلکه آن فقر
آنست که دیده ودانسته دست از همه بازداشته بجز رضای الهی چیزی نخواهد ای مسکین تو میان
گدای ودرویش فرق نکردی درویش آنست که ترک دنیا کند وگدا آنکه دنیا ترک او داده باشد
آنکه دنیا را ترک داده باشد او محبوب دلها است اگر از راه بشریت از و خطای رود آنرا محبوب عیب
اندیشد وهر چه از و آید همه کس تحسین کند وهر که دنیا او را گذاشته باشد کار او تباه شود همه سرزنش گوید
وکند بران یاران بود با آنکه اگر دیگری گناه کند تاوان بر او کند وهر خصلت که تونگران دارند بر آن

آن گنجد را از پوست برکنده در آفتاب نهاد و شوهر را گفت که تا خشک شدن گنجد بنگو خبردار باش
که گنجشکان و مرغان او را خراب نکنند و خود بکار و گیر مشغول شد مرد در خواب در ربود و سگی بیامد و دهان
خود بر آن گنجد رسانید زن آن حالت را دید بخواست که از ان خوردنی سازد آنرا برداشت در روی
بیازار نهاد مرا سر در بازار کاری بود رفته بودم دیدم که بدوکان گنجد فروشی در آمد و آنرا با گنجد عجین
کنده برابر بیفروخت مردی فریاد برآورد که ای زن مگر اینجا خانه ایست بربسته که گنجد سفید کرده را با
پوست برابر بیفروشی چون حکایت بآخر رسید مهمان بزاهد گفت که بخاطر میرسد که دلیری آن موش
بی سببی نخواهد بود و ظاهر چنان است که در خانه نقدی دارد که بربست گرمی آن اینهمه دلیری و تیزی
می نماید اگر مفلس و بی نوا بودی این تازگی از حال او ظاهر نشدی چه گفته اند آنکس که بی زر است
چون مرغ بی بال و پر است بیا تا سوراخ موش را زیر و زبر کرده بنگریم که سر انجام کار کی بانجا میکشد
زاهد فی الحال تبری حاضر گردانید و من آن ساعت در سوراخ دیگر بودم آنچه با یکدیگر میگفتند میشنیدم
در کاشانه من هزار دینار زر بود که بران غلطیدمی و از تماشای آن مرا خوشی و خوشحالی روی میداد
آخر الامر مهمان خانه مرا بشگافت و هر چه سرمایه شادمانی بود از زر همه برگرفت و بزاهد گفت این بود مایه
دلیری پس ازین حرکت ناپسندیده نخواهد کرد و من این سخن میشنیدم و بسان ناتوانی در خود زبان
زیاده میدیدم و اندیشه پرانندیدن از انجا میکردم بشیتر روزگاری بگذشت که موشان دیگر که کمر بندگی
چست بسته بودند و از روی اخلاص خدمت میکردند آن وضع را برگردانده بچشم سبکی میدیدند چون
آشنایان آلیش و دوستان نان بودند از من روگردانده بدشمنان پیوستند بخود میگفتم که از چیز
آزرده خاطر نباید بود مثل مشهور است هر که مال ندارد یار ندارد و مرد تهی دست هر کاری که آغاز
کند تمام نشود و آرزوی که از دل او سر برزند میسر نگردد و چون آب باران زمستان که بدریا
نتواند رسید از کم مایگی و بی مددی در راه ها آخر شود و بزرگان گفته اند هر که برادر ندارد هر جا که
افتد غریب باشد و هر گرا فرزند نبود نام او از روزگار برافتد و هر که مفلس و بی چیز بود از دوستان
بهره نیابد تهی دستان را هیچ دوست نباشد دوستی سفله ها و پست همتان بر غرض خود بیاشد
نه از وفا اثری دارند و نه از مردمی خبری مثنوی این دغل دوستان که می بینی + مگسانند گرد
شیرینی + تا خطای که بست می پوشند + همچو زنبور بر تو می جوشند + باز وقتی که دیده خراب شود

ومهمانی بکنم که بزرگی بخانه من آمده است زن گفت در خانه آنقدر چیزی که بعیال تو وفا کند نداری
وباچنین دستگاهی اندیشه مهمانی مکنی اگر چیزی داری ذخیره کن که پس از تو وزن فرزند تو بسی محتاج
نشوند مرد گفت اینقدر هست که مهمانی کنم وغم فردا نخورم رضای الهی در آنست که اینچه باشد در راه محتاجان
ومسافران خرج گردانم وهرکه درین سرای فانی ذخیره نهاد آخر سرمایه وبال وهلاک او گشت جمع کردن
مال نامبارک است وعاقبت آن ناپسندیده چنانکه قصه گرگ ازین نشان میدهد زن پرسید که
چگونه بوده است آن گفت آورده اند که صیادی دام نهاده بود ناگاه آهوی دران افتاد وصیاد از
کمین گاه برخاست تا نزدیک دام رود آهو از بیم جان زوری آورد ودام را برکنده سر بصحرا نهاد
صیاد خجل شده تیری بجانب آهو افگند وآنرا از پای درآورد وصیاد بر سر او رسیده برداشت
ودر پشت کشیده بخانه خود روان شد درمیان راه خوکی دوچار شد صیاد تیر جگر دوز بر خوک زد وزخم
جانکاه رسانید وخوک از قهر نیش زخم دل آزار بسینه صیاد رسانید هر دو برجا سرد شدند درین اثنا
گرگی گرسنه بدانجا رسید مردی وخوکی وآهوی کشته دریافت بر بسیاری نعمت شاد شد
وباخود گفت فردا که بسی روزگار میاید + که چنین نعمتی بدست آید + هنگام فکر واندیشه است که
اینچنین نعمتی را چگونه صرف باید کرد اگر درین باب اندیشه نکنم وباصراف پیش آیم بنادانی مشهور شوم
خردمندی آنست که امروز نعمت بی پایان رسیده است صرفه نکنم وبره گمان بگذرانم واین گوشت
های تازه در گوشه نهاد تا روز بروز باندازه حاجت بکار برم که بزرگان دور بین گفته اند ابیات
مخور حمله تا سیر گردی که دیر ایستی + به پیرانه سر بد بود نیستی + بخور چیزی از مال وچیزی بنه + تمامی بیکبار
از کف مده + گرگ از بسیاری حرص بره گمان میل کرده آغاز خوردن کرد ویک ضرب دندان
از ره گمان گسسته شد گسیختن بره همان بود دگوشه های گمان بدل او رسیدن همان وفی الحال جان
دادن همان فائده این داستان آنست که بر فراهم آوردن مال حریص بودن وبفرمان امید
دور بین ذخیره نهادن یمن ندارد فردا اینچه داری بخور امروز وغم دهر مخور + چون بفردا برسی روزی فردا برسد
زهی کوته نظر که بمحبت بسیار مال فراهم کند وبحسرت گذراند زن چون سخنان دانش نشان از شوهر خود شنید از انجا که سعادت
در طالع او بوده از روی خوردی پیش آمد وگفت خجسته باد بر تو مهمانی کردن من نیز در خانه مدتی
بنج وگنجد برای روزی آماده کرده نهاده ام تو هر کرا بخواهی بخانه خود بخوان چون روز شد زن

باز گوئی تا سخن پردازی و خردمندی تو آنچنانکه باید معلوم سنگ پشت گردد و رابطه دوستی و یکجهتی
استوار شود و دمرا نیز سرمایه دانش بهم رسد موش با سنگ پشت آغاز سخن کرد و گفت ای برادر
وطن اصلی من ماروت بوده است که شهر لیست از هندوستان و من دران شهر بگوشه زاهدی جای
گرفته بودم و موشی چند در گرد من فراهم آمده بودند یکی از خویشاوندان هر صباح برای زاهد خوردنی
آوردی زاهد پاره ازان چاشت بکار بردی و باقی برای شام ذخیره ساختی من منتظر آن میبودم چون
وی از خانه برون میرفت فی الحال خود را در سفره افگندمی و بفراغ دل انچه بایستی بخوردمی و دیگر
بر موشان قسمت کردمی زاهد هر چند از برای دفع من حیله ها می انگیخت سودمند نمی آمد تا شبی
مهمانی بخانه زاهد آمد و پس از لوازم مهمانداری زاهد پرسید که از کجا می آئی و روی بکدام جانب داری مهمان
انچه در خاطر داشت جواب داد چون مردی جهان دیده و تلخ و شیرین روزگار چشیده بود بتقریب بایکدیگر
سخن میگفتند و انچه زاهد می پرسید بتقریر دلپذیر یکیک اجواب پسندیده میگفت و من وقت را غنیمت
دانسته باگروه خدمتگاران خود در کار خوردنی مشغول بودم و زاهد بجهت آنکه موشان دور شوند در میان
سخن او دست بر هم میزد و مهمان بسر وقت این رسیده نشان بیخبر هتی و بی ادبی فهمید و خشمناک
گشته گفت ای زاهد در میان سخن دست بر هم کوفتن گوینده را مسخره گرفتن است این روش ناپسندیده
نه آئین درویشی است زاهد عذر خواست و گفت حاشا که مسخرگی از من ظاهر شود این دست زدن
من برای رمیدن موشان است که درین کاشانه هجوم کرده اند و هر چه از خوردنی هم می یابند درمی
ربایند مهمان را تسلی خاطر شده پرسید که همه موشان خیره اند و دلیر یا بعضی از انها پیشتر دلیر اند زاهد گفت
یکی از ایشان بسیار دلیر است که روبروی اندیشه همه خوردنی از دسترخان می رباید مهمان گفت
دلیری او بی سببی نخواهد بود قصه او بمان حال دارد که مردی بازن میزبان مبالغه میکرد و آخر سببی
هست که کنجد بمقشر را بغیر مقشر برابر میفروشی زاهد گفت چگونه بوده است آن حکایت مهمان
گفت درین راه که می آمدیم شبانگاهی بفلان دیه بخانه آشنائی فرود آمده بودم و بعد از انکه مرا گرم پرسید
خوردنی آورد چون وقت خواب شد برای من جای خواب تعین کرد و فرش گسترد و بران دراز کشیدم
اما در خواب نمیرفتم میزبان بازن خود در سخن درآمد و میان من و ایشان از بوریا زیاده حجاب نبود
انچه میگفتند می شنیدم مرد گفت ای زن میخواهم که فردا چندین بزرگان این دیه را بخوانیم

مهمانی

دشمن واز دشمنان دوست خواز اینجاست که حکما گفته اند دوستان سه گروه اند دوست و دوست دوست
و دشمن دوست و دشمنان نیز سه نوع اند دشمن ظاهر دشمن دوست و دوست دشمن زاغ گفت اینچه
فرمودی معلوم شد لیکن بدانکه دوستی من با تو دران اندازه است که هر که دشمن تو باشد او را دشمن خود
میدانم و هر که جویای رضای تست یار منست و دوستی من بحدی رسیده است که اگر از چشم و زبان من
که دید بان تن و ترجمان دل اند خلاف تو در یابم بیک اشارت سر دور انیست و نابود کردانم موش
از شنیدن این سخنان خوشدل گشته پیش آمد زاغ را گرم بر پیشند و در کنار گرفت و با یکدیگر لبسر می بردند و روزگار
بشادکامی میگذراندند و موش از انچه آئین مهمان داری باشد بجای آورد چون روزی چند بر این
حال بگذشت گفت ای برادر اگر تو هم اینجا خانه کنی و اهل و عیال و فرزندان خود را بیاری دور نباشد
که اینجائیست بسیار پر مژده و دلکشای زاغ گفت در خوبی جا و لطافت هوا شک ندارم لیکن ابسر راه
واقع شده است پیوسته از آمد و شد رهگذران آسیبی باشد و در فلان جا مرغزاریست
دلکش و سنگ پشتی از دوستان من اینجا خانه دارد و طعمه دران نزدیکی بسیار هم میرسد و از آسیب
حوادث روزگار ایمن توان بود اگر بفرمائی با تفاق آنجا رویم و زندگانی بقیه مانده با هم بخوشحالی
بگذرانم موش گفت هیچ نعمت برابر همراهی تو نمیدانم هر جا که روی جدائی نداریم و این خانه وطن
اصلی نیست بی اختیار اینجا افتاده بودم قصه من اگرچه دراز است اما چیزهای عجیب و غریب بسیار دارد
چون آرامگاه قرار یابد اگر خاطر میخواسته باشد از بسیار اندکی باز گویم سخن بدین قرار یافت زاغ دم موش را
گرفته روی بآشیانه سنگ پشت از دور سیاهی زاغ بدید از روی ترس بآب فرو رفت زاغ موش را
آهسته از هوا بر زمین نهاد و سنگ پشت را آواز داد سنگ پشت آواز آشنا شنیده از آب بر آمد
و بدیدار یار گرامی شاد کام شد و گفت ای یار دیرینه در نیمدت کجا بودی و چه حال داشتی زاغ قصه
خویش را آغاز و ام انداختن صیاد تا حال بتفصیل بیان کرد و گفتگوی را که در آرزوی دوستی زیرک
گذشته بود باز گفت سنگ پشت حقیقت حال دانسته بدیدار موش خوشی و خرمی نمود و شرایط
مهمانداری و یار پرستی بجا آورد و موش منزل را مناسب تعیین فرمود و هر کدام بآشیانه خود رفته بشادکامی
مشغول شدند چون ماندگی سفر بر انداختند و دران جای دلکش بیاسودند روزی زاغ بدیدن
زیرک آمد و گفت اگر سر و برگ سخن کردن داری از سرگذشت خود که وعده کرده بودی یاد کن گفت

آرزوی ورای او فهمید از راه لطف و مهربانی زبان کشاد که مثل تو که بخردمندی و بزرگ منشی
آراسته اگر دشمن هم باشد خواهان صحبت او باید بود و از مر آزار خود نباید اندیشید و حال آنکه
ترا دوست مهربان خود یافته ام در دوستی تو چگونه تاخیر کنم و چرا ایجان خریدار نباشم آنهمه گفتگوی
من برای آن بود که اندازهٔ دانش تو میگرفتم و حال ترا معلوم میکردم که اگر در حق من عذری
کنی عذری داشته باشم و تو هم نگوئی که دوست سست عنان و نرم شانه یافتم و چندان پیش
تو عزیز نباشم چه از انجا که بی انصافی در سرشتهاست هر چه بآسانی بدست آرند کمتر عزیز دارند
پس نزدیک سوراخ آمده بایستاد و ببابروی کشاده سخن دوستی با زاغ در میان آورد
و گفت ای زاغ مراتب دوستی اگرچه بسیار ست لاخردمندان بچهار قسم در آورده اند و چون بدیده
اندیشه نظر کنی هیچ مرتبه ازین چهار مرتبه بیرون نباشد اول دوستی که در میان مال مضایقه
نداشته باشد دوم در کار دوست جان فدا کردن آسان داند سوم اگر در راه دوستی همه
برباد رود هیچ غمگین نشود چهارم برای خاطر دوست خود از دین و مذهب بگذرد و بهرود شوار نباشد
ای زاغ اگرچه در زمانه کم بسیار نگسانند که از پستی همت و بد اصلی ذات مال را از همه عزیز
میدانند اما بدانکه این سخن با تو نیست بلکه نا خوش طبع بلند فطرت است ای زاغ درین
مراتب پیمان بستی و عهد کردی زاغ چهار مرتبه دوستی را شنیده خوشحال شد و بدانچه
گفته شد عهد استوار کرد و دل زیرک را از اندیشهٔ خلاص ساخت زاغ گفت ای زیرک
پیش چرا نمی آئی و نزدیکی خود مرا چرا خرسند نمیسازی مگر هنوز اندیشه مانده است موش گفت
ای خردمند هرگاه عهد چهار مرتبه اخلاص بسته شده دیگر گنجایش بدگمانی نمی ماند و اگر نه از گوشهٔ
کاشانه بیرون نیامدی اما اندیشه من از یاران نیست که خوی ایشان در دشمنی من مثل
خوی تو نیست ترسم که کسی از ایشان مرا بیند و بد اندیشی نماید زاغ گفت این اندیشه کمن که مرا
با یاران قرار داد اینست که با دوست من دوست باشند و دشمنان مرا دشمن دارند موش
گفت ای زاغ این سخن که میگوئی صورت دارد اما میدانی که آنها را با من دشمنی قدیم است
و خردمندان گفته اند هر که با دوست دشمن محبت ورزد یا با دشمن دوست در آمیزد او را
از دشمنان شمردن مناسب باشد فرو روی دل از دو طائفه برتافتن نیکوست + از دوستان

وفلان شاخ برای بیل مناسب و از تنهٔ این تخته چوب توان برید وچند درز سیا توان ساخت
واگر اره بایزی داشته باشند انچه از شاخ و تنهٔ بمن ایشان را خوش آید می برند و با آنکه از بهن خبرا
نیافته انهمه محبت بمن می پسندند مار گفت اینک دو گواه گذشت تن درده که ترا از خم زنم مرد
گفت در گواه اول شبه دارم که باد آزاری رسیده اگر گواه دیگر بیگمان زانی تن بدین بلا دردهم اتفاقا
روباهی ایستاده این سرگذشت را سید مار گفت اینک ازان روباه بپرس تا چه جواب گوید
پیش از انکه شتر سوار از در برسد روباه بانگ برمرو زد که ای ساده مرد نمیدانی که پاداش نیکی بدی
باشد تو در حق مار چه نیکی کرده که چنین درماندهٔ جوان صورت حال باز راند روباه گفت تو خرد
مینمائی دروغ چرا میگوئی مار گفت راست میگوید توبره که مرا بدان از آتش بیرون آورده بر قرا
بسته دارد روباه بر آشفت و گفت که چگونه باور توان کرد که ماری بدین بزرگی در توبره بدین خورد
گنجد مار گفت اگر باور نکنی باز درین توبره در آیم تا به بینی که چون درمی آیم پس مرد سر توبره بر
و پیش مار انداخت مار بفریب روباه از جادر آمده در توبره رفت روباه گفت ای جوان چون دشمن
در بند یافتی مجال دم زدن مده مرد سر توبره به بست و بر زمین میزد تا مار کشته شد مقصود
ازین داستان آنست که خردمند باید که احتیاط از دست ندهد و بزاری دشمن التفات ننماید زاغ
گفت این سخنها که از خرد گفتی شنودم پند گرفتم پیش از انکه از تو فائده یابم آرزوی ملازمت تو کرد
بودم الحال که از تو اینچنین پندهای گفتی بهره مند گشتم هیچ روی از در تو باز نروم آب و دانه نخورم
و آرام نگیرم تا مرا به دوستی خود سرافراز نسازی و حکما گفته اند که کریمان و بزرگان زود آشنا شوند
و دیر دشمن گردند چون کوزه زرین که زود راست میشود و دیر می شکند و اگر کج گردد باندک
چیزی راست میشود و سفله ها و کوته اندیشان دیر دوست شوند و زود رنجند چون کوزهٔ سفالین
که راست دیر شود و زود شکند و اصلاح نپذیرد آمی زیرک ازین سخن و گفتگو بگذر اگرچه من خود
را از کریمان نمی شمرم اما خدمت ایشان کرده ام از سفلگیها عار دارم و در دوستی خود ما را راست
گوئی و پای برجای خیال کن که مرا هیچ وجه از در تو روی رفتن نیست فرد دامن چو تو
نگاری زکف آسان ندهم + که بنجها به بسیار بدست آمدهٔ + از راه مردمی سخن ما را باور کن
و این کار را در دل خویش بزرگ نگردان زیرک چون درست کرداری و راست گفتاری

زاری او دیده با خود گفت که اگرچه مار دشمن آدمیان است اما بیچاره درمانده و حیران است هیچ بازین
نیست که دشمنی را نیندیشیم و نیکی بکنیم پس توبره برداشت و بر سر نیزه بسته آنجا فرستاد مار غنیمت
دانسته در توبره برآمد شتر سوار آنرا نیکی پنداشته از سوختن خلاص ساخت پس سر توبره کشاد
و گفت بشکرانه آنکه ازین بلا رستی گوشه گیر از مردم آزاری بگذر مار گفت ای جوان این سخن بگو که تا
ترا و شتر را زخمی نزنم نروم شتر سوار گفت پاداش نیکی بدی باشد مار گفت آری تو میدانی که من دشمن
آدمیانم نیکی در جای خود نکردی و با غیر مستحق شفقت ورزیدی هر آینه بتو آزاری باید رسانید چه نیکوئی
بابدان همان حکم بدی دارد با نیکوان خردمندان اتفاق دارند بر اینکه دشمن را سر کوفته باید داشت
اگر تو بآئین خردکار نکردی و مهربانی پیش آوردی من هر آینه ترا زخمی زنم تا دیگران را پند شود و شتر سوار
گفت ای مار در برابر نیکی بدی کردن در هیچ آئینی درست نیست و نباشد مار گفت درین کار با آئین
شما پیش می آیم که عادت آدمی چنین ست که در برابر نیکی بدی کند و این را عقل و تدبیر نام کند
اینجه در بازار شما خریده ام بشما می فروشم شتر سوار گفت ای مار این روش حاشا که در میان باشد
اگر در پی جان ما هستی باری اینچنین تهمت عیبی بزرگ بر ما مپسند مار گفت من راست گفتارم
بی تهمت گذار اگر باور نکنی بیا تا ازان گاو میش معلوم نمایم بگاو میش پرسیدند که پاداش نیکی چیست
گفت بمذهب آدمی بدی است و بآئین خردمندان نیکی است انیک در زمان دراز نزدیک
ایشان بودم و هر سال بچه بیادمی و خانه پر از شیر و روغن ساختمی چون پیر شدم و از زادن و شیر دادن
ماندم آب و دانه از من باز گرفت و تیمار م را گذاشت و درین صحرای غریبی سر داد خدایتعالی بر من
در روزی کشاد و دیروز صاحب من به تقریبی اینجا گذر کرده بود در من فربهی دیده با خود گفت
که بدست قصابی باید فروخت حالا چشم در فروختن و کشتن من بسته است مار گفت انیک
شنیدی زود تر آماده زخم شو شتر سوار گفت سخن گاو میش آزرده خاطر را که بیدکرداری خود از
صاحب خود رنجی کشیده است سودمند نیست اگر مقصود تسلی داری بیا تا ازین درخت بپرسیم
پس با تفاق بپای درخت آمدند و پرسیدند که مکافات نیکی چه باشد گفت بآئین آدمی بدی نمی بینی
که من درختی ام در بیابان رسته و خدمت آینده و رونده را بیک پای ایستاده چون آدمی زاد
گرازده و مانده از بیابان در اید در سایه من بیاساید انگاه گوید که فلان شاخ دسته تبر لایق است

توچه سیری آرد و در پایداری تو هزار فائده است و حال مرا با خود با حال کبک و باز قیاس نکنی من از راه
دور آمده ام از مردمی تو دور باشد که مرا محروم گردانی موبش گفت دشمنی دو طریق است ذاتی و عارضی
دشمنی عارضی باندک چیز برطرف میشود اما دشمنی ذاتی را چاره کردن مشکل است انگاه حکما گفته اند
که دشمنی ذاتی هم بر دو نوع است یکی آنکه زبان از هر دو طرف میرسیده باشد چنانچه دشمنی شیر و پیل که گاه
شیر بر پیل ظفر مییابد و گاه پیل بر شیر دست یافته کامیاب میشود و این دشمنی ازان قسم نیست
که چاره پذیر نباشد بجهت آنکه هر که غالب شد تسلی یافت دوم دشمنی که همواره زیان آواز یک طرف
باشد چون دشمنی موبش و گربه و گرگ و گوسپند ازین دشمنی ازان قسم نیست که بچاره سازی بدوستی
گراید جای آنکه قصد جان از یک جانب معلوم شد بی آنکه از جانب دیگر در گذشته و آینده زیانی
خیال توان کرد دور کردن این دشمنی چگونه تواند بود و گمان من آنست که ترا با من ازین قسم
دشمنی باشد ازین خیال دوستی بگذر زاغ گفت خدا نگاهدار مرا ازین قسم دشمنی چه میان
من و تو در اصل آفرینش دشمنی نبوده است از هم جنسان باهم جنسان تو دشمنی عارضی پیدا آمده
است شکر خدا که آئینه دل من از غبار دشمنی صاف است و همچون نیست که همین از جنس ما شما
آزار رسیده باشد چه قوم ما برای آنکه جانور بیازارند بچیزهای سهل ساخته اند اگر دیوانه یا کم خردی
بروزی خود قناعت نکرده در آزار شما یان کوشش کرده باشد همه را بران قیاس نتوان کرد امید وارم
که چون با خلاص درست آمده ام بر ضمیر حق پذیر پرتو انداز و زیرک گفت گرفتم که ترا آرزوی دوستی
من پدید آمده هست و به گمان فائده دل بر دوستی من گماری لیکن باندک سببی سررشته محبت
گسسته کنی و بدشمنی گرائی آب هر چند خوی آتش گیرد با تش نفس دوستی نپذیرد و دست یافتن بمار
و کشتن همان است و حکما گفته اند امید دوستی از دشمنان کهن چنان بود که گل خواستن از گلخن
هر که افسون و افسانه دشمنی را نشنود او را همان پیش آید که آن شتر سوار را پیش آمده بود زاغ پرسید
چگونه بوده است آن حکایت زیرک گفت آورده اند شتر سواری در بیابانی رسید که آنجا
کاروانیان فرود آمده بودند و آتش پاره از دیگدان مانده بود بدستیاری باد تمام صحرا آتش گرفته بود
درمیان آتش ماری بزرگ مانده نه روی بودن و نه راه گریختن داشت چون از دور شتر سوار را
دید بزبان نیازمندی گفت چه شود که اگر از راه مهربانی گره از کار بسته من بگشای آن شتر سوار

ایشان ترا آبروی بهم میرسد و اعتباری پیدا میکنی و اگر میل جفت داشته باشی بخوب تمین وجه صورت
بند و خانمانی بهم میرسانی و هر مرادی که داری میسر آید کبک را اندکی دل بجای آمد و گفت تو امیر مرغانی
و من یکی از خراج گذار توام و از مانند ما همواره خطای سر بزند یا چیزی ظاهر شود که ملایم طبع بزرگان
نباشد از ان روزی امید نیشیم که روزگاری بلطف تو امیدوار باشم و ناگاه بسهوی و خطای دیگران نهاد
من برآید و بسر پنجه غضب امیر گرفتار شوم همان به که امروز باگوشه خلوت سازم و ملازمت بزرگان
که بس خطرناک است اختیار نکنم باز گفت ای برادر انچه میگوئی جائیست که بادشاهان و بزرگان
بهوا و هوس مشغول بوده گرد سراپای احوال جهانیان نمیگردند و دیده دوربین گشاده پیرو نیک و بد
نمیکنند و کار انچنین فرمانروایان آنست که همواره خورده خوردان به بخشند و چون ترا بدوستی گزیده
باشم هرگز عیب ترا نه بینم و اگر بر عیب تو نظر افتد برای آن خواهد بود که از نظر غیر بپوشم و بتدبیر مناسب
اصلاح کنم نه انکه آنرا سبب آزار تو کنم حاشا که این از دوستان نباشد کبک هرچند عذرهای پسندیده
آورد باز جوابهای دلپذیر گفته کبک را از سوراخ بیرون آورده هایکدیگر عهد و پیمان بستند باز او را برداشته با نشیمن
خود آورد و بعیش و کامرانی میگذرانید روزی چند بدین بگذشت کبک بخاطر جمع سخنان بی تقریب
گفتی و شکوه مجلس نداشتی و خنده قهقه زدی اگرچه باز ناشنیده پنداشتی اما کینه در دل نگاه داشتی تا انکه
باز را ضعیفی پدید آمد که بجهت شکار نتوانستی جنبش نمود خواست که کبک را طعمه خود سازد و کینها فراهم
آمده روزگار در از در پیش آورده خشم خود را زیاده میکرد و درنگی نمیگذاشت که عهد و پیمان را در نظر آرد
برای خوردن کبک بهانه میطلبید کبک این را دانسته اشک پشیمانی از دیده میریخت و میگفت
هرکه دانسته در بلا افتد سزای او همین باشد همواره پاس خاطر باز نموده جنبش نمیکرد که مبادا خاطر بهانه
طلب او باندک بی ادبی بخوردن من مشغول شود باز هرچند که بهانه طلبید نیافت شبی بی اختیار از روی
غضب کبک را گفت روا باشد که من در آفتاب باشم و تو در سایه گریزی کبک گفت ای میر جهان
حالا آفتاب است آفتاب نیست این چگونه صورت بندد باز گفت ای بی ادب مرا دروغ گو میسازی سزای تو بدهم
گفتن همان بود داد را از هم دریدن همان زیرک گفت ای زاغ من این داستان برای آن
آوردم که با کسی که از دو ایمن نتوان بود دوستی کردن از خردمندی نیست و مانند کبک دری جان
در سر کار خواهد کرد زاغ گفت ای زیرک بعقل خود اندیشه نمائی که مراد از آزار تو چه فائده باشد خود بروان

با تو کاری دارم زیرک موش با خرد بود دگرم بسر روزگار دیده و برای روز بد چندین سوراخ نهانی کرده
ازان بهتر توانی رفت راست کرده چون آواز زاغ شنید بر خود بپیچید و گفت ترا با من چه کار مرا با تو چه
آشنائی خواست که از راه دیگر برود زاغ سرگذشت کبوتران تمام باز گفت و وفاداری او را
بنسبت کبوتران باز نمود و گفت اکنون باز که اینحال دیده ام دل بر دوستی تو بسته ام میخواهم که مرا
ببندگی خود قبول کنی و در دوستان خود شماری موش جواب داد که میان من و تو چگونه آشنائی شود
تا بدوستی کجا کشد ترا آزردی دوستی ما کردن کشتی بر خشکی راندنست و اسپ بر روی دریا تاختن
زاغ گفت بنیت درست خواهش نموده ام مرا محروم مگذار که هر که رو بدرگاه صاحب دولتان گرم
پیشه نهد بهره بدی که باشد قبول کند موش گفت ای زاغ حیله را بگذار که جوی نمایان را نیکو شناسم
از جنس مانیستی و هم ازان خاندانی که به بدکرداری شهرت دارند و بفریب نام برآورده اند بهیچ صورت
از تو در امان نشوند و هر که با کسی آشنائی و دوستی کند که از و در بیم و ترس باشد بدو آن رسد که بما
کبک رسید زاغ پرسید چگونه بوده است آن حکایت زیرک گفت آورده اند که کبکی در دامن کوه
میخرامید ناگاه براو بازی را چشم افتاد و نیکوی رفتار و خوبی رخسار او در دل باز جا گرفت و بخود اندیشید که
حکیمان گفته اند هر که بی یار بود همیوسته بیمار بود همان بهتر که این خندان روی سبک روح را ببازی
گیرم پس آهسته روی بجانب کبک نهاد تا او را بدوستی گرفتند کبک میل باز بخود دیده به ترسید و مضطرب
وار خود را بشگاف سنگی رسانید باز پیش آن سوراخ آمد و گفت ای کبک پیش ازین از هنرهای تو غافل بودم
الحال دوستی تو در دل من جای کرده است میخواهم که پس ازین بمن دوست شوی و از من نترسی
کبک آواز داد که ای پهلوان کامگار دست ازمن بیچاره باز دار و یک کبک دیگر خورده پندار خاشاک
را با تش چه نسبت اگر میان آب و آتش آشنائی شود مرا در درگاه تو امید زندگی تواند شد باز گفت ای
عزیز من پیرو ناتوان نشده ام که از شکار باز مانده باشم و بفریب ترا شکار کنم در چنگال و منقار من نقصانی
نرفته است تا ازبهر ساندن طعمه عاجز شده باشم و بحیله ترا در دام خود آورم غیر از مهربانی و آزردگی
همنشینی چه تواند بود که مرا بر در تو نیاز مند آورده است اندکی چشم خود بکشای و از مکر باد دوستی بنشناس
و بیرون شو تا مرا از دیدن تو آرامی شود و کار تو سر انجامی رود و ترا چندین فائده از دوستی من حاصل
میشود یکی آنکه از آسیب روزگار ایمن شوی دیگر آنکه چون دوستی من معلوم پرندها شود هر آینه در میانه

اما در معنی چیزی را که خدای خواسته باشد تدبیر چه چاره سازد خواهش الهی ماهی را از دریا بهوا
آرد و مرغ را از هوا بر زمین افگند زیرک گفت ای منطوقه دل خوش دار هر نیک و بدی که کس
میرسد چون کار فرمای او دانای توانائی مهربانست عین صلاح است **بیت** بد و نیک و صاف تراحکم نیست
دم درکش ✤ که هر چه ساقی ما داد عین الطاف ست ✤ زیرک پس ازین سخنان تسلی بخش بر منطوقه
بند گران منطوقه بسته شده بود آغاز کرد منطوقه گفت اینچه میکنی دوستی بجای آری امای دوست
مهربان نخست بند پای یاران بکشای پس بکشادن بند من گرای موش سخن او گوش نکرده
بکار خود مشغول بوده منطوقه مبالغه بسیار گفت ای زیرک اگر رضای من میخواهی راه راست
که اول یاران مرا رهائی بده و منت بر جان من بگذار موش گفت این سخن بسیار طرفه گفتی
هر گز تر ا بذات خود احتیاجی نیست من چگونه ترا گذاشته بدیگران پردازم که بهترین اینها توئی منطوقه
گفت مراد دریاب نکوهش مینمائی اینچه میگویم بجا آر که پیشوائی این کبوتران بنام من نوشته اند اینچه
بر خدمتگاران لازم بود بجا آور و مدد مرا از دام صیاد رهائی بخشید بنده الحال لائق آنست که من هم
گردن خود را از بار خدمت ایشان خلاص سازم و کار متری بجا آرم چه تجربه روزگاران بسیار
خردمندان جهان یقین شده است که هر فرمانروای که آسایش خود طلبد و رعیت را در هم گذارد
آب دولت او تیره شود و دیده کامرانی او خیره گردد پس مناسب آنست که اول سر انجام کار ایشان
شود موش گفت بادشاه در میان رعیت حکم جان دارد و در بدن پس خردمندان را ملاحظه
جان کردن بهتر باشد چه اگر جان بصلاح است و در بدن زیانی رود باکی نیست و اگر خدا نخواسته
باشد که زیان جان آید از سلامتی بدن چه گشاید منطوقه گفت که تر اسر و برگ کار کردن بسیار راست
می ترسم که اگر از گشادن من آغاز کنی و ملول شوی یاران در بند مانند اما چون من بسته باشم هر چند
که ملول شوی مرا در بند فرو نخواهی گذاشت موش آفرین بر مردی منطوقه کرده بندهای یاران
به برید و در آخر گردن منطوقه را آزاد کرد کبوتران دلشاد شده رخصت گرفته بآشیانه خود رفتند
موش بسوراخ خود در آمد چون زاغ دستگیری موش و بریدن بندهای کبوتران دید بدوستی
و همدمی او میل کرد و با خود گفت اینچه کبوتران را افتاد ازان ایمن نتوان بود از دوستی چیزی
اگر گیر نباشد پس آهسته بدر سوراخ موش آمده آواز داده موش پرسید که کیست گفت منم

اندیشه من پیش رو دو یاران همه از خواب غفلت بیدار شده از سخن بیرون نروند و باتفاق کاری
ساخته شود القصه همه کبوتران فرود آمدند همان دانه چیدن بود و در دام صیاد افتادن همان
منطوقه فریاد برکشید که نه با شما یان گفتم که شتاب کاری ناستوده است و بی فکر در کارها آغاز
کردن ناپسندیده کبوتران از ناشنودن نصیحت شرمنده شده طپیدن گرفتند صیاد از کمین
برآمده شادی کنان بسوی دام دوید کبوتران را که چشم بر صیاد افتاد سراسیمه شده پر و بال
میزدند منطوقه گفت ای یاران آنزمان بسخن من کوشش نکردند الحال که کار افتاده است
هر یکی در خلاص خود میکوشید خود را در نظر نیاورده اگر هر کدام در خلاص دیگری کوشید از برکت
دانشوری کار بسته شما کشاید چنانکه دو یار در کشتی نشسته بودند ناگاه کشتی بشکست و هر دو در آب
افتادند ملاحی خود را در آب افگند و قصد کرد و گفت اگر بر آوردن هر دو مرد صورت نه بندد بارے
یکی را برآرم بهر که نزدیک شدی فریاد برآوردی مصرع مرا بگذار و دست یار من گیر و اگر بر آوردن
یاران از برامدن خود بهتر میدانستند بابی همه یکدل و یکرو شده زوری کنند و در پرواز آیند شاید
که دام برداشته شود و پریدن صورت بندد آخر از دولت اتفاق دام از جای برگرفته در پرواز
آمدند و صیاد از عقب میدوید زاغ با خود میگفت که اینچنین واقعه پس از زوبری ظاهر میشود همان
بهتر که برای تجربه خود تا آخر کار ایشان می ساخته باشم این اندیشید و از پی ایشان میرفت بمضمون
اینکه عاقل باید از دیگران پند گیرد تا آنکه منطوقه با یاران خود گفت که سوی آبادانی و باغات
پرواز کنیم تا از نظر این صیاد کوته بین پنهان شویم و چاره کار خود پیش گیریم آخر از جانب دشت
روبا بادانی نهادند چون از چشم صیاد پنهان شدند صیاد افسوس کنان برگشت کبوتران
از صیاد ایمن شده از خلاصی خود بمنطوقه سخن کردند و آن خردمند بعد از اندیشه گفت در بن تردیک
موشیست زیرک نام از دوستان من بوفا و مروت در میان یاران سرآمده است غالب که کار
بسته از و کشوده شود پس بویرانه که موش دران نزدیکی خانه داشت فرود آمدند چون آواز منطوقه بگوش
موش رسید در ساعت از خانه بیرون آمد یار خود را بسته بند بلا دید بی آرام شد پرسید که ای یار عزیز
بچه سبب بدین رنج گرفتار شدی چون تو کسی با اینهمه دور اندیشی چرا چاره کار خود نجست و بدست
رنج و محنت خود را گرفتار ساخت منطوقه سرگذشت را بمیان آورد و گفت این خود بنظاهر

وسر انجام کار فریب سازان بر سوائی کشیده شد هیچ در دوستی کردن و دوستان بهم رسانیدن
فائده هست یا نه برهمن گفت ای ملک نزد خردمندان هیچ نقدی گرانمایه تر از دوستان مخلص
نیست تا انگه دانایان پیشین گفته اند اگر پادشاهی را هفت اقلیم بدست آید و هوا خواه یکجهت و
دوست تلخ گو بهم نرسد فوق فرمانروائی ندارد اگر دوستی در میان مردم بودی هرگز در عالم دروغی
نمیشد و نزاعی نمی انجامید و از ستیز از میان برمیخاست چه دوست سخای دوست را بر هوای خویش
دارد و همواره در رضا جوئی او بسر برد دوستان و دولتخواهان را فائده بسیار است اندکی از
خوبیهای دوستان آنست که در زمانه خوشی و خرمی سرمایه شادمانی باشند و در زمان اندوه و در
آوان حادثه غمگسار بوده یاری غمگساری نمایند که اگر آن لذت از خاطر بواسطه مستی دنیا
نرفتی غیر از دوست بهم رسانیدن هیچ کار نکردی و از جمله قصه های یاران یکدل و دوستان
هم راز قصه زاغ و موش و کبوتر و سنگ پشت و آهو است که عاقلان را هوشیار و هشیاران را
آگاه بر میسازد رای پرسید چگونه بوده است آن حکایت برهمن گفت آورده اند که در کشمیر
مرغزاری بود دلپذیر از درختان سبز و آبهای خوش آن سرزمین آراسته بود روزی زاغی بر بالای
درخت نشسته زیر و بالای نگریست و براست و چپ نظر می افگند ناگاه مردی دید که دامی بر گردن
و توبره بر پشت و چوبی در دست گرفته متوجه بجانب درخت می آید زاغ در اندیشه شد که مگر قصد من
دارد یا دیگری خود در زیر برگی پنهان شد و دیده بران گماشت که صیاد چه خواهد کرد صیاد بپای
درخت آمد و دام بگرداگرد کشید و دانه فریب ببالای آن پاشید و در کمین گاه نشست زمانی
نگذشته بود که غیل کبوتران در رسید و سردار ایشان کبوتری بود او را منطوقه گفتندی در هنر
روشن و زیرکی تمام داشت کبوتران چون دانه دیدند از گرسنگی بی اختیار بسوی دانه میل
کردند منطوقه از روی مهربانی که بزرگان را باخردان میباشد و صاحبان را با ملازمان با کبوتران
گفت که اندیشه کردن ضرور است که در زیر این دانه دام نباشد کبوتران از بسیاری گرسنگی
عقل نصیحت شنو نبوده بودند هر چند بیشتر نصیحت کرد حرص کبوتران بیشتر شد منطوقه
اندیشید که اگر بهمراهی ایشان نمیگذارد بوفائی منسوب و اگر موافقت میکند دیده و دانسته خود را
در بلائی انداز د آخر منطوقه عیب بوفائی بر خود نا پسندیده و مردن را اختیار کرد و گفت شاید که

چون میدانم که درین زودی مرا خواهند کشت دو روز دیگر صبر کنم روز دیگر پادشیر آمد و داد پرسان را حاضر ساخته در پرسش معامله شروع نمودند هرچند کوشش میکردند سودی نمیکرد تا آنکه یکی از داد پرسان بدمنه گفت که پادشاه در حق تو بدگمان است و تمام ارکان دولت از خورد و بزرگ میدانند که این فتنه تو کرده اگر ثابت نتوانند کرد تو خلاص نشوی و مردن تو از زندگانی بهتر خواهد بود همان بهتر که اقرار کنی و خود را و دیگران را از رنج خلاص سازی دمنه جواب داد که مردم داد پرس را این سخنان گفتن نمیرسد هرگاه من در حق دیگران تهمت و افترا نمیکرده باشم در حق خود چون توانم کرد و هر که در کار بی تحقیق کوشش کند بدرآن رسد که بآن غلام بازرگان رسید که بشومی هوا و هوس طوطیان را کلمه ناخوش آموخته میخواست که زن پارسای صاحب خود را بدنام سازد و هلاک گرداند چون صحبت بانجا رسید داد پرسی بروز دیگر افتاد مادر شیر روز دیگر آمده بشیر در شیشه ها کرد که هرگاه کاری که من میدانستم باشم تو باور نکنی و بداد پرسیدن فرستی زندگانی ما بچه کار می آید شیر گفت اے مادر آنچه ترا یقین شده است بمن باز گوی تا او را بسزا رسانم و حاجت اینهمه پرسیدن نیست مادر شیر تسلی شده بخانه رفت و پلنگ را بخانه طلبیده گفت تو دوست منی و پسر من هستی هر چه شنیده بر شیر باز گوی پلنگ گفت من اول که بشیر نگفتم بواسطه آن بود که شیر را در حق دمنه اعتقاد بسیار بود سخن من بغرض می برآورد و الحال که کار اینجا رسیده است باز گویم دراز فلان دو که هم زندان دمنه است نیز خبری شنیده ام او را هم بطلبم و باز گویم پس پلنگ باتفاق مادر شیر پیش شیر آمد و آنچنانکه دانای سخن گذار بگوید سر گذشت دمنه و کلیله در میان آورد و انچه ازان دو شنیده بود بعرض رسانید شیر چون از امنای کارگذار گواهی شنیده فرمود که دمنه را استوار بسته خوردنی ندهند تا از گرسنگی هلاک شود و شومی او از جهانیان برخیزد و خلاصه این داستان آنست که هرچند دمنه مکر را لباس نصیحت پوشانده شتربه را هلاک ساخت اما زمانه انصاف خود گرفت و بادشاه را بدان داشت که تا پیروی نموده آن دمنه بدکار بداصل را بسیاست رسانید و سرمایه پند عاقلان دیگر شد و معلوم گشت که دنیا جای مکافاتست هر که بداند بدی بیند

باب پنجم در فواید یکدلی بود و دوستان

رای دابشلیم به بیدپای حکیم گفت که داستان دوستان که بمکر و سخن چینی بدگویان بدمنی

دمنه را بند گران بر پای نهاده بزندان بردند کلیله از سوز برادری بپرسیدنش آمد و گفت که من ترا نگفتم
باین حالت بینم و زندگانی را بی تو چون کنم دمنه گفت هیچ از جانب من اندیشه مکن که همت بلندان را
خطرها پیش آید و اندوه من برای خود نیست از تو می ترسم که بشنومی من گرفتار شوی و نیز آنچه پرسند
راست بگوئی آن زمان سر گذشت باز گوئی کلیله گفت این را راست میگوئی مناسب آنست که تو اقرار
کنی تا بسزای خود رسی و رضای الهی بدست آوری و چون خورد و بزرگ در خانه بکشتن تو اتفاق نموده اند
اگر اقرار نکنی هم ترا خواهند کشت پس اگر اقرار نمائی هم ببلای اینجهان گرفتار شده باشی و هم نارضای
الهی بدست آورده دمنه گفت صباح درین باب اندیشیده با تو جواب بگویم کلیله او را وداع
کرده بغم خانه خود آمد و از درد جدائی همه شب سر بر زمین زد تا جان گرای را در راه وفاداری باخت
و از غم آباد دنیا سود مند رفت دران وقت که میان کلیله و دمنه گفتگو میگذشت یکی از دزدان در زندان
زندان در بند بود از حرف و حکایت ایشان باخبر شده می شنید و شنیده را نگاه میداشت تا وقت
فرصت بکار آید روز دیگر چون دمنه را در دادگاه حاضر ساختند و از هر طرف سخن آغاز کردند دمنه گفت
ای حاضران مجلس به گمانی در خون من کوشش نکنید هر که نادانسته کاری کند باو آن رسد که نابینا
نادان رسید که زهر را بجای باده آبجیات خرج کرد همه خاموش ماندند یکی از ایشان زبان
گشاد و گفت ای دمنه در کار تو هیچ گمانی نداریم بدکاری تو بیقین پیوسته است چه بعلم فراست
این چشم و این بینی و این رنگ و رو که ترا است که جز فریب اندوزخانه بر انداز نباشد دمنه جواب داد که
ای بیخبر آنچه تو میگوئی کجا بدلیل ثابت شده است پیشینیان بحجت هر اس مردم چیزی چند بگمان تخیل نوشته اند
نه آنکه مدار دادگیر داد پرسی نهاده اند میخواهی که قصه داد پرسی از میان برافتد و ستم رواج گیرد دیگر ای
کوته اندیش اگر آنچه میگوئی راست باشد پس مرا در ین بدکرداری که میگوئی چه گناه باشد چه حاجت
آفرینش انچنین بوده است مرا در کردن این اختیاری نباشد همچنین بی اختیار اعتراض نکنند همه خاموش
ماندند چون روز آخر شده بود داد پرس برخاست و دمنه را بزندان فرستاد و سرگذشت مجلس را ملازمت
شیر بعرض رسانیدند چون دمنه بزندان آمد دوستی از کلیله روزبه نام بود بروے گذشت
و قصه کلیله در میان آورد و دمنه ازین خبر جان گداز بیهوش شد و چون بخود آمد گفت ای روزبه میخواستم
که خود را بهیچ نگشتم که طاقت جدائی کلیله ندارم تا اندیشیدم که مبادا دشمنان این را چیز دیگر خیال کنند

بعد از انکه خود این را اختیار کردم اگر آزاری بمن میرسد از من است چنانچه زاهد را پیش آمد که از گوشه
خود برامد و اختیار صحبت بادشاه نموده هرچند مصاحب او را منع کرد باز نیامد و داستان آن دو همراه که
یکی نابینا بود و یکی نابینا در میان آورد که نابینا مار را بجیال تازیانه برداشت هرچند آگاه او کردند آگاه
نشد زاهد را این سخن سودمند نیامد فصاحت دمنه را پسندیده حاضران مجلس خاموش ماندند سیاگوش
از نزدیکان درگاه بود زبان برآورد و گفت چه بیخبر دلیست که از تو ظاهر شود هیچ عاقل نکوشش خدمت پادشاه
میکند نمیدانی که اولیا خدمت بادشاهی را از وسیله رضای الهی دانسته اند و قصه زاهد را که گفتی
نیت گرفتار شد تهمت بر خدمت بادشاهی نمی گرد تو قصه پیر روشن ضمیر نشنیده که از برکت صحبت
ملوک او را چه حالت بهم رسانیده بود دمنه جواب داد که روشن ضمیر خاطر آن بالهام الهی خدمت بادشاه
اختیار کرده اند امثال ما مردم اگر این مرتبه نمیرسد تو نیک اندیشیده سخن نگفتی آخر چون جمیع ارکان دولت
در برانداختن او کوشش داشتند هرچه دمنه میگفت او را برهم میزدند و ملک را آشفته ساخته بر
آماده ساختند آخر چون دمنه دید که خاطر شیر آزرده شده است و میخواهد که بسیاست رساند گفت مرا از مردن
اندیشه نیست چه آن امریست ناگزیر همه را پس و پیش فرا میرسد لیکن ملک را اندیشه درست باید کرد
که دولتخواهی بیگناه کشته نشود و فکری باید کرد که هوادار ان شتر به درکار من کوشش دارند و سخنان سحر انگیز
آنقدر گفت که غضب شیر خیلے فرو نشست مادر شیر چون دید که دمنه بدرد غمهای راست مانند خلاص
خواهد شد روی بشیر آورد و گفت چنان می فهمم که سخن دمنه راست میدانی و گفته دیگران را دروغ
من نمیدانستم که تو عقل خود را مغول کرده باشی درشتی بسیار کرده آزرده خاطر برخاست چون
شیر دانست که مادر میرنجد و لشکر آزرده میشود فرمود که دمنه را بسته بکوتوال سپارند مادر شیر چون
بنشنید باز گشته آمد شیر گفت ای مادر اگرچه من در حق دمنه بدگمانم و ترا هم جمعی آمده بدگمان
ساخته اند اما بدانکه در نزدیکان بادشاهی حسد بسیار میباشد و یکدگر را خواهند که آزار رسانند اندیشه
من نه از راست که داری دمنه است بلکه از فریب مردم است حسد آتشیست خانه سوز دولت
برانداز مگر قصه آن سه همراه که همیان زر یافتند و از شومی حسد محروم مانده بنزای خود رسیدند نشنیده
ای مادر در کار شتر به شتابی کردم و چندین غم دیدم الحال در مهم دمنه تا تحقیق نکنم او را نخواهم کشت
و چون تحقیق شود او را بسزا خواهم رسانید باین سخن دلاسای مادر کرده رخصت خانه نمود و چون

رخصت آرامگاه گرفته روان شد و بخاطر آورد که بسر خانه دمنه رفته جاسوسی کرده شود که در خانه او
چه میگذرد چون نزدیک آشیانه او رفت دید که کلیله سخنان درشت میگوید و بدبهای دمنه می شمارد
و میگوید که مرا دیگر تو آشنائی نمانده است تو اول بادشاه خود را فریب کردی و شتربه را که امین درگاه
بود بکشتن دادی و در پریشانی ملک و دولت برای هوا و هوس خود کوشش نمودی و بادشاه خود را
ببدعهدی آوردی و هم ملازمان را در حق بادشاه بدگمان ساختی و برای خوشحالی یکزبان در بلای
جاودان ماندی نمی دانی که آخر کار بدکاران بکجا میرسد هر که برای نفس شوم خود زیان دیگران
او نمی باید دید تو که برای فائدهٔ موهوم خود چندین کارهای ناشایسته کردی دیگر ترا با من چه کار و مرا
با تو چه آشنائی دمنه جواب داد که از من گناه شده است الحال پشیمان شده ام امید که دیگر اینچنین
نکنم تو دوست من بوده مرا امروز کار افتاده است دست من گیر چون پلنگ این سخن شنید گمان
که در حق دمنه داشت بیقین پیوست روز دیگر بسخانه بادر شیر رفت اول از اندوه ملک دوم از
خرابی رعیت و ملک درمیان آورده شوم از مکرهای دمنه گمان برده بود بیان کرد چهارم انچه سبب
گذشته شنیده بود لشبرط نگفتن یکبی همه را یک یک بگفت و بادر شیر را برانتقام کشیدن شتربه آورد
روز دیگر بادر شیر بدیدن پسر خود رفته انچه پلنگ گفته بود درمیان آورد و گفت چون سنگوحد
شتربه بخاطر میرسد آزرده میشوم بادر شیر گفت این دلیلی ست روشن که شتربه بی گناه کشته شده است
و در حق دمنه اگرچه بدگمان بودم لیکن از امینی سخنی شنیده ام که مرا در بدی دمنه شکی نمانده است
شیر فرمود از که شنیده بگو هرچند مبالغه نمود سود نکرد بادر شیر گفت هر که راز کسی بگوید باو آنرا
رسد که رکابدار رسید که راز صاحب خود را به برادر صاحب خود گفت تو از این سخن بگذر و دمنه
بدکردار را بسیاست رسان شیر بفرمود تا اعیان دولت خود را طلب داشته فرمان داد که دمنه
را حاضر آورند چون بجوم دربار رواندوه شهریار دیدند بیکی پرسیدند که سبب این جمع گردآمدن چیست
و باعث اندوه پادشاه کیست بادر شیر این را شنید و گفت اینهمه را خود تو سبب شده است
دمنه گفت چه دور باشد که حکما گفته اند هر که در خدمت پادشاهان کمبهت باشد زود منظور پادشاه
شود و هر که منظور گردد دوستان و دشمنان بادشاه در برانداختن او کوشش نمایند دوستان
از روی حسد و دشمنان از روی آنکه راه های پسندیده مینماید مرا ملازمت پادشاه نبایستی کرد

ندارند و میان شنبر به و آن مردم نزاع دنیوی باخلاف دینی نباشد پیدا کرده بجاسوسی احوال شنبر به
فرستاده و بعد از ان دل خود را از غرضها پاک ساخته چند روز اندیشه بسیار
کردی تا پس از چندین جست وجوی در دل من چه افتادی پس بعد این نگاپوی اگر شنبر به ناحق
کشته شدی جای آن نبودی که خود را ملامت کردی و همواره این میگفتی که دریغا جوهر گرانمایه عقل
خود را که برای این کارها خدا تعالی ارزانی داشته بیکار گذاشتم و فرمان برداری او نکردم و اینچنین خردمندی
پیش بینی که در بزم یگانه بود و در رزم فرزانه و در تدبیر سرامد و در دین و مذهب موافق بمجرد خیالی او را متهم
درین اندیشه روزگار میگذرانید و بجذمتگاران دیگر نپرداختی و مهمات ملکی و مالی هم نساختی تا آنکه روزی
پلنگ که یکی از وزیران درگاه بود بعرض رسانید که ملک تغریت شنبر به تا کی خواهد داشت شنبر به مرده
خود باز نیاید باید که ملک تحقیق این قصه نماید تا اگر انچه بملک رسانده اند حق بوده است خوشحال باید بود
و شکر بجا آورد و اگر تهمتی رفته است تهمت کننده را سزا باید داد تا دیگران دلیر نشوند و غصه از دل شاه هم
برامده باشد مباد اکه در اندوه شنبر به رفته رفته دولتخواهان دیگر هم خراب شوند و ملک از دست
رود چنانچه روباهی پس از نگاپوی بسیار پوست پاره یافته بود و میخواست که بآن علاج گرسنگی
خود نماید ناگاه در کنار دیهی مرغی فربه را دید و از نگاهبان بیندیشید و پوست پاره که سد رمق تواند شد
گذاشت و در کمین مرغ شد هر چند شغال از راه محبت و مهربانی منع او کرد سود نداشت و شغال
گفت که قصه تو بآن دراز گوش می نماید که در طلب دم رفته بود گوش خود را بر باد داده و از حرص بازنیامده
و قصد مرغ کرد نگاهبان مرغ از کمین در آمده دست بردی نموده او پی کرد کار روباه از جان خود بیزار
دلگان و افتان بآشیانهٔ خود شتافت نه از پوست پاره چیزی یافت و نه در طلب مرغ فائده
دید شیر چون خردمند بود از نصیحت پلنگ دلشاد شد و گفت این مهم را تو بپیش کن و آنچنانکه باید
تحقیق نمائی و دمنه را بسیاست رسان اگرچه پلنگ این سخن گفت لیکن با خود اندیشید که
مراخیانت دمنه از چند جا معلوم نشود و درین کار اندیشه تمام نرود من قصد دمنه نمیکنم که یکی
بر باد دادم دیگری بی پرسش تمام چون قصد لنم پلنگ این مهم را اگرچه بظاهر بذمهٔ خود گرفت اما از پیشانی
شیر دانست که بمجرد تحقیق او بسند نخواهد کرد بخود گفت به بینیم تا روزگار چه میکند مباد اکه شتاب دگی نمایم
و سخن من که راست باشد هم پیش نیفتد و کار ناساخته ماند چون شب بسیار گذشته بود پلنگ

دانست که در خدمت ملک آنی و آنچه دیده و شنیده راز راه راستی بگوئی و اگر نه فریب و منه بجای
رسیده که شیر از خون او در گذرد و بران تقدیر هیچ یکی از ملازمان درگاه از بد اندیشی او ایمن نتوانند بود
و در اندک فرصتی با فسانه های فریب آمیز و مارا از روزگار امر او اهل اختیار برآورد و هر که در باب او
سخنی گفته او بغرض تلف میسازد پلنگ گفت ای ملکه ساختن این کار بر من بود تا غایت که
گواهی راست پنهان داشتم سبب آن بود تا ملک شمه از حقیقت حال بداند و از حیله و مکر او
آگاه گردد و اگر پیش ازین در کار او سخن میگفتم چون ملک از حال او خبر نداشت احتمال داشت
که حمل بر غرض میکرد و گمان می برد که او را نمیخواهند اکنون که کار بانجا رسید مصلحت ملک را
فرو نگذارم اگر مرا نهراسد جان باشد فدای یکدم فراغت ملک سازم هنوز حق یکی از نعمتهای ملک
گذارده باشم پس از ملازمت مادر شیر نزدیک شیر آمد و سرگذشت کلیله و دمنه چنانچه شنیده بود باز نمود
و در مجمع دوان گواهی او اکرد این سخن بر زبانها افتاد و آن دو که در زندان از گفت و شنید ایشان
آگاه بود گفت که من گواهی دارم شیر فرمود تا حاضر آید و آنچه در زندان میان ایشان رفته بود
بطریق گواهی باز گفت از و پرسیدند که چرا همانروز بعرض نرساندی جواب داد که بیک گواه حکم ثابت
نشود من بیفایده سخن گفتن سزا ندیدم شیر سخن او را پسندید و بدین گواهی حکم سیاست بر دمنه
واجب گشت شیر فرمود تا او را بربسته باحتیاط باز داشتند و طعمه از و باز گرفته بسختی عذاب
مبتلا ساختند تا در زندان از گرسنگی و تشنگی کار او تمام شد بسزای مکر و فریب خود رسید خلاصه این
باب آنست که رای دانشلیم چون از بید پای حکیم سخنان دلاویز شنید بخود عهد بست که دیگر سخنان
دولتخواهان را چندین مرتبه آزموده باشد کار نکند تا آنکه دلیل روشن خاطر نشان نشود و دران دلیل
روشن هم تا اندیشه تمام نرود و نشتاب زدگی ننماید بعد ازان رای از برهمن پرسید که دنیا جای
مکافاتست حال دمنه بدکار چه شد و سرانجام بدکاران مکر آمیز فریب اندوز رسوائی ست
و از جان و مال بی نوای چنانچه دمنه را پیش آمد که چون شیر از کار شتر به فارغ شد و آنچنان دولتخواه
دانای خیر اندیش خود را گشت و در اندیشه شد که درین کار شتابی کردم و تیشه بر پای خود زدم
بجرد گمانی که از سخنان دمنه بهر سیده نبایستی قصد او کرد الا جدا جدا بدولتخواهان خود مشورت
میکردم و از هر کس سخنی بحجت میخواستم بعد ازان همچی را که یقین من میشد شنیدن به آشتابی

که مراد او از من حاصل نشد و طمع خام او بجای نرسید ایشان را این دو سخن آموخته و اگر بدان
زبان چیزی دیگر توانند گفت خون من ترا حلال و حیات من بر من حرام بازرگان قصه غلام را
بتفصیل پرسید و زمان دراز جستجو کردند از زبان جز این دو سخن نشنیدند ظاهر شد که زن بیگناه
است بازرگان شرمنده شد و فرمود که غلام بازدار را بیاورند بازدار بازی بر دست گرفته بشوقی تمام
که تشریفی خواهد یافت آمده زن گفت ای ستمگار تو دیدی که من کاری ناشایسته کردم گفت آری
همیکه انحراف گفت بازی که بر دست داشت قصد روی او کرده منقار در چشمش زد و بر کند
زن گفت هر آینه سزای چشمی که نادیده را دیده کند آنست آخر ببیاست رسید این داستان
ازان آوردم تا بدانند که بتهمت دلیری کردن و نادیده را دیده گواهی دادن موجب شرمندگی
است چون سخن دمنه تمام شد سخن را نوشته نزد شیر فرستادند شیر آن سرگذشت را بمادر و انمود مادر
شیر بران آگاه شد گفت ای ملک اهتمام من درین کار پیش ازین فائده ندارد که کار آن فتنه
انگیز بدگمان شد بعد ازان مکر و فریب او بر هلاک ملک خواهد بود و کار بادشاه و رعیت بر هم خواهد خورد
ازان زیاده که در حق شتربه که وزیر مخلص بود روا داشت در حق سایر ارکان دولت بجا خواهد آورد
بیت چنین که پایه مفسد دراز شد چه عجب * که دست فتنه بهر جانب دراز کند * همین سخن در دل
شیر جا گیر شده و کار گر افتاد و اندیشه های دور دراز کرد و گفت ای مادر باز نمای که قصه دمنه از که شنیده
تا مراز گشتن او بهانه باشد گفت ای جان مادر اظهار راز کسی که بر من اعتماد کرده باشد از مروت
نیست چه آن بجای امانتی باشد که سپرده باشند اما انیقدار میتوانم گفت ازان کس رخصت گفتن
طلبم اگر اجازت دهد باز گویم شیر بدان رضا داد مادر شیر از انجا بر آمده بمنزل خود رفت و پلنگ را طلبید
و بانواع تعظیم پایه قدر او بلند ساخت و گفت تربیتی که ملک سباع در حق تو میفرماید بر همه روشن است
و شکر گذاری آن بر تو واجب تا روز بروز التفات شاه بر تو زیاده شود پلنگ گفت ملک آن نوازش
بادشاهانه و مرحمت خسروانه را فرمود و میفرماید از عهده ادای شکر آن بکدام زبان توانم بر آمد و من
تا غایت خدمتی شایسته بجا نیاورده ام اکنون بهر چه ملکه زمان اشارت فرماید بجای آرم مادر شیر
گفت فرد بنیاد نهاده بپوزدان * آنرا بکرم تمام گردان * شیر را اول حال راز خود را با تو در میان آورد و تو
تو بعهده اهتمام خود گرفته بودی که انتقام شتربه را از دشمن فتنه انگیز بکشی امروز بران عهده وفا باید کرد و صلاح

پیشکش کرد طوطیان شیرین کلام شکر افشانی آغاز نمودند و همان دو سخن را بطریق عادت تکرار کردند
بازرگان زبان ایشان نمیدانست اما بخوش آوازی ایشان نشاطی در خاطرش پدید آمد و بآن ترانه های دل آویز
آنسی گرفت مرغان را بزن سپرد زن بیچاره تیز زبان مرغان دانا نبود ایشان را آگاه میداشت و
دشمنان دوست روی را پرورش میکرد بازرگان همین طوطیان را پیش خود طلبیده باخود داشتی
روزی طایفهٔ مهمانان که آن زبان میدانستند مهمان او شدند بازرگان مجلسی ساخت و طوطیان را
حاضر کرد ایشان بطریق عبادت همان دو سخن سرائیدن گرفت مهمانان بعد از شنیدن آن در
یکدیگر نگریستند و سراز شرمندگی در پیش انداخته ازان حیران شدند بازرگان دید که آتش نشاط ایشان
فرو نشست و حال ایشان رنگ دیگر پیدا کرد از صورت واقعه پرسید چندانکه مهمان عذر گفتند قبول
نکرد یکی از ایشان که دلیر تر بود گفت بازرگان مگر انچه اینها میگویند در نمی یابد بازرگان گفت من
معنی این سخنان نمیدانم اما آواز ایشان خوشدلی رومی نماید شما از معنی آن آگاه سازید ایشان
مضمون او را معلوم کردند بازرگان باضطراب برخاست و گفت ای عزیزان من بر ین وقوف
نداشتم معذور دارید و بعد از انکه حقیقت حال دانستم دیگر جای عذر نماند در شهر ما رسم نیست در خانه کسان
بدکار بود چیزی خورند این بگفت و غلام را آواز داد و پرسید غلام گفت من بارها دیده ام و گواهی میدهم
بازرگان از جا رفت و بکشتن زن حکم کرد زن پیش او کس فرستاد که ای امیر کامگار در ین کار اندیشه بکن
و شتاب مفرمائی ارباب دانش در هر کاری خاصة در خون ریختن اندیشه لازم دانند چه اگر بایدکشت
فرصت باقیست و اگر بیگناه را شتاب نموده بکشند و بعد ازان ظاهر شود که سزاوار کشتن نبود علاج
آن محال باشد افسوس دایمی باقی ماند بازرگان فرمود تا زن را در زندان آورده در پس پرده
باز داشتند و صورت حال باو گفت و فرمود که طوطیان از جنس آدمی نیستند که سخن ایشان با
غرض آمیخته باشد ایشان انچه دیده اند میگویند غلام خیر اندیش من موافق ایشان گواهی میدهد
و این نیز گناهست که بزبان آوری عذر آن توان خواست زن گفت تفحص حال من از لوازم
هرگاه صورت حال بدستی معلوم شود اگر شائسته کشتن باشم میکنم دل جامع توان کرد سود اگر گفت
این هم چگونه تحقیق توان نمود زن گفت از مهمانان زبان دان بپرس که بغیر ازین دو سخن
چیزی دیگر میدانند یا نه و چون معلوم شود که غیر ازین دو سخن چیزی بزبان نمیکند رد بدانکه غلام بی

عاجز آیند پس بخشم برخاسته رفت دیگر روز همه را آورد نزد خواص و عام جمع شدند یکی از بزرگان گفت اگرچه
حاضران ترا بجا موشی یاری میدهند اما دل همگنان بر خیانت تو قرار گرفته است در درون همه بهلاک
تو اتفاق کرده اند و ترا با اینحال در میان این گروه از زندگانی چه حاصل حالا بصلاح کار تو آن کرد نزد
که بر گناه خود اعتراف نمائی و توبه از و بال نمائی و بلجنای خدا خلاصی جوئی بزرگان گفته اند که در مرگ یکی از
دو راحت است بیت گر نکو کاریست از زندان محنت وارهد ور بد اندیش است خلق از مختشش
گردد و خلاص ۴ ای دمنه بگناه خود اقرار کنی ترا دو حقیقت پسندیده حاصل آید و در روزگار آن باز گویند
یکی از روی راستی قبول کردن گناه خود برای رستگاری جاوید و برگزیدن عالم باقی بر جهان فانی دوم
آوازه سخن پروازی و نکته پردری تو بدین جواب های دلپذیر که گفتی و عذر خواهی های سنجیده
که تقریر نمودی بر زبان خاص و عام افتد اهل زبان را دانش تو معلوم است تو نیز بعقل خود باز
گرد و در معنی فرو رو که مرگ نیکنامی بهتر از زندگانی در بدنامیست دمنه گفت ازین سخن سست یکدیگر
باز آئی دلگرم را در لباس دوستی مگوی من کار خود بهتر دانم و یقین خود را بجهت شک دیگران پوشیدن
از خردمندان دور باشد با وجود آنکه شما بمجرد گمانی که مرا در خون شتر به کوشش بوده این همه
گفتگو میکنند من در خون خود بی سببی بکوشم و بیموجبی بهلاک خود اقرار نمایم پیش خردمندان و بنا هم
و یقین دانسته ام هیچ ذات را بر من آن حق نیست که ذات مراست پس انچه بر دیگران نپسندم بر خود
چون روا دارم ای بزرگان دست از من باز دارند و سخن غرض گویان در حق من نشنوند و از مرتبه
احتیاط نگذرند و هر که گواهی دهد در کاری که از و آگاه نباشند بدو آن رسد که بدان باز دارد رسید
که چگونه بوده است آن حکایت گفت آورده اند بازرگانی بوده به بزرگی مشهور و به نیک نهادی
و نیکو سیرتی یگانه او را زنی بوده بکمال خوبی و دلربائی و پرده نشینی و پارسائی و این بازرگان غلام
بلخی داشت بیباک خدمت نزدیکی او میکرد و بازار او را نگاه میداشت روزی این غلام را نظر بر
زن افتاد و غلام دل از دست داده از راه بد اصلی خیال بدی در خاطر آورده هر چند افسون و افسانه
در کار آن پاکدامن کرد سودمند نیفتاد بعد از ناامیدی چنانچه سیرت بدکاران باشد خواست که
در حق او مکری اندیشد و فریبی در کار او کند از صیادی دو طوطی خرید و بزبان بلخی یکی را آموخت که
سخن دربان را در خانه باکدبانو خفته دیدم و دیگری را یاد داد که با هیچ نمیگویم و پیش صاحب خود

بنصیحت آغاز کرد و گفت ای دمنه تو خود دانی که نقش بقا بر هیچ آفریده نگشیده اند این تمریت است
همه را چشیدنی و بار لیست همه را کشیدنی مرهم این زخم جز صبوری نیست و دوای این درد جز
شکیبایی ضرورتی و مسبه ازین سخن ها القدر تسکین یافت و گفت ای روزبه درین اضطراب و بیقراری
حق بجانب منست چه کلیله مراد و ستی بود مهربان و برادری میپوندیجان که در بلاها بدو پناه می بردم
و در هر کاری بدانش و مهربانی او مدد می جستم و دل او گنجی بود که هر گوهر رازکه در دومی نهفتم روزگار
ازان آگاه نشدی و جاسوس زمانه ازان خبر نیافتی دریغ که آن یار مهربان تنها گذاشت و سایه
از سر من برگرفت پس ازین زندگانی مرا چه لذت خواهد بود و از سرمایه حیات چه سود خواهد رسید
اگر آن نبودی که خیالهای بد بر خاطر ها میگذشت خود را بستمی و از رنج تنهائی و بیکسی باز رهیدمی
درین گرداب محنت که افتاده ام بی مدد یاری غمگساری روی خلاصی نیست روزبه گفت ای دمنه
اگر کلیله از انجمن هستی بخارستان نیستی افتاده نهال دوستی دیگران به یاران اخلاص سرسبز و سیراب
است دمنه گفت راست میگوئی بقائی تو تلافی هر خللی میکند و امروز تو همان دوست و برادری
که کلیله بوده است دست بیار و مرا به پایه برادری قبول کن روزبه بنشاط هر چه تمامتر پیش آمد و گفت بدین
عنایت منت بر جان من نهادی از عهده شکر این التفات چگونه توانم برامد و بزبان شکر این نعمت
بچه طریق توانم گذارد پس دست یکدیگر گرفته پیمان برادری بستند و عهد یکدلی و یکجهتی درمیان مقرر
ساختند دمنه گفت فلان جای از آن من و کلیله دفینه است اگر رنج برگیری و آنرا حاضر گردانی
دور نیست روزبه نشانی دمنه خزینه را آورد دمنه بخش خود جدا کرده آنچه حصه کلیله بود بروزبه داد و القصه
نمود که همیشه بر درگاه سلطان باشد و آنچه در باب او بگذرد دریافته او را آگهی بخشد روزبه بمنت
بر جان نهاده قبول کرد روز دیگر مادر شیر حاضر شد و از کیفیت مجلس گذشته باز پرسید شیر صورت قضیه را
بروجهی که گذشته بود تقریر کرد مادر شیر در اضطراب آمد و گفت اگر سخنی درشت تر رانم موافق رای
ملک نباشد و اگر چشم بر هم نهم شرط مهربانی بجای نیاورده باشم شیر گفت در نصیحت باک مدار
مناسب نیست و سخن تو از غرض پاک است زود تر بپایه قبول میرسد بی ملاحظه گو مادر شیر گفت
ملک میان راست و دروغ فرق نمیکند و سود خود از زیان باز نمی شناسد دمنه فرصت یافته
فتنه خواهد انگیخت که دانشهای رویش علاج آن نتوانند کرد و شمشیرهای برآن از تلافی آن

ازمیان حقه‌ها یکی سرخ برداشته بکشاد و زهر را با دیگر داروها آمیخته شربتی ساخته بدختر داد چشیدن همان
بود و جان شیرین دادن همان ملک صورت حال دیده آتش در جان او افتاد تا فرمود تقیه شربت طبیب
نادان دادند تا او هم برجای سرد شد و پاداشت آن بزودی یافت دمنه گفت این داستان برای
آن آوردم تا بدانند هر کاری از روی نادانی کنند عاقبت ناپسندیده دارد و هر چه به گمانی بسازند
دران خطری بزرگ است یکی از حاضران گفت ای دمنه تو از ان جمله که بدرونی تو از بیرون تو پیداست
حاضران گفتند این سخن از کجا میگوئی و چه دلیل داری گفت دانشوران فراست و بینش و ورق
خوانان کتاب آفرینش آورده اند که هر که کشاده ابرو و چشم راست او از چشم چپ خوردتر باشد
و همیشه می پریده باشد و بینی او بجانب چپ میل دارد و نظر او همیشه بروی زمین افتد ذات
او پر فتنه و فساد باشد و فریب و مکر در سرشته و این نشانها در وپیداست دمنه گفت اگر این
نشانیها که یاد کردی دلیل تواند شد بر راست و دروغ بدان توان یافت پس مردم از گواه و
سوگند باز رستند و دادگران از بازپرس مردم آسودند بعد ازین هیچکس را بر نیکوئی نباید ستود
و بر بدکرداری نکوهش ننماید کرد زیرا که هیچ بنده خدا این نشانها از خود دور نتواند کرد پس انهمه پند
دادن و مردم را بر نیکی داشتن و از بدی منع کردن از میان برخاست و بر فرض محال اگر من
این کار کرده باشم بواسطه آن بوده که این علامت در من بوده چون رفع آن محال نشاید که
مرا گرفت کند فرد کمن درین چنبر سر زنش بخود روا مدار ✦ چنانچه پرورشم میدهند میرویم ✦ پس من
بقول تو از بلا رستم و تو نادانی خود ظاهر کردی و بسخن بی اصل زبان جنبانیدی چون دمنه چنین
جواب داد همه مردم مهر خاموشی بر دهان نهادند و او را باز بزندان فرستادند و صورت حال را بشیر
عرض کردند اما چون دمنه بزندان درآمد دوستی از یاران کلیله روزبه نام بردی بگذشت دمنه او را
طلبید گفت از دیروز باز خبر کلیله ندارم و درین حال مرا به پرسش او امیدواری هاست روزبه نام
کلیله شنیده آه سرد کشید و سرشک گرم ریخت دمنه از اضطراب او بیطاقت شده گفت زود تر
کیفیت حال باز نمائی روزبه گفت ای دمنه چه گویم که آن یار گرامی رخت هستی از سرمنزل فنا بجهان
بقا کشید و داغ دوری بر دلهای همدمان و هم نشینان نهاد دمنه چون خبر وفات کلیله شنید بیهوش
شد و بعد از مدتی بهوش آمده فریاد برکشید و زار زار گریست دمنه چون زاری از اندازه گذرانید روزبه

و نخواستند که به گمان چیزی بگویند مبادا لسبخن ایشان خون ریخته شود چون دمنه حال چنین دید
که دلش تازه و خرم شد اما چون غمگنان روی درهم کشیده گفت ای بزرگان پای تخت بداند که
اگر گناهکاری بودم بجا موشی میساختم من بیگناهم و هر که گناه ندارد هیچکس ابرو دستی نیست
و اگر او باندازه توانائی خود در خود بکوشد بر و گرفت دیگر نتوان گفت بشما سوگند میدهم که هر کس
از حال من چیزی داند براستی باز نماید و سررشته انصاف نگاهدارد و هر که سخن او در ظاهر
شدن حقی یا هلاک گشتن شخصی اثر داشته باشد باید که هر چه گوید از روی دانستگی گوید و گمان
و هم را بخود راه ندهد و هر که به گمانی مرا در پله هلاک اندازد با و آن رسد که بآن طبیب نادان
رسید پرسیدند چگونه بوده است آن حکایت آورده اند که مردی بی سرمایه دانست و بی سرمایه
تجربه دعوی طبیبی میکرد و در شهری دوکان نادانی فروچیده بود و صلای دم گشی در داد و طبیبی دیگر
بود دانا و متانت نفس و بمن قدوم مشهور از انجا که حال روزگار بیک قرار نماند کار این طبیب جاذف
رو به پستی نهاد و چشم او رفته رفته از دیدن باز ماند و آن نادان عام فریب دعوی زیاده از منی آغاز نهاد
و در اندک زمانه طبیبی آن ولایت بر و مسلم شد و بشهرت در روغ طبیبی او بر زبانها افتاد ملک آن شهر را
دختری بود بغایت صاحب جمال او را به برادرزاده خود داده بود و حامله گشته در وقت زائیدن رنجی سخت
پدید آمد طبیب دانا را طلبیده از چگونگی رنج آگاهی دادند دانا تشخیص مرض کرد و گفت علاج
آن بداروی میشود که آنرا مهرزن خوانند اندکی از دارو بگیرند و کوفته و بیخته با قدری مشک
و ارچینی بیامیزند و با طبرزد شربتی ساخته به بیمار دهند رنج او دوامی پذیرد گفتند ای حکیم آن دارو
کجا باشد و از که بجویند جواب داد که من در شربت خانه بادشاهی اندکی از این دارو دیده بودم در حقه
ثمین نهاده و قفل زرین بران زده و حالا چشم من نمی بیند درین پیدا کردن آن عاجزم در وقت
آن طبیب نادان را که بدانائی مشهور بود آوردند از طبیب دانا قصه را شنیده گفت این چه میدانند
این را از من شنیده باشند شناختن آن دارو کار من است و ترکیب آن میدانم ملک او را
پیش خواند و فرمود که بشربت خانه رود و داروهای که درکار است برآورده شربتی که حکیم فرمود
بسازد طبیب نادان بشربت خانه درآمد و حقه بدان صفت که حکیم دانا گفته بود میجست چون
بهمان دستور که نشان داده بودند حقه های بسیار دید در پیدا کردن آن فرو ماند بی آنکه تمیز کند

کلیله گفت حالا تدبیر خلاص خود بر چه وجه کرده راه نجات خود از کدام سو خیال بسته دمنه گفت
چنان می نماید که کشتی حیات بر گرداب فنا خواهد افتاد اما چندانکه تگاپوی را مجال خواهد بود کوشش
خواهم کرد تن بر بوتی در نخواهم داد اما اندوه من ازان زیاده میشود که تو هم بواسطه همدمی من
تهمت آلوده شوی و در تنگنای هلاک افتی و اگر ناگاه ترا تکلیف نمایند که آنچه از رازهای من آنچه
میدانی بگوئی آنزمان محنت من از دو گونه روی می نماید یکی رنج تو و شرمندگی آنکه
از من در بلا افتاده باشی دوم آنکه مرا امید خلاصی باقی نماند بواسطه آنکه راستی تو بر همگنان روشن
و باز گفتن گواهی راست از تو کار خود بر راستی و درستی نهاده دشوار است کلیله گفت که تو میدانی
که تاب شکنجه ستم ندارم و آنچه میدانم پوشیده نمیتوانم داشت و برای خویش آمد کسی در دروغ نمیتوانم
گفت پیش از انکه از من پرسند و آنچه راست باشد باز نمایم صلاح کار آنست که بر گناه خود اعتراف
نمائی و بدانچه از تو سرزده اقرار کنی به توبه قرار دهی چه میدانی که سر انجام تو درین کار هلاک است
باری محنت این جهان فانی باو بال عالم باقی جمع نشود دمنه گفت در انچه گفته اند فکر نموده جواب
بگویم کلیله رنجور و غمگین باز گشت و کوه های اندوه بر پشت ملالت نهاده شب همه شب بر خود
می پیچید و بدرد مندی و دل شکستی می نالید چون صبح دمید دمش فرو شده جان در راه وفاداری
سپرد و رفت و چندین آرزو با خاک برد اما دران وقت که میان کلیله و دمنه این سخن میگذشت
مردی که همدران زندان گرفتار بود و نزدیک ایشان خفته از سخن گفتن ایشان بیدار شده
و انچه میگفتند شنیده باد گرفت تا وقت فرصت بکار آید روز دیگر باز هنگام پرسش گرم شد
و ماد شیر قصه دمنه تازه کرد و گفت زنده گذاشتن ستمگاران برابر کشتن پرهیزگار آنست هر که با وجود
توانائی فتنه انگیزان را زنده گذارد هر آینه در فتنه با نها شریک باشد شیر ایشان را فرمود که در گذران
کار دمنه اهمال ننمایند و از نیکی و بدی او هر چه بگذرد عرض رسانند پس گروه انبوه از بزرگان
درگاه جمع شدند و گفتند که ملک در کار باز جستن کار دمنه اهتمام میفرماید تا این معامله منقح نشود
بکار دیگر نباید پرداخت بر هر یکی از شما انچه معلوم است باید گفت که درین گفتن سه فائده است
اول آنکه علم راستی و درستی بر افراختن دوم بنیاد ناراستی و ستم بر انداختن سوم باز رستن از مفسدان
و فتنه انگیزان چون سخن بآخر رسید حاضران مجلس همه خاموش ماندند چه ایشان را در کار دمنه

وگریه های خون آلود بنیاد کرد و فریادهای دردآمیز برکشید و بنالهٔ میگفت ای برادر ترا درین کار ملال و
محنت چگونه توانم دید مرا زندگانی تلخ شده دمنه نیز بگریه درآمد و گفت مرا این بند و زندان چندان
گران نیست درد آنکه از تو جدا باید زیست و بجان کندن فراق تو باید ساخت کلیله گفت ای
دمنه چون کار بدینجا رسید اگر با تو سخن درست بگویم باکی نیست من در آغاز کار اینهمه میدیدم
و در پند دادن ترا بتو نمیکردم و تو بان التفات نمیکردی و تکیه بر دانش خود داشتی تا پایان کار همان شد
که میگفتم و اگر در پند دادن تقصیر میکردم و در آگاه کردن تو غافل می نشستم با تو درین شریک می بودم
و این سخنان بتو نتوانستم گفت ای عاقل ناعاقبت اندیش آنکه دانشوران گفته اند که حاسد فتنه
پیش از اجل میبرد نه مراد ازین سپری شدن زندگانی است بلکه رنجی پیش می آید و زندگانی را
تیره سازد و مرگ را آبازر طلبد چنانچه ترا پیش آمده و هر آینه مرگ ازین زندگانی خوشتر است دمنه
گفت ای برادر آنچه راست بود میگفتی و شرط برادری بجا می آوردی اما تیرگی نفس و آرزوی مال
و جاه بر من غالب میشد و پندهای ترا در دل من بمقدار میکرد تا آنکه میدانستم که خطر این کار نهایت
است درین کار میکوشیدم و خود را چون بیماری که آرزوی خوردن بر او غالب شود و زیان
آن داند و بدان التفات ننماید و دنبال آرزوی خود رود می انگاشتم چنین کس را که از پیروی
هوای نفس نتواند گذشت هر چه از بلا پیش آید باید کشید و اگر شکایت کرده باشد گلیه گفت مرد
دانا آنست که در آغاز هر کار نظر بر انجام اندازد و پیش از نشاندن نهال اندیشه بران نماید تا از
کرده پشیمان و انگفته پریشان نشود چه آن پشیمانی موجب شادی دشمنان و الم دوستان
میگردد دمنه گفت ای برادر آزرده خاطر مباش زیاده ازین کار که مرا پیش آمده است بی دشمن
بودن بزرگان را پیش آمده است بی دشمن بودن صفت مردم دون همت است و ایمن ماندن
و در خوردن زلستین شیوه سفله و پست فطرت است در هر جا که همت بلند افتد از خطرهای عظیم
چاره نباشد کلیله گفت دولت فانی و جاه بی اعتبار باین محنت و رنج نیرزد با بستی که نظر التفات
بر جاه دنیائی انداختی تا در چاه بلا نمی افتادی دمنه گفت میدانم که تخم این بلا من پراگنده
کرده ام هر که چیزی بکارد همان بدرود این زمان که کار از دست رفته و دست از کار مانده
بخطای خود دانا و بعیب خود بینا گشته ام اگر عمر باشد از گذشته پشیمان و آینده را سامان نمایم

چگونگی واقعه باز پرسید صورت حال از روی راستی بعرض رسانیدند بادشاه فرمود که شما از
حسد خود را بگوئید تا بشنویم که هر یکی بچه مرتبه است تا فراخور آن ز ریشما بخشش کنم یکی گفت حسد من
بحد لیست که هرگز نخواهم که بکسی نیکی کنم و مهربانی ورزم که تا آنکس خوشوقت گردد دیگری گفت که
تو مرد نیک بوده و از حسد بهره نداشته حسد من بمرتبه الیست که نمیتوانم دید که کسی بکسی نیکی کند بحال
خود یکی را بنوازد و دیگری گفت شما هر دو از نیکار بهره نداشتند و دعوی شما بی معنی بود من چنانم
که هرگز نخواهم که کسی بمن نیکی کند بادشاه انگشت حیرت بدندان گرفت و از سخنان ایشان در
عجب ماند و گفت که هم بسخن شما این ز ریشما نباید داد و هر یکی را فراخور گناه سزای لازم تمر آنکه خود
نمی خواهد که بدیگری نیکی کند پاداش او همانست که زیان زده و محروم مانده باد هیچ کس نیکی نکند و
آنکه احسان دیگری بدیگری نتواند دید بهتر آنکه از بار زندگانی سبکسار سازند و آن دیگری که بر خود
حسد می برد سزاوار آنست که در زندان عذاب گرفتار گردد تا وقتی که قالب تهی کند پس فرمود
که مرد نخستین را برهنه ساخته بی زاد و توشه در بیابان رها کردند و هر چه داشت از و گرفتند و دو یمی را
بتیغ بیدریغ سر برداشتند و از رنج تن خلاص کردند سومی را قطران مالیده در ریگ تفته انداختند
تا بعذاب جان کندن هلاک شود و شومی حسد هر سه تن را خراب ساخت و این داستان برای
آنست که تا معلوم شود که حسد بدانجا میکشد که کسی بخود نیکی نمیخواهد و از اینجا قیاس توان کرد که بدیگران
در چه مقام خواهد بود گمان می برم که آنچه در باب دمنه میگوید از روی حسد باشد مادر شیر گفت
من از نزدیکان ملک حسد فهم نکرده و بهیچ کدام گمان این صفت نکوهیده نبرده و غالب آنست
که اتفاق همه بر کشتن او جهت مصلحت ملک باشد و اگر نه دفع او بدین همه مقدمات محتاج نیست
شیر گفت من درین کار شبه دارم لسبب آن در کار دمنه شتاب نخواهم کرد مبادا برای سود
دیگران خود زیانکار شوم و برای خشنودی خلق خشم خالق بهم سانم تا در کار او تمام فرو نروم بر سر
کشتن او نخواهم آمد در کار شتر به شتاب کردم اینهمه پشیمانی دست داد لایق آنست که بحدس و گمان
ارباب کفایت را ضایع نگردانم مادر شیر گفت پیروی کردن زیان ندارد و از راست گفتار آدمی
گذار تحقیق بکن چون سخن بانجا رسانید وقت بیگاه شده بود مادر شیر رخصت گرفته بخانه خود آمد چون دمنه را
بزندان برده بند گران بر پای نهاده بودند کلیله را سوز برادری بر آن داشت که بدیدن او بزندان رفت

دمنه می شنود م اکنون یافتم که در مکر و فریب عجوبه زمان و نادره دوران است انهمه دروغ های
گرم چون توان گفت و عذرهای شیرین چون توان بست اگر ملک او را مجال سخن دهد نیک
سخن خود را ازین ورطه دارو گیر برون کشد و حال آنکه در کشتن او ملک و جمعی لشکریان را آسایش
تمام است سزاوار آنکه زود تر شاه دل از کار او فارغ گرداند و او را مهلت سخن و فرصت جواب ندهد
شیر گفت کار نزدیکان ملک حسود کینه است روز و شب در کمین یکدیگر باشند و عیب و هنر
بجویند و هر که هنر بیشتر دارد قصد او بیشتر نمایند و هرگز بر بی هنر حسد نبرند و دمنه بچندین هنر آراسته است
و نزدیک من قرب تمام دارد شاید که حسد پیشه با اتفاق نموده خواهند که او را از میان بردارند مادر شیر
گفت که حسد بدین مرتبه که کسی را در گرداب هلاک اندازند چگونه تواند بود شیر گفت سعی دمنه در کشتن
شتر بر استماز روی حسد انگاشته اند درین کار چرا خود را دور می اندازند حسد آتشی است
که چون بر افروزد تر و خشک همه را بسوزد نهایت حسد آنست که کسی خود بخود نیکی نتواند دید
چنانچه در قصه آن سه حسد پیشه گفته اند مادر شیر گفت چگونه بوده است آن **حکایت**
شیر گفت آورده اند که سه کس با یکدیگر همراه شده رو براه آوردند آنکه از همه بزرگ تر بود بآن دو رفیق
دیگر گفت شما چرا از شهر خود و منزل خود برون آمده اند و سبب چیست که آسایش وطن را گذاشته
محنت سفر اختیار کرده اند یکی گفت که دران شهر که بودم خویشان و دوستان مراد و لتها و شادیها
روی می نمود من نمی توانستم دید حسد بر من غالب میشد در آتش رشک می سوختم با خود گفتم
که دو سه روز ترک وطن گیرم شاید که نادیدنها دیده نشود دیگری گفت مرا نیز همین در داز وطن آواره
ساخته است سوم که از همه بزرگ بود گفت شما هم درد من اید من نیز ازین غصه روی بصحرا
نهاده ام بدنهادی یکدیگر سبب آشنای و همراهی شد بتماشای جهان برآمدند روزی میان راه
بدره زر افتاده یافتند هر سه بالتفاق فرود آمدند و گفتند بیائید تا نخبش کنیم و هم از ینجا برگشته بوطنهای
خود برویم و چند روزی بخوشدلی بگذرانیم هر یکی را رگ حسد بجنبش در آمد و راضی نبود که ازان دیگری
را بهره رسد در حیرت که سه فرو ماندند نه همت آنکه به یکدیگر قسمت نمایند یک شبانه روز در بیابان
گذشته گرسنه و تشنه گذرانیدند و خواب و خورد بر خود تلخ کرده در نزاع بودند روز دیگر پادشاه آنجا بشکار
برآمده بود ناگاه با جمعی لشکر وقت ایشان رسید و آن سه کس را در میان صحرا نشسته یافت از

در و چون زنگیان در مهتاب جلوه دهد تو چون آن علامت به بینی زود برون خرامی ایشان بگیرند
این سخن دانشتند و غلام آن نقاش از پس دیوار می شنید چون چند روز برآمد و چادر تمام گشته روزی
نقاش جای رفته بود تا بیگاه ماند غلام آن چادر را به بهانه آن که طرح رنگ آمیزی آن معلوم کند
از دختر نقاش بعاریت خواست و پوشیده بخانه معشوقه درآمد زن از غایت شوقی که بجوان داشت
میان یار و اغیار فرق نکرد و بیگانه از آشنا باز نشناخت غلام در لباس مراد خود حاصل نمود و بعد از
فراق چادر را باز داد قضارا همان زمان نقاش رسید و چادر بر کتف انداخته روی بخانه بازرگان
کرد زن پیش دوید و گفت ای دوست خیر هست که همین ساعت بازگشته جوان دانست که قضیه
چیست آمدن را بهانه کرد و باز گشت دختر و غلام را ادب نمود و چادر را سوخت از محبوب آموخت
اگر زن در کار خود شتاب نکردی بغلام آلوده نگشتی و از یار محروم نشدی این داستان برای
آن آوردم که تا ملک معلوم فرماید که در کار من شتاب نمی باید کرد و حقیقت آنست که من این سخن
از بهر اس ملک نمیگویم اگرچه مرگ خوابیست ناملایم اما از و گزیر نیست آخر باید کرد و هر که در انجمن هستی
قدم نهاده هر آینه شربت والیشین مستی در کشد اگر مرا هزار جان می بود و میدانستم که در سپردن
آن فائده باد شاهیست در یکدم فدا میکردم و سعادت خود می انگاشتم اما ملک را در انجام
این کار نظر فرمودن لازم است چه ملک ابی تیغ نگاه نتوان داشت و خدمتگاران کارگذار را
بمکری که دشمنان اندیشند قصد نتوان کرد همه وقت بنده که از عهده سر انجام مهمات برون آید
نتوان یافت و ملازمی که شایسته تربیت باشد کمتر بدست افتد شیر را سخنان دلپذیر او جایگیر
آمد و خاموشی گزیده می اندیشید مادر شیر دید که دمنه بسخن کار از پیش می برد اندیشه برو غالب شد
که مبادا شیر از این چرب زبانی فریب خورد و دروغ های راست مانند او را باور کند روی بشیر آورد
و گفت خاموشی تو بدان می نماید که مگر سخن دمنه راست است و از دیگران دروغ من نمیدانستم
که با این دانش و بینش سخنان راست نشنوی و بحر فهای فریبنده از جا نبردی بیت نوائی بلبلت
آخر کجا پسند افتد ۴ که گوش هوش بمرغان هرزه گوداری ۴ پس بخشم برخاست روی بمنزل
خود نهاد شیر بجهت تسلی مادر فرمود تا دمنه را ببسته بزندان باز داشتند و بهنگام داد برگشت
مادر شیر از این خوشدل گشته باز آمد و بخلوت پیش شیر آمد و گفت ای فرزند من همیشه شعبده پردازان

مرا از عدل عالم آرای محروم نخواهند گذاشت و امید مرا از داد گستری نخواهد برید شیر را اندکے
دلیری و معقول گوئی او بر این داشت که شاید بر او تهمت کرده باشند یکی از حاضران گفت
اینچه دمنه میگوید نه وجه تعظیم ملک است و نه بر راستی سخن میگوید بلکه میخواهد بدین سخنان مکر انگیز
بلا را از خود دور کند دمنه جواب داد که کیست از من بمن مهربان تر و در خلاصی من هر که خود را در مقام
حاجت فروگذارد و در نگاهداشت خود کوشش ننماید دیگران بوی چه امید داشته باشند تا چند بسخنان
غرض آمیز از روی نادانی در مجلس بادشاه نگوی و من دولتخواه را در بلا اندازی مکر ملک را
این چنین خیال کرده که این را نفهمد ملک که کارهای عمری را بشبی تدبیر کند و لشکرهای گران را
بفکری سرانجام نماید این چه قدر کار خواهد بود که نداند سیاه گوش گفت از مکر و حیله های پیشه تو چندان
عجب نمیدارم که از زبان آوری تو درین حال و چندین پند و مثل گفتن تو درین زمان دمنه گفت
آری جای پند است اگر در محل قبول نشنیدند و بوقت مثل است اگر بگوش خرد جائی گیرد مادر
شیر گفت ای فتنه هنوز امیدواری که بشعبده و فریب خلاص یابی دمنه گفت که اگر کسی
نیکوئی را به بدی برابر کند او داند من وعده خدمت بپایان رسانیده ام و عهد نصیحت وفا کرده
بادشاه میداند که هیچ گناهکار پیش او بر سخن گفتن دلیری نتواند کرد و اگر بر من ستمی رواداند نتیجه
او هم بدو باز گردد و اگر در کار من شتاب کند از فائده آهستگی و دوربینی محروم گردد و عاقبت
پشیمان گردد **بیت** هر که در کارها شتاب کند * خانهٔ عقل خود خراب کند * و بدو آن رسد که بدان
زن رسید که در مهم خود شتاب کرد و میان دوست و غلام فرق ننمود شیر متوجه سخن دمنه بود این نکته
شنید و پرسید چگونه بوده است آن **حکایت** دمنه گفت آورده اند که در شهر کشمیر بازرگانی بود
با مال و متاع بسیار و غلام فراوان زنی داشت صاحب حسن در همسایگی او نقاشی بود میان
او و زن بازرگان نظربازی پدید آمد و بیواسطه دلاله راه آمد و شد از غبار اغیار صافی شده بود
روزی زن گفت تو بهر وقت که می آئی ناچار درنگی می افتد تا آوازی دهی یا سنگی اندازی
که من از آمدن تو آگاه شوم اگر به صنعت نقاشی کردن کار سر اید روزگاری فکری نموده
نقش بندی و چیزی سازی که میان من و تو نشانه باشد و دور نیست چون نقاش این سخن
بشنید گفت من چادر رود و رنگ سازم که بان سفیدی در و چون ستاره در آب تابان نماید و سیاهی

نبودم که حسد برده بدفع او مشغول شوم لیکن ملک را نصیحتی کردم و سخنی که شنیده بودم و اثر آن
دیده بیغرضانه عرض کردم و بر من واجب بود حق نعمت ملک شناختن و آنچه شنیده بودم
براستی باز نمودم و من آنچه گفتی ملک بخود نیز تحقیق کرده و آنچه رای او خواست کرد و بسیار باشند
زبان یکی داشته اند و در خیانت و دشمنی شریکی بوده اند چه دور باشد که از راه نادوستی آنچه شنیده
گویند و من گمان نبرده بودم که پاداش خدمت و نصیحت من این خواهد بود که وجود من ملک را در فکر دارد چون دمنه سخن
بدینجا رسانید و روز بیگاه شده بود شیر گفت این را بامیزان داد باید سپرد تا در کار او فرو رود
چه در شرائط سیاست و آداب سلطنت بی گواه و دلیل نشاید حکم فرمودن دمنه گفت کدام حاکم
راست کارتر از عقل شهریار است و ضمیر سلطان آئینه گیتی نماست که چهره حال هر یکی از بندگان
بر حضرت او روشن است و یقین میدانم که در دریافت حقیقت این راز هیچ چیزی برابر فراست
پادشاه نیست و هر آینه امیدوارم که چون آئینه دل ملک از زنگار غرض پاک است صورت راستی
در آن پرتو اندازد شیر گفت ای دمنه در تحقیق این مهم نهایت مبالغه خواهد رفت دمنه گفت
من بواسطه بیگناهی اینهمه کوشش مینمائم چه میدانم که بدین کاوکاو اخلاص من زیاده ظاهر
شود اگر من گناهی میداشتم درگاه ملک را ملازم نمی گرفتم و بپای شکسته منتظر بلا نمی نشستم
زمین فراخ است باقلیمی دیگر می رفتیم اینهمه کوشش من برای آنست که مبادا دشمنان بمکر و حیله
ملک را از راه حق ببرند و نگذارند که از قرار واقع پرسش شود دمار شیر گفت ای دمنه چندین
مبالغه تو خالی از دغدغه نمی نماید و تو بزیرکی میخواهی که خود را بیگناه برون آری و بی آنکه این
مهم را پرسش نمایند خلاصی تو ممکن نیست اضطراب بمن دمنه گفت مراد دشمن بسیار است و صاحب
غرض از شمار برون چشم دارم که کار را بامینی حواله کنند که غرض آلوده نباشد و آنچه از گفت و شنید
بگذرد و براستی عرض دارد ملک آنرا بر رای جهان آرای خود بگذراند تا بمجرد گمانی کار تو بجای
ناخوش نرسد شیر گفت که بعد از قصه شنزبه بخدا عهد کردم که در هیچ حکم از شاهراه عدالت یکسو نروم و
تا خوب محقق نشود حکم نفرمایم اگر این خیانت از تو صادر شده باشد بجز آنکه سزای تو باشد خواهی رسید
و اگر پاکدامنی خلاص خواهی شد دمنه گفت من بچه سبب خیانت اندیشم و بچه واسطه هوای کلی را
بزرگ و منصب های عالی برخاطر گذرانم و من عدل ملک را دانسته ام و اثر انصاف او دیده یقین کرده

در انوقت که جلاد کارد بر دست درویش نهاده بود غوغای آمدن پیر در دشن ضمیر برآمد شیخ با مریدان
در رسید و از حالت درویش پرسید شحنه را گفت این یکی از درویشان آستانه ماست و انصورت
بر او تهمت است دست از و باز دارند شحنه منت بر جان خود نهاد و درویش را عذر ها خواست
بیچاره درویش از دست جلاد نجات یافته در رکاب شیخ روان شد شیخ دست بر دوش درویش
نهاده آهسته گفت ای برادر اعتراض بر درویشان مناسب نیست چه بادشاهان برگزیده الهی
اند الله تعالی ایشان را نمونه از عالم خود ساخته برای آسایش جهانیان بزرگ میسازد و دیدن ایشان
عبادت و خدمت ایشان سعادتست مرا این حال خداشناسی از برکت دولت ملازمت
بادشاه است اگر بآن سعادت خدمت بادشاه مشرف نشویم مثل شما مظلومان را از دست
ظالمان که رهاند درویش دانست که آن اعتراض از روی نادانی بود هر چه اهل کمال کنند از
نقصان خالی خواهد بود غرض از آوردن این داستان اینست که تا بدانی که درویشان ملازمت
بادشاهان برای نفع جهانیان اختیار کرده اند و بودن بدرگاه ملوک سعادت خود دانسته اند
دمنه گفت که انچه گفتی که بزرگان را اختیار خدمت ملوک بنا بر مصلحت کلی بوده اما بی الهام
الهی درین راه نرفته اند و غرض دنیوی بدان آمیزش نداشته و هر که برین سیرت باشد هر چه کند
و گوید بر او گرفت نیست ولیکن مثل ما مردم بدان پایه کجا رسند و دعوی آن مرتبه چرا کنند
دیگر انکه گفتی بادشاه سایه الهی ست این صفت بادشاه است که کارهای او براه حق نزدیک
باشد و از طریق باطل دور نه کس را تربیت بغرض کند نه بی محل عتاب فرماید پسندیده ترین
اخلاق ملوک آنست که ملازمان ستوده صفات را عزیز دارند و خدمتگاران فتنه انگیز بیوفا را
خوار گردانند مادر شیر گفت ای دمنه این سخن که تو میگوئی دلیل آنست برین که ترا سیاست
باید کرد چه همگی ملازمان درگاه اتفاق دارند که شتر به بادشاه را ملازمی بوده ستوده سیرت و پسندیده
صورت و بر زبان ها افتاد که با تش فتنه تو خرمن زندگانی او سوخته و بشومی حیله تو در بنای
وفاداری سلطان سستی رفته دمنه گفت با شما برابری نتوان کرد چرا که بگفته غرض گویان
بمن اینچنین پیش می آیند بر ضمیر ملک پوشیده نیست و حاضران همه می دانند که میان
من و گاو هیچ دشمنی نبوده و او با من جز مهربانی نداشت و من نیز در نظر شیر خوار و بی مقدار

هجوم کردند زاهد بساختن مهمات پرداخت و از پشیمانی شب حالی شده القصه کار زاهد بجائی رسید
زاهد که مست دنیا شده و از راه راستی رو گردانیده و پیروی هوا و هوس کرده بخود کامی روزگار
گزرانیده روزی یکی از بیگناهان را بسیاست حکم فرمود و بعد ازان پشیمان شد در مقام تلافی
آمد خویشان آن بیگناه پیش بادشاه آمده از زاهد داد خود خواستند و باز پرس قصه بدیگران افتاد
ارباب دیانت تحقیق نموده گفتند که زاهد چون ناحق کرده او را بقصاص باید رسانید زاهد هرچند
درخواست کرد مردم را بوعده مال امیدوار ساخت بجای نرسید دمنه گفت این داستان برای
آن آوردم که چون سر از خط فرمان پروردگار کشیده بر آستان شهریاری نهادم بهر بلای که خیال کنی
سزاوارم چون دمنه ازین مفصل بپرداخت ایستادگان پایه سریر سلطنت در تعجب ماندند و شیر
همچنان سر اندیشه در پیش انداخته نمیدانست که چه کار کند و دمنه را چه جواب دهد سیه گوش که
از جمله مقربان درگاه بود چون حیرت اهل مجلس دید روی بدمنه کرد و گفت انیهمه بدگوئی ملازمت
بادشاهان که سایه خدا اند و بختیر اقبال سایه امن و امان بر عالمیان گسترده اند تقریر کردی نه اندازه
تو بود مگر ندانستهٔ که یکساعت از عمر بادشاه در داد گستری و رعیت پروری گذرد بچندین سال
که عمر دیگران بعبادت و طاعت گذرد برابر گرفته اند و چندین اولیای خدا خدمت سلاطین را
اختیار کرده اند و این را سرمایه سعادت خود دانسته اند و ازین جمله حکایت بر روشن ضمیر برین
حال گواه ایست راست دمنه پرسید چگونه بوده است آن **حکایت** گفت آورده اند که
درویشی بود در شهر فارس صاحب کرامات او را پیر روشن ضمیر میگفتند یکی از درویشان طریقت
از راه دور بآرزوی ملازمت بر آستان او رسید و حلقه در بجنبش در آورد خادم خانقاه جواب داد
که ای درویش زمانی بیارام که شیخ بملازمت سلطان وقت رفته است و نزدیک است که بیاید درویش
چون نام ملازمت سلطان شنید گفت دریغ از رنج راه شیخی که هر در بادشاه رود از و چه بهره تواند گرفت
از انجا روی گردانیده روان شد و از کوته بینی طعنه میزد و قضا را دزدی بصورت او از زندان
گریخته بود بادشاه عسس را عتاب فرموده در پیدا کردن دزد و بریدن دست اهتمام کرده بود
و شحنه درویش را دید و دزد گریخته خیال کرده گرفت و بسیاست گاه رسانید چندانکه درویش
حال خود را از راه راستی میگفت سود نداشت و بجز دست بریدن صورت دیگر دست نمیداد

رفت و احوال بزنگ دیگر دید حیران شد آهسته بزاهد گفت این چه روش است که پیش گرفته زاهد
چندانکه زبان عذر کشاد سخنی که تمام عیار باشد بمحک بیان نتوانست کشید گفت دوستی جاه و افزون
طلبی مال ترا از خردمندی باز داشته گرفتار شهوت و غضب ساخته بیاد دامن تجرد و یکتائی از غبار
اغیار بافشان و از آمد و شد خلق در ببند و بهمان گوشه خود بساز زاهد گفت ای عزیز از گفت شنید
خلق و آمد شد مردم چندان تفاوتی در حال من پدید نیامده و بدل متوجه بهمان کار که میدانی هستم
درویش گفت دیده دانش تو پوشیده شده است افسوس که چاره خود نمیدانی و آنزمان که بدانی سود
نخواهد داشت و حال تو بآن نابینائی می ماند که تازیانه از مار باز نشناخت بدان سبب هلاک شد
زاهد گفت چگونه بوده است آن **حکایت** مرد مسافر گفت کور می و نابینای در بیابانی فرود آمدند
چون وقت شبگیر آمد و خواستند که روان شوند نابینا تازیانه خود خواست که بگیرد قضارا ماری از
سرما افسرده آنجا افتاده بود مار را تازیانه خیال کرده برداشت چون دست باو رسانید از تازیانه
خود نرم تر و نیکو تر یافت و بدان شاد گشته سوار شده چون روز روشن شد بینا ماری در دست
نابینا دید فریاد برکشید که ای رفیق آنرا که تازیانه خیال کرده مار الیست زهرناک پیش از آنکه زخم بر تو زند
آنرا از دست بیفگن نابینا گمان برد که مگر همراهش دران تازیانه طمع کرده است گفت ای عزیز
حکیم کار دولت و بخت است من تازیانه خود گم کرده بودم خدا ازان بهتر ازانی داشته ترا نیز اگر
طالع مدد کند بهتر ازین خواهی یافت من ازان نیستم که بافسون و افسانه تازیانه از دست من
بیرون توانی کرد مرد بینا بخندید و گفت ای برادر حق همراهی آنست که ترا ازین خطر آگاه گردانم
و سخن من بشنو مار را از دست بینداز نابینا روی ازین درهم کشید و گفت که خیال خام میپز و فکر
بیهوده مکن قصد تازیانه من کرده دور گرفتن آن کوشش مینمائی تا من بیفگنم تو برداری چندان که
مرد بینا مبالغه نمود هیچ فائده نداد چون هوا گرم شد و افسردگی از مار بیرون رفت بر خود پیچید و زخم
بر دست نابینا زد و او را هلاک ساخت و این داستان برای آن آوردم که تا تو بر دنیا اعتقاد
نکنی و بصورت او که چون مار پر نقش است فریفته نگردی و به نرمی و تازگی او بازی نخوری که
زخم او جان گزاست زاهد چون این سخن بشنید گوشه نشینی یاد کرده و اشک پشیمانی از دیده بارید
گرفت و بیقین دانست که سخن آن دوست از عنایت و مهربانی بود چون روز شد مردم بر در زاهد

حکایت دمنه گفت آورده اند که بادشاهی خدا طلبی خردمندی بدیدن زاهد گوشه نشین
رسید و نصیحتی خواست زاهد گفت ای ملک خدای را دو عالم است یکی فانی که عالم صورت
باشد و دیگر باقی که عالم معنی باشد همت بلند آنست که سر بمنزل فانی فرو نیارد و نظر بر خوبیهای
عالم معنی که ستوده خرد است گمارد بادشاه فرمود که طریق بدست آوردن عالم معنی چیست
زاهد گفت شهوت و غضب را معتدل سازد و همواره در آسایش بر خود بسته روز و شب
بدستگیری پا افتادگان و فریاد رسی ستم کشان مشغول باشد هر بادشاه که خواهد رضای حق
بدست آورد پادشاهی عالم معنی بدو میسر گردد باید که در آسایش زیردستان کوشد و در مالیدن ستم
پیشگان کوشش نماید چه پادشاه را پاسبانی ملک و رعیت فرموده اند پس هر شبانه روز حساب
خود را نگاهدارد که امروز چه کرده ام و در کار و بار خود نظری انداخته باشد که مبادا کار سهلی را پیش گیرد
و از کارهای بزرگ باز ماند ای پادشاه اکثر مردم بترس اینکه مبادا از حق گفتن مادر روزی بسته شود
یا در اعتبار نقصانی رود از گفتن سخن حق ملاحظه دارند پادشاه دانا آنست که نگهبانی خود و پاسبانی
دیگران آنچنان کند که حق گذاران را جای سخن نماند اگر از روی بشریت سهوی رود از شنیدن
سخن حق از جا نرود و گوینده را نکوهش ننماید ملک فریفته نصیحت او شد و از خوش آمدهای مرم
پرهیز کرد و پیوسته نصیحت از وی پرسید و پند پذیر مشید روزی پادشاه پیش درویش بود ناگاه
جمعی از داد خواهان آمده فریاد کردند و بفرموده پادشاه زاهد ایشان را طلبید و حال هر یکی پرسید
آنچه لایق حال هر یکی پیش خرد باشد بیادشاه گفت پادشاه را پرسیدن معامله و تحقیق کردن خوشتر آمد
از زاهد خواست که در بعضی اوقات دادپرستی بحضور او بگذرد زاهد که نسبت خیر قبول کرد در میم
درماندگان میکوشید و پادشاه بتوجه تمام می شنید تا کار بجائی رسید که اکثر کار و بار آن ولایت بتدبیر
زاهد ساخته میشد و مشغولی او هر روز از کار ملک و مال زیاده میکشید و خوش خوش سودای جاه
و آزادی مال در دل زاهد جا کرد رخنه در دیوار فرمان برداری خرد افگند **فرد** کیست کز جام
فریبش می نخورد ✦ کیست کین جادو گر از راهش نبرد ✦ بادشاه چون تدبیرات زاهد موافق مصلحت
ملک و یدعنان اختیار یکبار بدست او سپرد و درویش را که اندیشه نانی بود غم جهانی پیش آمد و
سامان کلیمی بسر انجام اقلیمی بدل شد روزی یکی از درویشان که همراز و دمساز او بود بدیدن او

و اگر نه محرم راز خود باشد بعد از انکه کسی انچه در دل اوست با دیگری آشکار اگر دا اگر او نیز با دیگری
بگوید جای رنجش نیست چه وقتی که کسی با خود را خود نتواند کشید اگر دیگری را طاقت بردا شتن
آن بار نباشد عجب نیست دیگر آنکه چون در فاش کردن رازی حق ظاهر شود اگر دران عیبی
هم بوده باشد حق پرده پوش آن عیب خواهد بود امید میدارم که انچه حق باشد نگفتن آن منت
نهاده بار غم از دل من برداری اگر تصریح نتوانی بکنایت باز گوئی اگر در عبارت نگنجانی اشارت
دریغ نداری مادر شیر گفت بشرطی میگویم که آن گناهگار فتنه انگیز را که گرد این فتنه انگیخته او
بسیاست بید ریغ رسانی و در مقام عفو او بشوی اگرچه مرتبه عفو بسیار ست اما در گناه ها
که سرمایه فساد عالم باشد سیاست از بخشیدن بهتر است و برابر آن گناه که زیان به پادشاه رسید
اگر جزای و سزای نباشد باعث دلیری دیگر فتنه انگیزان گردد پوست کنده آنکه دمنه فریب انگیز
ملک را به تهمت و افترا بر این کار داشته است شیر فرمود من هم اندیشه باین راه برده بودم که
دمنه این حرامزدگی کرده باشد لیکن چون تحقیق نبود او را بسیاست نرساندم که یکی را بی تحقیق
سیاست کردم پشیمان گشتم الحال اندیشه درست نمایم و پیروی نموده سزای مناسب هم پس
شیر گفت تا امرا و ارکان دولت و وزیران حاضر شدند مادر شیر نیز در میان آمد فرمان داد که
تا دمنه را بپای تخت آورند دمنه که بدرگاه آمد شیر را در اندوه و بارگاه پیرانبوه دید روی بیکی
از نزدیکان بادشاهی کرده گفت که سبب اندوه ملک هجوم مردم چیست مادر شیر این
سخن بشنید و آواز داد که ملک را زندگانی تو اندیشه مند دارد حیله دگر تو ظاهر شده و در روئی
که در حق وزیر خیر اندیش ملک دوست مهربان او گفتی و چندین فریب کردی خاطر نشان شاه
گردیده نشاید که ترا دیگر زنده گزارد دمنه گفت بزرگان پیشین گفته اند هر که در خدمت بادشاه یکدل
و یکزبان باشد زود مقرب درگاه شود و معتمد بادشاه گردد دوست و دشمن بادشاه او را
نخواهند دوستان از روی حسد و دشمنان بواسطه رهنمونی مصلحت آموز ملکی ازین راست
که اهل خرد روی از دنیای ناپایدار گردانیده و بکنج درویشی ساخته اند با بستی که من از اول پیر امن
خدمت نگردیدمی و از گوشه تنگنای قدم بیرون ننهادمی و هر که خدمت ملوک بطاعت
خالق اختیار کند بوی آن رسد که بآن زاهد گوشه نشین رسید مادر شیر گفت چگونه بوده است آن

شده بود روزی آن حاکم بشکار رفته بود وقتی که خرگه نزدیک شد که دست بهم دهد رکابدار
را گفت میخواهم که با تو اسپ دوانم مدتی است آرزو دارم که تا بدانم تگ این اسپ مسکین که
من سوارم بهتر است و یا آن دو اسپ دیگر که تو سواری رکابدار بنا بر فرمان شهریار اسپ را بتاخت
درآورده و حاکم بر تگاور باد پیمای خود را عنان باز داد چندانکه از شکارگاه دور شدند رکابدار
گران کرده عنان باز کشید و گفت ای رکابدار غرض من از اسپ دوانیدن آن بود که اندیشه در خاطر
راه یافته بود بدین بهانه خلوتی ساختم تا این راز را با تو در میان نهم زنهار که کسی نگوئی رکابدار
چنانکه روش بدکاران است در پنهان داشتن سوگند ها خورد حاکم فرمود که از برادر خود
بغایت اندیشه ناکم و نقش بد اندیشی از سواد پیشانی او خوانده ام یقین من شد که بقصد هلاک
من کمر بسته است میخواهم که پیش از انکه از و آسیبی بمن رسد سنگ جودش از راه برداریم و بوستان
سلطنت را از خار آزار او پاک سازم ترا باید که از احوال او خبردار باشی و در نگاهبانی و پاس
من احتیاط بجا آری رکابدار گفت من چه باشم که محرم راز تو نم شد اما چون عنایت شاه
بمن هست امیدوارم که خدمت بجا آرم و راز را نگاهدارم از انجا که بد اصلی در نهاد او بود
همان شنیدن بود در قعر بیوفائی برجریده احوال خود کشیدن همان رکابدار بدکردار فرصت
یافته خود را پیش برادر حاکم بر دو سر گذشت را باز گفت برادر حاکم بعذر و منت دلش را
شادمان ساخت و بوعده عنایت امیدوار کرد و تدبیرهای شایسته خود را از آسیب
برادر نگاه میداشت ناگاه بهار دولت آن برادر رنجران ببهل گشت و شگوفه امید از نهال
زندگانی فرو ریخت چون تخت و دولت از شکوه برادر بزرگ خالی ماند و برادر دیگر پای بر سریر
سلطنت نهاد و تاج شهریاری بفرق کامگاری او سرافرازی یافت اول حکم که از زبان شاه
برامد کشتن رکابدار بود بیچاره زبان نیاز نکشود که جزای انچه من کردم نه این است پادشاه
فرمود که بدترین گناهان فاش کردن راز است و از تو این گناهی سرزده هرگاه باز
برادر من که محرم راز او بودی نگاه نداشتی مرا بر تو چه اعتماد خواهد بود چندانکه رکابدار اضطراب نمود
سودی نکرد و بسیاست سلطانی رسید غرض ازین داستان آنست که راز مردم فاش کردن
نتیجه خوب نمیدهد شیر گفت ای مادر مهربان هر که راز فاش میکند غرض او اظهار آنست

درین کار عقل را پوشیدم حالا درچاره آن درمانده ام وتدبیر آنکه همه سیاه مرا نشانه تیر ملامت
ساخته بیوفا وستمگار میگویند ومن چندان که کاوکاو میکنم که گناهی برادثابت کنم مگر در کشتن او
نزدیک دیگران معذور باشم واز سرزنش آشنا وبیگانه رهائی یابم میسر نیست هرچند فکر میکنم گمان
من دردی نیکوتر واندوه من بواسطه هلاک او بیشتر میشود بیچاره شتر به همه رای روشن داشت
وهم صورت پسندیده وچنین کس را محال باشد که بدی به نسبت من بخاطر گذراند ونیز در حق
وی از مهربانیها فروگذاشت نشده بود که سبب دشمنی گردد من میخواهم که در کاوش این کار
مبالغه نمایم اگرچه چاره پذیر نیست اما انیقدر هست که شاید سخن چنین مفتری بسزا رسد وعذر من
به نزدیک مردم قبول باید اگر تو در نیاب چیزی شنیده باشی آگاهی ده مادر شیر گفت شنیده ام
که نمیتوانم گفت چه بعضی نزدیکان تو در پنهان داشتن این راز مبالغه نموده اند ملک میداند
که فاش کردن راز مردم عیبی تمام دارد شیر گفت دانایان هر راز را پنهان داشتن فرموده اند
بسیار راز باشد که گفتن او صلاح کار باشد چنانچه که کسی بناحق قصد کشتن یکی کرده باشد
او این راز با یکی در میان آرد فاش کردن این راز نهایت خردمندیست که بواسطه آن
جانداری از کشتن خلاص میشود دور نیست که رساننده این خبر خواسته است که پای خود
از میان بیرون برد و بعهده اهتمام درآرد یا از من وحشتی داشته ترا سبب ظاهر ساختن راز
گردانیده امیدوارم که مرا خبردار بهبازی وانچه لائق نصیحت مهربانی تو باشد در میان آری
مادر شیر گفت انچه فرمودی ستوده است اما گفتن راز دو عیبی بزرگ است یکی دشمنی
آنکس که اعتماد کرده کسی را محرم راز ساخته باشد دوم بدگمانی دیگران که چون یکی به پرده در
نام برآورده میبینیس با وی سخن در میان ننهد وهم در نظر دوستان خوار شود وهم لطعنه دشمنان
گرفتار گردد وخردمندان گفته اند مصرع خواهی سرت بجای سری را بجای دار ✤ مگر
ملک قصه رکابدار نشنیده که راز بادشاهان بیرون داد وسرانجام کارش بر سوائی کشید
ودر هلاک افتاد شیر گفت چگونه بوده است آن حکایت مادر شیر گفت در زمان گذشته
بادشاهی بود فرمان روای کامیاب از مستی دنیا با خردمندان کمتر صحبت داشتی وکم اصلان
دلیست همتان از راه چاپلوسی وخوش آمد پیش او آمده بودند از انجمله رکابداری کم اصل معتمد او

از اول بر دمنه بدگمان بود از این گفتگوی دغدغه او زیاده شد پیشتر آمده از پس دیوار گوش نهاد
کلیله میگفت ای دمنه بزرگ کاری کردی و ملک را ببشکستن پیمان داشتی و آتش فتنه برافروختی
می ترسم که وبال آن تبو رسد و ببلا گرفتار شوی چون اهل این بهبیه ازین کار آگاه شوند هیچ کس
ترا معذور ندارد و در خلاص تو مددگاری ننماید و همه بر کشتن تو اتفاق کنند مرا با تو بعد ازین
همخانگی نباید کرد بر خیز و یار دیگر گیر که من با تو همنفسی نمی توانم کرد دمنه گفت ای یار عزیز طرح جدائی
میندار و مرا از خود دور مکن و مرا در کار شتر به بیش ازین ملامت روا مدار که کار رفته را یاد آوردن
سرمایه اندوه است و تدبیر کاری که صلاح پذیر نباشد خیال این سودا از سر بدر کن و روی
بشادمانی آر که دشمن نیست شد و آرزو برآمد کلیله گفت با وجود آن که نادلتخواهی کرده و با ولی نعمت
خود ناراستی نموده و از مروت و جوانمردی روی گردانده هنوز هوای فراغت داری و آرزو
میکنی که روزگار بسلامت بگذرانی دمنه گفت نه آنست که از بد سرانجامی مکر و حیله بی خبر بودم
و بدی سخن چینی و غرض گوئی بر من پنهان بود اما دوستی جاه و غلبه حسد مرا بر این کار داشت
و اکنون چاره این کار نمیدانم از گذشته پشیمان شده ام مرا از خود دور مکن که بس درمانده ام
پلنگ این گفتگو را شنید بخاطر آورد که اگر این شنیده را بشیر عرض رسانم مبادا درین کار
مرا با غرض اندیشد همان بهتر که حقیقت حال با مادر شیر رسانم تا او سرانجام این کار نماید پس بملازمت
مادر شیر رفت و گفت رازی در میان می آرم بشرط آنکه از پرده برون نافتد پس از سوگند و
پیمان آنچه میان کلیله و دمنه گذشته بود بتمام گفت و ملامت کلیله و اقرار دمنه باز نمود مادر
شیر را حیرتی دست داد روز دیگر بدیدن شیر آمد شیر را غمگین و اندیشناک یافت پرسید که ای سپهر با
چندین حیرت و اندیشه چیست شیر گفت سبب ملال من جز کشتن شتر به و یاد کردن اخلاق
او نیست چندانکه میکوشم یاد او از دل من نمیرود و هرگاه در مصالحت ملکی اندیشه میرود و مخالص دانا
و ناصح مهربان و چاکر وفادار محتاج میگردم خیال شتر به در برابر می آید مادر شیر گفت هیچ گواهی
برابر دل شاه نیست از سخن ملک چنان می نماید که دل او بر بیگناهی شتر به گواه است
و صاحب غرضی حال او را بخلاف راستی باز نموده است اگر در آنچه غرض گویان رسانیده
بود ندا اندیشه بکار میرفت اینهمه پشیمانی بپیش نمی آید شیر گفت ای مادر چنانچه فرمودی همچنانست

می ترسم که درین فضولی کردن پیش گرفته آن پوست پاره هم از دست رود و تو یکبارگی از پای درآئی و قصه تو بقصه آن دراز گوش میماند که دم می طلبید و گوش نیز برباد داد و روباه پرسید چگونه بوده است آن حکایت شغال گفت دراز گوشی بود که آن دم نداشت ناگاه غم بی دمی گریبانگیر او شده در طلب دم بهر جانب تگاپوی میکرد گذرش بر کشت زار افتاد پیرد هقان دید بر جست و گرفت و دو گوش او را بکار دنامهربانی بر برید بیت مسکین خر آرزوی دم کرد + نایافته دم و دو گوش گم کرد + انکس که ز حد برون نهد گام + انیست سزای او سرانجام + روباه از غایت حرص روی در هم کشیده گفت تو تماشا کن که چگونه مرغ را بچنگ خواهم آورد این بگفت و روی بمرغان آورد و پوست را همانجا گذاشت شغال چون دید که نصایح فائده نکرد بگوشه خود شتافت درین میان زغن در پرواز بود نظرش بران پوست پاره افتاد آنرا جانور مرده انگاشته بنشاط تمام فرود آمده گرفت و باز پرواز نمود و روباه میان مرغان نارسیده غلام از کمین گاه برون جست چوب دستی بجانب او افگند و دست او آزرده ساخت بیچاره روباه جان و دل از هوای مرغان برکند و روی به پوست پاره آورد و از پوست نشانی نیافت و سر بزمین زد تا آنکه مغزش پریشان شده هیچ سود نکرد مقصود ازین داستان آنست که بادشاه یکی از ارکان دولت را بدست خود خراب کرده و بحال باقی خدمتگاران نمی پردازد و چشم عنایت از حال نزدیکان درگاه و سرداران سپاه برداشته است و شنیده را که کشته هیچ وجه بدست نمی آید مبادا خدمتگاران قدیم از ملازمت دور مانند شیر بعد از اندیشه بسیار فرمود که این سخن از هوا خواهی ست اما گمان من آنست که در حق شتر و خطای سرزده اضطراب من از است پلنگ گفت کار نیم وانده ای ملک نمیشود تدبیر درست باید کرد اگر آنچه از شتر به رسانیده اند واقع بود او خود بسزا رسیده است درین کار شکرانه باید کرد و اگر در باره او تهمتی رفته است سخن سعایت را بسیاست باید رسانید شیر گفت وزیر ملک توئی بر تو اعتماد دارم بدانش و کاردانی این کار را از پیش برگیر و مرا از گرداب اندوه بیرون کش پلنگ در عهده خود گرفت که باندک زمانی تغیر این کار دریافته حقیقت را بعرض سلطان رساند شیر بدین وعده تسلی یافت چون شب نیگاه پلنگ رخصت خانه گرفت قضا را گذرش بر خانه کلیله و دمنه افتاد در میان ایشان گفتگو ئیست پلنگ

بادشاهان از شنیدن سخن از جا نروند تا بدلیل روشن آگاه نگردند درباره آن حکمی نکنند بعد ازان
که سخن عرض گویان بپایه قبول رسیده و ادای ناپسندیده که ظاهر شد چاره آنست که سخن چین
و مفتری را چنان سزا دهد که دیگران پند گیرند و از اندیشه آن سزای بعد ازان کسی این کار
نتواند کرد چنانچه شیر بر فریب دمنه آگاه شد و چنان سیاست کرد که دیگران پند گرفتند و آن
چنان بود که چون شیر از گاو دکار او پرداخت از یاد نیکو خدمتهای شتر به غمزده شد و از شتابزدگی
که دران کار نموده پشیمان گشت و اندیشه مند می بود و از اندوه او روزگار بر ساکنان آن
بیشه تیره شده بود شبی فرصت یافته پلنگ با او گفت که ای ملک اندیشه در کاری که از دست
رفته بدیوانگی میکشد و هر که در چنین چیزی که بدست آمدن او محال بود بکوشد بمقصود نرسد و هم
آنچه داشته باشد از دست دهد چنانچه آن روباه از زوی یافتن مرغ کرده و پوست پاره که بدان
قوی پشت بود از دست داد شیر پرسید چگونه بوده است حکایت پلنگ گفت آورده اند
که روباه گرسنه بطلب طعمه از سوراخ برآمده هر جانبی نگاه کرد ناگهان بوئی که آسایش
روح او باشد شنید و بجانب آن شتافت پوست پاره تازه دید که یکی از ددان گوشت خورده بود
و پوست رها کرده چشم روباه ازان روشنائی یافت و تن او توانائی گرفت آنرا بچنگال گرفته
روی بگوشه نهاد در میان راه گذرش بر کنار دیهی افتاد مرغان فربه دید که دران صحرا میچریدند
و زیرک غلام نگاهبانی ایشان میکرد روباه را میل گوشت مرغ در جنبش آورده از پوست پاره
فراموش کرد درین میان شغالی گذر کرد پرسید که ای برادر غمگین می نمائی چه واقع دست داده
روباه گفت ای عزیز گرسنگی بسیار کشیده ام و خداوند روزی پوست پاره بمن ارزانی داشته
و حالا آرزوئی دارم که ازین مرغان یکی بچنگ آورم و عیش گوارا سازم شغال گفت خیال
محال در سر داری من مدتها در کمین نهان میباشم اما آن غلام زیرک را که می بینی در نگاهبانی
صید آن اهتمام دارد که این مقصود بر نمی آید با انهمه بیجا خیال خورسندم و درین آرزوها
روزی بشب و شبی بروز می آرم تو که پوست پاره یافته غنیمت شمار و ازین فضولی درگذار
روباه گفت ای مرد بلند همت نمیگذارد که بپاره پوست بی مزه سر فرو آرم و دل از لذت گوشت
فربه برگیرم شغال گفت ای خام طمع حرص را همت بلند نام کرده نمیدانی که راحت در قناعت

خدمت شیر ترک کنم و با تو در گوشهٔ عمر گذرانم چونست کلیله گفت حاشا که دیگر با تو بسر برم با غبان را
از دوستی خرس چه آمد که مرا از همراهی تو آید دمنه گفت هر چند پیش تو خوار باشم این حالت ندارم
که تو مرا بجنس نسبت دهی کلیله گفت راست میگوئی لیکن غرض دیدهٔ منفیش ترا کور ساخته است
و حال تو بدان بازرگان ماند که گفته بود در شهری که موش صد من آهن بخورد موش گیری اگر
پسری برگیرد و بر هوا پرد چه عجب باشد چون سخن بانجا رسید شیر گاو را کشته بود بدیده تامل میدید
واز کرده پشیمان واز جدای شتربه آزرده خاطر بود دمنه این را دیده کلیله را گذاشت و بکرد ای
پیش شیر رفت آخر چون کار فتنه انگیزی رسوا نیست کار او بهوائی کشید چنانچه شرح آن در اوه
خواهد آمد خلاصه آنکه شتربه که از مخلصان حقیقی درگاه شیر بود و شیر از ته دل او را دوست میداشت
و خیر اندیش میدانست از فریب سازی و کرا ندوزی دمنه کار شیر و شتربه بانجا رسانید که شیر
شتربه را بدست خود کشت و در افسوس روزگار گذرانید اگرچه دمنه بدکار بمراد رسید اما افسوس
از خاطر شیر نرفت پس بادشاهان که در بسیار مشغله اند واجب است از شتاب روی خود را
نگاه دارند و بدانچه از نیک و بد بایشان رسد چندین مرتبه خود تنها و چندین مرتبه بگنگش جمعی
که دوستخواه می دانسته باشند جدا جدا اندیشه نمایند که بس نادوستخواه لباس دوستخواهی پوشند
و بس بر دوستخواه برای غرض خود حسد برند

وصیت دوم آنکه سخن چین را در مجلس خود راه ندهد باعث فتنه است

باب چهارم در سزا یافتن بدکاران

نعمت
رای دانشلیم بپیدپای گفت که بهره مند شدم از داستان سخن چین که بحیله و فریب دلی
خود را از راه مروت برگردانیده به بیوفائی و بدعهدی نامزد ساخت و سخنان فریب آمیزش
شیر را بران داشت که در خرابی بنای دولت خود کوشش نمود این زمان حکیم کاردان انجام کار
دمنه باز نماید و بگوید که شیر چگونه بعقل خود باز گشت و چون در حق دمنه بدگمان شده بود با او
چه کرد و بر کار او چگونه واقف شد و سر انجام کار دمنه بکجا رسید حکیم فرمود که در بینی آن میخواهد که

بازگشتن

یکدل و یکدست شده کاری پیش گیرند جای چاره نمی ماند چنانچه زاغ و شغال و گرگ یکدل و یکرو شده شتر را بخوردن شیر دادند دمنه گفت بر حال خود نگری باید کرد و تدبیری باید انگیخت شتر به گفت غیر از جنگ تدبیری نمیدانم و آماده کارزارم دمنه گفت آغاز جنگ نمودن نشانه بیخردی ست دشمن را حقیر نتوان شمرد چنانچه وکیل دریا طیطوی را حقیر شمرده بچگان او را آخر بباد داد یاران سیمرغ را بر کینه گذاری آورد وکیل دریا پشیمان شده بچگان باز داد دمنه گفت اگر به نصیحت من کاری نکردی چنانچه طیطوی نر سخن طیطوی ماده نشنید و پشیمان شد تو هم پشیمان شوی گفت چگونه بوده است آن دمنه گفت طیطوی نر و ماده که در کنار دریا خانه داشتند چون وقت بیضه نهادن آمد ماده گفت جای ایمن پیدا کنی که بیضه نهم و او گوش نمیکرد آخر ماده گفت حال تو بحال سنگ پشت ماند که سخن ناکردن شرط کرده بهر اهی ابطان روان شده بود آخر خود بسخن ابطان عمل نکرد سخن کردن همان بود و افتادن همان شتر به گفت من آغاز جنگ نخواهم کرد و آماده آن خواهم بود که اگر او حق خدمت نانگاه ندارد و بگفته صاحب غرض قصد من کند من هم دست و پای خواهم زد و بنامردانگی کشته نخواهم شد دمنه گفت ای شتر دلیر گاه به بینی که شیر می غرد و دم خود بر می زند بدان که قصد تو دارد شتر به گفت خوب گفتی و نشانهای نیک دادی دمنه خاطر از شیر و شتر به جمع کرده روی بکلیله آورد و از سرگذشت خبر داد و برد و ببارگاه شیر رفتند و از انطرف شتر به بدین شیر آمد شیر از غضب می غرید و دم بر زمین میزد شتر به از غایت ترس رنگ وی تغیر یافته هر زمانی چپ و راست می نگریست و حرکات نامناسب ظاهر میساخت چون نشانهای قرار داد هر کدام را معلوم شد شیر از نهایت غصه حمله بر آورد و آتش جنگ بر افروخته شد کلیله این حال دیده نکوهش دمنه آغاز کرد و دفتر حیلهای او را بر گشود و میگفت که میدانم ترا پندهای من سود مند نخواهد آمد قصه تو بقصه مرغ و بوزنگان و حال من بحال آن مردی که مرغ را نصیحت میکرد و او کار بند نشد و خود را در چنگال بوزنگان هلاک ساخت میماند الا لیقین بدان ای دمنه که آخر فریب تباه کاری و رسوائی ست چنانچه تیز هوش باخورم دل چه کرد و چه دید و نیز نصیحت پدر گوش نکرد قصه غوک و مار و راسو که بجهت فهماندن او آورده بود با در نکرده دیدی که چون رسوای خواص و عام شد دمنه گفت

رعایتها و عنایتها کرده و من در درگاه او خدمتها کرده ام اگر دروغی چند در حق من گفته باشند شیر
بی روئی نخواهد کرد و مفتریان را تنبیه خواهد نمود و منه گفت بجز وخیالی که میکنی نتوان راه چاره سازی
از پیش گذاشت نشنیده ئی که بطی ماه را در آب دیده ماهی پنداشت هر چند کوشش کرد هیچ نیافت
روز دیگر هر چند ماهی دیده اما ماه می پنداشت در طلب آن کوشش نمیکرد آخر بگرسنگی رخت
هستی بربست باری بعد از سرگذشت بسیار شنتر به رادل بگردید و گفت راست گفته بودند که
نزدیکی بادشاهان خطر بسیار دارد چه ایشان را فکر واندیشه بسیار است بهمه چیز میتوانند رسید و
نا توان بنیان و فتنه انگیزان بشمار اگر فتنه برانگیزند که علاج نتوان کرد هر که نزدیکی بادشاهان
طلبد همانا از سیاست ایشان خبر ندارد چنانچه باز مرغ خانگی را بیوفائی طعنه میزد که آدمی با وجود
آنکه هر روز آب و دانه ترا سر براه میکند چون ترا می طلبد از بام بیام آئی و من که وحشی ام
باندک ملایمتی که میکند از دور نمیشوم ما گیان جواب داد که بواسطه آنست که تو هرگز بازی را
بر سیخ کباب ندیده و منه گفت ای شنتر به اوقات میگذرد چاره کار خود کن شنتر به بعد از گفتگوی
بسیار که در ان میان یکدیگر گذشت گفت اگر سر نوشت چنین ست چه تدبیر اندیشیم نشنیده ئی
که بلبلی گلی را بر هم زد و در دام افتاده بود و با باغبانان میگفت من که گلی را بیازردم این
می بینیم تو که دلی را می آزاری چه خواهی دید باغبان را دل بسوخت و بلبل را آزاد کرد
بلبل در پاداش نیکوئی گفت در زیر این درخت زرلیست زمین را بکاو و بگیر باغبان چنان
کرد و کامیاب شد بلبل را آواز داد که در زیر زمین نرمی بینی ببردی زمین دام چرا ندیدی گفت
چون قضا آید دیده دانش کور گردد ای منه اگرچه تقدیر الهی و افسون پردازی تو مراد رکمند
شیر آورد اما حقیقت کار آنست که زیاده طلبی مرا بر سر این آورد چنانچه آن صیاد را پیش آمد
بصید روباهی چاهی کنده بود روباه از انجا که دور بینی داشت آنجا نرفت و پلنگ بهوی مردار
در ان چاه افتاد و صیاد افتادن او را در آمدن روباه خیال کرد و خود را در ان چاه انداخت
همان افتادن بود و دریدن پلنگ همان و منه گفت مهر حال عاقل را چاره سازی
نمودن و توکل کردن بهتر ست ازان که راه چاره سازی ببندد و در کاهلی بر خود گشاید شنتر به
گفت میدانم که کم اصلان و کوته نظران در پیش شیر راه یافته در خرابی من میکوشند و هر گاه جمعی

بکدل و یکدست شده کاری پیش گیرند جای چاره نمی ماند چنانچه زاغ و شغال و گرگ یکدل و یکرو شده شتر را بخوردن شیر دادند دمنه گفت بر حال خود نگری باید کرد و تدبیری باید انگیخت شنبه گفت غیر از جنگ تدبیری نمیدانم و آماده کارزارم دمنه گفت آغاز جنگ نمودن نشانه بیخردی ست دشمن را حقیر نتوان شمرد چنانچه وکیل دریا طیطوی را حقیر شمرده بچگان او را آخر بیاری یاران سیمرغ را بر کینه گذاری آورد وکیل دریا پشیمان شده بچگان باز داد دمنه گفت اگر به نصیحت من کاری نکردی چنانچه طیطوی نر سخن طیطوی ماده نشنید و پشیمان شد تو هم پشیمان شوی گفت چگونه بوده است آن دمنه گفت طیطوی نر و ماده که در کنار دریا خانه داشتند چون وقت بیضه نهادن آمد ماده گفت جای ایمن پیدا کنی که بیضه نهم و او گوش نمیکرد آخر ماده گفت حال تو بحال سنگ پشت ماند که سخن ناکردن شرط کرده بهم اهی بطان روان شده بود آخر خود بسخن بطان عمل نکرد سخن کردن همان بود و افتادن همان شنبه گفت من آغاز جنگ نخواهم کرد و آماده آن خواهم بود که اگر او دق خدمت ما نگاه ندارد و بگفته صاحب غرض قصد من کند من هم دست و پای خواهم زد و بنامردانگی کشته نخواهم شد دمنه گفت ای شنبه هر گاه به بینی که شیری غرّد و دم خود برمی زند بدان که قصد تو دارد شنبه گفت خوب گفتی و نشان نیک دادی دمنه خاطر از شیر و شنبه جمع کرده روی بکلیله آورد و از سرگذشت خبر داد و برد و ببارگاه شیر رفتند و از انطرف شنبه بدین شیر آمد شیر از غضب می غرّید و دم بر زمین میزد شنبه را از غایت ترس رنگ وی تغیر یافته هر زمانی چپ و راست می نگریست و حرکات نامناسب ظاهر میساخت چون نشانهای قرار داده هر کدام را معلوم شد شیر از نهایت غصه حمله برآورد و آتش جنگ بر افروخته شد کلیله این حال دیده نکوهش دمنه آغاز کرد و دفترچه های او را برگشود و میگفت که میدانم ترا پندهای من سودمند نخواهد آمد قصه تو بقصه مرغ و بوزنگان و حال من بحال آن مردی که مرغ را نصیحت میکرد او کار بند نشد و خود را در چنگال بوزنگان هلاک ساخت میماند الا لیقین بدان ای دمنه که آخر فریب تباه کاری و رسوائی ست چنانچه تیز هوش باخورم دل چه کرد و چه دید و نیز نصیحت پدر گوش نکرد قصه غوک و مار و راسو که بجهت فهماندن او آورده بود باد نکرد دیدی که چون رسوای خاص و عام شد دمنه گفت

رعایتها و عنایتها کرده و من در درگاه او خدمتها کرده ام اگر دروغی چند در حق من گفته باشند شیر
بی روئی نخواهد کرد و مفتریان را تنبیه خواهد نمود و منه گفت بحر و خیالی که میکنی نتوان راه چاره سازی
از پیش گذاشت نشنیده که بطی ماه را در آب دیده ماهی پنداشت هر چند کوشش کرد هیچ نیافت
روز دیگر هر چند ماهی دیده اما ماه می پنداشت در طلب آن کوشش نمیکرد آخر بگرسنگی رخت
هستی بربست باری بعد از سر گذشت بسیار شتر به راد دل بگردید و گفت راست گفته بودند که
نزدیکی بادشاهان خطر بسیار دارد چه ایشان را فکر واندیشه بسیار ست بهمه چیز میتوانند رسید و
نا توان بنیان و فتنه انگیزان بیشمار البته فتنه برانگیزند که علاج نتوان کرد هر که نزدیکی بادشاهان
طلبید همانا از سیاست ایشان خبر ندارد چنانچه باز مرغ خانگی را بیوفائی طعنه میزد که آدمی را وجود
آنکه هر روز آب و دانه ترا سر براه میکند چون ترا می طلبد از بام بیام آئی و من که وحشی ام
باندک ملایمتی که میکند از دور نمیشوم ما گیان جواب داد که بواسطهٔ آنست که تو هرگز بازی را
بر سیخ کباب ندیده و منه گفت ای شتر به اوقات میگذرد چاره کار خود کن شتر به بعد از گفتگوی
بسیار که در ان میان یکدیگر گذشت گفت اگر سر نوشت چنین ست چه تدبیر اندیشیم نشنیده
که بلبلی گلی را بر سم زود در دام افتاده بود و با باغبانان میگفت من که گلی را بیازردم این
می بینم تو که دلی را می آزاری چه خواهی دید باغبان را دل بسوخت و بلبل را آزاد کرد
بلبل در پاداش نیکوئی گفت در زیر این درخت زر لیست زمین را بکاود و بگیر باغبان آنچنان
کرد و کامیاب شد بلبل را آواز داد که در زیر زمین نرمی بینی بردی زمین دام چرا ندیدی گفت
چون قضا آید دیده دانش کور گردد ای منه اگرچه تقدیر الهی و افسون پردازی تو مرا در کمند
شیر آوردی حقیقت کار آنست که زیاده طلبی مرا بر سر این آورد چنانچه آن صیاد را پیش آمد
بصید روباهی چاهی کنده بود روباه از انجا که دور بینی داشت آنجا نرفت و پلنگ ببوی مردار
در ان چاه افتاد و صیاد افتادن او را در آمدن روباه خیال کرد و خود را در ان چاه انداخت
همان افتادن بود و دریدن پلنگ همان و منه گفت مهر حال عاقل را چاره سازی
نمودن و توکل کردن بهتر ست از ان که راه چاره سازی بر بندد و در کاهلی بر خود گشاید شتر
گفت میدانم که کم اصلان و کوته نظران در پیش شیر راه یافته در خرابی من میکوشند و هر گاه جمعی

برداشتن بهتر می نماید که مردم در کارها سه گروه اند جمعی پیش بینی نموده چاره واقعه پیش از واقعه میکنند و گروهی یکبار اگر چه از پیش بینی محروم اند اما در وقت کار مضطرب نمیشوند و بر بنیهوئی عقل چاره می اندیشند و گروهی از ان قسم اند که چون واقعه پیش آید مضطرب شده راه چاره سازی گم میکنند و سرگردان شده هلاک میشوند چنانچه در آبگیری سه ماهی بود روزی صیاد را بران گذر افتاد باخود گفتند که بگاه دام آوریم و بگیریم ماهیان ازین آگاه شده در فکر شدند چون شب در آمد ماهی تدبیر که عقل تمام داشت سبک روی بکار آورد و از طرفی که آب روان متصل بود بیرون رفت صباح بگاه صیادان آمده هر دو طرف آبگیر را محکم گرفتند آن نیم عاقل بر حال آگاه شد و بزار رفتن خود پشیمان شده خود را مرده انداخت صیادان او را مرده دانسته بروی صحرا انداختند و همان انداختن بود دور و بگریز نهادن تا آنکه بصد محنت خود را در جوی افگند و آن ماهی دان نه روی گریز داشت و نه رای چاره سر اسیر دام افتاد و کار او بهلاکت انجامید شیر گفت ای دمنه بخاطر من نمیرسد که شتربه این کار کند من او را چه تربیت ها کرده ام و او جوان خردمند ست چون کافر نعمتی کند دمنه گفت ملک را باید دانست که از کم اصل و بدنهاد هرگز راستی نیاید چنانچه سنگ پشت را با گردمی دوستی بود او را در سفری از آب میگذرانید در میان آن نیش زدن گرفت سنگ پشت پرسید که این چه دشمنی است که میکنی گفت دشمنی نیست سرشت من چنین است پس سنگ پشت تیز غوطه زد و او را از پشت خود انداخت و گفت من هم از روی طبیعت کاری میکنم و سنگ پشت با یاران خود میگفت که خسیس و نااهل را پروردن آب خود بردن ست پس از فریب اندوزی بسیار شیر را گفت ای بادشاه اگر بسخن من گوش نمیکنی وقتی که شتربه درین درگاه بیاید از روی و حرکات او که هرگز نمیگردد بادشاه خواهد فهمید که در سر چه دارد چون شیر را بمکر فریفته ساخت رخصت گرفته بجزاری شتربه روان شد تا او را بمکر و حیله مضطرب سازد و هناک نزد شتربه رفت سلام کرد شتربه بعد از تعظیم بسیار از سبب اندوه پرسید گفت من انسان گروه نیستم که برای خود اندوهگین باشم لیکن که هر چند خود را کناره میگیرم غم دوستان دامنگیر میشود و بادشاه در حق تو بدی اندیشیده میخواهد که قصد تو کند آمده ام که حق دوستی بجا آرم و ترا آگاه سازم تا تو فکری در کار خود کنی شتربه باین سخن باور نکرد و گفت ای دمنه دل من باخلاص پادشاه پرست ست و او در حق من

بر نیاید بحیلهٔ او سر انجام تواند کرد کلیله گفت شتربه بزه و روزراز تو بیشتر است و بخرد و دانش نیز از تو زیاده
هر فریبی که در کار او خیال کنی او علاج آن نماید چنانچه خرگوشی برای خلاصی خود روباهی را میخواست
بفریبد و بخوردن گرگ را بردر خانهٔ او برده بود و خود در دون رفته نیازمندی نمود و گفت بدین سو
عزیزی آمده است روباه خود در خانه چاهی کنده بود و روی او بخس و خاشاک پوشیده کرده که اگر دشمنی
قصد او کند خود از راه پنهانی بگریزد و دشمن را در چاه افگند این سخن خرگوش را فریب داد تا حصت
در آمدن مهمان نمود و همان در آمدن گرگ خرگوش بود و در چاه افتادن همان و همان افتادن
گرگ بود و دیدن خرگوش همان بخیال آنکه این مکر او کرده است پس ای دمنه مکر و حیله روی
ندارد دمنه گفت با این سخن آیا گاه بخود مغرور ست و از دشمنی من غافل نشسته که خرگوشی چگونه
کار خویش خود بخود ساخت جانوران برای فراغت خود اتفاق کرده بشتر مبشیه خود هر روز جانوری
قرار داده بود تا در روزی نوبت بخرگوش رسید خرگوش وقت گزرانده بعد از زمان دراز پیش شیر
رفت و گفت ای بادشاه جانوران بزرگان ما برسم قرار داد خرگوشی همراهی من فرستاده بود تا در میان
راه شیری دو چار شد و از من کشیده گرفت شیر برجست و گفت جای او را بمانی که انتقام خود
بگیرم خرگوش او را بسر چاهی رسانیده گفت ای شیر ترس بمن زور آورده است مرا در بر گیر تا
دشمن ترا بنمایم شیر از سادگی و غرور او را در بر گرفت و در میان چاه خود را دید شیر دشمن خیال
کرد همان دیدن بود و گذاشتن خرگوش و در چاه در آمدن بود و جان سپردن همان غرض آن
کلیله از این سخن باز آنی و بر پی زوری و کم آزاری من مبین و بر غرور و مستی شتربه نظری انداز
چون کلیله دید که او نصیحت پذیر نیست دست از او باز داشت دمنه آنروز بگوشه رفته حیله سازی
میکرد تا روزی فرصت یافته خود را در خلوت شیر انداخته و غمگین ایستاده شیر پرسید که ترا اندوهگین
می بینم خیر باشد گفت چون نیت پادشاه بر خیر ست خیر خواهد بود بعد از ایستادن بسیار در تک
و دو بنی بهتیمار قصهٔ فتنه انگیزی شتربه در میان آورد که او کافر نعمت شده میخواهد که با پادشاه
ستیزه نماید هر چند این سخن را شتر باور نمیکرد دمنه بی دولت از راه مکر در آمده سخنانی که بحق
میگفت و شتربه دولت خواه را در بلای انداخت بعد از درازی سخن شیر گفت ای دمنه اگر
این راست باشد تدبیر این کار چیست گفت دور بینی نمودن و پیش از انکه او سر فتنه بردارد سر

ازین رتبه برانداز م یا ازین ولایت برآرم یا بعالم نیستی روانه سازم وبهرطوری که میسر شود انتقام
خود کشم من کمتر ازان کنجشک نیستم که انتقام خود را بوسیله سمندر از باشه کشیده داور ا با بچه ها و خانمان
سوخته کلیله گفت آزار رساندن نیکو نمیباشد از راه مکافات بدبرکس بدو باز گردد هرکه دیده بندین
نکشاید دست وزبان را از آزار باز دارد چنانچه بادشاهان داور پیش آمد که اول همواره بهواو
کار فرمودی وستم دیدگان را پرسیدی آخر روزی بشکار رفته بود دید که سگی پای روباهی در هم خائید
و در جستجوی روباهی سبکی بر پای آن سگ رسید و بشکست و قدمی چند آن سنگ انداز نرفته بود
که اسپی لگدی بر پای آن پیاده زد و پای او شکسته شد و آن اسپ تیز پا راه نرفته بود که پایش
بسوراخی فرو رفت و بشکست چون اینمعامله بدید از ستم باز آمد و بداد گری و رعیت پروری مشغول شد
دمنه گفت من مظلوم نه ظالم و ستم دیده اگر در انتقام کوشد او را چه مکافات خواهد بود کلیله گفت گر فتنم که
بدین کار آزاری تبو برسد اما او را زود زود از تو بسیار ست دمنه گفت تو نشنیده که زاغی از ما کینه
خود کشیده و او را هلاک ساخت و مجمل آنکه بشغالی که دوست زاغ بود در خود در میان آورد و گفت
همواره بچگان مرا این مار میخورد و میخواهم که چون مار در خواب شود چشم او بکنم شغال گفت زنهار
ازین بگذر و گرنه تبو آن رسد که ماهی خوار را رسید که چون پیر شده بود در خوردن ماهی حیله انگیخت
و بخرچنگ رسیان نهاد که افسوس از ماهیان این چشمه اوقات من میگذشت وامروز دو صیاد میگذشتند
و باهم میگفتند که درین آبگیر ماهی بسیار است چون از فلان آبگیر فارغ شویم ماهیان این آبگیر را
صید کنیم خرچنگ از راه دوستی این خبر را به ماهیان رسانید و ماهیان باتفاق خرچنگ چاره کار خود
از ماهی گیر جستند او از روی مکر و فریب تدبیر کرد که در فلان جا آبگیر یست که کسی را بسر وقت آن
گذر نمی افتد هر روز چند ماهی برداشت گرفته آنجا برم آخر همه برین قرار دادند و آن ماهیگیر
ماهیان را بگوشه برده طعمه خود ساخت تا آنکه خرچنگ را برداشته می برد که نظر خرچنگ بر استخوان
ماهی های بسیار افتاد و از مکر او حاضر شده خود را بر گردن ماهی خوار افگند و حلق را محکم افشرد و هلاک
ساخت پس زاغ بروباه گفت تو چاره سازی کن روباه گفت پرواز کن و بر بام ماهر جا پیرایه
بینی بردار و چون نزدیک آستانه مار شوی آن پیرایه را آنجا افگن تا مردم بجستجوی پیرایه نزدیک
رسند اول کار او تمام کنند بعد آن قصد پیرایه نمایند دمنه گفت ای کلیله دانستی کار یکه بزرورز

که زمانی دراز است که بادشاه را دل نگران می بینم چنانچه بسیر و شکار و مهمات ملکی متوجه نیستند
سبب چیست شیر قصه آواز هولناک درمیان آورد دمنه گفت آواز را چه اعتبار مگر ملک قصه
روباه نشنیده باشد که آواز بلند و جثه بزرگ اعتبار کرده از مطلوب باز ماند اگر ملک فرماید من
رفته خبری مشخص آورم که این آواز کیست شیر رخصت داد و بعد از زمانی جاسوسی آواز کشنده
کرده بملازمت آمد که جانور لیست که جز خفتن و خوردن کاری ندارد و همت او از خلق و شکم و رنگ و بو
از و شکوهی نیافتم شیر را اگرچه فی الجمله تسلی شد اما از اندیشه باز نیامد دمنه چون دانست که سخن ما را
تمام بر استی حمل نفرموده است بعرض رسانید که اگر ملک فرماید او را بملازمت آورم و در حلقه
خدمتگاران جا دهم شیر را این سخن پسندیده افتاد و رخصت آوردن داد دمنه باندک زمانی او را
فریفته سخنان کرده ببارگاه سلطنت حاضر ساخت شتربه آئین خدمتگاری بجا آورد و شیر را شادی
بسیار فراهم آمد و لشکر انه این دمنه را عنایت بسیار کرد و شتربه را از نزدیکان خود ساخت و بهر دو
راستی و یاوری خود شتربه از اعیان ملک شد تا آنکه سپه سالاری لشکر باو فرمود و گنگشتهامدار
بر سخن شتربه شد از دمنه کس نمی پرسید دمنه را از باد بجوصلکی و لیست همتی آتش حسد فروخته شد و
نزدیک کلیله رفت قصه پیش آمدن شتربه و شکست کار خود بیان کرد و چاره کار پرسید کلیله گفت
خود کرده را درمان نیست این تیشه را تو بپای خود زدی ترا همان پیش آمد که زاهد را که پای از
دامن قناعت کشیده خلعت ملوک گرفت و آرزوی مرید گرفتن و خلعت ریاضت خود را بباد داد
و از گوشه خود برامده در جست و جوی دزد برامد و بشومی از او در راه طلب چندین غم دیگر پیش آمد
اول نادانسته در آمدن در خانه پیرزن بدکار و مردن آن پیرزن بزهری که در کار آن جوان
بیخبر کرده بود و بصد ترس و بیم گریختن دوم رفتن بخانه کفشگر و دیدن ستم کفشگر بر زن خود ش سوم
دیدن مبنی بریدن کفشگر زن حجام را بخیال زن خود بزودی و زن کفشگر حاضر شدن و مکر کردن
زن کفشگر و بحیله خود را مستجاب الدعوات وانمودن و مبنی بریده را راست ساختن و فریفته
شدن کفشگر چهارم مکر زن حجام و شوهر خود را به بریدن مبنی تهمت کردن پنجم حاضر شدن زاهد
بر آنکه حاکم به مبنی بریدن حجام بگناه حکم کرده کلیله گفت اے دمنه این رنج خود بر خود آوردی
من درین کار چاره نمیدانم تو باری چه اندیشیده دمنه گفت میخواهم که حیله برانگیزم که شتربه را

لیکن چون حاصل نکرد بدگمان و بدکاران آخر بر سوائی ست شیر را این اندوه از خاطر بالکلیه برفت
و روز بروز زیاده شدن گرفت و همواره در کار بار دمنه پیروی مینمود تا آنکه در حق او بدگمان شد
خلاصه این باب آنکه دانشمند از بیدپای برهمن پرسید که مضمون وصیت اول از جمله چهارده
وصیت که در گنج نامه هوشنگ یافته بود آن بود که بادشاه در باب دولتخواهان خود اگر سخن
ناملایم بشنود و شتاب زدگی ننماید و پیروی از چند راه کرده بر بغرضی ظاهری رسانندگان
سخن بس نکند میخواهم که التفات نموده سرگذشت این وصیت باز گوی بس برهمن قصه گاو
شتربه نام که از سوداگری در صحرا مانده بود در میان آورد شیری که بادشاه بیشه بود از شنیدن آواز
گاو مذکور که هرگز نشنیده بود ترسی در دل پیدا شد و میخواست که آن بیشه را بگذارد شغالی دمنه
نام از ترس شاه آگاه شده خواست که بشیر راه سخن پیدا کرده برده از روی کار بردارد و خاطر
شیر را آرام دهد و بازار خود را گرم سازد پس دمنه پیش شغال دیگر کلیله نام که هم نشین او بود آمده
رخصت یافتن پیش شیر طلبید کلیله از روی مهربانی گفت که از ان گروه نیستی که خدمت بادشاهان را
شایسته باشی و هر که از روش خود باز آید با و آن رسد که بوزنه را رسید که در رودگری نه که بیشه
او دست پیش گرفته بود سرد ران کار کرده دمنه جواب داد که در راه خواستن منصب های بزرگ
و پیشه های کلان رنج ها و خطرها میباشد مرد عالی همت را باید که از خطر نماند لیشه تا روی مقصود
به بیند کلیله گفت منصب بزرگ از کسی مناسب ست که نسب و حسب داشته باشد و تو نه بزرگ
که نسب بزرگ داشته باشی و نه دانشوری که حسب عالی در تو باشد دمنه گفت دست مایه بزرگی عقل
است هر که بر هنمونی خرد کارهای بزرگ پیش گیرد و تن بمحنت و مشقت در دهد بمقصود رسد چنانکه
قصه سالم و غانم دلیل آنست که غانم از دور بینی و رنج کشی در گرداب در آمده و شیر سنگین پا بدوش
کشیده بکوه در آمده و بمرتبه سلطنت رسید و سالم از تن آسانی و بیخردی بی بهره و خوار ماند کلیله گفت
که تو بکدام هنر نزدیکی بادشاه حاصل خواهی کرد و چون آداب خدمت نمیدانی هر آینه پا بدار نخواهی بود
و سخن بسیار در ناکردن خدمت ملوک در میان آورد دمنه نیز همه را جواب عاقلانه گفته رخصت
حاصل کرده پیش شیر در آمده بهمراهی خرد و رهنمونی دانش شرف نزدیکی شیر حاصل شد و از جمله ارکان
دولت گشت هیچ مهمی بی اتفاق او صورت نمی بست تا آنکه روزی خلوت یافته از شیر پرسید

بدین صفت که میگوئی کودکی را دیدم که موش گیری او را برداشته پرواز کرده در روی هوا می برد
آن مرد فریاد برآورد که ای بیخرد سخن محال چرا میگوئی موشگیر کودکی را چگونه بردارد و بهوا پرد بازرگان بخندید و گفت ازین عجب
دارد در ان شهری که موشی صد من آهن تواند خورد موشگیری کودکی را تواند برداشت آن مرد دانست که قضیه چیست
گفت غم مخور که موش آهن نخورده است خواجه جواب داد که تنگدل مباش که موشگیری پیست
را نبرده است آهن بازده و کودک را بستان ای دمنه این داستان برای آن آوردم
تا بدانی که در مذهبی که بادلی نعمت خود فریب توان کرد پیداست که در بارهٔ دیگران چه ها نتوان کرد
تو چون با پادشاه مکر کردی و دروغ گفتی دیگران را از تو امید بهی داشتن از بیخردی باشد
چون سخن میان کلیله و دمنه بانجا رسید شیر از کار شتربه فارغ شده بود و او را در خاک خون
افگنده اما چون او را شیر کشت غصهٔ او فرو نشست نیکو بندگیهای او را بخاطر آورده در غم شد
که درین کار بزرگ شتابی کردم و هیچ اندیشه ننمودم که انچه از شتربه رسانده بود حق بود یا بمین
باری بفکر یار وفادار خود را بدست خود شربت هلاک چشانیدم شیر سر پشیمانی در پیش انداخته بود
و هر ساعت افسردگی خاطر و غمزدگی دل زیاده میشد دمنه چون حال از سواد پیشانی شیر فهمید
کلیله را گذاشته بنخجیر رفت و گفت باعث اندیشه چیست و سبب غم چه تواند شد روزی ازین
خرم تر و وقتی ازین مبارک تر کجاست که ملک در مقام فیروزی خرامان و دشمن در خاک خواری
و خون ناکامی غلطان است شیر گفت هرگاه آداب خدمتگاری شتربه بخاطر میرسند و تدبیرهای درست
و دوربینی های راست او را یاد میکنم اندوه بر من زیادتی میکند الحق که لشکر من بود
و مراد بستیاری او زور بازوی او فرود دمنه گفت این صفت ها که شاه فرمود آن زمان نیکو است
که دل او با خلاص پر باشد و هرگاه که او نادولتخواهی ها می اندیشیده باشد شاه را بران کافر نعمت
افسوس نباید خورد بلکه بر کشتن او شکر الهی بجا باید آورد و شادیها باید کرد و این فتح نامه که روزنامه
اقبال بدو آراسته شد از عنایات بزرگ الهی دانسته خوشیها و خورمیها بتقدیم رساند پادشاه عالم پناه
بر کسی نبخشودن که از و بیم جان باشد در آئین خردمندی نیست و بخرد در تنگنای گور بند کردن صلاح
دولت نه انگشت که زنیت دست و پیرایه دولت است اگر ماری زخم بان زند از برای سلامتی
ذات انگشت را ببرند و آن جراحت را عین راحت شمرند شیر بدین سخنان اندکی بیدار امید

او فراهم آمده خرس بدستور خود آمده گسس رانی آغاز کرد هرچند گسسان را از طرفی میراند از جانب
دیگر جمع میشدند خرس درین آشفته وسنگی بزرگ برداشته بخیال انکه گسسان را خواهم کشت بسروی
بیچاره دهقان انداخت تا سر آن بیچاره باخاک یکسان شد واز اینجاست که خردمندان گفته اند
دشمن دانا به از دوست نادان واین داستان برای آن آوردم تا بدانی ای دمنه که مرا با تو
دیگر سر آشنای نیست وگرنه قصه من وتو بقصه دهقان وخرس خواهد ماند دمنه گفت این چه
بی انصافی ست که میکنی که من آنچنان بجز نیستم که مرا انگیارگی این پایه می نهی دباحرس برابر
میکنی کلیله گفت اگرچه نادان بدان مرتبه نیستی اما غرض وتنداری دیده دانش ترا کور ساخته
است ترا آنچنان میدانم که برای غرض خود جانب دوست فروگذاری وهزار سخن معقول
تما عام فریب درین میگوئی چنانچه میان شیر وشتر به چه فتنه ها برانگیختی وهنوز دعوی پاکدامنی
میکنی وحال تو با دوستان مثل آن بازارگان است که گفته بود در شهری که موش صد من آهن
خورد چه عجب اگر موش گیر کودکی را دریابد دمنه گفت چگونه بوده است آن حکایت کلیله
گفت آورده اند که بازارگانی اندک مایه سفر میرفت صد من آهن بخانه دوستی امانت سپرد که در روز
تنگدستی مایه فراخی گردد بعد ازانکه سفر دور دست کرده پس از زمانی در از بازارگان بخانه آمد طلب
آهن نزدیک دوست شد دوست خود آنرا فروخته بکار برده بود آغاز کرد که ای برادر آهن ترا
در گوشه نهاده بودم غافل ازانکه دران سوراخ موش واقع است تا آگاه شدن آن موش
فرصت دانسته آهن ها را تمام خورده بود بازارگان ناراستی دوست را در دل گرفته تدبیری اندیشید
وگفت که این چه دور باشد موش را با آهن الفتی بسیار است ودندان او آهن را نیک خاید دوست
نادرست درین شاد شد وگفت این بازارگان بس نادان است که بسنجن من فریفته شد ودل از
آهن برداشت بهتر آنست که بجهت استواری کار او را امروز مهمان کنم پس خواجه را گفت وآغاز مهربانی
کردن گرفت خواجه گفت امروز کار ضروری دارم فردا بیایم پس از خانه وی روان شد پسر خود
او را از دیده بخانه خود آمده ونهان ساخت وصباح بگاه بقدر داد خود بخانه دوست آمد
ودوست را پریشان حال دید گفت ای برادر برای چه پریشانی گفت ازوی پسر من که نور چشم
وسرور دل من بود گم شده است هرچند بسیار جستم کمتر نیافتم گفت دیروز که از خانه تو بیرون آمدم

بلکه آن خار دل آزاری که جز زیان بخلق نرساند و نه آن قلم دو زبانی که از دو تخواهی و خیانت اندیشی
خبر دهی بلکه آن مار دو زبانی که جز آزار و نیش از تو نیاید بلکه تو از مار زیاده چه از یک زبان مار زبر
پدید آید و از دیگر تریاک زاید و تر از هر دو زبان زبرمی بار دو از تریاک نشانی ندارد دمنه گفت از
سر زنش من باز آی که پس ازین کوشش نمایم که درمیان شیر و شتر به آشتی بدهم و میان هر دو محبت
تازه گردانم کلیله گفت این سخن محال است و تو ندانسته که سه چیز بعد از سه چیز بحال نیاید اول
آب چشمه چنان خوش است که بدریای شور نرسیده است چون بدریای شور پیوندد آن شیرینی آب بطرف گردد دوم
دوستی خویشان تازمانی است که معامله بزرگ در نیامده است چون یکی مهتری یافت دیگران
بر و حسد برند و کار بفساد انجامد سوم عقیده خدمتگاران تا وقتی است که مردم فتنه انگیز
در نیامده ای دمنه هر چند که دور است که گاو در جنگ شیر زنده ماند و بر تقدیر آنکه از پنجه شیر خلاص
شود ممکن آن نیست که باز میان ایشان دوستی صورت بندد و اخلاص و عقیده که داشت
باز آید دمنه گفت اگر من ترک ملازمت شیر کرده و امن صحبت تو گرفته بگوشه نشینم چون باشد
کلیله گفت حاشا که من دیگر با تو صحبت دارم که نصیحت و انا نیست که از آشنائی بدکرداران
نادان پرهیز باید کرد و بصحبت نیکوکاران بهره مند باید شد و نادان بدکردار را بمار تشبیه کرده اند
هر چند مار گیر در تربیت مار کوشش کند آخر چاشنی از دندان بوی رساند و خردمندان بطبله
عطار مانند که هر چند از آن چیزی بکسی نرسد عاقبت از بوی خوش بهره مند گردد بیت
باش چو عطار که پهلوی او ✣ جامه معطر شود از بوی او ✣ چند چو اشکنه آهنگران ✣ دود شراری
دهی از هر کران ✣ ای دمنه چگونه با تو سازم و چون از تو امید وفا داشته باشم با دشاهی که تر اگرامی
و بزرگ ساخته با و این کردی و حق نعمت و تربیت او را نگاه نداشتی من از چنین کسی اگر هزار فرسنگ
دوری گزینم هنوز کم است چنانچه صحبت نیکان سود مند است دیدن بدان زیان دارد و هر که با
نااهل گرد با و آن رسد که بآن باغبان رسید دمنه پرسید چگونه بوده است آن حکایت کلیله گفت
باغبانی از نادانی و بخردی بخرس دوستی کرده همواره در باغ و کشت زار با یکدیگر بسر بردی و
خرس نیز مهربانی او یافته بآن دو بهمان الفت پیدا کرده بود تا آنکه چون آن باغبان بخواب رفتی
بر بالین او آمده مگس از وی میراند روزی باغبان بر هم هر روزه خواب کرده بود و مگس بسیار بر وی

جای دیگر رفت خرچنگ گفت غم مخور که دشمن تو را بکمند فریب توان بست غوک گفت
هرچه پر اهنمائی بجا آورم گفت در فلان جای راسو ایست جنگ جوی ماهی چند بگیر و بکش و از پیش
سوراخ او تا خانه مار بفگن تا راسو یکان یکان ماهی خورده بر سر مار خواهد رسید او را نیز طعمه خود
خواهد ساخت و تو از شر او ایمن خواهی شد غوک بدین تدبیر که موافق تقدیر بود مار را هلاک
کرد و چون دو سه روزی گذشت آرزوی خوردن ماهی در سر راسو پیدا آمد بهمان جای که ماهی فراوان
خوی کرده بود روان شد چون ماهی نیافت غوک را بجگان بخورد این داستان برای آن
آوردم که بدانی سرانجام حیله سازان گرفتاری و هلاک است پسر گفت ای پدر سخن کوتاه کن و اندیشه
دور دراز از سر بنه که این اندک زیان و سود بسیار است پدر بچاره را دوستی پسر و خواهش زر
از راه خرد ده را انداخته در شب تیره رفته میان درخت جای گرفت و صباح بر قرار داد و مانند
زیر درخت فراهم آمدند و تیز هوش زاری کردن آغاز نهاد و بعد از زمانی آوازی از درخت
برامد که زر را خرم دل برده است حاکم روشن رای پیروی خرد نموده دانست که حیله کرده اند
در میان درخت آدمی پنهان ساخته چاره این کار پدید باید ساخت پس بفرمود که در پنجا
شاید طلسمی کرده باشند برای دفع طلسم میدانم پس همیمه بسیار گرد درخت فراهم آورده آتش
در زدند آن پیر خام کار زمانی شکیبائی نموده فریاد برآورد و امان طلبید پیرنیم سوخته را از میان
درخت برآوردند از حقیقت کار آگهی داده رخت هستی بر لبست و تیز هوش کرانه دز رسوائی
خورد و بزرگ شد پسر پدر مرده را بر گردن گرفته بسوی شهر روان شد و خورم دل از دولت راستی
خلاص گشته کلیله گفت مقصود ازین داستان آن بود تا بدانی که عاقبت حیله گران نکوهیده
است دمنه گفت که دوربینی را بکرنام نهاده و تدبیر و پیش دیدن را حیله خیال کرده کلیله گفت
اگر خون ناحق ریختن و صاحب خود را در رنج انداختن دوربینی و تدبیر خیال کرده از تو بمجردی
پیدا نیست ای دمنه این دورویی و دوزبانی از خود دور کن که آخر رسوائی باز آورد دمنه گفت
دورویی و دوزبانی چه زیان دارد گل رعنا از دورویی زینت بوستان است قلم از دوزبانی پاک
ملک فته است تیغ کریک روست خون خوردن کار اوست و شانه از دورویی بر سر زنگان
جلوه دارد کلیله گفت ای دمنه زبان آوری بگذار تو نه آن گل دورویی که روشنائی دیده سوسن

بپای درخت رفت و زر ها را از زیر زمین بیرون کرده بخانهٔ خود آورد و خرم دل بهمان نقدی
که برداشته بود بسر می برد چون ازان هیچ نماند به تیز هوش گفت بیا تا ازان زر که در زمین کرده ایم
خبر بگیریم و چیزی دیگر برداریم تیز هوش گفت نیکو باشد پس هر دو بپای درخت آمدند و چندانکه بیشتر
جستند کمتر یافتند تیز هوش دست در گریبان خرم دل زد که این زر تو بردهٔ که کسی دیگر خبر نداشت
بیچاره چندانکه سوگند خورد و اضطراب نمود سود مند نیامد آخر خرم دل را پیش حاکم برد و صورت
واقعه را بیان کرد حاکم از تیز هوش گواه طلبید که از گواه عاجز آید سوگند بخورد تیز هوش گفت در بنجا
گر زر نهاده بودیم آدمی نبود که گواهی دهد لیکن از اینجا که بر راستی خود و نادرستی آن اعتماد داریم
میدانم اگر حاکم کسی را تعین کند و زیر آن درخت رود تا من بدرگاه الٰهی زاری کنم شاید که
خدا تعالی بر زاری ما بخشد و درخت را که در نزدیکی آن زر گذاشته بودیم زبان پدید آید و قصه را
باز گوید که این زر را که برده است آخر پس از گفتگوی بسیار قرار بران دادند که صبح بگاه در پای درخت
رفته تماشای قدرت الٰهی نموده شود خرم دل را بزندان سپردند و تیز هوش بخانه آمد زر را
بپدر در میان نهاد و گفت باعتماد لطف تو خیال گواهی درخت بسته ام اگر لطف نمائی آنقدر
زر بهم رسد که بقیه روزگار بر فاهیت گذرانیم پدر گفت انچه مراد درین کار باید کرد چیست پسر گفت
میان آن درخت کاواک است چنانچه اگر دو کس دران پنهان شوند کسی آگاه نگردد امشب باید
رفت و در میان درخت بسر بردن تا فردا که من همراه کسان حاکم پای درخت آمده زاری کنم و
گواهی باز طلبم چنانچه باید آواز برآری و خبر کنی که زر از اینجا خرم دل برده است پدر گفت ای پسر از
حیله دیگر بگذر اگر خلق را بفریبی خالق را نتوانی فریفت بیت سیرت همه دارای فلک میداند
کو موی بموی رگ برگ میداند ✤ گیرم که بزرق خلق را بفریبی ✤ با او چکنی که یک بیک میداند
و با این میدانم که مکر اندوز و حیله گر را پرده دریده میشود و رسوای خاص و عام میگردد مبادا که مکر تو
چون مکر غوک باشد پسر پرسید چگونه بوده است آن حکایت پدر گفت آورده اند که غوکے
نزدیک ماری خانه داشت هر گاه غوک بچه کردی آن مار بخوردی و دل او را بداغ فراق فرزندان
خسته کردی آن غوک را با خرچنگے دوستی شد و گفت ای یار در کار من بیچاره فکری کن
که دشمن قوی دارم نه مار را با وزوری رسد نه از وطن خود که بس جای دلکش است توانم

که بوزنگان در کوهی خانه داشتند و بمیوه آنجا روزگار میگزرانیدند ناگاه شبی تیره سرما بر ایشان
روز آورد و بیچارگان از سرما رنجور شده پناهی می جستند و بطلب آتش میان چیست کرده هر گوشه
میدویدند ناگاه فی پاره روشن افتاده دیدند به گمان آنکه آتش است هیزم فراهم آورده گرد آن
آن فی پاره چیده دمی دمیدند مرغی بر درختی این را میدید و آواز میکرد که آتش نیست بوزنگان
بسخن او گوش نمی نهادند درین میانه مردی از انجا رسید مرغ را گفت رنج مبر که بسخن تو باز نمی آیند
و تو رنجور مشیوی در راست کردن و نیک ساختن انچنین کسان کوشش نمودن شمشیر بر سنگ
آزمودن و از زبر دستان خاصیت تریاک جستن باشد مرغ چون دید سخن او را نمی شنوند از بسیار
مهربانی مرغ از درخت فرود آمد تا خاطر نشان کند که آتش نیست بوزنگان گرد آن درخت در آمدند
و سرش را از تن جدا کردند چون مرغ از نصیحت آن مرد برامد و سخن او کار نکرد شنیدی که او را چه سزا آمد
ای دمنه ترا هم مثل آن مرغ خیال میکنم دمنه گفت ای برادر مشیوه بزرگان آنست که نظر بشنیدن آن
و نشنیدن سخن نیندیخته اینچه حق باشد بگویند کلیله گفت من در نصیحت کردن باز نمی آیم لیکن اندیشه من
انست که تو کار خود بر فریب نهاده و روزگار خود بحیله میگزرانی و بخود کامی و خود رائی گرفتاری و وقتی
پشیمان خواهی شد که پشیمانی سود نداشته باشد و هر چند پشت دست خائی و روی سینه خراشی
عائده ندهد هر کاری که بر مکر و حیله است عاقبت آن زیان زدگی و خرابی است چنانچه آن تیز هوش
را پیش آمد دمنه گفت چگونه بوده است آن حکایت کلیله گفت آورده اند دو شریک بودند
که یکی را بواسطه زیرکی تیز هوش و دیگری را از سادگی خرم دل خواندندی هر دو بازرگانی
سفر اختیار کرده بودند ناگاه در راه همیان زر یافتند تیز هوش گفت ای برادر در جهان سود نا کرده
بسیار است حالا بدین زر قناعت کردن و در گوشه کاشانه بفراغت بسر بردن بهتری نماید خرم گفت باز
گشتن و نزدیک شهر آمده بمنزل فرود آمدند خرم دل گفت ای برادر این زر را بخش کن تا هر کدام
حصه خود را در آرزوی خرج نمائیم تیز هوش گفت قسمت کردن صلاح نیست باید که جزوی از بهر داریم
و بهم خرج کنیم و باقی را باحتیاط تمام در جای بگذاریم و هر روز آمده انچه در کار شود برداشته می برده باشیم
تا از آفت دور و بسلامت نزدیکتر باشد خرم دل بسخن او فریفته شد جزوی زر برداشته باقی را در زیر
درخت پنهان کردند و روی بشهر آوردند هر یک بخانه خود آرام گرفته چون شب شد تیز هوش تنها

از بیخ برکنده به و دولت خواهی که نتیجه چنین که می بینی داشته باشد ناکرده نا اندیشیده بهتر ای دمنه
هیچ شرم نداری که با من اینچنین بیگوئی و تا چند براه نادرستی می پیمائی گفتار بی کردار چون
درخت بی بر و بار خبر سوختن را نشاید بزرگان خردمند آزموده کار فرموده اند از نشش چیز فائده
برنتوان داشت گفتار بی کردار و مال بی فرهنگ و دوستی ناآزموده و علم دانستن و بآن عمل
نکردن و چیزی دادن و نیت خود را دران درست نگرداندن و زندگانی بی صحت و بادشاه
عادل که وزیر او بدنیت باشد و غرض آلود بواسطه ترس او بی فرمانی کند و ستمی بر رعایا روا دارد
و کسی نتواند بپادشاه عرض نمود چنانچه چشمه آب صاف شیرین که در وصورت نهنگ بیند
هیچ تشنه نه دست بدان تواند کشاد و نه پای در ران تواند نهاد و امروز در تو همه این جمع شده
است و با وجود آنکه نادیده انگاشته با من که احوال ترا بهتر میدانم اینچنین بیحیائی میکنی
خدمتگاران مخلص مهم شناس و چاکران کارگذار بادیانت زیب و زینت بارگاه بادشاه اند اگر تو
دولتخواه این دودمان می بودی در پراگندگی احوال خدمتگاران بادشاه نمیشدی ما
تو میخواهی که دیگران از ملازمت بادشاه دور شوند و از تو کسی در مهم و کار دخل نداشته باشد
و این از نهایت نادانیست چه این با آن ماند که آب از دریا منع کند و خیال اینکه بادشاه یک
کس داشته باشد نشان ابلهی است محبوب دلاویز را هر چند عاشق بیشتر باشد حسن او
بیشتر نماید و بادشاه را نیز هر چند نوکر مخلص بسیار بود دانایان کارگذار در درگاه او بیشتر شوند
بزرگی بادشاه بیشتر شود حکما گفته اند علامت احمقی در پنج چیز است سود خود را در زیان دیگران
طلبیدن و در غفلت گذراندن و رضای الهی خواستن و در تن آسانی کارهای بزرگ و دانش های
ارجمند چشم داشتن و حق خدمت دیگران ضایع کردن و بیوفائی نمودن و از دیگران چشم دوستی
و وفاداشتن و تندخوئی و درشت گوئی با زنان عشقبازی نمودن و محبت با ایشان کردن ای دمنه
دوستی تو مرا برین آورده که آنچه بهبود تو باشد باز نمایم اگرچه میدانم که ترا بسیاری آنرا از راه خرد
دور داشته است و نصیحت من در تو سودمند نخواهد بود و حال من با تو بحال آن مرد ماند که با
مرغی میگفت که رنج بیهوده مبر و سخن خود با کسی که در مقام شنودن نباشد مگو و آن مرغ آن سخن را
گوش نکرد و سزای خود دید دمنه گفت چگونه بوده است آن حکایت کلیله گفت آورده اند

بسخن + که بصد لشکر جرار میسر نشود + اما چه کنی که دیده دانش تو بمیل هوا و هوس کور شده
است و همواره تو فریفتهٔ جاه و مال بودهٔ که چون شراب جز نمایشی ندارد و از اینجاست پند نصیحتی
که کردم نشنیدی میدانستم که نصیحت من سود نخواهد کرد اما دوستی نگذاشت که بسود تو نگویم گمان
هم می بردم که براه راست آئی لیکن چنان در غفلت فرو رفتی که بسخنان من کی بیدار
شوی اگر کردارهای بد خود را که از آغاز جوانی تا حال پیرانه کار شدهٔ ندانی روزگار باقی مانده
از دست ندهی دراندکی از ماتم بسیار خواهی گذراند دمنه گفت ای برادر میدانم که آنچه بمن
میگوئی از راه دلسوزی و دوستی است اما من گمان ندارم که از من کار ناشایسته آمده
باشد و اگر چیزی از من دیده باشی باز باید نمود تا اگر بدی آن خاطر نشان من شود باز آیم
کلیله گفت تو عیب بسیار داری کدام یکی را برشمارم هر چه گویم از دریا قطره و از کوه ذره خواهد بود
از انجمله آنکه خود را بی عیب میدانی و دیگر آنکه گفتار بسیار داری و کردار اندک گفته اند پادشاهان
را هیچ خطری برابر این نیست که وزیر او چنین باشد و دیگر آنکه اهل عالم در کردار و گفتار چهار نوع اند
اول آنکه بگوید و بکند این روش منافقانست دوم آنکه نگوید و بکند این طریق جوان
مردان ست سوم آنکه بکند و بگوید این طریق سهو داگران ست چهارم آنکه نکند و نگوید
این طریق پست همانست و تو ای دمنه از آن گروهی که بگویند و گفتار خود را بکردار نیارایند
و من از آغاز آشنائی سخن ترا پیشتر از سه دیده ام و دیگر همیشه ترا حسد میرنجاند و با خود بس
نمی آئی و باندک چیز از جائی میروی و برای غرض شوم خود اختر امیکنی و همه وقت صلاح خود
می بینی و دولتخواهی صاحب خود نمی اندیشی دیگر تو شیر را بسخنان دروغ فریفته کردی تا او را
باشتر به درجنگ انداختی و جنگ دو سر دارد شاید که زیانی بوی رسد و فتنه درین روزگار
پیدا شود و خونهای درمیان جانداران بظهور آید و مالهای جانیان بتاراج رود و وبال انهمه
بر گردن تو خواهد ماند دمنه گفت انچه تو میگوئی مگر دشمنان من بتو چیزی رسانیده باشند
ترا دل سوخته است بی آنکه تحقیق کنی بمن میگوئی من همیشه دوست کردار و راست گفتار
بوده ام و هرگز بر کسی حسد نبرده ام همواره ملک را خیر خواه بوده ام و در بوستان احوال او
جز نهال دولتخواهی نکاشته ام کلیله گفت نهالی که میوه اش این باشد که دیده ام شود

پیش شیر واز انطرف رسیدن گاو گلگونه رخسار گاو تغیر یافته از ترس جان هر زمان چپ و راست
نظر میکرد و هر لحظه خود را آماده جنگ میساخت چون چشیم شیر بر گاو افتاد و نشانهای که دمنه
گفته بود همه را دیده دمنه را دولت خواه خیال کرده افترا های او را راست پنداشته عزیمت آنجا
کرد و خود را افراشته دم بزمین زدن گرفت شتربه را الیقین شد که انچه دمنه گفته بود همه از روی
دولتخواهی و دوستی بود با خود میاندیشید که خدمتگاری ملوک در بیم و ترس بهم خانگی مار و همسایگی
شیر ماندا گرچه مار خفته و شیر نهفته باشد آخر آن یکی سر بردارد و آن دیگری دهن بگشاید آخر الامر شاه
و گدا از راه سادگی دمنه دلفریب آتش افروز را دولتخواه دانسته روی در کارزار نهادند اولا شیر را او
جست و او پیش آمده بزد کردن آغاز کرد و خون از یکدیگر روان شد خروش در زمین و زمان افتاد
کلیله آن صورت را دیده روی بدمنه آورد و گفت **بیت** صد حیله برنگ ریو آمیخته ✤ و انگه
زمیان کار بگریخته ✤ یاران دو صد ساله فرو نشانند ✤ این گرد بلا را که تو انگیخته ✤ ای نادان
هیچ بدسرانجامی خود را امیدانی و بد عاقبتی خود میشناشی دمنه گفت چه میگوئی من جز خیر اندیشی
کاری نکرده ام کلیله گفت ای بیخرد این کار که تو کرده هشت چیز ناشایسته که هر کدام در خرابی کار یار
تو بسنده است بجا آورده **اول** آنکه پیروی هوا و هوس نموده خود را از حسد باز نداشتی **دوم** آنکه
بی ضرورتی دلی نعمت خود را در مشقت انداختی **سوم** آنکه صاحب خود را بران داشتی که
بهشکنی و بیوفائی مشهور شود **چهارم** آنکه بیهیتی در خون گاو کوشش کردی **پنجم** آنکه خون بیگناه
کر لبسی تو کشته خواهد شد بر گردن خود گرفتی **ششم** آنکه جمعی انبوه را در حق بادشاه بدگمان ساختی
شاید که از ترس جان ترک خانمان گرفته بدشمنی قومی پناه برند **هفتم** آنکه سپه سالار لشکر درنده را
تلف کردی و هر آینه از نخبت پریشانی تمام بلشکر روی خواهد داد **هشتم** آنکه خود را در دروغ گو ساختی
و گفته تو می که انیکار بلطف و مهربانی سرانجام نمایم آنرا بجا نیاوردی و بیخبر ترین مردم آنست که فتنه
خفته بیدار کند و مهمی که بآسانی صلح سرانجام باید راه دشوار پیش گرفته بجنگ و ستیزه رساند دمنه
گفت نشنیده که گفته اند **بیت** کاری که بعقل بر نیاید ✤ دیوانگی بر و بباید ✤ کلیله گفت که تو در نیکی
کدام خردمندی بجا آوردی که مهم صورت نیافت تا کار با بنجا رسانیدی آخر نمیدانی که دست
رای درست و اندیشه صواب بر مردانگی و دلیری بالاست **فرد** کار ها راست کند عاقل کامل

حال خود با ایشان در میان نهاده بزبان دردمندی گفت اگر دوستان همه درین واقع که با دریاست یکدل نباشند و باتفاق دادمن از وکیل نستانند او دلیرتر شود و قصد بچگان مرغان و گیرد و روزگار بر مرغان تباه شود مرغان از شنیدن این خبر جانکاه خسته حال شده بر وزیر انجمن و بطازمت بارگاه سیمرغ شتافتند و ظلم وکیل دریا را بعرض رسانیدند و گفتند که اگر غم رعیت خود خوری سلطان ایشان باشی و اگر بر وای مظلومان نکنی رقم بادشاهی مرغان از صفحه دولت تو سترده میشود و منشور بادشاهی و فرمانروائی ایشان بدیگری حواله خواهد شد سیمرغ را دل بحال اینها بسوخت و با جمیع حشم و لشکر خود متوجه شد که انتقام از وکیل دریا کشد چون سیمرغ با سپاه فراوان که در حساب نگنجد و تراز وی قیاس نسنجد **قطعه** همه مبارز و تند و دلیر و خون آشام همه دلاور و رزم آزمای و کینه گذار ✣ فگنده در بر خود ذرع و جوشن از پر و بال ✣ کشیده نیزه و خنجر ز پنجه و منقار ✣ چون نزدیک دریای هند رسیدند نسیم صبا که سلسله جنبان موج است اینخبر بوکیل دریا رسانید وکیل دریا چون در حوصله خود برابری سیمرغ و لشکر بیارزها ندید پیش از انکه آبروی دریا بریزند و خاک ازوی برارند و آتش در خانمان جانوران دریائی اندازند بفرستاد و در مقام عذرخواهی در آمده بچگان طیطوی را باز داد غرض ازین افسانه آنست که هیچ دشمن را اگرچه حقیر باشد خوار نباید داشت که از سوزن خورد قامت کاری آید که نیزه دراز قد در آن راست و حکما گفته اند دوستی هزار تن در برابر یک دشمن نباید شمرد شنیدم گفت نیک گفتی لیکن من آغاز جنگ نخواهم کرد تا ببدنامی و کافر نعمتی مشهور نشوم اما چون شیر قصد من کند در نگاهداشت خود انچه از من آید تقصیر نخواهم کرد و هیچ همتی سر فرود نخواهم آورد دمنه گفت خوب میگوئی لیکن باید دانست که چون سعی شیر شوی و ببینی که خوشتن را افراشته دم بر زمین میزند و شعله خشمش افروخته بنظر آید بدان که قصد تو دارد شنزبه گفت چنین ست که میگوئی دمنه از شنزبه رخصت خبر دار شیر گرفته بدون آمد و شادمان شد و تازه رو پیش کلیله آمد کلیله پرسید از کجا میآئی و کار بکجا رسانیدی دمنه جواب داد که الحمد لله که کار ساخته شد و چنین مهم دشوار بآسانی پرداخته آمد آن تیره روزگار مکار از عاقبت کار نمی اندیشید و سخن بمراد میراند آخر کلیله را همراه گرفته بدرگاه روان شد ازین طرف رفتن اینها

فراق تنها مگذار ید لبطان گفتند ای دوست یگانه رنج جدائی تو مارا از بلای دوری وطن زیاده
است لیکن رفتن ما بر روی زمین دشوار و پریدن تو در هوا محال پس همراهی چگونه صورت
بندد سنگ پشت گفت چاره اینکار بگردد و راندنشی شما کند که من از درد جدائی چاره کار خود
گم کرده ام گفتند ای عزیز درین زمان در آئین دوستی سبکی دیده ام شاید که انچه گویم بدان کار
نکنی وعهدی که به بندی به پایان نرسانی سنگ پشت گفت اگر سبکی در زمان فراغت از من
دیده اید زمان رنج را بران قیاس مکنید چگونه تواند بود که از صلاح دید شما بیرون باشم و فراری
که کنم ازان درگذرم لبطان براه چاره سازی در آمده برداشتن او را بخود و بردن بسر حد مقصود
قبول کردند بشرط آنکه چون ترا برداشته بر هوا برده باشم اصلا سخن نگوئی و چون چشم مردم
بر ما افتد زنهار جنبشی نکنی و راه صواب اندیشی نه بندی سنگ پشت گفت فرمان بردارم و نهر خامو
بر لب نهاده سخن نخواهم کرد لبطان چوبی بیاوردند و سنگ پشت میان آن چوب بدندان
استوار گرفت و لبطان هر دو طرف چوب برداشته پرواز کنان روان شدند ناگاه گذرشان
بر هوای شهری افتاده مردم دیه خبردار شده تعجب میکردند و از چپ و راست فریاد می آوردند
که بنگرید لبطان سنگ پشتی را می برند چون مثل این صورتی ندیده بودند غوغا و غریو ایشان
زیاده شد سنگ پشت ساعتی خاموش بوده آخر از نادانی و عهد شکنی زبان بکشاد و گفت
مصرع تا کور شود هر آنکه نتواند دید ✦ لب کشادن او همان بود و از بالا افتادن همان لبطان
افسوس نموده آواز دادند که بر دوستان نصیحت کردن و بر سخنچیان شنودن است فائده
این داستان آنست که هر که سخن دوستان گوش نکند در هلاک خود کوشش کرده باشد طیطوی
بر گفت این قصه شنیدم اما مترس و جانگهدار که مرد بد دل و ترسنده هرگز بمراد نرسند سخن همانست
که دکیل دریا جانب ما را فروگذاشت نخواهد کرد آخر ماده بیضه نهاد چون بچگان پیراهن تقدیر
را چاک کرده سر از گریبان بیضه آوردند دریا در موج آمده ایشان را در زیر دامن گرفت ماده از
دیدن این حادثه جگر سوز باز گفت ای خاسار من سید نستم که با بازی نتوانکرد و با دریا لاف دشمنی توان زد بچگانرا
بر باد دادی و آتش در جانم نهادی چاره اینکار اندیش که مرهم دلریش تواند شد نرگفت در شت میگوئی حرمت نگاه دار
من بر همان سخنم که گفته بودم فی الحال نزدیک یار ان خود شد و از انواع جانوران هر که پیشوا بود همه را یکجا فراهم آورده

نیست جز جنگ و کارزار نمودن چاره بخاطر نمیرسد که هر که بجهت خلاصی خود و نگاهبانی مال کار زار
نماید دجان در نیکار کند او را از شهیدان می شمرند و خالی از ین نیست که اجل من رسیده است
پس خود بناموس کشته شدن بهتر از انکه به بی عزتی کشته شوم و اگر اجل نرسیده است خود
بمردانگی زیست کرده باشم دمنه دانست که افسون او کارگر آمده است از راه احتیاط پیش آمد
و گفت آئین خرد و روش دور بینی آنست که در جنگها پیش دستی نکنند تا زمانی که بمدارا و نرمی
کار دشمن لبسازند بجنگ و درشت گوشی پیش نیایند و دشمن خود را اگرچه حقیر باشد حقیر نشمرند اگر بزرگ است سازند و شما
را بمکر و فریب پیش گیرد و حال آنکه بزرگی شیر و پهلوانی و زیادتی عقل او میدانی و هر که دشمن خود را
خوار دارد آخر پشیمان شود چنانچه وکیل دریا از حقیر شمردن طیطوی پشیمان شد شتر به گفت چگونه
بوده است آن حکایت دمنه گفت آورده اند که در کنار دریای هند جانوری چند میباشند
نام آنها طیطوی خامند جفتی ازان بر کنار دریا نشیمن داشت چون وقت بیضه فراز آمده ماده گفت
برای بیضه نهادن جای باید طلبید که بفراغت خاطر توان گذرانید نرگفت همین جا که هستیم جای
دلکش است بیضه باید نهاد ماده گفت اگر دریا موجی برآرد و بچگان ما را در رباید آنرا چه چاره کنیم
نرگفت گمان نمی برم که وکیل دریا این دلیری تواند کرد و اینچنین بیجرمتی بمن کند چاره او توان کرد
ماده گفت از اندازه گلیم خود پا بیرون کردن لایق نیست تو بکدام قوت از وکیل انتقام ستانی
ازین اندیشه بگذر و جای ایمن که توان بود پیدا کن و از نصیحت من سر مپیچ که هر که نصیحت دلسوز
ماران نشنود بدو آن رسد که بلشک پشت رسید طیطوی نرگفت چگونه بوده است آن حکایت
ماده گفت آورده اند که در آبگیری دو بط و سنگ پشتی خانه داشتند و کار ایشان از همسایگی بدوستی رسیده بود
و بدیدار یکدیگر خوش میگذرانیدند ناگاه حادثه پدید آمد و در آب که سرمایه زندگانی ایشان بود نقصانی
کلی ظاهر شد بطان را غیر از سفر چاره نبود پس با دل پر غم نزد یک سنگ پشت آمدند در سم
وداع در میان نهادند سنگ پشت غم جدائی را دانسته نالیدن گرفت و گفت مرا طاقت
وداع نیست و بار جدائی نمیتوانم کشید بطان جواب دادند که ما را نیز جگر از خار دوری ریش است
لیکن محنت بی آبی را چاره نیست سنگ پشت گفت ای یاران مباد اکه زیان بی آبی مرا
آسیب ساند حق آشنائی های قدیم و دوستیهای دیرینه نگاهداشته مرا با خود ببرید و در محنت آباد

فدای کار پادشاه کردن بهبود عالم است چه سلامتی ذات پادشاه باعث امنیت اقلیمها
تواند شد دیگر شکستن عهد را چاره توان گفت که عهد شکنی و بیوفائی کسی نسبت نتواند کرد و از تنگی روزی
هم خلاص یافته باشم شتر سر در پیش افگند و زاغ باز آمد و سرگذشت را با یاران کرده گفت اکنون چاره
آنست که همه نزدیک شتر رویم و ذکر سنگی شیر و رنجی که بدو رسیده بیان کنم و گویم که ما در پناه دولت
و سایه حشمت حضرت پادشاه بخیر گذرانیده ام امروز که حادثه رو داده است میخواهم که جان خود را
فدا کنم و هر یک بگویند که امروز ملک چاشت را از ما ساز و دیگران عیب او را باز گویند شاید باین
تقریب کشتن شتر مقرر شود پس همین طریق که گذشت پیش شیر رفتند اول زاغ زبان بکشاد که
راحت ما به صحت ذات ملک وابسته است اکنون که ضرورتی پیش آمده است ملک را از گوشت
من سد رمقی حاصل میتواند شد التفات نموده مرا بکار برد دیگران گفتند از خوردن تو چه فائده
باز گوشت تو چه سیری تواند بود زاغ گفت که این سخن بشنید سر در پیش افگند و شغال سخن آغاز کرد که
من بزبان دراز در سایه دولت روزافزون از حوادث روزگار ایمن بوده ایم امروز که ملک را
کار پیش آمده است میخواهم که بخت من مددگاری کند و مرا طعمه خود ساخته از اندیشه چاشت فارغ گردد
و دیگران جواب دادند که آنچه گفتی از حق گذاری و هواداری بود اما گوشت تو بوئناک و زیانکار بخوردن
آن رنج ملک زیاده شود و شغال خاموش شد و گرگ پیش آمده گفت آرزومندم که ملک خندان
خندان گوشت مرا در بین و دندان جای ساز و یاران گفتند این سخن از اخلاص گفتی اما گوشت تو
بیماری خناق آرد و در ان خطر جان باشد گرگ قدم باز پس نهاد شتر چون روش سخن کردن ملازمان
شیر دریافت پیش آمده و حادثه آغاز کرده گفت که من برداشته این دریم و تربیت یافته این دولت
اگر لایق مبلغ باشم بجان مضائقه نیست دیگران که دام فریب گسترده بودند بگفتند رحمت باد بر تو که سخن از
درستی عقیده میگوئی فی الواقع گوشت تو خوشگوار و با مزاج ملک سازگار است آفرین بر همت تو باد
که دلی نعمت را بجان مضائقه نکردی و بدین معامله نام نیکوئی گذاشتی پس همه یکبار قصد شتر کردند
و آن مسکین دم نزد تا آنکه او را پاره پاره کردند و شیر را گرسنگی غالب شده بود نه قوت منع داشت نه قدرت
کشتن شتر به گفت این داستان برای آن آوردم تا بدانی که مکر و فریب اهل غرض خصوص که در ان
اتفاق نمایند بی اثر نخواهد بود دمنه گفت چاره این هیچ اندیشیده ام شتربه گفت اندیشه من در نیکاردست

ازین غریب نوازی دل شاد شد و کمر بندگی استوار بست و زمانی دراز دران بیشه بسر
می برد فربه و دلخوش میبود روزی شیر بشکار برآمده بود پیل مست با او دوچار شد و جنگی هولناک
درمیان افتاد شیر زخمی شده به بیشه باز آمد و از درد جراحت ها در گوشه نشست گرگ و زاغ
و شغال که بطفیل او از خوان احسان طعمه یافتندی بی برگ و نوا ماندند از انجا که مهربانی در
ذات بزرگان باشد و از دیدن رنج و ملال ملازمان آزرده خاطر میشود چون شیر آنها را بسامان
یافت بر دلش گران آمد و گفت رنج شما بر من از محنت من دشوار است که اگر درین نزدیکی شکاری
پیدا شود خبر بکنند ما بهر حال که باشد بیرون آیم و کار شما ساخته گردانم ایشان از خدمت شیر بیرون
آمده بگوشه رفتند و با یکدیگر گفتند که از بودن شتر درین بیشه فایده نیست و نه ملک را ازو منفعتی تو ما را
با او الفتی باید که شیر را بران آرم که او را بکشد و دو سه روز ملک را از طلب طعمه فراغتی پدید آید و ما را
نیز بهره رسد شغال گفت پیرامن این خیال مگردید که شیر او را امان داده است و بخدمت خویش
آورده و هر ملک را بر عهد شکنی کوشش نماید و در کشتن امان داده دلیر گردد خیانت در دولتخواهی
کرده باشد و خاین بهمه حال مردود است و خدا و خلق ازو ناخشنود زاغ گفت اگر جمله دران اندیشید
شیر را از عهده این بیرون آورید و مهم خود را صورت داده باشید پس گفت شما باشید تا من بروم
و باز آیم زاغ پیش شتر رفت و بایستاد شتر پرسید که هیچ شکار را نشان کردید زاغ گفت ای
ملک هیچ پدرام را چشم از گرسنگی کار نمیکند و قوت جنبش هم نمانده است لیکن چیزی بخاطر
رسیده است اگر پسند ملک افتد همه را فایده رفاهیت خواهد شد شیر گفت بگو تا ملاحظه نموده آنچه
مناسب دولت باشد بازگویم زاغ گفت این شتر درمیان ما بیگانه است و فایده ازو نمی آید
صید لیست در دست آمده و شکار لیست بدام افتاده شیر در خشم شد و گفت خاک بر سر مصاحبان
و نزدیکان زمان که جز شیوهٔ نفاق کاری ندارند و آئین جوانمردی و مهربانی در نهاد ایشان نیست
نمیدانی ای زاغ بخبر دگر من او را امان داده آورده ام شکستن عهد و بر نهاد داده خود بد اندیشیدن
در کدام دین و مذهب است زاغ گفت اگرچه این را میدانستم لیکن در انچه نزد خرد بهتر باشد کوشیدن
خیر اندیشیدن است بنابران انچنین عرض کردم چه خردمندان گفته اند که یک نفس را فدای اهل خانه
توان کرد و خانه داری را فدای یک قبیله میتوان ساخت و قبیله را فدای شهری و شهری را

چاه آورد اما بخود اندیشید که اگرچه بوی آن طعمه دماغ آزرد را معطر سازد اما بوی بلا بمشام دور اندیشی نیز میرسد اگرچه میتواند که جانوری مرده باشد آن نیز میتواند بود که در زیر او دامی نهاده باشند وخردمندی کار که احتمال زیان داشته باشد نمیکنند آخر بدستیاری دور اندیشی از سر آن گذشت وجان بسلامت برد و درین میان پلنگی گرسنه از بالای کوه در آمد ببوی آن مردار بی اختیار خود را در ان چاه افگند صیاد چون آواز دام و افتادن جانور در چاه شنید بی آنکه اندیشه نماند از غایت حرص خود را از پی آن در انداخت و پلنگ بخیال آنکه او را از خوردن مردار منع خواهد آمد برجست و شکم او را بدرید و صیاد حریص از شنوی آواز دام فنا افتاد و روباه قانع از هلاکت خلاصی یافت و منه گفت این داستان را فائده آنست که معلوم شود که زیاده طلبی آزادرا بنده و بندهٔ سر افگنده دارد شتر به گفت من غلط کردم که اول ملازمت شیر اختیار کردم و ندانستم که او قدر خدمت نداند و دانایان گفته اند صحبت ناقصی که قدر نیکو خدمتی نداند بآن کسی ماند که بامید محصول تخم در زمین شور پراگنده کند بادر گوش کر باد زاو خبر غم و شادی بگوید یا بروی آب روان سخنان خوب نویسد و منه گفت ازین سخن بگذر و چارهٔ کار خویش پیش گیر شتر به گفت چه چاره انگیزم و چه حیله پیش آرم گرفتم که شیر در حق من جز نیکی نمیدانست از دیگران او در هلاک من می کوشند نتیجه کار ان بیباک هرگاه اتفاق نموده در هلاک یکی بجد شوند هرچند که حاکم خیر اندیش باشد او را از جای برده بر هلاک او میل سازند و هر آینه او را از پای برانداز ند چنانچه گرگ و زاغ و شغال قصد شتر کردند و بمراد خود رسیدند و منه گفت چگونه بوده است آن حکایت شتر به گفت آورده اند که زاغ سیه چشم و گرگ تیز چنگ و شغال پیر بکر در خدمت شیری بودند و بیشهٔ شیر نزدیک گذرگاه واقع شده بود شتر بازرگانی دران نزدیکی از ناتوانی مانده بود و پس از زمانی بقدر قوت گرفته هر طرف بطلب چرا میگشت گذرش بران بیشه افتاد و چون نزدیک شیر آمد از نیازمندی و بندگی چاره ندید شیر او را دلاسا کرد و از و احوال پرسید و از آنکه چه در سر دارد و بچه آرزو آمده پرسش سوال کرد شتر گفت تا در ملازمت نیامده بودم باختیار خود داشتم و برای چرا به هر طرف میگشتم الحال که بخدمت مشرف شدم اختیار ندارم انچه ملک فرماید دران اوقات گذرانم شیر گفت اگر میخواهی که در ملازمت من باشی آسوده خاطر باش کاز هیچ رهگذر گزندی تبو نخواهد رسید شتر

است بسبب بدگوئی دشمنان است و نه از بی نیاز شدن شیر از هنرمندی تو هنرهای تو
او را برین کار دارد من مزاج این شیر را نیکو شناسم از فرمانروایان راست کردار حق دوست
نیست بلکه همواره کار او بیوفائی و مکر اندوزی است آغاز آشنائی او شربت شادکامی بخشد
و آخر حدیثش تلخی مرگ آرد کار او فریب سازی و جان گدازی است تو او را نیک نشناخته
اوباری را ماند که برون او برگهای گوناگون آراسته باشد و درونش بزهرهای هلاهل آگنده
که هیچ تریاک از و سود ندارد شنزبه گفت چون لذت نوش دریافته ام الحال نوبت زخم نیش پیش
آمده است و بحقیقت اجل گریبان مرا گرفته بدین پیشه آورده وگرنه من کی لایق صحبت شیر بودم
شخصی که از قدیم بازور من و در قوم من طامع باشد و من طعمه او آماده باشم بایستی که بهزار
تلاش مرا بجانب خود نتوانستی کشید و بصد هزار بند و حیله در خدمت او نتوانستی افگند اما تقدیر الهی
و سخن آرائی تو ای دمنه مرا درین گرداب بلا انداخته است که تدبیر و چاره آن ندارم و چون
عاقبت اندیشی نکردم سزای منست که این را می بینم و بسبب طمع خام و سودای تباه برای
خود چنین آتشی افروخته ام و هنوز دودی پیش نرسیده که از تف اندوه و تعب ملال سوخته ام
هر که از دنیا باندکی قانع نشود و در فراهم آوردن بسیار فضولی نماید یکسی ماند که بکوه الماس رسد
و هر ساعت نظرش بر پارچه بزرگ برافتد و خیال بسیاری بهای آن بسته پیشتر رود تا بجائی رسد
که مطلوب بدست افتد اما بدرگشتن صورت نبندد و چه ریزه های الماس پای او را تراشیده
و دران فرو رفته ازان حال بیخبر باشد ناچار بحسرت تمام دران هلاک شود و در کام دد ان متعاقب
کند دمنه گفت این سخن راست گفتی گردنی که بزنجیر آز بسته شود به تیغ پشیمانی بریده گردد و
سری که سودای زیاده طلبی در وجای گرفت سرانجام او خواری باشد چنانکه آن صیاد طمع گرفتن
روباه داشت و سر پنجه بلنگ دمار از نهاد او برآورد شنزبه گفت چگونه بوده است آن حکایت دمنه
گفت صیادی روزی در صحرا میگذشت روباهی دید بغایت خوش آیند صیاد را موی او
بسیار خوش آمد به بهای گران او را فروخته انگاشت و در پی روباه شده و جای سوراخ او
دانست نزدیک سوراخ در گذرگاه چاه کند بدو بخس و خاشاک پوشید و مرداری بالای
آن گذاشت و خود در کمین نشست روباه را بوی آن از سوراخ کشان کشان بر سر

الهی مخالف آن نباشد و سرنوشت را نه چاره و دستگیر شود و نه حیله نفع رساند چون آفریدگار خواهد که کار من بظهور آید دیدهٔ بینش خردمندان را کور گرداند مگر تو قصهٔ دهقان و بلبل نشنیدهٔ و گفتگوی که میان ایشان گذشته بتو نرسیده است دمنه گفت چگونه بوده است آن حکایت شتربه گفت آورده اند که دهقانی باغی داشت خوش و خرم فرد گلستانی چو گلزار جوانی ✤ گلستانرا ز آب زندگانی ✤ هر یک گوشه چمنش گلبنی بود تازه از نهال کامرانی و سرافراز تر از شاخ درخت شادمانی هر صباح بروی گل رنگین لبشگفتی و با غبان بآن گل عنای عشقبازی نمودی روزی بتماشای گل آمده بود بلبلی دید نالان روی بر صفحهٔ گل نهاده می نالید و اوراق زرنگار گل بمنقار تیز از یکدیگر می کسیخت باغبان پریشانی حال گل دیده شکیبای از دست داد و از دیدن این خارخاری از بلبل در سینهٔ دهقان پدید آمد دام فریبی در راه او نهاد و او را اسیر دانه حیله ساخت و در تنگنای قفص بند کرد بلبل بیدل طوطی وار زبان بر کشاد گفت ای عزیز من آزرده خاطر را برای چه حبس کرده اگر نغمه سرائی من ترا بدین آورده است خود آشیان من در بوستان تست و اگر چیزی دیگر بخاطر رسیده باشد از آن آگاهی ده تا پای در دامن صبر کشیده خموشی گزینم دهقان گفت هیچ میدانی که با روزگار من چه کرده و بر سر گل که سرمایهٔ زندگانی من بود چه آورده و مرا از دور او چه طور آزردهٔ سزای این کردار بدین توانی بود که تو نیز از یار و دیار خود دور مانده در گوشهٔ زندان بزاری بسر بری بلبل گفت ازین سخن درگذر مرا خلاص کن که بداندیش من بدین مقدار گناه که گلی را پریشان کردم در زندان قفص گرفتار شده ام تو که دلی را پریشان میسازی حال تو چگونه خواهد بود این سخن بر دل دهقان کارگر آمده بلبل را آزاد کرد بلبل زبان شکرگذاری گشاده گفت چون با من نیکوئی کردی سزا آنست نیکوئی باید کرد بدانکه در زیر همان درخت که ایستاده آفتابه است پر زر بردار و بکار خود خرج کن دهقان آنجا را کافت سخن بلبل را درست یافت گفت ای بلبل عجب که آفتابه زر زیر زمین می بینی و دام بر بر خاک ندیدی بلبل گفت تو ندانسته که چون قضای الهی رسد نه دیدهٔ دانش را روشنائی ماند و نه تدبیر خرد نفع رساند شتربه گفت این داستان برای آن آوردم تا معلوم شود که حریف قضا و قدر نیستم جز آنکه سر تسلیم بر حکم الهی نهم چاره ندارم دمنه گفت ای شتربه انچه مرا بیقین معلوم شده است که انچه شیر برای تو خیال کرد

ایشان گر بخیه بام بیام می پری دگوشه بگوشه میروی **بیت** حق نمک نمی شناسی ÷
واز منعم خویش می هراسی ÷ من با آنکه جانور وحشی ام اگر دو سه روزی از دست ایشان
طعمه خورم حق آنرا نگاه دارم هر وقت که خواهند برای ایشان شکار کنم و بایشان دهم و هر چند
دور رفته باشم بمجرد آوازی که شنوم پرواز کنان باز آیم ماکیان گفت راست میگوئی باز آمدن
تو دگر پختن من از انست که تو هرگز بازی را بر سیخ کباب ندیده و من بسیار مرغ خانگی را بر بالان
دیده ام اگر تو این را معاینه میکردی هرگز بگرد ایشان نگشتی اگر بام بیام میگریزم تو کود بکوه میگریزی
این داستان برای آن آوردم تا بدانی که آن جماعت که نزدیکی ملوک می طلبند از سیاست ایشان
خبر ندارند دمنه گفت شیر بجلال خود است نه بمستی دنیا بر سر دارد نه خود پرستی جاه در دل یکبار
هنرها و نیک خدمتهای تر از فراموش کند و از تو بی نیاز شود چه سلاطین هنرمندان را همه وقت
میخواهند شتربه گفت شاید هنر من سبب آزار من شود و چرا سپ تیز تگ را هنر دوی در رنج افتاده
و درخت میوه دار را بسبب میوه سر و شاخ شکسته شود و هزار دستان از خوش آوازی در
قفس گرفتار است و خوبی دم طاؤس را پر کنده و بال بر بسته دارد **قطعه** وبال من آمد
همه دانش من ÷ چو روباه راموی و طاؤس را پر ÷ هنر عیب من بود ورنه سرم را ÷ نه از خانه
هل از گهر بودی افسر ÷ و هر اینه بی هنران از هنرمندان بیشتر اند و میان ایشان دشمنی قدیم است همواره
کارهای نیک اهل هنر را بصورت بد وا می نمایند و راستهای هنرپیشه را بنا راستی فرود آورده هنر را که
بهترین دستاویز است برای فراهم آوردن دولت وسیله بیدولتی و بدبختی سازند و کار بدگهران بی هنران است
که خردمندان با هنر و خوار و زبون باشند تا بازار بی هنران کساد نپذیرد **فرد** آنکه ندارد دل رحمت پذیرد ÷ تهمت پشمینه نهد جبه
دمنه گفت اگر سگالان این قصد کرده باشند آخر کار چه شود شتربه گفت اگر سر نوشت موافق آن
نیست هیچ زیان نیاید و همه کوشش آن تباه گردد و اگر تقدیر یاتد بیر آنها موافقت دارد مرا
در دفع آن سعی بیهوده نباید کرد دمنه گفت مرد خردمند در همه وقت باید که فکر دور اندیش را
پیش نهاد روزگار خویش سازد و هرگز کار بار را بر تقدیر گذاشته خود بیکار نشیند و در کاهلی بر روزگار خود
نگشاید هیچ جا نشنیدی که هر که بنای کار خود را بر تدبیر خرد گذاشت او بر مقصود ظفر نیافته باشد شتربه
گفت خرد وقتی بکار آید که قضا بخلاف آن نرفته باشد و تدبیر آن زمان سود مند آید که تقدیر

و مستحق را بی سبب از پا انداخته از نظامی انداز اشتر به گفت غبار خاطر شاه بی سبب است
هیچ دست آویزی در خلاص ندارم لیکن بسیار دور میدانم که افترای مردم در حق من گوش
کند یا بی سببی بمن آزار رساند چه همواره در پی جوئی و دولتخواهی او کوشش داشته ام مگر آنکه
آنچه بتدبیر ملکی و خیراندیشی او بر خلاف رای سخن گفته ام شاید آن را در دل گرفته بی حرمتی خیال
کرده باشد یا آنکه آنچه در دولتخواهی او سخن کرده ام در حضور مردم نبوده است هرگز در عرض
سخن آداب بادشاهی را از دست نداده ام ای دمنه این را چون خیال توان کرد که نصیحت
دولتخواهانه سبب کلفت شود و خدمت مخلصانه باعث عداوت گردد مگر آنکه او را دوستی دنیا از جای
برده باشد و بادهٔ جاه هوش او را ربوده چه تجربه معلوم شده است که مستان دنیا دولتخواهان
حق گوی را خوار و نزار دارند و نا راستان خوش آمدگو را به نزدیکی خود مخصوص ساخته محرم راز
گردانند و ازینجاست که دانایان آزموده کار گفته اند در قعر دریا بکام نهنگ غوطه خوردن و از لب
مار دم بریده زهر مکیدن بهتر است از نزدیکی بادشاهان چه امیدواری فراغت و امنیت دران
بیشتر است و بعضی بادشاهان را با آتش تشبیه کرده اند که اگرچه پرتوی عنایت ایشان گاه باشد یک
امیدواران را روشن میسازد ولیکن شعله سیاست ایشان نیز خرمن بیگانه سوزد گیهای خدمتگاران
میسوزد و خردکار شناس برانست که هرکه با آتش نزدیکتر زبان او بیشتر سوزد اما جمعی از دور تماشای
نور آتش میکنند و از سوختن خبری ندارند در نزدیکی بادشاهان گمان فائده کرده اند و در حقیقت
نه چنان است چه اگر سیاست سلطانی را دانند در ایشان روشن گردد که هزار ساله عنایت
و یک ساعت سیاست برابر نیست و گفتگوی باز با مرغ خانگی بدانچه میگویم دلیلیست روشن
دمنه پرسید چگونه بوده است آن حکایت شتربه گفت وقتی باز شکاری با مرغ خانگی
جنگ آغاز کرده میگفت که تو بیوفائی و بدعهدی و با آنکه با اتفاق جانداران بیوفا را از اخلاق
ناپسندیده است جوانمردی و خردمندی نیز میخواهند که گرد بیوفائی بر دامن احوال نه نشیند
مرغ خانگی جواب داد که از من چه بیوفائی دیده و کدام بدعهدی از من شده است باز گفت
نشان بیوفائی تو آنست با اینهمه آدمیان درباره تو مهربانی نمایند و آب دانه تو از خوان احسان
ایشان است و بدولت ایشان توشه و گوشه داری هرگاه بگرفتن تو میل کنند از پیش

ای دمنه محال می نماید که شیر با من بدی کند و پای از نیکو خدمتی ها نلغزیده و دل من از
درستی عقده نکبیده است این چه سخن است که میگوئی دمنه گفت انچه مرا الیقین شده بود تو گفتم
و انچه در آشنائیها و دوستی ها ضرور بود بجا آوردم **بیت** من انچه شرط بلاغست با تو میگویم +
تو خواه از سخنم پند گیر خواه ملال + شنزبه گفت ای دمنه تو انچه شرط نصیحت بود بجا آوردی و
ترا درین سخن دروغ گو نمیدانم لیکن درین اندیشه مندام که هر زه گوئی در لباس معتمدان
در آمده ترا که دوست منی آزرده خاطر کرده باشد دمنه گفت که این احتمال که تو بخاطر راه دادی
از دور اندیشی تو چه دور باشد لیکن یقین بدان که من نیز در تحقیق این کوشش فراوان بجا آورده ام
سخن همانست که من گفته ام شنزبه گفت شیر اگرچه با او پیش من دوست نواز و دشمن گداز است
لیکن او را مشغله بسیار است همه چیز خود نمیتواند رسید و نیک اندیش است و همه را نیک اندیش
خیال کرده باندک چاپلوسی که نمایند آنرا از اخلاص و اندیشه بنا بران جمعی از فرومایگان خسیس در خدمت ملک راه
یافته اند بمکر و حیلت بنائی خود را از دولتخواهان دانسته از واسطه این بی دولتان از ناتوان مبینی در افترا
و بهتان دلیر شده در خیانت و دراز دستی ما بر گشته اند چه دور باشد که سخن راست را صورت دروغ پوشانده
میگفته باشند و خاطر اشرف شیر را از من گردانده چه این فرومایگان بازاری سخنی چند در حق
امثال خود که بنا راستی و نادرستی مشهور اند گفته راست گو بر آمده اند دور نباشد اگر سخنی از من
افتاده باشد دلتخواهان درگاه نسبت کنند در دل شیر جای گیرد و ایشان را حق گذار اندیشد چنانچه
آن بطرا پیش آمده بود دمنه پرسید چگونه بوده است آن **حکایت** شنزبه گفت آورده اند
که بر لب آبگیری بطی خانه داشت هر روز ماهی میگرفت و بآن زندگانی میکرد روزی بجای
رفته بود و شب انگاه بخانه رسید و روشنائی ماه را در آب ماهی پنداشت و قصد میکرد دیگر
هیچ نمی یافت چون بارها او را بیازمود فروگذاشت دیگر روز هرگاه که ماهی دیدی گمان
بردی که همان روشنائی ماه است و قصد آن نکردی و گفتی آزموده را چه آزمایم و نتیجه تجربه
آن بود که پیوسته گرسنه بودی و بی برگ و نوا روزگار گذراندی اگر شیر را از من چیزی شنوانده اند
و از من بدگمان شده است پیشش همان تجربه دیگران خواهد بود دمنه گفت شاید که آزردگی خاطر
شیر باین واسطه باشد که عادت سلاطین است که کسی را که بی استحقاق بزرگ مرتبه میسازند

عرض باشد بعرض رسانم شیر رخصت داد دمنه چون اندوه زده و معصیت کرده نزدیک
شتربه رفت وچنانچه آئین فرومایگان است نیاز مندی بجا آورد شتربه چنانچه رسم کامران
است او را پرسید و بحال او التفات نموده گفت ای دمنه روزها میگذرد که ترا نمی بینیم دمنه
گفت اگر بصورت از شرف آستان محروم بوده ام اما در گوشه خلوت بجان و دل همواره از دعاگوی
تو غافل نبوده ام و تا روزگار باشد چنین خواهد بود گاو گفت سبب گوشه نشینی چه بود دمنه گفت
تا چند خود را در بند فرمان دیگری باید داشت و در بیم و خطر روزگار گزرانید و بر جان و تن خود لرزان
بوده پس چرا گوشه کاشانه نگزیند و در خلوت بر روی آشنا و بیگانه نه بندد **بیت** از فتنهٔ این
زمانه شور انگیز + برخیز بهر جا که توانی بگریز + ور پای گریختن نداری باری + دستی زن و در امن
خلوت آویز + گاو گفت ای دمنه ازین مجمل گوئی باز آئی و سخن روشن تر باز نمائی دمنه گفت
شش چیز بی شش چیز کمتر یافته نشود تا کی دنیا بی مستی و غرور و پیروی هوا هوس بی محنت
و صحبت زنان بی رسوائی و بد سرانجامی و صحبت حسینان بی خواری و طمع از ناکسان پست
همتان بی پشیمانی و ملازمت سلطان بی آفت زدگی و تهمت ناکی شتربه گفت سخن تو بایدان
میدهد که از شیر آزرده خاطر باشی و آزاری بتو رسیده باشد دمنه گفت من این سخن برای خود
نمیگویم و از جهت خویش اندوه ناک نیستم بلکه رابطه دوستی تو مرا درین محنت دارد و این اندوه
من برای تست تو میدانی نیکوخدمتهای مرا درباره خود و پیمانی که در اول بار که مرا شیر بآورد
تو فرستاده بود بسته ام میخواهم که بوفا گراید و از من عهد شکنی نشود و من چاره ندارم که هر چه بدانم
بتو رسانم شتربه بر خود لرزید و گفت ای دوست مهربان زود تر از حقیقت حال خبردار ساز
دمنه گفت از معتمدی شنیده ام که شیر بر زبان خود رانده است که شتربه بسیار فربه شده است
با وجود او بدین درگاه احتیاجی هم نیست بودن و نابودن برابر است همان بهتر که یک روز
رابطهٔ خاص خود و سیلان عام از بدن او ساخته شود چون این سخن شنیدم مضطرب و بیقرار
از گوشه خود برآمدم تا شرط وفاداری بجا آورده باشم حالا صلاح کار در آنست که تدبیری
اندیشی و بر وی روی بچاره سازی و کار پردازی آری مگر بحیله ازین گرداب بلا ک خلاص
یابی شتربه چون سخن دمنه شنید و لطف بادشاهی و حسن اخلاص خود را نیک ملاحظه کرد گفت

چاشت باید برای او شامی آماده گرداند شیر گفت در این کار چه می اندیشی جواب داد که خون خورده
در دندان جا گرفت از درد خلاص نشود مگر بکندن و ملعامی که سرمایهٔ زندگانیست چون معده در بدن را
جز برون آوردن چاره نباشد دشمن را که بدار ادل بدست نتوان آورد جز ازان که او را مسافر
راه عدم سازند چاره نیست شیر گفت در آئین جوانمردی نباشد که قصد او کنم لیکن دیدن او مرا
دیگر خوش نمی آید میخواهم که کسی نزدیک او فرستم و آنحال را بگویم و او را رخصت کنم تا از ولایت
من برآید هر جا که خواهد برود دمنه اندیشید که اگر سخن بر شتربه ظاهر کند در حال او بسخنان راست
دلاویز تهمت زدگی خود را خاطر نشان کند و در روغ و مکر من ظاهر شود گفت ای ملک این
سخن را با و در میان آوردن از دور اندیشی دور است سخن تا گفته نشده است میتوان
کاری کرد و سخن از دهان و تیر از کمان برون آمده به آن بدست آید و نه آن شبیهست و مثل
آنست که هر چه بر زبان آید زیان آید ای ملک اگر این سخن بشتربه رسد شاید که در ستیزه درآید و
چنگ آغاز کند ارباب دانش که دور اندیشی دارند هرگز گناه ظاهر را بسیاست پنهان نکنند
و جرم پوشیده را بجزای آشکارا نسازند صلاح آنست که گناه پنهان او را بسزای پنهانی پاداش
نمائی شیر گفت بمجرد گمان نزدیکان خود را از نظر انداختن و قصد جان انسان کردن پیشه بزرگان
خودزدن باشد و بیکبارگی از عقل و مروت دور شدن دمنه گفت هیچ گواهی فرمانروایان را از
فراست ایشان نیست چون آن کافر نعمت بملازمت آید در روی او نظر نیک اندازند که
بد درونی او از صورت ناخوش او هویدا خواهد شد رنگ خساره دوستان و دشمنان نهان
نمی ماند ای ملک اگر بینی که تغیر بسیار از وی ظاهر میشود و رنگ آمیزی که لازم فریب و مکر است ازو
پیداست و همواره از خود متوهم بود و پیش و پس می نگرد یقین بدان که آنچه من میگویم راست است
آن کافر نعمت جنگ را می سنجد و اسباب فریب را آماده میسازد شیر گفت نیکو گفتی اگر چنین باشد
گمان به یقین کشد دمنه چون دانست که سخن بشتربه اثر کرد و بدم فتنه انگیز او آتش خشم شیر
برافروخته خواهد شد خواست که گاو را بپیچد و او را نیز فریفته کرده در وسوسه اندازد تا آن نشان
از و ظاهر شود و خود را راست گوناماید با خود اندیشید که دیدن شتربه به فرمودهٔ شیر باید تا از گمان
بد دور باشم گفت ای ملک اگر فرمائی شتربه را بینیم و از مکر و خدعه او خبردار گردم تا چیزی که لایق

گذشته باشد که از بد اصلی شنزبه اندیشه ناک باید بود و سخن دولتخواهان وزیردستان هوا خواه گوش
باید نمود چه هر کس بسخن نصیحت گران که درشت و بی محابا گویند التفات نکنند عاقبت کار
او از ندامت و پشیمانی خالی نباشد چون بیماری که بگفته طبیب کار نکند بباید دانست که پیش بینی همه
لازم است و پادشاهان را لازم تر بهیچ وجه نشاید که ملک از عاقبت کار بی پروا باشد مهمات
مالی و ملکی را خوار دارد و هرگاه حادثه بزرگ افتد آئین خردمندی و دوربینی نگذارد چون فرصت چاره
نماید نزدیکان خود را اعتراض کند و حواله برانها نماید قطعه فکری که بکار خود ترا باید کرد ÷ بهر چه
بدیگری رها باید کرد ÷ وانگه بدین نوع خطائی کردی ÷ در گردن دیگران چرا باید کرد ÷ حق
پادشاه بر خدمتکاران آنست که انچه صلاح ملک باشد هر طوری که تواند رساند شیر گفت سخن
پس درشت گفتی و از اندازهٔ ادب پا بیرون نهادی لیکن سخن دولتخواهان بدرشتی رد نتوان کرد
شنزبه بر تقدیری که دشمن باشد پیداست که از وچه کار آید او طعمه من است و مادهٔ قوت او از نباتات است
و غذای من از گوشت چنانچه جاندار پرستیها غالب است همچنین هر کدام که غذای او ازین دو قسم
باشد بر دیگر غالب است من از وی آنقدر حساب نمیگیرم که اینهمه اندیشه باید کرد بیت کجا
تواند دیدن گوزن طلعت شیر ÷ چگونه آرد دیدن تذرو جرهٔ باز ÷ اگر کافر نعمتی کرده راه بیدولتی
پیش گیرد از من رو گردان شود سر زنش در کنار نهم قطعه تهی دست کو مایه داری کند ÷
چو لنگی که او پایه داری کند ÷ من آن صید را کرده ام سر بلند ÷ نشش باز در گردن آرم کمند ÷ دیگر
در بار عام بارها ستایش شنزبه کرده ام دیانت و اخلاص او را ستوده ام اگر در مقام آزردن
او شوم مرا مردم بر نادرستی سخن و نارستی رای نسبت کنند و من در دلها بی قدر شوم و منه گفت
ملک را فریفته نشاید بود بانکه او طعمه منست یا من بر او غلبه توانم کرد چه اگر او تنها شایسته این کار
نیست لیکن بمددگاری دیگران تواند که آتش فتنه برانگیزد یا بمکر و حیله نقش مخالفت بر روی کار آورد
و یک تن اگرچه زور و شوکت زیاده داشته باشد با بسیاری بر نیاید و من میدانم که در رندهای
بیشه را با خود یکجان و یکجهت کرده است و با اینهمه میدانم که این کار خود خواهد کرد و هرگز بدیگران
نخواهد فرمود عقل دوربین و رای صواب اندیش آنست که چون از دوستی نشان دشمنی بیند
و از خدمتکاری اندیشهٔ مهتری دریابد در ساعت بعلاج آن پردازد و پیش ازان که دشمن فرصت

این نیرنگ صاف باشد و صفحهٔ دلش از نقش این خیال پاکیزه آنرا اینقدر بدگوهر نمیدانم که باوجود
چندین عنایت که درباره او کرده ام او در مقام بدی شود و زیان من اندیشد و منه گفت ملک
او را نیازموده است اگرچه بمکر و حیله خود را بشاه راست نموده است اما از کج مزاج هرگز راستی
نیاید و بد اصل زشت سیرت بیهوده خوی پاکیزه خصلت نشود مگر بملک قصهٔ کژدم و سنگ پشت
نرسیده است شیر گفت چگونه بوده است آن حکایت دمنه گفت سنگ پشتی را با کژدمی
دوستی بود پیوسته با یکدیگر دم بیگانگی زدندی و طرح دوستی افگندندی وقتی چنان پیش آمد که هر دو از
وطن خود آمدند و باتفاق یکدیگر سفر اختیار کردند تا آرام گهی پیدا کنند و روزگار گزرانند ناگاه گذرشان
بر جوی آبی بزرگ افتاد کژدم اندوه ناک شده پیرامش افگند سنگ پشت گفت ای عزیز ترا چه شد
که گریبان حال بدست اندوه داده ای و دامن دل از نشاط برچیده ای کژدم گفت ای برادر اندیشه
گذشتن ازین آب مرا در گرداب حیرت افگنده است نه برگذشتن از آب توانم و نه تاب جدائی
تو دارم سنگ پشت گفت غم مخور که من ترا از آب گزرانیده بکنار رسانم و بر پشت خود گرفته سینه
بر آب افگنده روان شد در میان شناوری آوازی بگوش سنگ پشت رسید و کاوکاوی از
جنبش کژدم فهمیده تبرسید پرسید که این چه آواز است که می شنوم و این چه کار است که میکنی
کژدم جواب داد که سنان نیش خود را بر جوش وجود تو آزمایشی میکنم سنگ پشت برآشفت و گفت
ای بیمروت من جان خود را برای تو در غرقاب انداخته ام و بر پشتی کشتی من ازین آب میگذری
اگر شکر نمیکنی و در برابر آن نیکی بجا نمی آری سبب نیش زدن چیست با آنکه یقینست که ازین
آسیبی بمن نخواهد رسید کژدم گفت اگرچه بمن دوست توام و تو حق بر من داری لیکن چه کنم
که طبیعت نیش زدن دارم خواه زخم بر پشت دوست نرسد خواه بر سینهٔ دشمن سنگ پشت با خود
اندیشید که حکما گفته اند که نفس غیر جنس را پروردن آبروی خود بردن است و سررشتهٔ کار خود
گم کردن و آنچه دانایان گفته اند که بد اصل تا به ولی نعمت خود بدی نکند از دنیا نرود راست بوده است
پس سنگ پشت با او بسخن او عمل کرد و غوطه زد کژدم در گرداب افتاد و میگفت ای
یار عزیز چنین چرا کردی که مرا بیم هلاک است سنگ پشت گفت که طبع من مرا بدین داشته که
مرا هم این جنبش بی اختیار است با بدان نکوئی بد کردن لایق است و ازین افسانه بر خاطر ملک

دام آوردن شتافتند پنهان ازین خبردار شده دران آب با آتش حسرت همراه شد ندماهی که بجهد
از همه زیاده بود چون شب درآمد بسبک وی بکار برد و بی کلکش یاران از جانبی که آب
روان پیوسته بود بیرون رفت بامداد ان ماهگیران در رسیدند و هر دو جانب (یعنی از خلش) آبگیر را استوار گرفتند
آن نیم عاقل که با ندک عقل آراسته بود چون این حال دید پشیمانی بسیار خورد و گفت بایستی که من
چون آن ماهی دیگر پیش از حادثه فکر خلاص خود کردمی اکنون چون فرصت گریز نمانده هنگام مکر
و حیله است هر چند گفته اند که تدبیر کردن در وقت بلا بسیار فائده ندید اما با نهمه مرد عاقل را باید که
از دانش بهیچ وجه نومید نشود خویشتن را مرده ساخته بر روی آب افگند صیاد آنرا برداشت
و خیال کرد که مرده است او را بر روی صحرا انداخت او خویش را بجویه در جوی آب افگند و جان
بسلامت برد آن ماهی دیگر از دیدن ماهگیران حیران شده در چپ و راست میرفت و در فراز
و نشیب میدوید تا آخر گرفتار شد و منه گفت مقصود از آوردن این داستان آن بود که در کار
شتر به شتاب باید کرد و پیش از باد فتنه انگیختن او آتش حسرت در جان آن خاکسار باید زد شیر
گفت انچه گفتی معلوم شد اما گمان نبرم که شتر به خیانتی اندیشد و نا دولت خواهی نماید و منه
گفت انچه ملک میگوید از بلند همتی و درست نیتی میفرماید اما سفله و کم اصل را نکوئی کردن
او را به بدی رهنمونی کردن است نکوئی های ملک او را برین داشته است بیت هر کجا
داغ بایدت فرمود * چون تو مرهم نهی ندارد سود * بد گوهر تا وقتی بکمال و درست پیمان
باشد که بامید خود نرسیده باشد چون او را مقصود در کنار نهند از روی مرتبهای بلند شایستگی
آن نداشته باشد در راه ناراستی بسر برده فتنه و فساد بظهور آرد و خردمندان گفته اند
که روش خدمتگاران بد اصل که سفله و ناتوان بین باشند بر قاعده بیم و امید است چون از
ترس ایمن شوند سر چشمه دولتخواهی را تیره سازند و چون امیدشان برآید آتش کافر نعمتی
و فتنه انگیزی برافروزند پس باید که ملازمان سفله طبع را از نوازش و عنایات محروم نگرداند
که یکبارگی ناامید شوند و ترک ملازمت کرده بجانب دشمنان میل کنند و آنقدر هم اعتبار
نباید کرد و چندان اسباب مال نباید داد که خیالات ناملایم از ایشان سر زند بلکه همیشه در میان
امید و بیم روزگار گذراند شیر گفت ای دمنه بخاطر من چنان میرسد که آئینه حال شتر به از رنگ

دولتخواهی دیرانداشی از تو ندیده ام انچه میخواهی بگوی وهرچه بخاطر داری پنهان مدار دمنه گفت
درین کار دلیری برای آن کرده ام که من عقل ودانش ملک نیکو میدانم وطبع شاه را عیار
نقد سخن می شناسم لیکن چون شاه را مشغله بسیار است مبادا که سخن درمیان افتد وسر انجام
کار نارسیده درمیان مردم ظاهر گردد شاه گفت ازین اندیشه باز آی من سخن می شناسم واندازه
راز سربسته میدانم انچه بخاطر داری بازگوی که حکما فرموده اند هر که حق از بادشاه بپوشاند دلو انی
وبیماری از طبیب پنهان دارد واحتیاج خود را ببدوستان نگوید خیانت کرده باشد دمنه چون شیر را
بافسانه وافسون فریفته گردانید زبان بکشاد که شتربه را نجت برگشته است ودماغ پریشان شده
چه بامرای لشکر خلوت ها میکند وسخنان نادولتخواهی درمیان می آرد خلل بسیار درمیان مردم
می بینم ودرحیرتم که ملک در حق آن کافرنعمت آنهمه نکوئی بجا آرد واو اینچنین بدنیت باشد شیر گفت
ای دمنه نیک اندیشی این چه سخن است که میگوئی واین را چگونه دانستی دمنه گفت من خود
در نیکار جاسوسی کرده ام وپیروی نیک نموده قطع نظر ازین تحقیق که من کرده ام بلندی رتبه
وبزرگی بادشاهی یکی را از خدمتگاران در مال وجاه ونوکر برابر دارند هرچند که از وامری تاملایم
سرزده باشد او را زودتر ازان پایه فرود آرد واگر نه کار از دست برود شیر پرسید که تدبیر این کار
چگونه میکنی دمنه گفت چاره این کار بر دشمنی که در عقل بادشاه گذرد در خاطر ما خدمتگاران کجا
تواند رسید لیکن آنقدر میدانم که زودتر فکر این کار می باید کرد والا مهم بجای رسد که تدبیر بند پر نباشد
وگفته اند مردم سه گروه اند عاقل ونیم عاقل ونادان عاقل آنکه پیش از ظاهر شدن واقعه وروی نمودن
بلا اندیشه آن نموده چگونگی آنرا دانسته باشد وعلاج آن اندیشیده انچه دیگران در آخر گفتند او
کرده باشد ونیم عاقل آن باشد که چون بلا برسد وفتنه ظاهر گردد دل برجای داشته دهشت
بخود راه ندهد وبیا مردی عقل خود را از گرداب بلا بکنار امن رساند ونادان آنکسی که در وقت
پیش آمدن حادثه سراسیمه وپریشان حال گردد وراه تدبیر گم کرده سرگردان شود مناسب حال
این سه کس قصه ماهیست که در آبگیری افتاده بود شیر پرسید چگونه بوده است آن **حکایت**
دمنه گفت آورده اند که آبگیری بود متصل بچشمه ودو سه ماهی خانه دران داشتند وبگوشه قناعت
نموده زندگانی میگذرانیدند ناگاه دو سه ماهی گیر راگذر بران آبگیر افتاد از ماهیان آگاه شد برای

اگر گاو را هلاک توانی کرد چنانچه رنجی بشیر نرسد وجهی دارد و آنرا عذری میتوان نهاد و اگر انیکار بزبان
زدگی شیر هم نرسد زنهار گرد این کار نگردی که هیچ خردمند برای آسایش خویش رنج صاحب خود
نگزیند و هیچ عاقل برای سود خود زیان ولی نعمت خود نیندیشد دمنه گفت روا باشد که از من کاری
ظاهر شود که زیانی بشیر نرسد من در انداختن گاو کوشش مینمایم همه از برای دولتخواهی اوست
که او به بزرگی مست شده غم دولتخواهان نمیخورد و هواخواهان درگاه بخیال دور از پای می اندازد چون
سخن باینجا رسید کلیله از نصیحت باز آمد و بیاد خداوند مشغول شد و دمنه بی کار خود گرفته و همواره در
گوشه نشسته حیله می اندیشید و فریبی خیال میکرد و ببارگاه شیر رفتن ترک کرد و همواره از خشم خون جگر
خوردی و یکدم بی اندیشه نگرفتی تا روزی فرصت یافته در وقت مناسب خود را در
خلوت شیر افگند و با دل ریش سر در پیش شیر بالستاد و شیر از روی مهربانی پیش آمده با دنبوخدهای
او کرد و از و پرسید که روزها ست ترا ندیده ام امروز که آمدی نشان غمزدگی از روی تو ظاهر است
باعث نا آمدن چیست و سبب غمگین بودن چه دمنه گفت میخواهم پیشتر از انکه دنیا از من برود و من
از و کناره گیرا شم لیکن حق تو بر گردن خود دارم برای دولتخواهی تو از گوشه خود بر آمده ایم شیر
گفت انشاء الله خیر باشد دمنه گفت چون نیت بادشاه حق جوی است یقین که عاقبت
خیر خواهد بود شیر از انجا که دولتخواهی و دور اندیشی اورا میدانست ازین سخن از جای بشد
و گفت که چیزی ناملایم دولت باشد مگر بظهور آمده است که ترا چنین دل تنگ می بینم گفت آری
گفت باز گوی دمنه گفت آنرا خلوتی باید و وقتی لایق که تو ان بعرض رسانید شیر گفت ساعت
وقت است زود باز نمائی که مهمات ملکی تاخیر نمیباید اگر کار امروز بفردا افتد هزار آفت روی نماید
دمنه گفت ملک حق میفرماید لیکن هر سخنی که از شنیدن آن شنونده را بد آید خصوصا با دشاهان
را باید که بگفتن آن دلیری نکند و جز باندیشه تمام و فکر بسیار تقریر نباید نمود شیر گفت راست میگوئی
اما این جائیست که بر کاردانی و رسائی شنونده اعتماد نباشد و عقل و تمیز او بسیار نبود و نیز شنونده
حال گوینده معلوم نباشد که در مقام نصیحت و دولتخواهی است یا نه و بداند که خردمندی و دوربینی
او در چه اندازه است تو میدانی که از ملوک روزگار برای و دانش امتیاز دارم و در انچه بمن میرسد
کمال اندیشه بجای می آرم و بتحقیق میدانم و میدانی که ترا دولتخواه و نیک اندیش میدانم و غیر از

تا یک شکاری بهنگام چاشت در ملازمت تو آوریم شیربران راضی شد بهر روز ایشان قرعه
افگندی و نام هر کدام جانداری که برآمدی او را فرستادندی روزی بنام خرگوشی برآمد خرگوش
گفت اگر در فرستادن باندک تاخیر کنید شما را از ستم خونخوار باز رهانم چون بروانش او اعتماد داشتند
سخن او را قبول کردند تا وقت میعاد بگذشت و غضنفر شیر در خشم آمد از خشم دندان بر هم میسود
بعد از زمان دراز خرگوش نرم نرم بسوی وی برفت او را بسیار تنگدل یافت آتش گرسنگی او را
برباد نشانده واز عهد شکنی خشم آکود بود خرگوش آهسته آهسته پیش آمد واز روی نیاز سلام کرد
شیر پرسید از کجا می آئی و حال بزرگان این بیشه چیست و خلاف عهد برای چه کردند گفت ای
ملک ایشان بر عهد خود برقرار اند و بدستور مقرری خرگوشی بهر اهی من فرستاده بودند خواستم که بملازمت
برسانم و من هم بآستان بوسی می آمدیم ناگاه شیری در راه بما در رسید و آنرا از من کشیده گرفت و چند انکه
کوشش کردم و گفتم که این را برای ملک می برم سخن من گوش نکرد و گفت که این شکارگاه منست
و من فرمانروای این بیشه و چندان لاف و گذاف در میان آورد که نزدیک بود که مرا هم بگیرد من
از و گریخته بدرگاه ملک آمدم تا صورت حال عرض کنم شیر گرسنه را غیرت در جنبش آمد و گفت اے
خرگوش توانی که او را بمن نمائی تا داد دل تو بستانم و انتقام خود بکشم گفت چرا نتوانم نمود من
جای او را مخصوص دیده آمده ام چون نسبت بملک سخن بی ادبانه گفته اگر تو انستی کاسه سر او را پاره
ساختی اما امید دارم که او را بر او خود بچنگ تو نهم این بگفت و در پیش ایستاد شیر ساده دل بفریب او
از راه رفته پس او روان شد خرگوش شیر را بر سر چاهی بزرگ آورد که در آنش از بسیاری صفا چون
آئینه جلبی صورتهای درست نمودی و بی خطا یک یک صفت چهره بینندگان بر شمردی خرگوش
گفت ای ملک دشمن تباه کار درین چاه است و من از شکل هولناک او می ترسم اگر ملک مرا
در بر گیرد او را بنامیم شیر او را در بر گرفته بچاه فرو نگریست صورت خود و خرگوش را در آب دید پنداشت
که همان شیر است که روزی او را کشیده گرفته است خرگوش را بگذاشت و خود را در چاه انداخت
بدو سه غوطه رخت هستی بر بست و خرگوش بسلامت باز گشته آمد و نزدیکان جانور را از سر گذشت
آگاهی داد و جشن عام کرد خورد و بزرگ شادیها کردند و شکر الٰهی بجا آوردند و منه گفت این داستان
را برای آن آوردم تا بدانی که دشمن هر چند قوی باشد در وقت غفلت بر و دست توان یافت کلیلہ گفت

پسندیده بجا آورم با آنکه میدانم که بزرگان گفته اند **بیت** هر کرا بینی بعالم روزی خور میخورد دیگر
زخوان تست ناتش در زرخوان خویشتن + پس ترا منت زمهمان داشتن باید که او میخورد بر خوان احسان خویشتن
+ ولیکن چندان صبر کن که گوشه خود را جاروبی کنم وجهت مهمان بزرگ چیزی لایق حال بگسترم
خرگوش خیال کرد که افسون دم اورد باه گرفته تیر بکراو بر هدف خواهد رسید جواب داد که مهمان درویش
مشرب است از آرایش جای وخانه بی نیاز است اما چون خاطر تو میخواهد باکی نیست در کار باش
این سخن گفت وبرون آمد وسر گذشت را بگرگ درمیان نهاد بفریفته شدن فرده گانی داد اما روباه
از روی دور بینی پیش ازین درمیان خانهٔ خود چاهی کنده بود سرش باندک خس وخاشاک پوشیده
وراهی نهانی نیز داشت که وقت ضرورت از انجا بیرون توانستی رفت پس بسر راه نهانی آمده
آواز داد که ای مهمان گرامی قدم رنجه فرمای وبدر رفت خرگوش بشوق بسیار در گرگ به آرزوی
بیشمار بدان کلبهٔ تاریک در آمدند پای بر سر خاک نهادن همان بود ودر چاه فرو رفتن همان گرگ چنان
اندیشید که این همه کار خرگوش است در حال او را از هم بدرید وعالم را از ننگ وجود او باز رهانید کلیله
گفت من این قصه برای آن آوردم که فریب در کار مردم نتوان کرد تو خود را از فریب شنیدن بگذران
وبحال خود باش ودمنه گفت چنین است که تو میگوئی اما گاو بخود مغرور است واز دشمنی من غافل
اورا بتغلب اینجا پای توانم در آورد وتیر مکری که از کمان دوستی کشانید جایگیر آید نشنیده که خرگوش
براه دوستی آمده شیر را چگونه فریب داد وباوجود خورد در تدبیر هلاکت شیر افتاد کلیله پرسید چگونه بوده است
آن **حکایت** دمنه گفت آورده اند که در نزدیکی بغداد مرغزاری بود خوش آب وهوا در ان
زمین بواسطه دلپذیری هوا وبسیاری آب وفراخی نعمت جانور بسیاری روزگار در خوشی
میگذرانیدند ودر ان نزدیکی شیری تندخوی بود گاه گاه روی بدان بیچارگان نمودی وعیش
زندگانی برایشان تلخ گردانیدی روزی بزرگان ایشان فراهم آمده نزدیک شیر رفتند
وبندگی وفرمانبرداری خود را بزبان اخلاص ظاهر ساخته گفتند که ای ملک ما رعیت وحشم تو ایم تو هم
از رنج فراوان اندیشه را شکار توانی کرد یانه وما پیوسته از نهیب تو در کشاکش بلا ایم وتو نیز
بجست وجوی دیگر پوی محنت است اکنون اندیشه کرده ایم که ترا سبب فراغت گردد وما را باعث
امن راحت اگر چنانچه هر وقت ما را پریشان نسازی وعهدی که کنی برقرار داری

سر مار را کوفتند و پیرایه خود را اگر فتند و زاغ از بلا رستگاری یافت و منه گفت این قصه برای آن آوردم
تا بدانی که آنچه بحیله توان ساخت بزور سامان نتوان داد کلیله گفت گاو بعقل و تدبیر از تو زیاده است
اگر کار خود را از کجا بکجا آورد بمکر چنین کسی دست نتوان یافت چه هر جا بخانه بمکر کنی او بفکر بر بندد پیش
ازان که تو بر و شام کنی او بر تو چاشت کند مگر داستان آن خرگوش نشنیده که قصد گرفتاری
روباه کرده و خود گرفتار شد دمنه گفت چگونه بوده است آن حکایت کلیله گفت شنیده ام که
گرگی گرسنه ببوی طعمه میدوید خرگوشی درمیان سایهٔ خاشاک خفته و خواب غفلت از سر
او را گرفته بود گرگ آنرا غنیمت شگرف دانسته آهسته آهسته بجانب او قدم نهادن گرفت خرگوش
از نهیب دم و آشوب قدم حاضر شده برجست و خواست که بگریزد گرگ سر راه او گرفته بود خرگوش از بیم
برجای خشک شد و زاری کرده روی نیاز بر زمین مالید و گفت میدانم که آتش گرسنگی افروخته
شده است و من بدین بدن ناتوان از یک لقمه پیش نیستم از من چه آید و چه بندد و چه کشاید
درین نزدیکی روباهیست که از فرزونی فرهی راه نمی تواند رفت و از بسیاری گوشت جنبش
نمی تواند کرد اگر امیر قدم رنجه فرماید من او را به تدبیری که توانم بدست آورم تا امیر بدو ناشتائی
بکند و اگر خورسندی حاصل شود بهتر والا من گرفتارم جای نرفته ام گرگ بافسون وی فریفته
شد راه خانه روباه پیش گرفت و چون نزدیک بخانه روباه در آمد رسم سلام و دعا بجا آورد روباه
نیز بلوازم مهمانداری پرداخته پرسید که از کجای آئی و چه مهم داری خرگوش گفت زمانی دراز است
که شوق صحبت تو دارم و بواسطهٔ موانع روزگار محروم بودم تا آنکه بزرگواری که درین بیشه بفرمان روائی
سرافراز است آوازه گوشه نشینی تو شنیده و بنده حقیر را وسیله ساخته است تا دیدهٔ دل خود را
بجمال جهان آرای تو روشن سازد اگر فرصت ملاقات هست خوب و اگر وقت نیست روز دیگر
بیاید روباه در فریبندگی و نیرنگ سازی یگانهٔ روزگار بود از روش سخن کردن خرگوش مکر و
حیله خیال نمود با خود گفت که صلاح آنست که بطور او پیش آیم و هم از شر شبیخون ایشان در حلق ایشان
ریزم پس روباه خوش آمدی برکار کرد و گفت تا کمر خدمت مسافران برای آن بسته ام
و در گوشهٔ نامرادی خود بر روی جهانیان بسبب آن گشاده نا شاید باین بهانه بصحبت بزرگی
رسیده از سخنان خرد پسند او بهره مند شویم برو بیاید که در مهمانداری تقصیر نکنم و بخدمتگاری کوشم

دیگران کوشش رفتن کردندی و بر یک دیگر پیشدستی جستندی و خود بچشم عبرت در نمودند غفلت ایشان
می نگریست و زمان زمان بر حال زار اینها می گریست هر آئنه هر که بلابه دشمن فریفته شود و بخبث بدگوهر
اعتماد کند سزای وی این ست چون روزها بگذشت خرچنگ را هوای آن آبگیر در سر افتاد ماهی خوار
را آگاهی داد ماهی خوار این را از دولت بزرگ دانست که مراد دشمن از وی قوی تر نیست
بهتر آن که او را نیز بیاران او رسانم پس پیش آمد و خرچنگ را بر گردن گرفته روبخوابگاه
ماهیان نهاد خرچنگ زود ورستخوان ماهی ها دید که بسیار فراهم آمده بود دانست که حال چیست
با خود اندیشید که خردمند چون بیند که دشمن قصد جان وی کند اگر کوشش فرو گذارد در خون
خویش سعی کرده باشد و چون بکوشد حال وی از دو چیز بیرون نخواهد بود اگر فیروز آید نام
مردانگی بر صحیفهٔ روزگار بگذارد و اگر کاری پیش نرود باری به بی عزتی نام برنیارد پس خرچنگ خود را
بر گردن ماهی خوار افگند و حلق وی محکم فشردن گرفت ماهی خوار مردی ضعیف بود بادک فشردن
بیهوش شد از هوا بر خاک افتاد خرچنگ از گردنش فرو آمد و سر خویش گرفت و خود از نزدیک ماهیان
باقی مانده رسانید و عزا پرسی یاران غایب با مبارکبادی زندگانی حاضران جمع کرده از حال
خبر داد همگنان شادگشته هلاک ماهی خوار را عمر تازه حیات بی اندازه شمردند رباعی

دمی حیات پس از مردن چنان دشمن * گمان برم که ز صد ساله زندگانی به * بمرگ خصم شمامت نمیکنم لیکن *
دمی فراغ ز دشمن ز خسروانی به * شغال گفت این حکایت برای این آوردم تا بدانی ای زاغ
بسیار کس از راه نادانی بمکر خود هلاک شده اند اما من راهی بنمایم که سبب بقای تو و هلاک مار
باشد زاغ گفت از اشارت دوستان دانا نتوان گذشت و رای خردمندان را خلاف نتوان
کرد هرچه داری بگو شغال گفت بهتر آنست که در نیولا پرواز کنی و بر بام ها نظر افگنی هر جا پیرایه را بینی
که ربودن آن آسان باشد فرود آمده برداری هر آئنه مردم بگرفتن پیرایه در پی تو خواهند افتاد
باید که به نیروی هوا بر دشتی که از چشم مردمان پنهان نشوی پرواز کنی چون نزدیک مار رسی
پیرایه نزدیک مار افگنی تا آن مردم را نظر بر مار افتد هر آینه اول او را هلاک خواهند کرد پس از ان پیرایه
خواهند برد هشت زاغ بفرمودهٔ شغال روی آبادانی کرده زنی را دید پیرایه بگوشه بام افگنده خود بطهارت
مشغول گشت زاغ آنرا در ربوده بهمان دستور نزدیک مار انداخت مردمانی که از پی زاغ آمده بودند

توانند کرد فراهم بنیاوردم امروز قوت شکار ندارم وازروزی چاره نیست همان به که کار خودرا
بحیله نهم ودام فریبی بگسترم پس آه زنان وفالگنان برکنارهٔ آب نشست خرچنگ اورا ازدور
بدید پیش آمد ومهربانی آغاز نمود وگفت ای عزیز ترا غمناک می بینم سبب چیست جواب داد که
چگونه غمناک نباشم تو میدانی که سرمایهٔ زندگانی من آن بود که هر روز یکدو ماهی بقدر حاجت گرفتمی
وروزگار گذارندمی درماهیان زیاده نقصانی نمیشد واوقات گذر من نیز به پیرایه قناعت و
بخرسندی آراسته بود امروز دو ماهی گیر که ازین جا میگذشتند میگفتند که درین آبگیر ماهی بسیار است
فکر اینها باید کرد یکی گفت ورفلان آبگیر ماهی بسیار است اول کار ایشان پردازیم پس روزی چند
منزل کنیم اگر چنین باشد از جان شیرین دل باید گرفت وبر تلخی مرگ جان باید نهاد خرچنگ
اینخبر شنید درساعت بازگشته ماهیانرا اینخبر جانگاه چنانچه شنیده بود باز گفت جوش وخروش در
ایشان افتاد هرچند اندیشه درخود بیشتر میکردند چاره کار خود کمتر می یافتند آخر خرچنگ بماهیان گفت
که این خبر بغیر ضمانه ازو شنیدم واثر نیک اندیشی در و یافته ام بیائید باهم پیش او رویم وچاره کار
خود طلبیم باتفاق خرچنگ روی بماهی خوار نهادند وگفتند اینچنین خبری ازتو بما رسیده است وعنان
تدبیر از دست ما برفته حالا با تو در کار خود مشورت میکنیم خردمند اگرچه دشمن بود چون با او مشورت کنند باید
که شرط حق گفتن وراه آزادی نمودن لازم داند وشرط نصیحت فروگذارد وخاصه درکاری که نفع
آن بدو هم برسد چه تو خود میگوئی که زندگانی من باشما بازبسته است پس درکار ما چه می اندیشی
ماهی خوار جواب داد برابری باصیادان درراه نزاع با آنها صورت نبندد ومرا بجز این حیله
بخاطر نمیرسد که درین نزدیکی آبگیریست دلکش که جانوران را در انجا بدشواری گذر افتد آدمی او
تواند رسید اگر توانید به آنجا رفت تا آخر عمر بعیش وفراغت خواهید گذرانید ماهیان گفتند نیکو رائیست
لیکن بی یاری ورهنمونی تو صورت نمی بندد ماهی خوار گفت مرا انچه توانائی باشد درراه شما دریغ
ندارم لیکن راهیست خطرناک یکبارگی همه را رفتن دشوار وقت فرصت اندک مبادا درین کار
از شما شرمنده شویم همان بهتر که از من بگذرید ودر کار خود اندیشه دیگر پیش گیرید هرچند او سر میکشید
ماهیان زاری میکردند تا بمنت بسیار بران قرار داد که هر روز چند ماهی برداشته بدان آبگیر رساند
پس ماهی خوار هر صباح ماهی چند برد وبالای پشته که دران نزدیکی بود رفته بخوردی وچون باز آمدی

نیز پاره راه نرفته بود که پایش بسوراخی فرو رفت و بشکست و من از مستی هشیار شدم و باخود آمدم و گفتم که دیدی چه کردند و چه دیدند هشیار باش که نرامی نمایند هر که آن کند که نباید و آن مبند که نشاید از غفلت باز آمدم و در توفیق بر من کشاده شد کلیله گفت این قصه برای آن آوردم که از بداندیشی بگذری که مبادا تو بلای روی نماید که علاج آن نتوانی کرد چنانچه بزرگی فرموده است بد مکن که بد افتی و چه مکن که خود افتی دمنه گفت درین واقعه مظلوم نه ظالم و ستم کشتم نه ستمگار ستم رسیده اگر در صدد انتقام از ظالم باشد آنرا چه مکافات خواهد بود و اگر آزاری بازارنده او رسد بدان چه زیان نتیجه خواهد داد کلیله گفت گرفتم که بدین کار خللی بکار تو راه نیابد و باین اندیشه آزاری بتو نرسد چگونه در هلاک گاو سعی کنی که او راز و رازت تو بشیر و دوستان و یاران بسیار دمنه گفت در بسیاری زر و زور و انبوه دوستان نباید نگریست انچه بتدبیر و حیله توان ساخت بزور دست ندهد مگر تو نشنیده است که زاغی ماری را بچه حیله هلاک کرده است کلیله گفت چگونه بوده است آن حکایت دمنه گفت آورده اند که زاغی در کمر کوهی خانه ساخته بود و در شکاف سنگی آشیانه داشت و نزدیکی آن سوراخ ماری بود هرگاه زاغ بچه نهادی مار بخوردی و جگر زاغ بداغ فراق فرزندان بسوختی چون ستمگاری مار از اندازه گذشت زاغ درد مند شکایت حال بشغالی که دوست او بود در میان آورده و گفت اندیشه من آنست که فرزندان من ازین ظالم بار نهند شغال پرسید که بچه طریق درین راه قدم خواهی نهاد و بچه روش دفع ضرر او خواهی کرد زاغ گفت میخواهم که چون مار در خواب باشد بمنقار چشم او را بر کنم تا دیگر باره قصد نور چشم من نتواند کرد شغال گفت آئین تدبیر موافق خرد نیست چه خردمند را قصد دشمن بطوری باید کرد که دران خطر جان او نباشد زنهار ازین اندیشه بگذر که تا چون ماهی خوار نکنی که در ملک پنج پایه گوشش نموده جان عزیز خود را بباد داد زاغ گفت چگونه بوده است آن حکایت شغال گفت که ماهی خواری بود بر لب آبی خانه کرده از همه کار بار و بصید ماهی آورده بقدر حاجت ماهی میگرفت و روزگاری در رفاهیت میگذرانید چون ضعف پیری بدو راه یافت و قوت جوانی بناتوانی بدل شد غمگین شده حسرت برگذشته و پشیمانی بر آینده داشت و میگفت افسوس عمر عزیز بباز یچه بباد دادم و چیزی که در موسم پیری پایمردی تواند نمود دیاد سنگی

آسمانی که در روزگار عالم پیدا شود چون قحط و باد و زلزله و بسیاری آتش و زیادتی آب کلیله گفت
دانستم که دشمنی بسته و در کمین نشسته و میخواهی که آزاری با و رسانی و من میدانم که آزار
رسانیدن نتیجه نیکو ندارد و براه مکافات هر کس بد باز گردد و هر که دیده بند گرفتن بکشاید و مکافات
بد و نیک ملاحظه نماید بیشک بجانب خیر و لطف گراید دست و زبان را از آزار و ایذا نگاه دارد
چنانکه بادشاه داد فرمود و منه پرسید چگونه بوده است آن حکایت کلیله گفت شنیده ام که در زمان
پیشین بادشاهی دست ظلم بر کشاده و پای از راه عدل بیرون نهاده بود شب و روز خلق از
بیداد او دست دعا برداشته و زبان نفرین گشاده روزی این بادشاه بشکار رفت و در صحرا
که نشان عالم آزادگی میدید در آمد از انجا که عنایت ایزدی بحال او بود بخاطر او رسید
که بادشاهی نه در عیش و کامرانی بر خود گشودن است بلکه بادشاهی پاسبانی است که رنج
دیگران بر خود داشته نگاهبانی خلق الله کند و دست ظلم ستمگاران از دهن مظلومان کوتاه
سازد چون از شکارگاه ببارگاه خرامید از دشت بشهر آمد طوایف مردم را طلبید داشت و فرمود
که ای مردمان دیده و دل من تا امروز از دیدن حق باز مانده بود امروز بالهام الهی دریافتم
و از خواب غفلت بیدار شدم امید که پس از امروز دست هیچ بیدادی حلقه نشویش
بر در رعیتی نزند و پای هیچ ستم پیشه بگرد سرای فقیری نرسد و حاجبان را فرمود که این نوید را
بگوش خرد و بزرگ رسانید رعایا را ازین نوید جان قوی پدید آمده و گل مراد در باغ امید داری
شگفته شد القصه مظلوم نوازی و ظالم گدازی او بمرتبهٔ اعلی رسید و عدالتش بجای سر کشید که
بره از پستان شیر شیر میخورد و گرد روباه هم بازی میشدند و بدین واسطه او را شاه داد لقب
کردند یکی از محرمان درگاه از چگونگی حال پرسید که سبب گذاشتن روش پیشین و گرفتن آئین
عدل چه بود شاه سرگذشت خود را باز نمود و گفت انچه سبب بیداری و هوشیاری من شد
آن بود که دران روز بکار شکار بهر طرف می تاختم و بهر جای نظر می انداختم ناگاه دیدم که
سگی در عقب روباهی میدوید و بدندان استخوان پایش میخائید بیچاره روباه بپای لنگ بسوراخی
گریخت و سگ باز گردید فی الحال پیاده سنگی بینداخت و پای آن سگ بشکست پیاده هنوز
چند گام نرفته بود که اسپی لگدی بر پای آن پیاده بزد و پایش شکسته شد و آن اسپ نیز

هست هم باز نمائی تا انچه از دست آید سعی نموده شود کنجشک بان کشاده حال زار خود عرض نمود
سمندر گفت غم مخور که من این بلا را از سر تو دور کنم و امشب چنان سازم که خانهٔ او را با هر چه
دران باشد بسوزیم و نام و نشان او را ازین عالم براندازیم چون شب در آمد سمندر با جمعی از هم
جنسان خود پاره از لفظ و گوگرد برداشته بر بنموتی کنجشک باشیانه باشه رسید باشه فرزندان وی
ازین حادثه بخبر سیر خورده در خواب بودند سمندر انچه از دشمنایه سوختن آورده بود در آشیانهٔ او ریخته همه
یکبارگی خاک شدند و کنجشکان با دل شاد و خاطر از بند غم آزاد زندگانی مینمودند و منه گفت انحکایت
برای آن آوردم تا بدانی که هر کس در دفع دشمن کوشد با آنکه او خرد و ناتوان باشد و دشمن
بزرگ و توانا امید ظفر است کلیله گفت شیر او را در ملازمان خود بزرگ ساخته است پیش آمدن
شتر به بکر و حیله نیست بلکه بدرستی رای و اخلاص خود را در دل شیر جا کرده است و شیر را از دگر هندان
و محبت او را از شیر بازداشتن بسیار مشکل مینماید بادشاهان چون کسی را تربیت کنند نه باعث
کلی و سبب بزرگی او را خوار نسازند و هر کرا بردارند نه آنکه گناهی بس بزرگ از و نیاید از نظر
نیندازند و منه گفت کدام سبب ازین کلان تر تواند بود که ملک او را تربیت نموده و مرتبهٔ او را
از همه زیاده کرد و او دولتخواهی نمی اندیشد و دولتخواهان درگاه را از دولت محروم می گرداند و
در ویرانی خیر اندیشان بارگاه سعی بلیغ مینماید دلهای مردم از ملک برگشته است دانایان پیشین گفته اند
آفت بادشاهی و زوال ملک بیکی از شش چیز تواند بود اول محرومی یعنی نیکخواهان را از نزدیکی
دور کند و از دولت و نعمت محروم گرداند تا خوار و بی اعتبار شوند دوم ناوانی یعنی بداند که چه
کس را محرم راز و معتمد دولت باید ساخت و نداند که جای جنگ کدام است و محل صلح کدام آنجا
که سد قهر باید بست در لطف کشاید و خوش آمد گویان را پیش خود بخواند و راست کرداران حق گو را
از خود براند سوم تندخوئی یعنی خشم بیجا کردن و پای از اندازه بردن چهارم هوا یعنی گرفتار زنان بودن
و اوقات را برای سر انجام مهمات کلی و مالی که سبب نظام عالم تواند شد داده اند و بان نپرداختن
و همواره بشکار و شراب و انچه از قسم بازی باشد مشغول بودن پنجم فتنه و این آنچنان باشد
که جنگ های بی جهت و کارهای ناندیشیده ظاهر شود و او با شان ستم کننده و مخالفان
شمشیر دست کشنده پدید آید و در سزای دادن آنها کوشیده نشود و سهل انگاشته آید ششم ملالی

و در دل خاک خانه آبادان گرداند یا ازین درگاه رخت بر بندد یا ازین پایه برافتد تا کار من چنین
رود که فراغ دل من و صلاح کار شیر در انست و سستی نمودن و تاخیر کردن را در دین غیر رخصت
نمیدهد و اگر نادانسته انکارم نزد خردمندان معذور بخواهم بود من کمتر ازان کنجشک ضعیف نیستم
که انتقام خود را از باشه گرفته کلیله گفت چگونه بوده است آن حکایت دمنه گفت
شنیده ام که دو کنجشک بر شاخ درختی آشیانه داشتند و بر سر کوهی که آن درخت در پای وی
افتاده بود باشه مقام داشت که وقت صید کردن چون برق از گوشه بیرون جستی و صاعقه وار
خرمن هستی مرغان ضعیف را سوختی هر بچه که کنجشکان برآوردی و بپرواز رسیدی از کمین گاه
بیرون جسته ایشان را ربوده طعمه بچگان خود ساختی و کنجشکان را بواسطه دوستی روی
سفر کردن نبود و از بیم باشه رای بودن نه تو بینی بچگان ایشان بال و پر برآورده پرواز
میکردند و مادر بیدار فرزندان خود می نمودند ناگاه درین میان اندیشه باشه بخاطر ایشان
گذشت یکبارگی ناله و زاری آغاز کردند یکی از فرزندان او که نشان رشد در جبین او پیدا بود
کیفیت حال و سبب ملال پرسید پس قصه ظلم باشه و ربودن فرزندان تفصیل بیان کردند
گفتند که یاد آمدن این قصه پر غصه سبب بیقراری ماست آن پسر گفت گردن از تقدیر الهی
و فرمان خدای بپیچیدن شیوه بندگان است لیکن آفریننده عالم اسباب هر دردی را دوائی
مقرر کرده و هر رنجی را شفائی قرار داده است اگر در دفع این بلا کوشش بجا آورند شاید که خدا
بکرم خود این را از یاد در گرداند و بار از دل شما بر خیزد کنجشکان را این سخن پسندیده افتاد یکی از
ایشان برای خبرداری فرزندان در گوشه خود ماند و دیگری بچاره جوئی پرواز کرد چون پاره راه
بریده در اندیشه آنکه کجا روم و داد دل با که گویم در گوشه لب سر بر دناگاه نظرش بر سمندر افتاد که
از معدن آتش برآمده در صحرا سیر میفرمود کنجشک را که چشم بروی افتاد و این صورت غریب
و شکل عجیب بنظر وی در آمد بیخود گفت بباتا ما دو دل باین مرغ بوالعجب در میان نهیم شاید که
گره از کار من بکشاید و مرا چاره و راهی نماید پس به ادب تمام نزد سمندر شد و آداب بندگی بجا
سمندر نیز آئین غریب پروری و شرائط مسافر نوازی بتقدیم رسانید و گفت اثر ملال از حال تو
ظاهر میشود شاید از رنج راه است چند روزی در نزدیکی ما باش تا آسوده شوی و اگر کاری و گاه

گشته و پیرزن بدکاره را زهر هلاک نکرده گفتگو بینی زن حجام نه بریده بلکه این همه بلا با بخود کشیده اند
حاکم از حکم خود باز ماند و رو بزاهد آورد که این مجمل را تفصیل باید کرد زاهد آنچه دیده بود از اول تا آخر
بیان نمود و گفت که اگر مرا آرزوی مرید گرفتن نبودی بچرب زبانی در زود فریفته نشدمی تا آن در زود بدکار
فرصت نیافتی و جامه من نبردی و اگر رو باه حرص نداشتی و از داعیه خونخوارگی در گذشتی این سیب
نخیر آن بدو نمیرسیدی و اگر پیرزن بدکاره قصد کشتن جوان غافل نکردی جان شیرین بباد
ندادی و اگر زن حجام در کار نا پسندیده مددگاری ننمودی بینی برباد ندادی و کارش بر سوا نیفتادی
نکشیدی حاکم از حقیقت کار خبردار شده هر یکی از گنه کاران را بسزای لایق رسانید هر که مدد کند
او را نیکی طمع نباید داشت هر که نیشکر طلبد او را تخم حنظل نباید کاشت بیت چنین گفت آن نافرجام
آموزگار * کن بد که بد بینی از روزگار * کلیله گفت این حکایت برای آن آوردم که تا بدانی
که راه این محنت تو بخود پیموده و در این رنج و بلا را خود بر خود کشوده و نصیحت مرا قبول
نکردی و از عاقبت کار نیندیشیدی دمنه گفت راست میگوئی این کار خود کرده ام لیکن تدبیر
خلاص من چه میکنی و حیله کشادن این گره چگونه می اندیشی کلیله گفت آفرینده جهانیان هر کس را
باندازه قابلیت می نوازد و در خور هر کس آنچه بهتر باشد ظاهر میکند از این ناتوان بینی نگذر
و از خدمت فروشی باز آو شکر بجا آور دکه میان اقران و امثال امتیاز یافته کمند اخلاص را استوار
گرفته در نگاپوی بندگی کوشش نمائی تا بر بام آرزو بگام دل برائی دمنه گفت بزرگان گفته اند
که عاقل در پنج چیز اگر کوشش نماید معذور دارید اول در طلب مرتبه که پیش ازان داشته باشد
دوم در تدبیر کردن از انچه زیان او تجربه رسیده باشد سوم در نگاهداشت حالتی که دارد
و بهره مند شدن از مال خود چهارم در برون آوردن خود ازان محلی که گمان آفتی باشد پنجم
در ملاحظه فائده و زیان روزگار آینده چون شتر به پاداش حقوق خدمت مرا بجا نیاورد بلکه
میخواهد که پایه مرا کم سازد و خانمان مرا بنیاز و مرا حسد نمی رنجاند بلکه کوشش من در انست که
بمنصب خود باز رسم و از شر شتر به ایمن شوم و در طلب زیادتی قدم نمیگذارم تا بحرص گرفتار نشده باشم
باز کلیله گفت هر طرف که می اندیشم مرا چیزی خیر از صبر و افزونی اخلاص بخاطر نمیرسد باری تو چه اندیشیده
دمنه گفت میخواهم که حیله کنم بهر بردشی که دست دهد در پی گاو باشم تا پشت زمین را وداع کند

وگاه میگریست زاهد اینهمه صورت حال های غرائب میدید و بدین بوالعجب ها که از پس پرده تقدیر
مشاهده می نمود حیرت بر حیرت می افزود زن کفشگر از راه مکر دست دعا برکشید و زبان
نیاز برگشاد که خداوندا فریاد رسا میدانی که شوهر من بر من ستم کرده و تهمت گناهی که کرده ام
در گردن من بسته بفضل خویش به بخشای و بینی مرا که الف صحیفه جمال من است بمن باز ده شوهر
از فریاد او بیدار شده آواز برکشید که ای نابکار تباه روزگار این چه دعاست که میکنی
و این چه آرزوست که در سر داری دعای بدکاران بدرگاه الهی قدری ندارد ناگاه زن فریاد
برآورد که ای ستم کاره برخیز تا قدرت خداوندی به بینی و پاکدامنی من بدانی چون دامن
من از آلودگی تهمت پاک بود ایزد سبحانه بینی بریده مرا درست گرداند و مرا از رسوائی رهائی داد
مرد ساده دل برخاست و چراغ افروخته پیش زن آمد و بینی او را سلامت یافت چنانچه اثر جراحت
بهیچ جا ظاهر نبود فی الحال بنادانی خود اقرار نموده و بعذر خواهی مشغول شد و بلطف هر چه تمامتر
بجلی خواست و بند از دست و پای او برداشت و سوگند خورد که هرگز بشتاب زدگی ننماید و از فرمان
این زن پاکدامن بیرون نرود ازان جانب زن حجام بینی در دست گرفته بخانه آمد و چاره کار
خود می جست که چه تدبیر نماید دوستان و همسایگان را در نیاب چه عذر آرد و با شوهر خود چه گوید
درین میان حجام از خواب بیدار شد و گفت دست افزار من ده که بخانه فلانی میروم زن
آهسته تر جواب گفت و بفرمان بردار ی تاخیر نمود آخر استره تنها بدست اوستاد داد و مرد
حجام بخشم تمام استره را در تاریکی شب بجانب زن انداخت و دشنام دادن آغاز نمود زن خجول را
مضطرب وار فریاد آورد و آواز برکشید که بینی من بریده شد حجام حیران ماند خویشان و همسایگان
حاضر شدند زن را با جامه خون آلوده و بینی بریده دیدند زبان ملامت بر حجام کشادند و آن بیچاره را
حیرت دست داد نه روی اقرار داشت نه زبان انکار چون روز شد خویشان زن حجام جمع آمده
حجام را پیش حاکم بردند اتفاقا زاهد نیز از خانه کفشگر برآمد و بجهتی که بحاکم شهر داشت بدربار او حاضر شد
حاکم رسم پرسش بجای آورد چون قصه زن حجام درمیان بود از حجام پرسید که بگو تا چرا این عمل
ناشایسته کرده حجام از تقریر جواب لبذیر عاجز آمد حاکم فرمود که حجام را نیز بینی ببرند زاهد برخاست و گفت
درین کار تامل باید کرد و دیده فراست باید کشود زیرا که در جامه من نبرده و نخچیر آن روباه را

ورود مدواثر غبار زهر دردماغ برنار ساند که ناگاه جوان عطسه زد و بقوت بخاری که از بینی جوان
بیرون آمد تمامی زهرها بگلوی زن بدکاره رسید و برجای سرد شد زاهد از دیدن این حالت بر
آزرده شده صبح دمیدن و برآمدن از انخانه آرزو میکرد چون روز شد زاهد از انجا کناره گرفته برای
آرام خود جای دیگر طلب نمود کفشگری که خود را از مریدان او شمردی زاهد را دید بخانه خود برده لوازم
مهمانداری بجای آورد و خود بکاری بیرون رفت زن کفشگر را دل بجای بسته شده بود چون
خانه را خالی یافت زن حجامی که درمیان بود لطلب معشوق فرستاده و پیغام کرد که امشب
شکر بی غوغای مگس است و صحبت بی های موی عسس جوان را در خانه آمدن بود و رسیدن کفشگر
چون مرد را بر در خانه دید حال آنکه پیش ازین گمان برده بود و شکی در دل افتاد درین محل
که او را در خانه یافت جانب تفتیش غالب شده بخانه درآمد و زن را لت بسیاری زد و بر ستونی
بست و خود سر بر بستر آسایش نهاد و زاهد را اندیشه که بگناه زدن این را از مردمی دور است
بالبستی درخواست کردمی و بدین ستم راضی نشدمی ناگاه زن حجامی بیامد و گفت ای خواهر
جوان را تا کی در انتظار بیداری و زن کفشگر باواز درد آلود نزد خود طلبید و از حال
خبردار کرده گفت ای یار مهربان این شوهر بی مهر مگر ترا بدین دریده که دیوانه وار از مرد آمد و رفت بسیار
زود بعد از ان استوار بسته است اگر بمن شفقتی داری و بیا و من مرهمی زود مرا بگشای تا ترا
بعوض خویشتن بر بن ستون ببندم و بزودی دوست خود را عذرخواهی نموده باز آیم و ترا بگشایم
زن حجام از مهربانی بگشادن او و بستن خود تن درداد و او بیرون رفت زاهد از درخواست گناه
او شکر بجای آورد و درین میان کفشگر بیدار شد زن خویش را آواز داد زن حجام از بیم آنکه آواز
او را بشناسد یارای جواب دادن نداشت چندانکه کفشگر فریاد کرد از زن دم برون نیامد
آتش خشم کفشگر تیز تر شد لشکرده برداشت و پیش ستون آمد و بینی زن حجام ببرید
که اینک تحفه بنزدیک معشوقه بری زن حجام از ترس جان پای داد بینی ببریدن را دولت پنداشته
آه نکشید و با خود می اندیشید که این چه حکمت است که گناه دیگری میکند و سزا دیگری میبیند
چون زن کفشگر باز آمد خواهر خوانده خود را بینی بریده دید آزرده خاطر شده عذرخواست
و او را بگشاد و خود را بر ستون بست زن حجام بینی در دست روی بخانه نهاد از تحیرگاه می خندید

ساخته دمنه چون رواج بازار افخار دائی کار خود دید آتش حسد افروخته شد و متاع خردمندی سوخته
خواب و خورازوی بشد در سر سیمه وار اندیشه مینمود و راه بجای نمی برد و چون بی صلاح دید کلیله درین مهم
در آمده بود نه روی گفتن با و داشت و نه رای خموشیدن تا آنکه دیوانه وار پیش کلیله رفت و گفت
ای برادر چه خدمتهای در درگاه شیر بجا آورده گاو را بخدمت او آوردم و اندیشه خاطر او دور کردم
حالا مدار کار و بار بر و شده است و من از رتبه خود افتاده ام چه راه مینمائی و چه علاج میکنی کلیله
جواب داد جانمن خود کرده را تدبیر نیست این تیشه را خود بر پای زده و این غبار فتنه را خود در
راه خود برانگیخته از ابهان پیش آمده است که زاهد را دمنه گفت چگونه بود است آن حکایت
کلیله گفت آورده اند که با دشاهی زاهدی را خلعت گرانمایه داد دزدی بران آگاه شد طمع
بر بست و سر چند در انجا راه جست سود مند نیامد تا آنکه از روی مریدی نزدیک زاهد رفته خدمت
او را پیش گرفت و در آموختن ادب درویشی کوشش می نمود و در اندک زمانی محرم اسرار شد
شبی آن خلعت ببرد و برفت چون زاهد جامه را ندید دم مریدی تازه را نیافت دانست که قصه
چیست و در جست و جوی رو براه نهاد در راه دید که دو نخچیر با یکدیگر جنگ میکردند و چون
دو شیر درنده کارزار می نمودند و خون از سر و روی ایشان میچکید درین میان روبه آمده خون
ایشان میخورد ناگاه شاخ نخچیر از هر طرف به پهلوی او آمده رخت هستی بر بست زاهد از نیصورت
پندی گرفت پیشتر روان شد شبانگاه بشهری رسید در شهر بسته دید بر هر طرف نگاپوی میکرد
ناگاه پیرزنی از سر گردانی زاهد خبردار شد بمنزل خود طلب کرد زاهد این را غنیمت دانسته بخانه او
رفت و در گوشه از ان کاشانه بعبادت مشغول شد قضا را آن زن بید کاری و ناهنجاری نام
بر آورده بود و کنیز کانرا بجهت بد کاری بهم رساندی و بآن اوقات گذراندی یکی از ایشان که
بحسن و خوبی یگانه بود او را دلبستگی بیکی از او باشان پدید آمده بود پیوسته با یکدیگر می بودند نه آن
کنیزک دل بدیگری کردی و نه آن جوان گذاشتی که حریفان و یگر بگرد او شوند زن بد کاره از
معامله کنیزک تنگ آمده بود و از کم در آمدن زر بیطاقت شده دل بر گشتن جوان گذاشت
شبی که زاهد بخانه او آمد تدبیری ساخته بود و فرصت نگاه داشته و سر انهای گران بر عاشق و
معشوق پیموده چون الخانه بیار امیدند قدری از زیر بلابل در ما شوره کوه خواست که دی

وحکم کرده است که اگر بزودی متوجه آستان بوسی او شوی تقصیری که تا این زمان در ملازمت
از تو رفته است درگذارم واگر در رفتن تاخیر نمائی در ساعت باز گردم و سرگذشت را باز نمایم پادشاه
فرمود شتربه از احوال شیر پرسید دمنه گفت پادشاه سباع و فرمانروای این دیار است و قهر و لطف
او را باداي پسندیده بیان کرد شتربه ازین خبر تمام تر پرسید و گفت اگر مرا دل قوی گردانی و از قهر او
ایمن سازی با تو بیایم دمنه باری سوگند یاد کرد و عهدی که بدان دل ویرا آرامی پدید آید بجای
آورد شتربه بظاهری آرامیده و باطنی پریشان بهمراه دمنه روان شد چون نزدیک درگاه برسیدند
دمنه پیش آمد و شیر را از آمدن شتربه خبر کرد شیر شکرگزاری الهی بجا آورد و فرمان بار داد گاو بحضور
آمده لوازم بندگی بجای آورد شیر ازروی لطف پیش آمد و چنانکه آئین بزرگانست پرسیدن گرفت
و گفت بدین نواحی کی رسیدی و باعث آمدن چه بود گاو تمامی قصهٔ خود باز گفت شیر فرمود
که در نزدیکی ما باش تا از شفقت و مرحمت بی نصیب نباشی مادرهای مهربانی بر روی مسافران
عالم گشوده ایم و خوان نعمت بر ملازمان آستانه خود کشیده ایم بیت درین مملکت گر بگردی بسی
نادر شکایت نیابی کسی + در اول بکاری که نیت کنم + نظر در صلاح رعیت کنم + گاو ثنا
و دعا گفت و کمر خدمت بر میان بست شیر بر پسندیدگی خدمت و نیکوئی دریافت دمنه آفرین کرد
و بنوازش خسروانه سرفرازی بخشید و شتربه از ملازمان درگاه بوده از روی اخلاص درست بندگی
بجای آورد شیر روز بروز نشان خردمندی از وفهمیده در تربیت و رعایت او میکوشید و درین میان
پیروی احوال او هم می نمود و در جاهای آزمایش می آزمود و اندازهٔ عقل و اخلاص او را خاطرنشان
خود میکرد تا رفته رفته معلوم شد که بزرگ منشی و خردکیشی و نیک اندیشی او از همه ملازمان درگاه
زیاده است و با خلاص پسندیده آراستر یافت که دیگر را نسبت برابری با و نمی رسد بیت
نکو سیرتش دید و روشن قیاس + سخن سنج و مقدار مردم شناس + جهاندیده و دانش اندوخته
سفر کرده و صحبت آموخته + چون همگی همت پادشاهان آنست که نظر بر نو و کهن و قدیم
و جدید نینداخته هرگاه که در کارگذاری و درست کرداری بهتر دانند او را محل اعتماد ساخته محرم
خود گردانند و پایهٔ او را از همه بلندتر سازند شیر پس از تامل بسیار او را امین دولت خود ساخته
رتبهٔ او را از همه بگذرانید و کار و بار خود را بی اتفاق او نمیکرد و او را سر ارکان دولت خود

و دیگران بخدمتی پسندیده بیشتر ازوی رعایت یافته باشد بیشتر آنکه کسی که بر دشمن او دستی
جسته غالب شده باشد و با سلطان همداستان گشته نهم آنکه در زیان بادشاه فائده خود خیال
کرده باشد دهم آنکه بر درگاه بادشاه قبول نیافته و نزدیک شدن دشمن ملک بزرگی خود داند
و اصل آنست که کسی که دیانت و مروت و آدمی گری او بارها نمایان نموده باشند صاحب راز خود نگردند
پس پیش از آزمودن فرستادن دمنه بجانب خصم از روش دور اندیشی دور بود این دمنه زیرک
می نماید و روزگار دراز بر درگاه من رنجور و مهجور بوده است مبادا در دل وی خارآزاری خلیده باشد
و الحال فرصت دانسته خیانتی ورزد و فتنه انگیزد شیر درین اندیشه اضطراب تمام داشت می خاست
و می نشست و چشم در راه داشت ناگاه دمنه از دور پدید آمد شیر اندکی بیارامید و برجای قرار گرفت
دمنه آمده سجده اخلاص بجا آورده ایستاد شیر پرسید که چه کردی و چه خبر آوردی دمنه گفت ای شهریار
جهاندار آنکه آواز او بگوش مبارک رسیده گاه لیست در نزدیکی این بیشه چرخوردن و خفتن کار
ندارد و همت او از گلو و شکم درنگذرد شیر گفت اندازه قوت او چیست دمنه گفت در و شکوهی ندیدم
که از انجا بر قوت او پی برده می در او اثری از بزرگی و بلندهمتی نیافتم تا فهمیدمی که آرزوهای بلند
در سر دارد و هر چند برابرانه بلکه خایبانه سخن کردم او را هیچ خردمندی نیافتم و اثر بزرگ منشی در و نفهمیدم
شیر گفت بیک فهمیدن فریفته نتوان شد و آزانشان ناتوانی او نباید دانست باد تند اگرچه گیاهای
ضعیف را نیفگند اما درختان قوی را از پای درآورد و بزرگان تا دشمن خود را مثل خود خیال
نکنند اظهار بزرگی و شوکت ننمایند فرد باز از پی صعوه ننماید آهنگ ✦ شاهین بشکار پشه نگشاید
چنگ ✦ دمنه گفت ملک کار او را بزرگ خیال نفرماید و از و انیقدر حساب نگیرد که من بسواد
خوانی پیشیانی نهایت کار و یرا دانسته ام و بر حقیقت حال وی آگاه شده ام اگر شاه را باور
نمی آید فرمان شود که او را آورده از ملازمان درگاه سازم تا غاشیه هواداری بر دوش بندگی افگند
و نیکو خدمتیها خود را پسند خاطر اشرف گرداند شیر ازین سخن خوشحال شد و بآوردن او اشارت
فرمود دمنه نزدیک شتربه رفت و با دل قوی و بارای درست بی تردد در سخن پیوست و چیزها
از کجائی و بدینجا چون اوفتادی و سبب آمدن درین مقام چه بود شتربه بصورت حال بر آنچه
باز نمود دمنه از فهمیدگی خود شادمان شد گفت مرا شیر فرستاده است که ترا نزدیک شیر برم

غیر ازین آواز دل ملولی دیگر نیست گفت نه دمنه گفت پس بآوازی نشاید گذاشتن وطن بادشاه
چون کوه ثابت قدم باشد تا بهر بادی از جای نرود و بزرگان گفته اند که بهر آواز بلند و جثه قوی
نباید کرد چه هر صورتی خبر از معنی ندهد و هر ظاهری نمودار باطن نباشد نی هر چند فربه باشد بچوب لاغر
شکسته گردد و کبک هر چند بزرگ جثه بود بچنگال باز ضعیف تر کبیب در ماند و هر که از جثه بزرگ و آواز
بلند حساب گیرد باو آن رسد که بدان روباه رسید شیر گفت چگونه بوده است آن حکایت دمنه
گفت آورده اند که روباهی در بیشه ببوی طعمه هر طرف میگشت نظرش بمرغ خانگی افتاد که زیر درختی
منقار بر زمین میزد و در کمین شده خواست که او را صید کند ناگاه طبلی آویخته در پهلوی درخت دید
که از رسیدن شاخ درخت آواز سهمگین ازان برآمدی از جثه فربه و آواز مهیب او را چنان پنداشت که
حیوانی گرده بخود اندیشید که گوشت و پوست او در خور جثه و آواز خواهد بود از کمین مرغ برآمد و روی
بدرخت نهاد و مرغ ازان واقعه آگاه شد و بگریزپا نهاد روباه بصد محنت ببالای درخت برآمده میکوشید
تا آن طبل را بدرید جز پوستی خشک و چوبی درشت نیافت آتش پشیمانی در دل او افتاد و آب
پریشانی از دیده باریدن گرفت و گفت که در ینج که بواسطه این نمودی بود از بهبود خود باز آمدم
بیت دهل در فغانست دایم ولی * چه حاصل که اندر میان هیچ نیست * گرت دانشی هست معنی
طلب * بصورت مشو غره کان هیچ نیست * باید که ملک را ازین آواز اندیشه بخاطر نرسد و اگر فرمان
شود نزدیک او روم و حال او فهمیده بعرض رسانم شیر را سخن دمنه موافق افتاد و برای تحقیق
احوال دمنه را رخصت نمود چون زمانی گذشت تیز اندیشه نمود و از فرستادن دمنه پشیمان شد
و با خود گفت خطای بزرگ کردم و نا اندیشه کاری از من پدید آمد بزرگان گفته اند بادشاه باید که بر ده گروه
اعتماد نکند و راز را با آنها نگشاید اول آنکه هر که بدرگاه او بی گناه آزار دیده باشد و زمان رنج او در از شده
باشد دوم آنکه مال و حرمت او در ملازمت بادشاه بباد رفته باشد سوم آنکه از منصب جزوی کاری
که میکرد معزول شده باشد و امیدواری در یافت عمل نداشته باشد چهارم آنکه کسی طبیعت او
خواهان فتنه و شور انگیزی باشد و بایمنی و آرامش مایل نبود پنجم آنکه گناهکاری که یاران وی لذت
عفو و بخشش چشیده باشند و او جز تلخی عقوبت نکشیده باشد ششم آنکه گناهکاری که از میان
گناهکاران او را بیشتر آزار رسیده باشد هفتم آنکه خدمت بسیار کرده باشد و فائده کمتر رسیده باشد

خاک پنهان باشد هیچکس در پروردن او کوشش نکند و چون روی از نقاب خاک بگشاید و با خلعت
زمردین سر از گریبان زمین برآورد معلوم شود که آن نهال میوه دار و درخت نفع رسانست ناچار
او را پرورند و از و بهره ور شوند و اصل کارها و سر دولتها تربیت بادشاهانست هر گرا از خردمندان
بنظر التفات سرافراز گردانند باندازهٔ عنایت و تربیت از و فائده گیرند شیر گفت تربیت خردمندان
چگونه باید کرد و از ایشان بکدام روش برتوان خورد دمنه گفت اصل درین کار آنست
که بادشاه نظر بدانش و هنرمندی او نماید نه بر دانش و هنرمندی پدران او در آئین
جوانمردی بی هنران کم خرد اگرچه بوسیلهٔ هنرمندی و خردمندی پدران بدان پایه رسیدند اما بمرتبهٔ اعلی نمیرسند
حکما گفته اند که آدمی را بایست بهنر درست باید کرد نه بپدر و باید که بادشاه آشنا و بیگانه را در نظر نیاورده
در خوبی ذات و پسندیدگی صفات ملاحظه فرماید موش با وجود آنکه بمردم همخانه است بواسطهٔ
آزاری که از و بمردم میرسد در کشتن او کوشش دارند و باز که دشمنی و درنده است چون از و نفعی
می آید بعزت تمام او را بدست می آورند پس باید که ملک مردم عاقل و فرزانه را طلبد و متوجه بادشاهی
مخصوص گرداند و کسانی که در کارها غافل و از هنرها بیخبر باشند بر مردم و انامگمارند که منصب خردمندان
به بیخبران دادن چنان باشد که حلهٔ سر بر پای بستن و پیرایهٔ پای از سر آویختن هر جاکه اهل دانش را
نپسندند و عنان اختیار بدست نادانان باشد خللی کلی در مملکت پدید آید چون دمنه از سخن گذاری
فارغ شد خردمندی و کارآگهی او نیز معلوم شد تا آنکه در اندک زمانی شیر بدو التفات بسیار نمود
از گروه خاصان خود شمرده در بزم و رزم و کثرت و خلوت بی صلاح دید او کاری نمیکرد و مهمات
کلی و جزوی را بی رای و تدبیر او صورت نمی بست روزی دمنه وقت مناسب یافته در خلوتی بعرض
رسانید که زمانی دراز شده که ملک بر یکجای قرار فرموده اند نه نشاط شکار دارند و نه میل سرانجام
مهمات ملکی میخواهم که سبب آنرا بدانم تا در ان باب هرچه توانم بجای آورم شیر خواست که
حال خویش پوشیده دارد اما در همان اثنا شتربه بانگ هولناک کرد و آوازی چنان شیر را از
جای ببرد که عنان هوش از دست او بشد و بعد از زمانی که بحال آمد راز خود بر دمنه بگشاد و گفت که
سبب وحشت من این آواز ست نمیدانم که این آواز کیست اما گمان می برم که قوت بدن
و کامرانی تن فراخور آواز باشد اگر چنین باشد بودن در بنجا مناسب نمی نماید دمنه گفت ملک را

نزدیکان خود پرسید که این چه کس است گفتند پسر فلانی که از ملازمان درگاه بود شیر گفت پدرش را
میشناسم پس او را پیش خود خواند و گفت کجائی باشی دمنه گفت اگرچه روزی چند از دولت آستان
بوسی محروم بودم اما حالا بدستور پدر ملازم درگاه عالم پناه شده ام و از اسرار سعادت و پیرایه بخت خود
میدانم و منتظر میباشم که هرگاه خدمتی رجوع شود از انسبعی خود و مدد خرد سر انجام نموده رضای پادشاهی را
ابدست آرم و بمرادات خود رسم شیر گفت این چه اندیشه محال بخاطر راه میدهی امثال شما را نزد
درآستان فلک نشان ما چه قدرت است و مردم کوچه گرد را بدرگاه سلاطین کجا راه میدهند و مهمات
ملکی که بکار آگهیان خدمت نوبت نمیرسد باگداطبعان هرجائی چه رجوع خواهد شد دمنه بعرض
رسانید که بر درگاه ملوک هرچند سر براهی مهمات بتدبیر ارکان دولت بازبسته است اما گاه باشد که
کاری پیش آید که بکوشش زیردستان حاصل گردد مصراع اندرین باغ چو طاؤس نگار است مگر
کاری که از موزن حقیر برآید نیزه سر افراز چگونه بجا آورد و مهمی که قلمتراش ضعیف ساز دشمشیر آبدار چه
پردازد خرد و بزرگ و اندک و بسیار همه در کار اند چوب خشک که بخواری بر گذری افتاده است
اگر بخلال دندان یا خاریدن گوش بکار نیاید هیزمی را شاید جاندار هرچند فرومایه باشد از جمادی کم
نخواهد بود شیر از فصاحت و سخن آرائی دمنه در شگفت ماند بخاطر آورد که هرچند فرومایه است اما لایق
تربیت و خدمت نزدیکست و روی به نزدیکان خود آورده گفت که خردمندی چه جوهریست گرانمایه
که فرومایه کم نام را برتبه بزرگی رساند چنانچه فروغ آتش که اگر فروزنده خواهد که پست سوزد البته سر
بلندی کشد این جوان خردمند را از آمد شد درگاه مانع نمایند و نام او در ملازمان درگاه ننویسند
دمنه شاد شد و دانست که سخن من مقبول درگاه شد و مراجای دلپذیر بدست افتاد همواره
خدمت دایمی بر خود لازم دانسته بجانه خود نمیرفت و همیشه حاضر درگاه بوده از روی هوشمندی خدمت مینمود و از راه
کردگاری دوست گفتاری روز بروز کارش پیش میرفت منظور التفات بیشتر شد روزی بابهواداری را در میان درآورد و التجائی
کشوده بعرض رسانید که ملازمان بادشاهی را لازم است که کار و بار بادشاهی هرچه پیش آید باندازه
فهم و دانش خود دران تامل نمایند انچه هریک بخاطر رسد بعرض رسانیده راه نیکخواهی بسر برند تا ملک
از حقیقت کاردانی و خردمندی هر کس آگاه شده از دولتخواهی و نیک اندیشهای خدمتگاران
خوشحال شود و هم خدمتگاران بمقدار دانش و اخلاص بنوازشهای خسروانه برسند تا دانه در پرده

بوسیلهٔ خدمات پسندیده اخلاص او تا کامل عیار نیامده است تربیت نفرموده اند و من کشیدن رنجهای بسیار و چشیدن شربتهای ناگوار را با خود قرار داده ام و هر که با پنج صفت خدمت درگاه پادشاهان نماید مراد او بجز بدین وجه برآید اول بردباری که شعلهٔ آتش خشم را آب حلم فرو نشاند دوم پرهیز نمودن از هوا و هوس که خدمت سلطان را برآرزوی نفس مقدم دارد سوم آنکه حرص و مهیبه و طمع فتنه انگیز را بر عقل رهنمای غالب نکند چهارم آنکه بنای کارها بر استی و کوتاه دستی نهد پنجم جاه و نعمت را که روی نماید اضطراب نکند و شکر الهی ازین صفات که گفته اند بی بهره نیستم کلیله گفت که من خیال کردم که تو بملک نزدیک شدی بکدام هنر منظور نظر سلطان خواهی شد و منه گفت اگر دولت ملازمت آنحضرت میسر شود پنج خصلت پیش گیرم اول آنکه با خلاص تمام خدمت کنم دوم آنکه غیر از پیروی او کاری نکنم سوم آنکه کارهای او را بهترین بنیک ادا نمایم چهارم آنکه چون کاری که صلاح دران باشد اغماز کند آنرا در چشم و دل وی آراسته گردانم تا بر تدبیر و رای خود اعتماد ننماید پنجم اگر امری پیش گیرد که بمناسب دولت نمیدانسته باشد باو رای شیرین ضرر آنرا باز نمایم و کدام هنر بهتر ازین خصلتها که گفتم تواند شد وچون پادشاه هنرهای من بیند مرا بنواخت و عنایت خود مخصوص گرداند کلیله گفت چنان مینماید که ازین خیال باز نمی آئی باری نیک پرحذر باش که ملازمت پادشاهان کاریست پرخطر و مهمی دشوار است و حکما گویند سه کار را دانایان کمتر اختیار کنند صحبت سلطان و چشیدن زهر بگمان و راز گفتن با زنان و دانایان پادشاهان را بکوه بلند تشبیه کرده اند که اگرچه در و رکان جواهر قیمتی باشد و اقسام میوه های یافته شود لیکن جای آرام شیر و پلنگ و مار هم بود هم بروی رفتن دشوار است و هم مقام گرفتن بر و مشکل و نیز گفته اند که صحبت سلطان بازرگانی دریا را ماند یا سود بسیار بدست افتد یا در گرداب هلاکت گرفتار گردد و منه گفت آنچه فرموده از روی نیکخواهی بود و من میدانم که سلطان مانند آتش سوزانست هر که بوی نزدیکتر خطر وی بیشتر فاما هر که از مخاطره ترسد به بزرگی نرسد و مقرر است که در سه کار شروع نتوان کرد مگر بلندی همت خدمت سلطان و سفر دریا و مقهور ساختن دشمنان و من خود را لایق همت نمیدانم پس چرا از ملازمت سلطان بترسم کلیله گفت اگرچه اراده تو پیش من معقول نیست اما چون درین کار بجدی خدا مبارک کند مصراع اینک سر راه تو بروخوش بسلامت * و منه رخصت یافته ببارگاه شیر آمد از دور سجدهٔ نیاز بجا آورد شیر از

شهر بردند و سر و تن او را بگلاب شسته خلعت گرانمایه شاهی را پوشانیدند فرمان روائی آن ملک را با و سپردند
غائم از حقیقت معامله پرسید جواب دادند که حکمای پیشین درین چشمه طلسمی ساخته اند هر گاه حاکم این شهر
این سرای فانی را وداع میکند الله تعالی بخت بلندی را که حالت سروری داشته باشد بسر چشمه
می آرد تا آن جوان بخت ببدرقه عنایت الهی از چشمه گذشته شیر مذکور را بر دوش گرفته بالا می آید
و بشنیدن صدای شیر ساکنان این شهر شکر ایزدی بجا آورده او را به بزرگی و کلانی خود برداشته در
سایهٔ عدالتش بآسایش روزگار میگذرانند و منه گفت من این حکایت برای آن آوردم تا بدانی
که نوش ناز و نعمت بی نیش آزار و محنت میسر نیست هر کرا سودای سرافرازی پدید آید پایمال سر سفله
نخواهد شد و بر تبه پست و سرمایهٔ زبون قناعت نخواهد کرد و من تا نزدیکی شیر حاصل نکنم پای بر بستر
راحت دراز نخواهم کرد کلیله گفت کشاد این کار ها از کجا اندیشیدهٔ و در آمد خود را چگونه خیال کردهٔ
و منه گفت درین زمان که اندوه و حیرت بشیر راه یافته است خوشتن را بر و عرض کنم شاید که
بنوش داروی سخنان من او را خوشحالی روی دهد و از اندیشه که دارد باز آید و بدین وسیله دانائی و بزرگی
من خاطر نشان شیر شود و مرا نزدیک خود جای دهد و جاه من بیفزاید کلیله گفت ترا نزدیکی شیر چگونه
میسر شود اگر شود چون تو خدمت ملوک نکردهٔ و آداب ملازمت نمیدانی باندک فرصتی آنچه حاصل
کردهٔ از دست بدهی و منه گفت مرد دانا را کارهای بزرگ زیان ندارد چه بر هنمونی عقل در هر کاری
که شروع کند از عهدهٔ آن بیرون آید و دیگر آنکه اگر دولت پدید آید بدانچه باید راه نماید چنانچه آورده اند که
یکی از مردمان که بصورت فرومایگی داشت بمرتبهٔ سلطنت رسیده بود فرمان روائی و داد گستری
او در جهان شهرت گرفت یکی از بادشاهان قدیم باو نامه نوشت که تو در دودگر بودهٔ رشتش در دودگی
نیکو دانی تدبیر ملک داری و رای کارگذاری از کجا آموختهٔ در جواب نوشت آنکه بمن دولت ازانی
داشته هیچ دقیقه از تعلیم جهانداری فرو نگذاشته بیت خرد چون دفتر تلقین کشاید ✦ ز من آن
در وجود آید که باید ✦ ز دولت هر کرا روشن شود شمع ✦ همه اسباب دانائی کند جمع ✦ کلیله گفت
سبب نوازش بادشاهان تنها بخردمندی نیست بلکه نسبت قدیمی و خدمت پسندیده تازه
بآن جمع نشود صورت نه بندد و چون ترا در درگاه هیچکدام از منها نیست دوری نماید که کامیاب
شوی و منه گفت هر که در ملازمت بادشاهان بجای رسیده است بیکبارگی نبوده است بلکه

نقد را براحت نسیه قبول نکند غانم گفت ای رفیق هوس آسودگی مقدمه خست و پستی همت است
وراه خطرناک رفتن و سعی کردن نشان دولت و عزت سرمرد بلند همت بگوشه و توشه فرو نیاید تا پایه بلند
بدست نیارد از پایه نشیند گل مقصود بی خار محنت نتوان چید و در گنج مراد جز بکلید رنج نتوان گشاد
مرا همت عنان جان گرفته بسر کوه خواهد کشید و اگر داب بلا و مهلکه فنا نخواهم اندیشید سالم گفت در
راهی قدم نهادن که پایان ندارد و در دریای شنا کردن که کناره اش پدید نیست از روش خرد دور
می نماید عاقل تا در آمد و برآمد خود را نیک نه بیند ضرر و فائده آنرا نیک نسنجد چگونه دران کار شروع کند
بیت تا نکنی جای قدم استوار ✤ پای منه در طلب هیچ کار ✤ در همه کاری که درائی نخست ✤ خیمه
بیرون شدنش کن درست ✤ شاید که این خط بمسخرگی نوشته باشند یا این چشمه گردابی باشد که
باشنا کبار نتوان آمد و اگر خلاصی یابد شاید که شیری دران طرف نباشد و اگر باشد سنگین باشد که
بر دوش نتوان کشید و اگر توان برداشت لیکن بیک ویدن بسر کوه نتوان رسید و اگر این همه
بجا آورده شود هیچ معلوم نیست که نتیجه خواهد داد یا نه من درین کار همراه نیم و ترا نیز ازین اندیشه منع
میکنم غانم گفت ازین سخن درگذر که سودمند نیست که من این راه میروم و میدانم که تو توانائی
همراهی من نداری و درین کار موافقت نکنی باری تماشا گاهی کن و بدعا و نیاز مددی بده سالم
گفت می بینم که از سخن من باز نمی آئی و ترک انیکار نا کردنی نمیکنی من طاقت ویدن اینحال ندارم
و تماشای کاری که ملایم طبع و مقبول دل من نیست نمی توانم کرد من صلاح دران دیده ام که
پیش از انکه تو دران کار آغاز کنی من ازینجا روم پس ازراه بیمروتی و بیوفائی و آمده غانم را تنها گذاشته
روبراه آورد غانم دل از جان برداشته بلب چشمه آمد و گفت بیت در بحر محیط غوطه خواهم خوردن
یا غرق شدن یا گهری آوردن ✤ پس بنیروی بخت و پای همت قدم در چشمه نهاد و بشنای
یقین و توفیق ایزدی بکناره رسید و شیر سنگین را بر دوش کشید و بیک ویدن خود را بسر کوه
رسانید دران طرف کوه شهری بزرگ دید بجانب آن نظر میکرد که ناگاه از شیر سنگین آوازی بلند شد
که زلزله در کوه و صحرا افتاد بیرون آمد و چون آن آواز بگوش مردم شهر رسید خلقی بسیار از آنطرف بیرون
آمدند روی بکوه نهادند و متوجه غانم شدند غانم در عجایب قدرت الهی ملاحظه کرده حیران بود که جمعی از
بندگان سجده اخلاص بغانم نموده رسم نیاز بجا آوردند و بالتماس تمام بر اسپ دولت سوار کرده بجانب

بمحنت بسیار دست دهد و فرو آمدن از مرتبه بزرگی باندک تکلفی میسر گردد چنانکه سنگ گران را
بمشقت فراوان از زمین برد و شش توان برکشید و باندک اشارتی بر زمین توان انداخت بواسطهٔ
آنست که جرم و بلند همت که توانائی بار محنت کشیدن داشته باشد کسی دیگر خواهش مرتبهٔ عالی نخواهد کرد
بیت ناز نمین را عشق ورزیدن نشاید جانمن ✦ شیر مردانِ بلاکش باد رین غوغا نهند ✦ هر که
آسایش طلبد دست از آب روی شسته همواره در خواری و ناکامی خواهد بود هر که بر خود در رنج
کشوده تگاپوی نماید و از خارستان راه نیندیشد و اندک زمانی در چمن بزرگی گل مراد خواهد چید تو
گوئی داستان آن دو مرد همراه نشنیدهٔ که یکی بطلب درست و کشیدن رنج بدروهٔ بادشاهی رسید
و دیگری بسبب کاهلی و تن آسانی در خاک خواری و پریشانی بماند کلیله گفت چگونه بوده است آن
حکایت دمنه گفت دو مصاحب بودند یکی سالم نام داشت و دیگری غانم سفری پیش گرفته
داشت و بیان می پیمودند گذرایشان بر دامن کوهی افتاد بس بلند و در پای آن کوه چشمه آبی
بود و در غایت شیرینی و در پیش چشمه حوض بزرگ راست کرده بودند و گرداگرد حوض درختان سایه دار
سر در سر آورده القصه آن دو همراه بدان منزل پاک رسیدند چون جای خوش و محل دلکش بود بر سبیل
آسایش مقام گرفتند و بعد از آسودگی بر اطراف حوض و سر چشمه گذری میکردند و بهر جانب نظری
می افگندند ناگاه بر کنار حوض سنگی سفید دیدند که بر وی خط چند نوشته اند چون بدیدهٔ تامل ملاحظه
نمودند نوشته بودند که ای مسافری که این منزل را بآمدن خود مشرف ساختی مهمانی ترا خوب فکر
کرده ایم ولی شرط آنست که از سر گذشته پای درین چشمه آب نهی و از بیم گرداب اندیشه ننموده
بهر طوری که توانی خود را بکنار اندازی و شیری از سنگ در بیابان کوه نهاده اند آنرا بی درنگ
بر دوش گرفته بیک دویدن خود را بالای کوه رسانی و از نهیب درندهای خونین نترسی و خارهای
جگر دوز که دامن گیر شود از کار باز نمانی که چون راه بسر آید درخت مراد ببر آید بعد از دانستن مضمون
خط غانم روی بسالم کرد که ای برادر بیا که تا بپای همت این میدان پر خطر را پیمایم بیت
یا بامراد بر سر گردون نهیم پای ✦ یا مردوار بر سر همت کنیم سر ✦ سالم گفت ای یار عزیز مجرد نوشته
که نویسندهٔ آن معلوم نیست درین راه پر خطر رفتن و بخیال فائدهٔ وهمی و چنین مهلکه بزرگ خود را
انداختن نشان بخیردلیست هیچ عاقل زهر قاتل بیقین تریاک بگمان نخورد و هیچ خردمند محنت

از شگاف برکشید فی الحال هر دو چوب بهم پیوست و خصمین او در میان چوب محکم بماند بوزنه ازین حال رنجور شد دمی نالید و میگفت بیت آن به که هر کسی بجهان کار خود کند + وانکس که کار خود نکند نیک بد کند + کار من میوه چشیدن است نه ازره کشیدن و پیشه من تماشای بیشه است نه زدن تبر و تیشه بوزنه با خود درین اندیشه بود که مردوگر باز آمد او را دست بردی لبز انمود چنانکه دران هلاک شد ازینجا این مثل شد که در دوگری کار بوزنه نیست و این حکایت برای آن آوردم تا بدانی که کسی را کار خود باید کرد و قدم از اندازهٔ خود بیرون نباید نهاد و دمنه گفت انچه گفتی دانستم لیکن بدانکه شکم هر جانور پر شود و بهر چیز سیر گردد و دانایان که راه خطرناک رفته نزدیکی بادشاهان طلب کرده اند از برای طعمه و لقمه نبوده است بلکه فائده ملازمت بادشاهان یافتن منصب عالی باشد که بوسیلهٔ آن دل دوستان بدست توان آورد و خاطر از دشمنان جمع توان کرد و قطع نظر از لطف دوست و قهر دشمن بغور ستمدیدگان باید رسید و خاطر شکسته دلان بدست آورد و هر که همت او درین درگاه بزرگ خواب خورش خود باشد در شمار بهایم است چون سگ گرسنه که با ستخوان شاد شود و گربهٔ خسیس طبع که بپارهٔ نان خشنود گردد و مقرر است که شیر اگر خرگوشی را شکار کرده باشد چون گوری بیند دست از دو بازداشته روی بشکار گور کند بیت همت بلند دار که پیش خدا و خلق + باشد بقدر همت تو اعتبار تو + و هر که درجهٔ بلند یافت اگرچه چون گل کوتاه زندگانی باشد بواسطهٔ نیکنامی او خردمندان او را در از عمر شمرند و آنکه بدون همتی و پست فطرتی سر فرود آورد چون برگ چنار اگرچه دیر باید نزد یک اهل دانش وزنی ندارد بیت سعدیا مرد نکو نام نمیرد هرگز + مرده آنست که نامش بنکویی نبرند + کلیله گفت انچه بیان کردی شنیدم لیکن بعقل خود رجوع کن که معلوم خواهد شد که خواهش منصبهای بزرگ از کسی نیکو است که با بزرگ زادگی نیکو سیرتی جمع کرده باشد و ما ازان طائفه نیستیم که در طلب آن قدم توانیم نهاد و چه فرومایگی ذات ما ازان روشن تر است که کسی را شکی دران افتد دمنه گفت ستایش بزرگی عقل و ادبست نی اصل و نسب هر که فهم درست و خرد کامل دارد خویشتن را از پایهٔ خسیس بمرتبهٔ شریف رساند و هر که بیخردی و بیفکری عنیماید از بلند مرتبگی زود به پستی گراید و از معمورهٔ هستی بویرانهٔ نیستی آید قطعه به پیشکاری عقل شریف ورای درست + توان کمند تصرف برآسمان افگند + و اگر نه دیدهٔ دل برکشاید از همت + نظر بسوی معانی نمیتوان افگند + و بزرگان گفته اند ترقی بمرتبهٔ بلند

رسید شتربه را آن سرمنزل خوش آمد و آنجا را خانه ساخت و چون یکچندی بار مشقت و تعب خدمت
در صحرای دلکشای و هوای فیض بخش بمراد گذرانید بغایت قوی جثه و فربه شده مستی آغاز کرد و از
ذوق آرامش نشاطی هرچه تمامتر بانگ بلند میکرد و در نواحی آن مرغزار شیری بر سریر فرمانروایی بود
جانور بسیار در خدمت او کمر بسته و درنده بیشمار سر بندگی بر خط حکم او نهاده و آن شیر جوانی خودرای و غرور
بود و هرگز گاو ندیده و آواز او نشنیده و همواره از غرور جوانی شیر تزویر حمله فیل قوی جثه را در نظر نیاوردی
و از مستی کامرانی نظر بر بسیاری حشم خود انداخته کسی را از خود بزرگ تر خیال نکردی نه در کار و بار خود
مشورتی میکرد و نه از روزگار خبری داشت ناگاه چون بانگ شتربه بوی رسید چون مثل این آوازی
هرگز بگوش او نرسیده بود هراس و ترس بسیار بخاطر او راه یافت و از بیم آنکه ملازمان درگاه ندانند که
ترس بدو راه یافته بهیچ جانب سیر نمی فرمود و از اندیشه آنکه مبادا بزنادانی او اطلاع یابند از حقیقت
آواز هولناک نمی پرسید در خشم او دو شغال بودند یکی را کلیله میگفتند و دیگری را دمنه که بخوش رائی
و تیز فهمی مشهور بودند اما دمنه بزرگ منش تر بود و در خواهش جاه و ناموس حریص تر دمنه بفراست دریافت
که شیر را ترسی راه یافته و ازین رهگذر دل مشغولی دارد با کلیله گفت چه می بینی در کار این ملک که
نشاط سیر و شکار گذاشته است و بر یکجائی قرار گرفته کلیله جواب داد که ترا با این سوال چکار
و باز گفتن این سخن چه مناسب مصراع تو از کجا و سخن سر مملکت ز کجا ؛ ما بدرگاه این ملک
روزی می یابیم و در سایه دولتش با آسایش روزگار میگذرانیم بهمین بسنده کن و از باز پرس اسرار
بادشاهی و تحقیق احوال ایشان درگذر چه ما از آن طبقه نیستیم که بصحبت و ندیمی سلاطین مشرف
توانم شد یا سخن ما را نزدیک بادشاهان اعتباری باشد پس ذکر کردن ایشان تکلف باشد و
هر که تبکلف کاری کند که سزای آن نباشد بدو آن رسد که بوزنه رسید دمنه گفت
چگونه بوده است آن حکایت کلیله گفت آورده اند که بوزنه و مرد و گربه برادر بودند که بر چوبی نشسته
از جای بریدند و در میخ داشت یکی را در شگاف چوب فرو کوفتی تا بریدن آسان گشتی و چون
شگاف چوب از حد معین در گذشتی دیگری کوفتی و میخ پیشینه را برآوردی و درین میان
در دو گربه حاجتی برخاست بوزنه چون جای خالی دید بر چوب نشسته بریدن گرفت از انجانب
که بریده بود دو خصیه او در شگاف چوب آویخته شد و آن میخ که در پیش کار بود پیش از آنکه دیگر بکوبد

گرچه عطا در همه جا دلکش است ✤ هر چه بهنجار بود آن خوش است ✤ دوم از عار بخل و عیب
کم همتی احتراز نماید که مال بخیل عاقبت هدف تیر تاراج و تلف میشود چنانکه حوضی بزرگ که از چند جا
جوی آب بی می آید و باندازه درآمد برآمد نداشته باشد ناچار از هر طرف راه جوید و از هر گوشه بیرون تراود
و رخنها در دیوار وی افتند و آخر الامر آن حوض یکباره نابود شود از آغاز داستان تا حکایت شتر
که مقصود است تبقریب ذکر یافته است و در کلیله و دمنه مشهور برای گریزگاه سخن همان نصیحت پدر
در هنر آموختن و مال را بی صرفه خرج نکردن است و بگوش قبول شنیدن پسر آن نصیحت مذکور را
و اختیار کردن برادر بزرگ سفر دور را تا آخر قصه مذکور خواهد شد انچه مولانا حسین واعظ جواب گفتن
پسر کلان و دلیل گفتن بر ناکردن سعی در اسباب دنیوی و آوردن حکایت دو پسر حاکم
حلب که یکی ترک کوشش در کار را نموده گوشه گرفته و کامیاب صورت و معنی شده دیگری که در اسباب
تردد و تگاپوی نمود بی بهره از عالم رفت و جواب دادن پدر پسر خان و لبذیر تردد ذکر قصه شتر
آن در روایش که باز و کلاغ را دیده ترک اسباب نموده بود و ملزم شدن پسر کلان و شروع کردن
پسر میانه روش نگاهداشتن مال و خرج آنرا و رهنمونی پدر او را بمیانه روی و عاقبت اندیشی
افسانه موش آوردن و خاطر نشین شدن سخن و شروع کردن پسر خورد چگونگی خرج در سود
راس المال و دل نشان کردن پدر روش کار تا آخر افسانه در کلیله و دمنه مذکور نیست و الحق که برای
گریزگاه این سخن دور دراز زیاده از حد بردن مناسب نبود میخواستم که با انچه در کلیله و دمنه است
بسندکنم لکن چون خالی از فائده نبود آورده شد الغرض چون پسران نصائح پدر شنیدند هر یکی
از آنها صرفه پیش گرفته دست از بی صرفگی و کاهلی باز داشتند پسر بزرگ سوداگری اختیار کرده
سفر دور دست پیش گرفته باوی دو گاو بارکش بود یکی را شتر به نام بود و دیگری را مسمی از همت
راه و درازی سفر فتوری باحوال آنها راه یافت قضا را در اثنای راه زمین نشیب که برگل
بوده پیش آمد شتر به دران بماند خواجه بفرمود تا بکوشش تمام بیرون آوردند چون طاقت جنبش
نداشت یکی را بمزدگرفته بغمخوارگی او نامزد کرد که چون بقدر قوتی پیدا کند او را بکاروان رساند
مزدور یکدو روزی در بیابان مانده از تنهائی ملول شد شتر به را گذاشته خبر مردن او بخواجه رساند
و شتر به را باندک زمانی قوت جنبش پدید آمد در طلب چرا هر طرف می پوید تا بمرغزاری خوش هوا

سرگرم غرور و غفلت داشتن گرفت و موشان محله از مضمون این حال آگاه شده در ملازمت او
کمر خدمت بستند و دوستان نواله و حریفان پیاله بروی جمع آمده و چاپلوسیها کردن گرفتند و از
اندیشه آنکه مبادا از سخن حق گفتن نقصانی در جاه و مال در روزی ما افتد سخن جز بمراد دل و هوای
طبع وی نگفتندی و زبان جز بمدح و دعای وی نکشادندی و او نیز دلیرانه و از زبان بلاف و دست
باصراف گشاده خیال امروز بفردا نپرداختی چون روزی چند برآمد قحط سالی در میان افتاد و همگنان
در انبار گشاده دید که نقصان تمام بدان غله راه یافته است آه سرد از دل کشیده و با خود گفت اندوه
خوردن در چیزی که سودمند نباشد طریق خردمندی نیست چنان بهتر که غله باقی مانده را بجای
دیگر باید گذاشت پس همگنان آن جزوی مانده را بجای دیگر بردند و ان محل آن موش که خود را صاحب آن خانه و مهتر آن کاشانه
می پنداشت در خواب بود موشان دیگر که آشنایان نان و آب دندان حادثه واقف شده خود را از آن سوراخ بیرون
افکنده هر یک بگوشه بیرون رفتند و ولی نعمت خود را تنها گذاشتند **بیت** این دغل دوستان
که می بینی + مگسانند گرد شیرینی + روز دیگر که آن موش سر از بالین آسایش برداشت چندانکه چپ و راست نظر کرد
از یاران کسی ندیده و هر چند که از پیش و پس بیشتر جست از مصاحبان کمتر یافت از گوشه کاشانه بجست و جو مصاحبان
برآمده بود خبر پریشانی روزگار و گرانی غله رسید مضطرب وار سوی خانه روان شد تا ذخیره
که دارد در محافظت آن سعی نماید چون بخانه رسید از غله هم اثری ندید از ان سوراخ بانبار خانه
درآمد آنقدر خوردنی که قوت یکشبه را شاید موجود نبود طاقتش طاق گشته بدست اضطراب گریبان
جان گرفت و چندان سر بر سودای را بر دیوار زد که مغزش پریشان شد و بشومی تلفکاری
در هلاکت و خاکساری افتاد و این حکایت را فائده آنست که آدمی را خرج باید که فراخور دخل
باشد و سرمایه که دارد از سود آن بهره مند شود **قطعه** چو دخلت نیست خرج آهسته تر کن + که میگویند
ملاحان سرودی + اگر باران بکوهستان نبارد + بسالی دجله گردد خشک رودی + چون پدر
ازین داستان بپرداخت پسر خردتر بر خاست و آغاز سخن را بدعای پدر بیاراست و گفت
ای پدر بعد ازین که کسی مال خود را نیک نگاهداشت و از ان سودی تمام گرفت آن سود را
چگونه خرج کند پدر گفت دو قاعده رعایت کند یکی آنکه از اسراف بپرهیزد و راه اعتدال که
در همه چیز ستوده است پیش گیرد **بیت** همت چو بر مردم عالی گمار + بخل زا اسراف پسندیده تر +

گوشه گیرم واز نگاهبانی اسباب باز ایستم تا آنکه دست از همه کار شسته در گوشه نشست سه شبانروز در گوشه تنهائی بی آب ونان ببسر برد واز گرسنگی وتشنگی خللی در جوهر عقل که سرمایه تمیز وپیرایه هر چیزی است بهم رسیدن گرفت ناگاه بسر وقت او خرد پناهی ودور اندیشی رسید وبعد از دانستن حقیقت کار نصیحت کرد که با دست وپای را بربی دست وپای قیاس کردن ودر اسباب بوده ترک اسباب کردن رضای الهی است ونه آئین خردمندی چون ترا دست وپای داده اند در معنی رخصت نگاهبانی کرده اند توکلاغ را دیدی واز ان باز چشم چرا پوشیدی وچرا نبوده اوقات میگذرانی وقدر این گوهر گرانمایه عقل نمیدانی وانچنین بیکار گذاشته که نزدیک رسیده که ناخوشنود از تو رود واین سرگذشت پسندیده آوردم تا تر انظهور رسد که در اسباب بوده توکل باید کرد که پسر دیگر سخن آغاز کرد که ای پدر چون راه کسب پیش گیرم وخدای تعالی از خزانه کرم خود مال ومنال روزی گرداند در خرج ونگاهداشت آن چه باید کرد بشرح باز نمائی تا دستور العمل زندگانی خود کنیم پدر گفت مال بهم ساندن آسانست نگاهداشتن واز ان بهره مند شدن دشوار وچون کسی را مال بدست افتد دو کار باید کرد یکی آنکه آنچنان نگاهدارد که از تلف تاراج ایمن تواند بود ودست دزد وراه زن وکیسه بر از ان کوتاه باشد که زر را دوست بسیار است ودشمن بشمار **بیت** چرخ نه بربی درمان میزند ✣ قافله محتشمان میزند ✣ دوم آنکه از سود زر فائده باید گرفت ودر اصل مال دست دراز نباید کرد اگر از سرمایه بکار برند واز سود آن قناعت نکنند باندک زمانی گرد فنا ازان برایند **ابیات** بران شجر کاو بنیاید بوی ✣ باندک زمانی شود خشک پی ✣ گر از کوه گیری ونبهی بجای ✣ سرانجام کوه اندر آید زپای ✣ هر گرا دخلی نباشد ودایم خرج کند یا خرجش زیاده از دخل باشد عاقبت کار در بیم گدائی افتد وکارش بهلاک انجامد چنانچه آن موش تلف کار که خود را از غم هلاک گردانید پسر پرسید که چگونه بوده است آن حکایت پدر گفت آورده اند که دهقانی عاقبت اندیشی کرده مقداری از غله نگاهداشته بود ودست خرج ازان کوتاه ساخته که تا در ضرورت ازان فائده برگیرد قضارا موشی در نزدیکی انبار خانه کاشانه داشت پیوسته زمین از هر طرف کافتی وبدندان خار اشگاف هر جانبی روزنی پیدا کردی ناگاه روزی بهجت افروزی سر روزن از میان غله بیرون آورد ودر روزی فراوان روی بخانه او نهاد وبادهٔ فراخ دستی آن کوتاه حوصله را از راه خردمندی دور داشته

که در قصر پر خیال می بست هر چه بدست آوردی تلف میکردی ناگاه دیرا دشمنی قوی پدید آمد و قصد
ولایت او کرد شاهزاده خزانه راتبی و لشکر را بسیار ان و پریشان یافت بدانجا که پدر نشان گنج داده بود
چندانکه سعی بیشتر کرد نشان گنج کمتر یافت چون بکلی از نیافتن گنج نا امید شد بالضرورة بهر جائی
که داشت روی بجنگ آورد بعد از انکه از هر دو طرف صفها برآراستند و آتش جنگ بالا شد از لشکر
دشمن تیری بشاهزاده رسید و بر جای سرد شد و قضا را تیر آسمانی به بادشاه بیگانه نیز رسید و رخت هستی
بر بست هر دو لشکر پریشان ماندند نزدیک بود که آتش فتنه افروختن گیرد آخر دانایان هر دو سپاه
اتفاق نموده از دربان فرمان دهی بادشاهی نیکو خصلت جستند نشان بشاهزاده گوشه نشین
دادند کاروان ملک بر در صومعه وی رفته شاهزاده بتعظیم تمام از گنج تنهائی ببارگاه بادشاهی
آوردند چون نصیب بود بی رنج هم گنج پدر یافت و هم ملک باو قرار شد و این حکایت برای آن
آوردم که بتحقیق معلوم شود که یافتن نصیب بسعی و کسب تعلق ندارد اعتماد بر توکل نمودن بهتر
ازین باشد که تکیه بر کسب کردن چون پسر این داستان باخر رسانید پدر فرمود که انچه تو بیان کردی
راست گفتی لیکن این عالم اسباب است اگر کار و بار این جهان باسباب وابسته است باید
در اسباب کوشید و اعتماد و بر توکل کرده منفعت کسب بیشتر از گوشه نشینی است چه نفع کاسب
بدگیری میرسد فایده گوشه نشستن از زود در نمیگذرد و کسی که میتوانسته باشد از بدگیری نفع تواند رسانید
حیف باشد که کاهلی ورزد تو قصه آن مرد نشنیده که از دیدن حال بازو کلاغ ترک اسباب کرد و
گوشه گرفته بود آخر از مرد هوشمند الهی چه عتاب کشیده و چه خجالت دید پسر پرسید چگونه بوده است
آن حکایت پدر گفت آورده اند که درویشی در آثار رحمت الهی اندیشه میکرد ناگاه بازی دید
قدری گوشت در چنگال گرفته گرد درختی پرواز میکرد تا آنکه کلاغی بی بال و پر در تنهایان افتاده دید
آن باز گوشت بدو امیکرد و بقدر حوصله کلاغ در دهنش می نهاد مرد گفت سبحان الله عنایت
بادشاهی و رحمت نامتناهی نگر که کلاغ بی بال و پر را که نه قوت پریدن دارد نه قدرت جنبیدن
بی روزی نمیگذارد بیت اویم زمین سفرهٔ عام اوست + برین خوان نعما چه دشمن چه دوست + چنان پهن خوان کرم گسترد + که سیمرغ در قاف روزی خورد + پس من که در
روزی اندیشه ای نمی نشینم و سر در بیابان آزنهاده ام از سستی اعتقاد من باشد آن به که پس از زیر

پدر پرسید که چگونه بوده است آن **حکایت** پسر گفت در ولایت حلب بادی شاهی بود کامگار
و فرمانروای و او را دو پسر بود از بادهٔ جوانی مست و از شراب کامرانی سبز خوش پیوسته بطرب
نشاط مشغول بودندی بادشاه عاقبت اندیشی نموده پاره دُر و جواهر و نقد و خیس را برزاهدی
که پشت بدنیا نهاده در بیابان صومعه داشت پنهانی سپرد و در خانه او زیر زمین کرده وصیت
فرمود که چون دولت بیوفا روی از فرزندان من برتابد و پریشانی در احوال آنها راه یابد بطوری
که مناسب باشد ازین گنج فراوان خبر کنی شاید که بعد از محنت کشیدن از گذشته پشیمان شوند
این خزینه را چنانچه باید بکار برند و شاه درون محل جائی راست کرده و چنان فرمود که
خزانه خود را اینجا پنهان میسازد و فرزندان را بران مطلع ساخت که هرگاه محتاج شوند اینجا خبر
بسیار گذاشته ام وقت کار ازو خواهند برداشت بعد ازین حال باندک زمانی شاه وزاهد
این سرای بیوفای فانی دنیا را بدرود کردند و آن گنج در صومعه زاهد پوشیده ماند برادران بعد از فوت
پدر در قسمت ملک و مال بجنگ افتادند و برادر کلان غلبه کرده تمامی مال و جهات را در تصرف
خود در آورد و برادر خرد بخود اندیشید که چون دولت روی بزوال نهاد و چرخ جفا پیشه شیوه بیوفائی
آغاز کرد بازو ل در و بستن و در فراهم آوردن او کوشیدن نه آئین خردمندی باشد هیچ راهی بهتر ازین
نیست که پس ازین گوشه درویشی که سرمایهٔ خیر اندیشی است از دست ندهم پس راه تجرد پیش
گرفته در بیابانی که صومعه خراب زاهد بزرگوار بود آرام گرفت و در آمد و شد بروی خلق بر بسته
دران گوشه بی توشه بریاضت مشغول شد روزی آب از چاه میکشید آواز آب نیامد نیک تامل کرد
در تگ چاه آب ظاهر نبود اندیشه مند شد که چه شده باشد که آب برین چاه نمی آید اگر خللی بجاه
یافته باشد درینجا بودن مشکل خواهد بود بجهت تحقیق حال بچاه فرو شد مغاکی دید که از اینجا
خاکها آمده راه آب را گرفته بود چون آغاز راست کردن کرد و آن مغاکی را خواست
که از خاک و خاشاک پاک ساخته او را محکم کند قدم در وی نهادن همان بود و بسر گنج در رسیدن
همان شاهزاده بران شکر خداوند بجا آورده بخود گفت که اگرچه مال بسیار است اما از راه درویشی
پرهیز نمی باید کرد و این را با هیچ بقدر ضرورت خرج باید کرد مصراع تا چه نهیم که از غیب چه آید برون
برادر بزرگ در غفلت روزگار گذراندی پروای رعیت و لشکری نداشتی و با مید گنج موهوم

اول آن بود که چون کسی بشرف نزدیکی بادشاهان مشرف میگردد و مردم بر و حسد می برند بسخنان
مکر آمیز میخواهند که تا دولتخواهی او را خاطرنشان بادشاه گردانند پس بادشاه را باید که در انچه سخن باو
رسانند نیکو تامل فرماید و از راههای دور رفته بغرضی رسانندگان سخن را خاطرنشان خود کند و تا
از آمیزش و آلایش خالی نیابد بسر حد قبول نرساند بهت مده را صاحب غرض پیش خویش
که آمیخت با یکدگر نوش و نیش + بصورت دهد نوش یاری کند + بمعنی زند نیش خواری کند +
رای فرمود که هیچ انچنین نشده است که بسخن غرض آمیز دوستی بدشمنی انجامیده باشد یا مخصر
دور اندیشی است بر همین قصه شیر و گاو را در میان آورد و گفت آورده اند سوداگری بود سرد
و گرم روزگار دیده تلخ و شیرین زمانه چشیده او را سه پسر بود که از روی مستی جوانی از پیشه خود
پرهیز نموده دست در مال پدر دراز کردندی و در تهیه کاری و ناهمواری روزگار گذرانیدندی
پدر مهربان از شفقت و مرحمت فرزندان را پند دادن آغاز کرد و فرمود که ای فرزندان اگر
قدر مال که در بهم رسیدن آن رنجی بشما نرسیده است نمی شناسید در آتین خرد مغرور آید اما
باید دانست که مال سرمایه نیکوئیها تواند شد و پیرایه خوشی ها تواند ساخت اهل عالم جویای
سه مرتبه اند فراخی زندگانی و بزرگی جاه و رضای الهی و بدان نرسند مگر بچهار چیز حرفتی نیکو پیشه
گرفتن و انچه بهم برسد نیکو نگاهداشتن و در انچه عقل فرماید خرج نمودن بقدر توانائی خود را
از جا باید برهیز نمودن پس روی از کاهلی برتافته بجانب کسب میل نمایند و انچه روزگاری دراز
از من دیده آید بکار ببرید پسر کلان گفت ای پدر تو ما را کسب کردن میفرمائی این خلاف توکل
است و من یقین میدانم که انچه روزی مقدر شده است هر چند در طلب او سعی نکنم بمن خواهد رسید
و انچه روزی من نیست چندانکه در جستجوی آن کوشش نمایم سود نخواهد کرد بیت
هر چه که روزیست رسد در زمان + و انچه نباشد نرسد بیگمان + پس زپی انچه نخواهد رسید +
رنجش بیهوده نباید کشید + و من شنیده ام که بزرگی گفته است انچه روزی من بود هر چند از و
گریختم در من آویخت و انچه نصیب نبود چندانکه در و آویختم از من گریخت پس اگر کار کنم یا بیکار
نشینم مصراع نصیبه ازل از خود نمی توان انداخت + چنانچه داستان دو پسران بادشاه
گواه انیست که یکی را بیرنج گنج بدست افتاد و دیگری با امید خزانه ملک بادشاهی از دست بداد

واز زحمت اغیار وارسته دید نزدیک شد پیر از صحیفهٔ ضمیر نقش مراد شاه خوانده زبان نیاز برکشود که
از گذشتها خود یاد دارم که در گوشهٔ این غار گنج گرانست وچون من ازهمه چیز دست شسته درین غار نشستم
اگر خسرو کشور کشای توجه فرموده این دفینه را بخزانهٔ عامره برساند هر آینه شایسته خواهد بود رای خوشحال
شده قصهٔ خواب درمیان آورد وآن گنج شایگانی را بدست آورد ودرمیان جواهر نوشته
عربی برآمد مضمون آنکه این گنج نامه من که هوشنگ بادشاهم برای دانشلیم امانت گذاشته ام
وچهارده نصیحت که سرمایهٔ آئین فرمانروایان تواند شد نوشته ام باید که آنرا پیشوای خود سازد
وشرح آنرا حوالهٔ بحکیمی درسراندیپ زاویه نشین است کرده بود شاه چون به تختگاه آمد ذوق سفر
بلده مذکور در دل افتاد واز ملازمان دو کس را برای وعقل امتیاز داشتند رفتن سراندیپ را درمیان
آورد وزیر بزرگ شداید سفر بیان کرده حکایت کبوتر که از آشیانه خود برامده آزار سفر کشیده درمیان
آورده واز چنگال شاهین رستن ودر دام افتادن واز همجنس خود حکایت شتربچه شنیدن با سایر
حوادث که در راه افتاده بیان کرده شاه را ازان سفر مانع آمد وشاه سرگذشت بازرگن در سفر
وحضر بیان نمود وگفتن زرگن قصه گربه حریص باز داشتن از سفر وبیان کردن باز قصه دوم دختر
گوشه نشین ودبیر شمشیر زن آورده اراده سفر را بیشتر از پیشتر ظاهر نمود ورخصت داون زرگن
بازرگان سفر وکامیاب شدن او درمیان آورده وزیر بزرگ را خاموش کرد بعد ازان
وزیر چند سخن دلاویز درباب باز رفتن سراندیپ درمیان آورد رای دانشلیم
قصه پلنگ بچه را گفته بسخنان بلند خاطرنشان وزراکرد که سفر بهتر از حضر است پس ازان
ملک را بیکی از معتمدان دولت سپرده باجمعی از خاصان متوجه سراندیپ شد وبه تگاپوی
بسیار درسراندیپ بصحبت بیدپای برهمن حکیم رسید وقصه خواب ورسیدن بگنج وگنجنامه
بشرح بیان کرده برهمن مرتاض بر طلب بادشاه تحسین بسیار نموده سخنانی که سرمایه دولت
باشد گفتن گرفت ورای دانشلیم وصیتهای مذکور را باز گفت وانچه در نیشاپور بخاطر میرسید
سوال می نمود جواب می شنود ومی گفت ✦

باب سوم درگوش ناکردن سخن سخن چینان

رای اعظم دانشلیم با بیدپای برهمن فرمود که مضمون وصیت آن سر مقصود این کتاب است

مشقت ها نماید و برای آسایش خلایق این همه محنت سفر قبول کند آنگاه برهمن اسرار حکمت بیان
کردن گرفت و وصیت نامه هوشنگ در میان آمد و صحبت بچند روز کشید پادشاه یک یک وصیت
برهمن میخواند و برهمن در یغاب سخنان بلند میگفت و خاصان پادشاه که همراه بودند یکیک می نوشتند
و کتاب کلیله و دمنه مشتمل بر سوال و جواب رای و برهمن است و آنرا در چهارده باب بدستور فهرست
آوردیم بر سخن سخنان دوربین پوشیده نخواهد بود که از آخر فهرست تا آغاز باب سوم از فراهم آورده های
مولانا حسین واعظ است و کلیله و دمنه که از روی آن انوار سهیلی را جمع آورده است نیست آنچه از
هوای کار و فحوای کلام معلوم میشود که عرض آوردن در نصایح افزون و گریزگاه سخن را سرانجام
نمودن باشد لیکن بر معامله رسان سخن وری پنهان نیست که در معنی بدانچه ضروری همت مشتغل
شدن و هنگامه سخن گرم نمودن است و خلاصه این راز نفسیها آنکه فرخ فال نام حاکمی بر
شکار برآمده بود و در بازگشت بواسطه گرمی هوا در مرغزاری که در کوهساری واقع بود ساعتی برآسود
و دران زمان نظر بر آشیانه زنبور شهد افتاد و نخجسته رای نام وزیر خود را از احوال این جانوران پرسیدن
گرفت و وزیر براز آئین ستوده و روش پسندیده انها خبر داد تا آنکه سخن به بیرونی آدمی و خون ریزی
و جان آزاری در میان کشیده فرخ فال را از بودن در میان آدمی و دیدن روی ایشان تنفری
شده میخواست که راه تنهای دلی تعلقی پیش گیرد وزیر گفت که برای فراغت خود خلقی انبوه را
در سرگردانی انداختن از جوانمردی دور است اگر پادشاه بر دشی که رای و التشلیم بمشورت بیدار
برهمن زندگانی نموده است مسلوک نماید هر آینه موجب رضای الهی و اصلاح احوال جهانیان
خواهد بود و بعد ازان نخجسته رای مجمل از احوال و التشلیم بیان نموده او را بر سریر فرمانروائی سرگرم
ساخت و خلاصه سخن او آنست که رای و التشلیم سببی بجهت دل بدست آوردن که در معنی رضای
الهی بدست آوردن باشد در گنج گرانمایه بکشاد و صلای کرم بر خاص و عام داد و چون بخواب
آسایش شد پیر نورانی را دید که میگوید که زری که از برای رضای خداوندادی پای عزیمت
در رکاب دولت کن بشرقی دار السلطنت توجه نمای که گنجی شایگان حوالت است رای از مژده
این خواب بیدار شد و مشرق روی توجه نموده روان شد تا بکوهستان رسید و هر طرف بنظر
می انگشت دار مقصود خبری می جست تا آنکه غاری نمودار شد و پیری روشن دل بدران عالیشان

وهیچ دغدغه نیست ونسبت نزدیکی وهمواخواهی تو بر حضرت بادشاه روشن اگر زمانی در سایه دستی
آسایش گرفته وآبی خنک خورده روان شویم بهتر مینماید پلنگ تبسمی کرد وگفت بزرگی ونزدیکی
من بدرگاه بادشاهی از کمال خدمت است پسندیده نباشد که کاهلی را درمیان آرم وتن آسانی
قرار دهم خبرداران صورت واقعه را بشیر رسانیدند شیرزبان تحسین کنشاد که سرداری وسروری را
چنین کسی زیبد که سر از گریبان مشقت برآوردن تواند ورعیت درزمان سرافرازی او آسوده
توانند بود پس پلنگ را طلبید وبعنایت بی نهایت سرافراز ساخت وحکومت آن بیشه را با او
داد ودولی عهدی خود بر او اضافه کرد وفایده این حکایت آنست که همچکس سر از تکاپوی مراد
برنیاید ودلی جست وجوی مقصود حاصل نشود وچون درین سفر مقصود وطلب دانش است
عزم جزم کرده ام وپای اهتمام در رکاب عزیمت آورده وبمجرد خیال تصور رنجی که در آمد ورفت
برسد ترک عزیمت نخواهم کرد چون وزیران دانستند که سخن ما بجای نمیرسد با رای شاه
همداستان شده وبمهیا ساختن اسباب سفر مشغول شدند وشرایط مبارکبادی بجا آوردند پس
رای دانشلیم تمام امور سلطنت را بیکی از اعیان مملکت که محل اعتماد بود سپرد ونصیحتی چند
که ضرور بود کرد وبساعتی فرخنده با جمعی از خاصان روی براه سراندیپ نهاد وبعد از پیمودن
خشک وتر دیدن گرم وسرد اطراف سراندیپ بر وظاهر شد ونسیم آن دیار بدماغ شاه رسید
بعد از آنکه دو سه روزی در شهر سراندیپ از رنج راه برآسود اسباب یادگاری آنجا گذاشته با دو سه
کس از محرمان روی بکوه نهاد چون برفراز کوه رسید از انجا چشیم تماشا بهر جانب باز کرده نظرش
بر غاری افتاد از حقیقت آن غار پرسید گفتند که آن مسکن حکیمی است که او را بیدپای خوانند یعنی
طبیبی مهربان واو مردیست ریاضت کش که نفس ناطقه را بکمالات آراسته واز صحبت خلایق
یکسو شده وباندک کفافی قناعت نموده دانشلیم بآرزوی ملاقات او رفته بدر غار ایستاد
از باطن او رخصت درآمدن یافت از روی ادب درآمد برهمنی دید مجرد نهاد رای چون
نزدیک رسید برهمن به نشستن او اشارت فرمود واز رنج راه وسبب سفر پرسید پس دانشلیم
قصه خواب یافتن گنج وخواندن وصیت نامه وحواله کردن اتمام آن بسراندیپ با جمیع خصوصیات
باز گفت برهمن تبسمی کرد وفرمود که آفرین بر همت بادشاه باد که در طلب دانش تحمل این همه

حکایت رای والبشلیم گفت که در نواحی بصره جزیره بود بغایت خوش هوا و بیشه در نهایت لطافت و صفا چشمهای زلال از هر طرفش روان و نسیم دلکش از هر جانبش وزان بود از نعمات خوبی او را بیشه فرح افزا می گفتند و پلنگی بران بیشه فرمانروا بود که از هیبت او شیران شرزه با نهاد نمی توانستند برآورد و دران دیگر گرد آن نمی توانستند گشت و مدتها دران بیشه بمراد دل گذرانیده بود هرگز صورت ناکامی روزگار ندیده بچه داشت که عالم را بروی او روشن میدید و در آرزوی آن بود که چون بچه اش بسال رسد و مردان و چنگال بخون هزبران رنگین کند آن بیشه را بتصرف او گذارد و خود گوشه قناعت بگیرد ناگاه بآرزوی نارسیده پلنگ را اجل در رسید و در ندهای که از قدیم خیال آن بیشه داشتند یکبار قصد کردند پلنگ بچه دید که طاقت مقاومت ندارد جلای وطن شد و در میان دو دان نزاع افتاد شیری خونریز بر همه غالب آمده بیشه را در تصرف خود آورد و پلنگ بچه روزی چند در کوه و بیابان سرگردانی کشیده خود را به بیشه دیگر رسانید و باسباع آن منزل در دل خود خوش باز نموده در تلافی این تفرقه مدد خواست ایشان از استیلای آن شیر وقوف یافته از آمد او ابا نمودند و گفتند ای بیچاره منزل تو حالا در تصرف شیریست زبردست ما را قوت برابری او نیست مصلحت ما آنست که هم رجوع بدرگاه او نمائی و بصدق تمام خدمت او اختیار کنی پلنگ بچه را این سخن معقول افتاد و صلاح کار خود دران دید که بملازمت شیر مشرف شود و طریقه خدمت بجا آرد و پس برگشته بآن بیشه رسید و بوسیله یکی از نزدیکان درگاه شرف خدمت دریافت و منظور عنایت بادشاهی گشته بخدمتی که لایق حال او بود نامزد شد پلنگ بچه کمر هواداری چست کرده بکارگذاری دولتخواهی در پیوست و روز بروز تقرب او زیاده شد تا بحدی که ارکان دولت بر و حسد می بردند با وجود آن هر دم کوشش او در ملازمت بیشتر بودی وقتی شیر را مهمی ضروری در بیشه دور دست پیش آمد و هوای تابستان بود شیر بخود اندیشه کرد که درین هوای گرم کرا باین خدمت باید فرستاد درین میان پلنگ بچه در آمد ملک را اندیشه ناک دید از روی بندگی و هواخواهی موجب اندیشه پرسید و صورت واقعه معلوم کرده این خدمت را بعهده خود گرفت و رخصت گرفته باتفاق جمعی روان شد و نیم روز بمنزل رسیده مقصود حاصل کرد بمراد برگشت بعضی همراهان گفتند که درچنین گرما این همه راه پیموده شده اکنون مهم صورت یافته

می گماشت ناگاه کبکی دید که قهقه کنان در جلوه نازست بازار طبیعت خود رفتی بشکار
وبیک حمله حوصله را از گوشت سینه او پرساخت لذتی گرفت که هرگز آن چاشنی ندیده بود و بخود
گرخواید سفر همین بس که از غذاهای ناملایم خلاص یافته بطعمهای مقبول لذتی گرفته میشود و از
آشیان تیره و تنگ و مصاحبان پست همت بنجات روی نمود و بر جاهای بلند رسیده میشود تا بعین
ازین چه روی نماید پس باز چند روزی بفراغت شکار کنان پرواز میکرد تا روزی بر سر کوهی
نشسته بود در دامن کوه جمعی از سواران دید صف شکار برآراسته مرغان شکاری را پرواز
داده و آن بادشاه آن ولایت بود با خاصان بر سم شکار برآمده درین اثنای بازی که بدست
شاه بود پرواز کرده قصد صیدی کرد و این باز بلند پرواز نیز بشکار او عزم کرد و پیش دستی نمود
صید را از پیش او در ربود شاه را نظر بر تیز پروازی و ربایندگی او افتاده پیش بسته او شد و
حکم شد تا صیادان چابک دست او را گرفته بخدمت بادشاه آوردند بنظر تربیت بادشاهی
باقابلیت ذاتی و راندک فرصتی ساعد شهریاری قرارگاه او شد و اگر در همان پایه اول بوده با صحبت نالایق و رفاقت
با ادنی مرتبه عالی نرسیدی و این حکایت ازان آوردم تا معلوم شود که در سفر چندین فایده متصور
است چون سخن دالبشلیم تمام شد و زیر دیگر پیش آمده آداب دعاگوی بجا آورد و گفت انچه حضرت
بادشاه در بیان سفر و فائده آن فرمودند ازان قبیل نیست که شاید بشبه پیرامن آن توان گشت
اما بخاطر بندها میگذرد که ذات بادشاه را که راحت عالمیان وابسته بسلامت اوست بمشقت
سفر اختیار کردن از روش حکمت دور مینماید دالبشلیم گفت ارتکاب مشقت کار مردان است
تا خار محنت دامنگیر عشرت سلاطین نشود و در گلستان فراغت گل رفاهیت نشگفد تا پای همت
ملوک دشت بلا نه پیماید هر دو لیشان بیسامان بالین آسایش نرسد و باید دانست که بندگان
خدا دو قسم اند یکی ملوک که ایشان را عشرت مملکت فرمانروائی داده اند دوم دیگر رعیت که ایشان را
شرف امن و استراحت بخشیده اند و این هر دو قسم یکجا جمع نشود یا راحت اختیار باید کرد و
عنان دولت باید گذاشت یا بهمان عزت بادشاهی بباید ساخت و دست از لذت فراغت
کوتاه باید کرد و حکما گفته اند کوشش نمودن طالب را بسر منزل مقصود رساند چنانچه آن پیلبچه
بچه ببرکت کوشش چنگ بد امن مقصود زد و زیرو رخواست نمود که این صورت چون بود

هجوم کرده پا از اندازه ادب بیرون نهاده بودند بفریاد و فغان مردم را به تنگ آورده سلطان حکم کرده بود
که جماعه تیر اندازان در کمین باشند که تا هر گربه که بیایند به تیر بدوزند گربه زال ازین حال بی خبر چون بوی
طعام شنید بی اختیار شتافت همان شتافتن بود و ناوک دلدوز خوردن همان بیت چکان خونش از استخوان
میدوید ٭ همی گفت از بهول جان میدوید ٭ که گر جستم از دست این تیرزن ٭ من و موش و برآ
پیرزن ٭ و این داستان بدان آوردم تا تو نیز گوشه آسیان مرا غنیمت دانی و قدر لقمه که بهم میرسد
بشناسی و در زیاده طلبی نباشی که مبادا بدان پایه نرسی و این مرتبه نیز از دست برود و باز گفت انچه
فرمودی عین مهربانی بود اما بچیزهای سهل و کارهای خرد سر فرود آوردن کار پیرزنانست هر کرا بلندی
باید همت بلند باید داشت زغن گفت این خیال که تو در سر داری بجز دیندار بر نیاید هیچ کاری انگاه
اسباب آن آماده نباشد از پیش نرود باز گفت قوت چنگال و منقار من قوی ترین اسباب دولت
نیست مگر تو حکایت آن شمشیر زن نشنیده که بدست یاری زور بازو خیال بادشاهی داشت و
آخر بمراد دل رسید زغن پرسید که چون بود آن حکایت باز گفت در زمان پیشین درویشی
کاسب بود بقوت عیال خود درمانده حاصل کسب او بعیال و خانگی می اور الپیری شد نشان
دولتمندی از پیشانی او پیدا بود بقدم او حال پدر روی بسامان آورد در مقام تربیت او شد
پسر از کودکی سخن از تیر و کمان میگفت و بازی پسر شمشیر میکرد پدر بمکتب میفرستاد او هوای میدان
میداشت چون بزرگ شد پدر خواست که با دیگی را از خویشان عقد کند پرسید که تو در زن اب
چه صلاح می بینی پسر گفت آنرا که من میخواهم کابین او نقد نهاده ام تر او ران تکلیفی نمی کنیم و امداد
نمی خواهم پدر گفت مرا از حال تو آگاهی تمام است آنکه میگوئی که وجه کابین دارم از کجاست و کدام
است پسر در خانه رفت و شمشیر بیرون آورده گفت من که عروس سلطنت را در عقد خواهم آورد
وجه کابین او بهتر از تیغ و تیر و خنجر خونریز نیست و چون همت آن جوان بلند بود در اندک زمانی
عرصه مملکت فرو گرفت و این حکایت برای آن آوردم تا بدانی که انچه اسباب دولت تواند بود
مرا آماده است و نزدیکست که مطلوب خود برسم افسون و افسانه کسی ترک این امید نخواهم کرد
زغن دانست که این مرغ عالی همت بمکر و فریب رام نمیشود بفرصت رخصت سفرش داد
باز زغن را بابچگان وداع کرده پرواز نموده بعد از نامدگی بسر کوهی فرود آمد دیده تماشای طرف

قناعت است وانچه تو میگوئی از مرتبه حرص و حریص همیشه محروم باشد و تا کسی قناعت نکند
آسایش نه بیند و چون تو شکر نعمت قناعت نمیگذاری و قدر دولت فراغت نمیدانی می ترسم
که بتو آن رسد که بآن گربه حریص رسید باز پرسید که آن چگونه بوده است حکایت زعن گفت
که در روزگار پیشینه زالی بود ضعیف حال و کلبه داشت تنگ و تیره و گربه با او مصاحب بود که
روی نان ندیده بود و بوی گوشت نشنیده اگر ناگاه موشی بچنگ او افتادی رویش بشادی
برافروختی و تا یکهفته بآن قدر غذا گذرانیدی روزی از غایت بیطاقتی بهزار مشقت ببالای بام
رفت گربه دید که ببالای بام همسایه میخرامید و از غایت فربهی قدم آهسته برمیداشت گربه پیرزن
چون از جنس خود بدان فربهی و تازگی تشخصی دید حیران شده فریاد برکشید که تو بدین لطافت
از کجائی و این قوت و شوکت تو از کجاست گربه همسایه جواب داد که من ریزه خوار خوان
بادشاهم هر صباح بر دربارگاه حاضر شوم چون خوان دعوت بگستراند دلیری و مردانگی نموده از
گوشتهای فربه و نانهای میده لقمه چند در ربایم و تا روز دیگر آسوده حال بسر برم گربه پیرزن
پرسید که گوشت فربه چگونه چیزی میباشد و نان میده چه نوعی مزه دارد که من در مدت عمر خود
جز شوربای پیرزن و گوشت موش چیزی ندیده و نچشیده ام گربه همسایه بخندید و گفت که
بواسطه همین است که تو از عنکبوت فرق نمی توان کرد ما را ازین شکل که تو داری عار تمام است
بیت از گربه همین گوش و دمی هست ترا + باقی همه عنکبوت را می مانی + اگر تو بارگاه سلطانی
را ببینی و بوی آن طعامها بشمی یقینکه حیات تازه یابی گربه پیرزن گفت چه باشد که جون همسایه
بجا آری و مرا یکبار همراه خود ببری شاید که بدولت تو ما نیز یابم گربه همسایه را دل بزاری او
بسوخت و قرار داد که این نوبت بی او نرود گربه پیرزن از نوید این وعده جانی تازه گرفته
از بام بزیر آمد و صورت حال با پیرزن باز گفت پیرزن نصیحت آغاز کرد که ای مهربان
بسخن اهل دنیا فریفته مشو و گوشهٔ قناعت از دست مده که چشم حرص خیره بخاک گور پر نشود
گربه را نه چنان سودای خوان نعمت سلطان در سر افتاده بود که نصیحت پیرزن سود مند
افتد القصه روز دیگر باتفاق گربه همسایه افتان و خیزان خود را بدرگاه سلطان رسانید
پیش از انکه آن بیچاره بر سد ضعف طالع او پیش دستی نموده بود و روز گذشته چون گربها

بنجایش چنان رسید که آن موشی است که از زغنی خلاص شده بی تامل بشتافت و پیش
از انکه بر زمین رسد از دی هوا گرفته او را با آشیان خود برد و چون در نگر لیست به نشان چنگال و منقار
دانست که از جنس مرغان شکار لیست بحکم جنسیت مهری در دلش پدید آمد و با خود اندیشید که زهی
عنایت الهی که مرا سبب حیات او گردانیده اگر نه درین محل حاضر بودمی این مرغک از بالای
کوه بزیر افتادی و استخوانهای بر سنگ آمد شدی بیاد نمانده فتی چون قضای الهی چنان
رفته بود که من واسطه بقای او شوم لایق آنست که با فرزندان من در تربیت شریک باشد
بلکه او را بفرزندی پرورم زغن بپرورش مشغول شد و پدرانه سلوک می نمود تا انکه بچه بزرگ شد
و گوهر اصلی او نمایش پیدا کرد اگرچه خود را خیال میکرد که از فرزندان زغن است اما صورت و
حالت خود را خلاف ایشان میدید و حیران می بود که اگر من از ایشان نیم چرا درین آشیانم
و اگر از ین خاندانم چرا بصورت ایشان نیستم روزی زغن با بازبچه گفت ای فرزند دلبند ترا
بسیار اندوهگین می بینم سبب اندوه چیست اگر آرزوی داری بگو که در سامان آن کوشش
نمایم بازبچه گفت من نیز در خود اثر ملال می یابم و سبب آن نیکو نمیدانم و اگر میدانم نمی توان گفت
مصلحت خود دران دیده ام که اگر رخصت باشد چند روزی در اطراف عالم بگردم شاید
غبار اندوه زدوده شود و چون عجایب جهان تماشای کنم شاید صورت فرخی روی نماید زغن
که آوازه فراق شنید دود از نهادش برآمد فریاد برآورد که ای فرزند این چه اندیشه است که کرده
سخن سفر گوی که سفر دریا نیست آدمی خوار و اژدهای است مردم ربای بیشتر که مردم سفر
اختیار میکنند بجهت بهم رسانیدن اسباب زندگانی یا بواسطه آنکه در وطن بودن ایشان را
مشکل است و ترا هیچ کدام ازین واقعه نیست و گوشه فراغتی و توشه قناعتی داری و بر
فرزندان دیگر سرافرازی میکنی و همه بزرگی ترا کردن نهاده اند با این همه رنج سفر اختیار کردن
و راحت خانه بودن را ترک نمودن از طریق خرد دور می نماید بازبچه گفت انچه فرمودی از کمال
مهربانیست اما هر چند با خود می اندیشم این گوشه و توشه فراخور حال خود نمی بینم و در خاطر من چیزها میگذرد
که در عبارت گنجایش ندارد زغن دانست که آن که بزرگان گفته اند مصرع باز گردد با اصل خود
هر چیز + ظاهر شده است خود را از سر حد این سخن دور انداخت و گفت انچه من میگویم از مقام

قناعت

کوبک دبقان کنگبان کشت بود در آنجا می گشت چون چشمش بر کبتر افتاد کودک تیری برو انداخت
ببال آن شکسته رسید از غایت هیبت سرنگون شده بچاهی که در پای دیواری بود افتاد دبقان
پسر دید که کبوتر بچاه فرو رفت ناامید برگشت بازنده شب و روز دیگر با دل خسته و بال شکسته و تن بیگانه
بسر برد روز دیگر افتان و خیزان بحوالی آشیانه خود رسید نوازنده آواز بال همدم خود شنیده باستقبال
از آشیان بیرون پرید بازنده را ناتوان و نزار دریافت گفت ای یار پسندیده کجا بودی و کیفیت
احوال چگونه بازنده گفت چگویم که چه محنتها کشیدیم و چه خطرها دیدیم خلاصه سخن آنست که شنیده بودم
که در سفر تجربه حاصل میشود مرا این تجربه شد که بازنده باشم نام سفر بر زبان نیارم و باختیار خود
از تو جدائی نگزینم و این مثل بدان سبب آوردم که پادشاه ازین سفر دور دراز باز ماند و تن بچندین
مشقت در ندهد والتسلیم فرمود که ای وزیر ناصح اگرچه مشقت بسیار است منافع او نیز نهایتی ندارد
و ترقی کلی در سفر روی مینماید خواه از روی صورت خواه از روی معنی نمی بینی که پیاده شطرنج
بسفر شش منزل مرتبه فرزی یابد و ماه بسیر چهارده شب بدر گردد و اگر کسی در گوشه وطن سر فرو
آرد و قدم بیرون ننهد از تماشای عجائب عالم محروم ماند و از ملازمت بزرگان بی بهره باشد
باز را بر دست سلاطین ازان سبب جای مقرر شده که سر بآشیان فرو نمی آرد و آب را از یکجا بودن
ملاحظه باید کرد که چه رنگ بوی پیدا می کند و اگر آن باز شکاری که با زغن بچگان بزرگ شده بود
و راسیان بماندی و در هوای سفر پرواز نکردی هرآئینه بشرف تربیت سلطان نرسیدی وزیر
پرسید که کیفیت این صورت چگونه بوده است حکایت راوی والتسلیم فرمود که شنیده ام
که وقتی دو باز تیز پرواز با یکدیگر همدمی داشتند و آشیانه ایشان بر قله کوهی بود بفراغبال در آن
نشیمن بسری بردند بعد از مدتی ایشان را بچه ارزانی شد بواسطه مهربانی که بفرزند داشتند بر دو
بطلب غذا میرفتند و بجگر گوشه خود از هر گونه طعمه می آوردند تا باندک زمانی روی در ترقی نهاد و روز
او را تنها گذاشته بجای رفته بودند و در آمدن درنگ شده بازبچه را اشتها در حرکت آمده
جنبشی آغاز کرد و بهر طرف میل نموده بکرانه آشیانه رسید ناگاه از انجا در افتاده روی بنشیب
کوه آورد قضارا دران وقت زغنی از آشیان خود بطلب طعمه که بجهت بچگان حاصل کند
بیرون آمده بود بر کمر آن کوه منتظر صید نشسته نظرش بران بچه باز افتاد که از بالا متوجه پایان بود

از رنج راه نیاسوده و دمی با سایش نزده بود که ناگاه ابر و رعد و برق و باران بهزاران جوش و
خروش پیدا شد باز نده را در چنین وقت پناهی که از تیر باران وایمن گردد نبود گاه در زیر شاخی
نهان میشد گاه برگ درختی پناه خود میساخت القصه شبی بهزار محنت بروز آورد و بار دیگر بپرواز آمد
متردد که بآشیانهٔ قدیم برگردد و یا چون عزیمتی نموده چند روز بتماشا گذارند درین حال شاهین تیز بال
خونین چنگال قصد باز نده کرد کبوتر مسکین را چشم بر شاهین افتاد دلش در طپیدن و روحش در
پریدن آمد و بر اندیشه باطل خود پشیمان شد و بخود عهد کرد که اگر ازین مهلکه برآید دیگر اندیشه سفر
بخود راه ندهد و صحبت یار همدم غنیمت شمارد به برکت نیت درست کشایش کار او پیدا شد
و عقابی تیز پر از جانب دیگر در رسید خواست که کبوتری را از پیش شاهین در رباید و شاهین هر چند
در پایهٔ عقاب نبود غیرتی کرده در پرخاش در آمد چون هر دو بجنگ یکدیگر مشغول شدند باز نده فرصت
غنیمت شمرد و خود را در زیر سنگی انداخت و بسوراخی تنگ جای گرفت شبی دیگر هم آنجا بسر برد
چون روز شد با آنکه باز نده را قوت پرواز نمانده بود بهر حال پر و بال زدن گرفت ترسان ترسان
چپ و راست نظر میکرد پیش و پس احتیاط مینمود و راه میرفت ناگاه کبوتری دید که دانه چند پیش
او ریخته و هزار شعبده ازان برانگیخته باز نده چون گرسنه بود همین که جنس خود دید پیش رفت هنوز
یکدانه نچیده بود که در دام افتاد و باز نده با آن کبوتر آغاز عتاب نهاد که ای برادر ما از جنس یکدیگریم
و این واقعه از سبب تو بمن دست داده چرا مرا ازین آگاه نکردی و شرط مروت بجا نیاوردی تا درین
بلا نمی افتادم کبوتر گفت ازین سخن بگذر که با قضای کوشش سود ندارد باز نده گفت هیچ میتوانی
که راه نجات بنمای و طوق منت در گردن من افگنی کبوتر گفت ای ساده لوح اگر من این حیله
دانستمی خود را ازین بند خلاص ساختمی و سبب گرفتاری دیگران نشدمی حال تو بآن نشستنگاه
مانده که در راه مانده شده بود و بزاری مادر را گفت که ای نامهربان چند توقف کنی که نفسی
راست کنم مادرش گفت نمی بینی که مهار من بدست دیگرانست اگر سر رشته بدست من می بود
پشت خود را از بار و پای را از رفتار خلاص دادمی باز نده چون ناامید شد طپیدن آغاز
کرد و بجهدی تمام قصد پرواز نمود در لیسمان دام فرسوده گسیخته شد باز نده بال و بر کشاده روی
بوطن کرد و در اثنای پرواز بدیهی ویران رسید بگوشه دیواری که متصل بگشت زار قرار گرفت

روزگار بر و مسازی آن دو یار غمگسار حسد برد باز نده را خیال سفری پیش پدید آمد یار خود را
گفت تا کی در یک کاشانه لب بر لب بریم و در یک آشیانه روزگار گذرانیم مرا آرزوی آنست که چند روزی
در اطراف جهان بگردیم که در سفر عجایب بسیار است و تجربه بشیار شمشیر تا از نیام بیرون نیاید در معرکه
مردان سرخ رو نگردد و قلم تا در سیر از سر قدم نسازد نقش مقصود صورت نه بندد و آسمان از
سفر بر همه بالاست و زمین از اقامت پایمال همه بیت درخت اگر متحرک شدی ز جای
بجای ✦ نرنجه آره کشیدی و فی جفای تبر ✦ نواز نده گفت ای یار همدم تو محنت سفر نکشیده
و مشقت غربت ندیده باز نده گفت اگرچه رنج سفر جان فرساست اما تفرج عالم روح می افزاید
و باز چون طبیعت بسفر خو گرفت و بشغولی بتماشای عجوبهای جهان پیدا کرد مشقت راه
نمی نماید نواز نده گفت ای رفیق موافق تفرج و تماشای عالم با یاران همدم و دیدار دوستان
محرم خوش آید چون کسی از دیدار همدمان محروم ماند پیداست که بدان مقدار تماشا چه تسکین
یابد و من میدانم که درد فراق یاران مشکل ترین دردهاست و اکنون که گوشه و توشه است
پای قناعت در دامن عافیت کش و عنان هوس بدست هوا سپار بیت بگیر دامن
جمعیتی و فارغ باش ✦ که سنگ تفرقه دوران در آستین دارد ✦ باز نده گفت ای مونس
روزگار دیگر سخن فراق مگوی که یار غمگسار در عالم کم نیست اگر از نیجا پیوند ببرید شود در اندک
فرصتی خود را بصحبت همنفسی دیگر رسانم و این خود شنیده که گفته اند ✦ بهیچ یار نده خاطر ✦ که بر و بحر فراخست و آدمی بسیار ✦ التماس دارم که بعد ازین دفتر مشقت سفر بر من نخوانی
که مسافرت مرد را پخته میسازد مصراع بسیار سفر باید تا پخته شود خامی ✦ نواز نده گفت
ای یار عزیز این زمان که تو دل از صحبت یاران دیرینه بر می توانی گرفت و با حریفان تازه
میتوانی ساخت سخن من در تو چه اثر خواهد کرد امانزرگان گفته اند بیت بسی بکام دل
دشمنان شود آنکس ✦ که نشنود سخن دوستان نیک اندیش ✦ سخن را بران قطع نموده
وداع یکدیگر کردند باز نده دل از رفیق بر کنده بر واز آمد کوه و دشت می پیمود و بانع و زراع
تماشا میکرد ناگاه در دامن کوهی بلند مرغزاری دید از سبزه و گل آراسته و از آب و هوا تازه
و ترگشته باز نده را آن سرمنزل پسندیده افتاد چون شام نزدیک بود دهمانجا بار سفر گشاد و منزل

ایشان ایمن گذرانند و اگر سخن مردم خاین نزد بادشاه معتبر باشد بسیار باشد که بیگناهان را
در ورطهٔ هلاک اندازند و نتیجهای بد روی نماید چهاردهم آنکه از محنت روزگار و انقلاب زمانه
باید که غبار ملال بر دامن همت ننشیند و هریکی را ازین چهارده وصیت که یاد کردیم راستانیست
مقرر و حکایتی پسندیده اگر رای خواهد بتفاصیل حکایات اطلاع یابد بجانب کوه سرانديب که
قدم گاه آدم صفی است توجه باید فرمود که این مشکل آنجا حل خواهد شد و مقصود آنجا روی خواهد نمود
چون حکیم مضمون نوشته تمام عرض برسانید والتسلیم او را بنواخت و آن صحیفه حکمت را بتعظیم تمام گرفته
تعویذ بازوی شهریاری ساخت و فرمود که گنجی نشان داده بودند این گنجینه هنر است نه خزینه
گوهر و زر دمر العنایت الهی از متاع دنیا آن مقدار همت که احتیاج ازین زیادتی ندارم و
از روی همت این محقر یافته را نایافته می پندارم لازم آنست که بشکرانه این پندنامه که در
معنی گنج همان تواند بود آنچه این دفینه بدست آمده بمردم مستحق رساند تا هدیه ثواب بروح
هوشنگ رسد و مانیز داخل خیر باشیم ملازمان بادشاهی در اندک زمانی این خدمت بجا آورده
و رای بدار الملک آمده همیشه در این اندیشه بود که بجانب سرانديب عزیمت نماید و مقصود
بدست آرد و بر تفصیل این نصیحت نامه واقف شده دستور العمل مملکت داری ساز و
بنای سلطنت بران نهد بعد از اندیشه بسیار فرمود تا درکس دانا را از ارکان سلطنت حاضر
ساختند رای فرمود که من آن گنجی را که هوشنگ نهاده بود تمام را در راه خدا بالفقرا و مساکین
و سایر مستحقان بخش کردم و حالا عزیمت بجانب سرانديب مصمم ساخته ام و من همواره اساس
مهمات سلطنت بر رای صوابنمای شما نهاده ام در غیاب نیز آنچه مصلحت باشد بعرض رسانند
وزیران گفتند جواب این بربدیهه گفتن نشاید که سخن ناندیشیده چون زر ناسنجیده است روز
دیگر تامل نموده بدرگاه رسیدند وزیر بزرگ گفت که درین سفر اگرچه احتمال فواید است اما محنت
و مشقت فراوان باید کشید و چندین راحت و فراغت را از دست باید داد و دل بر چندین
خطر باید نهاد و انا باید که راحت را بمحنت بدل نکند و لذت نقد را بسودای نسیه از دست ندهد
تا بوی آن نرسد که بدان کبوتر رسید رائی فرمود که چگونه بوده است آن حکایت وزیر گفت
شنیده ام که دو کبوتر با هم در آشیانه دمساز بودند یکی را بازنده نام بود و دیگری را نوازنده

دستور العمل ایست که بادشاهان را ازان گزیر نیست پس آن بادشاه دولتمند باید که بدین وصیتها کار کند و یقین داند که هر بادشاهی که این چهارده قانون را که بیان میکنیم بکار بندد و بنای دولت او استوار ماند و اساس سلطنت او پایدار گردد **اول** آنست که هرکس را که از ملازمان به نزدیکی خود سرفرازی دهد سخن دیگری در باب شکست او نشنود که هرکه نزد بادشاهی مقرب شد هر آینه مردم بروحسد برند و در زوال قرب او کوشش نمایند و از روی دولتخواهی و نصیحت سخنان فریبنده بگویند تا وقتی که مزاج بادشاه بر او متغیر گردد و در انوقت مقصود حاصل کنند **دوم** آنکه سخن چین و سخن ساز را در مجلس خود راه ندهد که باعث فتنه انگیزی و جنگجوئی است و عاقبت او بد است بلکه چون این صفت در کسی بیند زود تر آتش فتنه او با آب شمشیر فرو نشاند تا دود او عرصه عالم را تیره نسازد **سوم** آنکه با مراد ارکان دولت خود التفات نماید که باتفاق و یکجهتی کارهای آسان گردد **چهارم** آنکه بملایمت دشمن و چاپلوسی او مغرور نشود هر چند تملق پیش آرد از روی دور اندیشی برو اعتماد ننماید **پنجم** آنکه چون گوهر مقصود بدست آید در نگاهداشتن آن غفلت نورزد **ششم** آنکه در کارها شتاب زدگی ننماید بلکه بجانب تامل و آهستگی گراید که مضرت در شتاب بسیار است و منفعت آهستگی بشمار **هفتم** آنکه عنان تدبیر بهیچوجه از دست نگذارد که اگر جمعی از دشمنان قصد او کنند و صلاح دران بینند که با یکی از ایشان اتفاقی باید کرد که بسبب آن خلاصی ازان در پیش روی بینماید باید که بحیله مناسب بنای قریب ایشان را زیر و زبر گرداند **هشتم** آنکه از مردم کینه دار احتراز نماید و بچرب زبانی ایشان مغرور نگردد **نهم** آنکه عفو را شعار خود ساخته ملازمان را باندک گناهی در مقام خطاب و عتاب نیارد و چون از بعضی مقربان درگاه سلطانی جریمه ظاهر گردد و لعفو بادشاهی پشت قوی شوند دیگر باره ایشان را از چشمه عنایت شاداب گرداند تا از حیرانی فرود آیند **دهم** آنکه گرد آزار هیچکس نگردد تا بطریق مکافات آزاری باو نرسد **یازدهم** آنکه مردم را کاری که موافق طور و لایق حال ایشان نباشد نفرماید که بسیار کس کار خود را گذاشته بکار دیگر مشغول گردند و آن کار ناساخته از کار خود هم باز مانند **دوازدهم** آنکه حال خود را بزیور علم و ثبات آراسته گرداند **سیزدهم** آنکه ملازمان امین و معتمد بدست آورده از اهل خیانت برکنار باشد که چون ملازمان درگاه سلطنت امین باشند هم اسرار ملک محفوظ ماند و هم مردم از ضرر

بادشاه نمودم و آن گنج نامه ایست مضمونش آنکه در گوشهٔ این غار گنجیست گران و در و نقود و جواهر
بیکران چون من بر گنج قناعت دست یافته بودم لطلب آن نپرداختم اگر سلطان پر تو التفات بران
اندازد و فرماید تا ملازمان جست جوی نمایند و داخل خزینهٔ عامره ساخته بجای لایق صرف کنند و در
والبشلیم بعد از شنیدن این سخنان واقعه شبانه با درویش در میان نهاد و در پیش فرمود که اگرچه
این مختصر نزد همت والای سلطان وقعی ندارد اما چون از غیب حواله شده شرف قبول ارزانی
باید داشت رای فرمود تا جمعی بکافتن غار مشغول شدند و اندک فرصتی راه بگنج برده تمامی
آنرا بنظر سلطان در آوردند شاه فرمود تا قفل از سر هر صندوق و درج برداشتند و نفایس جواهر
پیش کشیدند و درین میان صندوقی مرصع ظاهر شد به بندهای محکم بربسته و قفل فولاد بران زده
چندانکه تفحص کردند از کلید او نشانی نیافتند رای راشونی تمام بکشادن آن قفل پیدا شد و
میلی عظیم بدیدن آنچه در صندوقست پدید آمد با خود خیال کرد که تحفه گرانمایه تر درین صندوقست
که نهاده اند فرمود تا قفل را شکستند از انجا درجی بیرون آمد دران درج حقه نهاده رای حقه را
باز کرد پارهٔ حریر سفید خطی چند بقلم سریانی بروی نوشته دید والبشلیم در تعجب ماند که این چه تواند بود
و بعضی گفتند نام صاحب گنج است و جمعی نمودند که طلسمی خواهد بود که بهمت محکم فطنت گنج
نوشته باشد شاه فرمود تا این خط خوانده نشود حقیقت حال ظاهر نخواهد شد هیچ یکی از
ملازمان رکاب قدرتی بر خواندن آن خط نداشت در طلب کسی که ازو مقصود حاصل شود
شتافتند تا آنکه دانشوری که در خواندن و نوشتن خطهای غریب مهارتی داشت یافته بپایه سریر
حاضر کردند دانشور باریک بین بعد از تامل کمال خط را خواند که این مکتوبیست پر فایده که در حقیقت
گنج همین تواند بود مضمونش آنکه این گنج را من که هوشنگ نام شاهم ودیعت نهاده ام برای دانشمند
بزرگ که او را والبشلیم خوانند و بالهام الهی دانسته ام که این خزانه نصیب او خواهد بود وصیت نامه میان
زر و جواهر تعبیه کرده ام تا چون آن گنج بردارد و این وصیتها را مطالعه کند با خود اندیشه نماید که
بزرگوهر فریفته نشدن کار عاقلان نیست چه آن متاعیست عاریتی که هر روز فرسوده دست
دیگری خواهد شد و با هیچ آفریده راه وفا بسر نخواهد برد بیت دولت گیتی که تمنا کند ✦ باکه وفا کرد
که با ما کند ✦ بوی وفا نیست درین خاکدان ✦ مغز وفا نیست درین استخوان ✦ اما این وصیت نامه

بآئین بزمگاهی ساز کرده ✦ درعشرت بهرسو باز کرده ✦ بعد از شنیدن تقریر خواجه و خاتمه
گوش کردن داستان حکمت نمودی دانشوران بساط عالی از اخلاق حمیده و صفات پسندیده
که پایه آدمیت را بلند میسازد تفصیل میدادند تا آنکه سررشته سخن بجود و کرم کشید همه یکزبان باتفاق
گفتند که جود بهترین اخلاق است و بزرگترین اوصاف دارسطو گفته که فاضلترین صفتی از صفات
الهی آنست که اورا اجواد گویند یعنی صاحب جود چه جود او بجمله موجودات رسیده و کرم او
کاینات را فروگرفته بیت شکر فیض تو همچون چون کند ای ابر بهار ✦ که اگر خار و گل همه
تست ✦ رای را بعد از شنیدن اوصاف کرم وجود دیگ همت در جوش آمد بفرمود تا
گرانمایه برکشادند و صلای کرم بخاص و عام در دادند غریب و شهری نصیب تمام یافتند
و بزرگ بانعام عام بهره مند شدند روز را بکام بخشی و کامرانی تازه داشت چون پرده شب
بر روی روز کشیدند سر فراغت بر بالین آسایش نهاد و سپاه خواب عرصه وناع را فروگرفت
در خواب دید که پیری نورانی آمده عرض نیاز کرد و گفت که امروز گنجی در راه رضای خدای فشان
صباح پای عزیمت در رکاب دولت کن و بجانب شرق توجه نمای که گنج شایگان و خزانه
رایگان نصیب تست و بیافتن چنان گنجینه گرانمایه بلند پایه خواهی شد رای چون این بشارت
شنید از خواب بیدار شد و در انتظار صبح دولت نشست بامداد ان بفرخی و فیروزی سوار شده
روی بجانب مشرق نهاد چون از حدود آبادانی بعرصه صحرا بیرون آمد هر طرفی نظری می افگند و از
مقصود خبری نمیجست ناگاه نظرش بر کوهی افتاد و در دامن کوه غاری نمودار شد تاریک مرموز
روشن دل بر در آن غار نشسته و از زحمت اغیار وارسته چون نظر بادشاه بر و افتاد دلش بصحبت
او مایل شد پیر روشن ضمیر مقصود شاه دریافت و زبان نیاز بر کشود که اگرچه ویرانه درویشان و جنب
قصر زرنگار شهریاران چه نسبت دارد اما بادشاهان اعادی است قدیم که نظر رحمت بر حال گوشه نشینان
اندازند و برنجه نمودن قدم خاکساران کوی نیازرا سرافراز سازند والتسلیم سخن درویش را بکمال
قبول رسانیده از مرکب پیاده شد و بخدمت او رسیده همتی خواست بعد ازان که بادشاه
عزیمت رفتن کرد درویش زبان عذرخواهی بگشود بیت کز دست من گدا نیاید ✦ مهمانی
چو تو بادشاهی ✦ اما بر سبیل تحفه دارم که از پدر بمن میراث رسیده است آنرا انتظار برده

و خرم حال گشت فرمود ای خجسته رای زمانی دراز ست که قصهٔ رای برهمن کوز شده و در دل
من جاگرفته است و کیفیت احوال ایشان از هر که پرسیدم اثری نیافتم و چیزی نشنیدم
و من پیوسته گوش هوش کشاده بودم تا نام و نشان ایشان از که بشنوم و همواره دیده انتظار
کشوده بودم تا جمال این از کجا روی نماید و چون معلوم شد که وزیر از حال ایشان باخبر است شکر
الهی بجا آوردم و میگویم بیت آخر دلم به آرزوی خویشتن رسید ✦ وانچه از خدای خواسته بودم بمن
رسید ✦ باید که زودتر مرا از سخنان رای و برهمن بهره مند گردانی که تراد گفتن این سخنان اد ای
حقوق صحبت ما حاصل است و از ما بوسیله شنیدن سخنان مذکور انواع فائده ها برعیت و اصل
خواهد شد و سخن که بواسطه گفتن آن شکر نعمت ادا شود و ببرکت شنیدنش فایده تمام بخاص و
عام رسد بغایت مبارک خواهد بود قطعه زبان خردمند روشن روان ✦ کلید در گنج حکمت بود
در گنج بگشای نقد بیار ✦ که او را عیار نصیحت بود ✦ نصیحت بران وجه گوید ملوک ✦ که در وی
صلاح رعیت بود ✦ **آغاز داستان دانشلیم با بید پای حکیم**
وزیر راست تدبیر زبان بیان برگشاد گفت اکثر از ملوطیان شکرستان سخنوری و بلبلان
گلستان هنر پروری شنیده ام که در یکی از نواحی سواد اعظم هندوستان که خال رخسارهٔ
عالم است بادشاهی بود بیدار بخت فیروز رای جهان آرای رعیت نواز ظالم سوز تخت
شاهی بزیور عدالت او زینت گرفته و چتر دولت بگوهر وجود او آرایش یافته و این بادشاه
رای دانشلیم میگفتند یعنی بادشاه بزرگ و او لشکری داشت آراسته از مردان کار و دلیران کارزار
و ده هزار فیل تریان در لشکر او بود و با این همه بزرگی بغور کار رعیت رسیدی و خود معاملهٔ هر یکی
از داد خواهان پرسیدی بیت غم زیردستان بخور زنهار ✦ تبرس از زبردستی روزگار ✦ بجای
منه مسند بارگاه ✦ که خود نشنوی نالهٔ دادخواه ✦ بدیوان منه از فریاد او ✦ که شاید ز دیوان
بود داد او ✦ چون اطراف مملکت بسیاست مضبوط ساخته بود و عرصهٔ ولایت از مدعیان
ملک پرداخته بیوسته بفراغ خاطر بزم عشرت آراستی و کام دل از روزگار برداشتی و در مجلس او همیشه
ندیمان دانش پیشه و حکیمان حقیقت اندیشه حاضری بودند و بزم عیش را بسخنان رنگین و
حکایات دلفریب تازه میداشتند روزی بر تخت کامرانی نشسته بود و جشنی بادشاهانه آراسته بیت

و مظلوم نوازی و ظالم گدازی قرار میدهد که هر کدام را بطبیعت او گذاشته در راه راستی و درستی ثابت قدم میگرداند و حکمای پیشین این را ناموس اکبر نام می نهند و اگر بهیدولتی اسیر هوا و هوس گشته خلاف بر نسبت نموده ستمی مینماید بسیاست مناسب رسیده سر بایه بند گرفتن دیگران میشود فرخ فال فرمود که اندکی از احوال این برگزیده الهی که سبب آرام جهانیان است بازگو خجسته رای گفت این دانش پناهی است که مزاج روزگار میشناسد و احوال جهانیان نیک میداند هر کسی را باندازه خود داشته انتظام عالم میفرماید و بدنفسان را چه از مردمی که بکینه و بدر وفی و ناتوان بینی و نامردمی منسوب باشند و چه جماعه که بدی و طمع و هرزه گوئی و بیوفائی و سایر خلقها بد موصوف باشند در امور ملکی راه نداده هر کدام را سر افگنده میدارد و عالی همتان مردانه کارگذار را که بزیادتی دانش و تدبیر امتیاز دارند داد پرستی و رعیت پروری با نها میفرماید و آنچنانکه قاعده عدالت باشد عمل نماید دوست و دشمن خویش و بیگانه در نظر معامله پرسی او برابر است و آن دولتمند مفصل میداند که کدام مردم را باید نوا فخت و با سخن گفتن و در مجلس حاضر شدن باید داد و کدام گروه را زبون و خراب داشته در بنیاد برانداختن آنها سعی نماید چه در ملازمان بادشاهی اند که جمع که کمر بنیکخواهی سلطان بر میان اخلاص بر بندند و در نیکنامی بادشاه حقیقی کوشش نمایند و بسیاری از ایشان لاف اخلاص و عقیدت زنند برای منفعت خود یا دفع ضرر خود بیت لاف زنان بر تو عزیزی شوند ✦ جهد کنان کز تو بهیچیزی شوند ✦ پس باید که آن برگزیده الهی بر حقیقت مردم مطلع باشد مبادا امثال این مردم که بفریب و چرب زبانی خود را دولتخواه نموده صورتهای غیر واقع را بلباس حق در آورده بعرض رسانند و دولتخواهان درگاه را از پا برانداز نداما چون بادشاه بیدار دل هوشمند بغور مهمات رسد و بخود پرسش معاملات نماید هر آئینه فروغ راستی را از تیرگی دروغ جدا ساز د و نیکنام ازل و ابد شود و هر بادشاه آگاه مدار کار خود بر حکمت نهاده پندهای حکمار ا دستور العمل سازد هم مملکتش آباد ان باشد و هم رعیتش خوشدل و شادان چنانچه رای اعظم دلشلیم هندی که کاروبار خود را بسخنان بیدپای برهمن حکیم نهاده بود مدتی مدید در کامرانی روزگار گذرانیده و از ان باز که این سرای بیوفای دنیا را گذاشته است هنوز نامه نیک او بر صحیفه روزگار باقیست فرخ فال چون نام دلشلیم و بیدپای برهمن شنید

مشغول باشد مصراع زین میان گر تو ان به که کناری گیرند ٭ شنیده بودم که حضور در صحبت و فراغت در جمعیت است اما امروز مرالیقین شد که خوشحالی در تنهای و خاطر جمعی در یکتائی است بیت خلوتی خواهم که در چرخ اگر چون گردباد ٭ خاکدان دهر را بر هم زند گر من است و آنکه حکمای پیشین در کنج غاری یا در تنگ چاهی روزگار گذرانیده اند نظر ایشان بر غم بینی بوده است بیت قعر چه بگزید سر کو عاقل است ٭ زانکه در خلوت صفا های دلست ظلمت چه بیند که ظلمتهای خلق ٭ میگریزد عاقل از غوغای خلق ٭ خجسته رای بعرض رسانید که انچه بزبان الهام بیان گذشته عین صدق و محض صواب است چه صحبت سبب پراگندگی خاطر و گوشه نشستن موجب جمعیت باطن و ظاهر است لیکن بزرگان فرموده اند که صحبت با همنشین نکو و مصاحب دانا به از تنهائی است و تنهائی از هم صحبتان نادان به از مجلس آرائی است هر چند بهم رسیدن دانشها و فراهم آوردن شایستگیها بی صحبت میسر نشود و نیز در احوال آدمیان از خوردن و پوشیدن و غیر آن که دیده میشود معلوم میشود که بنی آدم محتاج یکدیگر اند چه از برای یک خوردنی که بهم رسد چندین کار گر از آهنگر و درود گر و بنا گر و آسیا بان و غیر آن میباید که صورت یابد و ظاهر است که بهم رسیدن این از یک کس دشوار پس ضرور شد که با یکدیگر اتفاق نموده مددگار یکدیگر شوند فرخ فال فرمود که انچه وزیر بیان کرد خلاصه دانش است لیکن بخاطر میرسد که اگر راه صحبت باز باشد از ریگذر اختلاف مشربها و طبیعتها کار بستم و نزاع کشد برای آنکه بعضی از بعضی بحسب زور و زر زیاده باشند و از انجا که در نهاد آدمی حرص و زیاده طلبی میباشد کسیکه بر دیگری غالب باشد از روی هوا و هوس ستمی نماید و این موجب تباه کاری و دل آزاری شود و بیت نزاع آنچنان آتشی بر فروزد ٭ که از باب آن هر چه باشد بسوزد ٭ وزیر گفت ای پادشاه حکمت پناه جهت دفع نزاع تدبیری مقرر شده است که هر یک را بحق خود قانع ساخته دست ستم او را از حق دیگری کوتاه میگرداند و مدار آن تدبیر بر قاعده عدالت است که در هر زمانی خدا تعالی از میان آدمیان یکی را که بعقل و تدبیر زیاده از همه است بعنایت های بی نهایت خود او را خاص ساخته در میان آدمیان بزرگ میسازد و او را صاحب خلقهای پسندیده ساخته فرمانروای عالم میگرداند و او بمشورت عقل دور اندیش خود بغیر خانه بر بستی چند در رعیت پروری

امیر این جانوران بزربان حال از ایشان عهدی فرستاند که لطافت خود را بکثافت بدل
نسازند بنا بر وفای عهد جز بر شاخ گلبوی و شگوفه پاکیزه ننشینند تا انچه ازان برگهای خوشبو خورده
باشند دراندک وقتی شهد تهی گوارنده ظهور آید که آنرا شهد نامند و چون بخانه باز آیند دربانان ایشانرا
ببویند اگر بر همان عهد خود اند گذارند تا بخانه خود درایند و اگر عهد شکنی نموده باشند و بوی بدازانها دریابند
دربانان ایشان را بسیاست رسانند و فی الحال بدو نیم کنند اگر دربانان بی پروائی نمایند و ایشان
عهد شکنان را بخانهاشان راه دهند آن امیر زنبوران خود بروی آن نموده بسیاستگاه حاضر
گرداند اول بکشتن دربانان فرمان دهد و پس ازان زنبوران بی ادب را بکشند و همچنین اگر
زنبوری بخانه دیگری خواهد که درآید دربانان نگذارند که درآید اگر سخن دربانان گوش نکند بسیاست
رسند و در اخبار آمده است که جمشید جهان دار آئین دربان و پاسبان و تعین حاجبان و نایبان
و ترتیب تخت و غیر آن از آئین جهانداری از ایشان گرفته است فرخ فال چون این سخن
بشنید بپای درخت آمده زمانی تفرج درگاه و بارگاه و دستور آمد شد و قانون خدمت و ملازمت
ایشان کرد جمعی دید فرمان الهی را میان بسته و سلیمان وار بر مرکب هوا نشسته غذای پاک
و جای پاکیزه اختیار کرده هیچ یک را باسود و زیان دیگری کار نه هیچکدام به نسبت ابنای جنس
خود در مقام آزار نه **بیت** خوشا سرفرازان کوتاه دست ✦ بزرگان خرد و بلندان پست
گفت ای خجسته رای عجب که با آنکه در زندگی و نیش در نهاد ایشان است در پی آزار یکدیگر نیستند
و با آنکه نیش دارند جز نوش ندهند و در آدمیان بخلاف این می بینم که یکدیگر را زیان میرسانند
و نیاد همچو خودی را بر می آزارند **بیت** دور نگر کز سر نامردمی ✦ پرحذر است آدمی از آدمی
وزیر گفت این جانوران که می بینی بر یک طبیعت آفریده شده اند و آدمیان را طبیعت گوناگون
داده لاجرم هر یکی را مشربی جداگانه و مذهبی علاحده پیدا شده است جمعی دست در دامن
عقل زده بر بام مراد برآمدند و روشهای نیک و کارهای پسندیده از ایشان یادگار مانده و
طایفه پیروی هوا و هوس نموده در گرداب بدنفسی هلاک شدند و خصلتهای ناخوش و سخنان بد ازیشان
بظهور آمد شاه فرمود که بدین طریق که تو بیان کردی صلاح آدمیان در آنست که هر یک از ایشان
گوشه اختیار کنند و در صحبت دیگران بر خود بسته پیوسته در یاد کردن حق و راست کردن خود

خیال شکار فرمود خجسته رای چون دولت ملازم رکاب بود چون شاه از نشاط شکار به پرداخت
وصحرا از چرنده وهوا از پرنده خالی ساخت لشکریان رخصت بازگشت یافته شاه ووزیر بتخت گاه
نشستند چون هوا گرم شده بود فرخ فال با خجسته رای گفت که درچنین هوای گرم راه رفتن از حکمت
نیست وبسایه خرگاه پناه بردن مانع گرمی نه چه تدبیر میکنی تا هوا سرد شود ساعتی چند برا سایم خجسته رای
گفت من درین نزدیکی کوهی دیده ام چون همت جوان مردان عالی وچون پایه رتبه صاحبدلان
بلند آبهای روان وسایه های درختان بسیار وهواهای آنجا خوشگوار صلاح در آنست که عنان
عزیمت بآنطرف منعطف شود فرخ فال گوش بسخن خجسته رای نمود متوجه آن چشمه سار شده واندک
زمانی آن کوه را چون آستین اهل اقبال بوسه پای سعادتمندان ساخت وزیر بفرمود تا چتر
درکنار آب بسر پرشاهی بیاراستند فرخ فال برمسند راحت قرار گرفت وهریکی از ملازمان
رکاب دولت برلب جوی وسایه درختی آرام یافت بعد ازان شاه ووزیر بتماشای قدرت
در هر گل زمینی سیر فرمودن گرفتند ودر عجایب صنع الهی حیران بوده گاه از اوراق گلستان
این بیت تکرار میکردند **بیت** نه بلبل بر گلش تسبیح خوانست ✣ که هر خاری به تسبیحش زبانست ✣
وگاه بر صفحات نگارستان این نقش میدیدند **بیت** گاه سازد برگ گل را مرکب از باد صبا ✣ گه نهد
بر پای باد از آب صافی سلسله ✣ در اثنای این حال نظر فرخ فال بر درختی افتاد که از برگ ریز
پیری چون شاخ خزان دیده بی نوا واز غایت کهنگی چون پیران بجا مانده بی نشو ونما بسان
درخت چون دل درویشان تهی گشته وخیل زنبور عسل جهت زندگانی خود پناه بدان قلعه آورده
شاه چون غوغای زنبور دید از وزیر جهاندیده پرسید که جمع شدن این مرغان سبک پرواز بر گرد
این درخت سبب چیست وآمد شد این کمر بستگان بر فراز ونشیب این مرغزار بفرمان کیست
خجسته رای زبان برکشاد که ای شهریار کامگار اینها گروهی اند بسیار منفعت واندک مضرت ایشان
را بادشاهیست که اورا یعسوب خوانند وبحشمت ورای ازایشان بزرگ برتخت مربع که از
موم ساخته اند قرار گرفته است وزیرودربان دیاسبان وچاوش ونایب تعین کرده است
ودانای ملازمان او بحدیست که هریک برای خود خانه شش جهتی از موم بسازند ضلعهای آن
برابر باشد بمثابه که مهندسان کامل را بی پرکار ومسطر مثل آن میسر نشود وچون خانه تمام کنند

که چار ستون آفرینش آدم اند و هرگاه که یکی از ایشان در جنبش آید زهر قاتل باشد و ذوق شهد و شیرینی آن
مانند لذات این جهانیست که راحت آن اندکست و رنج آن بسیار آدمی را بیهوده از عالم معقول باز
می دارد و راه نجات بر بسته میگرداند و اژدهای دهن باز بجای باز گشت ماند که همه را از رفتن دران
چاره نیست بر آئینه آنجا باید رسید و خطر و بیم این راه باید دید انگاه پشیمانی سود ندارد و توبه فایده مند
نیفتد نه راه باز گشتن یابد و نه عذر تقصیر خواستن مقبول افتد القصه کار من بجای رسید که بقضای
آسمانی رضا دادم و آنقدر که در امکان گنجید از کارهای خیر راست کردم تا بحکم پادشاه زمان
سفر هندوستان پیش آمد رفتم و دران دیار هم نگاهی کسب کمال کردم و بوقت باز گشتن کتابهای
دانشوران هند که زاده حکمت بود آوردم که یکی ازان کلیله و دمنه است که تفصیل داده می آید و
بوسیله این خدمت منظور نظر گشتم و دین و دنیای من معمور باشد و پیش ازین که شروع در باب
سوم که آغاز مقصود کتاب از آنست در حکایتی که تقریب سخن همان خواهد بود شروع میرود جوهر
شناسان بازار معانی و صاحب عیاران ملک سخندانی آورده اند که در ولایت چین پادشاهی بود
آوازه دولت و کامگاری او عالم را گرفته و ذکر عظمت و شهریاری او بر زبان خاص و عام افتاده
فرمانروایان روزگار حلقه فرمان برداری در گوش کشیده و کشور کشایان نامدار حاشیه خدمتگاری
او بر دوش نهاده بیت فریدون چشمتی جمشید جاهی * سکندر شوکتی دارا پناهی + زعدلش
چون رخ خوبان مهوش + بیکجا جمع گشته آب و آتش + بر گرد بساط دولت روز افزونش پیوسته
سپه کشان عالم گیر و وزیران صاحب تدبیر کمر خدمت بسته و در پای تخت آسمان پایه اش
همواره دانشوران بزرگوار و حکیمان راست گوی درست کردار بر کرسی هوا داری نشسته
خزانه بجواهر گوناگون معمور و خیل و سپاه از شمار بیرون شجاعتی با سخاوت و مساز و سلطنتی با سیاست
هم آواز بیت لشکری از دولت و شهری زداد + لشکری و شهری ازوی پر مراد + و آن
پادشاه را فرخ فال میگفتند که بدولت او فال رعیت مبارک بود و بمهربانی او آسایش عالم
روز افزون و این پادشاه را وزیری بود در رعیت پرور مرحمت گستر و بجهت آنکه از رای خجسته
او کار آن مملکت رونق تمام داشت او را خجسته رای خواندندی فرخ فال و هیچ مهم
بی مشاورت خجسته رای شروع نکردی و بی تدبیر دلپذیر او هیچ امر نپرداختی اتفاقا روزی فرخ فال

وناوانی در بالیست و ملامتی ولیست همت غالب و کرم و مروت پنهان و دوستی های ضعیف
و دشمنی های قوی و نیکمردان رنجور و خوار و بدکاران آزاده و عزیز مکر و فریب بیدار و وفا و صدق
در خواب و دروغ تباشیر و راستی بی اثر و حق تهمت زده و باطل ظفر یافته و پیروی هوا و هوس و
مطبوع و ضایع ساختن احکام خرد رای روان و مظلوم خوار و ظالم عزیز و حرص غالب و قناعت
مغلوب و زمانه باین کارها شادمان و روزگار باین طرز تازه روی و خندان چون فکر من بکرداری
دنیا برآمد و شناختم که آدمی بهترین خلایق و عزیزترین موجودانست و قدر ایام عمر خویش بوا جبی
نمیداند و در نجات نفس نمیکوشد از اندیشه اینمعنی در تعجب ماندم و چون تامل نمودم بشناختم که
معنی مانع این سعادت راحتی اندک و نعمتی حقیر است که مردمان مبتلا گشته اند و آن لذتهای
حواس پنجگانه ظاهری است خوردن و بوئیدن و دیدن و شنیدن و مساس کردن و اینها
قدر حاجت و اندازه آرزو هرگز میسر نمیشود و نیز از زوال و فنا ایمنی صورت نه بندد و حاصل
آن اگر بدست افتد زیان ظاهر و باطن باشد هر که همت دران بست و مهمات معنوی را
گذاشت بآن مردمی نماید که از پیش شیر مست بگریخت و بضرورت خود را در جائی آویخت
و دست در شاخی زد که بر کناره چاه رسته بود و پای ابر جائی قرار گرفت درین میانه چون
بنگریست دو پای خویش بر سر چهار مار دید که سر از سوراخ بیرون آورده بودند نظر در قعر چاه
افگند اژدهای سهمناک دید دهن کشاده و افتادن او را انتظار دارد و بسر چاه که نظر انداخت موشان
سیاه و سفید دید که بیخ آن شاخ همی بریدند و او در میان این محنت تدبیری می اندیشید و نجات
خود را راهی می جست پیش خود زنبور خانه دید و قدری شهد یافت چیزی ازان بلب برد
و در شیرینی آن چنان فرو رفت که از کار خود غافل ماند و نمیدانست که پای او بر سر چار مار است
و نتوان دانست که کدام وقت در حرکت آیند و موشان در بریدن شاخ اهتمام دارند
چون شاخ بگسلد در کام اژدها قرار گیرد آن لذت حقیر چنین غفلتی بدو دا د و حجابی تاریک بر دیده
عقل او داشت که موشان از بریدن شاخ فارغ شدند و آن بیچاره غافل در دهان اژدها افتاد و
پس لذت ظاهری مانند آن چاه پر آفت ست و موشان سیاه و سفید و بریدن ایشان شاخ را
شب و روز است که شاخ عمر همی برند و مردم را بفنا نزدیک میسازند و آن چهار مار چهار عنصر است

هم چنان فراهم دهم تنگ بدگوئی درکمینه کرده اند و نفس بجبلیه زند زبراو گرانی و گرمی شکم مادر
وزیراو انواع تاریکی و تنگی چنانچه شرح یافته و چون مدت معین تمام شود و هنگام ولادت رسد
بادی برحم مسلط شود تا قوت جنبیدن در فرزند پیدا آید تا سر از تنگنای برآرد و در برآمدن
چندان رنج بیند که در تنگنجه تنگنجد و نتوان خیال کرد و چون بیرون آید اگر دستی نرم بروی نهند یا
نسیمی خنک خوش بروزیدن گیرد تا آن پوست کندن برابر باشد و حق بزرگان انگاه بچندین بلاهای
گوناگون گرفتار شود در وقت گرسنگی و تشنگی طعام و آب نتواند خواست و اگر بدردی درماند
نتوان گفت و در کشاکش نهادن و برداشتن و بستن و کشادن گهواره خود را نهایت نباشد
وچون ایام شیرخوارگی بپایان رسد در مشقت خرد آموختن و هنرمند شدن و محنت دارد
و پرهیز و زیان درد و بیماری افتد و بعد از بالغ شدن اندیشه اهل و عیال و اندوه نان و غم مال
و فرزند در میان آید و با انیمه چهار طبع ضد یکدیگر و دشمن هم باوی همراه بلک همخوابه باشد و
حوادث و آفات عارضی چون مار و کژدم و گرما و سرما و باد و باران و دام و دد کشتن و انداختن و سیل
و صاعقه در کمین و عذاب پیری و ضعف بدن اگر تا آن سرحد تواند رسید و با این همه رنج قصد
مخالفان و بداندیشی دشمنان با خود گفتم کرخیال کن که اینها هیچ کدام نیست و عمر بسلامت
خواهی گذرانید و اندیشه آن ساعت کن که میعاد اجل خواهد رسید و مال و فرزندان همه چیز را
یک بیک خواهی گذاشت و شربتهای تلخ اندوزباید فرو کشید اکنون که اوایل حال است محبت
دنیا بر دل سرد کردن و هیچ دانائی عمر ضایع کردن و طلب بنا جائز ندارد چه بزرگ زیانی باشد که
باقی را بفانی فروشد و جان پاک را فدای تن ناکود نسازد خاصه درین روزگار که نیکی روی در
کمین نهاده و همت مردم از نیکوکاری کوتاه گشته تا آنکه بادشاه عادل نوشیروان را سعادت
ذات و شرافت عقل و ثبات رای و بلندی همت و کمال عدالت و سخاوت و بردباری
و بخشش و توجه بارباب دانش و اختیار اهل حکمت و مالیدن سرکشان و پرورش ملازمان و
براندختن ظالمان و رسیدن بداد مظلومان حاصل ست می بینیم که کارهای زمانه میل بپستی
دارد و چنانست که گویا نیکوکاری مردم را وداع کرده و از افعال ستوده و اخلاق پسندیده نشانی
نمانده و راه راست بسته شده و طریق گمراهی گشاده گشته عدل ناپیدا و جور ظاهر و دانش در کار نه

نیز از روی آب بردارد آنچه در دهان داشت نیز بباد داد القصه نزدیک آمد که اندیشه این خطرها
بزرگ بر من غالب شود و بیک پشت پای زدن نفس را در گرداب گمراهی اندازد چنانکه سر و جهان
از دست شود باز بعنایت الهی در عاقبت کارهای عالم اندیشه کردم و گرانیهای آنرا پیش نظر
آوردم تاروشن شد که نعمتهای این جهانی چون روشنائی برق و سایه ابر بیثبات است و با این همه
مانند آب شور که هرچند بیشتر خورده شود تشنگی افزون تر گردد و چون شهد زهر آمیخته که ذوق آن ناکام
بیش نباشد و عاقبت هلاک کند و خوابی نیکو که دیده شود و دران وقت دل بگشاید اما بعد از
بیداری جز افسوس در دست نماند و آدمی زاد در کسب آن چون کرم پیله است که هرچند بیشتر
تند بند سخت تر گردد و خلاص مشکل تر شود و با خود گفتم ای نفس این روباه بازی تا چند و خرد خود را
مثل قاضی حیله گر که در یک قضیه برهر او هزده خصم حکم کند ساختن چه لایق ازین دورنگی برآی
و ازین دورائی بگذر تا کی از دنیای باخرت روی و از آخرت بدنیا آئی بیت گر عادت
مردان عاقل داری * یکدوست پسند کن که یکدل داری * آخر رای من بر عبادت قرار
گرفت چه مشقت طاعت در جنب نجات آخرت وزنی ندارد و چون از لذتهای دنیا با چندان
محنت آرام نمی باشد ریستگاری عاقبت را با چندان لذات روحانی که دوام و بقا دارد طلب
بودن دوران جانسپاری نمودن بهتر باشد هر آئینه تلخی اندک که شیرینی بسیار بردهد از آن شیرینی
اندک بهتر که تلخی فراوان بردهد و اگر کسی ترا گوید که صد سال دایم در عذاب باید گذاشت چنانکه در
ده بار عضوها را بهند از بند جدا کنند و به ترکیب اصلی باز پیوندند تا نجات ابدی یابد باید که آن رنج
اختیار کند و این مدت با مید نعمتهای باقی بردی کم از یکساعت گذرد و اگر روزی چند در رنج
عبادت و بند پرهیزگاری صبر باید کرد عاقل چگونه ازان بگذرد و آنرا خطری بزرگ و کاری دشوار
شمرد و باید شناخت که اطراف عالم سراسر بلا و محنت است و آدمی زاد ازان روز باز که در رحم
مادر صورت یابد تا آخر عمر بیک لحظه از آفت رهائی نیابد و در کتب طب آورده اند که آبی اصل
آفرینش آدمیست چون در رحم رود و با آب زن بیامیزد شیره و غلیظ شود و بادی بیاید و آنرا
در حبس آرد تا چون آب بیرون گردد و پس مانند باست شود و انگاه عضو عضو قسمت یابد در روی
پسر سوی پشت مادر باشد و روی دختر سوی شکم و دستها بر پیشانی و زنخ بر زانو و اطراف

وهوس گرفتار شود مردهٔ جاوید گردد و مال و عمر خویش را در مرادات ظاهری جسمانی در بازد همچنان
باشد که آن بازرگان که جواهر بسیار داشت مردی را بصد دینار مزدور گرفت برای سفتن جواهر
آن مزدور چون در خانه بازرگان آمد جنگی نهاده بود مزدور را چشم بر وافتاد و بجانب آن دیدن گرفت
بازرگان گفت نمیتوانی ساز کرد مزدور گفت آری بازرگان گفت بنواز مزدور جنگ برداشت و بنیاد
نواختن کرد و بازرگان بنشاط در آمده بلذات نغمه فرو رفت و حقه گشاده و جواهر ریخته گذاشت چون
روز بآخر رسید مزدور اجوره خواست هر چند بازرگان گفت جواهر بقرار است کار ناکرده را مزد نتوان
داد فائده نداشت فریادی کرد و می گفت من مزدور تو بوده ام تا آخر روز کار انچه
فرمودی کردم بازرگان بصد ورت مزد او داد و حیران ماند روزگار
صنائع و مال برباد و جواهر پریشان و گرانی باقی چون نیکوئی در دل قرار گرفت و نفس
ناهموار یهای درونی باز آمد خواستم که ظاهر خود را نیز باین خردمندی مزین سازم تا درون و
برون من آراسته باشد چه هموار ی ظاهر و پاکی باطن در دفع شر حصار بست محکم و در تحصیل
خیر کمند بست دراز تا اگر خستگی در راه افتد یا بلای شر پیش آید ایمن تواند بود و یکی از میوه های
درخت پرهیزگاری آنست که از حسرت فنا و زوال دنیا فارغ توان زیست و هرگاه پرهیزگار
در کار این جهان فانی و نعمت گذران تامل کند هر آینه بلذات ظاهری فریفته نشود و از سر آرزوهای
نفسانی برخیزد تا پاکیزگی ذات بهم رسد و ترک حسد کند تا دلهای اورا دوست دارند و بقضا رضا دهد
تا غم بگرداونگردد و سخاوت را با خود آشنا کند تا اندوه جدائی دنیا با او نرسد و از حوادث روزگار رهائی
یابد و کارها بقانون عقل سامان دهد تا از ملامت ایمن گردد و دم آخر را بیاد آرد و تا قناعت پیشه
سازد و تبواضع زیست کند و پایان کار در هر عزیمت پیش چشم دارد تا پای بسنگ نیاید و مردمان را
نترساند تا ایمن زید هر چند فواید عقیب تامل بیش کردم رغبت من در کسب آن در افزونی بود
اما می ترسیدم که از سر شهوات برخاستن و لذت نقد را پشت پای زدن کار یست بس دشوار
شروع دران کردن خطر بزرگ چه اگر حجابی در راه افتد نه کار ظاهر ساخته باشد و نه راه یعنی البته برد
زیان کاری ظاهری و باطنی روی دهد همچنان که آن سگ که بر لب جوی استخوان یافت
و در دهان گرفت و عکس آن در آب دید پنداشت که استخوان دیگر است از حرص دهان باز کرد تا آنرا

پس کلان تر دزدان بر سر روزن بایستاد و گفت شولم شولم و پا بر وزن فرو بردن همان بود و نگاه
افتادن همان در ساعت خداوند خانه برجست و چوب دستی برداشت و شاگردان نرم کردن گرفت
و میگفت همه عمر مردم آزدم حال این بدست آوردم تا تو سنگدل در پشت داره بندی و ببری آخر بگوئی تو کیستی
در جواب داد که من آن غافل نادانم که گفت دکوی تو بر خاک نشستم و دم گرم تو مرا بر باد سرد تشانم
تا بوس سجاده بر روی آب افگندن بخاطر آوردم در آتش زیان کاری سوختم و بسی روزگار محکم
خوردم مشتی خاک بر من انداز تا گرانی جان کندن نبرم القصه با خود گفتم اگر بر یکی از دین پیشینیان
از قول ایشان بیدلیل و برهان بمحض سخنان عام فریب قرار گیرم حال من بحال آن دزد
جاد و ماند و چون خلاصه زندگانی در بین تگاپوی گذشت و یکباره احوال جهانیان چنانچه که
هست معلوم شده با نفس گفتم که اگر بار دیگر در طلب آن نشتابم عمر وفا نکند که اجل نزدیکست و اگر
در حیرت روزگار گذارم فرصت از دست رود و ناساخته سفر باید کرد و چون نیت درست بجز
طلب بسیار بود بر خاطر آزرده من در کشودند و در دل ریختند بهتر آنست که عملی چند پیش گیرم
که گزیده همه دینهاست و برانچه ستوده عقل و پسندیده دانش است اقبال نمایم بتوفیق الهی
بقدری از پریشانی خلاص شده در کار کوشش نمودم و از رنجانیدن جانوران و کشتن مردم
و تکبر و خشم و خیانت و دزدی پرهیز کردم و قوت غضبی را اصلاح نمودم و از خودپرستی رستم و از
جاه و خودنمائی باز آمدم و قوت شهوانی را عزل نمودم و از هوای هوس زنان باز آمدم و زبان را
از دروغ و سخن چینی و از هر سخنی که حزر خصمت آن نکند چون دشنام و غیبت و تهمت بستم و از
ایذای مردم و دوستی دنیا و دیگر کارهای ناشایسته پرهیز واجب دانستم و تمنای رنج غیر از دل
دور کردم و در معنی حشر و قیامت و ثواب و عذاب مردم پیشین برای ترسانیدن عوام سخن کرده اند
چون مرا هیچ معلوم نبود بر سبیل افترا هیچ نگفتم و از بدان بر بدم و به نیکان پیوستم و صلاح را رفیق
خود ساختم و هیچ یاری و همدمی برابر صلاح و عفت نیست و بدست آوردن این امور چون همت
بتوفیق آسمانی یار شود آسان دست دهد و بمقتضای روزی روزگار بهتر شود و نور حق در دل
او تافتن گیرد اندیشه خلق از خاطر او بر خیزد و همه کار او بجهت رضای الهی باشد و اگر سبب و لتی قدر
این نشناخته لذات ظاهری فریفته شود و نیکوکاری ها ندکوده تلخ دانسته بشهر تهای زیر آلود هوا

وبزرگان هر مذهب رابینیم واز اصل وفرع عقیده ایشان بپرسم وبکوشم تا از روی یقین
پای طلب راجای دلپذیر بدست آید این سعی هم بجای آوردم وشرایط بحث وکاوش مقصود
بتقدیم رسانیدم وهر طایفه را دیدم که در مشاطگی خود بوده در تصحیح دین وتفصیل مذهب خود
سخن میگفتند وگرد برهم زدن کیش دیگران می گشتند در ظاهر کردن آبادانی خود وویرانی دیگران
نگاپوی میکردند وبهیچ وجه در رود دل راه رهائی نیافتم وریش درون را مرهمی ندیدم وروح خشنود
که بناکار ایشان برخودبینی وخودپرستی بود وهیچ چیز نکشاد که ارباب خرد آنرا قبول کنند اندیشیدم
که اگر بعد از چندین نگاپوی ومعلوم شدن چندین اختلاف رای وظاهر شدن باسازیهای
روزکار پیروی یکی ازان طایفه اختیار کنم وقول بیگانهای صاحب غرض باور کنم همچون آن دزد باشم
که شبی با یاران به بام خانه توانگری بدزدی رفت خداوند خانه بحرکت ایشان بیدار شد دانست
که بر بام وزد آمد زن خود را بیدار کرد ومعلوم گردانید که حال چیست وآنگاه فرمود که من خود را
درخواب اندازم وتو چنانکه آوازه تو نشنوند با من درسخن آئی وبالحاج تمام ازمن بپرس که چندین
مال از کجا بدست آوردی زن او بدستوری که آموخته بود پرسیدن گرفت مرد جواب داد که
ازین پرسش درگذر که اگر راستی این حال با تو گویم مبادا که کسی بشنود ومردم را ناخوش آید
وآزاری بمن رسد زن در الحاح وزاری مبالغه میکرد مرد گفت که اگر تو همراه منی با تو این راز
سربسته رامی گشایم امازنهار که کس نکشائی وپس از شرائط احتیاط مرد گفت که این مال از روزی
جمع شده است که درین وادی اوستاد بودم وافسوس میدانستم که شبها مهتاب در پس دیوارهای
تونگران می ایستادم وهفت بار شولم شولم میگفتم ودست مهتاب میزدم وبرکت آن بحرکت ببام میرفتم
وبرسر روزن می ایستادم وهفت بار دیگر شولم شولم میگفتم بآسانی از روزن فرومی آمدم
ودر سایه می ایستادم وهفت بار دیگر شولم شولم میگفتم نقد خانه تمام بچشم من می درآمد هرچه میخواستم
برمیداشتم هفت بار دیگر شولم شولم میگفتم واز روزن بیرون میرفتم ببرکت این افسون نه مرا کس
میتوانست دید ونه بمن کس بدگمان میشد با آنکه درین مدت چندین مال ومنال که می بینی وسیم
زنهار این سربسته را ظاهر نکنی واین افسون را با کسی نگوئی که ازان فتنه ها خیزد ودزدان ماهر باشند
وبنیاد گرفتن افسون خوشدل شدند ویکچند توقف نمودند تا گمان افتاد که خداوند خانه را خواب

بهر نان و آب و معاشرت جفت و فرزند محروم مانده باشد و بدردمندیهای کهنه و بیماری مهلک مبتلا
گشته اگر بغرض دنیا معالجه ایشان نموده شود اندازه این نیکی که تواند شناخت و اگر دون همتی
چنین کوشش از برای فائده دنیا ضایع گرداند چنان باشد که مردی یک خانه پر عود داشت اندیشید
که اگر بر کشیده فروشم و در تعیین قیمت احتیاطی کنم کار دراز شود و نیم بها بفروخت چون باین طرز
در مخالفت نفس و بصحبت خود مبالغه نمودم رشد خود دیدم و براه راست باز آمدم و بشوق تمام سر با
بعلاج بیماران پرداختم و روزگاری دران صرف کردم تا به برکت آن در هر روزی نیز بر من گشاده شد
و تحسین و بخشش و انعام بادشاهان بمن رسید و پیش از سفر هندوستان بسی از انواع نعمت و دولتمندی
دیدم و بجاه و مال از اقران و امثال خود بگذشتم آنگاه در نتیجه و اثر علم طب تامل کردم و فائده آنرا بر صحیفه دل نگاشتم
هیچ علاجی در وهم نیاید که موجب صحت اصلی تواند بود و بدان یک علت مثلاً امن کلی حاصل
تواند آید چنانچه راه بازگشت آن بسته ماند چون مزاج این باشد چگونه خردمند بر علاج ظاهری دل
نهد و آنرا سبب شفا شمرد و از بیماری نفس که بیماری اصل است دوا بجوید پس همان بهتر که از حرفت
طبابت روگردانیده شروع علاج بیماری دل نماید که اخلاق حمیده و صفات پسندیده بهمرسد
که از علت گناه ازان گونه شفا یابد که بازگشت صورت نه بندد پس من بحکم این مقدمات از
مشغولی طب باز آمدم و همت بطلب علم اخلاق مصروف ساختم و راه حق را دراز و بی پایان
یافتم سراسر تنگ و خطرناک نه راهبر معین و نه پایان کار پیدا و در کتب علم طب هم اشارتی ندیده
که بنهمونی آن از بند حیرت خلاص شوم و خلاف در دینها و مذهبها از شمار بیرون بعضی بطریق میراث
دست در شاخی ضعیف زده و طایفه از جهت پیروی خاطر بزرگان و بیم جان پای بر رکنی از ارکان
نهاده و جماعتی برای مال دنیا و بلندی مرتبه میان مردمان تکیه بر استخوان پوسیده کرده مرده چند را پیشوای
خود ساخته نام دینداری بر خود بستند و اختلاف میان ایشان در شناخت خالق و ابتدای خلق و انتهای کار و نهایت
ورای هر یکی از خلق برین قرار یافته که من راه حق گرفته ام و دیگران باطل و همواره در آرایش خود
و نکوهش دیگران بسر برده خود پرستی چندانه از دینداری اثری و نه از خدا پرستی خبری و با این
اندیشه دراز در بیابان حیرت و تردد بگشتی گشتیم و در فراز و نشیب آن بتی پویندم نه خود سوی راه راست
پی توانستم برد و نه دلیلی و نه نشانی یافتم که راه نمائی کند بضرورت عزیمت نمودم که علمای هر دین

که معالجه او بجهت تحصیل رضای الٰهی باشد که بدوام این سیرت نصیب دنیا پرده کمال خود بیابد
و رضای الٰهی ذخیره او گردد چنانچه عرض کشاورز از کشت و کار برآمدن دانه باشد که قوت اوست
اما گاه علف ستور انست خود بطفیل آن حاصل شود الغرض نفس من درین کار بقسم چهارم
اقبال تمام کرد چنانکه هر جا از بیماری نشان یافتم که در دامید صحت بود معالجه او برای خدا کردم و چون
یکچندین بگذشت و طایفه امثال و اقران خود را در جاه و مال بر خود زیاده دیدم نفس بدان مایل
گشت و زردی مراتب اینجهانی بر خاطر گذشتن گرفت و نزدیک شد که پای از جاده دین بخود گفتم
ای نفس میان سود و زیان خود فرق نمیتوانی کرد نزدیک شد که بغوغای بیخردی گرفتار شوی خردمند
چگونه در دل جاهد آنرا که رنج و محنت آن بسیار باشد و نفع و بهره آن اندک و چگونه از برادران خود که
هر یکی بمنصب خود رسیده است حسد برده خود را در مشقت و محنت بیفایده وارد اگر در انجام کار و فرو رفتن در
خاک اندیشه درست داری حرص این عالم فانی در تو نماند استوار پرستی ترک دنیا را شرکت مستی
پست همت عاجز کم خود است که بدان مغرور گشته از جویای رضای ایزدی باز مانده از اندیشه
ناراست بگذر و همت بر کسب رضای خداوندی بگمار که راه خطرناک است و رفیقان ناموافق
و وقت کوچ نزدیک و هنگام حبس نامعلوم زنهار در ساختن توشه راه آخرت اهمال نکنی که هیکل
آدمی ظرفیست سست ترکیب پر اختلاط فاسد از چهار نوع که ضد یکدیگر اند و زندگانی آنرا بجای نگاهدارند
چنانکه بت زرین که تنگ مینج ترکیب یافته باشد و عضوهای او بهم پیوسته هرگاه که آن مینج برخیزد
در حال از هم فرو ریزد چنانچه سامان قبول حیات این هیکل چون زایل شد در لحظه از هم ریزد
و بصحبت دوستان و برادران هم مناز و بصحبت ایشان حریص مباش که شادی آن از غم
کمتر است و شیون آن از سوز بیشتر در فراق و سوز هجران در پی منتظر نیز تواند که کسی را بر ای
فراغ اهل و فرزندان و اسباب معیشت ایشان بجمع مال حاجت افتد و وجود عزیز خود را فدای ایشان
ساخته شود و راست آنرا ماند که عودی بر آتش نهند و بوی آنرا بدیگران رسد و خود سوخته گردد و
همچنین شمع که خود را میسوزد و مجلس را روشن میدارد و بصواب آن لایق تر که بمعالجه بیماران
پردازی و بدان التفات بنمائی که مردم قدر طبیب ندانند لیکن آن نگر که اگر توفیق باشد
و یک نفس از چنگال رنج و مشقت خلاص آید سرمایه نجات ابدی گردد و آنجا که روزگاری از

ملازمان و تابعان بقبول صاحب غرضان فتنه انگیز و رد کردن کردار نیک و سخن درست از کم بایان و رفتن در بی
روی هوا و روگردانیدن از عرصه یقین و فرو دو آمدن در جاهای شک و گمان و هر گاه حوادث عالم و اهل
فرو گیرد باید که در پناه راستی رود و بر خط ثابت قدم بماند و آنرا بثبات عزم و حسن عهد نام نکند که هر کبی را
در راهی نادانسته رود از راه راست دور افتد و هر چند پیش رود گمراه تر شود و اگر خار در چشم و در پیراهن افتد
و در بیرون آوردن آن غفلت ورزد و آنرا خوار دارد و بر سر چشم مالد بتیک کور گردد و بخرد و فضیلت
که تقاضای آسمانی رضا دهد و بدان بگرود و سال و دور اندیشی از دست ندهد و کاری که بر خویشتن نپسندد
و بر دیگران روا ندارد که هر کرداری را پاداشی است و چون وقت فرا رسد هر آئینه دیدنی باشد و خواهندگان
این کتاب باید که همت بلند و فهم معانی بگمارند و روشن فایده گرفتن از معانی کتاب و ربابند تا از دیگر
کتابها و تجربهایی نیاز شوند و همچو کسی نباشند که مشت در تاریکی اندازد و سنگ از پس ایوان و انگاه
که مقصود نیک فهمیده باشد بنای کارهای خویش و تدبیر زیست با مردم و انجام کار بران نهد
تا جمال مقصود از آینه امید روی نماید و بمدد ام مراد مشرف گردد ٭

همیشگی ۱۲

باب دوم در احوال بزرویه طبیب

چنین گوید بزرویه طبیب پیشوای طبیبان فارس که پدر من از لشکریان و مادر من از خاندان علماء
زردشت است اول نعمتی که ایزد تعالی بمن عنایت کرد دوستی مادر و پدر بود و مهربانی ایشان
بر حال من چنان که از برادران دیگر امتیاز یافتم و بر بادفی تربیت مخصوص گشتم چون سال عمر من
بهفت رسید مرا بر خواندن علم طب مایل ساختند و چندانکه اندک اندک وقوفی حاصل شد زیاده
بزرگی این علم شناختم و بر غبتی صادق می آموختم و کوشش تمام می نمودم تا دران شهرت گرفتم و در
مقام علاج کردن بیماران آمدم انگاه نفس خویش را در حرفت طبابت که نزدیک همه خردمندان
در همه دینها ستوده است میان چهار کار که تکاپوی اهل عالم ازان نتواند گذشت فخر ساختم فراهم
آوردن مال بلند تهای ظاهری بسر بردن یاد میان مردم از خود یادگاری گذاشتن و خود را
پیش خلق خوب وانمودن یا نظر از خلق پوشیده رضای خالق بدست آوردن این طبابت را وسیله
یکی از چهار کار بساز لیکن چون نفس من در کتب طب بیشین دانسته بود که بهترین طبیبان اوست

چون چشمه باشد که از آب او همگنان را نفع حاصل شود و او از ان بهره یابد مثل طبیب بیمار دوست باشد که بعلاج دیگران مشغول شود و یا مانند کوری باشد که رهنمای دیگران نماید باید که آدمی نخست از دو چیز خود را اولا بهره مند سازد پس بر دیگران ایثار کند یکی دانش و دیگر مال اول در تهذیب اخلاق خود باید کوشید آنگاه دیگران را بران باعث شد اول فقر خود را دور کند و بعد ازان در دور کردن فقر دیگران کوشش بماند و اگر نادانی این معنی را نهذل داند بکوری ماند که کار خشم را سر زنش کند و دانا باید که در آغاز کار انجام را پیش چشم دارد و پیش از انکه قدم در راه نهد مقصد معین کند و اگر به کار بحیرت کشد و به پشیمانی انجامد و لائق بحال خردمندان انکه عاقبت اندیشی را بر طلب اول مقدم دارند که هر که توجه او بدنیا کمتر حسرت او بوقت جدا شدن آن کمتر و نیز هر که فکر بهم رسانیدن رضای الهی نماید مرادهای دنیاوی نیز بیابد و حیات جاودانی بدست آید و انکه همت او بر طلب دنیا باشد پس زندگانی بروی وبال بود و کوشش مردم در سه مراد ستوده است بهم رسانیدن اسباب زندگی و نیکو معاملگی بمردم و ساختن توشه راه مرگ و پسندیده ترین کارها پرهیز است از انچه عقل و اندیش نفرماید و کسب حلال از وجه حلال و هر چند در هیچ حال از رحمت آفریدگار دور نیست چه اسباب دادن رخصت نگاه کردن است و انواع سعادات بکسی نزدیکتر بود که در کارهای خیر ثابت قدم باشد در کسب جد و جهد لازم شمرد و اگر اتفاقا کاهلی بدر جه رسد یا عاقلی و بخیردی مرتبه یابد بدان التفات ننماید و پیروی او نکند که بخت بلند و دولتمند کسی تواند بود که پیروی صاحب اقبالان دانا واجب داند تا هیچ وقت از مقام توکل دور نماند و از فضیلت کوشش بی بهره نگردد و نیکوتر آنکه سیرتهای گذشتگان را پیشوای خود سازد و تجربهای متقدمان را نمودار کارهای خود کردند و اگر در هر باب تجربه خود را معتبر دارد تا آنکه عمر وفا کند عمر در محنت گذارد و اگرچه گفته اند هر زمانی را سودیست لیکن از روی قیاس آن نیکوتر که زیان دیگران دیده باشد و سود از تجربه ایشان برداشته چه اگر ازین راه عزول افتد هر روز نگردهی باید دید و چون در تجربه یقینی و ثباتی حاصل آید هنگام رحلت باشد و هر گاه ازین پندها فروگذاشت کند از استقامت زندگانی محروم ماند و بچندین امور ناخوش موصوف شود ضایع گردانیدن فرصت و کاهلی در وقت حاجت و راست پنداشتن چیزی که احتمال راستی و دروغ داشته باشد و قیاس کردن آن بر سخنان نامعقول و قبول کردن آن بر رای خود بی مشورت و التفات نمودن بگفته سخن چین و رنجانیدن

و بعد ازان در معنی تامل نمودن چه خطا کالبد معنی است هرگاه آنرا نیک ندانست در یافتن
معنی صورت نخواهد بست و همت بران نه بندد که زود تر یا دیر تر رسد بلکه مقصود آنرا بآهستگی خاطر
جاوید که اگر چنین کند همچنان باشد که آن حکایت مردی در بیابان گنجی یافت با خود گفت که
اگر تمامی گنج چون بعهده خود گیرم عمری درین صرف شود و اندک چیزی برده شود بهتر آنکه مزدوری چند
گیرم و ستوری چند کرایه کنم و جمله یکبار در خانه برم و چون انچه اندیشیده بود بجا آورد کرایه کشان
ناآشنای ناآزموده را بیفکر و اندیشه عاقبت بار بار زمین از خود گسل کرد تا بردی تهمت نبرند که آ
کشان را از زیر بخانه خود برون بمصلحت نزدیکتر نمود چون آنمرد بیفکر بخانه رسید در دست خویش
ازان گنج جز حیرت و پشیمانی ندید و بحقیقت باید دانست که فائده کتاب در فهمیدن است
نه در یاد گرفتن و هر که نادانسته در کاری آغاز نماید همچنان باشد که مردی میخواست که فارسی گوید
دوستی فاضل تخته زرین داشت گفت از زبان فارسی چیزی بحبت من بنویس چون نوشتند نجا
برد و گاه گاه دران میدید گمان برد که او را کمال فصاحت حاصل شد یکبار در مجلسی فارسی غلط
میگفت یکی بر غلط گفتن او را نگاه ساخت بخندید و گفت که زبان من خطا رود تخته زرین
در خانه من است پس بهمه وجه بر مردم واجب است چه در کسب دانش کوشند و فهمیدن را تعبیر
دارند که طلب دانش و اندیشیدن عاقبت کار از مهمات ضروری ست و آدمی را از دانش و کردار
نیک چاره نیست نور ادب دل را روشن کند و داروی تجربه مرد را از هلاکت نادانی برهاند و ادب
آدمی را عمر جاوید دهد و دانستن کردارهای نیک خلق بی افزاید میوه درخت دانش نیکوکاری و دم آدمی
است و هر که میداند موافق آن نمیکند به آن کسی می ماند که خطر راه می شناسد و همان راه میرود
تا بغارت و کشتن مبتلا شود و با هیچ بیماری است که ضرر خوردنها میداند و همچنان میخورد تا هلاک
شود و هر آینه هر که زشتی چیزی بشناسد خود را و دران افگند نشانه تیر بلاست خود گردد حکایت
چنانکه دو مرد در چاهی افتند یکی بینا و دیگری نابینا اگرچه در هلاک هر دو شریک اند اما عذر نابینا نزد
اهل خرد مقبول باشد و فائده فراهم آوردن دانش بهم رسانیدن شرافت ذات خود است که
بوسیله دانش تحصیل رضای الهی نماید و چون خود بخود آراسته شد در افزون ساختن خردمندی
دیگران کوشش نماید که اگر پیش از اصلاح خود باصلاح دیگران مقید شود در حق خود غفلت ورزد

باب شانزدهم در التفات نانمودن بر گردش روزگار پوشیده نماند که ابو المعانی نصر الله مستوفی در کلیله و دمنه می آرد که کتاب کلیله و دمنه را که بزرجمهر حکیم بزبان پهلوی ترتیب داده است شانزده باب است و اصل کتاب کلیله و دمنک که هندی ست و شش باب را برای زیادتی فائده بزرجمهر لاحق ساخته است چهار باب آخر کتاب که از زبان برهمن در سوال رای فرموده است آنرا برهمان نمط آورده شد و دو باب دیگر که باول کتاب ملایم بود و در آنجا ذکر یافته بهمان اسلوب درین کتاب مذکور ساخته شد امید که بنظر پادشاه زمان گردد و قواید آن بخواص و عام رسد ربا می امید که این نامه گرامی گردد + پیرایه بزم شاد کامی گردد + از یمن توجه شهنشاه زمان + نامی باید چنانکه نامی گردد +

باب اول از گفتار بزرجمهر و حکایتها که باین کتاب مناسبتی دارد

باید دانست که کتاب کلیله و دمنه فراهم آورده دانشوران هندوستان است در انواع حکمت و آداب پند و نصیحت و مثلهای لایق مقام همین دانایان عالم از یونانی و فارسی و هندی و غیر آن می کوشیده اند که کتابی سازند در آداب سلطنت و قواعد جهانبانی تا آنکه دانشوران هند چنین نقشی تازه صورت بست که سخنان بلند را از زبان بی زبانان فراهم آورده و فائده چند منظور داشتند از انجمله سخن راد ستگاهی پدید آمد تا در هر باب که سر کردند خاطر خواه پایان رسانیدند و پند و حکمت را ببازی و هزل آمیختند تا دانایان از حکایات حکمت آمیز او فائده برد اند و نادانان بطریق افسانه فرا گیرند و باین وسیله سرمایه دولت بدست آورند و خورد سالان که در مقام تحصیل علم اند کمال علم و پند گیرند و باگر فتن برایشان گران نیاید و چون بزرگ شوند و عقل و تجربه رسند در آنچه باد گرفته اند اندیشه نمایند صحیفه دل را پر فائده یابند و گنج شایگان خردمندی رسند مثال این چنانست چون شخصی از خوردی که سرمایه بیخردی است بدر گاه تمیز که پیرایه هر چیز است رسد بر سر گنجی افتد که پدر برای او نهاده باشد و بآن تونگر بشود و در باقی عمر از تردد زندگانی فارغ باشد خواننده این کتاب باید که غرض تصنیف این کتاب بشناسد و اگر این معنی پوشیده ماند فائده از دو گرفتن دشوار باشد و از شرطهای طالب این کتاب را باید درست خواندن است

راه حقیقی و مجازی ابوالفتح جلال الدین اکبر بادشاه غازی که سایه سلطنت و خلافت و ظل عدالت
و رافت او بر مفارق ثابت قدمان درگاه سعادت و گرم روان شاه راه ارادت مبسوط و ممدود باد
برین کتاب افتاد استخوان بندی سخن و افسانه سازی پند ها کهن بسعادت قبول و تحسین گرامی شد
و در همان هنگام بنده درگاه ابوالفضل بن مبارک که خاک سجده اخلاص بر تارک دارد مامور شد که
اگرچه انوار سهیلی بنسبت کلیله و دمنه مشهور زبان اهل روزگار است اما هنوز از عبارات عرب
استعارات عجم خالی نیست باید که بعض لغات انداخته و در از نقشهای سخن پرداخته بعبارتی واضح
بهمان ترتیب نگاشته آید تا فایده آن عام شود و مقصود تمام گردد بنابر حکم بادشاهی که ترجمان
فرمان الهی است کتاب مذکور را بدستور انوار سهیلی ترتیب داده آمد لیکن دو باب را که مولانا حسین واعظ
از کلیله و دمنه مشهور انداخته بود درین کتاب آورده شد چه آن دو باب اگرچه در اصل این قصه مدخل
ندارند اما بس سخنان بلند حق پسند ازین دو باب خاطرنشان خردمندان میشود و قطع نظر از انکه
سخنان خدا بینی در آنها مذکور است چون بزرویه حکیم پس از نگاپوی بسیار این پندنامه نامی را
بهم رسانیده بزبان پهلوی ترجمه نموده است حق عظیم دارد خصوصا که مزدوری این خدمت را
ذکر این باب داشته باشد بزرجمهر را نیز در فراهم آوردن این کتاب حق بزرگ است انداختن آن
دو باب از آئین حق گزاری نبود فهرست **باب اول** در بعضی از سخنان بزرجمهر حکیم **باب دوم**
در احوال بزرویه طبیب **باب سوم** در گوشمال دادن سخن سخن چینان **باب چهارم** در
سزا یافتن بدکاران و بد انجامی آنها **باب پنجم** در فواید یکدلی با دوستان **باب ششم** در اندیشیدن
کار و بار دشمنان و ایمن نابودن از فریب ایشان **باب هفتم** در بیان بچیزی و از دست ندادن
گوهر مقصود و دیر شتافتن در ان **باب هشتم** در زبان شناسی زنگی در کارها **باب نهم** در
دور اندیشی و بفریب آزاد شدن از دشمن **باب دهم** در پرهیز بودن از کینه داران و نگذاشتن
بر جا پلوسی ایشان **باب یازدهم** در بخشیدن گناهان که خوشترین صفت بادشاهان را
باب دوازدهم در پاداش کارها **باب سیزدهم** در ضرر افزون طلبیدن و از کارهای خود
باز ماندن **باب چهاردهم** در بزرگی دانش و گرانباری و آهستگی در کارها خصوصا بادشاهان را
باب پانزدهم در میان پرهیز نمودن بادشاهان را از سخنان بی وفایان و بد اندیشان

صلهٔ گران عنایت فرمود بزرد به زمین بوس کرده شکر عنایتهای نوشیروان بجا آورد و گفت ایزد تعالی
بادشاه را همین دوستکام دارد که بتوجه عالی او من مسکین این خدمت بجا آوردیم و براه رضای او رفته
به این آبرو رسیدم و چون این کتاب بخوانند بشناسند که فرمان برداری بادشاهان بهترین عبادتهاست
و شریف آنکس تواند بود که خسروان روزگار او را منظور نظر عنایت گردانند و در اقران خود امتیاز بخشند
الغرض حکمای فارس این کتاب عجیب را نقلها برگرفتند و در نگاهداشت آن از چشم اغیار مبالغه میفرمودند
و بعد ازان نوشیروان وسایر ملوک عجم نیز در پنهان داشتن این کتاب بدیع سعی می نمودند تا آنکه نوبت
خلافت به ابوجعفر منصور دوانقی که خلیفه دوم عباسیان نسب سیزدهم خلیفه بسعی تمام نسخه کلیله و دمنه را که بزبان
پهلوی ترتیب یافته بود بدست آورده امام ابوالحسن عبدالله ابن المقفع را که سرآمد سخنوران عهد بود
فرمود که آن کتاب را از پهلوی بعربی ترجمه کرد و او هم در پیش نظر داشته بنای کار خانه سلطنت را موافق
آن می نمود تا آنکه ابوالحسن نصر بن احمد سامانی فرمود که از زبان عربی به زبان فارسی آورند و رودکی
بفرموده سلطان محمود غازی او را در رشته نظم کشید و بار دیگر به اشارت بهرام شاه بن سلطان مسعود
که از اولاد سلطان محمود غازی غزنویست نسخه عربی کلیله و دمنه که این مقفع فراهم آورده بود ابوالمعالی نصرالله
مستوفی ترجمه نموده و کلیله و دمنه که الحال مشهور است آنست و چون این کتاب اشعار عربی و لغات
مشکل داشت مولانا حسین واعظ به اشارات امیر سیم سهلی که مهردار سلطان کامگار سلطان حسین میرزا بود
آن کتاب را روشن تر ازان ترتیب داده انوار سهیلی نام نهاد و چون بنظر کیمیا اثر جهانبانی خلیفه الزمانی
گوهر تاج بادشاهان قبله گاه خدا آگاهان چراغ شبستان عالم فروغ دودمان آدم والانشان مسند نشین
بصیرت قران عدالت قرین خاتم نگین دولت و فرمانروائی جوهر شمشیر کشورکشائی بعنوان مثال بمیامن
ملحوظ نظر اشرف شد ذو الجلالی پرده برانداز اسرار غیبی چهره کشای صورتی لاریبی محرم خلوت خانه شهود بتد
یگانه معبود باریک بین دقایق موشگافی صاحب عیار جواهر صرافی نقشبند بدایع خیال عقده کشای
براقع جمال رنگ آمیز ایوان معانی بزم افروز جهان نکته دانی مجموعه نقشبندان فهم و خرد کارنامه
صنعت گران ازل و ابد ناظم آداب شاهنشاهی قاسم ارزاق بندگان الهی ضامن و دایع آمال
امانی گره کشای کشور خردمندی کلید دار خزاین خداوندی آرام ده عرصه زمین و زمان انتظام بخش عالم
کون و مکان سلطان عادل برهان کامل دلیل قاطع خدا دانی حجت واضح رحمت رحمانی قافله سالار

نوشیروان فرمود که خدمتی شایسته بجا آورده آفرین بر تو باد چون از گرد راه رسیده بود و رنج سفر کشیده
فرمود که تا یکهفته آسایش کند و بعد ازان بدرگاه حاضر گردد روز هفتم مجلسی عالی ساخت و دانایان
ولایت را طلبید و بزرویه را بخواند و اشارت فرمود که مضمون این کتاب بگوش حاضران مجلس بر
گذراند چون بخواند همگنان حیران شدند و بر پروردگار که این چنین دولتی کرامت فرمود شکرها
بجا آوردند و بزرویه را آفرینها گفتند نوشیروان حکم کرد که درهای خزائن بکشادند و بزرویه را
امر فرمود و سوگند داد که بی ملاحظه باید درآید چندانکه مراد باشد از زر و جواهر بردارد بزرویه بر زمین
و روی بر خاک نهاد و گفت که عنایت بادشاهی مرا از مال بی نیاز ساخت اما چون سوگند دریاست
خلقی از جامه خانهٔ خاص میگیرم و آنگاه بر زبان راند که من درین خدمت محنتی کشیدم و در میان بیم
روزگار گذراندم و عمر بر امید رضای بادشاهی گذشت اما بدست بندگان اخلاص و کوشش است
و اگر به کشایش کار بیاری بخت و اقبال بادشاه است لیکن حاجتی دارم که نزدیک لطفهای
بادشاهی قدری ندارد و اگر آن حاجت روا گردد مرا نزرگی ظاهر و باطن هم پیوسته باشد نوشیروان
فرمود که هر حاجتی که ازان نزرگتر نباشد بخواه که بدرگاه ما مقبول است بزرویه گفت که اگر بزرجمهر را
به ترتیب دادن این ترجمه مامور شده است حکم شود که درین کتاب بابی جدا از احوال من نویسد
و دران باب از صناعت و نسبت و مذهب من درج کند و آن باب را تحفی که رای گیتی نما
بادشاه خواهد تعیین فرماید تا این شرف بنده در روزگار باقی گردد و آوازه نیکنامی بادشاه عصر بسمع
نوشیروان و حاضران مجلس نمودند همت بلند و عقل کامل بزرویه تحسین کردند و باتفاق گفتند که
او را این مرتبه هست انگاه نوشیروان بزرجمهر را طلبیده فرمود که پایه اخلاص و خدمت بزرویه
دانسته و میدانی که چه خطره ها در کار گذرانیده خواستم که از زر و جواهر با و چندان انعام کنم که آرزوی
در دل او نماند که از همتی که داشت قبول نکرد و التماس نمود که درین کتاب بنام او بابی جدا نوشته شود
که تمامی احوال او از ولادت تا این ساعت که دولت ملازمت ما دریافته است نگاشته آید
و ما این آرزوی او را درجه قبول دادیم باید که این باب را نوشته در اول کتاب درج کند بزرویه
سجدهٔ شکر بجا آورد و دعای دولت بر زبان براند بزرجمهر این باب را بترتیب لایق نوشته در روز
بار عام بحضور بزرویه و تمامی اهل مملکت خواند جمیع اهل دانش بر کلام بزرجمهر آفرین گفتند و نوشیروان

دلهای ارباب دولت بسخن نیکو بدست آوردن هفتم بزبان خویش قادر بودن و سخن بقدر حاجت گفتن
هشتم در مجلس خاموش بودن و از اظهار فجری که نرسند مایه پشیمانی کس پرهیز نمودن هر که این
صفات دارد بر حاجت خود فیروز شود و این معانی در تو جمع است لیکن معلوم است که دوستی تو
با من غرض آلوده بود اما کسی که چندین صفت داشته باشد اگر رضا جوئی او بکند از خرد دور است
هر چند ازین آرزو هراسی تمام بر من زور کرده که کاری خطرناک رو نموده مبادا به رای هندسا
و سر رین کار نهم بزرویه چون دید که استوادخوانی پیشانی سر پوشیده او را دریافته است سر در پیش
افکنده گفت که من اعتماد بر بزرگی و دانائی و غریب پرسی تو کرده این راز را در میان آورده بودم
تو خود به یک اشارت بر همگی اسرار خاطرم واقف شدی و مرا از شرح آن بی نیاز گردانیدی اکنون
دوستی تو همین بود و خردمند اگر بقلعه پناه برد یا بجای استوار التجا برد از بلا ایمن خواهد بود بر من
آری راست میگوئی هیچ چیزی نزد خردمندان از دوستی برتر نیست اگر در محبت جان و مال رود
هنوز کم است اما جهت نگاهداشت راز دوستی اصیل در کار است بزرویه گفت راست
میفرمائی اما میدانی که من غریبم و محرمی دیگر ندارم و اعتماد بر کرم تو کرده ام و امیدوارم که از نیک
که داری مرا باین آرزو برسانی و میدانی که فاش کردن ازین راز من ممکن نیست تو از آشنایان
و نزدیکان خود می اندیشی که اگر اطلاع یابند ترا بچشم سلطان در اندازند بر همین طرز سخن بزرویه را
پسندید و پنهانی آن کتاب را با کتابهای دیگر با و سپرد بزرویه با هراس تمام سرگرم نوشتن آن شد
و ازین کتاب و کتابهای دیگر نقلی گرفت معتمدی نزد یک نوشیروان فرستاد و از صورت حال و نوید مقصود
آگاه ساخت نوشیروان ازین مژده مراد شادمان شد و خواست که زود تر رسد همان روز فرمان
فرستاد باین مضمون که در آمدن و آوردن مقصود اهتمام باید نمود و قوی دل و فراخ امید روی بدرگاه ها
باید نهاد و آن کتاب را عزیز باید داشت که خاطر بآن نگران است و تدبیر بیرون آوردن بمشورت عقل نماید
که خدا تعالی بندگان عاقل را دوست دارد و نگاهبانی ایشان کند و فرمان را مهر کرده بقاصد
سپردند و تاکید نمودند که از شاه راه یک لحظه نباید گذشت تا از دست دشمنان ایمن ماند چون فرمان بزرویه
رسید قدم براه نهاد و چون بسرحد ولایت نوشیروان رسید خبر کردند حاجبان درگاه را به استقبال او
فرستاد و بعز بوسی هر چه تمامتر آوردند بزرویه همین بوس و بندگی بجا آورد و بنوازشهای بادشاهی سرفراز

جوانی یافتند که بغایت ذوفنون بود و ادراک بلند داشت و از فضائل دیگر در طب تبحری تمام
یافته بود پیش نوشیروان حاضر ساختند فرمود که ترا بعد از چندین تگاپو یافته ام و بکاری بزرگ
میفرستم چه احوال دانش و بینش تو معلوم شد و شوق بر طلب علم و کتب هنرداری میگویند که
در هندوستان چنین نادر کتابی ست که بادشاهان آنجا بدستور او حکمرانی میکنند میخواهم که بدربار
نقل افتد باید که آن دانشور کمر غیرت بتسخیر آن ولایت به بندد و بهر گونه کوششی که تواند آن کتاب را
با کتابهای دیگر که رتمزده کلک حکمت باشد بدست آورده اریعانی سازد بدرویه سعادت خود
دانسته قبول این خدمت کرد و بساعت سبعد روان شد پنجاه همیان زر که در هر یکی ده هزار دینار بود
همراه او دادند و سران لشکر و بزرگان ملک برسانیدن رفتند و پزرویه بانشاط تمام قدم در راه نهاد
و بعد از چندین سرگذشت بهندوستان رسید و گرد درگاه بادشاه می برآمد و بمجلس دانشمندان و کاردانان
میگشت و از حال نزدیکان رای و دانایان ملک می پرسید و بهر یکی فرامی نمود که برای طلب علم
غربت اختیار کرده ام و بشاگردی آمده ام اگرچه از هر علم بهره داشت خود را نادان ساخته ظاهر میشد
و دوستان و رفیقان میگرفت و هر یکی را می آزمود تا آنکه یکی را اختیار کرد که در دانش ممتاز بود و
شناخت که اگر کلید این راز بدست او دهد بر آئینه قفل مقصود بگشاید قواعد دوستی بر او استوار کرده
روزی گفت ای برادر گرامی مقصود گرامی خود تا غایت از تو پوشیده داشته ام و دانا را اشارتی
کافیست برهمن کاردان گفت که همچنین است که تو اگرچه مقصود پنهان داشته اما من دریافته ام
چون خود در سخن باز کردی مراد تو باز گویم ظاهر است که تو آمده که خزاین اسرار حکمت را از ولایت
ما ببری و بادشاه خود را بگنج حکمت تونگر دل سازی و بنای کار بر فریب نهاده بودی و من حیران
کار تو بودم و انتظار می بردم که مگر در میان سخنان حرفی که از مقصود یاد دهد از تو سر زند هرگز التفات
نیفتاد و ازین هشیاری و بیداردلی تو اعتقاد من تو افزود و گفت کسی در حین غربت با قومی بسر برد که او را
شناسد و نه او بر عادت و اخلاق ایشان وقوفی دارد و چندین احتیاط و نگاهداشت نماید مرد دانا را
بهشت خصلت توان شناخت اول بردباری دوم خویشتن شناسی و نگاهداشتن اندازه خود
سوم فرمانبرداری بادشاهان و طلب رضای ایشان چهارم شناختن جای راز کردن و دانستن آنکه
محرم اسرار که تواند بود پنجم پنهان داشتن راز خود و راز دیگران و درین مبالغه نمودن ششم بر درگاه سلطان

که به ترازوی دانش سنجیده باشد لباس افسانه پوشانیده از زبان بی زبانان ادا نماید تا از غرض خالی
شده در همه اوقات چه در زبان خوشحالی و چه در هنگام بی سرودلی از خواندن این کتاب سیری
بهم نرسد و ملالی نشود الحق این کتاب یادگاریست بادشاهان بزرگ را در قواعد جهانداری و فهرست
ایست جهانبانان والا را در ضابطهای مردم شناسی و رعیت پروری بیت بهار عارض حسنش
دل و جان تازه میدارد ❊ برنگ اصحاب صورت را به بو ارباب معنی را ❊ و بادشاهان هندوستان این
پندنامه دانش را از نظر نااهلان پوشیده داشته همواره در امور ملکی و مالی دستور العمل خود میدانستند
و فرمانروایان اطراف عالم آوازه این را شنیده جویای آن می بودند و حکایت میکنند که یکی از پرهمنان
هندوستان را پرسیدند که از یونان زمین مشهور است که بجانب هندوستان کوهها باشد که در آنجا
دارو ها رویده که مرده بدان زنده شود این سخن راست ست و روش بدست آوردن چونست
برهمن گفت این سخن راست ست لیکن رمز دانایان پیشین ماست چه از کوههای دانایان خواسته اند
واز دواها سخنان حکمت و از مرده نادانان که بوسیله دانشها به زندگانی جاوید میرسند و این سخنان را
دانایان هند فراهم آورده کتابی ساخته اند که نام او کلیله و دمنه است و در خزاین بادشاهان میباشد
از انجا بدست توان آورد اما بسعی بسیار تا آنکه نوشیروان را شوقی تمام بدیدن این کتاب شریف
پدید آمد رئیس پزرویه طبیب را که بدانش و تدبیر یگانه روزگار بود بهندوستان فرستاد و حکیم مذکور بهند آمد
و مدتی مدید در بهم رسانیدن این کتاب انواع حیلها و وسیلها بر انگیخته این کتاب را از زبان هندی
به پهلوی در آورده تحفه مجلس عالی نوشیروان ساخت و بوسیله این خدمت شرف تحسین و احسان
یافته کامیاب شد و نوشیروان از مطالعه آن خوشدل و شگفته خاطر شده مدار مهمات ملکی و مالی را
بر ضابطهای این کتاب نهاد ابو المعالی نصرالله مستوفی مترجم کلیله و دمنه از ابن مقفع روایت میکند
که بادشاه عادل نوشیروان که از شعاع عقل و نور عدل نصیبی تمام داشت و همت در پیدا کردن
سرچشمه هر علمی صرف میکرد شنید که در خزاین رایان هندوستان کتابیست که حکما بزبان بی زبانان
وضع کرده اند و حکمت را بلباس ظرافت در آورده بادشاهان را در آداب ملکداری کارنامه ایست
نوشیروان را شوقی در دل پدید آمد بکاردانان ولایت فرمود که دانشوری باید طلبید که زبان فارسی
و هندی داند بچستی طبیعت و درستی زبان آراسته باشد زبانی دراز جست و جو کردند پزرویه نام

بسم الله الرحمن الرحیم

سپاس ازل و ابد خداوندی را که کران تا کران از آشکار و نهان پرتو آفتاب عالمتاب جمال اوست
و زبان جمیع ذرات هستی و موجودات بلندی و پستی گویا بند گر جلال او بوشیده بیت سنگ و گیا را که ذبنی
خموش چ تحمل شان رفته فلک را بگوش ✦ برگزیدگان الهی را که صدر نشینان بارگاه آفرینش
و پیشروان شاهراه دانش و بینش اند آفرین باد که در بارگاه کبریا دفتر دانائی خود را به آب نسیان شسته خط نادانی
سپرند و ورق سخن پردازی گردانیده زبان بی زبانی گشادند بیت درین بوستان زبان باید و رو گردنه
خموشی را بحیرت پیش رو کرد ✦ زبان حرفش نیارد در شماره ✦ سخن برتر بود زین گوشت پاره ✦ بحر فش
کرم یکچندی فرو رفت ✦ قلم را سر مه آخر در گلو رفت ✦ برد انش پذیران نکته رس در روشن ضمیدان
صبح نفس پوشیده نماند که در زمان پیشین حکیم بیدپای برهمن بفرموده رای دابشلیم هندی که فرمانروای
بعضی از ولایت هندوستان داشت کتاب کلیله و دمنه که بزبان هندی کرتک و متک گویند
تصنیف کرده بود و چون نظر دور بین رای دابشلیم دریافته بود که دلها را همه وقت شنیدن سخنان
حکمت میل نمیباشد و طبیعتها به افسانه شنیدن توجه تمام دارد از دانماند کور خواسته بود که پند دانایان پیشین

به عون صناع مکوّن فضل خلاق زمان و

نادر کتابیست که در آن پرده تماثیل حکایات ابواب اندرز بررسی ارباب بینش در کشایش مسی

عیار دانش

از تصنیفات علامه زمان تهامه دوران شیخ ابوالفضل علامی بن شیخ مبارک وزیر اکبرشاه

در مطبع نامی منشی نول کشور بطبع مزین مقبول جهانشد

اطلاع

اس مطبع مین ہر علم و فن کی کتب موجود ہین شائقین کو فہرست مطول سے جو علیحدہ موجود ہے اور درخواست کرنے سے مل سکتی ہے معلوم ہو سکتا ہے کہ قیمت اس سال مین نہایت ارزان مقرر ہوئی ہے ہم صرف کتب درس مبتدیان و کتب قواعد فارسی و ترکی و قواعد عروض و قافیہ و کتب اخلاق و موعظت و تصوف ذیل مین درج کرتے ہین ناظرین اور شائقین ملاحظہ فرما کر خط کا فی و بہرہ وافی اوٹھاوین

INDIAN INSTITUTE OXFORD

کتب درس مبتدیان

کریما محشی - از تصنیفات شیخ سعدی -
کریما مع سب قلم جلی - مع اعراب ایجاد منشی کالکا پرشاد موجد متوفی -
کریما مترجم - ہر ایک شعر کے نیچے معنے اردو کے اردو مین ہین -
کریما رحیما - ترجمہ ہے کریما کا ہم شعر -
ڈیکتا شرح کریما - از حافظ محمد نذیر صاحب -
پنج گنج - یعنے - کریما - نام حق - محمود نامہ پند نامہ عطار - رسالہ قاضی قطب -
نامیقمان تصنیف شاہ علاء الدین اودہی -
محمود نامہ - مصنفہ عنصری مشہور کتاب ہے
قافیہ نامہ - چراغنامہ اشعار لائق بیت کمتی مبتدیان -
عطائی نامہ تصنیف شیخ شاہ محمد غزلیات لامیہ
صفوۃ المصادر عرف آمد نامہ مشہور کتاب ہے
ہفت ضابطہ تصنیف علی تقی خان درس اطفال کے لیے
دستور المکتوبات -
انشاء بہار عجم - مصنفہ مولوی امانت علیصاحب
انشاء فائز - از مولوی محمد اکرم صاحب متخلص فائز مطبوعہ مطبع نظامی -
انشاء فیض رسان از منشی حفیظ اللہ -
انشاء خلیفہ مصنفہ خلیفہ شاہ محمد مرحوم قنوجی -
انشاء تمیز - مصنفہ منشی کالی دای صاحب متخلص تمیز
انشاء ماہ ہو رام - مشہور انشا ہے -

انشاء منیر مصنفہ میر صافی منیر لاہوری بخط نستعلیق
ایضاً انشاء منیر - بخط شکست واسطے تعلیم کم سوادون خط شکست کے -
انشاء بہار ہند تصنیف مولوی عبد الغفور صاحب آروی
انشاء جامی - تصنیف مشہور از مولانا عبد الرحمن جامی
انشاء طاہر و حیدہ مشہور کتاب از مرزا طاہر وحید
انشاء فائق از مولوی محمد فائق -
انشاء دولت رام -
انشاء صفدری - جس مین رقعات فارسی اور اردو سکے مقابل اردو ہین -
انشاء گلزار عجم - مصنفہ مولوی مقبول احمد فاروقی
انشاء مفید تصنیف منشی بچھمن رام صاحب -
انشاء دلاویز از مولوی عبد الغفور صاحب طلا زمہ شطرنج
انشاء عجیب - مشہور کتاب ہے -
ظہیر الانشا - مصنفہ منشی ظہیر الدین مرحوم -
مجموعہ انشاء - صفیر بلبل - وسعت نامہ از عبد اللہ خان علوی -
شبنم شاداب مع فرہنگ لغات
نادر انشا از ملا ظہیر لے تفرشی یہ بڑے رتبہ کی انشا ہے متین عبارت -
انشاء دلکشا - مصنفہ منشی فتح محمد صاحب -
فیاض دلبستان - مصنفہ منشی ولایت حسین خانصاحب
دستور الصبیان - درس اطفال کے لیے مفید ہے -

Iyar Danish

به عون صناع مکین و مکان فضل خلاق مین و

نادر کتابیست که در آن پرده تمثیل حکایات ابوابی اندرز بر روی ارباب بینش در گشایش نسبی

عیار دانش

از تصنیفات علامه زمان فهامه دوران شیخ ابوالفضل علامی بن شیخ مبارک وزیر اکبر بادشاه

در مطبع نامی منشی نول کشور بمطبع مزین مقبول جهانیان

Ghār-i-dānish.

Persian D 149

~~HQ D 149~~

~~HQ 1 D 2~~

Indian Institute, Oxford.

The Lucknow Sparks Library.
Presented
by
Munshi Newul Kishore.

